

AHMET HALDUN
TERZİOĞLU

BAŞ EĞMEYEN
GÖK SOYLU HUN HAKANI

ÇİÇİ HAN

PM
PANAMA

ROMAN

5. BASKI

AHMET HALDUN TERZİOĞLU

TÜRKLERE BATININ YOLUNU
AÇAN HUN HAKANI

ÇİÇİ HAN

OD NÖBETİ

Ay görünmez olmuştu. Ayı örten, ışıyla arasına giren kara bulutlara bakmaya çekiniyordu genç nöbetçi Tayun. Bulutlu gökyüzü, bu mevsimde alışılmış bir görüntü değildi. Hemen ardında yanan od olmasa, görevi orada, onun başında nöbet beklemek olmasa, kalmaya cesaret edemezdi belki. Yalnızken bile denemezdi bunu ki yalnız değildi. Kutlu Tepe'nin başında, bu kutlu yerde bulunmak, huzur içinde dinlenmesi gereken ruhları rahatsız edebilirdi. Çünkü biliyordu ki yaşarken birer yiğit olan pek çok erin yiğit ruhu oradadır bu gece. Ödün çevresinde dolaşmaktadırlar. Kutlu Tepe...

Dağları, tepeleri severdi budunu. Kutlu Tepe'ye sırtım yaslayan oba, tepeden güç alırdı. Tayun da severdi dağları. Oysa burası! Şimdi od alazı ile aydınlanan yer... Çok küçükken bile tekin olmadığı duyardı. Kimse oraya tek başına çıkmazdı. Yakınında, obanın mezarlığı bulunuyordu.

"Canlılardan zerre kadar çekinmem ama..."

Yalnızca Ulu Kam çekinmeden gelirdi oraya. Ya da Ulu Kam'la birlikte gelinirse çekinilmezdi. Oralarda etkili olabilecek, ruhlarla anlaşabilecek tek güçtü Kam. Ne yapacağı, ne yapılacağını iyi bilirdi. Zamanı gelince ruhların ihtiyaç duyduğu, kurbanların kemiklerini getirir, burada yaktığı od'a atardı. Zaman zaman da adakları yine burada, kendisi kurban ederdi.

Kam ruhlardan hiç çekinmezdi. Çünkü Kam'dı. Kamlar yüce ruhların dostuydular. Karanlık ruhların ise...

Görevdeydi Tayun ve ruhlardan çekiyordu.

Görevi; Ulu Kam'ın yaktığı "Od"un başında nöbet tutmaktı. Od nöbeti! Aklının yatmadığı ve yapmayı canının istemediği bir görev...

Genç Tayun "Bana kalırsa, en kötü, en tehlikeli görev!" diye geçirdi içinden. "Tek başıma bin Çin Çerisi'nin içine dalmaktan bu kadar çekinmem! Hatta Çin Duvarı'na tek başıma saldırısam toy gelir bana. Oysa bu iş çetin! Hepsinden çetin!"

Yaptığı iş beklemektir aslında. Sadece beklemek! Yarm ya da bir zaman sonra soracak olsalar, yiğitlik adına anlatılacak bir şey değildi! "Ne yaptın?" "Bekledim!" "Ne bekledin?" "Od bekledim!"

Od'u beklemenin ne anlamı vardı ki? Sönmesin isteniyorsa böyle silahlarını kuşanmış, beklenmesi nedendi? Oba sakçıları bile obayı beklerken onun burada durduğu gibi durmazlardı korunaklarında.

Düşünüyordu! Kim gelecekti de, Tayun'u, silahlı, od'un başında görüp geri kaçacaktı? Od ile kimin ne işi olurdu ki? Sonra, buraya kim çıkardı gecenin bu zamanında? Hangi cesaretle? "Çalarlar mı?"

Başka zaman olsa kahkahalarla gülerdi bu fikrine. Kam buyruğunu öyle kesin vermişti ki:

Od sönmeyecekti. Başında kıpırdamadan duracaktı Tayun. Eğer durmazsa...

"Karışmam o zaman! Başına geleceklerden sen sorumlusun. Od nöbeti çok dikkat ister!"

Od sönerse başımın belada olacağım biliyordu Tayun. Bela önemli değildi. Her Hun Eri gibi belayı severdi Tayun. Ama Uçmağa vardığında bu gece od'un yanmasını bekleyen ruhlarla karşılaştığında ne diyecekti? Onların karşısına nasıl çıkacaktı? Çünkü bu od onlar için yakılmıştı. Bunu biliyordu.

"Sen görevini yapmadın! Sen bizi od'suz, karanlıkta bıraktın! Sen..."

İçi titredi. Başını hafifçe çevirip yan gözle od'a baktı. Yeni beslenen alazlar esen yelle birlikte sağa sola savrularak Gök'e yükseliyordu. Alımlı, güzel bir raksı andıran dalgalanmalarda mutluluk gördü Tayun! "Od mutlu ama ben mutsuzum!" "Zaten görevin, od'u mutlu etmek, kendini değil!" Aklı karışıyordu. Buraya geldi geleli kendi kendine konuşur olmuştu. "Ah! Gün doğsa da bu görev bir bitse, kazasız!" Görevi sadece od'un başında beklemekti Tayun'un. Odu besleyen, kuru ağaçları atansa, başka bir görevliydi. O da uyumuyor, üstelik Tayun gibi çakılmış gibi yerinde durmuyordu. Kam'm buyurduğu gibi, on adım uzaktan od'u gözlüyor ve azalmaya başladığı anda belletildiği şekilde ağaç yetiştiriyordu od'a.

O, etkisi hiç azalmayan, tınısı hiç değişmeyen ses tonu ile buyruk vermişti Kam.

"Bu od gün doğana kadar yanacak! Güneşi karşılayacak ve siz onu güne kavuşturacaksınız! Ne olursa olsun sönmeyecek! Sönerse..."

İkisi de, Kam'a soru soramamıştı. Buna cesaret edecek gücü bulamamışlardı kendilerinde.

"Ya sönerse! Ya yağmur yağarsa!" İşte soramadıkları sorulann, alamadıkları cevapları çekindiriyor-du onları. "Ya!"

Hava açıldı görevi aldıklarında. Ay, pırl pırl yanıyordu. Ay'a bakmışlar ve bir sorun çıkmaz diye düşünmüşlerdi. Oysa şimdi Ay, bulutların ardına saklanmıştı. Üstelik birden bire çıkan yel, her geçen an daha güçlü esiyordu. Bulutları var gücüyle topluyordu. Biliyorlardı ki bu toplama yağmur getirir!

Sürekli açık alanda yaşamaları doğayı tanımalarını sağlamıştı. Bu işi iyi bilenler ve güngörmüş yaşlılar kadar olmasa da iyi tahminlerde bulunabilirdi Tayun.

"Bu esinti yağmur getirir!"

Gecenin serinliğinde, birkaç adım ardından gelen sıcaklığa diyeceği yoktu. Odun yansıyan alazlarının hafifçe vücudunu yalaması rahatlatıyordu onu. Kam'ın yaktığı od'un şifalı olduğu bilinirdi. Bu gece aldığı şifa ona bir ömür yetecek kadar çoktu.

Od nöbetinde, nöbet tutanın duruşunu Kam öğretmemişti, ama nöbet duruşu belliydi işte. Sürekli savaş

eğitimi alanlar için ayrıca tarif etmeye gerek yoktu. Hiç kıpırdamadan öylece beklemesi gerekiyordu. Ayaklarının arası bir ayak boyu açık, sağ elinde tuttuğu uzun kargısı yere dayalı... Uzun zaman öylece beklerken, kargışım hafifçe oynatarak kolunun uyuşmasını ancak engelliyordu. Sol elinde, göğsüne yakın tuttuğu kalkanı da ağırlaştıkça ağırlaşıyordu. Umurunda değildi bunlar. O savaşçıydı. Durmadan kılıç sallayabilir, kargı dürtebilirdi. Yorulmak nedir bilmezdi.

"Neden beni buldu bu od nöbeti?" diye geçirdi içinden. Böyle durağan, hareketsiz, hele ki altında at olmadan verilen görevleri sevmezdi Tayun. Kim severdi ki? Kutlu od'un çevresinde dans ettiği kesin olan ruhların varlığını bilerek kim durmak isterdi orada. Görünmeyene, bilinmeze karşı ne kılıç sökerdi, ne kargı.

"Öyleyse neden bu duruş? Kim, hangi canlı cesaret edebilir bu od'a yaklaşmaya?"

Cevabı tahmin edebiliyordu ancak. Bu duruş saygı duruşuydu. Yıllarca kılıç sallayan, kargı kullanan Acuna yiğitlik öğretmiş; uçmağa varmış, Göklerdeki yiğitlerin ruhlarına saygı!

Dün akşamki şölende; yaşlıları ile birlikte kurban etlerinden pay almayı beklerken, kımız içip esrik olmayı, oynayarak raksetmeyi hesaplarken; galiba Ulu Kam'm yakınlarında bulunması yüzünden seçilmişti nöbete. Öyle, özellikle seçildiğini sanmıyordu. Önce töreni izleyen

savaşçı kalabalığım süzmüştü Ulu Kam. Sonra da gençlerin durduğu yere dönmüş, gözleriyle onu bulmuştu.

"Sen! Od nöbetine!"

Adını bile söylememişti Tayun'un.

Sen!

Şölen sürerken, arkadaşları yiyip içerken onlar od töreni için Ulu Kam'm peşinde Kutlu Tepe'ye çıkmışlardı. Kutlu Tepe, yiğit atalarının mezarlarının bulunduğu tepe, oldukça dikti. Çıkış yolunu bilmeseler çok zorlanırlar ve gecikirlerdi.

O ve diğer nöbetçi Kulpa, Ulu Kam'm peşinden; tepenin, obayı gören bu yamacına gelmişler ve od için hazırlanan odun yığınına görmüşlerdi. Kutlu od hep burada yakılır, yanacak odunlar hep burada hazır tutulurdu. Yanma zamanım Ulu Kam bilirdi yalnızca. Ruhların od'a olan arzusunu, ihtiyacını başka kim bilebilirdi?

Kam, özel giysilerini giyip od törenine başladığında onlar uzaktan izlemişlerdi.

"Uzak durun!" demiş ve duracakları yeri işaret etmişti Ulu Kam.

"Buradan yakma gelirsenez..."

Sadece bu kadar söylemişti. Saklı bir tehdit vardı sözünde. Aslında çekinmeden birkaç adım yaklaşıp neler olacağını görmek vardı ya! Şölende kurban edilen hayvanların kemiklerinden bir kısmını, ona göre önemlilerini yanında getirmişti Ulu Kam. Kemikleri özenle seçtiğini görmüştü Tayun. Hangi kemikleri seçtiğine dikkat

etmemiştir. "Kam olacak değilim ya! Neden dikkat edeyim?" Ama şimdi içinden bir ses "Keşke baksaydım!" diyordu. Kam, bunların düzenli bir şekilde, belli aralıklarla od'a atılmasını içeren bir ayin yapmıştı tek başına. Kulağa hoş gelen; ancak hiç anlamadıkları duaları, ilahi ezgilerle ruhlara sunmuştu Ulu Kam bu işi yaparken. Garip hareketlerle raks etmiş, elindeki tüngüre belli aralıklarla ve tonlarla vurarak gizemli ayinine yön vermişti. Sonra od'a doğru eğilmiş ve uzunca bir zaman kırırdamadan öylece kalmıştı. Aniden doğrulup geri döndüğünde Tayun'la göz göze gelmişti. "Sen! Od nöbetini tutacaksın!"

Sonra da Kulpa'ya dönerek "Sen de gün doğana dek od'u besleyeceksin! Od hiç sönmeyecek! Azalmayacak! Yanma düzeni bozulmayacak! Alazlar ne çok yükselecek, ne de aşağıda kalacak! İşte bu boyda..." diye buyruk vermişti işaret ederek.

Onca yaşıtı arasından seçilmiş olduğu için sevinmişti. Belki sevinmesi gerekiyordu. Seçilmiş olmak her zaman iyiye işaret etti.

"Gönüllü aransaydı!"

O başka! Gönüllü denildi mi akan sular durur! Çünkü gönüllü işler tehlikeli işlerdir! Gönüllü olmaya bayılır Hun Erleri.

"Od nöbetine gönüllü var mı?"

Bu soru od'a koyardı genç savaşçıları. Hepsi, görevi almak için atılırdı ileriye. Oysa öyle olmamıştı.

"Sen! Od nöbetine!"

Od'u beslemekle görevli olan Kulpa ile birlikte görev almak da mutlu etmemişti Tayun'u. Yoldaşını kendisi seçseydi belki daha iyi olurdu. Çocukluktan beri birlikte büyüdükleri halde, hattaemiş oldukları halde fazla hoşlanmazdılar birbirlerinden. Anası, sanki neden onu seçmişti sütünü vermek için? Çadırlarının yakın olması bir gerekçe olmamalıydı. Sonunda, karındaş sayılırdılar ve onu sevmemek zaman zaman üzüyordu Tayun'u. Aralarındaki garip bir üstünlük yarışının etkisi ile olsa gerek, sık sık tartışırlardı. Tayun değişik, Kulpa ondan daha değişikti. Ulu Kamemiş olduklarını bilip de mi seçmişti ikisini?

Anasına soramamış, büyük abasına sormuştu bir gün.

"Anam neden emzirdi ki Kulpa'yı?"

"Siz yaşıtsınız ya... O gün anası oduna giderken bize emanet etti Kulpa'yı. 'Hemen geleceğim!' demişti. Gecikti. Kulpa acıkıp ağlayınca anam da..."

Gelince söylemişti Kulpa'nın anasına. Çünkü çok önemliydiemiş olmak.

"Bak ben senin oğlanı emzirdim. Haberin olsun!"

Sevinmişti kadıncağız!

Ulu Kam, Kulpa ile daha çok ilgilenmiş, oyunları nasıl bir sırayla ve düzenle od'a atacağını kısaca anlattıktan sonra;

"Bu od günü görecek! Güneşle görüşecek!" diye yinelemişti uyarısını. Hepsi bu kadar...

"Ya yağmur yağarsa!"

Soramamışlardı! "Nerden beni buldu bu nöbet?"

Ruhlarla arasının iyi olmadığını düşünürdü Tayun. Onlarla konuşmayı hiç denememişti. Bunu beceremezdi zaten! Atalarının ruhlarından şimdiye dek bir istekte bulunmamıştı. Kurban verecek durumu da yoktu. Kendine ait bir sürüye sahip değildi ki! Yapabildiği ibadeti, yalnızca, çadırlarının gerçek sahibi olan toprak ve od'un, yani ocağın ruhuna dua etmektir. Onu da anasının zoruyla yapardı çoğu kez. Tayun'a kalsa od nöbetini en son tutacak kişiyken, Ulu Kam gelmiş onu bulmuştu.

Od'un çevresinde bulunması muhtemel olan ruhların, içinden geçirdiği bu düşünceleri hissetmesinden korktu. Sırf bu nedenle başına bir uğursuzluk gelebilirdi. Başka şeyler düşünmeye çalıştı. Başını kaldırıp, yeniden Ay'ı görmek umuduyla Gök'e baktı. Yalnızca kara bulutları gördü. Çevresine bakındı. Karanlığın içinde ötelere uzanamadı görüşü. Od'un alazlarının yansıttığı gölgesinin büyüklüğüne takıldı birden. Şaşırdı, ürküdü. Bu, az önceki yanlış düşüncelerinden dolayı bir işaret olabilir miydi? Od'un oyunu... Gölgesi onun görüntüsü değildi. Garip şekiller vardı çevresinde. İsimlendiremeyeceği, anlamlandırmayacağı şekiller. Gölgelerden korkarlardı Hun'lar. Gölgelelerin içinde, kötü ruhların oyununa gelmek vardı. Tayun da korkardı gölgelelerden. Yiğit

yüreğinin karanlıkta oynaşan cansız şekillerden etkilenmesi anlamsız da olsa, yaşayan ve var olan vücutlarının farklı yansımada, başka bir giz ararlardı Hunlar.

"Od'un yansımada oynaşan gölgelere bakılmaz!"

Atasının öğüdü cınladı kulaklarında. Başını çevirdi.

"Gölgeme bakmamalıyım!"

Od nöbetinde korkmak o an utanç verici geldi Tayun'a. Keşke konuşmak yasak olmasaydı. Canını sıkıyor, sevmiyor olsa da şu emişi ile birkaç söz ediverse...

"Yoldaş işte böyle zamanlarda gerekir!"

Bir çakm aydınlattı her yanı. Tayun'u düşüncelerinden sıyrıp başka çekincelere sürükledi. Ardından bir çakın, bir çakm daha... Gök kızgınlığını gösteriyordu. Şölen başladığında gökteki bütün yıldızlan görebilecek kadar açıldı hava. Bulutların, Ulu Kam'm yaktığı Od'un alazlarının göğe yükselmesinden sonra ortaya çıkması ilginçti. Bulutlan Ulu Kam çağırılmış olabilir miydi?

"Saçma! Hem od yakıp hem de 'Söndürsün!' diye yağmur istemek..."

Zaten yağmur istemek için yata taşı gerekirdi.

Od yandıktan sonra hafif bir yel başlamıştı. Sonra güçlenmiş, bulutları toplayıp getirmişti. Karanlığın güçlerinin Ulu Kam'a karşılık vermesi mi, yoksa tesadüf mü?

"Tesadüf! Tesadüf olamaz. Öyle olsa Ulu Kam, kam olamaz. Hem niye 'Bu od sönmeyecek!' dedi. Demek ki od'u söndürecek bir şeylerin olacağını..."

Bu sefer Çakınla birlikte; yere doğru ışığın indiğini gördüler. Çok güzel bir ışık yığınının yere doğru akması heyecanlandırdı onları. Az bir zaman sonra Gök'ün gü-rültülü sesi ulaşdı.

Yakın bir yere yaşın düşmüştü. İçi titredi Tayun'un. Serin yel, belki etkiliydi bu titremede; ama asıl sebep Gök'ün sesi... Çakınlar, yaşın ve Gök gürlemesi... Kız-gınlığa işaretler!

"Neşe kızdı yine Gök? Bu şölen, kurbanlar, dualar yetmedi mi?"

Bu soruyu sormaya hakkı ve yetkisi olmadığı bili-yordu Tayun! Gök'ü kimse kızdırmak istemezdi. Karan-lığa doğru seslenişi ile od başında uygulaması gereken konuşma yasağı bozmuştu.

Yeni bir Gök sesi ile sustu. Gök'ü kızdıranın kendisi olduğunu düşünüp tedirgin oldu.

Neden?

Olacak şey değildi. O, sıradan bir savaşçıydı. Gök'ü kızdıracak ne yapmış olabilirdi ki? Acunda bunca Çinli varken, Hunların Tanrısı, bir Hun'a neden kızsın?

"Ey Gök Tann! Tayun sıradan bir savaşçı... Ne çadın var ne eşi... Denileni yapar, götürenle gider, kalanla ka-lır. Ne yaptı sana Tayun? Yalnızca düşü var Tayun'un! Geleceğe dönük düşü!"

Sesi biraz daha yüksek çıkmıştı. Ardında bir kıkır-dama duydu. Od'dan doğru gelmişti ses. Od güler mi? Dönüp bakmak istiyor; fakat nöbet duruşunu bozması

demek, od'u daha da kızdırması demek olduğu için kıpırdamıyordu.

Od'u kızdırması demek, Gök'ü kızdırması demekti. Yeniden kıkırdadı ardında kim varsa. Sonra od'a büyük bir odun kütüğünün aüldüğünü fark etti. Gülme yolundan bir cümle geldi peşine. Gülen Kulpa'ydı. Nasıl da unutmuştu onun orada olduğunu? "Ben senin neler ettiğini bilirim!"

Od'a odun atmakla görevli olan Kulpa'ydı konuşan. Demek az önceki seslenişini biraz yüksekçe yapmış ve Kulpa onu duymuştu. Bir an onun orada olduğunu unutmasıyla kötü yakalanmıştı. Şimdi şöyle geri dönüp elindeki kargıyı onun kafasına indirmek vardı; ama ah bu od nöbeti... Konuşmak yasaktı nöbet sırasında ya önce Tayun, sonra Kulpa bozmuştu kuralı. Cevap verse ne olurdu ki? Kulpa'nın keyfi yerindeydi. Kıpırdamadan durma yasağı sadece Tayun'aydı nasılsa! Kulpa aydınlıkta, yüzü od'a dönük, kâh oturup kâh koşturarak...

Dayanamadı Tayun... Sesinin başka kimseler tarafından duyulmaması gerektiğinin bilincindeydi. Yine de seslendi.

Ne etmişim ben? dedi ardına dönmeden. "Ne etmişim de Gök Tann'yı kızdırmışım?" Yine kıkırdadı Kulpa. "Biz seninle birlikte akın ettik değil mi?" "Ettik! Çin orada durdukça, akın oldukça ve sen..." "Yaşadıkça" diyecekti. Demedi. Yanlış olurdu çünkü. Kim yaşar kim gider Tanrı bilirdi ancak. Onun bildiği ilk akınında, daha

doğrusu tek akınında Kulpa ile aynı birliğe düştüğüydü. Seçme şansı olsaydı yoldaşları arasında olamazdı Kulpa. Küçük yaşlardan beri çekişmelerinin verdiği sıkıntıyı haırlayarak söylüyordu bunu. Oysa ataları çok iyi arkadaş, savaş yoldaşıydı. Anaları da... "Ganimet üleşinde sakladıklarını unuttun bakıyorum!" Kızdı Tayun. "Bu adamdan emiş olmaz, yoldaş olmaz!" diye düşündü. "Sırdaş hiç olmaz! Bu yüze vurulacak bir şey mi? Orada olan orada kalmalı!"

Sonra sesini yükselterek "Acunda bu kadar kötü iş olurken Gök Tanrı bu yoksulun ganimet üleşinde birkaç parça saklamasına mı kızacak? Tayun, birkaç küçük mücevheri sakladı diye mi çakınlarım, yaşm-larmı salacak üzerime? Sanki sen saklamadın kendine..."

Yine güldü Kulpa.

"Ben bilmem onu! Sen sorunca söyledim! Ben bilmem! Konuşan, yakaran sendin!"

Ardından büyükçe bir kütüğü daha od'a sürdü. Alazların yükseldiğini görüyordu Tayun. Hemen ardında hareket eden Kulpa'mn gölgesi gidip geliyordu. Bir yandan odun aüyor bir yandan da Ulu Kam'm bellettiği gibi sayıyordu onları.

"Bir büyük kütük ortaya! Bir büyük de onun tam üzerine... Bir küçük dal yan tarafa. Bir büyük kütük onun tam çaprazına..."

Bir daha konuşmayacaktı Tayun. Ama birkaç yağmur damlası yüzüne vurunca az önceki kızgınlığını unutup seslendi.

"Eyvah! Odu alazlandır Kulpa. Yağmur artarsa..."

Kulpa da korku içinde od'u alazlandırma çabasına düştü. Saymayı sürdürürken odun atmada acele ediyordu. Yağmur hafiften başlamış, yavaş yavaş hızını artırıyordu. Tayun odun söneceği korkusu ile nöbet duruşunu unutmuş yüzünü tamamen od'a dönmüştü. Öylece bakıyordu.

Gök'e doğru yükselen alazlar bir süre sonra üzerine düşen yağmur damlaları yüzünden sönecek ve onlar görevlerini yapmamış olacaktı. Yakın çevrelerinde kimse yoktu. Ulu Kam od ayinini, Kutlu Tepe'nin en uç noktasında düzenleyip, Tayun ve Kulpa'yı od nöbetine koyduktan sonra aşağı düzlükte kurulu obaya, şölene inmişti. Sadece Tayun ve Kulpa kalmıştı tepede. Bir de od...

Aşağıya seslenseler...

Kimse duymazdı onları. Ne yapacaklarsa onlar yapacaklardı.

"Ne dersin? Ulu Kam aşağıda bir yerlerden od'u göz-lüyor mudur?"

"Gözlemez olur mu hiç?" dedi Kulpa "Kam; gün olana dek uyumaz. Bugün yapılanlar çok özeldi. Far-kında değil misin?"

"Ne özeli? Her zamanki şölen ve kurban!"

"Sen öyle san! Aklın anca bu kadarına yeter!"

"Kızdırma şimdi beni!"

Şölen ve sebebi umurunda değildi Tayun'un. Derdi, od'un sönmesi, görevini yapamamak ve ruhların...

"Ey atalarımın ruhları, kızmayın bana. Suçum yok! Görevimi yaptım ben! Ne bilirdim yağmur yağacak? Yağmuru engellemek ne haddime?"

Od'a düşen yağmur damlalarının sayısı arttıkça, vurdukları yerden yükselen cızırtı sesleri de artıyordu. Böyle giderse od'un sönmesi an meselesiydi.

"Üzerine bir şey tutsak!" dedi Tayun.

"Od'un üzerinin örtüldüğü nerede görülmüş? O zaman kurbanlar Gök ile buluşamaz ki!"

Gök için kurban edilen hayvanların kemikleri od'a atılırdı. Kurbanlıkları Gök'e od'un alazları taşırdı. Ulaştırmanın başka bir yolu yoktu.

"Od sönerse hiç ulaşamaz. Üstelik biz..."

Sınısıklam ıslandıklarının farkında değillerdi. Od'un söneceği korkusu ile ne yapacaklarını bilmeden öylece bakıp duruyorlardı. Bir süre sonra bu korkunun boşuna olduğunu fark ettiler.

Sanki yağmur damlası düşmüyordu alazların üstüne. Ara sıra duyulan ses, sudan çok yağ damlalarının od'a düşerken çıkardığı sese benziyordu. "Cızzz!" sesinden sonra daha bir yükseliyordu alazlar. Sanki sönmesin diye od'u korumak yerine, yanmasın diye yağmuru korumak gerekiyordu.

"Neler oluyor Kulpa? Bu nasıl iş?"

"Bilmem! Su yanıyor galiba!"

"Saçmalama! Su yanmaz! Su söndürür! Bu yanan başka bir şey! Gök'ten başka bir şey yağıyor!"

Yağan her zamanki yağmurdu. Yine de şüphesini gidermek için ağzının kenarından, yanaklarından süzülüp gelen suyu tattı Kulpa.

"Ne başka bir şeyi? Yağmur yağıyor işte!"

Ancak bu kadarına eriyordu akıllan. Düşünmemeleri gerekenlerden oldukları için ancak bu kadannı düşünabiliyorlardı. Onların yerine düşünenlerden biriydi Ulu Kam, en doğrusunu yaptığına şüphe yoktu.

"Kam od'u!" dedi Tayun "Kam istemedikten ve zamanı gelmedikten sonra söndürmek mümkün değil! Beslemeye de gerek yok!"

"Kam od'unu ancak bir Kam söndürebilir! Yağmur etkilemez!" diye onu onayladı Kulpa "Ben boş yere ağaç aüyordum. Bu od sönmezdi!"

"Bunu işitmiştim; ancak bugün gözlerimle gördüm, anladım. Yarın kime söylesem inanmaz. Güler bana!"

"Bu tip gizemleri söylemek iyi değildir!" diye Tayun'u uyardı Kulpa "Bu işler olduğu yerde kalmalı. Yinelemek uğur getirmez!"

Artık nöbet duruşu umurunda değildi Tayun'un. Gözüünün gördüğüne inanmakla inanmamak arasında kalamıştı. Kulpa, sönmeyeceğini bile bile, od'u besleme görevini daha büyük bir istekle sürdürmek için harekete

geçti. Hiç gerek olmadığı halde, daha hızlı, daha özenli... Kutlu od'a katkısı olsun diye çırpıyordu. Ne kadar beslense de, alazlar tembihli gibi hep aynı düzenle yükseliyordu. Buna da şaşular.

Bir zaman sonra şölen bitti obada. Obayı aydınlatan odlar azaldı. Uyumaması gerekenlerin dışında kalan herkes, her şey uyudu.

Od nöbetçilerine de ulaşu rehavet. Ama sürekli yağın yağmur onları dinç tutmaya yetti. Bir de odun gizemi...

Zaman, bir geceye daha nokta koyuyordu. Gün ilk ışıklan ile "Ben geliyorum!" derken Tayun ve Kulpa hala yağmurun altında, Kutlu Od'un etkisinde, pek çok olanın farkında olmadan uğraş vermeyi sürdürdüler.

Onlar bu uğraş içindeyken, güneşin doğmasıyla, aşağıdaki obada hareketlenmeler başladı. Oba ne zaman uyursa uyusun, güneşle birlikte uyanırdı.

Önce köpeklerin uluma sesleri hızlandı. Sonra atların bulunduğu tavlada kışneme ve eşinme sesleri... Bu sese, çitlerle çevrili ağıllardaki koyunların, kuzulann sesleri eklendi.

Oba uyanıyordu. O zaman fark ettiler ki aşağıda, obada yağmur yoktur. Yalnızca onların üstüne düşmektedir damlalar. Buna hiç akıllan ermedi. İkisi de gördükleri gerçeği birbirlerine söylemekten çekindiler. Güneşi karşılarken, bir gece önceki gibi değildiler. Bir gecede

olgunlaşmış, bir gecede birkaç yaş birden büyümüş... Hatta biraz yakınlaşmış...

Onlar farkında değildi ama Ulu Kam amacına ulaşmış, ikisi ile ilgili düşüncelerini uygulamaya koymuştu. Kaderlerini çizen yol, od başında kesişmiş, yeniden şekillenmişti.

Tepede, od nöbetindeki iki genç er, bir yandan hala od'u gözlüyor öte yandan, çişe halinde düşen yağmurdan, gece esen kuvvetli rüzgârdan, çakından ve yaşındadan habersiz uyanmaya başlayan obalarını izliyorlardı Kutlu Tepe'den. Büyük bir obaydı. Gurur duyulacak kadar büyük ve zengin.

Oba sakçıların ayakta ve dimdik siluetlerini gördüler. Devriye gezen atlı sakçılan izlediler. Uzaktan tam çıkaramasa da, Tayun, dengi olması muhtemel gölgelere el salladı. Bir, ikisinden karşılık geldi bu selama. O kadar.

Tayun od'a bakarken ıslaklığını fark etti. Hiçbir yanı kuru kalmamıştı. Üşüyordu da... Yağmur iyice azalmaya başlamıştı. Kulpa ve Tayun farkında olmadan yağdadıkları ıslaklığı, kurutmak için bir çözüm arıyorlardı. Od'a saygısızlık yapmaktan çekinerek... Yine de sağa sola dönüp yararlanıyorlardı od'un sıcaklığından. Bir yandan hala ıslanıp, öte yandan kuruma çabasının boşa gitmesine aldırıyorlardı.

Kulpa, hala ara sıra dal atıp od'u beslemekten geri durmuyordu. Bu yaptığı ile görevine Tayun'dan daha

bağlı olduğunu gösterme çaba-sımdaydı. Bu çaba kızdırıyordu Tayun'u. Zaman zaman toparlanıyor ve nöbet duruşuna geçiyordu. Sonra yeniden dağılıyordu.

Güneş iyice göründü. Sabah olmuştu. Kutlu zaman, karanlığı kovmuştu. Güneşi karşılayacak alazların göğese ulaşacak büyüklükte olması için ha bire odun atmaya sürdürüyordu Kulpa. Ama olmuyordu. Güneş geldikçe od gidiyordu. Güneş yandıkça od sönüyordu. Güneş yükseldikçe odun alazları kendiliğinden alçalıyordu. Tayun bir şeylerin farkına varmanın rahatlığı ile Kulpa'nın bu boş gayretini gülerek izliyordu. Sonunda uyardı onu.

"Boşuna uğraşma Kulpa!" dedi "Görmüyor musun? Od, Güneşle yarışa girmiyor! Çünkü güneş od'dan büyük... Çünkü güneş..." Tamamlayamadı sözünü. Yanlış bir şeyler söylemekten korkup sustu.

Yağmur aniden durdu. Damlalar bir yerden emir almış gibi kesiliverdi. Zaten güneşle birlikte yağmur çok saçmaydı.

Kulpa birkaç deneme daha yaptıktan sonra bırakı. "Uslu od!" diyerek saygı ile bakı od'a, Kulpa. "Kam Od'u!"

"Aklım almıyor olanları. Ne yaparsam yapayım odı alazlamam mümkün olmadı! Ama bütün gece yağın yağmur od'u etkilemedi!" Güldü Tayun!

"Senin aklın ne ki? Bunu bütün Acun'da anlayacak kişiğlı sayısı iki elin parmaklarım geçmez... Senin akim ne ki?" "Ne yapacağız şimdi?"

"Od nöbeti bitmek üzere!" dedi Tayun, "Od tamamen sönünceye kadar bekleyeceğiz. Bir haber gelir mutlaka." "Ya gelmezse?"

Gelmezse... Gelir, gelir! Bizi burada unutacak değil ya Kam! "Aç oldum!"

Tayun bu sözü söyleyen Kulpa'ya ters ters baktı. Birden bire, sırası ve zamanı gelmeden söz etme ustasıydı Kulpa. Bu kadar yaşanandan sonra söylenecek söz müydü "Aç olmak"? Tayun daha da kızacaktı ona; ama bir anda kendi açlığını hissetti. Hem kendi açlığını hissedip hem Kulpa'nın sözüne kızmanın doğru olmayacağı düşündü. Üstelik gerçekten çok acıkmıştı. Yanlarında yiyecek hiçbir şey yoktu ve açlığı hatırlatmanın gereği de yoktu. Bir şeyler söylemek için ağzını açtı Tayun.

"Dün gece kimse ok atmadı!" dedi Kulpa. Tayunün konuşma hevesini kırmış, daha bir konu tamamlanmadan başka bir konuya geçivermişti yine. Daldan dala atlayarak yapılan bu konuşmaya ayak uyduramıyordu Tayun. Bu nedenle söyleneni anlaması da zor oluyordu. "Ne oku?"

Çakın çakınca ve yaşın düşünce biz de ok atardık ya Gök'e! Doğru! Öyle yaparlardı. Tann'ya saygımın gereği idi bu; oysa dün gece...

"Neden atacaklar? Burada olanlar, aşağıda olmadı ki... Hem biz od sönmesin diye uğraşırken, gözümüz başka bir şey mi görüyordu? Atsalar bile fark

etmezdik!" dedi. Sonra biraz daha düşündü Tayun. "Gök'e ok atmadan, Gök susturulamaz. Kimse atmasa benim atam mümkünü yok ihmal etmezdi bunu! Demek ki gerçekten biz burada başka bir şeyler yaşadık ve obanın bundan haberi olmadı!"

Düşününce, çok güzeldi. Bazı sırlara sahip olmak... Bunları Kulpa ile paylaşmak istemezdi, ama Ulu Kam seçmişti onları. İkisinin bir araya gelmesindeki sebebi anlamaları için çok zaman geçmesi gerekiyordu.

Güneş birden bire ısıttı. Islak giysilerinden buharlar çıkmaya başladı. Loş bir aydınlıkla geldiğini haber vermiş sonra birden ortaya çıkı-vermişti. Bulut da kalmamıştı. Güneş etkisini gösterince od sönmüştü. Kısa zamanda kupkuru oldu ortalık. Ne çiğ vardı yaprakların üzerinde, ne de bir tek damla su. Sadece iki nöbetçi kurumaya başlayan ıslaklıkları ile gece yağan yağmurun tanığıydılar. Yağmurun tek kanıtı buydu. O kanıt az sonra kaybolacaktı.

Bunun üzerinde durmaya gerek görmediler. Od sönmüş, nöbetleri bitmişti. Başarılı olup olmadıklarına Ulu Kam karar verecekti. Nasılsa bir söz edecekti onlara.

"Bugün çok işim var!" dedi Kulpa. İşte yine zamansız ve anlamsız bir söz! Kimin işi yok ki? Birlikte tuttukları kutlu nöbetin hatırına onunla ilgilenme gereği duydu Tayun. "Ne yapacaksın?"

Yüzünde gururlu bir gülümseme belirdi Kulpa'nın. "Atam, bugün sürünün yeni kuzularım üleştirecek. Karındaşlarımla benim payımı ayıracak. Damga vuracağım kendi kuzularıma. Bundan sonra kendi sürüm olacak!"

Tayun biraz kıskandı Kulpa'yı. Kendi sürüsünü edinme konusunda atası hiç bir şey dememişti ona. Onların da sürüsü çoktu aslında... Umurunda değildi.

Töre gereği, bütün bunlar sıra ile oluyordu. Yaşı gelen yiğit, ata çadırını terk etmesi buyruğunu alınca er sınıfına girerdi. Tayun'un atası ona ne çadır vermiş; ne çadırını ayırmıştı. Sadece at ve kılıç vermişti.

"Bunlar benden. Bundan sonraki atlarım ve kılıçlarını kendin edineceksin!"

Birlikte ilk akma katılmışlar, ganimet üleşinden payım vermişti atası. Tayun'un ilk, atasının son akım olmuştu. Pek kalabalık bir akın yapamamışlardı. Ganimet de çok değildi.

En üst ordubaştan en sondakine pay edilirdi ganimet. Savaşta birlikte kaılan aynı uruğun üyelerinin payları en büyüğe verilirdi. Aldıklarını dağıtıp dağıtmama yetkisi atadaydı. Daha ilk seferinden bu hakkım vermişti atası. Birkaç parça mücevheri gizlemişti Tayun. Kulpa'nın, sözünü ettiği... Yanlış ettiğini şimdi daha iyi anlıyordu. Aslında bütün gençler benzer şeyler yapmıştı. Büyüklerin bildiği; göz yumduğu birkaç şey... Gelecekte yavuklusu olacak kıza armağan etmek üzere ayırdığı birkaç güzel parça... Ama yiğidin saklısı gizlisi

olmamalıydı. İşte hiç olmadık zamanda Kulpa yüzüne vurmuştu. Oysa o da kendine saklamıştı birkaç parçayı! Yeniden haürlayınca sertçe baktı Kulpa'ya...

Kulpa bu bakışların farkına bile varmadı.

"Bundan emiş, yoldaş, sırdaş olmaz!" diye geçirdi içinden Tayun. Zaman zaman onunla ilgili olumlu bir şeyler düşünmeye çalışsa da, ya nılıyordu onu. "Ol-maz!"

Kulpa, ara sıra, oradan buradan, daldan dala atlayarak sözler etse de, Tayun ilgilenmiyor, bir sönen od'a bakıyordu, bir aşağıya, obaya dönüp bugün yapacaklarım düşünüyordu.

"Artık kendi sürüm olacak!" dedi yüksek sesle Kulpa.

Yine konuyu değiştirmişti. Bu kez seslenmedi Tayun. Yamacın ucuna kadar yürüyüp aşağıya baktı yeniden. Birkaç adım yaklaşınca yeni bir şeyler göreceğini ummuştu. Görmek istediği özel bir şey de yoktu ya!

Obada hareketlilik arttı. Kadınlar, kızlar çadırlardan çıkıp ellerinde kaplarla ağıllara yönetiyorlardı. Bir kısmı da tavlaya, kısırakların bulunduğu tarafa doğru yürüyordu. Kızlar uzaktan seçilmeye başlayınca Tayun daha bir dikkatli bakı onlara doğru. Seçmeye çalıştığı özel biri olmasa da gençlik od'unun tutuşturduğu heyecanı, yüreğinin atışım artırıyordu. Kulpa ondaki değişimi fark edip merakla yanaşdı. Tayun'un baktığı yöne baktı. Tayun'un bir sevdiği, yavuklusu yoktu bildiği kadarıyla.

Kafasında şekillendirdiği gelecek daha başka şeylerle doluydu. Ama Kulpa daha seçici ve dikkatliydi aşağıya bakarken. Kızların arasından özellikle birisini görmeye çalışıyordu. Aklına taktığı, gönlüne düşen birini...

İki od nöbetçisi öyle dalmışlardı ki ardlarından yaklaşan ayak seslerini duymadılar. Ayakların sahibi çok sessizdi. Duyurmak istemedikten sonra kimse farkında bile olmazdı geldiğinin.

Birden beklemedikleri anda gür ve dik bir sesle irkildiler. " Od nöbeti böyle mi tutulur?"

Sesi tanıyan Kulpa, yere eğilip od'a atacak ağaç aramaya başlayarak durumu kurtarmaya çalışırken; elindeki kargıyı ve kalkanı bırakmadığı için ne kadar akıllı olduğunu düşünen Tayun, ayaklarını açıp, kargısının dibini yere sapladı. Kalkanını da göğsüne doğru yaklaştı- rıp öylece hareketsiz durdu. Gün doğusuna doğru olması gereken yönünün obaya doğru olduğunu, od'dan oldukça uzakta durduğunu unutmuştu. Böylece sesin sahibini kandıracağını sanıyordu.

Ulu Kam'dı gelen. Onları yakalamıştı. Sert yüzünde, iki acemi yeni yetmenin bu amaçsız toparlanma hareketleri belli belirsiz bir gülümseme yaratsa da sertçe sürdürdü konuşmasını.

"Od nöbeti ciddiyet ister. Bütün nöbetler ciddiyet ister! Siz işin oyununda mısınız?"

Ulu Kam'a cevap vermek hadleri değildi. Artık ağaç aramayı bırakan Kulpa doğrulmuş; başına gelecekleri

en başta kabul etmiş birinin edası ile Tayun gibi dimdik, kıpırdamadan duruyordu. Ulu Kam'm şimşek çakan gözleri eziyordu onları. Bu bakışlardan çıkan enerji neredeyse onları orada, öylece eritecekti.

Ulu Kam kızgın homurtular çıkararak dolandı çevrelerinde. Sonra onları bırakıp, sönen oda döndü. İlerledi ve yere çöktü. Od henüz sönmüş olduğu için küller çok sıcak olmalıydı. Buna aldırmadı Ulu Kam. Ellerini küle daldırdı. O, külü karıştırırken korların, közlerin ortaya çıktığını gören Tayun ve Kulpa; külü kendileri karıştırmış da elleri ya-myormuş gibi yüzlerini buruşturdular. Şaşkınlıkla izliyorlardı olanları.

Ulu Kam, çok doğal, sıradan bir iş yapıyor gibi odla oynuyordu. Bir şeyler arıyordu od'un külleri arasında. Eline takılan nesne durdurdu onu. Ne olduğu hissetmek için külün içindeki eli hareketsiz kaldı. Sonra alıp çıkardı eline değeni. Küçük bir kemik parçası... Tayun ve Kulpa'ya göre anlamsız. Kam'a göre olacakların habercisi...

Küçük bir kemik parçası... Anlamayanlarca anlamsız; oysa anlayana göre çok şey anlatan küçücük bir kemik parçası.

Yüzünü buruşturdu Ulu Kam. Bulduğu, hiç hoşuna gitmemişti. Dudakları kıpırdayarak çıkardı kemiği. Çok ağır bir yük kaldırıyormuş gibi elinde tuttu. İyice inceledi. Sonra güneşe karşı tutup bakü. İşini bitirince bir kenara koydu kemiği. Elini yeniden küle daldırdı. Bu sefer bulduğu kemik ile daha da belli etti sıkıntısını. Daha

büyükçe bir kemik çıkardı külden. Onu da ilkinde yaptığı gibi inceleyip diğerinin yanına koydu.

Böylece sürdürdü hareketlerini. Çıkan her kemikte yüzü daha da kararıyordu Ulu Kam'm. Gördükleri onu hiç mutlu etmemişti. Sonunda işini bitirdi. Göğsünden üzeri garip şekillerle süslü bir bez parçası çıkardı. Kemikleri, bulduğu sıra ile onun üzerine yaydı. Bir uçtan tutup düzgünce katladı ve çantasına koydu. Çöktüğü yerden kalkıp kendisini ilgiyle izleyen iki gence döndü ve buyurdu.

"Toprağı iki karış derinliğinde kazın! İçine bu küllü gömün. Bir toz zerresi bile kalmamasın dışarıda. Sonra işinize gidin! Gecikmeyin!"

Buyruğunu verdikten sonra, dönüp hızla geldiği yoldan yürüdü. Soru sorulmasına, açıklama istenmesine zaman bırakmamıştı. Zaten iki aceminin soru sormaya niyeti de yoktu, cesareti de... Ulu Kam ilk dönemeçte kaybolurken nöbetçiler hala kıpırdamadan öylece duruyorlardı. Neden sonra Kulpa başını çevirip soran gözlerle Tayun'a baktı. Birden hareketlendi Tayun.

Hadi! Denileni yapalım! Gecikmeyelim! Bu zamandan sonra durmamızın anlamı yok! Ne olduysa oldu! "Çok kızdı bize! Bunun acısını çıkarır!"

Kulpa'mın sözlerini duymazdan geldi Tayun. Verilen görevi tam ve eksiksiz yapmaktı amacı. Belli olmaz, Ulu Kam aniden geri dönüverir-se... Kulpa da kısa bir duraklamadan sonra katıldı ona.

Bellerinden kamalarını çıkarıp, od'a en yakın yeri kazmaya başladılar. Kamaları, sert toprağı kazmaya yetmeyince kargının çelik ucunu kullandılar. Sık sık derinlik ölçüsü alıyor ve yeniden başlıyorlardı. Göz ölçüsü ile od artığı her şeyi gömecek kadar, iki karış derinliğinde yapıp, uzattılar çukuru. Biraz ürkerek külü avuç avuç çukurun içine taşımaya başladılar. Hala çok sıcaktı ve çıplak elle yapamayacaklardı bunu. Kulpa koşup yakındaki ağacın kabuğundan iki parça çıkardı. Böylece külü çukurun içine itelemeye başladılar. Ulu Kam "Bir tutam bile dışarıda kalmayacak" demişti ya, toprağı kazıyarak bu buyruğu yerine getirmeye çalışıyorlardı. İşin çoğunu halletmişlerdi ki Kulpa eline takılan büyükçe bir kemik parçası buldu. İrkilerek bıraktı onu ve ayağa kalktı.

"Tayun bak!"

Kemiği görünce Tayun da irkildi. Ulu Kam'm gözünden kaçmış olabilir miydi? Onun keskin bakışları, usta elleri bu kemiği fark etmemiş olabilir miydi? Ya da bile-rek bırakılmış veya sırf onları denemek ve dikkatlerini ölçmek için ayrılmış mıydı bu kemik acaba?

"Onu da gömecek miyiz?" diye sordu Tayun.

"Gömmemiz gerek!" dedi Kulpa, " 'Ne varsa gömün!' dedi ya Ulu Kam.

"Bana kalırsa bu kemiği görmedi Ulu Kam. Çok önemli olabilir!"

"Ne yapacağız?"

"Haber verelim!" dedi Tayun. "Nasılsa henüz aşağıya inmemiştir. Ben kestirmeden koşar, önüne çıkarım."

"Kemiği de götüreceksin?"

"Yok! Elimi bile sürmem! Ulu Kam'a anlatırım! O ne derse öyle yaparız. Sen bekle burada!"

Durmadı Tayun. Dik yamaçtan aşağıya vurdu kendini. Yüreği, buldukları kemiğin önemli olduğunu söylüyordu ona. Bütün gücüyle, bütün hızıyla koşuyordu. Çok iyi bildiği yerlerdi. O nedenle Ulu Kam'ı nerede yakalayacağını tahmin edebiliyordu.

Kulpa olduğu yerde öylece kalmıştı. Tayun kemiğe dokunmak istememişti. Oysa o eliyle tutmuş, ağaç kabuğu ile de itelemişti. Acaba başına bir iş gelir miydi bu yüzden?

"Ulu Kam! Ulu Kam!"

Sesin geldiği yere bakınca dik yamaçtan aşağıya koşan Tayun'u gördü Ulu Kam. Önemli bir şey olsa gerek. Öylece olduğu yerde bekledi. Az sonra yanındaydı delikanlı. Nefes nefese kalmış derdini anlatmaya çalışıyordu.

"Bağışla Ulu Kam..."

"Ne var ne oldu? İkiniz, bir çukur açıp küllü gömmediniz mi?"

"Kemik! Bir kemik bulduk!"

"Ne?"

Şaşkınlık nidası o kadar yüksek sesle çıkmıştı ki bir adım geri kaçtı Tayun. Ulu Kam tek söz etmeden geri dönmüş, geldiği yolu hızla tırmanmaya başlamıştı. Bir yandan da söyleniyordu.

"Nasıl olur? Nasıl kaçır gözümünden? Nasıl? Eski dikkatim mi kalmadı? Gözlerim mi görmüyor? Yoksa ruhlar mı engel oldu bana?"

Genç yaşma rağmen Kam'a yetismekte zorlanıyordu Tayun. Onun birkaç adım gerisinden koşturuyordu. Bu arada, zorunlu da olsa, bir kam'la yolculuk yapmanın mutluluğu vardı içinde.

Önemli bir şey bulduklarım anlamıştı Tayun.

Önünde yürüyen Kam'ı, kendini bildiğinden beri tanıdığı halde, bu kadar yakından ve bu kadar uzun süre izleme şansı olmamıştı hiç. Hem nefes nefese peşinden koşuyor, hem de inceliyordu onu.

Uzun, bol renksiz günlük kaftanının aftında, benzer renkte, bol bir pantolonu vardı. Çok zayıftı Ulu Kam. Kaftanın aftına bir içlikten başka bir şey giymediği için neredeyse kemikleri belli oluyordu. Hafifçe kam burlamış vücudunu rahatlıkla taşıyor, elinde bir emare olarak taşıdığı halde tuğlu esasına dayanmaya gerek duymuyordu. Uzun, beyaz saçları omuzlarını örtüyordu. Sakalı kısaydı Ulu Kam'ın. Sol omzundan bir iple çaprazlama astığı küçük, deri çantası da renksiz ve gösterişsizdi. Törenlerde çok renkli, süslü, üzerinde şekiller olan bir

elbise giyer, yine renkli uzun bir külah takardı. Şimdi başında sıradan bir börk vardı.

Kam'ın deri çantasını inceliyordu Tayun. Yanından hiç eksik etmediği çantasını...

"Acaba içinde ne var?" diye düşündü. Çantasında şu an, ödün içinde bulduğu kemikleri sardığı bez vardı. Keşke bir gün bunu sorabilseydi.

"Ulu Kam, sürekli taşıdığın o çantada ne var?"

Onu hep bu haliyle hatırlıyordu. Sanki hiç değişmiyordu, yaşlanmıyordu Ulu Kam. Atası da onu böyle haürladığım söylemişti.

"Kaç yaşında acaba!"

Adını kimse bilmiyordu. Saçının beyazlığından dolayı "Aktan!" ismini vermişti ona budun. O da bu ismi kabullenmiş görünürdü. Zaten yaşlılar ve oba büyükleri hariç kimse ona adı ile seslenemezdi.

Ulu Kam, budunun her şeyiydi. Ulu Kam olmazsa olmazdı, aynı ha kansız olunmayacağı gibi... Yalnız bu obanın değil, yakındaki, ..zaktaki birçok obanın tek kamıydı. Sık sık obaları dolaşır, obalardan da gelen olurdu yanma.

Kamlık, öğrenmekle, çalışmakla elde edilemez bir unvandır.

Kamlık belli bir anlayışın süresince sürerdi. Urug içinde babadan oğla yüklenen, Tanrı vergisi bir yetenek, bir özellik değildi. Aktan Kam'ın babasında, dedesinde, daha gerilerdeki atasında kam olan var-mıydı?

Bilinmiyordu. Hakanlık değildi ki babadan oğla geçsin. İlahi bir güç, bir his ve etki. Kime ne zaman vuracağı bilinmeyen bir tesadüf...

Kamlar mutlaka evlenirler ve çocukları olurdu. Ama hayat tarzları, özellikleri, onlarla fazlaca ilgilenmelerine imkân vermezdi. Bir kamla birlikte yaşamak o kadar zordu ki. Aktan Kam'da eşliydi mutlaka. Ne eşini ne de çocuklarını o güne dek gören olmamıştı. Sözü de açmazdı. Bir gün bir yerde belki çıkıverirlerdi ortaya.

Anlatılanlara göre Kam olan, aslında Kam olarak doğan kişi bunu kabul etmek istemezdi başlangıçta. Çok zor ve tehlikeli bir görev olduğu için inkâra girişir; ama sonunda dayanamaz teslim olurdu. O dönemde başka bir kamın desteğine, yol göstermesine ihtiyacı olurdu. Doğaüstü güçleri taşımak ve kontrol etmek hiç kolay olmasa gerekti.

"Ben asla kam olmak istemezdim" diye düşündü Tayun Kam'm ardından yürürken...

Ardındaki unutmuş, hızını değiştirmeden tırmanıyordu Aktan Kam. Son dönemece gelince daha da hızlandı.

Od'un bulunduğu yere ulaşılar.

Kulpa duruşunu hiç değiştirmemiş, olduğu yerde donmuş gibi onları bekliyordu. İstemedi dokunduğu kemikteki ülsımın bozulduğundan, ya da onu etkileyeceğinden korkar bir hali vardı.

"Nerede?"

Daha yaklaşmadan, uzaktan sorulan bu soruya işaretle cevap verdi Kulpa.

"İşte!"

"Çekil!"

Kendini kalan külün üzerine atıp Kulpa'nın gösterdiği yeri avuçla-dı Ulu Kam. Sonra bulduğu kemiği alıp yavaş hareketlerle temizledi. Gözünden çıkan ışığı görmemek mümkün değildi. Önceki mutsuzluğunun üzerine, bir mutluluk ışığı gibiydi yaşadığı. Bu kemik umut vermiş, mutlu etmişti Ulu Kam'ı. Yeniden dudakları kıpırdamaya başladı. Çantasına koyduğu kemik paketini özenle çıkarıp, toplarken yaptığı hareketlerin tersini yaparak açtı. Bulunan son kemiği en sona yerleştirip bir süre daha baktı. Bezi kaldırdı ve düz bir yere yöneldi. Eline yeni gelen bir bitiği okur gibiydi.

O sırada olanları anlatma gereği duydu Tayun.

"Ulu Kam! Kulpa dokundu o kemiğe. Acaba bir şey..."

"Bir şey olmaz!" dedi Kam sözünü keserek, "Ama bunu bulmanız çok önemli! İyi ki buldunuz!"

Bir alkış beklediler boşuna. Bunun yerine yeni buyruk geldi. "Bakın işinize!" diyerek kendini izleyen iki genci uyardı. Bu sefer bekledi başlarında. Başka bir kemik çıkarsa görmediği diye... Bir tek kemik daha... Umutla bekledi.

Buyruğu ikiletmediler. Oldukça sessiz; ama hızlı hareket ederek külü, kalıntılarını, değdiği toprağı alıp

çukurun içine attılar. Üzerini güzelce örttüler. Çiğneyip düzlemekte kararsız kalıp öylece beklemeye başladılar.

Ulu Kam, az önceki bulgularım tamamen değiştiren bu son kemik ile her şeyi yeni baştan yorumluyordu. Çok uzun sürdü beklemesi. Aşağı oba, iyice şenlenmiş, yukarıdakilerden habersiz yaşamayı sürdürüyordu. Sesler geliyordu kulaklarına. Tayun ve Kulpa göz ucuyla ve özlemle aşağıya bakıyorlar; aşağıda olmak için heves ediyorlar, fakat çaresiz, bekliyorlardı.

Neydi Ulu Kam'm kemiklerde okuduğu? Gördüğü neydi? Onu umutlandıran son kemik neyin ifadesiydi?

Çok önemli de olsa umurlarında değildi. Onların işi değildi. Zaten anlamazlardı da. Beklemek zorunda olduklarını bilmeseler bir an durmazlardı orada.

Kulpa'nın karnı guruldadı. Gözüyle midesini gösterip acıktığını belirtti Tayun'a. Tayun "Ben ne yapayım?" der gibi ellerini hafifçe açtı. Ama o da yutkundu.

Bu ne eziyet? Bu ne sınav? Neden bizi buldu? diye geçiriyordu içinden. Kulpa ise kuzuların üleşme işine geç kalacağını, iyilerin seçileceğini ve kendisine kötülerin kalacağını hesaplıyordu. "Beklemezler! Beni beklemezler! Bu kadar beklemezler!" Sonra da atasının çok adaletli olduğu hatırlıyor, bütün oğullarına eşit davranacağını umuyordu.

Tam beş erkek karındaş... Kulpa ortadaydı. Üçüncü... Obada kalıcı olmayacağım bile bile sürü sahibi yapmak istemişti onu babası. Giderse bile, dönüp

gelsin, obasım unutmasın diye... Zamanında kendisi de çekip gidenlerdendi, geri dönmüştü ya! Oğullan da öyle olsun istiyordu.

Geri dönemeyen çok olmuştu. Obayı güçlü ve kalabalık tutmak adına, gitmeden eşlemek iyi olurdu erkekleri. O zaman mutlaka bir gün geri dönerdiler. Eğer uçmağa varmazlarsa!

Tayun ise altı erkek üç kız karındaşın dördüncü çocuğuydu. En büyükleri bir Çin akınında uçmağa varmış, ondan sonra gelen ağabeyi ise hakan kapısında yer tutmuştu, böri olarak. Sonraki, abası kocaya varmışü çoktan. Cong evin en büyük çocuğu Tayun'du şimdi. Bunun hem zorluğu vardı hem kolaylığı. Hakan kapısında böri olan ağabeyine çok özenir, onun gibi olmak için çırpınırdı. Savaş eğitimlerine çok önem verirdi bu nedenle. Çok hırslı ve istekliydi. Yaşıtlarının en iyisi olma çabasına büyükleri övgüyle yaklaşıyordu. Örnek bir Hun savaşçısı olma yolundaydı Tayun.

Uğraşı Kartal Savaşçısı olmak içindi.

Savaş! Hun mesleği...

At ile birlikte doğmuş, at ile birlikte yaşayan er, atla bütünleşince kuru erat olmuş! Göçebe hayatım en büyük varlığı olan sürülerinin peşinde geçirirken aün üzerinde, gururlu... Uçsuz bucaksız bozkırları bu yüzdenA-çok sever Hun. Özgürlüğünün sonsuz sınırlarını bulur orada. Alabildiğine at koşturabilir. Yuvası sırtında... Bir o yana, bir bu yana göçerek, gittiği her yeri yurt bilerek

yaşar. Yurt aslında çadırının adıdır. Dolayısıyla çadırını nereye kurarsa orası yurt olur. En büyük çadır, üzerindeki mavi göktür. Bu nedenle sevdalıdır Gök'e. Gök'ü sayar, sever. Çadırı Gök, bayrağı da güneştir.

Savaş aynı zamanda bir hayat tarzıdır. Attır, kargıdır, kılıçtır, yaydır, oktur... Savaş bir süreklilik ağıdır Hun için. O nedenle eğitimlerini süreklilik avlarıyla pekiştirir.

Yeri çökerten Hun orduları böyle doğmuştur. Hun ordusu Hun Budunun en önemli varlığıdır. Hazinesidir.

Hun töresi, Hakanın kapısında sürekli olarak kırk seçme muhafız bulunmasını buyuruyordu. "Böri" adı verilen bu kırk muhafızın görevi Hakan'ı, uruğunu, otağını korumakü. Savaşta, vuruşta, son böri toprağa düşmeden kimse Hakan'a, uruğuna ulaşamaz, onlara dokunamazdı. Sürekli Hakan'ın ve otağının yakınında, yortugunda bulunurlardı. Özel giysileri içinde Hakan rengi olan beyaz veya sarı giymeye hakkı olan kırk yiğitti "Bö-riler"...

Böri olmak önemli ve zor bir görevdi. Böri unvanım almak için daha öncelikle "Kartal Savaşçısı" olmak gerekiyordu. Sonra da denenmek... Yiğitliğinden, dürüstlüğünden ve sadakatinden taviz vermemek!

Kartal Savaşçılar; Hun ordusunun en gözde savaşçılardı. Hünerleri, becerileri ile yağların korkusuydular.

Çin çok çekinirdi Kartal Savaşçılarından.

Kartal Savaşçılar, uzun süreli eğitimin sonunda; genç savaşçılar arasından özenle ve yarışmalarla seçilirdi. Kartal Savaşçısı olduktan sonra da sürerdi bu sıkı eğitim. Hun ordulannın terhis olmayan savaşçılarıydılar.

Bütün Hun Erleri'nin düşüyüdü "Kartal Savaşçısı" olmak.

Tayun, kaüldüğü akm sırasında, Kartal Savaşçılan özel birliğini, yakından görmüş, vuruşmalarına tanık olmuş ve hayran kalmıştı. Böri ağasımın Kartal Savaşçısı olarak yetiştüğü dönem onun çocukluğuna denk geldiğı için tam bilemiyordu neler olduğunu. Onun başlığında, ok sadağında, hatta atımın eyerinde özenle dikili kartal tüylerini hayal meyal haürlüyordu. Bütün obanın gururuydu ağası.

Kartal Savaşçıları, börilerle birlikte, Hakan'ın hassa ordusunu oluşturan sürekli savaşçılardı. Sadece savaş zamanı görev alan ve banşta terhis olup işine gücüne dönen sıradan savaşçılardan değildilerdi ki, gerçek bir ordu budun anlayışında varlığını sürdüren Hunların tamamı savaşçıydı. Bozkırda var olmanın başka bir yolu yoktu.

Her Hun erkeğı doğar doğmaz Hun ordusunun eri sayılır ve savaş eğitimi almaya başlardı. Çocuk yaşta ata binmek, onu yönetmek ile başlayan bu eğitim, ok atma, kılıç ve kargı kullanma, şeklinde sürer giderdi. Obada bulunan bütün savaşçılar her gün "At Baş" adı verilen oba reisinin gözetiminde, yaşını almış usta savaşçılar

tarafından sürekli eğitilirdi. Bu eğitimin sonu yoktu. Her gün biraz daha ileriye ve mükemmele ulaşmak zorundaydılar.

Kartal Savaşçısı bu eğitimin en üst noktasındaki erdi.

"Çok çalışacaksın çok!"

Düş içinde biri seslenmiş gibi geldi Tayun'a. Birden düşlerinden sıyrılıp yaşadığı ana döndü. Ulu Kam karşısında ışıltılı gözlerle bakıyordu Tayun'a. Sesli mi düşünmüştü? Yoksa Kam içinden geçenleri mi okumuştur. "Kolay değil o işler! Çok çalışacak ve dikkatli olacaksın. Aym bugün gibi... Kemiği buldun ya!" Telaşlandı Tayun!

Ben bulmadım Ulu Kam! Kulpa buldu kemiği! Kimsenin arkasına sığınacak, yaptığım üstlenecek değildi Tayun. Kemiği Kulpa bulmuştu. Onuru ve övgüyü o hak ediyordu. Birkaç adım ötede, onun ne diyeceğini merakla bekleyen Kulpa'nın gözleri ışıdı. "Ben buldum Ulu Kam!"

"Sen buldun, o da haber verdi. Çok iyi! İyi iş yaptınız! Gök Tanrı gönendirsizizi!"

Bu çok özel duayı Ulu Kam'ın ağzından duymak ikisini de sevindirdi. Bütün yorgunlukları uçmuş, açlıkları geçmişti. Ulu Kam konuşmasını sürdürdü.

...eksik olacaktı. Gece yıldızlara da danışacaktım, ama yine de eksik olacaktı. Siz olmasanız..."

Çok önemli bir iş yaptıklarına olan güvenle gülümsemeye başlamışlardı. Ulu Kam da ilk anki kadar

karamsar değildi. Demek, buldukları kemik falda, pek çok sorunu çözüyordu. Peki, bu kadar önemli olanı Kam nasıl bulamamıştı. Tayun aklından geçirdiği bu sorunun cevabım alacağını sanmıyordu ki Ulu Kam yine şaşırttı onu...

"Ben bulmalıydım değil mi? Doğru! Ama Gök Tanrı sizin bulmanızı istedi. Bunun bir nedeni vardır!"

Neden!

Tayun yeniden düşüncelere dalacakü fakat Ulu Kam izin vermedi buna. Dönüp od'un yandığı yeri gözden geçirdi. İlerleyip küllerin gömüldüğü, hafif tümsek olan çukurun üstünü çiğneyerek düzleştirdi ve onlara döndü.

"Hadi gidelim od nöbetçileri! Burada işimiz bitti!" dedi. Beklemeden iniş yoluna vurdu kendini. Sol elini, yeniden çantasına yerleştirdiği kemiklerin üzerinde tutuyor, hızlı yürüyordu. Aslında iki genç tepeden obaya inen kestirme yolu tercih ederek zamandan kazanmak isterlerdi. Oysa Ulu Kam'a yoldaşlık etmek daha akıllıca ve onur vericiydi. Kam'la birlikte obaya dönmek...

Mümkün olduğunca yakın yürüyorlardı Ulu Kam'a. Hızına ve çevikliğine şaşıarak birkaç adım gerisinden izliyorlardı. Yolu yarılamışlardı.

"Tayun ve Kulpa!"

Adlarını ilk kez anmışü Ulu Kam. Bildiğinden bile emin değildiler. İkisi de çağrıldığını sanıp yanaştılar ve aynı anda ses verdiler.

"Buyur Ulu Kam!"

Cevap gelmedi.

"Tayun ve Kulpa!" diye yineledi Ulu Kam. "Tayun ve Kulpa! Od nöbetçisi..."

Anladılar ki Ulu Kam kendi kendine konuşur. Seslenmeden ne dediğini duymaya çalışırlar. Duyacakları hoşlarına gidebilirdi. Aksine çok kötü sözler de duyabilirlerdi.

Sanki onları kutsuyordu Ulu Kam. Bir şeyler mırıldandıktan sonra adlarını yineliyordu.

Tayun o güne kadar pek hoşlanmadığı Kulpa ile birlikte amlmak-tansa, adının yalnız söylenmesini tercih ederdi. Ama bunu düşünmesi bile yanlıştı orada.

Obaya vardılar. Oba girişinde bekleyen sakçılar Ulu Kam'ı tanıyınca, büyük bir saygı ile selama durdular. Tayun ve Kulpa, Ulu Kam sayesinde ilk kez kendi obalarına selamlanarak giriyorlardı. Ulu Kam'ın çadırı diğer çadırlardan uzakta, hemen yolun sol yanındaydı. Yakınında başka çadır istemezdi Kam.

Küçük, gösterişsiz çadırına, en yakın yerde durdu Aktan Kam. Onlara döndü. Gözleri ilk kez bu kadar sevecen bakıyordu onlara.

"Geleceğiniz kut olsun yiğitler!" dedi. "Unutmayın 'Bütün nöbetler çok önemlidir! Od nöbeti de çok önemlidir!' Dönüp çadırına doğru yürüyecekti. Yeniden döndü geriye. Bu kez Tayun'un gözlerinin içine baktı.

"Küçümseme! Kızma! Küsme! Kimin ne olacağı, kimin kime, ne zaman, ne şartlarda muhtaç olacağı belli

olmaz. Durmadan çalış! Bu obadan daha, çok Kartal Savaşçısı çıkar... Böri de..."

Donup kalmıştı iki genç. Ona cevap verecek söz bulamadan, cevaba ya da yeni sorulara fırsat vermeden Aktan Kam çadırına ulaşmış ve içeri girmişti. O tarafa gitmek, çadıra yaklaşmak ve soru sormak mümkün değildi bu zamandan sonra.

"Karnım aç!" dedi Kulpa. O, her zamanki tavrı ile bir oradan bir buradan konuşarak Tayun'u deli etmeyi sürdürüleceğinin ilk belirtisini gösterdi. Ona kızgın bakarken Ulu Kam'm söylediği sözler geldi aklına. Gülümsemeye çalıştı. Kulpa onun bakışlarındaki değişimi gördü fakat aldırmadı ve yine lafını değiştirdi.

"Ne demek istedi Ulu Kam? Sen anladın mı?"

Tayun ona vereceği cevabı hazırlarken birden yürüdü Kulpa!

"Bugün işim çok! Kuzu dağıtımına yetişmeli, sürüme damgamı vurmalıyım!"

"Bu nasıl bir er?" diye geçirdi içinden Tayun. Üç laf etmiş, üçünde de ayrı bir laf etmişti. Şimdi de ardına bakmadan, bütün geceyi od nöbetinde birlikte geçirdiği Tayun emişiyle vedalaşmadan, orada öylece bırakıp uzaklaşmıştı.

Tayun, Kam öğüdünü tutacakü. Kızmayacak, küçümsemeyecek ve küsmeyecekti. Onlar birlikte od nöbeti tutmuş iki yoldaşları. Aynı zamanda ataları yoldaş,

boyları, obaları birdi. Birlikte büyümüşler, birlikte öğrenmişlerdi.

Çadırına doğru yürürken birden aü geldi aklına. Yapacak başka bir işi olup olmadığı düşünödü. Atası, anası mutlaka merak eder ve bu gece od nöbetinde neler olduğunu öğrenmek isterlerdi.

Atını öyle özlemişti ki. Doru aygır... Tayun büyüt-müştü onu. Atası, tayı ona verirken "Bak bu doru tayın babasım, at güreşlerinde yenen at çıkmamışta!" diye övmüştü. Renginden dolayı "Doru" koyacaktı adım, ama dağlara olan tutkusu ile "Doruk" deyivermişti. "Doruk" atım özlemişti.

Obanın iki ok atını uzağında, ırmağın yanında, kayalarla çevrili, korunaklı bir yerdeydi tavlâ. Obada, çadırların yakınında sadece az sayıda ve günlük işlerde kullanılan atlar bulunurdu. Bir de sakçılarm atlan... Savaşa hazırlanan, savaşçı atlar tavlada seyisler tarafından eğitilirdi. Seyisler, genelde yaşlı savaşçılar arasından, attan iyi anlayanlardan seçilir ve onlara çok değeri verilir-di.

Hun atlan çok özeldir. Dayanıklı, cüssece küçük, tüylü, güçlü, hızlı ve atik...

At ve savaşçı yapışık karındaşı gibi olurlar. Savaşçımn hayatı at üzerinde geçer. Hun atlan, cesur atlardır. Çok atak ve çeviktirler. Üzerindeki erin sözüne, hareketlerine kolayca uyar, uzun mesafeleri kolayca aşarlar. Ata binen budunlar içinde Hunlar kadar etkin olan,

savaşta aü onlar gibi idare eden, hatta savaştaan başka budun yoktur.

Hele Kartal Savaşçılan... Hepsi birer at uzmanı, at cambazıydılar. Yapamayacaktan hareket yoktu at üzerinde. Dizginleri bırakıp yana yatmak, atın karnından dolamp yeniden eyere çıkmak, dörtnala gelen, yanından geçen bir aü yakalayıp üzerine binmek, kement kullanmak, aün üzerinde kargıyı en uzağa fırlatmak ve hedefe denk getirmek ve at üzerinde kılıç sallamak...

At ile hızla ilerlerken eyer üzerinde aniden geri dönüp, sağa, sola yatarak, aü dörtnala sürerken eyerine ters oturarak, attığı her oku hedefine ulaştamak çok kolaydı Kartal Savaşçısı için. Çin, korkulu düşü olan bu savaşçılarının sinini öğrenmek için çok uğraşmıştı. Çin yöneti mi, Kartal Savaşçıları'nın böyle üstün bir mahareti nasıl bir eğitimle kazandıklarını öğrenmek için çaşıtlar görevlendirmişti. Çaşıtların gördüklerini, anlattıklarını uygulama çabası boşa gitmişti. Sonunda, akın sırasında bir Kartal Savaşçısı'm esir aldı Çinliler. Ondan öğrendiklerini kendi savaşçılarına uygulamaya çalışılar. Çok uğraşılar bunun için. Unuttukları şey, Kartal Savaşçıları'nın Hun olduklarıydı.

Tayun; Doruk'u tam bir Kartal Savaşçısı atı olarak yetiştiriyordu. Kendisi de bir at ustası olmuştu. Atım ellerini kullanmadan, sesle, ısılıkla, diz ve topuk hareketleriyle bile yönetebiliyordu. Kartal Savaşçısı olmak için yapılması gereken her hareketi ustalıkla yapıyordu.

Seçmelerin yapılacağı günü iple çekiyordu. Düşü, önce Kartal Savaşçısı olmak, sonra böri olmayı hak etmekte.

"Daha dün, geç şölen zamanına kadar atımın yanındaydım; ama özledim işte!" diyordu kendi kendine. Tavlaya doğru hızla ilerlerken karnının açlığı düştü aklına.

"Şimdi tavlada kısırakların sütünü sağan kızlar vardır. Birinden at süt alır içerim!" diye düşündü. Hızlı yürüyüşü, koşuya dönüştü.

ÇİN SARAYI

Çin İmparatorluk Sarayı'nın büyük taht salonu... Gök'ün Oğlu İmparator Hsüan-Ti oturduğu geniş tahün üzerinde dimdik duruyordu. Duruşu; heybetli ve güçlü olduğunun göstergesiydi. İnsanların karşısında böyle durarak onları etkilemeye çalışmak asırlardır uygulanan bir Çin geleneğiydi. Özellikle elçi karşılamalarında daha da dikkatli davranırlardı İmparatorlar. Bu duruş çok yorardı imparatoru. Sonra dinlenmek için çekildiklerinde uzunca bir süre, yatıp, dinlenmek zorunda kalırlardı.

Dimdik duruyordu Hsüan-Ti...

Uzaktan bakıldığında, süslü, ipek giysiler içinde, usta bir elden çıkmış heykel gibi görünüyordu. Konuştuğunda sadece dudakları oynuyor, vücudunun diğer kaslarında en küçük bir kıpırdama olmuyordu. O imparatoru. Sıradan bir insan gibi davranamazdı.

Anlaülanları dikkatle dinliyordu Hsüan-Ti. Karşısında, ayakta duran kişi, saygılı bir şekilde, belinden yukarısını hafifçe eğmiş, gözleri yerde, ellerini önüne

bağlamış konuşuyordu. Sesi durağan bir ırmak gibi, duygusuzdu. Alçak sesle, kesik kesik çıkıyordu kelimeler ağzından. Araya saygı sözcükleri sıkıştırarak, imparatorun gözüne girme çabasını da ihmal etmiyordu.

Çok önemliydi anlattıkları. Asırlardır Çin'in başına bela olan Hun-larla ilgili son haberleri iletiyordu imparatoruna.

Konuşan, Çin'in Büyük Veziri Cheng-Yen-Che; olanları abartmadan, ama bütün gerçekliği ile aktarıyordu imparatora. Böyle yapmak zorundaydı. Batıdan gelen haberlerin önemi, yaptığı konuşmanın önemini artırıyordu. Çin'de çok konuşmak, uzun uzun cümleler kurmak önemli bir erdem sayıldığından, bunun gereğini yapmak için büyük dikkat sarf ediyordu Cheng.

Salonda yalnız değildiler. Bütün görkemli öğeler kullanılmıştı, toplantıya değer katmak için. Camlan renkli gözüneklerden giren güneş ışığı, loş salonu birazcık aydınlatsada, amaç aydınlatmaktan çok güzel bir görüntü oluşturmak olduğundan, görevlerini çok iyi yapıyorlardı. Gösteri ve gösteriş her şeyiydi Çin'in. Zenginliğini ortaya koymak için düşünülmüştü bütün öğeler ve eşyalar. Gözüneklerin yanlarından, aşağıya doğru akan kalın, ağır ipek perdeler, nereden geldiği belli olmayan esintilerle hafif hafif sallanarak, toplantıya gizemli bir hava veriyordu.

Sıcak yaz gününde İmparator terlememeliydi. Ama serinletilirken de çok dikkatli olunmalıydı. Hemen

arkasında, sağında ve solunda, beş adım gerisinde duran iki hizmetkâr, ellerindeki dev yelpazeleri ağır ağır, aşağı yukarı sallayarak hafif bir esinti yaratıyorlardı İmparatorlar için.

İmparatorluk tahtının önünde, yere oturmuş on kadar yazıcı, o gün konuşulanları kaydetmek için önlerindeki küçük yükseltilere konulmuş kâğıtlara olanları ve konuşulanları yazıyorlardı. Karşılarında oturan başyazıcı, kimin hangi cümleyi yazması gerektiğini elindeki uzun çubuğu, yazıcıların önlerindeki yükseltilere hafifçe dokunarak işaret ediyordu. Kayıt tutmak çok önemliydi Çin sarayında. Burada söylenen her cümlemin hesabı gün gelip sorulabilirdi.

Çok kalabalıktı salon. Genel bir toplantı yapıyordu İmparator.

İki yanda yer almış İmparator muhafızlarının önlerinde dizilen yirmi vezir, konuşmaları can kulağı ile dinlerken, görevleri ile ilgili bir soru gelmesini ve kendilerini gösterebilmek için bir fırsat çıkmasını heyecan içinde bekliyorlardı. Salondaki en dikkatli gözler onların gözleliydi.

Büyük vezirin kullandığı bir cümle dikkatini çekti İmparatorun. Sağ elini yavaşça kaldırarak Büyük Vezir Cheng'in sözünü kesti.

"Beş mi dedin? Şimdi beş ayrı hakan mı var Hun ülkesinde?"

"Evet, Yüce İmparatorum. Beş hakan, beş ayrı il, beş ayrı ordu..."

Yüzünde belli belirsiz gülümseme oluştu Hsüan-Ti'nin. Bu iyi bir haberdi. Başlarından eksik olmayan Hun belasının sebebi olan hanlar, en azından bir süre birbirleri ile uğraşacaktı. Beş ayrı hakan sayılarım bire indirmek için birbirleriyle savaşırken yeni planlar yapılabilirdi. Bu savaş sürerse Çin sınırlarından uzak kalacaktı Hunlar. Çin de boşa durmayacak, görevini yaparak, Hunlar'm birbirlerini yemesine yardımcı olacakü.

Yine de tecrübeli Büyük Vezirin fikrini sordu İmparator.

"Bu iyi değil mi? Çok iyi!"

Büyük Vezir Cheng, imparatoruna hak verdiğini göstermek için yavaşça başım sallasa da durumdan pek hoşnut olmadığım yüzünün ifadesi belli etmişti. Büyük Vezir Cheng'in yüzündeki olumsuz ifadeyi iyice okumaya çalışı İmparator.

"İyi değil! Anladım! Ama neden? Her zaman Çin Siyaseti; Hunları bölmek ve birbirleriyle vuruşturmak değil midir? Ya da başka barbar budunları destekleyip onlara karşı karşı kullanmak... Barbarları, bar barlara kırdırmak değil midir? İşte ne güzel, bizim etkimiz olmadan beş parça olmuşlar! Daha ne istiyoruz ki?"

Söyleyeceklerinin etkili olması için derin bir nefes aldı vezir Cheng. Bu andan sonra söyleyecekleri onun da geleceğini etkileyecek kadar önemliydi. Eğer

tahminlerinde yamlırsa, eğer dedikleri çıkmazsa, sadece kendi başını değil, bütün uruğunun geleceğini, servetini kaybetmesi söz konusuydu. Belki Çin'in en etkin, ama bir o kadar sorumlu bir makamıydı, işgal ettiği makam.

En yumuşak ses tonunu ayarladı sustuğu süre içinde. Konuşmaya başladığında, imparator, onun yüzündeki bütün hareketi, ağzından çıkan her sözü yakalamaya çalışıyordu. Söylemediklerini de anlama çabasıydı bu.

"Çok haklısınız efendimiz! Hunların birbirini yemesi çok iyi! Hatta Çin duvarının ötesindeki bütün barbarların, bütün göçebelerin birbirlerini yemesi Çin için çok iyi. Yüzyıllardır başarı ile uygulanan Çin devlet siyaseti bunu gerektiriyor. Biz de bunu destekliyor ve planlıyoruz zaman zaman... Sürdürmeye çalışıyoruz. Ancak..."

Yeniden derin bir nefes aldı vezir Cheng. Sonra sürdürdü konuşmasını.

"Ancak... Şimdi durum çok farklı... Çünkü bu beş ayrı hakanın hiç biri ile henüz anlaşma yapamadık. Hepsi de bizden kopuk ve uzakta... Beş ayrı hakan demek, bizim karşımızda saf tutan, beş ayrı düşman demektir. Beş ayrı ordu, beş ayrı bela demektir. Ki şu an hanların hepsi de bize uzak, kendi başlarına hareket eder durumdalar. Hiç biriyle ilişki kuramıyoruz. Üstelik Hun Budunu 'mm, tamamı silahlanıp savaşçılığa soyunduğu için üretim duracak Hun Ülkesi'nde. Büyük bir kıtlık olacak. Hayvancılığı tamamen bırakacaklar. Sürüleri

bakımsızlıktan yok olacak. Çünkü aralarındaki savaş yüzünden otlaklarını kullanamayacaklar. Yaylalarına çıkmayacaklar, Sadece savaşçı yetiştirmeyi sürdürüp, ordu tutacaklar."

Vezir Cheng konuşurken, yine kıpırdamadan dinliyordu İmparator. Çekik gözleri bir çizgi haline gelmiş, olacakları hayalinde canlandırmaya çalışıyordu.

"Efendimiz; bizdeki uygulamanın aksine; barış zamanı; zaten tamamı savaşçı olan Hunlar; obalarına, çadırlarına dönerler. Hayvancılıkla uğraşırlar. Sürülerinin peşinde göç eder, verimli otlakları dolaşırlar. Savaşçılığı bırakmazlar mutlaka, ama hepsi kendi obalarında, ağullarında kalırlar. Hunların, ayrıca yalnızca üretime katılan, yalnızca üretim yapan ağul budunu yoktur. Buyruklarındaki az sayıdaki tarımcıyı saymazsak... Hepsi hem askerdir, hem sıradan halk. Düşünün; beş ayrı hakan birbirleri ile savaşırken, bu ordu sürekli silâhalm-da, at üzerinde olacak. Üretimi kim yapacak? O, çok önem verdikleri koyunlarıyla kim uğraşacak? Bu orduları kim doyuracak? Kadınlar mı? Savaşamayan yaşlılar mı? Çocuklar mı? Onların üretimi Hun tikesini, beş hakanın ordularını beslemeye yeter mi? Hele ki önümüz kış! Kıtık olması kaçınılmaz. Kıtık olunca da bildiğiniz gibi davranacaklar. Her zaman yaptıkları şekilde, ihtiyaçlarını karşılamak, karınlarını doyurmak için Çin'e saldıracaklar. Akın üzerine akın olacak sınır kentlerimize. Belki on bin, belki beş bin, hatta iki bin kişilik kuvvetlerle...

Bunları izlemek, önlemek ne kadar zor olacak tahmin edersiniz! Aslında..."

Burada durup yeniden nefeslendi Büyük Vezir Cheng. Az kaldı ağzından "Aslında Hunların uyguladıkları savaşçı-budun yöntemi çok iyi bir yöntem. Bu sayede Hun Budunu savaş olmadığında dinleniyor. Bizde olduğu gibi angaryayla uğraşmıyor. Budundan ayrı, bir de başka iş yapmayan, sadece askerlik yapan büyük kitleler beslenmiyor. Örneğin bizim yaptığımız gibi duvar yapımıyla, onarımıyla uğraşmıyor budun. Çin'de, sizin de buyruğunuzla hizmet ve angarya bitmez. Sizden önce de angarya vardı, şimdi de var. Sizden sonra da olacak mutlaka... Halk bun alıyor ve savaşma isteği kalmıyor! Bu nedenle Hunlarla ve diğer barbarlarla baş edemedik. Köklü bir çözüm üretilmedi. Doğru dürüst savaşçımız bile olmadı, uzun bir zaman. Hunlar bize savaşmayı öğretene kadar o kadar acizdik ki... Bu nedenle askerlik dışı siyasetle kontrol altında tutmaya çalışıyoruz Hunları!" diyecekti. Gerçek fikri buydu; fakat söyleyemedi. Çünkü bunları, bu gerçekleri bilen ve dillendirenlerin hiç biri yaşamıyordu.

Bunları düşünürken, sözlerini şöyle sürdürdü Büyük Vezir Cheng-Yen Che.

Aslında durum çok karışık bizim için. İşin özü, bu karışıklıkta hiçbir Han, ordusunu terhis etmeyecektir efendimiz. Bu da zaten var olan yiyecek sıkıntısını daha etkin hale getirecektir "Bunu önleyemez miyiz?"

"Önlemler alırsız tabii efendimiz. Fakat Yüce İmparatorumun da bildiği gibi, aç kalan birbirinden bağımsız topluluklar sınırlar kentlerimize saldırdıklarında çok huzursuz olacağız! Eğer sadece iki hakan olsaydı. Birini tutar ve desteklerdik. Diğerine karşı kullanırdık. Hatta sınırımıza yakın tutardık birini. Desteklediğimiz hakan, aynı zamanda bizim sınır kentlerimizi de korurdu. Tampon olurdu barbarlarla aramıza. Böylece, birbirlerini kırmayı sürdürürken biz de rahat bir nefes alırdık!"

Sözünü bitiren büyük vezir Cheng düşünceli bir şekilde beklemeye başladı. İmparator Hsüan-Ti de düşüncelere dalmıştı. Koca salonda çıt çıkmıyordu.

Büyük, iki parçalı giriş kapısının sağında, solunda dizilmiş, elleri enli kılıçlarının kabzalarında bekleyen süslü giysili muhafızlar ve onlardan sonra iki sıra halinde dizilmiş Çin'in yüksek görevlerde bulunan soyluları, devlet memurları ve vezirler sessizce bekliyorlardı. O gün orada konuşulanları kaydetmekle görevli yazıcıların, ipek kâğıt üzerine hızla yazmaları ile ortaya çıkması gereken ses bile duyulmuyordu. Pek alışılmadık bir toplantı yapıyordu İmparator Hsüan-Ti. Çin'in geleceği ile ilgili çok önemli bir toplantıydı. Her zaman sorun olan Hunlar ile ilgili son haberleri doğrudan Büyük Vezirinden duymak istemişti İmparator. Ama duydukları hiç memnun etmemişti onu. Düşündü ve sordu. "Şu an, en güçlü Hun Hakan'ı kim?"

Bir süre düşündü Büyük Vezir Cheng. Söyleyeceği isim, gelecek Çin siyasetinin belirlenmesinde çok önemliydi. Bu nedenle net bir şey söylemekten kaçınması gerekiyordu. Çünkü Hunlar'da dengeler çok çabuk değişiyordu. Bugün güçlü olan bir han yarın ortadan kaldırılabiliyordu. Ya da bugün neredeyse hiç dikkate alınmayan bir han, ani bir gelişmeyle kalabalık ve güçlü bir orduya sahip olabilirdi.

"Efendimiz; bu sorunuza cevap vermekte gerçekten zorlanıyorum. Birçok sebep var ki Hun Devleti'nin geleceğini belirsiz kılıyor. Örneğin hanedan kadınları konusu!"

"Hanedan kadınları mı?"

"Evet Efendimiz! Biliyorsunuz hakan eşleri olan Ulu Hatunlar çok önemlidir Hun Devletinde. Dul kaldıklarında onların seçeceği eşler veya destekleyeceği kişiler bir anda güçlenir. Dul ve yalnız kalmak, öylece beklemek, yoktur bizdeki gibi!"

Birden yüzünü buruşturdu İmparator.

"Bir de şu iğrenç barbar töresi var! Hala aklım almıyor bunu nasıl yaptıklarım. Neydi o töre? Hani babası ölen Hun, annesinin kumaları ile evleniyordu ya!"

" 'Lavirat Töresi' efendimiz. Hunlann ilk eşleri yani ilk karılan "Ulu Hatun" ya da "Baş Hatun" olarak adlandırılır. Bu değişmez bir unvan olarak kalır. Bir Hun Savaşçısı maddi gücüne ve sosyal durumuna göre istediği kadar eş edinebilir. Baş Hatun'dan sonra edinilen eşlere

'Kuma' denir. Asıl amaç mümkün olduğunca çok çocuk sahibi olmakür ki bunda da oldukça başarılı olduklarım itiraf etmeliyim. Bu kadar düşman sahibi olmalarına, bu kadar çok savaşmalanna rağmen hala varlıklarını korumalarını buna borçlular. Evin büyüğü olan baba, erkeenden ölürse, en büyük erkek çocuğu; öz annesinin gözetiminde, annesinin bütün kumalan ile kurumsal olarak evli sayılır. Onlan sahiplenir ve bütün üvey karındaşlanna babalık yapar. Böylece urug bütünlüğü korunmuş olur! Bu arada annesi hâkimiyetini ve 'Ulu Hatun' unvanım koruyarak düzeni sağlar. "

"Hiç hoş bir şey değil!"

"Efendimiz bize göre düşününce anlamsız gelen hatta kötü görünen bu töre Hunların yaşanüsünü ve yaşayışını düşününce çok normal! Hunların barbar olduğunu unutmayalım. Barbarların en büyük özelliği büyük urug sahibi olmaları ve onların 'Kamıg' dedikleri bağın önemi. Örneğin biz Çinliler kızarsak veya bir anlaşmazlığa düşer sek akrabalarımızı reddedebiliriz. Hatta onlarla kavga eder, savaşır ve öldürebiliriz. İşte Hunlarda bu mümkün değildir. Akrabalık çok önemlidir. Babaları ölünce soylarının kaybolmasından, uruglarının dağılmasından ve azınlığa düşmekten korkuyorlar. Bu yönden bakınca "Lavirat töresi" mantıklı geliyor. Halk arasında bu sayede bir akraba kavgası, çaişma olmuyor. Kadınlar da, çocuklar da hiçbir zaman sahipsiz kalmıyorlar."

"Böylece kadınlar da yönetimde etkin ve güçlü oluyorlar! Yine de bana göre kabul edilemez bir gerekçe bu. Neyse! Sonuçta budun çaışmıyor; ama soylular çatışıyor. Sen asıl konuyu anlat! Nedir şimdi Hun hanedan kadınlarının durumu?"

"İşte efendimiz bu 'Kadın etkinliği' bütün beklentilerimizi alt üst ediyor zaman zaman. Bizi de yanıltıyor. Tahminlerimiz tutmuyor. Özellikle böyle bölünme durumlarında, hanedanın güçlü Ulu Hatunu, kimi desteklerse, güç ondan yana değişiyor. Kimi düşman bellerse, hemen yalnızlığa mahkûm oluyor. Hele bir de Ulu Hatunun babası güçlüyse, iyi bir uruğa mensupsa..."

Kısa bir süre susup yeniden düşündü Büyük Vezir Cheng. Sorumluluğu yeterince üzerinden attığını farz ederek fikrini açıkladı.

"Bendeniz, Yüce İmparatoruma diyorum ki; şu an en güçlü görünen Hun Hakan'ı en kalabalık orduya sahip olan ve Ulu Hatun'un desteklediği Tuçi Han'dır. Eski Batı Han'ı Tuçi... Halen Hun Başkent'i Orhun'u elinde tutan ise ölen, Huluku Han'ın veliahtı, küçük oğlu Hohanyeh Han, asıl Tanhu olma hakkı olan Han'dır. Ama Tuçi Han, Hohanyeh Han'ın tanhuluğunu tanımadığı, diğerlerinden önce kendini Han ilan ettiği ve ordusu da kalabalık olduğu için etkinlik sınırlan oldukça geniş. Hatta kendisine "Gerçek Han" dediriyor ki bu durum diğerlerini yok etme arzusunun belirtisi. İlk yapacağı akın Orhun'a olacak, oradaki Hohanyeh Han'ın

üzerine yürüyecek gibi görünüyor. Büyük bir ihtimalle de onu yok edecektir."

"Yani Ting şimdi Hohanyeh Han'ın elinde öyle mi?"

"Evet Efendimiz!"

"Peki, Tuçi Han hâkimiyeti tamamen eline geçirebilir mi? Tan-hu olabilir mi? Şimdiden onu desteklese mi? Bizimle çalışır mı? Çin'in menfaatleri için ona güvenebilir miyiz? Yoksa Orhun'da oturan Hohanyeh'i mi destekleyelim?"

Büyük Vezir Cheng aslında Hunlar konusunda yeterli bütün bilgiye ve öngörüye sahipti; ama bunları açıklamaktan hala çekiniyordu. Yapacağı yanlış bir tahmin sonunda, ortaya çıkabilecek kötü sonuçlar ve beklenmeyen gelişmeler, onu suçlu hale getirebilir, başını kaybetmesine sebep olabilirdi. Hem de bütün uruğunun perişan olmasına yol açardı gözden düşmesi. Bu nedenle mümkün olduğunca siyasi konuşmak zorundaydı. Söylediği her şey anında yazıcılar tarafından kayda almıyordu. Yarın, sözlerini inkâr etmesi mümkün değildi.

"Efendimiz; ölen Hun Tanhu'su Huluku Hanın eşi Ulu Hatun'un kendi gücünün yanı sıra; ona bağlı olan diğer Hun Eli40lerinin de etkisi ile Hun Budun üzerindeki yaptırım gücü çok önemli. O, söylediğim gibi, Tuçi Han'ın yanında yer alıyor. Çünkü Hohanyeh Han Ulu Hatun'un öz çocuğu değil. Gelecekte; karındaşı olan Huluku Tanhu'nun oğullan, iki Hun Eliğinin, özellikle şimdi Orhun'da bulunan Hohanyeh Han'ın etkili olacağını

düşünüyorum ki eğer Tuçi Han onu sağ bırakırsa! Tuçi Han'ı yenecek güçte bir ordu toplayabilirse... Ölen Han'm çocukları olan iki elig birleşirlerse Tuçi Han'ı yenebilirler. Yani durum çok karışık! Bütün bunlar net bir şey söylememe engel! Bu arada öldürülmek korkusu ile Tuçi Han'dan kaçan pek çok Hun Eliğinin, Hun soylusunun, savaşçıları ve uruğu ile birlikte Çin' sığınmak isteyeceklerini de eklemeliyim! Bunlarla ilgilenirken de çok dikkatli ve seçici olmak durumunda kalabiliriz Efendimiz. Düşmanlarım koruma altına aldığımız Han, bizi de düşman belleyecek ve intikam peşinde koşacaktır. Onlara nasıl davranacağımız da ayrı sorun!"

Hun Eligleri'nin Çin'e sığınması geçmişte her zaman iyi sonuçlar vermişti. Hunlar'a ve Çinlilerin 'Barbar' dediği diğer kavimlere karşı Çin politikasının özünü teşkil eden 'Birbirine düşür. Böl ve yönet!' yöntemini uygulamak için bulunmaz fırsatı, bu. Çin, kendisine sığınan Hun soylularını büyük törenlerle, onlara ne kadar önem verdiğini abartılı bir şekilde göstererek karşılardı. Yer gösterir, korur ve gerektiğinde kullanırdı. Büyük Vezir Cheng, bunu yaparken de çok dikkatli olmak gerektiğini hatırlatıyordu; oysa İmparator onunla aynı görüşü paylaşmıyordu.

Buyruğunu açıkladı.

"Bu bizim geleneksel devlet siyasetimiz... Her devirde başarılı olmuştur. Çünkü bize gelen her Hun soylusu, yanında savaşçıları da getiriyor. Bunlar bizim

yanımızda yer alınca daha etkin savaşıyoruz Hunlar'la. Bu nedenle, bu karmaşada bize gelen her Hun soylusunu iyi karşılayın ve eskiden olduğu gibi uygun yerlere yerleştirin!"

"Emredersiniz Yüce İmparatorum!"

"Bu arada, gelecekte etkin olması mümkün olan bütün Hun Elig-leri ile de ilişki kurun. Birbirlerinden habersiz kurulsun bu ilişki. Elçi gönderin ve hepsine 'Onu desteklediğimizi, her türlü yardıma hazır olduğumuzu' ayrı ayrı söyleyin. Armağanlar gönderin. Yiyecek ve para gönderin. Çin büyüktür. Sınırları yeterince uzundur. Hepsini yerleştirebileceğimiz bir sınır bölgesi ve oyalayacağımız bir iş bulunur. Daha fazla araştırma yapın. Daha çok elçi çıkarın Hun İline. Daha fazla bilgi akışı sağlayın. Kesin sonuçları elde ettikten sonra yeni bir toplantı yapalım ve hangi Hun Han'ım destekleyeceğimize karar verelim! Toplantı bitti!"

Büyük Vezir Cheng-Yen-Che yerlere kadar eğildi. Çin İmparatoru Hsüan-Ti salonu terk etmek için ayağa kalktığı anda, salonda bulunan herkes Gök un Oğlu'nu yere kapanarak selamladı ve onun ayrıldığını bildiren çan sesi duyulana kadar durumunu değiştirmede.

OZAN

"Dur!"

Cılga yolda yürümeyi seçmişti, kimseyle karşılaşmak ve bu sözü duymamak için. Yoksul hali ile ona böyle seslenecek ve onu durduracak kimsenin

olmayacağım düşünmüştü. Aü yoktu. Parası, kılıcı da... Üzerindeki eski çuldan başka giysisi, çantasındaki bir avuç aklık, bir parça kuruttan başka yiyeceği yoktu. Tek değerli yükü, geyik boynuzundan sapı olan kopuzuydu. Onu değil almaya, dokunmaya bile kimse cesaret edemezdi. Usta emaneti kutlu bir kopuzdu.

Karanlıkta sesleneni görmeye çalıştı. Ay vardı. Seslenen gizlendiği için göremedi. Bu sırada yürümeyi sürdürdüğünün, sese doğru yaklaştığının farkına varmamıştı şaşkınlığından. Bu kez daha kesin çıkan başka bir sesle durması gerektiğini anladı. "Dur yoksa oklarım!" "Oklanmak!"

Saçma ve gereksizdi bu söz. Ozan oklamak kime ne şan kazandırır ki? Durdu Ozan! Seslenenler kendi dilinde vermişlerdi buyruklarını. Korkacak, çekinecek bir şey yoktu.

Nasıl da değişmişti zaman? Değil böyle belli belirsiz cılga yollar, büyük ticaret yolları bile emniyetliydi bir zamanlar. Bütün yolları emin tutmak devletin baş göreviydi. "Yol" devlet olmanın özelliğiydi. Ulu devlet var ise ulu yollar olurdu. Yolların emniyetini ulu devlet sağlayabilirdi ancak.

"Bak şimdi su hale! Cılga yolda bile durduruyorlar. Hem de bir ozanı!" diye düşündü "Bak Hun İlinin düştüğü şu hale!"

"Yaklaş! Yavaş yavaş yaklaş ve elini sakın kılıcına atma!" Güldü. Güldüğünü karanlıktan görmedi

karşısındakiler; ama o güldü. İlk kez böyle bir tehdit duyuyordu. Ozanın kılıç taşıdığı görülmüş şey değildi. Sese doğru yaklaşı korkusuzca. O anda iki meşale yandı. Üzerine doğru yansıtıldı ışığı. Meşaleyi tutanları seçemedi alazların yansımından. Önce yüzüne doğru, sonra üzerine ve en sonunda da beline takılı kopuzuna... Birden çekildi meşaleler.

"Ozanmış!" dedi ilk ses. Güvenle "Ozan!"

Diğeri yine de sordu.

"Ozan mı?"

"Ozan!"

"Bu zamanda burada ne işi var?" demediler. Çünkü ozanın her zaman, her yerde işi olurdu.

Meşaleler çoğaldı. Yanma yaklaşan ayak seslerinden, orada bulunanların ikiden çok kişi olduğunu sezdi Ozan. En önde beliren, iriyarı, dik bakışlı savaştının kılıgım görünce tesadüfen bir ordunun Tüşün yerine denk geldiğini anladı. Hayret etti. Böyle cılga yollar üzerine yerleşim kuran ordu ne biçim bir orduydı? Kimden, neden gizleniyordu? Hun Ülkesinde töre değişmişti de Ozan'm haberi mi olmamıştı?

Tüşün yerlerinde hemen önlemler alınır. Sakçı yerleri belirlenir. Genelde bir dağa veya yüksekçe tepelere dayanır sırtı, yerleşimlerin. Geçit yerleri, saldırı ihtimali bulunan açık bölgelere mutlaka topraktan tahkimatlar yapılır. Engeller konulur. At engelleri, at tuzakları kurulur olabilecek ani akınlar için. Hâkim geçitlerde gözcü

yerleri oluşturulur. Haberleşmek için yakılmaya hazır odun yığınları yerleştirilir. Ya da yanar oklarla haberleşilir. Bir de atla gezen, sürekli dolaşan sakçılar olur. Devriye sakçıları... Tüşün yerinde bile her an hazır olunmalıdır savaşa. Baskına, tuzağa karşı korunmalıdır.

"Yolun uğurlu olsun Ozan! Hoşça geldin!"

Bunu söyleyenin bilge bir yiğit olduğu belliydi. Sorgu, sual etmeden hoşlamıştı Ozan'ı.

"Siz de uğurla kaim! Hoşça buldum!" diye karşılık verdi Ozan.

Ozana soru sorulmazdı; ama ozan sorardı. Usulünce ve gereğince sormasını bilirdi.

"Akın mı var yiğitler?"

Cevap bekledi bir süre. Çevresini saranların ağzı sıkı sakçılar olduğunu anladı Ozan. Sorusunu yinelemedi. Cevap vermek yerine yol ve yer gösterdi başsakçı olduğunu düşündüğü yiğit.

"Ozan! Var bu yolu izle. Büyük, Tüşün odunu görürsün. Aş ve yatacak yer bulursun orada! Seni ağırlamak onurdur."

Bir anda yol karardı. Meşaleler ortadan kayboldu. Sakçılar, gizlendikleri yerlerine dönmüşlerdi mutlaka. Ozan o an karışık bir şeyler olduğunu anladı. Hun Devleti'nde yine bir değişim vardı. Durmadı artık orada. Başsakçının gösterdiği yöne doğru yürüdü. Yolun her iki yanının dolu olduğunu, birileri tarafından gözlendiğini hissediyordu. Kimse seslenmiyor, önüne

çıkılmıyordu. Demek yoldakiler haberdar edilmişti. Alçak bir tepeye doğru yükseldiğini fark etti. Yamacı döndüğünde, gözlerine inanamadı. Basit bir tüşün yeriyle karşılaşacağını samırken karşısına büyük bir orduğâh çıkmıştı. Büyük bir ödün alazı ortalığı aydınlatıyordu.

"Vay!" diye bir nida çıkü ağızından. Bir anda yanında beliren genç bir savaşı,

"Gelişin uğur olsun Ozan!" diyerek karşıladı onu. Nasıl haberleşir-ler, bu karanlıkta, geleni arka hatlara nasıl haber verirler hiç anlamazdı Ozan. Savaşı değildi ya, nerden bilsin?

"Geceniz kut olsun!"

"Buyur, sana yoldaşlık edeyim!"

Böyle dedikten sonra hemen öne düştü genç er. Ozan onun ardından yürürken çevresini gözlemeyi ihmal etmiyordu. En azından kırk-elli bin kişilik bir orduyu. Eratın duruşundan, kılık kıyafetinden ve silahlarından; başlarındakinin önemli biri olduğunu anladı Ozan. Onu ilgilendirmeyen konularla meşgul olmadı. Nasılsa az sonra öğrenirdi her şeyi.

Çember şeklinde dizilmiş ve özenle sıralanmış kıyılara doğru küçülen çadır sistemi arasında ilerlediler. Çok sayıda küçük od'ların çevresinde oturan erat Ozan'a saygı ile bakıyor ve gözleriyle selamlıyor du. Çoğu yorucu bir günün sonunda dinlenmeye ve uykuya çekilmişti. Böyle güzel yaz gecelerinde açıkta uyumanın zevkine doyum olmazdı doğrusu. Birden kendini çok mutlu

hissetti Ozan... Günlerdir süren yalnızlığı sona ermişti. Sıcak bir aş yiyecek ve altına sığınacağı bir çadır bulacaktı.

Büyük od...

O yana doğru ilerlediler genç yoldaşı ile birlikte.

Aş çadırına doğru yaklaştığım kokusundan fark etti Ozan. Kaç gündür ilk kez midesinin kazındığını ve acıktığını zevkle hissetti. Acıkmak bile keyifliydi böyle zamanlarda. Ordugâhın ortasında yanan büyük ödü aydınlığında oturanlar, konuğu ayağa kalkıp karşıladılar. Buradakiler üst kurdaki savaşçılardı. Hepsi "Kut" dilediler Ozan'a. Onun gelişini uğura yordular. Tüşün yerinde kutlu bir ozana rast gelmek iyiye işaretti.

Yanlarına çöktü Ozan. Çantasını açıp içinden tahta kaşığını çıkardı ve kendine verilecek aş tasım beklemeye başladı. Çantasında tahta tası da hazırды; ama o çok küçüktü ve Ozan o akşam az bir aş ile yetinmeye niyetli değildi.

Ozan'a yoldaşlık eden genç, aş için buyruk verdikten sonra izin isteyip geldiği yere döndü. Büyük bir kapta çorba sundular önce. Büyük bir parça da kara ekmek verdiler. Zaman geçirmeden tahta kaşığım çorba tasma daldırdı Ozan. Bol etli, lezzetli çorbasım içerken çevresini incelemeye başladı.

Büyük otağ çadırının sarı rengini ve önündeki direkteki bayrağı fark edince anladı gerçeği. İçi titredi. Han ordugâhındaydı. Heyecandan neredeyse içtiği çorbayı

yutamıyordu. Boğazına takılan et parçası bir an nefes almaşım engellemiş, öksürmeye başlamıştı. Yanında oturanlardan biri hemen sırtına vurdu Ozan'm. Bir diğeri koşarak su getirdi. Ozan çabucak kendine geldi ve aşım kaşıklamayı sürdürdü.

Olmadık yerde Han otağı ile karşılaşmasına akli ermiyordu. Hun Başkenti'nden uzaktaydılar. Süregelen bir akın olduğu hakkında bilgisi de yoktu Ozan'm. Oysa Çin'e yapılacak akından, geldiği yol boyunca birilerinin mutlaka haberi olurdu. Uğradığı obalardan katılım olurdu akma. Akın, bir özlem gibi yinelenir durur, duyurulurdu.

Çin'e akın yoktu! O halde bu ordunun ve Han'ın burada işi neydi? Aşını çabuk bitirmek için tahta kaşığım aş kabına sallamaya hız verdi. Çorbasım bitirmeye yakın, başka bir kap içinde büyükçe bir et parçası konuldu önüne. Ona da "Hayır!" demedi Ozan.

Ozandan istek olmaz! Ozan canı isterse, canı ne isterse onu çalar. Yır söylemek istediğinde söyler. Kimi ozan kopuzunu esir alır. Kimi ozan kopuzuna esir olur. Kimi ozan kopuzunu aygır gibi kişnetir, kimi ozan kopuzunu yılan gibi tıslatır. Yas tutar, şikâyet eder, laf atar, neşe uçar kopuzdan. Ozan diline gem olmaz. Sözüne kızmak olmaz. Ozan doğruyu söylemezse doğruyu söyleyen kimse kalmaz!

Destanları yiğitler yaratır. Destanların yayılmasını, duyulmasını ozanlar sağlar. Ozan olmazsa destanın ne

önemi olur? Ozan dilinde güzelleşir destan. Ünlenir. Acuna yayılıp, Gök'e kadar yükselir. Böylece destan; yiğidi, yiğitliği yaratır yeniden. Ölümsüz yapar! Destanı olmayan, söylenmeyen yiğidin vay haline! Unutulur gider! Yok olur! Tanrı, destanlar yok olmasını diye ozanları dillendirmiştir.

Ozan'm canı kopuz çalmak istediğinde gecenin yarısını çoktan aşmışı zaman. O ana dek anlatılanları dinledi. Ne olup bittiğini az, çok anladı, öğrendi.

Denk geldiği ordugâh Tuçi Han'a aitti. Ama tam ortada kurulu otağda Tuçi Han yoktu. Onun yerine, Tuçi Han'ın ünlü Ordubaşı Tuveyi Şad bulunmaktaydı. Tuveyi Şad bilinen tanınan güçlü bir ordubası. Aynı zamanda Han soyuna akrabaydı. Tuçi Han'ın ordusunun sol büyük ordubası olarak emrindeki kırk bin kişilik kuvvetle sefere çıkmıştı. Ordugâh sanki Tuçi Han'ın orada bulunduğunun sanılması için kurulmuş, sancağı otağının önüne çekilmişti. Düşmanları Tuçi Han'ı orada bilirken o kim bilir nerede, hangi iş peşindeydi?

Sorsaydı, yeni şeyler öğrenmesi mümkündü Ozan'm. Bunu ozanlığına yakıştıramadı. Merak içinde kalsa da bir şey sormadı erata. Sadece dinledi. Anlamaya çalıştı bu ordunun burada bulunmasının nedeni ni. Çin'e çok yakındılar. Ama burası akın yolu değildi. Çin'e saldırmak için çok tehlikeli bir güzergâhtı. Öyleyse hedefi kimdi Tuveyi Şad'm?

Eratın yüzünden düşen bin parçaydı. Çin akım için buyruk almış savaşçı hali yoktu hiçbirinde. Akma; toya, bayrama gider gibi giderdi Hun Ordusu. Yerlerinden kalkınca bir günde Çin sınırına iniverirlerdi. Hiç beklemedikleri anda onları karşılarında bulurdu Çinliler. Yiğitleri bekleyen utku da olsa, ölümden olsa önem verilmezdi. Akın yapmak, akında yer almak, savaşmak önemliydi.

Bugüne dek böylesine neşesiz bir Hun ordusu görmemişti Ozan. Hun savaşçıların tanımasa, bunların akma isteksizce çıktıklarını, savaşmak istemediklerini düşünürdü.

Aynı Çin Çerisi gibi! diye geçirdi içinden. "Onlar her zaman savaşa isteksiz çıkar. İsteksiz savaşır. O nedenle utku kazanmaları zordur!" Erat uyumak için bulduğu korunağa girmiş, dayanağa dayanmış. Uykuya tutmayan gözleri ile iyice alıştığı karanlığa bakıyordu Ozan. İçinde garip bir sızı duydu. Hisleri onu mutsuz, huzursuz ediyordu. Ozan'ı yalnız bırakmak istemeyen iki er zaman zaman konuşma açıyor o da çok kısa sürüyordu. Sakçılar değişiyor, yenileri gidiyor, eskileri gelip od'un başına çöküyordu. Od'un alazları azalmaya yüz tuttuğunda biri kalkıp dal atıyor, od'u besliyor ve karıştırıyordu.

Ozan belinden çıkarıp hemen yanına uzattığı kopuzuna el attı. İçinden bir şeyler çalmak, bir şeyler söylemek gelmişti. Kutlu bir baksı tarafından, çok uzun yıllar önce yapılmış kopuzu. Ona, ustası büyük ozan

ölmeden kısa bir süre önce emanet etmiş ve "Sen de hak eden birini bulursan ona ver! Yoksa göm toprağa. Anlamsız ellerde kalacağına toprakta çürüsün!" demişti. Hala yalnız gezdiğine göre, gelecekte bu kopuzu tutacak bir ele rastlamamıştı.

Yavaşça geyik boynuzu sapım okşadı. Çarabaş bile kıskanırdı bu kopuzu. Onun kopuzu bile bu kadar güzeli bu kadar usta işi değildi. "Seninle kopuz çalmakta yarışırım Çarabaş!" dedi gülerek. Sesi biraz güçlü çıkmıştı. Yakınında oturan iki savaşçı "Çarabaş" adını duyunca irkilip hafifçe doğruldular. Korktukları bir isimdi.

Ozanlar hiçbir şeyden korkmazdı; ama savaşçılar görmediklerinden, bilmediklerinden, cinlerden çekinirlerdi.

Onların bu çekincesi güldürdü Ozan'ı.

"Hey!" dedi "Siz ki karşınıza çıkan on kaünüz, yüz katımlık Çin tümenleri ile alay eder, onları darmadağın edersiniz! Çarabaş'tan mı korkarsınız? Korktuğunuz şeyebakm! Hey!"

Keskin bir kahkaha attı. Bu daha da tedirgin etti savaşçıları. Bu Ozan gecenin alaca karanlığında onların başına bir iş açmak amacındaydı. Ozan'm orada, yanlarında bulunması iyi bir armağandı; fakat ne gereği vardı yeraltının ruhlarını uyandırmanın?

Ozan gülmesini kısa kesti. Konuk olduğu insanları huzursuz etmenin gereksizliğini fark etti birden. Yeneden kopuzuna çevirdi gözlerini.

"Ne iyi bir dostsun sen! Beni hiç utandırmayan! Hep yücelten gö nendiren... Ben sensiz neyim ki?"

Duyulmaz bir ses geldi sanki kopuzdan.

"Ya ben! Ya ben sensiz neyim ki Ozan! Sen bensiz olmazsın da beri sensiz olur muyum?"

"Olmaz tabii!" diye birden sesini yükseltti Ozan. Kendi sorusuna kendisi; ama kopuzun yerine cevap vermişti. Od'un çevresini saran, uyuyan, uyuklayan bütün erat başını kaldırıp bu kendi kendine konuşan garip Ozana baktı. Ozan orada değildi artık. Kucağına aldığı kopuzunu okşuyor, onunla konuşuyordu. Sol eliyle geyik boynuzu sapını tutmuş, sol bacağına dayamıştı.

Geyik boynuzu!

Kutlu bir geyiğin boynuzu olmalıydı. Kutlu geyikler vurulmaz, av lanmazdı. Peki, nasıl olmuştu da bu boynuz kopuzu yapan baksımın eline geçmişti?

Bunu hep merak ederdi. Ne zaman eli kopuzun sapma değse...

Kopuzu yapan baksı acaba kutlu geyikle beraber mi dolaşmıştı. Yoldaş mıydılar? Yoldaşı ölünce boynuzunu sahiplenmiş, onu mu yoldaş bilmışti? Yoksa Gök Tanrı; geyiğin son anlarında baksımın onu bulmasını mı sağlamışti? Ne olursa olsun, kopuzu yapanla, sapın asıl sahibi kutlu geyik arasında bir ilgi olmalıydı. Başka türlü olamazdı.

Teller! Kopuzun üç teli!

Onları takan Ozan'dı. Uzun sürmezdi tellerin ömrü. Değişme zamanı gelince... Hemen her şeyi denemişti ozan. Daha güzel, daha gizemli sesi bulmak, yırların hakkını vermek için. Kurbanlık atların kuyruk kıllarından yapıyordu tellerini. Bulunduğu kurban törenlerinde atı seçiyor ve telleri sürekli yedekliyordu. Bir ozanın en büyük korkusu, çalmak gerektiğinde kopuzdan ses çıkaramamaktı.

Hafifçe dokundu tellere. Teller, istekle ses verdi. Gelenin sessizliği bölündü. Usta eller durmaksızın okşadı telleri. Uyuyanlar, uyuklayan-lar uyandılar. Karanlıkta od'a koşan böcekler gibi Ozan'ın bulunduğu büyük od'a doğru yöneldi savaşçılar. Od'un çevresinde düzenli bir halka yapıp çöktüler. Onları birbiri peşi sıra halkalar takip etti. Sakçılar dışında, yorgun olup uykusunu bölemeyenler dışında, Şad Otağının içindekiler ve çevresindekiler dışında kim varsa yaklaştı Ozan'a. Halkalar büyüdükçe ordugâhı tuttu.

O sırada otağda uyuyan Tuveyi Şad bile uyandı kopuzun sesine. Ozan farkında değildi çevresinde olanların. O, orada yalnızdı ve kopuzu vardı. Bir süre durmadan çaldı, çaldı. Sonra yır söylemeye başladı.

Çok acıklı, bir ağıttı söylediği yır. Tanrı Dağlarına dair, oraları yitirmenin hüznü ile Tanrı Dağları'ndan uzak kalmanın acısı ile yakılmış bir ağıt... İçeriden yanarak, alaz alaz okudu bu ağıtı Ozan. Yandı. Yanarken dinleyen herkesi yaktı.

İyi ki karanlık vardı. Od'un sönmeye yüz tutmuş hali hepsinin işine gelmişti. Yeni dal atıp alazlan yükseltme çabasına girmedi kimse. Sessizce ağıladılar. Gözyaşlarının görünmeyeceğini bilerek, koy verdiler sel gibi. O gece, Ozan onların ağlamasını istemişti. Yüreklerinin tutuşmasını istemişti. Ozan onların orada neden bulunduğunu bilmeden yaralarını deşmiş, kanatmıştı. Ozandı. Ne zaman ne yapacağım, ne zaman ne diyeceğini çok iyi bilirdi. Yüreğine doğardı. Ozandı. Ozan olmak kolay değildi.

"Yitirdik Tanrı Dağlarını s Yağların elinde şimdi Atalarımızın ruhları öksüz Sıkıntılı ve üzgün Özlemle bekler bizleri

Nerede Tanrı Dağlarının renkleri Kadınlarımız renklerini yitirdiler Kızlarımız renklerini yitirdiler Tanrı Dağlarını mekân tutan Atalarımızın ruhları Kim bilir nereye gittiler

Biz Tanrı Dağlarını yitirdik Çinli aldı onu elimizden Ruhumuz, gönlümüz kaldı orada Bizden olan ne varsa şimdi orada Tanrı Dağları bereketiydi budunun Büyük bir özlemle bekliyoruz Ona yeniden kavuşmayı Duymayı kokusunu Av yapmayı avlaklarında Bunu hangi Han başaracak?

Tanrı Dağları bizim Biz Tanrı Dağları 'nca hür Tanrı Dağları bizden bir parça Her şeyimiz, her şeyimiz orada Bir gün mutlaka kavuşacağız ona"

Yırı söyleyip bitirdikten sonra kopuzunu çalmayı, daha doğrusu ağlatmayı sürdürdü Ozan. Gün ağarırken aniden durdu parmakları. Yorulmuştu. Kopuzunu yana bırakıp yere, onun için serilen, oturduğu koyun postunun üzerine uzandı. Kalkıp bir çadır alına gidecek gücü yoktu.

Ozan'm sözleri ile yüreği kavru lan, kopuzun sesinin ünüsü ile ağlayanlar bir süre daha oldukları yerde gizli gizli gözyaşı döktüler. Gün, yaşlı gözlerinden yansımasın diye yumdular gözlerini. Güneş doğdu. Hepsi ayağa kalkıp doğuya döndü yönünü. Başlarını üç kez eğip güneşi selamladılar.

Sadece Ozan kalkmadı yerinden. Uyuyordu.

Kısa bir süre sessizliğe büründü ordugâh. Bu süreyi uyumak ve dinlenmek için geçirenler çoğunlukta ydı.

At kışneme sesleri o kadar yükselmişti ki günlerdir bir dost yanı bulup, huzur içinde uyumaya hasret kalan Ozan'ı uyandırdı. Bir şeyleri kaçırdığını anlayıp hızla uzandığı yerden doğruldu Ozan. Dün gece gördüğünden çok farklı bir manzara vardı karşısında. Kendiliğinden bir çadır kent kurmaya alışkın olan savaşçılar, aynı hızla sökmüşlerdi çadır kenti. Beraberlerinde getirdikleri yedek atların üzerindeydi artık ordugâh. Ağırlıklar ise iki tekerli arabaların üzerinde... Son birlik yola çıkmaya hazırlanıyordu. Ozan, üzerine uzandığı postun yanma bırakılan yiyecekleri görünce güldü.

"İyi ağırladılar beni!" dedi kendi kendine, "Bu kadar telaşa, bu kadar aceleye rağmen unutmadılar beni! İyi ağırladılar..."

Atının üzerinde yola çıkma sırası bekleyenlerin yüzlerinde yine akın mutluluğu görememenin hayretindeydi Ozan. Akının nereye ol duğunu öğrenememişti. Sormak istememişti. Yolda rastlayacağı tarımcılar konuşurdu nasılsa. Onlar her şeyi bilir, her şeyden haberi olur, herkese de söylerlerdi. Sır bilmezdi tangcı. Neden-sizce, sormadan an sı Tarımcı: Tarımla uğraşan, çiftçi latalardı. Çok da abartı olurdu sözlerinde. Bire bin ek-lerler, istedikleri kişileri yüceltir, istemediklerini de yer-den yere vururlardı. Asıl görevleri olan toprağı işlemek, ekmek gibi bir şeydi bu.

Bir tangcı çıkar karşıma. Bütün olanı, biteni anlata! Son onlu erat da uzaklaştı oradan. Yönleri kuzey do-ğuya doğruydı. Çin için olsaydı akın, doğuya ve güney doğuya yönelmeleri gerekirdi. Hiç hoşuna gitmedi bu durum Ozan'm.

"Savaşçılar neşesiz. Ordubaş otağından dışarı bile çıkmadı. Çin'e akın olsa, od'larm başında raks ederdi savaşçılar. Ordubaş da onlara katılırdı. Bu iş hiç hayır değil ama..."

Zamanı boldu. Çöktü olduğu yere. O, zamana değil, zaman ona bağlıydı. Zaman onun emrindeydi. Güzel bir posta sahip olmuştu. Sarar, sırtına vururdu. Sonra da gönlünün istediğı yöne ki galiba gün doğusuna, biraz

kuzeye doğru giden ordunun, gittiği yöne doğru yola çıkardı. İçindeki merak buna yönlendiriyordu onu.

Dokunulmazlığı vardı ozanların. Kimse karışmazdı onlara. Güven içinde ilden ile gezer, dolaşırlardı. Her yerde saygı ile karşılanır, ağırlanır ve yolcu edilirlerdi.

Kendisine bırakılan yiyeceklere el attı. Bir deri kırba dolusu kımızı fark edince keyfi yerine geldi. Akşam neden vermemişlerdi sanki? Yoksa vermiştiler de o farkına mı varmamıştı? Açtı kırbanın ağzındaki tıpayı. Bir yudum aldı. Bir yudum daha...

ATA ÖĞÜDÜ

Tavlada zamanın nasıl geçtiğini, bilemedi Tayun.

Geniş, çitle çevrili alana salınmıştı atlar. Bölüm bölüm, yaşlarına ve cinslerine göre ayrılmışlardı. Çok sayıda seyis vardı başlarında.

Doruk'u bulmakda zorlanmadı Tayun. Yanına yaklaşırken sahibini tanımıştı atı. Kendince, şımarık hareketlerle sevincini belli etti. İyi bir atın seslenmelere karşılık vermesi, söz dinlemesi gerekiyordu. Onu yanma çağırdı Tayun. İkiletmeden koşup geldi akıllı at. Başım sırtım okşadı Tayun. Şöyle bir yokladı her yanını. Bacaklarına, toynaklarına baktı. Nallarını kontrol etti. Konuştu atıyla.

"Büyük güne az zaman kaldı Doruk. Daha çok koşacağız, daha fazla yorulacağız. Mutlaka başarmalıyız!" in al Seyis, Tayun'u görünce gülümseyerek yaklaşu yanma. Ne zamandır görünmüyordu tavlada. Atasının

yaşıtı ve and karındaşıydı. Tayun, atası kadar sayardı onu. Hemen saygı ile selamladı. "Hoşça geldin yiğit Tayun!" "Yiğitlik sana hasür İnal Atam!"

"Atan nasıl? Uzun zamandır gelmez oldu tavlaya. Ben de yanma varamadım! Yabanda at bakmaya gitmiştim."

İyidir Atam! Sorduğunu söylerim! Nasıl? İyi atlar bulabildin mi? "Çok has atlar getirdim, ama senin atının ayarında olanı bulamadım daha!"

Gerçek bir at ustasından Dorukla ilgili övgü duymak hoşuna gitti Tayun'un.

"Gerçekten iyi at, değil mi Atam?"

"Güzel at!" dedi inal Seyis "Ama attan çok üzerindeki yiğit önemlidir. Eski bir Hun sözü der ki At sahibine göre kişner! Ne demek bu? Doruk'u doruklara çıkaracak olan sensin! Benim sana güvenim tamdır. Aynı ağa Urul gibi, han yakınında bir yer tutarsın kendine!"

Bu kadar övgüye utandı Tayun. Cevap veremedi, inal Seyis sürdürdü sözünü.

"At deyince, bu atların atalarından, Ulu Mete Tanhu'nun yiğit atı gelir aklıma hemen. Destansı kutlu bir devlet atıdır. Bilirsin Mete Tanhu'nun başına gelenleri. Atası, Tuman Tanhu onu Yüceçilere rehin verdi. Sonra da vardı Yüceçileri vurmaya. Çinli Başhatun Ulu Mete Tanhu'nun ölmesini, Hunların başına da kendi oğlunun geçmesini istiyordu. Tuman Tanhu'yu kandırmıştı..."

Yaşlı seyis yaşıyor gibi anlatıyordu. Tayun onlarca kez dinlediği bu öyküyü yeniden dinlemekten zevk alarak gözlerini dikmiş, adeta ağzı açık öylece duruyordu. Birden sözü değiştirdi inal Seyis.

"Aç olup olmadığım sormadım sana yiğit. Nöbetten gelir bir halin var!"

"Od nöbeti..."

"O! Çok güzel! Kim bilir ne güzellikler yaşadın od başında! Çok güzel! Dur sözü uzatmadan içeri geçelim de sana sıcak süt vereyim biraz!"

Atıyla vedalaşıp inal Seyis'in peşinden süt sağma bölmesine geçti Tayun. İçeride obanın kızları kısırakları sağmayı sürdürüyordu. Bir kısmı süt taylarına, ana sütlerini tattırıyor, bir kısmı da kısırak sütlerini kaplara dolduruyordu.

"Hele süt verin!" diye seslendi inal Seyis "Yiğit Tayun gelmiş!"

Kızlardan biri koşturdu. Küçük bir bakracı dolurup getirdi. Yeni sağıldığı için hala sıcak olan sütü alıp kafasına dikti Tayun. Çok iyi gelmişti açlığına.

"Yine ister misin?"

"Var ol inal Atam! Şimdi aş'a bekler anam. Eğer az yersem gücenir! Açlığımı çadıra saklayayım!"

"Tamam!" dedi inal Seyis "Hadi var git o zaman! Atana da..."

"At!" diyerek sözünü kesti Tayun "Ulu Mete Tanhu'nun atı! Hani anlatıyordun ya!"

Yaşlı seyis bir an daldırıp unutmuştu sözünü.

"Ha!" deyip başladı kaldığı yerden "Mete Tanhu atımın üzerinde, Yüecilerle birlikte ilerliyor fakat biliyor o gün ona, bir şey yapılmak isteneceğini. Birden atım ileri sürüyor. At öyle bir at ki, bütün acunda onun gibi hızlısı ve dayanıklısı yok. Yaşm gibi fırlıyor ileriye. Yüeciler peşinden at sürüyor, ama nafile. Tutulur mu hiç Mete Tanhu'nun atı! Hah! Demek istediğim o ki at iyi olacak, ama yiğit de yiğit olacak ha! Acundaki en akıllı, en anlayışlı hayvandır at. Üzerine binenin ne me-nem er olduğunu hemen anlar!"

"Anladım!" dedi Tayun " Ağzına sağlık! Ne güzel anlattın! İznin olursa gideyim! Kal sağlıklıla atam! Atama bir diyeceğin..."

"Gelsin ara sıra tavlaya. Onu görelim! Çadırın önünde oturup beklemekle olmaz!"

"Nerede kaldın?"

"Aüma bakmaya gitmiştim Atam!" dedi Tayun "inal Seyis Atam, uğurlar gönderdi sana! Dedi ki' Ara sıra gelsin tavlaya. Ondan öğreneceklerimiz var!"

"inal Seyis mi dedi bunu?"

"Evet Atam!"

Mutlu mutlu gülümsedi atası. Sorulmak, aranmak ve istenmek...

"Aş yedin mi?" diye sordu anası araya girip.

"Yok! Bir çanak süt içtim!"

Kimse kimseye buyruk vermeden hareketlendi kadınlar. Evin büyük kızı, Tayun'dan bir küçük olan bacısı koşturdu bir yandan. Anası koşturdu, en küçükleri olan küçük bacısı koşturdu öte yandan. Sadece kızlar vardı çadırdı. Oğlanlar sürülerin ardına gitmişlerdi.

Bu kadar özen beklemiyordu Tayun. Ata çadırı, akşam bıraktığı conk değildi sanki. Tayun da aynı Tayun değildi ya!

Obadaki en büyük çadırlardan biriydi çadırları. Atası, Atbaş'a yakın onurdaydı. Hele ağasının böri olmasının ve Hakan muhafızı görevinin; onları daha da özel kılan etkisi çok fazlaydı. Soyluluk gereği obamn en ortasından başlayarak kıyılara doğru yayılan, soyluluk sırasına uygun, daire şeklindeki çadır düzeninde, neredeyse ikinci sıradaydılar. Ondan sonra daha düşük kur-lular ve en dışta Alaçuklar...

Töre gereği evin büyük erkeğinin yeri hep orasıdır. Anası ve kızlar doğuda, Tayun ve evdeki erkek karın-daşları ise güneye, kapıya yakın yatarlar.

Kaim yün döşekler gece kurulur, gündüz kaldırılırdı, kaim yer minderleri ise her zaman yerde olurdu.

Aklına Kulpa düştü.

"Acaba kuzu üleşine yetişti mi?"

Ne kadar da hevesliydi Kulpa. Daldan dala atlayıp konuşurken, iki de bir sözü atasının yapacağı kuzu üleşine getiriyordu. Geç kalmıştı. Belki de geç kalması gerekiyordu. Hem savaşçı, iyi bir savaşçı olma ça-

basımdaydı Tayun gibi. Hem de sürülerini düşünüyordu. Kartal Savaşçısı olduktan sonra sürüyle ne işi olacakü ki?

"Acaba olabilecek mi?"

Lafının, sözünün sırasını bilmese de erliğı iyi idi Kulpa'nın.

"Benim koyunda, sürüde gözüm yok! Atamın var ya sürüsü! Yeter! Kocaymca ben de..."

Kocamak! Savaşırken, elde kılıç, genç uçmak en güzeliydi. Kocamak, elden ayaktan düşüp kişiye muhtaç olmak...

"Savaşırken ölmeli! Elde kılıç... En kutlu ölüm..."

Uçmağa varıp, Gök Tanrı'nın Gök'teki avlaklarında av peşinde koşarken herkes genç yaşta olacaktı, ama yine de elde kılıç, savaşırken uçmağa varmak yaraşırdı yiğide.

Bunları düşünürken, çadır kapısının önünde, yemeğini bitirmesini bekleyen kocamış atasına bakü. Göz göze geldiler. Aklından geçenleri okur korkusu ile gözlerini kaçırdı Tayun. Atası gibi bir yiğit, daha geçen yıl Çin akınında örnek olmuştu ona. Nasıl da savaşmış, nasıl da... Neredeyse yetmiş bahan geçmişti, gördüğü bahar. Hala dinç ve güçlü! Onun savaşım unutamıyordu.

Adeta bütün kılıçlara karşı durmak, bütün oklara hedef olmak ister gibi savaştı. Sanki orada kalmak ister gibi. Sanki orada... Üzülür müydü Tayun?

Her kayıp için bir parça üzülr insan, oysa atasının isteğini bildikten sonra...

Orada kalmak, elde kılıç uçmağa varmak çok mutlu ederdi atasını.

Az önceki düşüncesi için utandı Tayun.

"Yiğit yığittir! Genç olsa da, kocamış olsa da... Bu da bir görev! Burada oturup anlattıkları savaşı yaptı ağamı, şimdi de beni!" Onları eğitenler de yaşlılardı. Atların seyisleri de... Ya Aktan Kam!

"Kocamışlar da gerekli, hem de çok gerekli. Onlar olmasa kim anlatacak bebelere geçmiş?"

Bu düşünce biraz rahatlattı Tayun'u. Yine de fikri sabitini yineledi içinden.

"Ama savaşırken, elde kılıç uçmağa varmak; rahat döşekte uçmağa varmaktan..."

Son yudum sütünü yuttuktan sonra kalkmaya yeltendiğinde anası

"Süt verelim!" dedi. Bacısı süt getirmek üzere kalkmaya yeltendi.

Tayun,

"Yeterlidir! Tavlada biraz süt içmiştim ya. Varıp atamla konuşayım. Beni bekler bilirim" dedi.

İkinci kez seslemediler. Ayağa kalkıp üstünü başım düzeltti Tayun. Kapıya yöneldi. Atasının oturduğu yerin yanında, ayakta öylece bekledi.

"Karşıma geç!"

Atasının karşısına geçti Tayun. Yine ayakta öylece durdu.

"Çök!"

Bu buyrukla sağ bacağını altına aldı ve üzerine oturdu Tayun. Atası saygısızlığa asla izin vermezdi. Kendilerinin soylu bir Hun boyu olan Hiu bu'lardan geldiğini sık sık hatırlatır, atalarından kalan boy alametlerini gösterir, oğullarının soylu bir ruhla yetişmelerini sağlardı. Böri olan oğlu Urul, yiğitliğinin ve savaşçılığının yanı sıra bu nedenle de tercih edilmiş, han muhafızı olmuştu. Tayun'un da aynı yolda olması için onun bilgi dağarcığını sürekli besliyor, ne olduğunu, kim olduğunu haırlıyordu atası.

Bir keresinde, Tayun daha çok küçükken çocuk kavgasına kaılmış ve üzerine gelen iki çocuktan dayak yemişti. Hem kızgınlıkla hem de yediği dayağın acısı ile ağlarken babası görmüştü onu. Çok kızmıştı.

"Kalk!" demişti. "Beni ve atalarını utandırma! Kalk ve sus!"

"Atam, iki büyük çocuk beni..."

"Sus! Olan olduktan sonra şikâyet etmenin, ağlamanın yararı ne? Sen soyu kutlu, akrabaları halen Orhun'da yaşayan bir urugtan geliyorsun. Kavga hep vardı. Hep olacaktır. Bugün iki çocuk seni döver, yarın sen dört çocuğu döversin. Dayanacak, hazırlanacak ve vuruşmayı öğreneceksin!"

Canı çok yanıyordu; ama susmuştu Tayun. Oysa ya beş ya da altı bahar gördüğü çağlardaydı.

O günden sonra hiç ağlamadı. Zaten büyüyünce, kavga ettiği iki çocuk onun yoldaşı olmuşlar aynı birlikte eğitime başlamışlardı. Kılıç oyununda ikisini de yendiği gün Tayun'un en mutlu günü olmuştu. Bir anda gözünde canlanan hatıralarından atasının sorusu uyandırdı onu.

"Nasıldı?"

Anlamadı atasının neyi sorduğunu. Dün gece, nöbet... Sanki çok eskiden olmuş, çok eskide kalmış, yaşanmış ve bitmiş bir olay gibi geliyordu ona.

" 'Od nöbeti nasıldı?' dedim. Aktan Ata memnun kaldı mı sizden? Görevinizi tam yaptınız mı?"

Düşündü Tayun! Olanları, yaşananları...

"Evet, Ulu Atam! Gözümüzü kırpmadan bekledik Kam Odu'nu. Sürekli yüksek tuttuk alazları. İnanılmaz bir şey oldu Atam. Bir ara yağmur başladı ve oda vuran yağmur damlaları odu söndüreceğine..."

"Başka ne oldu?"

Az kaldı anlatmaması gerekenleri anlatacaktı. Atasıydı konuştuğu, ancak bazı olanlar olduğu yerde, olduğu zamanda kalmalıydı. Kulpa ile böyle karar almışlardı. Atası onu uyararak gereksiz konuşmasını engelledi. Olanların sırlı ayrıntısına girmesini istemişti. Onunla ilgili konulan soruyordu. Öğünmek istiyordu yiğit oğluyla.

"Sizin gördüğünüz, yaşadığınız sır size ait. Benim bilmem gerekmez. Başkası bildikten sonra sırrın önemi ne?" demek istiyordu. Hemen sustu Tayun. Bir süre düşündü. Ulu Kam'm kül içinde bulamadığı kemiği bulduklarını ve Ulu Kam'a haber vermelerini anlatıp anlatmamakta tereddüt etti. Onlarla ilgiliydi bu. Sır değildi. Anlatılmaması gereken değildi. Kısaca özetlemesinin atasının gözündeki değerini artıracaklarını düşündü.

Anlatmaya başladığında yüzü ışıdı atasının.

"Kemiği hanginiz buldunuz?"

"Kulpa buldu. Ben de koşup haber verdim Kam'a"

"Ne dedi Aktan Ata?"

"Bu kemik bulunmadan önce Ulu Kam çok umutsuz ve üzgündü. Kemiği görünce 'Eksik olacaktı!' gibi bir şeyler etti. Bütün kemikleri yeniden dizdi ve falı yeniden açtı. Bu sırada ben geleceği düşünüyordum. Hani..." Burada sustu Tayun. Atasının yüzüne karşı "Önce Kartal Savaşçısı, sonra da Böri olmayı düşündüğünü söylemesi yakışık almazdı.

Babası onun ne demek istediğini anlamıştı.

"Aktan Ata ne dedi?"

"Ulu Kam düşüncelerimi okudu sanki. 'Çok çalışacaksın!' dedi bana."

"E! Çalış o zaman! İşin ne? Durmadan çalış! Az uyu, az eğlen, az..."

"Az" sözüne alışınca ağzı, "Az ye!" deyiverecekti. Bir yiğide, oğula, atanın "Az ye!" demesi kadar yanlış bir şey olamazdı. Sustu. Sonra,

"Çok ye, iyi beslen! Kam sözü yere konur mu?" diyerek düzeltti sözünü.

Tayun susmuş, Atası anlatıyordu. Öğüt alma zamanıydı. Sonu gelmeyen derslerden birine başlanmıştı. Uykusuzluktan gözleri kapanan Tayun zor da olsa dinlemek zorundaydı atasını. Öğreneceği daha çok şey vardı. Öğüt faslı bittikten sonra soru faslı başlayacaktı. Burada bir tek soruya cevap veremezse işiteceği azarı düşünmek bile istemiyordu.

Öğüt ne zaman biterdi?

Atası ne zaman uygun görürse o zaman! Atası ne zaman "Öğrenecek bir şey kalmadı!" derse o zaman. Tayun sadece dinlemekle, öğrenmekle görevliydi. Yüzlerce akına katılmış, sayısız savaş görmüş olan atası sadece yaşadığı devri değil, ondan öncesini de duyduğunca, bil diğince anlatırdı. Atasının her anlatısından sonra Tayun, biraz daha değiştiğini, olgunlaştığını hissedirdi. Yorgun ve uykusuz olmasa bu anlatının bitmesini istemezdi Tayun. Babası çok güzel anlatırdı adeta yeneden yaşatırdı olanları.

"Ulu Hakan Mete Tanhu zamanında ..."

Bütün Hunların özlem duyduğu devirdi Ulu Hakan Mete Tanhu zamanı. Çin karşısında mutlak galibiyet ve mutlak üstünlük sağladıkları, bütün bozkıra hâkim

oldukları, yirmi altı buduna hükmettikleri devir... O dönemde yaşamayan, yetişemeyen bütün Hun savaşçıları, kendilerini şanssız sayarlardı.

Çok zaman önceydi bunlar. İki insan ömründen fazla bir zaman önce...

Gözleri nemli, sesi buruk anlaırdı babası. Bildiği bütün ayrıntıları üşenmeden yineler, adeta belletirdi çocuklarına. Sonra da umut aşıl原因 sözleri ederdi.

"Gün gelecek! Bir büyük han çıkacak! Bize o güzel günleri bir daha yaşatacak. Ben görmesem de, sen göreceksin; sen görmesen de senin çocukların, çocuklarının çocukları görecektir mutlaka. Hun Budunun en büyük özelliklerinden biridir büyük han çıkarmak. Gün gelecek o han mutlaka..."

O günün, kendi savaşçılık dönemine denk gelmesi için neler vermezdi Tayun. O büyük Hakanın buyruğu altında savaşmak için neler vermezdi. Sözü bütün acunda geçen bir budunun ordusunda görev almak ne büyük şandı. Uçmağa varıp, ruhu Tanrı Dağlarının yücelerinde, Gök Tanrı'nın cömert yaylalarında av kovalarken atının üzerinde gururla yükselip "İşte ben o devirde, Hun ordusunda Böri idim" demek ne büyük mutluluktu.

Böri Tayun!

"Hadi var git! Ne yapacaksan yap!"

Daldığı düşten zorla bugüne döndü Tayun!

"Biraz uyumam lazım atam! İznin olursa..."

İzin verdi atası.

Kalkü yerinden ve çadıra girdi Tayun. Döşeğine uzandı. Babasının önünde otururken, uyanık gördüğü düşe, uyurken sürdürmek için gözlerini yumdu.

GERÇEKLER

"Sormasaydım! Keşke sormasaydım! Öğrenmeseydim! Duyma saydım!"

Bozkırın ozanı, yıkılmaz bilinen saygın kişi yıkılmıştı. Çöktüğü ağaç gölgesinde kendi kendine konuşuyor, dizlerini dövüp duruyordu.

"Dün gece anlamalıydım. Savaşçıların yüzünden, hallerinden... Atlarına isteksiz binişinden, isteksiz gidişlerinden... Bir tuhafılık hissettim ama..."

Karnım doyurduktan sonra kalkmış, yalnız kaldığı tüşün yerini terk etmişti. Bu büyük ordunun akm yönünü merak ediyordu. İzleri-ninden gitti.

Hava sıcaktı. Güneş altında yürümesini sürdürdü Ozan. Yüreği "Dur" diyene kadar yürüdü. Bir süre sonra beklediği gibi, ekinlik yerinde çalışan tarımcılarla karşılaştı. Kendi hallerinde mutlu şarkılar söyleyip işlerini yapıyorlardı. Gördüğünce, bildiğince yaşamının mutluluğuydu onlarınki.

Yaklaşıp selam verdi Ozan.

Ozan'ı görünce sevinçle, çalışmalarına ara verip çevresini sardı ta rımcılar. Başka hiçbir şey sevdalı oldukları işlerinden ayıramazdı onları. Hallerine gülümsedi Ozan. Sonra Gök Tanrıya seslendi içinden.

"Ey Ulu Tanrı! Bu nasıl iştir ki savaşçı savaşla mutlu, tangcı ekinle... Bu nasıl iş ki?" Birden kendi işi geldi aklına.

"Ben de kopuzumla mutlu..." deyip güldü.

Haklıydı bunu düşünmekte ozan. O gezgin ruhlu-
luydu. Bir yerde yerleşip, ekinle uğraşmayı akli almı-
yordu. Ama biliyordu ki onun yaptığını da tarıgcıların
akli almaz.

Tangolar ayrı bir budun gibidirler. Hun budunun ay-
rılmaz bir Parçası; ama ayrı bir parçası... Tangcı olmak
için tangcı doğmak gerek... Savaşçı olmak için savaşçı
bir urugtan doğmak gerektiği gibi.

Tangcı ve ikinci budunun içinde Hunların Tau adım
verdiği verdiği insanlar da bulunmaktaydı. Taular, top-
rağı işlemekte, arklar, sulama kanalları yapmakta usta-
dırlar. Genelde çok geniş olan Hun topraklarında, asıl
üretim buğday üzerinedir. Ayrıca dan, yonca ve özellikle
atlar için arpa üretimi de yapılır. Hunlar her dönem tang
bölgelerini ve tangcıları koruyup kollamışlardır. Özellikle
kuraklık olduğu yıllarda ve savaş zamanı kıtlığa, açlığa
engel olamamışlardır yine de. Çünkü büyük tahıl depo-
ları kuramazlar. Ürettiklerini büyük depolarda koruya-
mazlar. Düşmanları çoktur. Nereye ne koysalar, koru-
maları zordur. O nedenle üretim kendiliğince tutulur her
oba içinde. Yanlarında taşımr. Tarıgcılar da depolaya-
maz ürünlerini. Dağıtırlar, ne kadar bol olsa da.

Savaştan uzak durur tangcılar. Savaş nedir bilmezler. Savaşa kaılmaz, silah taşımaz, kullanmazlar. Gerek de yoktur buna. Koruyanları vardır çünkü. Onlar eker, biçer sadece.

? ? ? Ozan gelmişti tangcılarının yanına. Çok seyrek düşerdi böyle kutlu kişiler. Çok seyrek konuk olurlardı tangcılara. Tangcılar Ozan'ı görünce akılları başlarından gitmişti adeta. Kara budunun bütün cahil halleri üzerinde olarak, Ozan'ı nasıl ağırlayacaklarını bilemeden; ama gönülden koşuşturma içinde ikrama başladılar tangcılar... Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes çıkınında bulunan yiyecekleri Ozanla paylaşmak için çırpıyordu. Düzensizlik had safhayı aşmış, Ozan arada kalmıştı. Kimseyi kırmadan çözmeliydi sorunu. Coşkulu kalabalığın her kafadan çıkan seslerine bir son vermek gerekiyordu.

"Susun!" diye bağırdı Ozan. Buyruk almaya ve buna uymaya alışkın tangcılar bir anda sustu. "Önce bir sofraya örtüsü serin! Sonra, herkes çıkını açsın ve yiyeceğini getirip koysun ortaya, örtünün üzerine!"

Hızlı bir koşuşturma ile yaptılar bunu. Ozan; ortaya çıkan yiyeceklerin çeşitliliği ve zenginliği karşısında şaşırıyor. Üretimin başında olanlar için çok normaldi bu. Bulduğu ile yetinen Ozan nereden bilsin? O, bu çeşitliliği sadece bey sofralarında, uğradığı zengin obalarda görür ve yalnızca oralarda olduğunu sanırdı.

"Şimdi büyükçe bir çember yapın çevremde. Hep birlikte yiyelim aşımızı. Sonra da dertleşiriz!"

Toprağa bağlı yerleşik insanlar olan tangcılar, top-
rakla uğraşmanın verdiği yumuşaklıkla, karmaşık geliş-
melerden uzaktalar. Hayvancılık yapan savaşçı Hun
boylarının aksine yerleşiktirler. Ağullarda, kentlerin kı-
yılânnda, ekinlerine yakın yerlerde otururlar. Bu uyumlu
halleri ile hemen dinlediler Ozan'm buyruğunu.

Hunlar, göçmeyen, göçemeyenlere, özellikle kent-
lerde yaşayanlara "yatuk" derler ve acırlardı. Özellikle
yaz geldiğinde dağların yüksekle rindeki yaylalara gide-
memek ne büyük bir dertti. Hep aynı yerde, hep aynı
çevrede yaşamak ne kadar sıkıcıydı. Yatuklar yaşadık-
lanm sanan ama yaşamayan insanlardı, göçer Hunların
gözünde.

Az önceki karmaşanın yerini alan bu düzene şaşır-
mışlardı tangcılar. Bunu Ozan'm ululuğuna verip aşlarını
yemeğe oturdular. Tam aş zamanıydı. Ozan da bu çeş-
niye katkıda bulunmak için çantasında, dünden kalan,
orduğahta edindiği yiyecekleri ve içinde bir miktar kırmız
olan kırbasını katmışü.

Aş yerken konuşmak âdeti değildi Ozan'm. Her şe-
yin zamanı ve yeri vardı. O suskunca durup aş ile meş-
gul olurken tangcılar da adetleri olmadığı halde ona uy-
muşlardı. Bu nedenle çok kısa sürdü aş. Ortalık
toplandıktan, en iyi yiyeceklerinden kalanlar Ozan'm
azık çantasına doldurulduktan sonra, Ozanın sesini,

sözünü dinlemek; uzun süredir hasret kaldıkları kopuz tılamasını duymak umudu ile beklemeye başladılar.

Ozan su istedi. Hemen su dolu kırıbayı koşturdular.

Ozan konuşmak için ağızını açtığı anda onun bilgelik dolu sözlerini duymak üzere çit çıkmadan bekledi tangcılar. Söz söyleme ustası, ulu sözler söylemek yerine beklemedikleri bir söz etti onlara.

"Dün geceyi yukarı tepelerin yamacında kurulu ordugâhta geçirdim. Neredeyse Hun ordusunun yansı oradaydı. En az kırk elli bin savaşçı..."

Yaşlıca biri hemen karşılık verdi.

"Sabahburadan geçtiler. Hepimiz gördük!"

"Vah! Vah ki vah!"

Bu nidayı çıkaran yaşlıca bir kadındı. Ozan merakla onun yüzüne bakı. Dikkat çekmek için değil, içinden geldiğince böyle yapmıştı kadın. Ozan bu hayıflanmadaki gerçeği biraz sonra öğreneceğini biliyor i du. Sormaya bile gerek yoktu.

"Yazık!"

Bu sefer daha gençten bir erkek konuşmuştu.

"Yazık! Ne zaman bitecek bu karındaş kavgası? Ne zaman akıllar başa gelecek? Çin dururken, Sienpiller dururken, Yüeçiler dururken, Tunguzlar dururken, Ting Lingler, Wu huanlar, Wusunlar dururken ve diğerleri dururken; hepsi dirliğimizi yok etmek için fırsat kollarken, birbirimize düşmenin, birbirimizi kırmanın anlamı ne?"

Uzun zamandır olaylardan uzakü Ozan. Yeni iller, yeni budunlar görmek için büyük bir geziye çıkmıştı. Burada olan bitenden pek haberi yoktu. Bu nedenle duyduklarına inanamıyordu. İstemedi bir soru çıktı ağzından.

"Birbirimize düşmek mi? Birbirimizi kırmak mı? Kim? Neden?"

Çok zor, çok saçma bir soru sorulmuş gibi yüzüne baktılar. Bu çok şeyi bilen Kutlu Ozan şaka yapıyor ya da onları deniyordu. Yine de ta-rıgcı geleneği ile hemen anlatmaya başladılar.

"Beş ayrı Hakan var ülkede!"

"Beş ayrı yerde, beş ayrı ordu!"

"Beş ayrı başkent!"

"Beşi de Tanhu olma kavgasında. Birbirlerini yok etmek için fırsat kolluyorlar!"

"Bu sabah, buradan geçen ordu Büyük Han, Tuçi'nin ordusuydu. Şu an en güçlüsü o... Onun Tanhu'lugunu tanımayan Hohanyeh Han'ın üzerine gidiyorlardı."

"Aslında Tanhu'luk Hohanyeh Han'ın hakkıydı. Nerden çıktı bul Tuçi Han?"

Evet! Tuçi Han, Batı Han'ıydı... Sağ bilge eliği... Sağ bilge eliğinin Tanhu olduğu nerde görülmüş? Tanhu olması gereken kişi, Sol bilge eliği olan Hohanyeh Han'dır! Hem de uçmağa varan Tanhu'nun veliahül!

Bütün bu isimleri biliyordu Ozan. "Orhun'da kim oturuyor?"

Orhun! Ötüken'in merkezi... Değişmez Hun başkenti. Orhun kimin elindeyse asıl Han odur!

"Şu anda Hohanyeh Han'ın elinde; ama bu gidiş..." sabah oradan geçen büyük orduyu işaret ediyordu. "Büyük ihtimalle..."

Gerisini getirmede. Herkes ne demek istediğini biliyordu. Ozan da anladı. Tuçi Han'ın ordusu kendi başkentine, Orhun'a akın yapıyordu. Akıllı olan hiçbir Hun bunu mazur görmezdi. Ama karındaşı kavgası olunmazları bile kabule zorluyordu akılları.

Tuçi Han, diğer hanlarla anlaşmak, hakkına razı olmak yerine neden kan dökmeyi seçiyordu?

Bir süre suskun kaldılar. Sonra ilk konuşan yaşlı kişi, yeniden konuştu.

"Tuçi Han, eğer kırk bin kişilik ordusunu, Büyük Ordubaşı Tuveyi Şad ile Hohanyeh Han üzerine gönderiyorsa, kendisi de bir bu kadar savaşı ile diğer hanların üzerine akın yapıyor demektir!"

"Bu gidişle yakında bütün hâkimiyeti ele geçirir ve bu karındaşı kavgası biter!"

İşte tarıncı akıllı bu kadardı. Hemen çözümü bulmuştu. Her şey keşke bu kadar çabuk ve kolay olsaydı. Henüz Çin, bu hanlardan birine destek vermemişse, Çin ortalığı karıştırmak için bekliyorsa, yolun başında sayırlırlardı. Beklerdi Çin. Kullanacağı, sözünün geçeceği biri

ortaya çıkana kadar beklerdi. Kime daha fazla söz geçireceğini anlayana dek beklerdi. Asırlardır orada, duvarın ardında öylece bekliyordu Çin. Çin sabırlıydı. Kolay çözüm bulan karabudun kadar sabırsız değil! Duydukları çok üzdü Ozan'ı. Kendisinden bir şeyler bekleyen insanların hayal kırıklığına uğratacağını, üzeceğini bilerek kalktı yerinden. Orada bir an bile duramazdı.

"Bana izin verin! Yoluma gideyim!" dedi.

Büyük bir şaşkınlık nidası yükseldi. Her kafadan ses çıkıyor bu ani kalkışın bu gidişin nedeni anlaşılmaya çalışılıyordu.

"Hiçbir şey söylemeden, bir tek yır duyurmadan, kopuz tınısını esirgeyerek nasıl terk edersin bizi Ozan? Bir kusur mu ettik?"

"Bağışla bizi Ulu Ozan! Bizi tınısız, sözsüz koyma!"

Onları üzme, kırmak değildi amacı. Ama duramazdı orada. Çok üzülmüştü. Yanlış bir şey yapmak, yanlış bir söz etmek istemiyordu. Ancak yürürse, kendini yeniden dağlara vurursa, yeniden yalnız kalırsa geçerdi üzüntüsü. Başka yolu yoktu.

Yine de kendini, kendilerince ağırlayan bu insanları üzme istemiyordu. Bir armağan bırakmalıydı orada.

Hızla kopuzunu çıkardı Ozan. Sonra tellere şöyle bir dokundu. Sadece üç kez tınladı kopuz. Üç tını...

Yetmişti. Bu kutlu ses ile kendinden geçti tarıncılar. Suskun, büyüün bozulmasını istemez gibi öylece kaldılar. Hemen kopuzunu beline taktı Ozan. Sonra

kırbasını, çantasını topladı ve hiçbir şey söylemeden yola vurdu kendini. Ağacın gölgesinde, az önce birlikte aş yediği insanlar ardından bakakalmışlardı.

Şimdi burada, dağın başında dövünüyordu Ozan.

"Keşke hiç dönmeseydim! Ne yapayım ben şimdi? Ne yana gideyim? Kan içinde yüzen bir ülkede ozanlığın ne değeri var?"

Ne kadar kaldı orada bilmedi. Hava kararınca yine olduğu yere uzandı. Dün, ordugâhta kendisine armağan edilen koyun postunu açmayı, üzerine örtü almayı bile düşünmedi. Öylece uzandı.

Ertesi gün, güneş doğarken açtı gözlerini. Kararını vermişti. Orhun'a gidecekti. Eğer o gidene kadar Orhun yerinde kalırsa...

Yola çıkmaya hazırlandı Ozan'm hazırlanmasından ne olacaktı ki? Çantasını boynuna, kopuzunu beline takmış, Orhun yoluna düşmüşken birden dün ona hizmet eden tarıgcılar geldi aklına. Aşlarını, çok değerli zamanlarını paylaşmışlar, Ozan'a hizmet etmişlerdi. Ozanın kopuzunun sesini duymak, bir tek yır dinlemek için nasıl da dil dökmüşlerdi. Yalnızca üç tını dinletmişti onlara Ozan. Üç yalın ses...

"Olmadı!" dedi kendi kendine "Bu yaptığım ozanlığım yakışmadı. Beni seven, sayan, ağırlayan bu iyi yürekli saf insanlara yanlış yaptım!"

Aniden kararını verip geri döndü. Fazla uzaklaşmamıştı tangolardan. Çoktan tarlalarına ulaşmış çalışmaya

başlamışlardı mutlaka. Tangoların hakkı vardı üzerinde ve Ozan bu hakkı iade etmek zorunda olduğunu biliyordu. Bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa diğer gün, ruhu sıkılır, yüreği bu borcu durmadan hatırlatırdı ona. Azap çekerti.

Ozan, tarıgcıları tepenin üzerindeyken aşağıda, gördü. Tahmin ettiği gibi güneşle bir uyanmışlar ve çalışmaya başlamışlardı. Alın terlerini üretmek için toprağa döküyorlardı. Çok yaklaşmadı Ozan. Dağların, tepelerin yankısı ile onlara kolayca ulaştırabilirdi sesini. Bu hüner vardı onda.

Bir kayanın üzerine çöktü. Kopuzunu çıkardı. Önce alçaktan, sonra yüksek perdeden çalmaya başladı. Bu öyle güzel bir melodiydi ki, kuşlar, böcekler susup dinlemeye koyuldular. Doğa sustu, kopuzun sesi daha yüksek çıktı. Aşağıda işleriyle meşgul tarıgcılar duydukları sesi önce anlamayadılar. Sonradan Ozanın tınısını tanıyıp dinlemeye başladılar. Donup kalmışlardı oldukları yerde. Bu kez yalnız onlar için çalışıyordu Ozan. Onlar için geri dönmüştü. Yönlerini sesin geldiği tepeye dönüp Ozanı görmeye çalıştı, bir kaç. Sonra oldukları yere çöktüler.

Ozan, tarıgcıları öven bir yır seslendirmeye başladı. Orada, o an içine doğan kelimelerle... Şimdiye kadar kimse tangolara böylesi güzel sözler söylememişti. Neredeyse tepeden aşağıya doğru sevgi ve saygı seli akıyordu. Yürekten gelen çağlayanların serin su serpintileri

yağıyordu üzerlerine. Uzun sürdü yır. Uzun ve şen... Son sözünü söyledi, yırı bitirdi Ozan. Kalktı yerinden, kopuzunu başının üzerine kaldırdı. Selamladı aşağıda onu izleyen tarıgcıları. Dönüp, yoluna giderken, onu övgü yağmuruna tutan tarıgcılar kendinden geçmiş bağıyorlardı ardından.

"Var ol Ozan! Bizi gönendirdin!"

"Bizi mutlu ettin Ozan, Tanrı da seni mutlu etsin!"

"Kopuzunun sesi kut yaysın acuna!"

"Bizi unutma Ozan! Yine gel!"

Bugün çalışamazlardı. Ozan onların ruhunu yıka-mış, halsiz bırakmıştı.

Bu yırı ezberlediler. Orada yaşayan, tarıgcıların artıklarından, ürettiklerinden nasiplenene kuşlar, böcekler, hayvanlar da ezberlediler. Tarıgcıların yırı oldu bu yır ve asla unutulmadı. Ozan bir destan oldu tarıgcıların dilinde. Nesilden nesile abartılarak, büyütülerek, yüceltilerek anlatılacak bir destan.

Bütün tarıgcı çocukları bu destanla büyüyecekti!

Bu yırı ekerken, biçerken, üretirken seslendireceklerdi.

Bu yırı tangoları hor görenlere duyuracaklardı.

ELÇİ WU-SE

Çin'in Büyük Veziri Cheng-Yen-Che, saraydaki muhteşem odasında çalışıyordu. Bir gözü kapıda, gelecek konuklarını bekliyor, onlarla yapacağı konuşmalara hazırlanıyordu. Önündeki kağıtara notlar almaktaydı.

Gök'ün Oğlu'nun hediyesi, altından ayakları olan koltuğunun üzerinde, kendisini her şeyi başarmaya aday biri olarak görüyordu Büyük Vezir. Ülkesinin batısında yer tutan Hunlar'm yaşadığı iç karışıklıklar hakkında son duydukları onu çok rahatlatmış, mutlu etmişti. Beklediğinin aksine, sahipsiz Hun grupları Çin sınır kentlerine akınlar yapmamışlardı. Tanhu olmaya çabalayan hanlar arasındaki savaş sürüyor, hanlar sürekli savaşçı topluyor, güçlenmeye çalışıyorlardı. Biri, diğerlerine boyun eğdiremediği ve Tanhuluğunu kabul ettiremediği için, sığınmak için Çin'e doğru göçen de yoktu henüz. Tuçi Han'ın oldukça güçlü ordusu ile diğerlerine karşı daha etkin olduğu anlaşıyordu. İmparatorunun buyruğu üzerine savaşan hanlara elçi göndermişti Büyük Vezir Cheng. Bu elçilerin tamamı özel yetiştirilmiş çaşıtlı elçilerdi. Geri dönen üç elçi onunla konuşmak için az sonra sıra ile geleceklerdi.

Uygulanan çaşıtlı elçi sistemi, çok şey kazandırıyor. Çin'e. Pek çok bilgiyi önceden ediniyor, ona göre çare üretiliyordu.

Çok iyi bir eğitim almıştı Büyük Vezir Cheng. Çin'in köklü ve güçlü uruglarından birine mensuptu. Bütün soylu çocukları gibi Çin sarayına girmek üzere eğitilmiş, özellikle Çin tarihini çok iyi öğrenmişti. Saraya girmeden önce, savaşlara katılmış, ordular yönetmişti. Elçilik görevi de yapmıştı. Tecrübeliydi. Hunları çok iyi tanıyordu. Aldığı kararlar etkin ve geleceğe dönüktü. Uzun

yıllar aynı koltukta oturmasının ve Çin Sarayında sözünün geçmesinin bir sebebi de buydu. İmparator, diğer danışmanlarından ve vezirlerinden fikirler alsa da; Büyük Vezir Cheng'e bir başka davranıyor, görüşlerine büyük değer veriyordu.

Tarihe olan özel ilgisinin, Çin tarihini bilmesinin yararını görüyordu Büyük Vezir.

Tarih bilimi, çok önemliydi Çin'de. Ana bilim dalı, uzmanlık konusu haline gelmişti. Tarihçiler saray görevlileri arasında yer alır ve çok önemsenirdi. Kimse dokunmaz, işlerine karışmaz, onları etkilemeye çalışmazdı. Tarih bilimi sayesinde geçmişten ders alma konusunda komşularına büyük üstünlük sağlıyordu Çinliler. Sürekli kayıt tutulur, olaylar günlük olarak yazılırdı. Çin sarayında bütün belgeler, arşivlenir ve saklanırdı.

Büyük Vezir Cheng tarihi bilgisi sayesinde Hunlarm nasıl davranacağı hakkında tahminlerde bulunabiliyordu.

Çinlilerin geçmişe dayalı çok eski ve köklü inançları vardı. Zaman zaman onları zora sokan bu inançlar yüzünden yanlış bilgilenmişlerdi. Bazıları komik ve mesnetsizdi. Örneğin, Hun akınları başlamadan önce dünyanın merkezinin Çin olduğu ve var olan tek devletin de Çin Devleti olduğu hâkim bir görüştü Çin'de. Bu nedenle dışarıdan gelecek güçlü saldırılara karşı yeterli önlemler almamışlardı. Ne zaman ki Hunlar, o küçük, çelimsiz; ama güçlü, dayanıklı atlarıyla ortaya çıkmıştılar!

Ne zaman ki keskin kılıçları, yerini bulan okları ile nasıl savaşılabileceğini göstermiştiler; işte o zaman pek çok şeyi yanlış bildiğini anlamıştı Çin.

Çok büyük bedeller ödemişlerdi bunu öğrenene kadar.

Hunların aksine savaşçı değildi Çin Budunu. Ordu-budun anlayışı yoktu. Savaşçılar ayrıcalıklı bir sınıftı. Herkes asker olamazdı. Bu ne denle kalabalık sayıda asker beslerdi Çin. Çoğu yaya olan bir kısmı ise ağır, hantal arabalarla savaşan askerleri ile hızlı, çevik, attığını vuran Hun savaşçılarıyla baş etmesi mümkün değildi. Çok ağır kayıplar vermişler ve toprak kaybetmişlerdi.

Hele Ulu Hakan Mete Tanhu zamanlarında...

Mete Tanhu gelmiş geçmiş en büyük düşmanıydı Çinlilerin; ama takdir ettikleri bir düşmanları... Onun askeri dehasına, devlet yönetimine hayrandı Çin. Onu izlemekten ve taklit etmekten geri durmadılar.

Geleceği gören, bütün Türk budunları tek bayrak altında toplamayı başaran Mete Tanhu...

"Bütün yay geren budunları Hun yapım!" diyecek kadar kendine güvenen bir düşman!

Ya şimdi.

Mete Tanhu'nun torunları birbirini kırıyordu. Zamanla gelişen Çin siyaseti bu kavgadan en faydalı şekilde çıkmanın yollarını arıyordu. Bulacaktı da... Yenilen veya yenilen her Hun Hanı veya onların önünden kaçan

Hun soyluları, Çin Sarayı'nın kapısını çalacaktı. Şimdi bekleme durumundaydı Çin.

Çin en büyük silahını, sabrını kullanıyordu.

Büyük Vezir Cheng bu sabrın en önemli temsilci-siydi.

En az koltuğu kadar değerli, bir Soğdak sanatçının elinden çıkma masasının üzerindeki küçük zili çaldı Büyük Vezir Cheng. Kapıyı açan erkek hizmetkâr yerlere kadar eğilerek buyruk bekledi.

"Hun İli'nden dönen elçiler geldiler mi?"

"Evet efendimiz!"

"Bütün elçilerle görüşeceğim. Sıra ile... Önce Tuçi Han'ın etkin olduğu bölgeden gelen Sayın Elçiyi alın içeriye!"

Saygı ile başı yerde geri geri çıkü hizmetkâr.

Az sonra; Tuçi Han'ın neler yaptığını ve planlarını öğrenmek, onun hakkında bilgi edinmek üzere gönderilen Elçi Wu-se büyük bir saygı ile girdi içeriye.

Hun ülkesine gidecek olan Çin elçileri soylu kişilerden seçilirdi. Çünkü Hun Hakanları soyluluğa çok önem verirler, karşılına çıkan elçinin kimliğini iyice araştırırlardı. Eğer elçiyi yeterli derecede soylu bulmazlarsa bunu hakaret kabul ederler, elçiyi muhatap almaz, onunla konuşmazlardı. Çok akıllı, gördüğünü unutmayan, tatlı dilli, duruma göre hareket edebilecek kıvrak zekâyâ ve yeteneğe sahip olan elçiler sarayda özel bir eğitimden geçirilir, kendilerine Hun Dili'nin bütün

ayrıcalıkları öğretilirdi. Sonra da diğer, Çinlilerin anlayışında barbar sayılan budunların dillerinden, birkaçını öğrenirler ve ülke ziyaretlerine, önce kıdemli elçilerin yanında çıkmaya başlardı. Yetişen bir elçinin tek başına hareket etmesi, yetkili elçi kuru alması için, oldukça uzun bir zaman gerekirdi. Çin'in elçi akım öylesine sürerdi ki, giden bir elçi geri dönmeden bir diğeri yola çıkar, böylece haber akışı aksamazdı. Elçilerin dokunulmaz olmasından yararlanırdı Çin.

Tuçi Han tarafına gönderilen elçi içeri girdiğinde, ona verdiği önemi göstermek üzere ayağa kalktı Büyük Vezir.

"Hoş geldiniz Elçi Wu-se! Sizi yeniden ve sağ salim görmek ne güzel!"

"Sağ olun efendimiz!"

"Buyurun, lütfen oturun! Bu kadar uzun yolculuktan sonra sizi ayakta tutmak büyük haksızlık olur!"

Elçi Wu-se teşekkür etti. Saygı gereği, gösterilen alçak sedire oturmak istemeyip, ayakta kalmayı denedi. Büyük Vezir'in sözleri onurlandırmıştı onu. Çektiği bütün zahmetleri unutmuştu. Büyük Vezir ısrar etti. Oldukça uzun bir konuşma olacaktı. Elçi Wu-se oturursa, Büyük Vezir de kendisini daha rahat hissedecekti. Sedire yavaşça yerleşti Elçi Wu-se... Kısa süren hatır sorma kısmından sonra hemen konuya girdi, Büyük Vezir Cheng.

"Çok uzun yoldan geldiniz! Yorgunsunuzdur. Sizi fazla tutmak istemem Sayın Elçi. Şimdilik kısa konuşalım. Sizden ön bilgi alayım. Sonra, siz dinlendikten sonra uzun uzun konuşur, tartışırız!"

"Siz nasıl uygun bulursanız efendimiz. Ama yorgunluk gibi kişisel konular, ülkemizin sorunlarının öncelikli olması ve bir an önce çözülmesi gerçeğini unutturamaz. Belki bir an önce alınması gereken acil önlemler vardır. Hayati önem gerektiren kararlar vardır. Siz merak ettiğiniz ve öğrenmek istediğiniz her şeyi sorunuz. Zaten size oldukça ayrıntılı, uzun bir rapor sunacağım. Hatta yolculuk boyunca tuttuğum günlüklerimi de takdim edeceğim."

"İmparatorumuz bu fedakârlığınızı, bu değerli hizmetlerinizi karşılıksız bırakmayacaktır Sayın Elçi. Size sorular soracağım ama bunları cevaplarken kişisel görüşlerinizi ve önerilerinizi de belirtirseniz memnun olurum. Ne de olsa, Hun İli'nde biz bulunmadık. Alınacak kararlar sizin görüşleriniz doğrultusunda alınacak. Değerli fikirlerinizi açıklayarak bize ışık tutarsanız çok memnun olurum."

"Çok teşekkür ederim efendimiz. Elimden geleni, aklımın ve fikrimin yettiğini yapacağımı biliyorsunuz!"

Karşılıklı iltifatlar bir Çin geleneği olarak uzadıkça uzadı. Sonunda konuya gelebildi Büyük Vezir.

"Önce şunu sorayım Saygıdeğer Wu-se; Hun Ülkesi hala çok karışık, değil mi? Bu konuda bize gelen haberler çok iç karartıcı."

"Evet! Büyük Vezirim! Çok, ama çok karışık! Kimin baş olduğu, hakan olduğu belli değil. Üstelik dengeler her an değişebiliyor. Sanıyorum, ben Tuçi Han bölgesinden ayrıldıktan sonra bile bir şeyler değişmiştir."

"Aynen düşündüğüm gibi. Tahminime göre bu karışıklık çok uzun sürecek! Peki; şu anda etkin olan kim? En güçlü ve gelecekte Hunları tek başına yönetebilecek biri olarak gördüğünüz kimse var mı?"

"Saygıdeğer Büyük Vezirim; sizin de bildiğiniz gibi; Huluku Tanhu öldükten sonra beş yeni han çıktı ortaya. Hepsi de soylu, etkin ve büyük ordusu olan hanlardı bunlar. Doğuda, baüda, kuzeyde ve güney de... Kendilerince birer etkinlik bölgesi oluşturdular. Batıda bulunan ve aslında Hun Hakanı olması hiç beklenmeyen, buna, bana göre de hakkı olmayan Tuçi Han, biraz erken hareket etti. Ölen Huluku Han'ın eşi, Ulu Hatun Küancü'nün desteğini alarak kendisini "Gerçek Han" ilan etti. Önce doğuda yani Hun Başkenti Orhun'da yaşayan ve çok güçlü ordusu bulunan Hohanyeh Han üzerine asker gönderdi ve onu yendi. Hohanyeh Han, Hun Başkenti Orhun'u terk edip daha kuzeye çekilmek zorunda kaldı. Onu yenen ordunun başı Tuveyi Şad, peşinden gitmedi!" "...ve, Orhun, Tuçi Han'ın eline geçti! Bu çok önemli Sayın Elçi Wu se. Orhun'un Hunlar

üzerindeki etkisini biliyoruz. Onlar için çok önemli, ef-sanevi bir kenttir Orhun. Bizim ele geçirdiğimiz ve artık Çin toprağı olan Tanrı Dağlarından daha çok etkiler Orhun, Hunları."

Bir süre düşündü Büyük Vezir. Orhun kimin elindeyse Hun Budunu onun etrafında toplanırdı. Orhun, Çin'in eline geçtiğı gün Hun tehlikesi bitecekti. Bütün gelecek planları bunun üzerineydi. "Orhun..." dedi kendi kendine. Sonra yeniden elçi Wu-se'ye döndü. "Ne dersiniz Sayın Elçi Wu-se; Tuçi Han, Orhun'u ele geçirdiğine göre, diğer hanları etkisiz kılıp Tanhu olabilecek mi? Siz Tuçi Han'la görüşebildiniz mi?"

Maalesef çok uğraşmama rağmen Tuçi Han'la görüşemedim. Ay-guçisi ile bir kez görüşmem mümkün oldu. Zaten Yüce İmparatorumun selamını onun aracılığı ile ilettim kendisine. Tuçi Han'ın peşinde gezdim adeta, ama bir yerde durmadığı için, sürekli olarak oradan oraya ordu yürüttüğü için yakalamak mümkün olmadı. Ama 'Gelecek Tuçi Han'ın mı?' dersanız, 'Tuçi Han Tanhu olur mu?' diye sorarsanız Saygı Değer Büyük Vezir'im... Bu konuda pek emin değilim ben. Görünüşe göre Tuçi Han çok güçlü. Üç Hun Hanımı yendi... Biri daha batıya kaçarak canım zor kurtardı. İkisini öldürdü. Doğuda Hohneyeh'i Orhun'dan sürdürdü. Fakat bütün buna rağmen bence başanlı olamayacak! "Neden Sayın Wu-se? Bu sonuca nasıl vardınız?" "Büyük Vezirim; öncelikle uygulamaları yanlış! Çok kırıncı ve kan

dökücü bir hakan Tuçi Han. Kazandığı her savaştan sonra büyük katliamlar yapıyor. Kimseye de güvenmiyor... Düşünün, Hohanyeh Han'ı yendikten sonra Hun Töresi gereği devletin sağ ve sol yanına "Bilge

Dump bir an düşünce Elçi Wuse. Sonra sürdürdü konuşmasını.

" Hohanyeh Han'ı güçlü ve etkin kılan bir özellik daha var efendim!"

"Öyle mi? Nedir o?"

"Hohanyeh Han'ın Ulu Hatun'u çok köklü bir uruğa mensup. Kayınpederi çok güçlü ve saygın! Batıda ve doğuda birçok Hun soylusu onun sözünden çıkmaz. Damadının Tanhu olmasında etkin olabilir. Ayrıca bildiğiniz gibi bir de Çin'li Prensesimiz var hatunları arasında. Yalnız..."

Aslında düşündüklerinin hepsini söylemesi gerekmiyordu; oysa gururu şimdi susmasına engeldi. Fikri sorulmuş ve o anlatmaya başlamıştı. Bundan sonra söyleyeceği her şey için gelecekte hesap vereceğini bile sürdürdü sözünü.

"...yalnız. Ölen Han'ın bir de büyük oğlu var efendimiz. Huluku Tanhu nedense onu değil Hohanyeh'i tercih etmiş Sol bilge eliği olarak. Hunlarda veliaht olma hakkı genelde büyük erkekte olduğu halde Tanhu, küçük olan Hohanyeh Han'ı veliahü ilan etmiş.

"Bu konuyu biliyorum Elçi Wuse! Şu an han olan ve ordusu bulunan, kalan üç handan biri... Şey! Neydi adı?"

"Efendimiz bu Hun Eliği tam bir muamma! Nedense hep geri planda kalmış. Budun, Hunların Karabudun dediği halk, bu eliği çok seviyor. Hatta kendilerinden sayıp ona "Kara Kemikli Han" diyorlar. Budun ona bir isim takmış. O da bu ismi kullanıyor gocunmadan: Hotuvusu Han! Yani "Kara Kemikli Han"... Bu isimle tanınıyor. Bu ismi gururla taşıyor. Ölen Tanhu ona sağlığında yetki ve ordu da vermemiş. Sebebini bilmiyorum. Kimse de bilmiyor. Belki geçmişte yaşanan bir saygısızlık olayı olmuştur aralarında. Biliyorsunuz büyüğe saygı çok önemli Hunlar'da. Belki istenen bir şeyi yapmadı..."

"Demek karabudunun hanı, bu sözünü ettiğin han! Öyle mi? O halde Hotuvusu'nun başarılı olması da mümkün. Halk kimi severse onun peşine gitmez mi?"

"Ama efendim; önemli olan taraf onun veliaht olması. Huluku Tanhu, sağlığında onu veliaht göstermemiş ya! Kutlu bilinen sol yanın yönetimini de ona vermemiş. Bu nedenle, hemen hemen bütün Hun so>lul""> Hohanyeh Han tarafında... Hem, bu kavgada pek başarılı olmadı Hotuvusu Han. Olması da mümkün değildi. Çok az bir kuvvet vardı elinde ve Tuçi Han üzerine gelince adamlarını ve uruğunu ahp daha batıya çekildi. Kaçmak zorunda kaldı. Adeta 'Ben bu kavgada yokum!' demeye getirdi. O nedenle şu an iki tane Han

varmış gibi düşünebiliriz. Baüda Tuçi Han ki şu an çok güçlü görünüyor, doğuda Hohanyeh Han ki şu an Orhun'u terk etmek zorunda kaldı. Hotuvusu Han eğer devreye girerse, onu çok daha sonra düşüneceğiz!"

Daha uzun süre konuştular. Büyük Vezir, söylediklerine dikkat eden, bilgece fikirler ileri süren Elçi Wu-se'nin bütün sözlerini beynine kazıyordu. Çok şey öğrenmiş, yapılacaklar hakkında düşünceleri aydınlanmıştı. Sonunda, huzurundan ayrılması için izin verdi Wu-se'ye. Ayağa kalkıp kapıya kadar yolcu etti onu. Vezirlik kurunu hak ediyordu Wu-se. İyi bir vezir ve iyi bir danışman olabilirdi. Hem de kendi uruğundandı. Bunu, uygun bir zamanda önerecekti İmparatora. Şimdi Hun İlinden gelecek diğer elçileri bekleyecek ve onları dinledikten sonra harekete geçecekti. Zaman kısıydı ve çok olaylara gebeydi. Çin'in yeni Hun siyaseti yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştı.

TUÇİ HAN

Büyük Han Otağı...

Çevresindeki kalabalık çadır grubunun tam orta yerinde alün rengi ile dikkat çekiyor. Çevresindeki önlemler, otağda bulunan Hun büyüğünün ne kadar önemli biri olduğunun göstergesi...

Geniş ve muhkem bir araziye kurulmuştu ordugâh. Tedbirler en üst noktadaydı. Gittikçe tehlikenin içine doğru çekildiklerini fark ediyordu savaşçılar. Bu da onları suskun ve düşünceli yapıyordu.

Otağ'm içinde, Tuçi Han da düşünüyordu. bin et mi Ahm utagm çevresini ??

Seber yerine kendi oğlunu, hem de küçük oğlu Hohanyeh'i Sol bilge eliği ve veliahdı ilan etmişti. Tuçi Han, bir önceki Hun Tanhusu'nun torunuydu. En yaşlı handı ve Tanhu olmak hakkıydı.

Ulu Hatun olmasaydı...

Tanhu'nun uçmağa varmak üzere olduğunu ona gizlice haber vermişti, Ulu Hatun Küancü...

Lung-cehng de yapılan büyük kurultaydan ayrılırken haber gelmişti Tüçi Han'a.

"Huluku Tanhu uçmağa varmak üzere ve benim gönlümdeki Tanhu sensin! Çabuk gel ve Hun tahtına sahip çık!"

Tek şartı vardı Küancü Hatun'un: Tuçi Han, Küçük karındaşı Tülin ile birlikte hareket edecek ve ona etkin bir görev verecekti. Bunu kabul etti Tuçi Han.

Çok etkili bir kadındı Ulu Hatun Küancü. Huluku Tanhu'nun sağlığında uzun bir süre sürmüştü bu etkinlik. Pek çok konuda dediğini yaptırmış, üstelik Hohanyeh Han yerine, Sağ bilge eliği Tuçi'nin veliaht gösterilmesini sağlamaya çalışmıştı. Bu konuda ısrarlı olunca Huluku Tanhu onu Ulu Hatun'luktan azletmişti. Bunu unutmamıştı, kabul etmemişti Ulu Hatun Küancü. Şimdi Huluku soyundan intikam alma zamanıydı ve bunun aracı Tuçi Han olacaktı.

Büyük bir fırsat vardı önlerinde. Tanhu ölüyordu. Henüz kimsenin haberi yoktu. Eğer Tuçi Han erken hareket ederse, ordu toparlarsa ki Tanhu'nun savaşçılarının tamamı, Ulu Hatun Küancü sayesinde onun yanında yer alacaklardı, Tanhu olabilirdi Tuçi Han.

Gecikmeden Orhun'a doğru yola çıkmıştı Tuçi Han ama Hohanyeh Han ondan önce hareket edip Orhun'a yerleşmiş ve kendisini Tanhu ilan etmişti.

Tuçi Han, Hohanyeh'in Tanhu'luğunu tanımadı. Tanıyamazdı. Bu arada iki han daha başkaldırmıştı Tuçi Han'a. Bir de Hotuvusu Han vardı pek sesini çıkarmayan. Böylece beş ayrı hakanın kavgası başladı.

Tuçi Han'a göre Tanhu olmak onun hakkıydı! Yirmi bin savaşçısını Ulu hatun'un desteği ile altmış bine çıkarmış, daha sonra bunun kırk binini, ünlü ordubaşı Tuveyi Şad komutasında, Orhun'a, Tanhu'luk ilan eden Hohanyeh'in üzerine göndermişti. Kendisi de batıya yönelmişti Hanlık ilan eden ve onu tanımayan diğer Hun eliglerinin üzerine... Batıdaki güçlü Hun eligleri, Huçi ve Keili Hanları ordularıyla, akrabaları ile birlikte yok etmişti Tuçi Han. Onlarla birlik olan, Huluku Tanhu'ya yakın bütün soyluları öldürdü. Ölen Tanhu'nun büyük oğlu; Hohanyeh'in karındaşı Hotuvusu Han, üzerine gelen Tuçi Han'ın karşısına çıkmaya cesaret edemedi, daha batıya çekildi. Zaten çok az savaşçısı vardı.

Hohanyeh Han, Tuçi Han'ın asıl derdiydi. Orhun önemliydi. Tuveyi Şad'm yönettiği orduya yenilmişti

Hohanyeh ve Orhun'u terk etmişti. Daha doğuya Kayın Babası Hukanmo'nun yanına kaçarak camnı zor kurtarmıştı. Başkent artık Tuçi Han'ın elindeydi. Hohanyeh'i Orhun'dan sürmüştü ama kesin bir netice alması gerekiyordu. Onu ortadan ve tek kalarak Tanhu olmalıydı.

Hun Eliglerinden Şihu Han da başkaldırmıştı ona. Beşbalık'ı almış, orada Tanhuluğunu ilan etmişti. Bir ordu çıkarıp onu da yendi Tuçi Han. Hem de kanlı bir şekilde, bütün uruğunu öldürerek cezalandırdı başkaldırıcıyı.

Üzerine ordu çıkarttığı, yanındaki çok az bir kuvvetle batıya doğru geri çekilen Hotuvusu Han önemsiz bir düşmandı. Tanhu olma ihtimali yoktu. Onun işini sonraya bıraktı Tuçi Han. Şimdi tek sorunu Hohanyeh'di.

Beklemediği bir zamanda, bu sefer, küçük karındaşının oğlu Hüsün, Tuçi Han'ın kan dökücülüğünü ileri sürüp başkaldırdı ve Tuçi Han'ın koruduğu, Ulu Hatun'un karındaşı Tülin'e saldırdı. Yanında yalnızca beş, altı bin eri vardı ama başarı kazandı. Tuçi Han üzerine ordu gönderince ordusunu alıp daha batıya çekildi. Ken-cen Han olarak Tanhuluğunu ilan etti. Onunla hesaplaşmayı da daha sonraya bıraktı Tuçi Han. Çünkü Hohanyeh Han'ın ordu topladığını ve güçlendiğini duymuştu. Yeniden, bütün ordusu ile Hohanyeh'in üzerine yürüdü.

Çok kan dökmüştü Tuçi Han. Sadece soylulara değil kara buduna ve savaşçılara karşı da acımasızdı. Bir an önce bütün rakiplerini ezmek ve tek kalmak için yapıyordu bunu. Düşmanlarını ezerse, verdiği ders başkalarının da başkaldırmasını engellerdi. Etkinlik kurmak ve sonradan gelecek tehlikeleri savuşturmak için buna zorunlu olduğunu düşü ? nüyordu. Bir an önce Tanhu olmalıydı. Ancak acımasız davranırsa yeni başkadınlar olmazdı. Düşmanlarına karşı kazanmıştı ama budunun saygısını kaybetmişti.

Ölen Huluku Tanhu'nun görevli bütün yakınlarını bir duyruk vere-rek öldürtmesi; yerlerine kendi akrabalarını getirmesi daha da büyük tepkilere sebep oldu. Ulu hatun Küancü'nün hiç seilmeyen karındaşı Tülin'i, verdiği söz gereği, yüksek bir göreve atayınca artık istenmeyen bir han oldu. Hun soyluları, ondan kurtulmak için fırsat kolluyor bunun yolunu da Hohanyeh'e destek vermekte görüyordu.

Tuçi Han Hohanyeh'in peşindeydi. Onunla yeniden savaşmayı göze alamayan, henüz yeterince güçlü olmadığını düşünen Hohan] yeh Han geri çekiliyordu. Onu izleyen Tuçi Han bütün uğraşma rağmen yakalamayı başaramıyordu. Hohanyeh'in kayınpederi Hukanmo damadına sahip çıktığı için Hohanyeh korunuyor, önlemler alıyor ve dengeleri lehine değiştiriyordu. Sürekli yeni savaşçılar kaılıyordu Hohanyeh Han'a. Bu arada

Çin de yardım etmeye, yanma danışmanlar göndermeye başlamıştı.

Hohanyeh Han bir süre izini kaybettirip gizlendi. Sonra daha güçlenmiş olarak aniden ortaya çıktı. Tuçi Han yeniden peşine düşünce, Hohanyeh Han kaçıp yeniden gizlendi. Bu davranışı adeta deliye çeviriyordu Tuçi Han'ı.

Hohanyeh Han artık zamanın kendi lehine işlediğini anlamıştı. Tuçi Han'ın yıpranmasını, güç kaybetmesini, ordusunun yorulup bıkmasını bekliyordu. Hukanmo onu böyle öğütlemişti.

"Bu kadar kan dökücü bir adam, çok yakında yalnız kalacaktır! Kendi ordusu bile sevmeyecek ve buyruğunu dinlemeyecektir. Uygun zamanı bekle!"

Bekliyordu Hohanyeh Han!

Hun Harları, Hunlann Kutlu, Tukyü soyundandılar. Tukyü soyunun Huyen oymağından... Devlet yönetmek, Han olmak yetkisi onlardadır. Ama birlik olup dış düşmanlara karşı savaş vereceklerine birbirlerine düşmüşlerdi.

Ellerini çırpı Tuçi Han. Kulağı içerde gözü dışarıda olan kapıcıba-şı hızla girdi içeriye. Ayakta, başım eğip buyruk bekledi. Tuçi Han; bir süre hiç konuşmadan öylece baktı ona. Kapıcıbaşı şüphelendi. Acaba bir yanılsı mı vardı. Yoksa başım kaybetme zamanı mı gelmişti? Tuçi Han'ın ne zaman kimin başını alacağı belli olmuyordu. Tek umudu bu kadar uzun beklemesiydi.

Huyunu biliyordu hanın. Başım aldırarak olsa bu kadar beklemezdi. Birini sesleyecekti ama kim olduğuna karar vermemişti henüz Han. "Aygüçü6o'yi sesle!" Rahat bir nefes aldı.

Buyruk Han'ımın dedi ve dışarı fırladı Kapıcıbaşı. İçerde biraz daha kalsa heyecandan bayılacaktı. Gecikmemesi gerekti. Han otağının sol yanında bulunan çadırı seğırtti. Kapıdaki sakçı yaklaşan ayak seslerine döndü yönünü. Her ihtimale karşı kargışım hareketlendirdi. Geleni görünce rahatladı. "Çekil!"

Yolu açan bu buyrukla meraklananların sayısı arttı. Hızla, Aygu-çi Göne Tarkan'ın çadınna giren kapıcıbaşı, kısa sürede haberini verip, aynı hızla çıktı çadırdan. Han otağına geri döndü. Çok geçmeden Ayguçü'nin telaşla çadırından çıktığını, geçmiş yaşma rağmen acele ettiğini, üstünü başım

Otağ'a doğru yürürken düzeltmeye çalıştığını gördüler.

"Buyruk Han'ımmdır!"

Otağ'm genel kapısından giren Ayguçü Göne Tarkan, ayakta bekliyordu. Gözlerini sabit bir noktaya dikmiş olan Tuçi Han başım ona doğru çevirmeden konuştu.

"Ayakta kalma! Otur Göne Tarkan! Diyeceklerim var!"

Otağda başka kimsenin olmaması kendi kendine hizmeti gerektiriyordu. Sağa sola bakan Ayguçü, direğin

dibindeki minderi gözüne kestirdi. Yaşı geçkin olmasa öylece çökerdi yere; oysa şimdi... Yavaşça yöneldi oraya. Mindere yerleşip direğe sırtım verdi. Tam karşı-sında değildi Han'ın; ama böylesi daha uygun geldi ona.

Uykusuz geçirdiği gecelerin sonu gelmiyordu bir türlü. Ayguçi Göne Tarkan, savaş meydanlarından çekileli çok olmuştu. Kocamış hali ile bu görevi yürütmesi bile zor geliyordu. Başlangıçta sadece Ayguçi olmayı kabul etmişti; ama sonra üstüne bir sürü görev daha yıkılmıştı. Ayguçi aynı zamanda en yetkili buyruk olduğu için kaç kez affını dilemişti Tuçi Han'dan. "Savaş bitince!" demişti Han. Savaşın biteceği yoktu. Orada, o görevde boşuna durduğunu düşünüyordu Göne Tarkan. Tuçi Han, bildiğini okuyor, söyleneni de dinlemiyordu. Hata üzerine hata yapıyordu. Savaşçıları hoşnut değildi olanlardan. Üst kurlu ordu-başlar sık sık gelip dert yanıyordu Göne Tarkan'a. Ne yaptığım bilmeden kan döküyordu Tuçi Han. Bu kadar kan dökülmesinin gereksizliği ortadayken...

"Neden?"

Soruyu anlayamamıştı Baş Ayguçi.

"Ne, neden Han'ım?"

"Neden bu haldeyim? Neden bitmiyor? Neden başaramıyorum? Neden düzene girmez bu devlet? Neden başkaldırlılar sürüyor? Biriyle uğraşırken bir diğeri ordu çıkarıyor karşıma! Neden?"

Nedenleri belliydi; ama bunu söylemezdi Baş Ayguçi. İlk kez olmuyordu bu sorgu. Verilen cevaplan anlamıyor, dinlemiyordu ki. Boşa konuşmanın ne anlamı vardı? Hemen her gece aklına düşenlerden bunalan Tuçi Han onu sesliyor ve benzer sorular soruyordu. Göne Tarkan'ın cevapları da aynı olacaktı. Bir günde fikir değıştirecek değildi ya!

O gün beş bin kadar savaşçının onu terk etmesi haberi ile yıkılmıştı Tuçi Han. Tam beş bin savaşçı çekip gitmişti. Nereye gittiğı belli değildi savaşçıların. Hohanyeh Han'a katılmış olma ihtimalleri bile vardı. Tuçi Han ordusu azalırken, Hohanyeh'in ordusu artıyordu.

Bunu duyduğunda hiç şaşırmamıştı Ayguçi. Hatta daha da fazlasını bekliyordu. Hun, savaşmayı severdi. Akını, saldırmayı, ok atmayı, kılıç sallamayı severdi; ama iş izlemeye, iz sürmeye, kovalamaya gelince, çabuk yılardı. Bu, onun işi değildi.

Günler süren, bıkkıncı ve yıldırcı, sonuçsuz izleme Hun savaşçıların canından bezdirir, bir anda çökerdi moralleri. Bunu toparlamak yeniden diriltmek hiç kolay olmazdı.

"Dönelim Han'ım! Kendi yerimize, yurdumuza dönelim! Çekilelim bu kavgadan! En azından bir süreliğine, taşlar yerine oturana kadar!"

Sürekli yinelemişti bu isteğı Göne Tarkan. İşin kötüye gittiğini görüyordu. Yıllan boşuna yaşamamıştı. Bugün ilk kaçıştan sonra yann daha büyüğünün olması

mümkündü. Bir başlayınca arkası gelirdi kaçmaların. Demek ki savaşçılar Tuçi Han'a olan inancını yitiriyordu. İnanmadığının ardından gitmek yerine kaçmayı seçiyorlardı.

"Dönelim mi? Nereye? Nasıl döneriz? Orhun elden giderse... Hohanyeh her geçen gün güçlenirken..."

"Eğer dönersek yeniden toparlanır ve ..."

"Dönmek olmaz! Sürekli aynı şeyleri söyleme bana Göne Tarkan. Sürekli aynı akılla akıl verme! Başka şeyler söyle. Sen benim danışma mmsm! Ayguçimsin! Başka çareler bul!"

Düşündü Göne Tarkan! Geri çekilmesi konusunda söyleyeceklerinin boşuna olduğunu, Tuçi Han'ın o ne derse desin aksini yapacağını anlamıştı. Başka bir şeyler söylemeliydi. İstemeden de olsa... Gönülden olmayan tavsiyeden ne yarar gelirse...

"İz için gönderdiğimiz adamlardan biri döndü Han'ım!"

Heyecanla ona baktı Tuçi Han!

"Haber! Bir haber var mı?"

"Bana söylenen o ki, Hohanyeh Han yakınlarda bir yerlerde ve bizi bekliyor!"

İrkildi Tuçi Han.

"Bizi mi bekliyor?"

"Evet!"

Yüzünü buruşturdu Tuçi Han. Eğer onu bekliyorsa; Hohanyeh Han, yeterince güçlü bir ordu kurmuş

demekti. Kendi ordusunun yorgun ve bezgin olduğunu biliyorsa... Öylece bekliyorsa... Kucağına düşmek...

"Kalabalık mı?" •

"Hemen hemen bizim kadar!"

"İyi!"

Hiç iyi değildi aslında. Dinlenmiş ve taze bir ordu karşısında şanslı olmadığım biliyordu. Hele kaçıp onu terk eden savaşçılardan sonra... Ordusundaki moral çöküşünün etkileri ortadayken!

"Ne taraftaymış?"

"Yukarılarda! Kuceh ırmağının kaynağına yakın!"

"Yukarıda ve yakında öyle mi? Oysa ben onu..."

Neredeyse bin mil at sürmüştü ordusu. Hohanyeh'in peşinden gitmesinin sebebi onu geniş bir alanda savaşmaya mecbur etmekti. Oysa Hohanyeh, Tuçi Han'ı dağlara çekiyordu. Mutlaka araziye yerleşmişti ve tuzaklar kurmuştu. Bu gidiş iyi olmayacaktı. Eğer dönmeye kalkarsa, bu daha da kötü olacaktı. Atlan yorgun savaşçıların, geri, eli boş dönmemesinin ortaya çıkardığı moral çöküntüsü bir yana, açık hedef haline gelmesi söz konusuydu. Bu sefer mutlaka izleyecek ve onu daha hazırlıksız yakalayacaktı Hohanyeh Han. Üstelik Hotuvusu da onunla birleşirse.- Onun da hareketlendiğini duymuştu.

"Demek ki bizi bekliyor! Savaşçı sayısı da bize yakın ve dinlenmiş öyle mi? O halde durum hiç iyi değil Ayguçi!"

"Hah! Bunu bir hileydin!" diyecekti bilge Ayguçi! Demedi. Onun yerine sessiz kalmayı tercih etti. Yine de bir çözüm bulabilirdi. Savaşçı takviyesi yapabilirse, yeni savaşçılar bulabilirse...

"Yardım isteyelim Han'ım!"

Bu söz acı acı güldürdü Tuçi Han'ı.

"Yardım mı? Kimden? Çin'den mi?"

Hohanyeh'in eşlerinden biri Çinliydi. Çok akıllı ve etkin bir kadındı. Ulu Hatun olma ve yönetime katılma yönünde ilerliyordu. Her Çinli prenses gibi Çin'le ilişkisini kesmemişti. Bu nedenle iş yardımı gelince Çin, Hohanyeh'i tercih ederdi. Tuçi Han'a da elçi göndermişti Çin. Ama onunla konuşmamıştı Tuçi Han. Üstelik Ayguçisi de...

"Çin bize yardım etmez!"

Bilinen bir şeyi yinelemişti Ayguçi.

"Etmez! Sen ise 'Yardım' diyorsun. Peki, nereden yardım alacağız?"

"Sağ büyük ordubaşı yaptığınız karındaşıınızdan. Kösu Han'dan... Onun buyruğunda en azından iki tümen, yirmi bin erlik ordusu var. Siz onu onurlandırdınız. Görev ve unvan verdiniz. Sağ büyük ordubaşı ilan ettiniz. Mutlaka yardım edecektir."

"Öyle mi dersin? Yardıma gelir mi?"

Aslında Ayguçi de pek inanmıyordu söylediğine. Tuçi Han'ın kırılcılığı buna en büyük engeldi. Kimsenin gönlünü kazanmayı denememiş, işlerini güçle, kanla

çözmeyi yeğlemişti. Güçlü iken onun yanında gibi duran karındaşı, mutlaka şimdiki durumlarını öğrenmişti. Ama Göne Tarkan görevini yapmalı ve bütün çözümleri söylemeliydi Han'a.

Kısa bir süre düşündü Tuçi Han. Sonra otağın kapışma doğru seslendi.

"Bir yazıcı sesleyin!"

Kapımın önünde bir koşuşturma oldu. Bu sırada Tuçi Han ne yazdıracağım düşünüyordu. Karındaşıydı; ama Tuçi Han onu da korkutmuştu. Hatta atadıktan sonra pişman olmuş, bir ara üzerine ordu sürmeyi bile düşünmüştü. Aslında yardım göndermesi onun da yarannaydı. Hohanyeh Han üstünlüğü ele geçirirse sırf Tuçi Han'ın karındaşı olduğu için bile onu sağ koymazdı. Bunu dikkate almaşım sağlayacaktı. Az sonra kapı önünde beliren gölgeleri fark ettiler. İçeriye iki kişi girdi. Önce süklüm püklüm bir Çinli, ardında ise bir böri muhafız. Börinin sağ eli kılıcının kabzasında, her an çekilmeye hazır bekliyordu. Çinli'nin kucağında alçak bir yazma masası, üzerinde mürekkep hokkası, kamıştan yontulmuş kalem ve birkaç ipek kâğıt hazır bulunuyordu.

Onlara doğru dikkatle bakıp "Kullanacak yazıcı dâhil hepsi Çin malı" diye düşündü Tuçi Han. Hun İlinde küçük memurlukların çoğunda Çinliler görev yapardı. Tuçi Han Çinli ile konuşmak istemiyordu. Nefretini yüzünde

yansıtarak Ayguçi'ye baktı. Han'ın ne demek istediğini anlamıştı Ayguçi.

"Otur!"

Bu buyruğa alışık olan Çinli yazıcı sağ yönünü hafifçe Han a vere-! rek birkaç adım yaklaştı ve çöktü. Masayı önüne yerleştirdi; ama üzerindeki elini sürmeden başı yerde öylece bekledi. Ne yazacağını, kime, ne yazacağı söylenmeden kâğıt hazırlamadı.

Tecrübeli Göne Tarkan başım eğip Tuçi Han'ın ağızına yaklaştırdı. Yazılacakların içeriğini Tuçi Han söyleyecek Ayguçi onu devlet söylemi ile yazıcıya iletecekti.

"Yaz! Karındaşım Kösü Şad"

Yazılanın kısa bir yazı olacağını anladı Çinli yazıcı. Kâğıt açtı ve) yazmaya başladı...

"Biz ki aynı babanın çocuklarıyız. Tanhu olma yolunda önemli işler başararak çok düşmanımın işini bitirdim. Şimdi de Tanhu olma kavgasına düşüp bana karşı gelen Hohanyeh'in peşindeyim. Birkaç güne kalmaz ordularımız karşılaşır. Dileğim odur ki bu işi şansa bırakmayacağım. Hohanyeh'in bütün yakınlarım, onu destekleyenleri öldürüp bir engeli daha ortadan kaldıracam. Ondan sonra benim karşıma çıkmaya kim cesaret edebilir?"

Sağ büyük ordubası olarak bu gerçeği görmeni dilerim. Şimdi yapacakların gelecekte vereceğim kararlarda etkili olacakta.

Yeterli sayıda savaşıım var! Kazanacağım konusunda da hiç şüphem yok! Ama bu savaşta seni yanımda görmek isterim. Buyruğundaki tümenleri alıp, ya kendin gel ya da bana savaşçılarını gönder! Desteğin karşılıksız kalmaz..."

Ayguçi Göne Tarkan doğruldu. Yazıcı öylece bekliyordu.

"Getir!"

Ayguçi belindeki kemerde asılı duran küçük deri çantayı açtı. Çinli yazıcı, hızla yerinden kalkıp başı yerde yakma geldi ve yazdığı kâğıdı uzattı Ayguçi'ye. Ayguçi yazılanları okudu. Hiçbir şey söylemeden çantadan çıkardığı mühürü, yazıcının diğer elinde duran baskı kabına basıp mürekkepledi ve kâğıda vurdu. Bir süre öylece kaldılar.

"Tamam! Eşkinciçikarm!" diye buyruk verdi Tuçi Han...

Ayguçi Göne Tarkan, Tuçi Han'dan izin alarak seslendi... "Eşkinci, yola çıkmadan önce bana gelsin! Söyleyeceklerim var!" Çinli yazıcı o kadar hızla kâğıdı katlayıp deri muhafaza kabına yerleştirdi ki hepsi şaşırdı. Kabı, yazıcının elinden aldı orada bekleyen Böri ve yazıcının çıkmasını bekledi. Ardından da kendisi çıktı dışarıya.

Çinli yazıcı görünür görevini yapmıştı; ama şimdi asıl görevi başlıyordu. Bu çok önemli bilginin zaman geçirilmeden Çin Sarayı'na ulaşması gerekiyordu. Hun

tarafında görevli pek çok Çinli gibi asıl mesleği olan çatlık ağır basıyordu.

Aynı anda iki tarafa eşkinici çıkmıştı. Biri Tuçi Han'ın karındaşı Kösü Şad'a, Tuçi Han'ın yardım isteğini götürüyordu. Diğerisi ise Çin Sarayı'na; Çinli yazıcının gönderdiği bilgi yazışım... İki eşkinici de taşıdıkları yükün bincinde hızla at sürüyorlardı.

KARA KEMİKLİ HAN

Çok sıkıldım! dedi kısa boylu er "Böyle kaçmak..." "Sus!" diye kızdı elindeki kırbadan sürekli kırmızı içen şişmanca er "Kaçmak deme!" "Ya ne diyeyim? Kaçtık işte! Yoksa burada işimiz ne?" "Geri çekildik!" dedi hafif esrik olan karşısındaki "Kuvvet toplamak ve karşı koyabilecek bir ordu kurabilmek için geri çekildik"

Saçmalama! Senin esrik aklına bu uyar ancak! Tuçi Han bizim üzerimize gelmedi mi? "Geldi!"

Biz de elimizdeki çok şeyi bırakıp baüya yüzgeri dönmedik mi? "Yahu Ebrük! Sen var ya sen! İnan bana o bodur boyun kadar bir de yerin altında var! Nasıl da kendine göre yorumlarsın her şeyi? Ya ne yapsaydı Han'ımız? İki bin er ile yirmi bin erin karşısına mı dikilseydi? Saçmalama! Tuçi Han'ın üzerimize gönderdiği ordu kaç kişiydi?"

"Asıl saçmalayan sensin Yanal! Ben 'Yanlış yaptım!' yahut 'Neden yaptım?' diye Han'ımın ettiğini sorgulamıyorum ki. Ne haddime böyle bir şey? Ben gerçeği, olanı

söylüyorum! Acı da olsa gerçeği görmek, dillendirmek gerek! Biz kaçık! İşimiz de zor bundan sonra!"

Çadırın içinde laflayan iki er yaklaşan ayak seslerine kulak verdiler.

"Senge dönüyor!" diye ayak seslerini tanıdığım belli etti Yanal. Sonra bir daha dikti kımız kırbasını başına.

Çadırın kapışım örten keçe kalktı. Uzun boylu, iri bir er girdi içeriye.

"Geceniz kut olsun yiğitler!" diye selamladı onları. Silahlanmıştı savaşı gidecek gibi. Nöbetten dönüyordu.

"Yoruldu mu Ok değmez?" diye seslendi Yanal.

"Eh! Biraz!"

Adı Senge olan bu yiğidin lakabıydı "Ok değmez!" Kendisi ile ilgili anlattıklarından dolayı takılmıştı bu ad.

Şöyle anlatmıştı olanları:

"Çok küçüktüm daha! Yeni yeni ok atmaya, ava gitmeye başlamıştım atamın, ağalarımın yanında. Bir gün ormanda, kurduk çadırımızı. Epey av yapmıştık. Konak yerinde onları bana emanet edip, yeniden gitti atam ve ağalarım. Ben beklerken bir yandan da sağa sola nişan alıp ok talimi yapıyorum. Ansızın bir aksakallı kam çıktı karşıma!"

"Bu arada bir şeyler içmiştin değil mi?" diye takılmıştı Yanal.

Senge, şakayı ciddiye alıp cevaplamıştı.

"Yok! Daha çocuğum! Hem ne kadar içsem senin kadar esrik olmam! Neyse! Kam'm sakalı o kadar uzundu ki neredeyse ayaklarına değiyordu!"

"Nerden bildin kam olduğunu?" diye bu sefer Ebrük kesmişti sözünü.

"Kam'ı bilmeyecek ne var? Kamlar bizim gibi giyinmezler, konuşmazlar, hatta bakmazlar! Kamdı işte! Bana dedi ki 'Ey yiğit oğlan senin adın ne?' Ben dedim ki Adım Senge!' Bana dedi ki 'Bu avlar kimin Senge?' dedim ki Ağalarım ve atam vurdular!' O sürdürdü 'Benim karnım aç Senge! Seninse avın çok! Bana şu iri kırçılı tavsanı ver de alıp gideyim. Ben de sana bir armağan vereceğim!' Hep duyarım 'Kam duası almak iyidir. Kamdan bir şey esirgenmez' diye. Tutup uzattım tavsanı Al,

Ulu Kam! Ben senden bir armağan istemem. Sen bana bir dua et yeter!' dedim. O da oturdu bir dua etti bana. Bir şeyler dedi. Ben anlamadım. Sonra tavsanı aldı. Gitmeden bana döndü 'Sana ok değmesin!' dedi ve yok oldu ortadan"

"Sonra da atan geldi ve sana iyi bir dayak attı!" diye yine takılmıştı Ebrük. Ama Senge onu da ciddiye alıp cevaplamıştı.

"Olur mu hiç? Atam bunu duydu çok sevindi. Bu çok kutlu bir konuk ve kutlu bir armağan!' dedi"

"Ne demek bu şimdi? Sana ok değmez mi?"

"Onca akına vardım. Onca savaşta bulundum. Hatta ok yağmuru altında kaldım. Bir tek ok değmedi bana!"

İnanmazdı anlattıklarına aynı çadırı birlikte paylaştığı Ebrük ve Yanal. Zaman zaman şaka yaparlardı ona.

Hele Ebrük...

"Geç karşımda dur. Şöyle, yüreğini nişanlayıp bir ok salayım sana! Bakalım değişiyor mu değişmiyor mu?" diye gülerdi.

Yanal da rahat durmaz,

"O oku ben atmalıyım ama atmadan önce bir kırba kırmız içeyim ki seni vurma ihtimalim düşsün biraz" derdi.

Onlara aldırılmazdı Senge. Atası inanmıştı. Ağalan inanmıştı. O da inanıyordu kendisine ok değmeyeceğine. Bu nedenle savaşlarda hep ön saflarda yer alır, üzerine yağmur gibi ok yağarken atım salardı yağının üzerine.

"Nöbetiniz var mı?" diye sordu Senge.

"Benim nöbetim gece yarısı!" diye cevapladı Yanal.

"Benim de gün doğumuna yakın! En kötü anlar!" dedi Ebrük.

Sayıları az olduğu için çok sık nöbet sırası geliyordu. Bu nedenle çok yoruluyorlardı.

"Yatıp dinlenin o zaman!" dedi Senge.

Yanal sallanarak kalktı. Çadır direğine asılı yağlı kandilin ışığını iyice azalttı. İyice karardı çadırın işi. Üç

yiğit döşeklerine uzandılar. Uyku onları bekliyordu. Bir süre suskun kaldılar. Ebrük dayanamadı.

"Sen gelmeden biz de durumu konuşuyorduk Senge!" diye sözü açtı.

"Ne varmış durumda?"

"Yani burada sıkışıp kaldık! Ne yapacağız? Ne yana gideceğiz?"

"Onu düşünmek bize düşmez!" dedi Senge, "Han bilir!"

"Doğru! Han bilir!" diyerek onu onayladı Yanal.

"Han bilir!" dedi Ebrük "Ben de merak ederim işte! Bir haber aldığımız da yok!"

"Haber var!" dedi Senge. Diğer ikisi döşeklerinde doğruldular.

"Haber mi var?" diye heyecanla sordu Ebrük:

"İyi mi kötü mü?" diye tamamladı Yanal.

"İyiliğini, kötülüğünü bilmem ben!" diyerek sözünü sürdürdü Senge, " 'Haber var mı?' dediniz. Ben de 'Haber var!' dedim. İyiliğini kötülüğünü bilmem!"

"Söyle bize de!" dedi Ebrük.

Senge de doğruldu döşeginde.

"Tıçı Han, Hohanyeh Han üzerine büyük ordu çıkarmış!"

"Oho! O çok eski haber!" dedi Ebrük "Hohanyeh Han da kaçıyor!"

"Yok! Bu kez öyle değil. Yeni haberler başka! Derler ki 'Hohanyeh Han büyük ordu toplamış! Tuçi Han'a

karşı durmak için harekete geçmiş. Çok yakında büyük savaş var!"

"Bu çok önemli haber!" dedi Yanal "Eğer kapışarlarsa, bu sefer de Tuçi Hanyenerse..."

"Biz yandık o zaman!" diye sözünü kesti Ebrük.

"Ya Hohanyeh Han kazanırsa..."

Bozkırın gece şenliğinde suskun obamn halini hiç beğenmedi. Otağının dışında, az sayıdaki çadırdan kurulu obaya bakıyordu. Tek tük yanan od'lar onu üzüntüye sevk ediyordu. Soğuğu sevmeyen budununu daha batıya, biraz da kuzeye doğru yönlendirmekle hata mı etmişti acaba?

"Başka çarem yoktu!"

Başka çaresi yoktu. Karmaşanın ortasında kalıp boğulmak isten bile değildi. Kısıtlı yetki, kısıtlı bir unvan ve şimdiye kadar farkında olunamayan bir Han olarak, yok olup gidecek miydi? Bu korkunç düşünce beynini kavuruyordu. Han soyunun bir üyesi, Huluku Tanhu'nun oğlu olarak bu kadar yoksul mu kalacaktı?

"Tanhu Huluku... Atam... Neden beni sürekli uzak tuttun? Neden dışladın beni? Neden otağına bile sokmadın? 'Sol bilge eliği' unvanını, veliahtlığı çok gördün bana. Neden?"

Kabulsüz yaşamışü hep. Unvan için kimseye yakın durmamış, insanların gönülleri hoş olsun diye suskun kalmamışü. İstememiş, hak ettiğinin verilmesini beklemişti. Onu hep, yanlışlara itiraz ederken hatırlamak

gerekti. Her yanlışa, onur kırıcı her karara itiraz... Soy-luların oluşturduğu kurultaydan bile uzaklaştırılmıştı so-nunda. Yanlıslara karşı susmaması, doğruları her yerde söylemesi... İşte sonucu. Oysa karındaşı, bugün Tuçi Han'a karşı aday gösterilen, geleceğin Tanhu'su olacağı söylenen ve özellikle Çin'in desteğini alacağı beklenen Hohanyeh... Hep uyumlu, hep ılımlı, hep... Hep! Eş al-malarını bile dikkatli ve planlı yapmış olan Hohanyeh! "Ahhhhhhhhhhhh!" Canhıraş bir feryattı ağzından çı-kan.

Sesi obanın içinde dolandı. Dağlardan yankılanarak yeniden obamn üzerine indi. Büyük bir suskunluk oldu. Bozkırın gece şenliği sona erdi bir an. Yakınlarda dola-şan, canhıraş feryatlarla haberleşen kurtlar, çakallar, sırtlanlar bile sustular. Kendisi de inanamadı bu sesin kendisinden çıktığına. İsyanım feryat haline dökmüştü ama... Bir anda oba içinde koşuşturmalar başladı. Giz-lenmiş sakçılar, ellerinde kargıları, kılıçları dört bir yana dağılıp sesin kaynağını aramaya başladılar. Çadının çev-resinde nöbet tutan börilerden on kadan koşup geldi ve çevresinde saf tuttular. Olabilecek bir tehlikeye karşı ha-zır beklediler. Börilerin başı diz vurup izin istedi. "Han'ım; sizi daha güvenli bir yere mi alsak!" Bütün bu hazırlıkları gülümseyerek izliyordu. Düşsel hareketlen-meler başlamıştı. Her kafadan bir gerekçe uydurulup bu sesin kaynağı hakkında fikir üretiliyordu. Bunu bozmak istemedi. Doğruca kadınlarının ve çocuklarının kaldığı

çadıra yöneldi. Loş bir ışık karşıladı onu. Rahatlamıştı. Sanki o haykırıyla bütün sıkıntılar uçup gitmişti için den. İçeride Ulu Hatunu ve diğer kadınları sesine uyanmışlar, korkulu gözlerle ona bakıyorlardı. Ulu Hatun'un bulunduğu yana doğru ilerledi. Yanan küçük kandilin ışığında onun yüzündeki rahat ifadeyi gören Hatun, rahatladı. Kenara çekilip geniş yün döşekte yer açtı erine. Olduğu gibi uzandı. Uzanır uzanmaz da uyumaya başladı. Bir anda boşalmıştı enerjisi şimdi düşlerinde de rahatlayacağı sanıyordu, ama yamliyordu.

"Kara Kemikli Han geliyor! Hotuvusu Han geliyor!"

Budun, karabudun onu kendilerinden sayıyordu. Hotuvusu Han için övünçtü. Ama bu nedenle kaybettiklerini düşündükçe kızıyordu karabuduna.

"Karabudunun sevgisini her fırsatta gösterme yolu, diğerlerini ürkütür. Tanhu'luğu hakkı olarak görenler çekinirler benden. Hatta babam Tanhu bile..."

Belki de bu yüzden onu Orhun'dan uzaklaştırmış, çok küçük bir unvan ile batıya göndermişti babası. Kimsenin kabul etmeyeceği bir unvanla... Veliaht kabul edilip sol bilge eliği ilan edilmesi gerekirken; onun yerine bu unvanı yaşı daha küçük olduğu halde Hohanyeh almıştı. Suçlamıyordu karındaşım. Çünkü ona kötü davranmamış, hatta her fırsatta üzüntüsünü bildirmişti Hohanyeh. Ne zaman ihtiyaç duysa yardım etmişti.

"Şimdi Hohanyeh de sıkıntıda!"

Uyudu. Zor bir uyku, zorlu düşler... Huzursuzluk...

Ulu Hatun, uyandığında yanında yatan Han eşinin çok sıkıntılı bir uykuda olduğunu gördü. Günlerdir, aylardır böyleydi Hotuvusu Han. Konuşmuyor, doğru dürüst aş yemiyor ve uyumuyordu. Uyuduğunda ise onun ne kadar sıkıntılı düşler içinde olduğunu fark etmek zor değildi. Hotuvusu Han'ı uyandırıp uyandırmamakta tereddüt etti Hatun. Üzeri açıktı ve çadır soğuk olduğu halde ter içinde kalmıştı. Ulu Hatun, Han eşinin hastalanacağından korkuyordu. Yine de uyandırmadı onu. Diğer kadınlar uyuyorlardı. Yavaşça kalktı yatağından. Çocukların uyuduğu bölüme geçti. Orada da sessizlik hâkimdi. Kapıdan dışarı çıkmak için üstünü başım düzeltti. Otağın kapısı aralandığında içeri dolan aydınlık bir anda uyuyanları huzursuz etti. Kıpırdanmalar oldu. Baş Hatun, Hotuvusu Han'a baktı. Aynı şekilde huzursuz uykusunu sürdürüyordu. Kapıdan çıktı.

Korunaklı tüşünün her yanma göz gezdirdi. Otağın çevresindeki geçici çitin önündeki börileri ayakta ve dik-katle çevreyi kollarken görünce içi rahatladı. Çadırın arkasına yöneldi ihtiyacını görmek için.

Gün doğdu.

Oba uyanıktı. Bir Han obasına yakışmayacak sessizlikte sürüyordu yaşantı. Sayılan ancak iki bini bulan savaşılar, başlarındaki erbaşların yönetiminde sabah eğitimine başlamışlardı. Sayıları yirmiyi geçmeyecek böri uzak bir köşede kılıç talimi yapıyordu. Yine uzak bir köşede yüz kadar Kartal Savaşcısı at üzerinde ok talimi

yapıyordu. Sonra kıdemli savaşçılar ve yeni yetmeler. Hepsi iki bin er... Bozkırda bir han için çok küçük bir sayı... Hanı ve obasını korumak için de...

Otağ biraz yüksekçe yerde kurulmuştu. Aşağıdaki bütün obayı görecektir şekilde, kapısı güneye dönük... Atlar da her ihtimale karşı, çok yakında tutuluyordu. Güvenlik gereği geleneksel daire şeklindeki yerleşim sistemi bile terk edilmişti. Han çadırının yakın yortugunda olması gereken soylu ve buyruk çadırları yoktu. Aslında Kara Kemikli Han'ın yanında o tip insanlardan hiç yoktu. Sadece birkaç sadık adam ve Hotuvusu'ya gönül bağıyla bağlı savaşçılar.

Görevli kadınlar, kısırakları, koyunları sağmışlar günlük işlerine dönmüşlerdi. Aş için kaynayan kazanların çevresinde her yaştan insan toplanıyordu. Ellerinde kaplan ile... Benzer hareketlenme Han Otağında da gözleniyordu. Kalabalık Han uruğu birkaç sofraya dağılmış önlerine konan sabah aşıyla meşguldüler. Sıcak, etli çorbanın lezzetini, tandır ekmeğine katık ederek güne tok girme telaşındaydılar. Hotuvusu Han aş yerken yalnızdı. Aşım kaşıkıyor, bir yandan gözleri dalıp gidiyordu uzaklara doğru. Orhun'dan bu kadar uzak, adeta sürgün hayatı ve geçen yıllarını düşünüyordu. Börilerden biri yaklaştı yanma.

"Han'ım Püdey Ata geliyor!"

Dalgınlıktan çıkardı bu sözler Hotuvusu'yu.

"Gelsin!"

Yanında kalan, hep onunla olan bu sadık, akil koca ile görüşmekten haz alırdı Hotuvusu Han. Yapacaklarını yapmadan önce onu dinlemek, danışmak hiç yanılmamıştı Hotuvusu'yu. Babası Tanhu'nun, Hotuvusu'ya yaptığı en büyük iyilikti. Belki de tek iyilik... Yanından uzak tuttuğu oğlunun eğitimi için görevlendirmişti Püdey Ata'yı. Bilge yönü ile sevdirmişti kendisini Hotuvusu'ya. Aralarında değişik bir bağ oluşmuştu. Püdey Ata; genç yaşlardan itibaren eğitimi üstlendiği Hotuvusu'yu hiç terk etmemiş, bütün zorluklara rağmen yanında kalmıştı. Yalnızdı. Kimi kimsesi kalmamıştı. Hanımını hastalıktan, iki oğlunu da savaşlarda yitirmişti. Hotuvusu'yu oğlu bellemişti sanki.

"Günün kut olsun Han!"

Sesin geldiği yöne dönüp biraz toparlandı Hotuvusu.

"Kut hepimize Püdey Ata! Gel! Birlikte aş yiyelim!" dedikten sonra biraz uzakta buyruk bekleyen kapıcıya seslendi. "Aş verin!"

Han sofrasının yoldaşı olmaya alışık Püdey Ata sesini çıkarmadan gelip çöktü Han'ın tam karşısına. Aşın gelmesini beklerken belindeki aş bıçağını çıkardı. Bu, her Hun'un belindeki kemere takılı, küçük, keskin bir bıçakü.

Hunlar çorba aşını tahta kaba veya topraktan yapılmış kaplara koyarlar, tahta kaşıkla yerler. Et yerken de bu bıçağı kullanırlardı. Çinlilerin kullandığı uzun, tahta

çubuklardan daha iyi iş gördüğü muhakkakü. Yalnızca Han sofralarında kullanılmazdı bu bıçak. Ama Püdey Ata için izin vardı.

Hotuvusu Han, uzun beyaz saçları börkünden aşağıya doğru uzanan, sakalsız ama kaim beyaz bıyıklı yüzünde kırışmamış, çizgiler oluşmamış tek yer kalmayan Püdey Ata'ya saygı ve sevgi karışımı bir bakış düşürdü.

"Nasılsın Atam?"

İlk karşılaşmada kullandığı bu kelime her zaman olduğu gibi gü lümsetti Püdey Ata'yı.

"Han'ım nasılsa ben de öyle!"

Hotuvusu da güldü. Hem de sesli.

"O zaman işin zor kocaman! İşin çok zor! Çünkü Han'ın..."

"Çünkü Han'ın işi zor!" diye tamamladı Püdey Ata! "Gerçekten zor!"

İkisi birden gülmeye başladılar. Kapıcı, aş kabını önüne koyduğunda sustu Püdey Ata! Yavaşça eğilip etli çorbayı kokladı.

"Kokusu çok güzel!"

"Tadı da güzel! Sen de çok açsın galiba. Dün akşam görünmedin hiç!"

"Görünmedim!"

Bundan sonra bir süre sadece yeme sesleri duyuldu. İkinci kaplar gelip boşalana kadar sürdü konuşmama zamanı. Karınlan doyduktan sonra Han'ın işareti üzerine taze sağılmış kısırak sütü sunuldu tahta kaplarla.

Püdey Ata bir yudum aldıktan sonra kaim bıyıklarını sildi iyice. Aniden!

"Haberler var!" dedi.

"Haberler! İyi haberler mi?"

"Bilmem! Şimdilik yalnızca haberler... İyi mi değil mi bilmem!"

Günlük konuşma, danışma süresi başlamıştı. Püdey Ata duyduklarını anlatacak, yorumlayacak ve birlikte yargılayacaklardı. Hotuvusu Han, yanında kalan tek bilgenin dediklerini can kulağı ile dinleyecekti. Güveni tamdı ona. Her dediğinde bir gelecek ışığı arayacaktı. Işığa ihtiyacı vardı. Bu sıkınlı bekleyişin sona ermesi için gereken bir ışık... Ağır ağır konuşmaya başladı Püdey Ata!

"Tuçi Han; kanndaşın Hohanyeh Han üzerine büyük bir ordu çıkarmış..."

"Kaş kişi?"

"Kimisi elli bin der, kimisi de altmış bin... Büyük ordu!"

"Büyük ordu!" diye yineledi Hotuvusu "Benim ordunun yanında..."

Gözü aşağıya kaydı. Obanın bir kenarındaki alanda eğitim yapan savaşçılarına. Söylenen rakamları düşününce kendisini daha da zavallı hissetti.

"Sonra..."

Sonrası... Hohanyeh Han sürekli geri çekilmiş. Tuçi Han'ın karşısına çıkmamış. Onun istediği yerde

savaşmazmış... "Akıllandı ya!" "Hem de nasıl akıllandı. İlk savaşta zor kurtardı canını. Şimdi..." Hohanyeh Han'ın yanında çok sayıda Çinli danışman vardı artık. Bunlar, eşi Çinli Hatun ile gelip, kalmışlardı yanında. Çin, Hotuvusu'yu henüz doğrudan desteklemiyordu ama danışmanlar sürekli akıl veriyordu ona. Savaştan anlamayan, siyasetten iyi anlayan danışmanlar sayesinde bir de Hukanmo sayesinde Hotuvusu Han yok olmaktan kurtulmuştu. Savaşçı Hunlar, bir zamanlar Çin sarayına askeri eğitmen olarak girerdi. Şimdi Çinliler Hun otağlarına siyasi danışman olarak giriyorlardı.

Savaş Hun sanatıydı, siyaset ise Çin... "Tuçi Han, savaş için istediği yerde yakalayamamış Hohanyeh'i. Onun peşinde bin mil dolaştı diyorlar..." "Bin mil!"

Bir ordunun bin mil dolaşması büyük zorluktu. Hun savaşçılarının en büyük özelliği, seferi durumlarda bütün ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasıydı. Han'ın, soyluların üst kurluların at uşakları ve hizmetkârları olurdu yalnızca. Başka budunların, Çinlilerin orduları gibi, geri hizmette kimse bulunmazdı. Her savaşçı kendi ihtiyacım yanında taşırdı. Yiyeceğini, içeceğini ve silahlarını... Bunun için bindiği at dışında bir, iki hatta durumuna göre üç, dört at, beş at götürürdü yanında. Savaş sırasında ölen atın yerine yedeklemek için de gerekliydi bu atlar. Sonra savaşçı sayısını fazla göstermesi açısından da iyi bir yöntemdi. Düşmanları bu sistem sayesinde kaç er olduğunu bilemezlerdi Hun ordusunda.

Bu durum büyük bir avantajdı, yine de uzun süren yol yorardı orduyu. İhtiyaçlar belirirdi. Özellikle dağlık yerlerde, dar vadilerde; vur kaç taktiği ile savaşılmaya alışkın olan ordu için önünden geri çekilen bir orduyu izlemek yıldırıcı işti. "Erat yorulmuştur!"

"Yorulmuştur!"

"Bıkmıştır!"

"Bıkmıştır!"

"Tuçi Han'ın işi zor!"

"Çok zor! İşte bu yüzden karındaşı, Sağ büyük ordubaş atadığı Kösü Şad'dan yardım istemiş. 'Ordunu al! Gel!' demiş..."

"Gitmez!"

"Belki..."

"Belki değil, gitmez..."

Hotuvusu Han, Sağ büyük Ordubaş'ı unvanı olan bu şadın ağası Tuçi'nin yardımına gitmeyeceğini çok iyi biliyordu. Kimse güvenmiyordu Tuçi Han'a. Bugün yardım edenler, yarın Tuçi Han'ın kendilerini vurmayaacağından emin değildi.

Hun İli çok genişti. Budun bu geniş araziye yayılmıştı. Kutlu devlet anlayışı merkezîyetçi olmakla birlikte, devletin ortası, Tanhu'nun oturduğu Başkent Orhun sayılırdı. Ayrıca sol yan ve sağ yan diye iki idari bölüme ayrılırdı devlet. Devlet yönetimi Hakan Soyunun göreviydi. Sağ ve solda soylular için görevler ve unvanlar vardı. Bu unvanlar hakana yakınlığa ve etkinliğe göre

değişir, sol yan, yani doğu üstün tutulurdu. Sağ ve sol yanın başında "Elig" unvanlı soylular vardı. Bunlar genelde Tanhu'nun oğulları, karındaşları ve çok yakınları olurdu. Çok sayıda elig bulunurdu her iki yanda da. Bunlara belli hâkimiyet bölgeleri verilir, oralardan sorumlu tutulurdu. Böyle kargaşa zamanlarında ise her elig kendi başına hareket etmeye başlardı.

Derin bir nefes aldı Püdey Ata.

"Neden böyle oluyor? Neden yetkilenince, biraz güçlenince kendini kaybediyor hanlar? Neden gerçekleri görmekte zorlanıyorlar? Ha! Neden?"

Bunlar eğitici sözlerdi. "Sakın sen böyle olma!" demek istiyordu Püdey Ata... Gelen Çin Elçisi ile konuşmasını beğenmemişti. Hatta kızmıştı Hotuvusu'ya.

"Neden bu kadar tersledin elçiye?"

"Çünkü Çinlileri sevmiyorum! Elçi de olsalar... Amaçları yardım veya onarmak değil; ne olduğumu, nasıl bir halde olduğumu görmek. Çatışlık yapmak!"

"Bir destek..."

Sözünü kesmişti Püdey Ata'mn.

"Asla! Çin'den gelecek destek lazım değil bana. Onursuzluk olur! Bu halde kalmayı yeğlerim!"

"Seninle çok işimiz var!" demişti Püdey Ata.

Şimdi ona yeniden ders vermeye hazırlanıyordu ki...

"Gelecek ne gösterir Atam?"

"Tann bilir! Tann bilir onu; ama görünen o ki Tuçi Han'ın işi zor. Hele Çin, Hohanyeh Han'ı, doğrudan destekleme kararı alırsa..."

"Alır mı?"

"Bilmem..."

"Bence alır!"

Çin'in adı geçince bir anda sinirleniyordu Hotuvusu Han. Duruma göre tavır alan, sadece kullanacağı adama destek veren, Hunlann iç işlerine karışan, bu dunlan birbirine düşüren bu zihniyetten nefret ediyordu. Gözünde sadece ve sadece bir düşmandı Çin. Başka türlü göremez, başka türlü düşünemezdi.

Hemen bütün hanlara elçi göndermişti Çin imparatoru. Bu elçiler benzer sözlerle Hanları Çin Sarayına bağlama çabasına girmişlerdi, i Hotuvusu'ya gelen elçi laf olsun diye gelmişti. Tanımak ve fikrini bilmek için...

"Çin, Hohanyeh'i tutacağını belli ederse, Tuçi Han'ın işi bitti demektir. Hiç dayanamaz! Tuçi'ye bağlı görünen bütün eligler saf değiştirir!"

"Öyle görünüyor!" dedi Püdey Ata...

Bu işin acı gerçeğiydi. Çin öylesine güçlenmişti ki Hun Devletinin yönetiminde etkin oluyordu. Eligler bu güçten yararlanmak için onun dediğine gidiyorlardı hemen.

Bu çok acı geliyordu Hotuvusu Han'a.

Atası Mete Tanhu zamanını düşünüyor, o zamandan bu zamana yaşananları aklına getirip üzülüyordu.

Böylesi karışık durumda, buyruğundaki bir avuç savaşçı ile ne yapabilirdi Hotuvusu Han?

"Peki, ben ne yapsam atam? Böyle beklesem mi hep? Çok sıkılıyorum! Beklemenin sonu da yok!"

Düşündü Püdey Ata. Hep düşünürdü. Günlerdir durmadan düşünüyor, bir çıkış yolu arıyordu. Elinde büyüyen, iyisini, kötüsünü bildiği Hotuvusu Han için düşünüyordu. Hun İlinin geleceği için düşünüyordu. Böyle kalmayacağını, böyle sürmeyeceğini iyi biliyordu. Beklemekle, kaçmakla, saklanmakla, susmakla olmazdı. Hangisi kazanırsa kazansın, ne Hotuvusu'yu rahat bırakırlardı, ne o rahat dururdu. Söyleyeceklerinin Hotuvusu'yu etkileyeceğini biliyor, kelimelerini büyük bir özenle seçiyordu.

"Çin!" dedi...

Onun ne diyeceğini beklemeden sözünü kesti Hotuvusu...

"Boşver Çin'i! Çin'e bağlanıp, onun suyuna gidip Han olmaktansa bozkırda böyle dolanmayı yeğlerim. Sıradan bir savaşçı kalmayı yeğlerim! Hatta uçmağa varmayı, yok olmayı yeğlerim! Çin'e uymak onursuzluktur. Boş ver Çin'i!"

Sözünün kesilmesine sinirlendi Püdey Ata...

"İşte bu, senin en büyük hatan bu! Houtuvusu Han! İşte en büyük hatan bu! Beklememen... Tam dinlemeden karar vermen. Oyunları, oyunlara karşılık vermeyi, oyunları boşa çıkarmayı düşünmemen. Aceleciliğin.

Plansızlığın. İşte senin en büyük hatan bu! Ne demek 'Çin'i boş ver!?' Çin düşünülmeden devlet olunur mu? Han kalınır mı? Hun devleti eski Hun devletimi? Çin... Çin'dir..." deyip kestirip attı.

Çok yığitti Hotuvusu Han. Korkusuzdu. Kahramandı; fakat işte böyle bir huyu vardı. Ataktı. Düşünmeden hareket ederdi. Gözü karaydı.

Biraz bozuldu Hotuvusu Han. Sustu. Püdey Ata'nın sözü bitmeden, bir daha konuşmamaya karar verdi.

Püdey Ata yeniden ders vermeye başladı Hotuvusu'ya... O han olsa da, kendi gözünde hep öğrencisi olarak kalacakü.

"Sana kaç kez anlattım" dedi "Ulu Hakan Mete Tanhu'yu... Hatırla! Devlet kurana kadar, devletini güçlendirene kadar, yıkılmaz olana kadar neler yaptı? Varıp doğrudan Çin'e mi saldırdı? Hayır! Neden? Çünkü saldırsaydı, daha ilk saldırıda Çin duvarında yok olup giderdi orduları. Her şeyin zamanım bilmek, zamanını beklemek gerek!"

Eliyle aşağıyı işaret etti.

"Al! Al git savaşçıların! Hiç biri 'Nereye gidiyoruz?' diye sorgula-maz. Hiç biri 'Ben gelmem!' demez. Yalnızken, azken yanında olanlar en iyi yoldaşlarıdır. Şimdi al git bunlarla Çin'e saldır. Daha Çin duvarını bulmadan yok olursun! Bunu mu istiyorsun?"

Durdu. Derin nefesler alıp sakinleşmeye çalıştı. Sesini yumuşattı.

"Beni iyi dinle! Bozkırda nice boylar, nice budunlar var. Oradan oraya gezer. Oradan oraya savrulur dururlar. Ama yönünü hep Çin'e çevirir. Oraya bakar. Aç kalınca oraya koşar. Nice budun, nice devlet yok oldu gitti; ama Çin duvarı hep var! Çin ile diğer budunların arasına çekilmiş bir sınır. Adeta alay eden 'Siz orada ben burada! Siz o'sunuz ben bu'yum!' dercesine dimdik ayakta. Ama sen bana 'Çin'e boş ver!' diyorsun! Çin'e boş verince Çin yok mu oluyor? Çin siyaseti, etkinliği, gücü yok mu oluyor?"

Uzun bir sessizlik çöktü aralarına. Kadınlarının engelleyemediği birkaç çocuğunun çevrelerinde koşuşturmasına gülümseyerek baktı Hotuvusu Han. Geleceği olan çocuklarını kucaklamak istedi birden. Onun geleceği ve halkının geleceği... Nefret ettiği Çin'e karşılık tek güvencesi olan çocukları... Yaşamak, var olmak için çoğalmak zorundaydılar. İşin ilginç tarafı ise dağılmak olmak, aynı yerde sürekli durmamak zorundaydılar. Çin, duvarların arkasına çekilip kendini sağlama almıştı. Fakat Hunlar açık bozkırda kalmak zorundaydılar. Ne kadar çoğalsalar, Çin onlardan daha kalabalıktı ve onları bir arada sıkıştırırsa yok olmaları kaçınılmazdı. Sonra, yalnızca Çin değildi düşmanları. Bütün budunlar onların güçsüz düşeceği ve sabit yerde yakalanacağı günü bekliyorlardı. "Hotuvusu Han!"

"Atam!"

"Bu Çin var ya bu Çin, savaşmayı, ata binmeyi, kılıç sallamayı, hatta pantolon giymeyi bizden öğrendi. Büyüklerimiz anlaürler: Çin ordularının çoğu, bir zamanlar yayaymış. At varmış; ama ağır ve hantal atlar. Onları da savaş arabası çekmek için kullanırlarmış."

"Biliyorum Atam. Ne zaman duysam gülerim buna. Bu nasıl savaşçı anlayışı? Böyle savaşılır mı?"

"Bize karşı savaşılmaz elbette! Dinle! Bak bunları bana atam anlatmışü. O zamanlar; ağır, kalın tahta tekerlekli arabalarda üç Çin savaşçısı bulunurmuş. Çinlilerin savaştaki gelişimini anlamak ve onları tanıman için anlatıyorum sana..."

"Anladım! Bir araba da üç Çinli..."

"Birincisi ortada duruyor! Ne için?"

"Arabanın ortasında... Atı sürmek, yönlendirmek içindir herhalde!"

"Evet! Sağ tarafta bir tane savaşçı duruyor! Elinde uzun Çin kargısı ile... Sol da da okçu! İşte Çin savaş arabası... Bir birlikte bunlardan bir tane oluyormuş. Bunların arkasından da yetmiş iki yaya savaşçı yürü-yormuş. Etti mi yetmiş beş... Bunların arkasından da yirmi beş artçı çeri... Yani bir birlik yüz kişi..."

"Tuhaf! Yüz kişiye bir at ve ağır bir araba..."

"Ama sonra... Çin çok şeyi bizden örnek aldı. Önce çerisine at buldu Çin. Bunun içinde Fergana krallığından at getirtildi. Bugünkü Çin atlarının ataları..."

"Fergana!"

Gözlerini yumdu Hotuvusu Han! Fergana onda düşsel etkiler bırakırdı hep. Destansı çağrışımlarla, inanılının karmaşası içinde büyük mutluluklar duyardı. Fergana'da yaşamak isterdi. Fergana'ya ait olmak...

Çocukken dinlediği bir öykü kulaklarında çınladı! Gözleri kapalı kendini kaptırdı bu öyküye. Fergana'nın kan terleyen atlarının öyküsü:

"Bu atların ilk atası Gök Tanrı'nın armağanı 'Gök Aygır'dır. Hepsi onun soyundan gelmiştir atların. Büyük, kutlu bir dağ vardır Fergana'da. Atların yaşadığı, doğduğu dağdır orası. Başka hiçbir hayvan bulunmaz. Her şey atlar için, atlara göredir. 'Gök Aygır' soyundan olan bu atlan yakalamak mümkün değildir. Düş ve gerçek arası bir yerdir orası... Beş renk kısıraklar her yıl üreme mevsiminde bu dağın yamacında beklerler. 'Gök Aygırının gelip kendilerini döllemesi için... Her yıl, bir kez 'Gök Aygır' ziyaret eder onları. Kanından, soyundan taylar armağan eder ve yine Gök'lere döner. İşte Fergana'nın kan terleyen atları bu taylardan türemiştir. Onlar Gök Aygırının taylarıdır!"

Püdey Ata konuşmaya sürdürürken Hotuvusu Han'ın düşsel bir dünyaya geçiş yaptığını fark etti. Uzunca ve güçlü öksürdü. Gözlerini açıp kendine geldi Hotuvusu Han. Bir an nerede olduğunu fark etmekte bocaladı. Sonra "Fergana!" dedi. O andan sonrasını dinlemediğini anlamıştı Püdey Ata... Üşenmedi. Yüzüne vurmadan yeniden anlatmaya başladı.

"Zamanın Çin İmparatoru Wu, mevcut haliyle Çin ordusunun bizimle baş edemeyeceğini fark edince Fergana'dan at getirmek için tam yüz bin savaşçı göndermiş Fergana'ya... At'la birlikte yoncaı da, arpayı da o zaman öğrenmiş Çinliler... Bir de bugün tadına doyulmaz Çin şaraplarının yapıldığı üzümü... Ondan sonra ordunun yapışım bizim gibi, Mete Tanhu'nun bulduğu; onluk sisteme oturtmuşlar. Hun kökenli or-dubaşlardan eğitim almışlar. En önemlisi, eteklerini çıkanp pantolon ve çizme giymeye başlamışlar..."

At üzerinde etek giyilir mi hiç? Pantolon bir gereklilik! Olmazsa olmaz... Üzerine de yine ata binmeyi engellemeyen bele kadar yırtmaçlı kaftan...

Şimdi Çinli savaşçılar da Hun gibi giyiniyordu. Tek fark Hunlar elbiselerini sol taraftan ilikler, Çinliler sağdan...

"Gördün mü Çin'i... Hem savaşçılarım bize karşı eğitti, hem bu işi yine bize yaptırdı, hem de siyasetini değiştirdi. Ama sen hala 'Çin'e boş ver!' diyorsun. Çin'e boş veren Han; Tanhu olamaz!"

Tanhu olmak o kadar uzak görünüyordu ki Hotuvusu'ya... Umutsuzca sordu Püdey Ata'ya...

"Ne yapmalı?"

"Ne mi yapmalı?" Bunu söylerken yüzüne baktı Hotuvusu'nun. Onun yüzünden, içindeki umutsuzluğu okudu.

"Önce bu umutsuzluğu bırakmalı bir yana: umutlu olup umut yaymalı. Bozkır insanı, düş insanıdır. Düşler üzerine belirler geleceğini. Ona düş sunmalı. Meta Tanhu'nun yolunu izlemeli!"

Püdey ata'mın haklı sözlerini daha iyi anlamak için gözlerinin içine bakı Hotuvusu Han.

"Bana kalsa bu kadar kuzeyde kalmak yanlış! Hunlann sevmediği, alışamadığı soğuk! Böyle giderse hem hayvanlarımız hem de insanlarımız kınlmaya başlar. Daha aşağılara, güneye, hatta biraz da doğuya inmeliyiz. Obaları dolaşmalı anlatmalı ve tanınmalıyız. Savaşçı toplamalıyız. Yeni bir düş olup çıkmalıyız ortaya. Budun seni sever Kara Kemikli Han! Seni dinleyecektir."

Birden bir çakın gördü Hotuvusu'nun gözünde. Kararlı bir ses tonu ile buyruk verdi.

"Durmayalım o zaman! Hemen toparlanalım! Düş olalım! Düşelim yollara..."

"Asıl demek istediğim o ki, önce kanndaşın Hohanyeh'e yardıma gidersek..."

"Ne?"

"Heybe! Şu yiğide bir bakın!"

Ebrük'tü konuşan. Aşağıda aş çadının önünde, elinde kabı, çorba sırasını bekliyordu. Gözü, yukanda, Püdey Ata ile konuşan, dertleşen Hotuvusu Han'a takıldı. Onu orada, kendileri gibi aş yerken görünce sevindi.

"İşte benim Han'ım!" dedi neşeyle "Öl desin öleyim!"

Bu sesi duyanlar başannı otağa doğru çevirdiler. Bir kaç b rk n   ıkanp selam verdi Han'a. Hotuvusu Han, sağ elini kaldınp bu selamı aldı. Mutlu oldu savaş lar.

Menfaat yoktu orada. Menfaat arayanların Hotuvusu Han'ın yanında olmayacağı açıktı. Zorluk vardı. Sıkın  vardı. Buna rağmen onun yanından ayrılmıyordu bu bir avuç yiğit. Sadece Hotuvusu Han'a güvendikleri için oradaydılar.

Az sonra    yoldaş bir kenara çökmüş sabah aşını kaşıklarken gözleri umut belledikleri tepede oturan Han'daydı.

Elinde yine kırba vardı Yanal'ın.

"Sabah sabah, kırmız içmesen olmuyor mu?" diye  ıktı Senge "Bir günde ayık g r şu acunu!"

"Ah!" dedi Esrik Yanal "Ah! Dayanabilsem! Acunu ayık görmeye bir dayanabilsem!" Sonra da tepeyi işaret etti gözüyle "Baksana! Hak edenler nerede? Hak etmeyenler nerede?" sonra kırbayı dikti başına.

BEKLENMEYEN KONUK

"Sen!"

"Ben mi?"

Kulpa ile tuttukları od nöbetinden beri otuz gün devrilmişti gün batısında. O zamandan sonra Ulu Kam Aktan Ata'yı ilk kez görüyordu. Eğitim için dizilen oba savaş larının içinde, hem de arka sıralarda olduğu halde onu seslemişti Aktan Kam. Yaşlı elleriyle işaret ederek i çağırmıştı.

"Evet! Sen!"

Sıradan çıkması için, başlarındaki erbaşın izni gerekiyordu.

"Er Tayun! Sıradan çık!"

Elinde kargısı, istemeyerek çıktı sıradan Tayun. Yakında Kartal Savaşçıları için yapılacak seçim yarışması vardı ve bütün güçleriyle ona hazırlanıyorlardı. Bugün çok önemliydi onun için. Yaşlı bir böri savaşçısı onlara at üzerinde savaşmanın inceliklerini öğretiyordu. Ak saçlarına rağmen o kadar çevik ve becerikliydi ki. Hiç biri gözlerini ayıramıyordu ondan. Bir tek hareketini kaçırmak istemiyorlardı. Özendiği, olmak istediği savaşçılardan bir örnekti böri.

Ama Ulu Kam gelip onu seçmişti yine. Şölen de yoktu bu ara, kurban da yoktu. Od nöbeti de yoktu. O halde... Ne vardı?

Ulu Kam yaklaşıncı, eğitim bekletilmişti. Gelmiş tam karşılarında durmuş, Tayun'u seslemişti Kam. Geçen sefer hiç istemediği od nö betine, hem de hiç istemediği Kulpa ile birlikte yine böyle seslemişti Ulu Kam Tayun'u. Şimdi de eğitimden çıkarmıştı onu. Ne istiyordu Ulu Kam ondan?

Tayun, sırasından çıkarken bir kez daha birini işaret etmişti Kam...

"Sen!" et »

Bir isteksiz savaşçı daha aynı tepkiyi vermişti. Sonra bir er, bir er daha... Tam on er seçmişti Ulu Kam... Ne

içindi bilinmez! Ama itiraz da kabul etmezdi. Tayun; bu sefer, seçilenlerin arasında Kulpa olmasın diye dua ediyordu.

"Kulpa olmasın bu sefer!"

Ama yaşlı börinin verdiği eğitim aklına gelince vazgeçti bu isteğinden. Tayun'un görmeyeceği eğitimi emişi Kulpa neden görsün? Yan gözle baktı! Kulpa da seçilenler arasındaydı. Bu sefer kızdı kendine.

"Kıskançlık ere yakışır mı?"

Öğrenmek için kıskançlık...

On erin çoğu isteksizce, azı gönüllü Ulu Kam'm karşısında durdular. Ulu Kam bir kez daha süzdü onları, gözlerinin içine içine bakarak. Adeta içlerinden geçenleri okuyarak... Sonra "Ardıma düşün!" dedi. Yürüdü.

Önce duraksadılar. Sonra uydular buyruğa. Ulu Kam'm ardı sıra yürümeye başladılar. Hiçbir şey sormadan, söyleyemeden... Onlara bir şey açıklanmadan...

Ulu Kam, çadırının yakınma geldiklerinde durdu. Onlar da durdular. Eliyle beklemelerini işaret etti Ulu Kam. Yasak alana girmeden öylece beklemeye başladılar. Çadırına girdi Ulu Kam...

Uzun süre ne ses, ne bir hareket oldu. Aslında konuşmamaları gerekiyordu; ama en yakınındaki, yaşı biraz daha küçük olan er dayanamadı.

"Ne yapıyor içeride?"

"Bilinmez ki" dedi diğeri... "Kam o! Ne yaptığı bilinmez ki!"

"Eğitimi de kaçırdık!" dedi bir diğeri. "Yaşlı börinin vereceği eğitim için günlerdir bekliyordum."

Az sonra üç yoldaş bir kenara çökmüş sabah aşım kaşıklarken gözleri umut belledikleri tepede oturan Han'daydı.

Elinde yine kırba vardı Yanal'm.

"Sabah sabah, kımız içmesen olmuyor mu?" diye çıkıştı Senge "Bir günde ayık gör şu acunu!"

"Ah!" dedi Esrik Yanal "Ah! Dayanabilsem! Acunu ayık görmeye bir dayanabilsem!" Sonra da tepeyi işaret etti gözüyle "Baksana! Hak edenler nerede? Hak etmeyenler nerede?" sonra kırbayı dikti başına.

BEKLENMEYEN KONUK

"Sen!"

"Ben mi?"

Kulpa ile tuttukları od nöbetinden beri otuz gün devrilmmişti gün batısında. O zamandan sonra Ulu Kam Aktan Ata'yı ilk kez görüyordu. Eğitim için dizilen oba savaşıçılarının içinde, hem de arka sıralarda olduğu halde onu seslemişti Aktan Kam. Yaşlı elleriyle işaret ederek çağırılmıştı.

"Evet! Sen!"

Sıradan çıkması için, başlarındaki erbaşın izni gerekiyordu.

"Er Tayun! Sıradan çık!"

Elinde kargısı, istemeyerek çıktı sıradan Tayun. Yakında Kartal Savaşçıları için yapılacak seçim yarışması

vardı ve bütün güçleriyle ona hazırlanıyorlardı. Bugün çok önemliydi onun için. Yaşlı bir böri savaşçısı onlara at üzerinde savaşmanın inceliklerini öğretiyordu. Ak saçlarına rağmen o kadar çevik ve becerikliydi ki. Hiç biri gözlerini ayıramıyordu ondan. Bir tek hareketini kaçırmak istemiyorlardı. Özendiği, olmak istediği savaşçılardan bir örnekti böri.

Ama Ulu Kam gelip onu seçmişti yine. Şölen de yoktu bu ara, kurban da yoktu. Od nöbeti de yoktu. O halde... Ne vardı?

Ulu Kam yaklaşıncaya, eğitim bekletilmişti. Gelmiş tam karşılarında durmuş, Tayun'u seslemişti Kam. Geçen sefer hiç istemediği od nö betine, hem de hiç istemediği Kulpa ile birlikte yine böyle seslemişti Ulu Kam Tayun'u. Şimdi de eğitimden çıkarmıştı onu. Ne istiyordu Ulu Kam ondan?

Tayun, sırasından çıkarken bir kez daha birini işaret etmişti Kam...

"Sen!" it

Bir isteksiz savaşçı daha aynı tepkiyi vermişti. Soma bir er, bir er daha... Tam on er seçmişti Ulu Kam... Ne içindi bilinmez! Ama itiraz da kabul etmezdi. Tayun; bu sefer, seçilenlerin arasında Kulpa olmasın diye dua ediyordu.

"Kulpa olmasın bu sefer!"

Ama yaşlı börinin verdiği eğitim aklına gelince vazgeçti bu isteğinden. Tayun'un görmeyeceği eğitimi

emişı Kulpa neden görsün? Yan gözle baktı! Kulpa da seçilenler arasındaydı. Bu sefer kızdı kendine.

"Kıskançlık ere yakışır mı?"

Öğrenmek için kıskançlık...

On erin çoğu isteksizce, azı gönüllü Ulu Kam'm karşısında durdular. Ulu Kam bir kez daha süzdü onları, gözlerinin içine içine bakarak. Adeta içlerinden geçenleri okuyarak... Soma "Ardıma düşün!" dedi. Yürüdü.

Önce duraksadılar. Soma uydular buyruğa. Ulu Kam'm ardı sıra yürümeye başladılar. Hiçbir şey sormadan, söyleyemedi... Onlara bir şey açıklanmadan...

Ulu Kam, çadırının yakınma geldiklerinde durdu. Onlar da durdular. Eliyle beklemelerini işaret etti Ulu Kam. Yasak alana girmeden öylece beklemeye başladılar. Çadırına girdi Ulu Kam...

Uzun süre ne ses, ne bir hareket oldu. Aslında konuşmamaları gerekiyordu; ama en yakınındaki, yaşı biraz daha küçük olan er dayanamadı.

"Ne yapıyor içeride?"

"Bilinmez ki" dedi diğeri... "Kam o! Ne yaptığı bilinmez ki!"

"Eğitimi de kaçırdık!" dedi bir diğeri. "Yaşlı börinin vereceği eğitim 'Çin günlerdir bekliyordum.'"

"Sus!" diye uyardı bir başkası. "Kam duyar bütün söylediklerinizi. Buraya boşuna getirmede elbet. Vardır bir bildiği! Kam davranışı yargılanır mı? Kimin had-dine?"

Eğitimde olan yaklaşık dört yüz yeni erdiler. Sona yaklaşıyorlardı. Çoğu bir, iki akma katılmış ya da hiç kaülmemişti. Heyecan içinde bağımsız olacakları ve ordudan sayılacakları günü bekliyorlardı. Üstelik yarın bu dört yüz er arasından kırk tane seçilecek, Kartal Savaşçısı adayı olacaklardı. Bu bir başlangıçtı. Ondan sonra bu kırk kişi başlarında bir erbaşla asıl eğitim yerine gideceklerdi. Oradaki eğitim aldıkları bu eğitimden on kat daha zor olacak belki de seçilen kırk kişiden elenenler olacaktı.

Kartal Savaşçısı olmak! O süslü, gösterişli tören giysisini giymeye hak kazanmak... Yaşadıkça börtünde kutlu kartal tüyleri taşımak.

Doğayla iç içe yaşayan Hun Türklerinin, örneklerini, özentilerini doğadan edinmesi kaçınılmazdı.

Kartal!

Yüce dağların en ulaşılabilir zirvelerinde yaşar. İnsanların bile ulaşamadığı... Gök Tann'ya yakın... Her şeyiyle seçicidir. Güzeldir, gösterişlidir. İyi avcıdır. Düşmanlarının korkulu düşüdür. Kartallara özenir Hun. Kartal gibi özgür ve güçlü...

Çok zordur Kartal savaşçısı olmak!

Böri olmak ise ondan daha zordu. Üstelik uzun zaman gerektirir. Tecrübe gerektirir. Güven ve sadakat gerektirir.

Böri olmak için kendilerini kabul ettirmek, Hakan kapısında duracak kadar güven kazanmak, üstelik bin-başı kuruna ulaşmak gerekir.

Orada bulunan on erin de en büyük düşüdü bu. Oysa şimdi Ulu Kam onları en önemli günden, en önemli eğitimden uzak tutmuştu. Keşke Kam'a söz söylemeye cesaret edebilselerdi.

Güneş tam tepelerindeyken çıktı dışarı Kam. Onlara yaklaştı. Sanki içlerini okumak için gözlerine baktı birer birer.

"Beni izleyin!" diyerek önlerine geçti. Ne olduğunu anlamadan yeniden yola düştü erler. Tepeye tırmanmaya başladılar. Sonra düzlüğe geldiler. Büyük bir sürpriz bekliyordu onları. Hiç birini mutlu etmeyecek bir sürpriz...

Kayın fidanları hazırlamışü Aktan Kam onlar için. Öbek öbek bağlamış, yan yatırmışü fidanları. Kökleri topraklıydı. Buyruğunu verdi Aktan Kam.

"Doğru, dosdoğru çizgi çekin on sıra. Çizgilerin arası dört adım olsun! Her birinin üzerine dört adım aralıkla dikeceksiniz fidanları. Her biriniz yüz fidan... Toprağı iki karış kadar kazın. Genişletin. Fidanı dikip bastırın. Soma da şu pınardan su taşıyıp dökün diplerine..."

Donup kaldılar. Onlar Kartal Savaşçısı olmak için çırpımrken, çalışırken Kam'm onlara layık gördüğü iş bu muydu? Sıradan tarıgcılar gibi fidan mı dikeceklerdi? Keşke itiraz hakları, en azından konuşma hakları,

konuşmaya cesaretleri olsaydı. Onlar düşünürken, Kam geri dönmek için yola çıkmıştı bile. Alaycı bir sesle uyardı onları.

"Hele bir sıralar şaşsın! Hele bir uydurma yapın bu işi! Hele bir güneş batana dek bitmesin!"

Kam gitti! Homurdanmalar başladı. Tayun'un bekleyecek, boşa konuşacak zamanı yoktu. O bir an önce işini bitirmek, yarın yeniden eğitimde olmak istiyordu. Çünkü biliyordu eğer bu işi düzenli yapmazsa Kam'm elinden çekeceği olduğunu.

"Davranın!" dedi "Durmanın, konuşmanın hiç yararı yok! Hemen çizgileri çekip fidanları dikelim. Bu iş bizim işimiz! Kaçış yok!"

Onu dinlediler...

Güneşin gün doğusunda kaybolmasına çok az kala çıkıp geldi Kam! Fidanları dikmişler, dinlenmeye başlamışlardı. Açlıktan, susuzluktan perişandılar. Tam zamanında gelmişti Kam. İşlerini bitirdiklerini nereden haber almışsa...

Hepsi ayağa kalkıp saygı ile beklediler.

Kam, yüzü sıralar halinde, ilk can suyunu alıp, toprağa tutunmaya Çalışan fidanlara bakmaya başladı, sırasıyla.

"Bu sıra kimin?" diyordu her sıra başına gelince.

"Benim!"

Yanma gidiyordu o sırayı diken er. Hızla ama tek tek bakıyordu fidanlara Ulu Kam. Küçük uyarılarda

bulunuyordu. Kendince bir sınavdan geçiriyordu erleri. Aslında fidanlarla ilgili görünen bütün uyarılar günlük hayata dairdi.

"Sırayı bozmamak gerek! Gereksiz yere ileri çıkma-mak gerek. Bak bu fidan ne kadar ayrı duruyor diğerle-rinden. Yaşadığın yere, iyi tutunmak gerek..."

Kontrol bitti. Yüzlerine bile bakmadan buyruk verdi Kam.

"Varın gidin işinize!"

Hava kararmaya dönerken, yorgun argın çadırları-nın yolunu tuttular. Ne olduğunu anlamadan... Fidan dikmişlerdi. Kartal Savaşçısı olmaya çalışırken fidancı olup çıkmışlardı.

Ertesi gün...

Yine eğitim alanında'ydı Kam. Bir gün önce fidan işinde ter dökenler yeniden eğitimden alıkonacaklarını sandılar. Oysa bu kez farklı on kişi seçti Kam. Onları alıp götürdü fidan dikimine.

Öylece sürdü gitti. Bütün savaşçıların yüzer fidanı olmuştu. Bir yanda erlikleri gelişirken öte yanda, onların emeği ile koca bir orman çıkıyordu ortaya. Mevsim ya-zın en sıcak günlerine dönerken dikilen kayın fidanları-nın tutup tutmayacağı merak konuydu aralarında.

Oysa o da bir eğitimdi. Ulu Kam erlerin sabrını, dik-katini, özenini okuyordu diktikleri fidanlardan. Öyle muhkem, güzel ve korunaklı bir yer seçmişti ki fidanlar

için, kışın don almayacak, fazla kar düşmeyecek bir yer... Yakınında su olan bir yer...

Fidan dikimi bitti.

Eğitim de bitti.

Ertesi gün seçmeler vardı. Erlerin yazgıları o seçimle yeni bir dönemece girecekti. Heyecanlan son haddindeydi.

Erbaşlan onları kutlamış, uğurlamıştı. Tam dağılıp dinlenmeye çekileceklerdi ki, Ulu Kam çıkıp geldi yenden...

Hafif bir uğultu duyuldu erlerin arasından. Yine de durup beklediler. Kıpırdamak, çekip gitmek kimin haddineydi? Yine kimbilir ne buyuracaktı Kam? Kam buyuracak, onlar da yapacaktı.

"Sen!"

Bunu bekliyordu. Yine onu seslenmişti. Sıradan çıktı Tayun. Başına ne gelse razı bir havadaydı. Kam ona kafasını takmıştı bir kez! Başkalarını da seslemesini bekledi. Başka kimseyi çağırmadı Kam.

"Beni izle!" bile demeden yürüdü. Tayun da peşinden. Üstelik kargısı, oku, yayı, kılıcı ile... Önde Kam, ardında silah kuşanmış bir savaşçı, üstelik yaya.

Bu sefer doğrudan çadırına yöneldi Kam. Ulaşuklarında, Tayun, beklemesi gereken yerde beklemeye başladı.

Çok bekledi. Aktan Ata yine onun sabrını sınıyordu. Öylece ayakta, bekledi. Güneşin kaybolmasına yakın,

açlıktan, susuzluktan midesi, guruldamaya başladığında çadırın kapısı açıldı. Ulu Kam Tayun'u orada unutmuş gibiydi. İlk kez görüyormuş gibi, orada ne işi olduğunu sorar gibi baktı. Sonra, bir şey haürladığını belli eden hareketler yapıp yeniden çadırına döndü. Tayun, yeniden uzun bir beklemenin başladığını, geceyi orada, geçireceğini düşünürken elinde paket edilmiş bir bohça ile çıktı Aktan Kam. Tayun'a doğru yürüdü. Elindeki bohçayı uzatı. Tayun şaşkınlıkla aldı bohçayı. Sonra Ulu Kam'm yüzüne baktı. Mutlu bir gülümseme görünce rahatladı. Aktan Kam, bohçayı verdikten sonra tam karşısında durup bir kaç adım geri atı.

"Dinle!" dedi.

Dikkat kesildi Tayun. Bugün beklemediği ile karşılaşmanın şaşkınlığı vardı yüzünde.

"Görev, hakkıyla yapılanca adamı, adam yapar. Görev sadece taşınan unvan değildir. Görev bu unvanın hakkını vermektir. Şimdi sana "ir seçim hakkı verilecek. Bu hakkı iyi kullan. Yoldaş seçmek en zor *Ştir. Sakın ha haksızlık etme. Yiğidin hakkını vermek yiğidin görevidir. Bu bohça sana emanet Tayun. Yarın, buyrukla açılacak. Var git Şimdi!"

Bu bir sınavdı. Bu bir denemeydi. Beklemeyi, sabretmeyi ve en sonunda da söz dinlemeyi öğretti ona ulu Kam ve bir de "Seçim" sözü etti. Yoldaş seçimi...

Bir süre elinde bohça öylece kaldı Tayun. Olmadık zamanda liderliğe soyunmuştu sanki. Beklemediği bir

liderliğe... İçindeki merak ona elindeki bohçayı açması gerektiğini işaret ediyordu. Çok merak ediyordu bohçanın içinde ne olduğunu, ama oranın bunu öğrenme yeri olmadığını biliyordu.

Orada kalmaması gerekiyordu.

Bohçayı saygı ile kucaklamışü. Yönünü eğitim yaptıkları alana doğru çevirdi. Karanlık çökmek üzereydi. Alaca renkler içindeydi gökyüzü. Yaz gecesinin tali bir serinliği vardı. Eğitim alanında kimse kalmamıştı.

Bir an ne yapacağını bilemedi. Sonra ata çadırına çevirdi yönünü, yürümeye başladı.

Onun neden ayrıldığını, Kam'la ne işi olduğunu merak eden yoldaşları yolunu gözlüyordu. Elindeki ilginç emaneti sordular.

"Kam emaneti..."

"Sence ne var içinde?"

"Bilmem!"

"Aç da bakalım!"

"Saçmalamayın! Yarın buyruk verilene kadar kapalı kalacak bohça!"

"Ne olacak sanki? Bir açıp bakalım!"

Çok ısrar ettiler.

"Olmaz! Ben emanete ihanet etmem!"

Bunu söyleyip yürüdü Tayun. Biraz bozulmuştu. Gönlünü almak için ardından seslendi yoldaşları.

"Kızma Tayun! Şaka yaptık!"

Tayun dönüp bakmadı. Doğruca çadırına çıktı yolu. Kapının önünde kocamış babası elindeki bohçayı hemen tamdı. Gözleri ışıldadı. Zorlanarak da olsa kalktı yerinden.

"Sana mı verdi? Aktan Kam bu bohçayı sana mı verdi?"

Öyle oldu Atam! "İyi! İyi!"

Bunu söylerken gülümsedi, neredeyse ağzı kulaklarına kadar açıldı atasının. Sebebini merakla sordu Tayun.

"Neden bu kadar sevindin atam? Bir bildiğin mi var? Ne var bohçanın içinde?"

Bir bildiğim değil çok bildiğim var! Kam söylemedi mi bohçamn içinde ne olduğunu sana? "Söylemedi!" Kızdı atası.

"Şaşkın! Kam'm söylemediğini neden ben diyeyim sana? Beni, ağzı sır tutmaz mı bellersin?"

Yok atam! dedi Tayun ezilerek "Yani sen öyle söyleyince..." Yeniden gülümsedi atası. Sonra önüne düştü. "İzle beni! Bohçaya uygun bir yer bulalım! Böri Ağan da böyle getirmişti bohçayı? Aynı yere koyalım! Uğurdur!" "Ne?"

Ağasının da bohçayı çadırına getirdiğini duyunca iyice afalladı Tayun. Bundan bir işaret çıkarsa mıydı? "Ne?" "Öyle!" Başka bir şey söylemedi atası. Önden girdi çadıra. Temiz bir post çekti yığından onu kutlu ocağın sol yanına koydu. "Getir!"

Postun üzerine kondu bohça. Bir post daha aldı yığından atası. Onu da üzerine atıp güzelce örttü. Sonra "Tamam" dedi.

Çadırın içi sıcaktı o gece. Bozkır yazının sıcak bir gecesi... Çadır kapısının uzağına küçük bir od yaktı Tayun. Gece geç vakit olmuş; ama Uyku tutmamıştı gözü. Yarının heyecanı ile düşünüyordu.

Od alazlarının karanlıkta oynadığı raksı izlemekten zevk alıyordu. O raksın oluşturduğu şekilleri bir şeylere benzetiyor, tam dikkatini toplayıp bakınca kayboluyordu şekiller. Vazgeçmiyordu Tayun. Uykusu gelene kadar yapacak işi yoktu ki. Bir tıkırtı duydu ardında. Başım çevirmeden dikkat kesildi. Yaklaşanın ses vermesini bekledi. Aniden sese dönmek ürkme, korkma belirtisiydi. Yabancı olamazdı gelen.

"Gecen kut olsun Tayun yiğidim!"

Genç, eğitimdeki en genç savaşçının çok sevip övdüğü Alpar'm se-j sini duyunca rahatladı.

"Gel bakalım Alpar yiğit! Seni de mi uyku tutmadı!"

Bu seslenmeye gelip, Tayun'un yanma çökerken karşılık verdi Alpar.

"Evet ağam! Nerde uyumak, gözümü yumunca başka âlemlere göçüyorum. Bir sıkıntı basıyor ki! Bilmem hepsi bizim gibi mi?"

Yarın seçmelere katılacak erlerden söz ediyordu.

"Hepsi olmasa da çoğu bizim gibidir! Ama en azından birinin hiçbir şeye aldırmandan uyuduğunu iddia edebilirim!"

"Kimdir o?"

"Kulpa! Bir garip, bir değişik adamdır o! İstersen git bak çadırına, horultusunu dışarıdan duyarsın!"

İkisi de güldüler buna.

"Mutlu uykular uyuyor!" dedi Alpar "Ne de olsa kendi sürüsü var"

"Öyle mi?"

O kargaşa içinde emişine sürüsünü hiç sormamıştı. İlk kez Alpar'dan alıyordu haberi.

"Evet! Yakında bir de toy yaparsa şaşmamalı!"

"Yapsın! Yavuklusu var nasılsa! Beklemenin anlamı yok!"

"Bir de Kartal Savaşçısı olursa, çifte toy yapar!"

Biraz düşündü.

"Emişimin hakkıdır. Çok iyi bir savaşçı!"

"Doğru!" dedi Alpar "Belki de o nedenle rahat rahat uyuyor şimdi."

Güldüler.

Alpar gülerken başını göğe doğru kaldırdı ve o sırada bir yıldızın kaydığını gördü.

Tayun baktığında ancak sonuna yetişmişti yıldızın ışığının. "Vah!" "Vah ki vah!"

Bir yıldız kaymış, demek ki bir yiğit acunu terk etmişti. Buna üzüldü ikisi de... Kim bilir nerede, hangi

kavgada hayatını yitirmişti bir yiğit. "Sen yıldızım gördün mü Tayun ağam!" "Görmedim!"

"Ben de görmedim! Neden acaba?" "Çünkü yıldızımız parlayıp yerini belli etmedi! Şimdi görebilmenin tek yolu Ulu Kam'm göstermesidir! O da isterse!" "Bir gün sorsak mı Kam'a?" "Uygun olsa..." Nasıl cesaret ederlerdi ki?

Yeniden düşüncelere daldılar. Suskunluğu bozunca bir şeylerin bozulacağını düşünüp beklediler. Sabır denemesi gibiydi. Kimin sabrı önce... Alpar daha genç olmasının belirtisi ile ilk konuşan oldu. "Yarın ne olacak dersin Tayun ağam?" Onun da merakı buydu. Keşke cevap bulabilseydi. "Bunu bilemem Alpar; ama iyi olacaktır! Kimin için en iyisi olaksa Tann bilir." Bu cevap yetmedi Alpar'a. "Ne dersin ağam? Ben seçilir miyim?" Yalan söylemek istemedi Tayun. Düşündü. Alpar'ın eğitimdeki durumunu, at binişini, kılıç ve kargı savurmasını, ok atmasını... Ortalamanın üzerindeydi çok genç olmasına rağmen. Tabii bu yaşta bir kez daha girme şansı vardı gelecekte. Her yiğide iki hak tanınırdı ya... "İyisin!" dedi düşüncesinin sonunda...

Gençliğin od'u ile bu cevap da yetmedi Alpar'a. Daha zor bir soru sordu. "Sen! Seçici sen olsan beni seçer miydin Kartal Savaşçısı olarak?"

"Eyvah!" dedi içinden Tayun. Şimdi söyleyeceği söz onu bağlardı; ama nasılsa seçici o değildi. Cevap vermekte bir engel görmedi; fakat yalan da söylemek

istemediği için yeniden düşündü. Çoğu savaşçıyı birbiri ile tarttı bunun için ve kendine şu soruyu sordu. Sesini Alpar'a duyurarak sesli düşünüyordu.

"Kartal Savaşçısı olursam Alpar'ı kendime yoldaş ister miyim?"

Bu soruya yüreği hiç düşünmeden "Evet!" dedi.

"Evet!"

Bu cevap çok sevindirdi Alpar'ı. Yiğit övülmek isterdi. Bunu genelde ozanlar ve büyükler yapardı. Mutlu olmuştu Alpar.

"Var olasin yiğit ağam. Bu yeter bana. İnan yarın ben seçilmezsem bile koymaz. Şunu bilirim ki demek ki seçilenler benden..."

Sözünü bitiremedi. Yaklaşan nal sesleri ikisini de ayağa kaldırdı. Ellerini kılıçlarına attılar. Oba nöbetçilerini geçip, çadırlarına yaklaşan bu atlı kim olabilirdi? Çadır bölgesine atla gelen bu atlı...

Karanlıkta, ak atı fark ettiler. Heybeti ve asaleti belli oluyordu karanlığın içinde. Yavaşladı ve yaklaştı atlı! Tam çadırın yakınında atım durdurup aşağıya atladı. Tayun önde iki yiğit o tarafa yöneldi. Seslendi Tayun!

"Kimdir o?"

Şen bir kahkaha geldi o taraftan! Soma da alaycı bir nida...

"Vay vay vay!"

Sesin samimiyeti onları rahatlatsa da tedirginlik sürüyordu. Yine seslendi Tayun.

"Kimdir o? Cevap ver!"

Atını ardına almış, yaklaşıyordu iri gövdeli kişi. Kahkahasını yineledi ve cevap verdi.

"Demek ağasını tanımayan yiğitler türedi bu obada!"

"Ağam!"

"Gel bakalım Tayun yiğit! Ağana sarıl!"

İnanamıyordu duyduklarına. Aylardır obaya uğramamıştı UrulA Ağası. Şimdi aniden... Koştı Tayun! Atından inen Urul'a sarıldı. Güçlü, adaleli kollar sardı onu.

"Ağam! Bu ne muştudur!" Alpar koşup atı aldı Urul'un elinden. Hayranlıkla bakıyordu Urul'a. Sese, çadırdı uyuyan atası, anası ve karındaşları fırlamıştı dışarıya. Atasına, diz vurup saygı ile selam verdi Urul. Sarıldılar...

"İyi ki dışarıda yakmışsın od'u Tayun!" dedi atası "Gece o kadar güzel ki! Hele sizi bir arada görünce..."

Odun çevresinde sıralanmış oğullarına, kızlarına, yaşlı evdeşine sevgi ile bakı.

Özlem sona ermezdi uzaktan gelene karşı. Hele bu gelen oğul böri olursa soruların ardı gelmezdi. Sıradan bir sürü soru sorulmuş, Urul cevaplamıştı. Alpar bu efsane yiğidin gelmesi ile şaşkın, bir türlü uzaklaşıp uruğu yalnız bırakamamış, orada elinde Urul'un ak atının dizginini öylece duruyor ve anlatılanları kaçırmamaya çalışıyordu. Nasılsa sır yoktu ortada.

Urul Böri'den dinledikleri hepsini hayrete düşürüyordu.

Şimdi Hotuvusu Han'ın Börisiydi Urul. Bunu duymak tuhaftı.

"Batıdasın öyle mi?"

"Batıdaydık!" derken sesini alçalttı Urul. Söylemesi gereken bir şeyler vardı demek ki! Üstelemediler. Söylemek istediklerini tartarak seslendirdi Urul Böri.

"Huluku Tanhu uçmağa varınca bir süre doğuda kaldım; ama sonra tercihim Hotuvusu Han'dan yana kullandım!"

"Sayınız tam mıdır?" diye sordu Atası. Bu soruya da cevap vermeyip sustu Urul. Durum anlaşılmıştı. Artık soru sorulmayacak, daha sonra Urul'un söylediğince bilgi alacaklardı.

"Sizi bir göreyim istedim! Durumlar..."

Anlaşılmıştı her şey! Bu sefer konu değiştirildi. Söylenemeyen konulardan uruğun konularına dönülmüştü.

"Sen ne yaptın bakalım Tayun?" dedi.

Söz dönmüştü ya, Alpar ses verdi olduğu yerden.

"Urul Böri Ağam, atına bakım yapsam mı?"

Ona doğru dönüp gülümsedi ve başım salladı Urul. Uruğunun oradaydı. Bu genç de uruğuna yakın durduğuna göre güvenilirirdi. Yoksa bir Böri atım öyle herkese emanet etmezdi.

Çok sevindi Alpar! Bir börinin atma bakacaktı. Aü alıp uzaklaşü oradan. Bu sırada Tayun durumunu anlatmaya çalışıyordu. Atası kesti sözünü.

"Yarın büyük gün!"

"Yarın mı? Hayır olsun!"

"Yarın Ağam! Kartal Savaşçısı seçmeleri var!"

"Oho" diye bir nara attı Urul "Benim minik karındaşım, er olmuş da ağasımın haberi yok. "Kut gelsin üzerine! O zaman dinlenmen lazım senin Tayun! Yatmalısın!"

Bu istek değil, bir buyruktu. Ama bir süre daha konuşmak ve akıl almak istiyordu Tayun. Tam ağzım açarken yine atası aldı sözü.

"Bugün bohçayı Tayun'a emanet etti Aktan Kam!"

"Ne?"

Mutluluk dolu bir sesti soruyu soran...

"O halde..."

Ah bu gizlilik, ah bu sır saklama huyu. Ne olurdu sanki her şeyi açık etseler? Belirli duraklamaların zorunlu olması gerektiğini belli edip, sözü kesmeseler...

Bir süre daha konuştular. Aktan Kam'ı sordu Urul.

"Gelmişken bir var yanma. Hatır sor! Dua al. Nasılsa..."

"Nasılsa geldiğimi bilmiştir değil mi? Tamam... Hele bir zaman daha konuşalım..."

Konuştular. Hep sıradan, bilinenden söz ettiler. Tayun Anladı ki bunlar onun beklediklerini

konuşmayacak. Yatmak için izin istedi atasından, soma da ağasından.

Bu sırada Alpar atını getirdi Böri'nin. Urul yine gü-lümsedi. Alpar da izin isteyip ayrıldı oradan.

"Ben yatayım Ağam! Yarın görüşür müyüz?"

Ayağa kalktı Urul.

"Çok isterdim bu zorlu gününde seninle olmak; fakat yoldaşlarıma yetişmem gerek. Çok kalamam. Kal-kacağım şimdi. Aktan Kam'ı da ziyaret edip... Sonra kulağının dibine yaklaştı Tayun'un. Bilmesi gerekenleri bir çırpıda söyledi ona.

"Dinle! Hun ülkesi çok zorlu bir dönemden geçiyor. Bir üstünlük kavgası ve şu an üç tane hakan var. Her savaşçı yolunu kendi çizer ya, ben Hotuvusu Han'ın yol-daşı ve muhafızıyım. Sadece yirmi Böri var Han'ın ya-nında. Bu sırada duyduk ki Tuçi Han ile Hohanyeh Han kapışmak üzereler. Hotuvusu Han'ın savaşçısı çok az; ancak istedi ki bu kavgada karındaşının yanında olsun. O nedenle hızla Hohanyeh Han'ın yanına gidiyoruz. Yakında ordugâh kurduk. Gece gün doğmadan tün ka-tacağız. Zamanım dar. Ben de istedim ki, yakınlarda olunca, büyük vuruş öncesi, seni, atamı, anamı, kız ka-rındaşlarımı göreyim. Ne olur ne olmaz! Görüşemezsek, onlar sana emanet. Görüşürsek, yolunu çizmende yar-dımcı olurum!"

"Buyruğun olur ağam! Benim yerim senin yanın, yo-lum senin yolundur!"

Kut seninle olsun yiğit Kartal Savaşçısı! "Ama daha..." Güldü Urul Böri.

"Hiç merak etme ve rahat ol! Yarın yoldaş seçerken dikkat et yeter! Hadi şimdi git uyu!"

KARTAL SAVAŞÇISI TAYUN

Tangda zamanı...

Güneş umuttur. Uğurdur. Gün doğusundaysa ve kendini gösteriyorsa kuttur. Gün doğumu yeni bir şansır. Her gün yenilenen...

Fırladı yerinden Tayun. Güneşi tam ufukta görmek ve uğurundan faydalanmak için kaftanını üzerine alıp çadır kapısından çıkı. İlk ışık vurdu üzerine. Tayun'un yüzü ısıdı. Bir iki adım atıp kapıdan uzaklaştı. Durdu. Saygı ile üç kez eğildi güneşin önünde. Soma iki dizinin üzerine çöktü ve gözleri kamaşana kadar baktı. Çok güzel şeyler gördü güneşte. Kollarım, avuç içleri güneşi görecektir şekilde ileriye doğru uzattı. Tuttu bir süre. Soma şu duayı etti.

"Kut olup beni kutsa Güneş Ana. Bugün benim olsun! Bugün bana doğ. Benim için doğ! Umutlarımı aydınlat!"

Sonra ellerini başımın iki yamından aşağıya doğru, yüzüne sürerek indirdi. Ayağa kalkıp yeniden eğilip selamladı Güneşi. Soma hızla çadıra girdi.

"Hemen hazırlanmalıyım! Eksiksiz olmalıyım!" diye kendi kendine söyleniyordu.

İçeri girince şaşırıldı. Uykuda yakalayacağını sandığı çadır halkı ayaklanmış, onun hazırlanması için yardıma etmeyi bekliyordu. Hatta o gün için giyeceği en yeni savaş giysileri bile çıkarılmıştı ortaya. Bu gönüllü desteğe gülümsedi Tayun. Bölmesine geçip giyinmeye başladı. Sürekli konuşarak neler yapacağım, neleri tamamlayacağım yineleyip duruyordu unutmamak için.

"Kemerim, en sağlam kemerim!"

Kemerini getirdi oğlan karındaşı. Beline sıkıca sardı Tayun, yeniden seslendi.

"Çantam!"

Deri, yol çantasını, boynundan çapraz takıp düzeltti.

Sıra silahlarına gelmişti. Çadırdaki silahlık bölümünün önüne koştu.

Yay... Birleşik yay...

Hun savaşçısının en etkili, Kartal Savaşçıları'nın ise vurucu gücüydü yay. Yapımından, kullanımına, korunmasına kadar büyük önem verilir, bakım uygulanırdı. Özel ağaçtan yapıldı. Sert, dayanıklı, bir o kadar esnek, kırılmayan ağaçtan. Üzeri deri veya kemikle kaplanırdı özellikle yağmurlarda ıslanmasın, etkilenmesin diye. Hun savaşçıları genelde iki yay taşırlardı. Yedekli...

Tayunün tek yayı vardı ata yadigârı. Çok akınlar, savaşlar görmüş, denenmiş... Gövdesi deri ile kaplanmış bir yaydı.

Bugün ok atışlarında attığını vurmaliydi Tayun. Yayı eline alıp inceledi. Gergisine asılıp denedi. Bir yanlış görmedi. Koydu kenara...

Direkte asılı sadağım aldı eline. Çok güzel, kıymetli, işlemeli bir sadak yaptırmıştı kendisine. İçindeki okları saydı. Yeterli buldu. Onu da yaym yanma koydu.

Atasımın armağanı uzun kılıcı tuttu bu kez. Usta bir demircinin elinden çıkmış kılıcı kınından yarı sıyırdı. Pırl pırl parlayan çeliğe baktı. Kabzanın hemen bitiminde, artık acunda olmayan ustanın mührü duruyordu. Çok güzeldi kılıcı. Gülümsedi gördüğü güzelliğe. Kımna sokup belindeki kemere, sol yanma takı. Sonra kamasını kemerinin sağ yanma yerleştirdi. Küçük bıçağını onun yanındaki küçük deri keseye attı. Sadağını omzuna asıp yayını eline aldı. Bçlmeden çıktı.

Hava sıcaktı. Yine de kulaklıkl, enselikli başlığım takmayı tercih etti. Atının üzerinde dörtnala koşarken daha koruyucu olurdu.

Hazırdı Tayun. Önce sabah aşım yiyecek, sonra tavlaya gidip atı Dorukü alacak, seçme yerine ulaşacaktı. O gün seçmelere girecek bütün yiğitler aym telaş içindeydiler.

Bacıları sofrayı koymuşlardı ortaya. Oğlanlar onu seyrediyordu heyecanla. Atası onlara sık sık haürlatıyordu.

"Sizi de böyle göreceğim Tann izin verirse!"

Çöktü sofraya. Pek fazla yememesi gerektiğini biliyordu. Uğraş verirken onu zorlayabilirdi. Hızla aüştürdü az bir şey. Kalktı!

Çadının kapısına yönelmeden geri döndü. Kendisini gururla izleyen uruğuna baş kesip selam verdi. Sonra atasına seslendi.

"Bir buyruğun var mı Ulu Atam! Kut dile bana!"

Yiğit oğluna gözleri duygu dolu, gururla bakü atası. Tayun'da bir an kendi gençliğini gördü. O çok uğraşmış, Kartal Savaşçısı olamamıştı. Bu ikinci oğluydu seçemelere giren. Bu çadırdan bir böri çıkmıştı. Şimdide...

"Kartallara denk bir savaşçısın oğul. Meraklanma! Tak kartal tüyünü gel!"

Yeniden baş kesip selam verdi Tayun ve kapıdan çıktı. Birkaç adım atmıştı ki anasının sesini duydu.

"Dur oğul! Ulu Kam'm emanetini unuttun!"

"Of!"

Ya anası hatırlatmasaydı! Ya öylece gitseydi! Ne cevap verirdi Kam'a? Yoldaşlarına!

Bacısı yetiştirdi emanet bohçayı. Sol kolunu uzattı üzerine koysun diye. Sonra kucakladı ve koştu.

Bu koşu yazgıya, bu koşu geleceğeydi.

"Onarlı sıra olun!"

Erbaş'lardan biri; at üzerinde dimdik durarak buyruk verdi.

Yaklaşık dört yüz aday, heyecan içinde yerlerini buldular.

Onlu sistem Ulu Mete Tanhu zamanında, onun yerleştirdiği bir sistem olarak orduyla ilgili her durumda kullanılıyordu.

En küçük birlik on kişiden oluşuyordu. On kişinin başındaki erbaş, onbaşı unvanım taşırdı. On tane on kişilik gruptan oluşan yüz eratın başında yüzbaşı, on tane yüz kişilik birlikten oluşan birliğin başında da binbaşı kurunda bir ordubaş olurdu. En büyük birlik ise on bin eratın oluşturduğu tümendi ki onlara da tümenbaşlan ve şadlar ordubaşlık ederdi.

Birbiri ardına onar kişilik kırk sıra oluşturdu dört yüz savaşı. Savaşçılar heyecanlıydı. Sahiplerinin heyecanı atlara da geçmişti. Her zaman söz dinleyen atların bugün yerlerinde duramamasının başka bir anlamı yoktu.

Kam emaneti bohça, bir kenarda, büyük tahta masanın üzerinde duruyordu. Hala açılmamıştı ve içindekine olan merak sürüyordu.

"Hazırlanın!"

Seçmelerin ilk etabı, engelli, uzun mesafeli at yarışydı. Yaşlı erbaşlardan, seçiciler hazırды. Onların başında da Oba Atbaşı, başkanlık etmek ve son karan vermek için bulunuyordu. Hepsi atlarının üzerinde gözlüyorlardı yiğitleri.

Başlangıçta oba halkından çok az kişi vardı izlemeye gelen. Sonra lan dolmaya başladı. Eski, yeni bütün savaşçılar, kocamanlar, gençler, hatta çocuklar oradaydı.

Bu cenk şölenini görme şansı yılda bir kez çıkardı karşlarına. Kaçırılmayacak fırsatı orada olmak.

Yiğitler fark etmemişti, ama iki önemli konuk daha uzaktan izliyordu seçmeleri.

Görevli erbaşlar izleyenlerin nerede duracağını işaret ettiler. Seçme yerine fazla yaklaşmak yasaklandı.

At üzerinde doğardı Hunlar. At üzerinde yaşar, zamanla atlarıyla bir bütün haline gelirler. Bu nedenle ilk eleme, savaşçıların atlarını yönetme ve onlara hâkim olma yeteneklerini ortaya koymak için yapılıyordu. Onarlı sıralar, belli zaman aralığı ile birbirleri peşi sıra atlarını sürecekti. Aşılması gereken zorlu engeller, çukurlar, taşlı, çamurlu arazi bölümleri aşılabacak ve uzaktaki tepenin çevresi dolanılıp geri dönülecekti. Göründüğünden çok zorluydu koşu yolu. Daha önce birkaç kez denemesini yapmıştı savaşçılar. Yine de seçmeler başkaydı. Bitirmeden öte, erken bitirerek yüksek alkış almak amacı, hata yapmalarına sebep oluyordu.

En kötüsü attan düşmekti. Bu hızla giderken attan düşmek, hele bu arazide çok kötü sonuçlar doğururdu. Üstelik atından düşen savaşçı elenirdi.

"Çık!"

Gür sesli erbaşın sesi çınladığında ilk on, ok gibi fırladı yerinden. Hemen peşlerine yeni buyruk geldi!

"Hazırlan!"

İkinci buyruk gecikmedi.

"Çık!"

Ortalara doğruydu Tayun'un sırası. Yerinde duramıyordu Doruk. Koşu havasını almış, bir an önce çıkıp, önden çıkanlara yetişmek için sabırsızlanıyordu. Günlerdir yapılan hazırlıkların etkisi vardı bunda...

"Hazırlan!"

Alpar çoktan çıkmıştı. Tayun, onun bu yarışı kazasız bitirmesini diliyordu, dün akşam söyledikleri aklına gelince. Kulpa ise iki sıra önündeydi. Sıra ona gelmişti.

"Çık!"

Kaderini bilse... Onunla ilgili bir şeyler söylese Ulu Kam! Bu kadar meraklanmasa! "Hazırlan!"

Yıldızım bile görememişti hala. Yoksa parlamıyor muydu? Sönük bir yıldız mıydı onun için gökte yer alan? Kartal Savaşçısı olamayacak mı? Börilik hayal miydi? "Çık!"

Çıkü Tayun! Güven verdiği ve güvendiğı doru atı Doruk, birlikte çıktığı onlunun önüne geçme çabasına girdi... Yerdeki bütün toz havadaydı sanki. Göz gözü görmüyordu. En azından gruptan kopana kadar katlanacaktı buna.

Ama önünde giden her gruptan bu kadar toz kalkıyordu ya...

Doruk ter içinde varış çizgisine ulaştığında aşağıya atlayıp onun boynuna sarıldı. Böylesi bir yarışı birinci bitiren aünü ödüllendirmek isterdi doğrusu. Çünkü beklediğinden zor olmuştu. Üstelik diğer yarışçıların engellemeleriyle karşılaşmıştı. Yol boyunca çok kişinin

düştüğünü görmüştü Tayun; ama bunların kim olduğunu anlayamamıştı. Yeniden sıraya girdiklerinde, ancak anlardı bunu.

Çok az zamanı vardı dinlenmek ve atım dinlendirmek için. Bu kısa zamandan yararlanmaya çalışıyordu. Yarışı erken bitirmenin avantajı buydu. Erken bitirenin dinlenmeye daha fazla zamanı oluyordu.

Tayun, aünü ardına alıp önünde koşarak bir kenara doğru ilerlerken Kulpa'yı gördü. O da kazasız bitirmişti yarışı. Gülerек el salladı Kulpa. Karşılık verirken gözleri Alpar'ı aradı. Kalabalığın içinde göremeyince üzüldü. Düşenlerden biri de o muydu acaba?

Hazırlan!

Tam on yedi savaşçı atından düşmüş, bir kısmı da yarıda bırakmıştı yarışı ve elenmişti. Kalan üç yüz elli üç savaşçı buyruğa uyup sıralarını aldılar. Şimdi at sürerken ok atma seçmesi, vardı. Bu, at yarışından daha zorluydu. Hem dikkat, hem nişancılık, hem de atı iyi idare etmek gerekiyordu. Her savaşçıya yirmi ok verilmişti. Yine onarlı olarak sıralandılar.

"Çık!"

İlk onlu fırladı sıradan. Karşıda on nişan tahtası vardı. Atları dört nala kaldırıp, beş yüz adım ilerdeki çizgiye kadar koşacaklar ve çizgiye varmadan ok salacaklardı. Sonra hemen dönecekler ve yeniden başlangıca gelecekler ve yeniden geri dönüp... Çeviklik, hız, dikkat, beceri...

"Hazırlan!"

Tam yirmi kez ok salacaklar, hepsinin ok atımı bittikten sonra hedefi en az vuran ve sona kalan yüz savaşı elenecekti.

"Hazırlan!"

Sonunda, yalnızca kırk kişi seçilecekti.

Şans çok önemliydi becerinin yanında... Tann başarmalarını istemeliydi!

"Çık!"

Çıktı Tayun... Üst üste, at sürüp dönerek nişan aldı... Saldı okunu! Yirmi kez...

İkinci yarıdan da başan ile çıkmıştı Tayun.

Şimdi sayıları iki yüz elli...

"Atlı oyunlar için hazırlanın!"

Ne yaman atıcılar vardı! Tayun onların ok salısını görünce umutsuzluğa kapılıyordu. Sadece ok atma ve nişan alma ile yarış yapılsaydı belki seçilemezdi bile. O bunları düşünürken başkalarının da kendisine özendiğinin farkında değildi.

"Onarlı olun!"

Onarlı sıralar azalıyordu gittikçe. Atlı oyunlarda da yüz kişi elenecekti. Tabii yine attan düşenler ve atma söz geçiremeyenler saf dışı dıracaktı.

"Hazırlan!"

Aynı sıra üzerine on tane saplı, örme sepet, yüz adım aralıklarla yerleştirilmişti. Atın dizginleri serbest kalacak, savaşçılar ellerini kul lanmadan, atları dizleri ve

ayaklan ile yöneteceklerdi. Atlarını dörtnal sürerken, eyerlerinin üzerinde eğilip bu sepetleri teker teker alıp kollarına takacaklar, başlangıç yerine getireceklerdi. En kısa sürede on sepeti almak, bunları düşürmeden taşımak gerekiyordu

"Çık!"

Güneş yükselmiş, hava iyice ısınmıştı. Hem savaşçılar hem de atlar yorulmuştu. Bundan soma atlara söz geçirmek daha zor olacaktı.

Yüz on... Sadece yüz on savaşçı kaldılar. Onların arasında Alpar'ı görünce bir sevindi ki Tayun...

Yine onarlı oldular...

"At üzerinde, ters ok atımı için hazırlanın!"

Seçmelerin sonu geliyordu. Sona yaklaştıkça daha da artıyordu heyecan... İşte asıl Kartal Savaşçısı hareketi buydu. Çin'in uzun süre sinini çözemediği... Önce at ile koşu... Çizgiye gelince aniden aü geri çevirme... At dörtnal giderken, ikinci çizgiye ulaşır ulaşmaz aün eyeri üzerinde geri dönüp, eyere ters oturup, ok salarak hedefi vurma...

"Hazırlan!"

Tayun'un en sevdiği savaş oyunuydu bu! Bu hareketin en zor yam bir kere, sadece bir kerelik şansı olmasıydı. O an o çizgi üzerinde, çok ötesinde veya berisinde olmamak kaydıyla ok salamayan ve hedefi vuramayan elenecekti.

"Çık!"

İşi daha zora sokan ise, görevli erbaşların buyrukla bu işi zorlaştırma çabalarıydı.

"Hazırlan!"

"Çık"

Dikkat ve becerinin...

"Dön!"

...bu kadar zor...

"Okla!"

İşte bu kadar!

Kimi Tayun ve Kulpa gibi tam göbekten vurdu hedefi. Kimi sadece vurdu. Vuramayan çok oldu!

Savaşçılar, kendilerini sadece erbaşların gözlediğini ve puanladığını sanıyorlardı. Son yarışın ardından ortada kalan seksen iki Kartal Savaşçısı adayı, öylece beklerken Hun İli'nin sol va sağ yanını temsil eden iki kocamış bõri binbaşısını alanda görünce şaşırdılar. Son seçici olarak bu iki yaşlı bõri vardı. Atbaş, daha önceden hoşladığı bõrileri karşılarırken, orada bulunan erbaşlar atlarından inip diz vurup selamladılar binbaşılarını.

Atlarının üzerinde, duruşları ve giysileri ile o kadar heybetli ve gösterişliydi ki! Seksen iki savaşçı büyük bir hevesle bakıyordu onlara. Hepsinin düşü, hepsinin amacı birer bõri olmak olunca... Kimbilir ne günler görmüşler, ne kavgalar yaşamışlardı. Tõre tam uygulansın diye, seçimde haksızlık olmasın diye, Oba Atbaş, tanıdığı, bildiği iki bõriyi davet etmişti seçmeye. Onların vereceği son karara kimse itiraz edemezdi.

Başlıklarına taktıkları ikişer kartal tüyü dikkat çekiyordu. Kartal savaşçıları bir, böriler iki kartal tüyü takarlardı başlıklarına. Bu büyük onuru uçmağa varıncaya kadar taşımak, her erin düşüydü.

O gün tören giysisi içindeydiler. Hangi yanın bürisi oldukları hem giysilerinin renginden hem de atlarının üzerine, eyerlerin alına örttükleri örtülerin renginden belli oluyordu. Birinin giysisi ve at örtüsü sarı, diğerinin ise kırmızıydı. Biri sol yanı diğeri ise sağ yam işaret ediyordu; ama şu an Hun Ulkesi'nin sağ ve sol yanı belli değildi ki! Hatta Orhun'un bile kimin elinde olduğunu kimse bilmiyordu.

Bir zamanlar düzenin ne kadar sağlam kurulduğunun göstergesiydi iki yaşlı büri. Onların varlığı ile daha bir ciddiyet kazandı seçme. Yanşan erler kendilerini daha önemli hissettiler.

Hanlar arasındaki kavga sürüyordu bir yandan. Bir yandan obalarda, ağullarda erler yetişiyordu. Bulundukları yörenin bilge eliğine bağılı kalmak isteyen ayrı bir seçim yapıyordu. Ayrılıp, vuruşan hanlardan birine katılan ayrı bir seçim... Her seçim kutluydu.

Doğunun ve batının bürileri, geçmişin kutlu günlerinin yansıması gibi, yan yana duruyorlardı. Birçok kavga da birlikte olmuşlar Çin'e birlikte akm yapmışlardı. Oysa şimdi kavga vardı batı ve doğu arasında. Mutlaka yaşlı büriler de üzülüyorlardı bu duruma. Birer er kaynağı olan obalardan çıkan yiğitlerin seçim yapmak

zorunda kalmaları ne acıydı. Bir seçim yapacaklar, belki de yarın karşı karşıya geleceklerdi.

Bu kavgada bağlı oldukları ya da inandıkları handan yana taraf olan börilerin savaş dışında birbirlerine düşmanlık beslememeleri, aksine saygılı olmaları töredendi. Şu an san giysi ve at örtüsü ile doğudan olduğunu belli eden böri daha üst durumdaydı ve ilk konuşma hakkı onundu. Doğu her zaman öncelikliydi.

Tam önlerine gelip durdu Hun İli'nin doğusunu temsil eden böri.

"Kut sizinle olsun Hun erleri!"

Bu sözün karşılığı vardı. Hep bir ağızdan bağırdılar.

"Kut olsun!"

"Zorlu bir seçmeyi aşabilen, bileği güçlü, akli keskin seksen iki savaşçı kaldınız! Ama töre gereği sadece kırk er Kartal Savaşçısı olacak! Bu değişmez! Diğerleri yenden çalışıp, bir dahaki seçmeye hazırlanacaklar! İsterdim ki hepinizi Kartal Savaşçısı olarak ilan edeyim ama buna yetkim yok! Kırk, kutlu sayıdır ve her obada bu sayı ile sınırlıdır seçim. Meydana kaç savaşçı çıkarsa çıkarsın, kırk er seçilir!"

Sustu binbaşı. Töreye karşı söylenecek söz olmazdı!

Töre! Bir anlayış! Zamanın geçmişten bugüne taşıdığı kurallar zinciri! Tecrübelerle elde edilmiş sonuç... Sadece uygulanır. Ancak sözü geçen, herkesin sevip saydığı bir tanhu veya bütün büyüklerin katıldığı kurul-tay veya ruhlarla ilişkili bir Kam değiştirir töreyi. Zaman

ve mekân uygunsa, gerekçeleri açıklanabilirse, ancak değişir. Bunun dışında; töre, uygulanmak içindir. Sorgulanmaz. Yargılanmaz.

"Dört yüz kadar savaşçı içinden kırk yiğit seçilecek Kartal Savaşçısı olarak"

Neden kırk?

Mutlaka vardır bir nedeni, ama sorgulamak onlara düşmez! Aynı onarlı sistemi kuran Mete Tanhu'nun töresi gibi.

"Neden on?"

Töre... Ulu Mete Tanhu'nun koyduğu töre...

Kim değiştirebilir ki? Değiştirebilmek için Mete Tanhu'dan daha üstün olmak gerek!

Kim olabilir ki Mete'den üstün? Bir Mete daha çıkar mı? Bilinmez! Çöküş zaman isterse değiştirir töreyi! Yoksa uygulanır!

? ? Derin nefes alıp sürdürdü konuşmasını böri. "Yarışları başından beri izledik! Ben ve sağ yanı temsilen burada olan yoldaşım böri, aramıza Oba Atbaşı'm alıp, birlikte, içinizden dört yiğit seçeceğiz. Gelecekte, böri olmaya en yakın gördüğümüz, geçmişini sorup öğrendiğimiz ve bugün en iyi olduğunu gördüğümüz dört yiğit... Bu dört yiğit "Onbaşı" kuru alacaklar. Sonrası, onlara kalmış... Yoldaşlık hakkı gereği, dördü anlaşıp aralarında kuralları belirleyecekler. Sonra da kendilerine yoldaş olacak dokuzar er seçecekler. Ama biz yine

burada olacağız ve seçim gerekçelerini, hak ve adalet ölçülerini gözetip onaylayacağız ya da reddedeceğiz!"

Bunu söyleyen sarı giysili böri, göz ucuyla kırmızı giysili börinin gözlerine bakıp onay aldı. Atlarım yan yana getirip, aralarına Atbaşı aldılar. Dört onbaşığı seçmek için konuşmaya başladılar.

Yüreklarının heyecandan nasıl atacağını şaşırdığı seksen iki yiğit bekliyordu. İlk karar alınınca, bir erbaş çıktı ortaya ve buyruk verdi. "At in!" Atlarından inip, sırada sol yanlarına yedeklediler atlarını. "Atlardan ayrılıp, onarlı olun!" Atların yanından ayrıldı erler. Edinilen alışkanlıkla ile her biri yerini bulurdu. Kim öne, kim arkaya geçeceğini bildi. "Kılıç oyunları için eş tut!"

Son oyundu kılıç oyunu. Karar verilemeyince kılıç oyunu yapıldı. Demek ki böriler ve atbaş onbaşı seçiminden önce erleri bir de kılıç oyununda görmek istemişlerdi. Yeni bir şanstı bu.

Karşılıklı eşleştiler. Kılıçları sağ ellerinde, kalkanları sol ellerinde, birbirlerine kılıç üşürmeye çalışacaklardı. Öldüresiye değil, ancak bütün hünerlerini göstererek... Bildikleri bütün oyunları kullanarak, karşısındakini zor duruma düşürmeye çalışacaklardı.

Kısa bir bekleme oldu. Atları alandan çıkarmak ve yiğitlerin dikkatlerinin dağılmasını engellemek için. Çok sayıdaki izleyenlerden birileri, atlara sahip çıktılar ve alıp götürdüler seksen iki atı alandan.

Eşleşen erler karşılıklı geçtiler. Seçimsiz, tercihsiz bir eşleşmeydi bu... Onlar birbirlerine kılıç oyunu yaparken iki böri ve atbaş dikkatle izleyip karara varacaklardı. Diğer oyunlarda hak ettiklerinin üzerine bunu da koyup dört onbaşının adım seslendireceklerdi.

Dört onbaşı seçilip, dışa çıkacaktı. Oyun sürecekti bu arada. Onbaşılar da oyunları izleyerek yoldaşlarını seçeceklerdi. Hak gözeretek yapacakları bu seçimin börilerce ve Atbaş tarafından onaylanmasının peşine, kırk Kartal Savaşçısı belirlenmiş, seçim bitmiş olacaktı.

"Başla!"

Erbaşın verdiği buyruk ile başladı kılıç oyunları. Geniş alanda kırk bir çift yiğit eşlendikleri ile ahenkli bir kavgaya başladılar. Görülesi heyecanlı bir kavgaydı. İzleyenlerin nefesi kesiliyordu. Çelik kılıçların birbirlerine ve kalkanlara vurması ile çıkan ses karşı dağlardan yankılanıyordu. Kılıcım elinden düşüren veya kılıcı kırılan yenik sayılıp alanı terk edecekti. Fakat bu seçkin birlik içinde, böyle bir şey olması mümkün görünmüyordu.

Yiğitler vuruşuyor, börilere ve Atbaş dikkatle izliyordu. Aralarından ilk seslendirilecek onbaşının ismini bekliyordu seksen iki yiğit.

Böylesi bekleyişlerde, kimse, kendisinin seçici onbaşılardan biri olacağını tahmin edemezdi. Aklına bile gelmezdi bu. O an için tek düşünce hüner göstermekti. Yanşı dışardan izleyenlerin kıstaslanm bilmek zordu. Onların tek hedefi kırk kişinin arasına girmekti ki bu

şanslan da ikiye birdi. Bu zamana kadar yaptıkları yarışlar ve şimdiki kılıç oyunu...

İki böri ve Atbaş, aralarında konuşuyor, tartışıyor, birbirlerine yiğitleri işaret edip fikirleşiyorlardı. Onlar da aynı seçmelerden geçmişti. Hiçbir yiğidin hakkını yememek için ince eleyip sık dokumak zorundaydılar.

Börilerin konuşması uzadıkça vuruş kızışıyor, sesler artıyordu. Gittikçe hızlanıyordu kavgaya. Beğenilmek ve seçilmek güdüsü ile çırpınıyordu yiğitler. Zaman zaman börilerin ve atbaşın yüksek sesle tartıştıkları duyuluyordu. Zaman zaman da erbaşlardan birilerini yanlarına çağırıp danışıyorlardı. İsimler geliyordu kulaklarına kadar. İsmi duyan daha bir hevesle sallıyordu kılıcını. Küçük yaralanmalar oluyordu, yiğitler ne yaraya ne de akan kana aldırmadan kılıç sallıyorlardı birbirlerine.

Sonunda ortak karara vardılar ki... "Dur!" Bu buyrukla oldukları yerde çivilendi kılıç sallayanlar. Sadece nefesleri duyuluyordu. Kılıç sallamaktan sıklaşmış nefesleri. Yine san giysili böri başladı konuşmaya. "Dinleyin!"

Zaten dinliyorlardı kıpırdamadan.

"Sonunda karara vardık! Hak yememek içindi bu kadar dikkatimiz ve tartışmamız. Bu kadar yiğit savaşçının arasından dört onbaşı seçmek çok zor oldu. Bir karar verdik, çünkü karar vermek zorundaydık. Şimdi, önce ben iki yiğidin adım vereceğim. Sonra da yoldaşım böri iki ad verecek! Bundan sonra söz onlarındır. Bu dört yeni Kartal Savaşçısı onbaşı, yoldaşlarını seçecek

ve bize bildirecek. Biz, son kararı verdikten sonra; bu onlu ölene veya bağlanacakları hanlarından yeni bir buyruk alana kadar ayrılmayacaklar!"

Kulak kesilen savaşçıların çoğu seçen değil seçilen olmaya adaydılar. Kimsenin içinden ilk dört onbaşı olarak çağılmak gelmiyordu. Çünkü onbaşı olduktan sonraki görev çok ağırdı. Hepsi birbirlerini yakından tanıyan, aynı obanın yiğitleri arasında seçim yapmak zordu. Bu sorumluluğu taşımak kolay değildi. Yapılacak en küçük bir haksızlık gelecekteki haklarını, ünlerini etkilerdi. "Çupka!" ilk ad verildi! Kesinleşen ilk Kartal Savaşçısı, seçilen ilk onbaşı... Kimse şaşırmadı. Bilinen bir yiğitti. O da bekliyordu sanki bu çağnyı. Adı ilk söylenmişti. Demek ki en iyileri oydu.

"Buyruk börinin!"

"Sol yana çık!"

Kılıcım kımna sokup ağır hareketlerle çıktı Çupka onbaşı. Atım getirdiler. Yüzünü savaşçılara dönmüş, sol yanım bõrilere vermişti. Yüzünde gururdan eser yoktu. Kaşları çatık, öylece savaşçıları süzüyordu.

"Toksü!"

Bu isim biraz şaşırttı savaşçıları. En gençlerden biri-ydi. Dikkat çekmiş ve seçilmişti. Demek ki hak etmişti.

Heyecanlı bir ses bağırdı bu kez! Şaşkınlığı öylesine belli oluyordu ki bu seste. Demek ki o da beklemiyodu.

"Buyruk börinin!"

Öylesine heyecanlandı ki, gülümsetti yiğitleri.

"Sol yana çık!"

Bir an sağım solunu şaşırđı Toksu Onbaşı. Yakındaki bir yiğit eliyle işaret etti de öylece düzeltti kendisini. Hızla çıktı sol yana. Atım yetiştirdiler. Bindi ve Çupka'mn sağ yanında durdu.

Sadece iki ad kalmıştı söylenecek. Bu sefer sağ yan Bõrisi seslendirdi bu ismi.

"Gürbüz!"

Bütün savaşıların yüzünde bir gülümseme belirdi.

İri yarı, heybetli, göbekli cüssenin üzerindeki çocuksu yüzü ııdı Gürbüz'ün. Obamn en büyük, en iri atı onundu; ama yine de üzerine çıkınca küçük görünürdü hayvan. Çok kuvvetliydi Gürbüz. Onunla güreşe kimse cesaret edemezdi. Yoldaşları ona takılıp " Bu ata ettiğın eziyetin cezasım tanrı verecektir!" derlerdi.

Cüssesini hak eden sesle bağırdı.

"Buyruk bõrinin!"

"Sol yana çık!"

Yakmdakilere çarparak, büyük cüssesi ile çıktı sol yana Gürbüz. Getirilen atma bindi ve yerini aldı.

Artık son onbaşının adım bekliyorlardı. Ondan somaki heyecan ise seçilecek savaşçılarla sürecekti. Büyük yük seçilen dört onbaşımın i üzerinde olacaktı.

"Tayun!"

Kulaklarına inanamadı! Adını çağırın buyruğā heyecanla karşılık verdi titreyen sesi ile. "Buyruk Bõrinin!" "Sol yana çık!"

Hak etmişti demek ki. Bu hak edişi sol yana doğru yürürken içinde duyuyordu Tayun. Yanma koşturulan Doruk, farkındaydı sanki başarının. Başım gururla yükselmişti. Atma bindi Tayun. İster istemez elindeki dizginleri çekmişti. Çok hareketlenen doruk'un şaha kalkıp onu düşürmemesi, mahcup olmamak için. Çıkıp Gürbüz'ün sağında yerini aldı. Kendisini izleyenlerle göz göze gelmemek için gözlerini kaçırdı. Aklına Ulu Kam geldi. Ona olan ilgisi, emanet ettiği bohça... Kam'm bildiği, onun henüz bilmediği bir şeyler vardı. Az önce seçildi; bundan sonra seçen olacaktı. Kendisi ile olacak dokuz yoldaşım seçerken ne yapacağını, hangi kıstaslara uyacağını düşünüyor, kimsenin hakkını yememek adına heyecanlanıyordu. Yapılacak bir hata daha başlangıçta adım kötü eder, bunu temizlemek de mümkün olmazdı. Bu nedenle aklına düşeni değil, bu yetmiş sekiz yiğit içinden hak edeni seçecekti. Birbirlerini çok yakından tanıyan bu insanlar, yarın birlikte vuruşacakları, canlarını emanet edecekleri yoldaşlarını seçerken geçmiş, birlikte yaşadıklarım, seçileceklerin savaşçılık dışındaki özelliklerini de gözetmek zorundaydılar. Bu nedenle, seçim hakkı içlerinden çıkan dört kişisindi. Ama onay yine bõrilerindi. Yapılacak en küçük haksızlığı önlemek ve kendi seçtikleri onbaşların, daha işin başında, bunu hak ettiklerini alkışlamak için oradaydılar. Seçime fazla karışmazlarsa da akıllarının yetmediği seçim için sorarlardı.

"Neden onu seçtin?"

Uygun bir cevap vermeliydi onbaşı.

İzleyenler seçimi çok uygun bulmuşlardı ki övgü sesleri duyuluyordu. Böriler ve Atbaşı takdir ediliyordu yaptıkları seçimler için. Artık, Kartal Savaşçıları'nın seçimi merakla bekleniyordu. Oğulları, eşleri, kanndaşları seçilecekler arasında olanlar daha bir meraklıydılar.

"Tayun Onbaşı!"

Börilerin yanında duran Atbaş seslenmişti ona.

"Buyruk Beyimindir!"

"Kam emaneti bohçayı aç!"

Kam'm ona emanet ettiği, şu an masanın üzerinde duran bohça yine onun ellerinde olacaktı. Acele etti Tayun! Atımın dizginlerini yanında duran Gürbüz'ün eline tutuşturup atladı atından... Seğirtti. Bohçayı aldı masadan. Sonra börilerin yanına yetiştirdi. O, yerde, diğerleri at üzerinde.

"Yere koy ve aç bohçayı!" dedi sol yan Börisi. Kut-sanmış bohçayı yere koyarken de, açarken de içi ürperdi Tayun'un. Bohça açılınca gördüğü şaşırttı onu. Yutkunamadı bir an!

Töre gereği, hemen her yiğidin kendini belli eden bir işareti olurdu. Bunu doğadan seçerdi yiğitler. Silahlarına, giysilerine, kuşaklarına ve kemerlerine, atlarının eğrine, örtüsüne işlerlerdi. Sürüsü olan bu işaretle damgalardı hayvanlarını.

İşte kendi işareti olan "Kartal pençesi" karşısındaydı. İnanamadı!

O güne kadar görmediği güzellikte ve renklerde kartal tüyleri, dört grup halinde ayrılmış ve her biri iki parmak eninde bir bağla bağlanmıştı. En üstteki bağın üzerinde kartal pençesi işareti onu selamlıyordu adeta! Diğer bağların üzerinde işaret olmaması daha bir tuhaf etti onu.

"Bu tesadüf mü? Olamaz!" diye geçirdi içinden. İhtimalleri düşündü. Ya Böriler onbaşı seçiminden önce Ulu Kam'a danışmışlardı ki bu durumda yarışların ne anlamı olurdu? Ya da Kam daha olmadan, bilmişti olacakları!

İçi titredi Tayun'un. Öylece kalmış, ona seslenildiğini bile duymamıştı. Erbaş, daha yüksek bağırdı.

"Onbaşı Tayun!"

O zaman duydu ve ayağa fırladı Tayun.

"Buyruk beyimindir"

"En üsteki bağı al ve yaklaş!"

Tayun eli titreyerek uzandı işaretinin üzerinde bulunduğu bağa. Aldı ve Sol yan börisine yanaştı. Bağı uzattı. Bağlı kartal tüylerini alan böri, bağı açtı ve üzerinde işareti bulunan bağ kordonunu Tayun'a uzattı Tayun alıp öptü bağı, alnına sürdü. Sonra da kemerine ası.

Bir kartal tüyü seçti Böri.

"Yaklaş!"

Tayun aün dibine kadar sokuldu. Böri, kartal tüyünü Tayun'un börküne taktı.

"Kutlu olsun Onbaşı Tayun! Daha nice nişanlar takasın!" dedi.

"Kut bizimledir börim! Var ol!" diye karşılık verdi Tayun.

Tayun'a diğer tüyleri uzatü Böri! Yoldaşlarım seçmek için sıranı bekle!" dedi. Kam, bohçayı ona verdiği için ilk kartal tüyü Tayun'a takılmıştı. Sırasına dönüp atma bindi.

Sol yan börisi Çupka'yı sesledi. On kartal tüyü bulunan bağı eline alıp böriye uzatü Çupka. Kartal tüyü takıldıktan sonra görevi hatırlatıldı.

"Şimdi ilk hak senin... Dokuz yoldaş seçeceksin!"

Böri, erbaşlardan birine başıyla işaret etti. Erbaş atıyla ileri çıkıp buyruk verdi.

"Eşlesin!"

Kılıç oyunları için yeniden eşleşti yiğitler.

"Başla!"

Vuruş yeniden başladı. Beklerken soğumuşlardı yiğitler. O nedenle ilk hareketleri ağırdan aldılar. Sonra hızlandılar.

O zamana kadar düşünmüş, ön kararını vermişti Çupka. Ama şimdi bu kararını etkileyecek kılıç oyunlarını izleyecek ve dokuz isim söyleyecekti oyunlar sürerken. Bu isimler uygun bulunursa seçimi tamamlanacaktı.

Vuruş sürerken atı ile vuruş alanının çevresinden dolandı Çupka. Sonra bõrilere yaklaştı ve ilk ismi verdi.

Çupka'nın ilk söylediği isim Kulpa oldu. Bu ismi onayladı iki Bõri. Tayun'un od yoldaşı, emişi olan Kulpa, onbaşı olamamış; ama ilk Kartal Savaşçısı seçilmişti. Sonra bõrilere sekiz isim daha söyledi Çupka. Kısa bir tartışmadan sonra bu isimler onaylandı.

Bõri seçimi sonlandırmak için erbaşa işaret verdi.

"Dur!"

Vuruş durdu. Çupka'nın seçtiği dokuz isim söylendi. Ortaya çıktılar. Kartal tûylerini Çupka Onbaşı takû! Seçilen dokuz Kartal Savaşçısı, atlarını alıp, Çupka'nın ardında sıralandılar.

Bõrinin işareti ile oyunlar yeniden başladı. Eşsiz kalan bir yiğit, iki yiğide karşı oyun ediyordu ki bu hüner göstermek için bulunmaz fırsattı. Kılıç oyunları sürerkenken Sağ yan bõrisi sıradaki onbaşını sesledi.

"Onbaşı Toksu!"

Bağı açan ve kartal tûyü takılan Toksu Onbaşı dokuz yoldaşının adım söyledi. Oyunlar durup uygun bulunan bu dokuz isim de Kartal Savaşçısı ilan edildi.

"Onbaşı Gürbüz!"

Aynı yollardan geçti Gürbüz de.

Üç onbaşının söylediği isimler onaylandı.

Son olarak Tayun Onbaşı yoldaşlarını seçecekti.

Oyunlar başladığında beklemeden bõrilere yanaşp isimleri saydı Tayun.

"Odmuş!"

Tayun'un her zaman takdir ettiği, ağzı sıkı, bileği kuvvetli bir yiğitti. Tayun'dan yaşça büyüktü üstelik bu ikinci katılımıydı. Sevincini öyle belli etti ki...

"Alpar!"

Alpar, adını söyleyen Tayun'a bakarken hala inanamadığını belli ediyordu. Oradaki en gençlerden biriydi.

"Uma!"

Sonra da diğer isimleri saydı Tayun: Usuk, İlگیر, İnel, Yamı, Sangı, Bıtrı...

Böriler bu dokuz ismi onayladı. Kartal tüylerini Tayun takü.

Seçmeler bitti.

Kırk yiğit; zorlu bir sınavdan geçip Kartal Savaşçısı olmuştu. Kalanların üzgün olması normaldi; ama seçilenlere bakınca haklarının yenmediğini görüyorlardı. Kiminin son denemesiydi. Kimi çok çalışıp, gelecek yıl bir daha katılacaktı seçmelere. Seçilenleri kutlamaktan ve yazgıya razı olmaktan başka çareleri yoktu.

Asıl seçici olan dört onbaşı, yoldaş seçmişlerdi kendilerine. Bundan sonra hep birlik olacaklar, onlu grup birlikte eğitim yapacaklar, birlikte savaşacaklardı. Tek vücut olmaları, hissetmeleri, birbirlerine emanet olmaları bu sistemin özüydü. Her bir onlu Kartal Savaşçısı birliği bir tümenin öncüleri olan Kartal Savaşçıların arasına katılacaktı.

Son bir görevleri vardı. Onbaşılar, seçimlerini yapıp yerlerini, taraflarını belirleyeceklerdi. Yiğitler, gönüllü olacakları bu seçimlerini yaparken, iki yiğit börinin görevi bitmiş, gitme zamanları gelmişti.

Eskiden, tek ve güçlü Tanhu zamanında böriler seçtikleri Kartal Savaşçıların yerlerini de söylerlerdi, "Sen batıya, sen doğuya..." Şimdi durum çok karışık. Gönülsüz savaşçı kimseye fayda sağlamazdı. Üstelik şu an Orhun'da Tuçi Han, diğer bir yanda Hohanyeh Han, öte yanda ise oldukça zayıf bir ordu ile Hotuvusu Han yer alıyordu. Her biri kendince han ve devleti yönetmekte istekli... Her biri diğerini istemeyen, düşman gören, yok etmek için elinden geleni yapan...

Budunu, erleri ikilemde koyan, taraf olmaya zorlayan bu yazgı bitmeliydi.

Yiğitlerle vedalaşıp kut dilerken durumu özetledi sarı giysili böri.

"Görevdi! Geldik seçimimizi yaptık! Hun ordusu eski Hun ordusu değil. Bunu bilin! Budun parça parça! Hun Hanları, Hun Eligleri birbiri ile kavgalı. Bir zamanlar tek bir ordu vardı. Ey Kartal Savaşçıları! Ey bu sınava katılıp büyük yiğitlik gösterenler! Önünüzde birkaç yol var! Bu yollardan ya birini seçeceksiniz. Ya da obanızda kalıp bekleyeceksiniz. Ama unutmayın verdiğiniz karar, and ile sınanacak ve dönüşü olmayacaktır. İyice düşünüp, dönülmez kararınızı verin. Kararınız şimdiden kutlu olsun!"

BÜYÜK SAVAŞ VE SONRASI

Ayguçi Göne Tarkan; elindeki bitiği okurken titriyordu. İstenmeyen sona doğru bir adım daha yaklaştıklarını, dönülmez yolun onları karanlığa götürdüğünü anlıyordu. Yapacak bir şey yoktu, onun açısından. Çadırının içinde aşağı yukarı dolaşarak zaman geçirmeye ve düşünmeye çalıştı, bir süre. Bu bitiği Tuçi Han'a nasıl aktaracak, sonrasında ne diyecekti? Üstelik kendisinin olan bu öneri boşa çıkmıştı.

Olmadık şeyler olmuştu işte. Başladıkları ile şimdi geldikleri noktalar o kadar farklıydı ki! Bu kadar hata yapılmasaydı, bu kadar kan dökül meşeydi, Tuçi Han çoktan Tanhu olmuştu. Ama şimdi... Durup düşündü! Nasılsa savaş kaçınılmazdı. Acaba bu bitiği Tuçi Han'a vermese...

"Bu daha kötü olur! Güvenle beklemeyi sürdürürken ve çok kötü bir son hazırlar bize. En iyisi söylemek! Başka çare de yok!"

Erlere bir şeyler hissetmişti. Yazgının onları sürüklediği sonucun hiç de iç açıcı olmadığı fark etmiş gibi davranıyorlardı. Bu ordugâh, bugüne dek hiç bu kadar sesiz ve neşesiz olmamıştı. Ölüm sessizliği vardı üzerlerinde. Gece alabildiğine karanlık, Ay ortalarda yok, gece böceklerinin sesleri bile çıkmıyor... Bütün uğursuzluk işaretleri tamamlanmış!

"Anlamadığım şu; Hotuvusu nasıl oldu da Hohanyeh'e destek vermeye geldi? Nasıl oldu da onunla

birlikte hareket eder? Oysa beklentim, onların da birbirlerine vurmasıydı. Er veya geç mutlaka olacak bu. Hotuvusu Han, kendine yapılan haksızları unutmaz. O unutsa, budun unutturmaz. Ama şimdi kim akıl ver-diyse..."

Biliyordu aslında kimin akıl verdiğini.

"Püdey..."

Püdey çok akıllı bir ayguçiydi. Hotuvusu'nun Püdey'i dinlemesi de büyük yarar sağlıyordu ona.

"Beni dinlemedi Tuçi Han. Hep kafasının dikine gitti."

Bir hakan yortugunu dinlemeliydi. Onun göremediğini görebilen, düşünemediğini düşünebilen birileri çıkardı mutlaka. Bu nedenle töre "Danışmayı" şart koşuyordu. Bu nedenle kurultaylar yapılıyordu.

Bunu düşünürken diğer bir yanı "Dinledi de ne oldu sanki? Karındaşımdan yardım istemesini sen söylemedin mi ona?" diyerek kendini suçluyordu. Bu sonucu beklediğini itiraf edemiyordu bir türlü kendine Göne Tarkan.

"Ben olsam yardım eder miydim Tuçi Han'a?"

Bir yönüyle haklıydı Tuçi Han'ın Ayguçisi Göne Tarkan.

Kara Kemikli Hotuvusu Han; Püdey Ata'nın akılcı sözünü dinlemiş ve az sayıdaki savaşçısı ile karındaşı Hohanyeh'e yardıma koşmuştu. Savaşçı sayısı azdı; fakat yaptığı hareket yüreklendirici olmuştu kendisi ve savaşçıları için. En azından Tuçi Han'ın önünden kaçmayı

birakmış, savaşmak için karşısında yer almış, ona karşı durmuştu. Bu hareketi hemen destek bulmuştu bunda. Tarafsız kalanlar ve taraf tutmak için bir ışık bekleyenler onun yanma koşmuştu. İyi bir ordu toplamıştı, kısa sürede savaşçı sayısını artırarak. Hohanyeh Han safında savaşanlar bile; çok sevdikleri Hotuvusu Han'ın onlarla birlik olmak üzere geldiğini duyunca daha bir cesaretlenmişti. Cesaret, kazanmanın yarısıydı.

Hotuvusu Han'ın yol boyunca topladığı savaşçılarla erat sayısı arırmıştı; ama ordusunun Hohanyeh Han ordusu ile karşılaştırılması bile mümkün değildi.

"Dört bin er..."

"Hotuvusu Han; berimizde ve bizim geri çekilme yolumuzu tuttu. Önümüzde de Hohanyeh Han var..." diye hesaplar yapıyordu Göne Tarkan. Elinde tuttuğu, elini yakan, yüreğini burkan, Han'ın karındaşı Kösü Han'dan gelen bitikten soma, kendince bir çıkar yol bulma çabasındaydı. Tuçi Han'ı bu kısıkaçtan nasıl çıkaracaktı?

Tuçi Han; savaş gününün geldiğini düşünüp; yarın için savaş buyruğu vermişti ordubaşlarına. Güneşle birlikte yorgun ordusu, Hohanyeh'in sayıca kendisinin ordusundan biraz daha az, fakat dinlenmiş ordusuna saldıracaktı. Taktik gerekmezdi bu savaşta. Hanların savaşı bir taktik savaşı olmayacaktı. Savaşma yöntemlerinin bir farkı yoktu ki. Asırlardır Hunlar nasıl savaşıyorsa yine öyle savaşacaklardı. Burada avantaj, belki sayıdaydı, ama Tuçi Han erlerinin moralsiz ve bezgin,

Hohanyeh'in savaşçıların dinlenmiş ve Hotuvusu'nun desteği ile daha moralli, hatta istekli olmasını dikkate almak gerekti. Bu önemli bir üstünlüktü.

Hotuvusu...

Son anda ani bir karar değişikliği ile "Bu kavgada ben de varım!" diyerek ortaya çıkmış, hızla yer değiştirip gelmişti. Biraz uzak duruyordu Tuçi Han'a, ama Hohanyeh'i desteklediğini açıkladığına göre gerektiğinde savaşa girerdi mutlaka. Tuçi Han için hiç iyi olmamışü Hotuvusu'nun orada olması.

"Od! İki od arasında kaldık!"

Kendi kendine konuşuyordu Göne Tarkan. Hiç sevmeydi bir şeydi bu yaptığı. Eskiden olsa "Kendi kendine konuşan adam ahmadır ya da çaresiz!" derdi. Tuçi Han yortugunu öylesine boşaltmışü ki danışacak başka birileri kalmamışü. şimdi kendini çaresiz hissediyordu. Oysa küçük bir kurultay... Bu duruma düşürmeyebilirdi onları.

"Burada, ahmaklar gibi kendi kendime konuşacağıma varıp Tuçi Han'ın yanma gideyim! Uygun bir zaman bulunca söyleyeyim bitiğin geldiğini. Ondan sonra yeni bir karar aldırıp, çekilme yollarını arayalım. Yapacak başka şey yok!"

En zor durumda bile görevini yapma çabası, sadakatinin bir göstergesiydi.

Gecenin sessizliğinde, ayak seslerini duydu Tuçi Han. Gelenin kim olduğunu tahmin ediyordu. Göne Tarkan'a eşlik eden erlerin gürültüsü de ortak olunca...

Çadırında, ayakta, ordubaşlarıyla yarınki savaşın son hazırlıklarım konuşuyordu. Ayguçının orada olmaması kimsenin dikkatini çekmemiştir. Tuçi Han çağırma-
mış, Göne Tarkan'ın kendisi de istememiştir bu toplan-
tıya katılmak. İş onu aşmıştı. Danışmanlar susacak,
kılıçlar ve erler konuşacaktı artık.

"Neden geliyor? Bir haber mi var?" diye düşündü Tuçi Han. Haberin iyi bir haber olması için dua etti içinden.

Bir kapıcı içeri girip Baş Ayguçi'nin geldiğini söyledi.

"Alın içeriye!"

Ayguçi'nin yüzünün solgunluğu çadırın loş ışığında belli olmuyordu. Gelip durdu Han'ın ardında. O sırada bir tümenbaşı savaşa dair bir şeyler anlatıyordu. Tuçe Han dönüp yüzüne bakmadı Ayguçisinin. Baksaydı anlardı kötü bir şeyler olduğunu. Ayguçi Göne Tarkan, gelen cevap hakkında Han'a bilgi vermek için beklemeye başladı. Tam o sırada kapıcı yeniden girdi içeriye ve tümenbaşılardan birine, bir binbaşımın çadır dışında görüşme dileğini ilettili. İzin alıp çıktı tümenbaşı. Az soma içeri girdiğinde başı yerdeydi. Bir şeyler döndüğünü anlayan Tuçi Han kızgın bir sesle ne olduğunu sordu.

"İyi bir haber değil Hanım!"

"Nedir o iyi olmayan haber?"

Yüzü yerde, kekeleyerek konuştu tümenbaşı.

"Bazı binbaşılar, savaşçılarım da alıp gitmişler Han'ım!"

"Ne?"

Çadırın ortasına yaşın düştü sanki. Bu çok kötü bir haberdi. Eratta çözülme olursa, bulaşıcı hastalık gibi yayılırdı. Geriye doğru birkaç adım atıp, tahtına adeta çöktü Tuçi Han. Çenesine dayadığı elinin titremesi fark ediliyordu.

Neden soma konuşabildi.

"Kaç, kaç binbaşı?"

"Beş!"

"Beş!"

Bu beş bin savaşçı demekti. Büyük ihtimalle karşı tarafa geçmişlerdi. Kalabalık ordusundan beş bin kişinin ayrılması o kadar önemli değildi; ama ya bu iş sürerse, ya artarak... Hem de çok kötüye işaretti.

"Savaşçıların, daha savaşmadan terk ettiği bir han!"

Bütün tümenbaşılardan gözden geçirdi Tuçi han. Soma sorusunu yöneltti.

"Başka, başka giden olur mu? Tümenlerinizde ek-silme olur mu?"

Hepsi teker teker konuşup böyle bir şey beklemediklerini söylediler. Zaten kim beklerdi ki böyle bir şeyi? Son anda bağlı bulunduğu ham terk etmek, belki de

gidip karşı tarafta yer almak, kolay açıklanabilir bir tavır değildi.

Bağlılık ve sadakat çok önemli vasıflardı. Eri, er yapan asıl duygulardı bunlar. Kimi sonuna kadar, ölümüne yer tutardı hanın çevresinde. Kimi de işte böyle... Soyla alakalı bir şey olsa gerekti. Atadan geçen bir öğreti... Yoldaşlarım yarı yolda bırakıp çekilenlerin yarm kime ne faydası olurdu?

Yapacak bir şey yoktu. Son olaydan sonra Baş Ayguçi Göne Tarkan, Tuçi Han'ın karındaşımdan gelen cevap bitiğini açıklamamaya karar verdi. Moralleri iyice bozmak olurdu bu. Bir duyulursa, erat arasında bir yayılırsa...

"Kimse kalmaz yanımızda!" diye geçirdi içinden, "Söylememek en iyisi. Nasılsa yarm savaş var. Sonunda kazanırsak bu bitiğin değeri sadece gönderene ceza vermek için önemli. Kaybedersek... Hiçbir şeyin değeri yok!"

En kötü karar en iyi kararsızlıktan iyidir! Karar verdiği için rahatladı Göne Tarkan. Yarım tartışanlara katıldı. Birkaç akıl verdi, açıklama yaptı onlara. Bu durumda saldırmamak ve beklemek en akıllı seçimdi.

"Yerimizde kalıp bekleyelim. Ordumuz yorgun. Bu, bulunduğumuz tepeyi tutalım! Hohanyeh'in beklediğini yapmayalım! O, zorunlu kalsın bize saldırmaya. Böylece açık yönlerini, hatalarım görmemiz mümkün olur! Şu

an karşımızda ne olduğunu, neler yapacağım bilmiyoruz! Bekleyelim! O saldırın!"

Kabul görmedi bu teklifi. Hun savaşçıları saldırmayıp ne yapacaktı ki? Hem, çok yorgun savaşçıların, bir an önce bütün güçleri ile saldırması ve karşı tarafı çekilmeye zorlaması en akıllıca yöntem olacaktı.

"Bir anda saldırıp, yıldırarm. Sonra da sarıp, ezelim!"

Masa başında bu kadar kolay görünürdü her zaman savaş. Uygulamaya gelince ortaya öyle ince ayrıntılar çıkardı ki. Sonra hayıflanırdı savaşı yönetenler.

"Ben bunu nasıl oldu da göremedim?" diye.

Yarın savaşta "Saldırıp, ezelim!" diyenler yaptıkları hatanın farkına varacaklardı, fakat çok geç olacaktı.

Ünlü ordubaş Tüveyi Şad, suskun kalıyordu bu toplantıda. Ömrü savaşlarda geçmiş bu tecrübeli ordubaş, sık sık Göne Tarkan'la göz göze geliyor, fikirlerine katıldığını belli ediyordu. Bir çaresizlik okunuyordu bakışlarından. Sanki neler olacağını biliyor da kaderine razı olmuş gibi... Ya da "Bu iş bitsin artık!" tavrında. Yarın çok görev düşecekti ona. Saldıran ilk kuvvetleirn başında olacaktı. Başarısı çok önemliydi. Savaşın ve Tuçi Han'ın geleceği ona bağlıydı. Tuçi Han ona olan güvenini sık sık yineliyordu.

"Merkeze, doğrudan Hohanyeh'in bulunduğu merkeze saldıracaksın Tuveyi Şad. Huyunu bilirim

Hohanyeh'in. Zoru görünce kaçacakta. Bu zoru göstermelisin ona!"

Bir süre daha tartışıldı. Tümenbaşları Tuçi Han'ın önünde; savaşı kazanacaklarına and içip tümenlerinin basma gittiler. Binbaşları ile son bir toplanü yapacaklar ve buyruklarını vereceklerdi. Dinlenmek için çok az zamanları vardı. Ayguçi de kalmadı Han'ın yanında. Çadınna çekildi uyumak için.

Hiç uyumadı.

Yaz mevsiminin güzel bir gecesi idi. Güzel olan yalnızca geceydi gerçi. Sakçı korunağında gözlerini karanlığa dikmiş bekleyen er Penge, çıkan her sese kulak verip görevini yapma çabasıydı.

O gecenin sakçıbaşısı Dolgan Onbaşısı ses verip yaklaştığını duyurdu. Ön kısmı toprakla yükseltilmiş, bir adam boyu hendek şeklindeki korunağa girdi.

"Gecen kut olsun Penge!"

"Böyle gecelerde Kut ne gezer Dolgan Onbaşım?" diye bezgin bir sesle karşılık verdi Penge "Gece işte!"

Güldü Dolgan!

"Güne az kaldı nasılsa!"

"Artık günden de umudum yok Onbaşım!"

"Şu kavga olmasaydı!"

Yayla zamanının en güzel günleriydi oysa. Bunalıcı sıcakları yaylanın serininde geçirmek... Mutluluk ve verim...

Yaylayı unutmuşlardı bu karmaşa arasında. Düş gibi geliyordu Penge'ye. Kùltürlerinin özü olan yaylalar bomboş beklerken onlar burada...

"Tann Dağları, dağlanınız bizimken; yayla demek güç demektir. Bahar demektir, yaz demektir. Birlikte göçmek demektir. Sürülerin artması, daha çok ürün demektir! Şimdi kimsenin aklında yayla yok! Varsa birbirini kırmak, yoksa kanndaşkanı dökmek!"

Yaylaklar... Yaz mevsiminin sıcak günlerinde Hunların sığındığı yerlerdi. Kutlu bölgelerdi. Tann Dağları'nın aşınca kuzeyde yaylalar başlar. Bir de Han için ayrılmış bölge vardır. Adı Kinman... Ulu Mete Tanhu'nun yaylağı...

Penge büyük özlemle hatırlatıyordu yayla günlerini onbaşıya. Dolgan Onbaşı da dalıp dalıp gidiyordu.

"Üzülme!" dedi "Bu kan bitecek Penge!"

"Bitecek ama korkanm bizi de bitirecek Dolgan Onbaşı! Bizi de bitirecek!"

"Aş yedin mi?" diye sordu konuyu değiştirmek için.

"Yemedim! Ama az kaldı nöbetimin bitmesine!"

Savaş öncesi yiyeceği son aş... Belki acundaki son aş...

Tepenin gözetlemeye en uygun yerindeydiler. Aş-ğıda geniş bir ova ve karşıda yeniden yükselen dağlar! Hohanyeh Han ordusunun o dağlardan gelmesi bekleniyordu.

"Bir şey gördün mü?"

"Yok!"

Sakçılar sadece gözlemek, gelen olursa haber vermek için oradaydılar. Yoksa kancıkça bir baskın beklemiyorlardı. Hiçbir han denemezdi böyle bir şeyi. Kancıkça baskınlar Çin'in işiydi. O nedenle biraz rahattı sakçılar.

"Kavga ne zaman olur dersin onbaşım?"

"Yakında!" dedi sadece Dolgan "Çok yakında!"

Kaçanlar olmuş bizden! Öyle mi? "Öyle!"

"Bu nasıl iş onbaşım? İnsan hanını bırakıp kaçar mı hiç?" "Dirlik bozulunca çok şey bozuluyor Penge! Çok şey bozuluyor! İnsanlar da..."

Yiğit için inanılmazdı and bozulması ama... "Kazansak biter mi onbaşım?"

"Bitmez!" dedi Dolgan "Bitmez! Kazansak da bitmez, kaybetsek de! Kan davası gibi. Başladı bir kez! Bu hanlar, bire inmeden bitmez!"

İkisi de eş sahibiydi. İkisinin de aylardır göremediği çocukları vardı. Obaları gözlerinde tütüyordu. Kavgaya tutuştukları, kendi budunları olmasa umurlarında bile olmazdı, oysa şimdi ayrılık zor geliyordu.

Ayak sesleri duyular. Gelen nöbeti devralacak yeni sakçıydı.

İTangda zamanı Güneşi selamlayanlar mutsuzdu o gün. En mutsuzu da Kutlu Ozan'dı. Ozan'ın gözleri yaşlı, güneşin doğduğu yöne umutsuzca bakarken duasını mırıldanıyordu üzüntü içinde. Akli ermediği, ermesini de

istemediği bu kavgamn sona ermesini yürekten diliyordu. Yüksek yamacın üzerinde, önündeki düzlüğe hâkim bir noktadan aşağıdaki karmaşayı izliyordu. Güneşin ilk ışıkları ile iki taraf da hareketlenmişti. Önce gölgelerin koşuşturması, sonra silahlı savaşçıların gölgelerin yerini alması...

Bulunduğu yerin solunda, yukarı tarafta Hohanyeh Han kuvvetleri; aşağıda sağ tarafta ondan daha kalabalık görünen Tuçi Han kuvvetleri... Daha geride, uzakta; Tuçi Han'ın yolunu kesmiş, saldırmayı bekleyen Hotuvusu Han'ın küçük ordusu...

Ordugâhlan, ordugâhlann önündeki sancaklan, tuğları görüyordu Ozan. Her yandan davul ve boru sesleri yükseliyordu aynı müzik tınısında. Kapışacak kuvvetlerin aynılığı o kadar belliydi ki.

"Birbirlerini kıracaklar! Yine birbirimizi kıracağız! Sonra... Kime yarayacak bu? Budun ne kazanacak? Kim, kimin elinden tutacak? Kini elinden tuttuğunu alıp iyi bir yere götürecek?"

Ellerini göğsüne açıp bağırdı Ozan!

"Ey Ulu Tanrım! Ne zamana kadar sürecek bu karındaş kavgası? Kim bitirecek bunu, kim?"

Orada öylece bekleyecekti. Birbirlerini kıyasıya öldürecek olan aynı budunun savaşçıları, kendi hanlarının, kendi devletlerini çökertmelerine yardımcı olmak adına, birbirlerine ok salacak, kılıç sallayacak, kargı

dürtecekti. Her yere düşen Hun... Her yere düşüren Hun... Kazanan Hun, kaybeden yine Hun...

"Böylesi bir kırımın kazanan olur mu hiç? Kazananlar Hun düşmanları olacak. Onlar sevinip gülecekler. En başta Çin... Hun budunu birbirini kırarken, Çin sevinecek! Çin seviniyor şimdi!"

Ozan; belki de en acıklı destanım, bu acı manzara karşısında orada yazacaktı. Uzun ve kan kokan bir destan olacaktı. Yürek yakan bir yır. Çaresizce, kanlı göz yaşları dökerek söyleyecekti yırını Ozan!

Birden boru sesleri arttı aşağıda. İlk öncü kuvvetler birbirlerine doğru at sürdüler. Kartal Savaşçıları'nın savaş oyunları başlıyordu. Oklar uçuşmaya başladı. Naralar ve feryatlar birbirine karıştı.

"Savaş başladı!" dedi Ozan "Karındaşı kavgası başladı!"

Kızgınlıkla ayağa kalktı. Sesinin ulaşmayacağını bildiği halde bağırdı.

"Vurun! Kırın birbirinizi! Yok edin! Düşmanlarınızı sevindirin! Akıl yok sizde, sizi yönetenlerde akıl yok!"

Bütün gücü bitmişti. Daha fazla bakamadı bu kanlı kavgaya. Yerine çöktü. Başını eğdi ve elini kopuzuna atı. Teller feryat ediyordu Ozan'ın yerine. Aşağıda zamanların gördüğü en kanlı karındaşı kavgalarından biri sürerken, yukarıda, en acı yırlardan biri yakılıyordu. Ozan kavgasını kopuzuyla ve sesiyle veriyordu.

Başlangıçta bütün gücüyle saldıran taraf Tuçi Han ordusu oldu. Akıllı Ayguçi'sinin dediğinin tersini yapmışı. Karşı tarafı ezip, savaşı pir an önce bitirmek için, yıldırım hızıyla, Hohanyeh Han'ın bulunduğu merkeze yüklendi.

Buyruk şöyleydi.

"Önce merkezi vurup..."

Merkez, sağdan ve soldan çembere alınırsa, sağ ve sol yanlarla bağlanı kesilip, haberleşme önlenirse...

Tuveyi Şad yönetiyordu bu ilk ve güçlü saldırıyı. O da at salıyordu saldıranlarla birlikte. En önde uçmağa varmak ister gibiydi. Yiğitleri şaşkın, onun peşinde, ona yetişmeye çalışıyordu. Şerefli bir erdi Tuveyi Şad! Yiğitliği bilinir, dostça da düşmanca da sevilir sayılır... Bıkmıştı bu karındaş kavgasından. Dönemediği andının önünde rüzgâra kapılmış bir yaprak misali sürüklenip durmaktan bıkmıştı. On bin erin katlini unutamıyordu. O, o gün orada olmamalıydı. O, şimdi burada da olmamalıydı. O, Çin'e doğru akma çıkan orduların başında olmalıydı.

"Burası değil benim yerim! Ben ki Han Soyu'nun şerefli bir üyesi, kendi budunuma karşı savaşmaktan bıkmım!"

Öylesine kendini kaybetmiş bir haldeydi ki, ordusundan koptuğunun, Hohanyeh Han ordusunun ön hatlarına iyice yaklaştığının farkına bile varmadı. Attığına vuran bir Hun yiğidinin saldığı ok gelip tam göğsünden

vurdu Şad'ı. Sarsıldı ama düşmedi aından. Daha hızlı sürdü. Gülerек, hem de kakhahalarla gülerек... Bir ok, bir ok daha...

Uçuyordu artık. Gitmek istediğı yere doğru! Mutluydu.

Acun, Tuveyi Şad için ağlıyordu.

Tuçi Han, yorgun ve iz sürmekten bıkkın ordusunun uzun süre savaşamayacağını biliyordu. Bu nedenle çabuk sonuç almakü amacı. Daha ilk saldırıda yiğit ordubaşmı yitirdiğini öğrenince yıkıldı. Bu haberin yayılması kötü oldu ordu içinde.

Tuçi Han, ordusunu Hohanyeh'in merkezi bildiğı yere doğru saldırıya geçirmişti. Oysa beklenmedik bir şey oldu. Görünür merkezde olduğu varsayılan ve ana kuvvetlerini orada toplayıp başında olacağı düşünülen Hohanyeh Han'ın orada olmadığı, asıl kuvvetleri ile birlikte

Tuçi Han'ın sadık savaşçıları, kaybettiklerini bile bile ölüyorlardı. Uçmağa varmak, dönmekten daha şerefliydi onlar için. Adım adım gerilerken çaresizliklerini değiştirecek umutla, zaman zaman geriye dönüp, yükselen üç tuğun gölgesindeki hanlarını gözlüyorlardı. O at üzerinde ve sağdı. Öyleyse...

Yardım gecikiyordu. Bir şeyler hissetse de umudunu yitirmek istemiyordu Tuçi Han. Geri çekilebilir, önlemlerini alır ve gelecek yardımı beklerdi.

İsteksiz ve umutsuz bir sesle seslendi Göne Tarkan'a...

"Ayguçi! Bu yardım ne zaman gelir dersin?" dedi Tuçi Han "Orduyu geri çekip beklesek mi?"

Ayguçi, üzüntü içinde yere eğdi başım. Atım yavaşça Tuçi Han'ın yakınma sürdü. Tuçi Han yüzünü dönüp baktı Ayguçi'ye. Umutsuzluğu gördü. Her şeyi söylenmeden anlamıştı.

"Yardım gelmeyecek, öyle mi?"

Hiçbir şey diyemedi Göne Tarkan. Koynundan çıkardığı bitiği uzattı Tuçi Han'a. Zamanında vermesi gereken, ama veremediği...

Titreyerek aldı Tuçi Han. Bitiği açtı. Okudu.

Hitap yerinde hiçbir şey yazmıyordu. Karındaşı ona unvanı ile seslenmek bile istememişti. Doğrudan başlamıştı yazmaya. Büyük hakaretti, ama Tuçi Han'ın göreceği hali yoktu.

"Sen insanları sevmedin! Sen hiç kimseyi sevmedin! Tek amacın Hun Tahtı'na oturmaktı. Gücü kimseyle paylaşmak istemedin. Üstelik hakkın da değildi. Çok kan döktün. Çok Hun öldürdün. Ülkeyi karmaşaya ve karındaşı kavgasına mahkûm ettin. Kimseye acımadın ve insaf etmedin. Karındaşılarım, soyluları öldürdün. Benim üzerime bile ordu çıkardın. Şimdi benden yardım istiyorsun öyle mi?"

Zordasın! Belki de uçmağa varmak üzeresin!

Nerede, nasıl öleceksen öl! Umurumda bile değil. Sana yardım göndermeyeceğim. Sana asla yardım etmeyecek ve acımayacağım. Sakın bana gelme ve beni de kirletme..."

Bitik burada bitiyordu. Tuçi Han'ın, tutmaz olan elinden aşağıya kaydı ve yere düştü. Hemen atından inen Ayguçi kimse görmesin diye aldı bitiği ve koynuna soktu.

Tuçi Han yıkılmıştı. Yavaşça atının yönünü otağına doğru çevirdi. Sürdü atım. Onu takip etmek isteyenlere eliyle gelmemelerini işaret etti. Sadece Göne Tarkan uymadı bu buyruğa.

Az sonra çadırın önüne gelen Tuçi Han'ın atından inmek üzere davrandığını gördü. At uşakları koşup dizginleri tuttular.

Tuçi Han ve Göne Tarkan bu sırada göz göze geldiler. Bu gözlerde " Her şey bitti!" umutsuzluğunu okudu Ayguçi. Han,'sallanarak otağına doğru yürüdü. Bekleyen kapıcıbaşıya "Kimse beni rahatsız etmesin!" buyruğunu verip içeri girdi. Ayguçi neler olacağı tahmin ediyordu. Gözlerinden düşen yaşlara engel olamadı. Kısa bir süre kaldı yerinde. Tuçi Han'a zaman tamdı. Sonra yavaşça çadır kapısını kaldırıp içeriye baktı. Tuçi Han yaşamıyordu artık. Tahtının üzerinde, son kez, ama cansız oturuyordu.

Yeniden atma bindi Göne Tarkan ve yakında bulunanlara seslendi.

"Hemen tümenbaşılarna haber sal. Savaş bitti. Silah indirsin bütün savaşçılar. Kendilerini de sesle buraya!"

Haberi şaşkınlıkla karşılasalar da atlarını dörtlere sürdüler.

Orada kalanlara dönüp,

"Tuğları indirin ve kara bayraklar çekin!" diye buyruk verdi Göne

Tarkan. Yapacak başka bir şey yoktu. Tuçi Han devri kapanmıştı.

Asılan kara bayraklardan ve öten borulardan değişik bir şeyler olduğunu anladı savaşçılar.

Bir anda savaş durdu. Bir ses bütün sesleri bastırdı.

"Tuçi Han uçuşmağa vardı! Tuçi Han uçuşmağa vardı!"

Kalabalıklar dalgalandı. Kısa sürede Tuçi Han'ın otağında kendini öldürdüğü haberi yayıldı. Kimse hamsiz savaşamazdı. Eriksiz ve anlamsız olurdu bu. Hele kendini öldüren bir hanın ardından...

Savaş gerçekten bitmiş, Hohanyeh Han kazanmıştı.

BİR KAÇ GÜN ÖNCESİ

"Nasıl karar vereyim bilmiyorum Ulu Kam!" dedi sıkıntılı bir sesle

Tayun. Bilinmezleri bilen, fakat söylemeyen Kam'dan bir işaret bekliyordu.

Hunlar geleceklere ilgili kararlar verirken yıldızları okuyabilen kutlu kişilere mutlaka danışırlar. Tayun,

henüz göremediği yıldızının ona yol göstermesini istiyordu. Ancak Ulu Kam yardım edebilirdi ona.

Büyük sınavdan çıkmış, yoldaşları ile sevinçlerini paylaşmışlardı. Yollar birileriyle ayrılacak, birileriyle sürüp gidecekti. Hak ettiği Onbaşı kurunun hakkını verecek, kendi seçtiği yoldaşlarının güvenini sağlayacaktı Tayun. Güven çok önemliydi yoldaşlıkta. Attığı her adımda yanında, ardında güvendiği birileri olmalıydı insanın. Candan bağlı, canından vazgeçecek kadar sağlam. Seçtiği yoldaşlarının böylesi yiğitler olduğuna emindi. Ama bir yol ayırımında karar verirken onları düşünmek zorundaydı. Kendisi dâhil, on kişinin sorumluluğunun yükü omuzlarına ağır geliyordu şimdiden.

Önce babasını, anasını, karındaşlarını ziyaret etmiş, övgülerini, dualarını almıştı. Atasını gerçe, seçmelerden önce de emindi Tayun'dan. İşaretler onun başanlı olacağını gösteriyordu. Yine de Tayun'un ağzından "Atam, artık Kartal Savaşçısı bir onbaşıyım!" sözünü duymak başkaydı. Fazla anlatacağı, öğreteceği bir şey kalmamıştı oğluna. Onu yeterince ve akıllı yettiğince yetiştirmişti. Son öğütlerini de verdi. "Yolun kutlu olsun" dedi.

Seçiminde etki etmek istememişti Tayun'a. Kararını kendisi verecek, yolunu kendisi çecekti. Yazgısı onu nereye götürürse gidecekti.

Bütün yoldaşlarını yolculayıp yalnız kaldığında Aktan Ata'yla konuşmaya karar verdi Tayun. O kadar yiğidin içinde, onu seçmişti Ulu Kam. Şimdi kırk yiğidin

başım süsleyen kutlu kartal tüylerini ona ema net etmişti. Biliyordu olacakları! Belki de öyle dilemiş, dileği olmuştu. Şimdi geleceğe doğru atacağı adımında ona damşmalrıydı. Kutlu od nöbetinden beri sormayı düşündüklerini sormalıydı.

Güneş batmış, çadırların önündeki odun yığınları tutuşturulmuştu. İçeride yanan kandillerin gözünelerden yansısıyla, uzaktan bakanlara, od böceklerinin toplantısı varmış görüntüsünü veriyordu. Oba sakçıları yerlerinde pür dikkat gözcülüğü sürdürüyorlardı. Seçmeyi kaybedenler, bugün özellikle yalnız kalmak ve düşünmek için gönüllü sakçı olmuşlardı. Serin bir yel üşütmekten çok dokunuşuyla etkiliyordu insanları. Üşümekle ürpermek arası bir serzenişle, oysa mevsimin yaz olmasından mutluydu insanlar. Zor bir kıştan, belirsiz bir bahardan sonra tek zenginlikleri olan sürüleri sağ salım yazı bulmuştu. Oba baharda daha yükseklerle, daha verimli otlaklara doğru yola çıkama-manın özleminde olsa da...

"Eğer Hanlar arasında barış olursa! Bir dahaki bahar yaylaya çıkabiliriz!"

Kaç zamandır bu özlem seslendiriliyordu.

Bu karmaşa sürerken kimsenin aklına yaylaya gitmek düşmezdi. Düşse bile çıkarırdı aklından. Devletteki düzensizlik yaylada daha belirgindi. Güvensizdi yaylalar. Yağların, çapulcuların saldırısına açıktı. Hele erlerin

çoğu silâhâltmda iken... Obalarını ancak koruyabiliyorlardı. Gücü ikiye bölemezlerdi.

Eşli, çocuk sahibi savaşçılar için obadan ayrılıp gitmek öylesine zordu ki. İyi ki evdeş edinmemişti Tayun. Hatta yavuklusu bile yoktu. Yüce idealleri olanların ne yineydi eşlenmek. Öyle düşünüyordu ve kendine göz düşüren güzellerin yüzüne bile bakmıyordu, cam istese de.

Biraz tedirgin, biraz ürkek, Aktan Ata'nın çadırına doğru yöneldi. Adımlarını sert basıyordu toprağa. İstiyordu ki ayak sesleri duyulsun ve beklensin.

Bekleniyordu; ama ayak seslerinden dolayı değil. Bilinmezlerde gezinme sanatının ustası bir Kam'ın, gelecek olanı beklemek için ayak seslerine ihtiyacı yoktu.

"Anlamadın!" dedi Kam "Çünkü düşünmüyorsun; ama zamanla düşünecek ve anlayacaksın. Yaşayacak ve anlayacaksın. Dağlardan şaşmamak gerek. Düze inmek, düzde savaşmamak gerek. Kentler, kapalı, surla çevrili yerler bize göre değil! Her yamın açık olmalı ve yüksekte olmalısın! Neden?"

Yine soru ama cevap beklenmeyen soru...

"Çünkü Bütün acun yağdır sana. Dost yok! Azınlıktasın! Yağı kalabalık! Çeviriverirler hemencecik... Boğarlar seni. Oyuna gelmemek için dağlara, yükseklerle güveneceksin. Açıkta olacaksın. Her bir yanın açık..."

Bir süre bekledi. Soma derin bir nefes aldı.

"Dinle! Sana bir öykü anlatacağım! Ders alınacak bir öykü!"

Öykü dinlemeye gelmemiştir Tayun. Soracakları vardı.

"Aklındaki soruların çoğuna cevap bulacaksın!" diye sürdürdü konuşmasını Kam. Böylece yine belli etmişti Tayun'un yüreğinin sesini duyduğunu.

"Bu bir öykü... Çok baharlar önce Ulu Bir Kam anlatmıştı bana..."

Eski bir zamanda, yalnızca iki han varmış acunda. Biri küçük bir budunun Han'ı Küçük Han, diğeri daha kalabalık bir budunun hanı Büyük Han... Acunun çoğu elinde olduğu halde yetmezmiş Büyük Han'a... Acunu diğeri ile paylaşamazmış. Bu nedenle sık sık savaşmışlar. Birinin budunu az olduğundan, ordusu küçük, diğeri budunu daha kalabalık, ordusu da daha büyük... Ordusu küçük olan Küçük Han'ın savaş taktiği hiç değişmemiş.

Bir dağın yamacım tutar, sabırla beklermiş orada. Ordusu büyük olan Büyük Han, bir süre bekler, soma saldırır ama dağa yerleşmiş olan Küçük Han'ı yenemez, dağdan sökemezmiş. Bir sürü ölüsünü bırakıp çekip gidermiş.

Her savaştan soma, oğullarım yanma toplarmış Küçük Han ve öğüt verirmiş.

'Sakın unutmayın. Biz dağ gibi olmalıyız savaşta. Dağı tutmalı, savunmalı ve yerimizden

kıpırdamamalıyız. Ne olursa oldun bir adım atmamalıyız ileriye. Büyük Han mutlaka saldıracak fakat yenilip çe kip gidecektir. Biz dağ gibi oldukça, bizimle ve dağımızla baş edemez. Bildiğimiz işi bildiğimizce yaparsak, dağ gibi olur yerimizden kıpırdamazsak asla yenemez bizi!"

Bir zaman sonra Küçük Han hastalanmış, uçmağa varmış. Yerine veliaht olan büyük oğlu geçmiş tahta. Bunu duyan Büyük Han, 'Tam zamanıdır! Bu acemi akıllanmadan, tecrübe kazanmadan vurayım!' deyip saldırmış yeniden. Atasının öğüdünü dinleyip, dağı tutmuş yeni Küçük Han. Bir süre beklemiş. Büyük Han saldırı üzerine saldırı yapmış, ama bir sonuç alamamış. Çkeilmek zorunda kalmış. Yeni Han gençmiş, heyecanlıymış.

'Bu böyle beklemeyle olmayacak! İşte çekliyorlar. Neden biz saldırmıyoruz? Neden burada bekliyoruz? Onları yeterince hırpaladık!' demiş. Yanındaki vezirler, ordubaşlar karşı çıkmışlar. Aman Han'ımız! Sakın ola ki bu orduya bilmediği bir şeyi yaptırmaya kalkmayın! Biz, dağ gibi yerimizde kalmakta ve savunmada ustayız. Asırlardır bunun üzerine sürdürdük varlığımızı. Sayımız azdır. Eğer saldırırsak açık veririz. Dağı terk edersek yeniliriz! Atanızın öğüdünü unutmayın!' diye yalvarmışlar. Ama dinletememişler.

Yeni Han saldırı emri vermiş ordularına. Dağ gibi duran saflar bir anda boşalmış. Gedikler açılmış savunmalarında. Büyük Han bu fırsatı kaçırmamış. Hemen

geri dönüp, karşılık vermiş saldırıya. Yeni Han'ın saldırıda acemi ordusu yenilmiş, perişan olmuş. Han öldürülmüş. Budunu esir düşmüş."

Sustu Kam. Susma zamanıydı!

Tayun bir şeyleri anlamıştı. Ama gelecekte daha çok şey anlayacağı, bu öyküyü hiç olmadık zamanda haırlayacağını bilmiyordu. Bir süre od'da kaldı gözleri öylece. Od'un içinde odla, od aracılığı ile haber-leşir gi-biydiler.

"Dağ!" dedi birden Kam "Dağ olmak var! Erişilmez! Ulaşılmaz! Hun ün en büyük yetiştir bu! En büyük hakkı, becerisi..."

Konuşma dağlar üzerine sürüp gidecek sanıyordu Tayun. Yanılmışı.

Konuyu değiştirip, bu sefer doğrudan sordu Kam.

"Kararını verdin mi?"

Cevap da aniden oldu.

"Danışmaya geldim Yüce Kam!"

"Danışmaya..."

Yeniden sessizliğe gömüldüler. Neşeli bir ses duydu bu sefer Tayun

"Kararını çoktan vermişsin; ama onay istersin ki bu dahi seni değiştirmesin! Verdiğin karar bir de benim ağızımdan duymakta amacın.. Ya gönlünden geçenin tam tersini söylersem!"

Kararını vermiş miydi? Bilmiyordu ki... Yalnız gönlü Urul Ağasından yana akıyordu ister istemez. Hotuvusu

Han tarafının zor olduğunu, az olduğunu biliyordu, ama yine de...

Düşündüğü kendisi değildi. Yoldaşları, canlarından sorumlu olduğu dokuz yiğit... Onları da tehlikeye atacaktı eğer yanlışsa seçimi... Tek başına olsa, Urul'un yanından başka yere neden gitsin? Seçmek kolay o zaman. Zor da olsa... Ama ona bağlı olan dokuz can yoldaşı! Ya, yanlış karan onların canına...

"Düşünme! Kararım vermişsin; fakat kararsızlık yaşıyorsun. Savaşçı kararsızlık yaşamamalı. Bu kadar fazla zamanı yok savaşçımn. Unutma; en kötü karar bile kararsızlıktan iyidir!"

Yine sessizlik oldu. Ulu Kam başım göğşe doğru kaldırdı. O da kaldırdı elinde olmadan başım. Kam'm baktığı yere kilitledi bakışlarını. Onun gördüğünü görmeye çalıştı. Bir yıldız parladı birden. Sanki Tayun'a göz kırptı. Çevresinde daha az parlak yıldızlardan bir top. Bu topun içinde pınl pırl bir yıldız...

"Gördün mü?" diye seslendi Ulu Kam.

"Gördüm Ulu Kam! Nedir o?"

"Senin yıldızın! Hani o çok görmek dilediğin, bakıp bakıp göremediğin..."

"Bu mu benim yıldızım?"

Gözlerini kırpmadan baktı yıldızına. Birden çok tamdık gelivermişti. İçinde parladı yıldızı. İçine doğdu. Sevindi, çok sevindi Tayun-Yıldızının bu kadar parlak olacağı sanmıyordu. Sevindi.

"İlk kez..."

İlk kez mi görüyorsun? "Evet!"

Birden çok eskiyi, Tayun'un küçüklüğünü hatırladı Kam! Kendiliğinden gelmişti yanma. O zaman göstermişti yıldızını. Pek çok çocuğa gösterdiği gibi! Hatırlamamıştı Tayun. Çok az hatırlayan çıkardı.

Bu! Bu yıldız çok parlak! dedi Tayun gözünü yıldızından ayırmadan. "Parlak! Ama yeterince değil. Hiç bir şey yapmadan, yıldızına yeryüzünden ışık göndermeden gökteki yıldızının daha da parlamasını bekleme! Al işte! Yıldızın pırl pırl... Daha da parlatmaya hazır. Başını kaldırdığında görecekt kadar, başkaları da görecekt kadar..."

Pırlıtlar içindeydi yıldızı. Büyük, kocaman geldi ona... Çok sevindi. İnanası gelmedi böylesine... Bakışları kilitlendi adeta.

"Yerini unutma!"" dedi Ulu Kam "Yerini unutma yıldızının. Yoksa kim gösterecek bir daha sana?

Yıldızının yerini bellemek için çevresindeki yıldızları kontrol etti Tayun. Önce Zöhre'yi, sonra diğerlerini görüp belledi yıldızının yerini... Kafasına kazıdı. Resmetti. Başım kaldıncıca görecekti bir seferde. Parladığımcı... Sönene ya da kayana kadar! "Çevresi çok kalabalık!" dedi...

"İyi ya işte! Yalnızlık zordur! Yalnızlık çekmeyeceksin demektir. İyi

Sevindi Tayun! Çok sevindi. Yıldızını görmek... İyi ki gelmişti Ulu Kam'm yanma. İyi ki cesaret edip! Sonra aniden bu anın bile hazırlanmış olduğunu düşündü. İrade ile irade dışı olan birbirine karıştı.

"Geldim mi? Getirildim mi? Gelmem mi gerekiyordu? Gelmek mi istedim?"

Ulu Kam, onunla ilgili çok şeyi biliyordu. Öylesine bir çağrının etkisine mi kapılmıştı? Adım mı seslendirmişti bir çağn. Bütün bunlar aklından geçerken konuştu Ulu Kam... "Yalmz Tanrı bilir!" dedi... Bütün sorulann cevabı! Bütün bilinmezlerin bilineni!

"Yalan! Çinliler yalan söylüyor... Çin Tüs'e dokunamaz bile! Elinde tutmak ister sağlam olarak! Gerektiğinde ortaya çıkaracak! Bir yiğit Han çıkıp onu mutlaka geri alacak..."

Umut dolu! Ne güzel sözlerdi bunlar. Ne güzel umut!

"Bir gün?"

"Er veya geç bir gün! Tamı bilir, ama bir gün mutlaka!"

Yeniden düşüncelere daldı Ulu Kam. Kısa sürdü suskunluğu. Ani den yeni bir konuya geçti, sözleri ile şaşırtarak...

"Ere dost gerek ki yağıyı dağıta!"

Hı!

Boş bulunmuştu Tayun! Utandı. Kızardı biraz; ama karanlık gizle di bunu. Ulu Kam, duymazdan, görmezden geldi.

"Tek başına hiçbir şeydir insan! Ne kadar güçlü olursan ol! Ne denli bilgili ve oyun bilir olursan ol! Ne kadar yiğit olursan ol! İnşam çevre si, yakınları, yoldaşları adam eder! Sakın unutma! Dostlarım sıkı tu onları kolla her daim!"

Öğütler zinciri sürdü gitti böylece. Açılmıştı Tayun. Sorular sorm gücünü buldu kendinde. Yeniden sorma gücünü buldu kendinde.

"Nasıl bildin Ulu Kam? Nerden bildin?"

Gülümsedi mi? Kaşlarını mı çattı? Bunu göremedi Tayun! Sadec tedirgince bekledi cevabı! Neden soma kısık bir ses duydu.

"Yalnız Tamı bilir! Ne haddime? Hadi şimdi var git! Yolun kut ol sun! Seçimini gönlünce yap ve sakın üzülme bunun sonucuna. Ben bu radayım! Burada olduğunca gel! Danış!"

Bunu söyledi ama içinden "Gelebilirsen!" diye geçirmeden edeme di. Kimbilir bir daha ne zaman görecekti Tayun'u?

Sonra gözlerini kapayıp öylece eğildi od'a doğru. Sanki nefes alma oldu. Gitme zamanının geldiğini anladı Tayun. Kalktı. Saygılı bir şe kilde geri geri gitti. Beylere has bir baş selamı ile selamladı Ulu Kam'ı Aniden döndü arkasını. Obaya doğru yürüdü.

Odlar azalmıştı obada. Tek tük gölgelerin dışında, kendince hav layan köpeklerin dışında ne bir kırırtı ne bir ses... Sakçılar pürdikka görevdeydiler mutlaka.

Zaman kötüydü, çok kötüydü. Uyanık olma, uyanık kalma zamanıydı.

Yürüyordu Tayun.

Sıradan bir yürümek değildi bu. Attığı her adımda başka bir döneme açılıyordu kapılar. Görünmeyen; ama bildik kapılardan geçiyordu. Bulutlar içinde gibiydi. Bulutlar içinde adımlarım atarken bulutlar dağılıyordu. Bir gece kuşu uçuşu yanı başından. "Pu, pu, pu!" diye ses çıkarttı kendince. Güldü Tayun. Çocukça bir neşe doldu kalbine. Çocukluğunu hatırladı ve kuşa seslendi.

"Sana da pu!"

Hemen geldi cevabı.

"Pu, pu, pu!"

Yeniden güldü Tayun. Derin bir nefes aldı, hızlandı. Kararını vermişti yoldaşlarına danışmadan önce.

"Yerim ağamın, ağam Urul'un yanındır! Olur ki yarın iki yan karşı karşıya gelirse, kapışma olursa aralarında, ona karşı mı duracağım? Varsın güçsüz, varsın sayıca az olsun Hotuvusu Han. Biz varınca yanına biraz daha güçlenir. Belli mi olur yarın ne olacağı?"

Çok rahatlamıştı. Bunu borçlu olduğu Aktan Ata'nın çadırına doğru başını döndürüp bir minnet bakışı sunmak diledi. Başım çevirince, uzaktan birinin el salladığını gördü. Ya da öyle sandı. Güldü yeniden.

"Kut seninle olsun Ulu Kam!" diye seslendi kendince. Bir tek kendi duydu. Belki bir de Ulu Kam!

"Kut seninle olsun! Kim bilir bir dahaki görüşmek ne zamana? Kim bilir?"

Kutlu çağ vakti Güneş yerden çıktığında, Tayun'u rahat ve mutlu bir uykuda buldu. Karar veren ve bu karar kutlu bulan insanların mutlu uykusunda. Ne zamandır böylesi güzel uyumadığı için uyandırmaya kıyamıyordu çadır halkı.

Anası, Tayun'un yattığı döşeğin çevresinde dolanıyor, belli etmeden, gururla bakıyordu oğluna. Bir yiğit daha yuvasından uçmak üze reydi. Hüzünle karışık bir gurur, zaman zaman gözyaşlarına eşlik ediyordu istemeden. Tayun'un atası da garip duygular içindeydi. Çadırın önünde, her zamanki yerinde oturmuş, onun uyanmasını bekliyordu. Tayun ne yana gideceğini söylememiştii henüz. Babasının gönlü de İM karındaşın bir, aynı yerde olmasıydı. Ayrı olurlarsa, ayrı yerde olurlarsa ne büyük müşküldü onun için de. Göçmesi gerekirse ne yapardı? Hangisinin yanma giderdi. Obadaki pek çok kocanın aksine Tuçi Han'ın kazanması istiyordu. "Bir an önce bitsin bu kan!" diye düşünüyor ve çare olarak Tuçi Han'ı görüyordu. Ama bunu söylememiştii hiç. Hele Urul, Hotuvusu Han'ın yamndayken. Kendisi ne düşünürse düşünsün, Tayun da ağasının yanma gitsin istiyordu. Onların karşı karşıya gelmesi... Bekledi! Beklediler!

Tayun uyanmadı güzel uykusundan. Uyanmak bilmedi. Onca zamanın gerginliği ne zorlu geceler geçirtmişti ona demek ki! "Anca dinleniyor!"

Tayun dinlendi. İyice bir dinlendi.

Güneş tepedeydi ve zorlu bir gece geçiren Tayun ancak kalktı döşeginden. Belki son uzun, rahat uykularından birini uyumak, uykuya doymak istemişti. Doymuştu. Gülümseyerek baktı çevresine.

Desti içinde su yetiştirdiler. Yüzene vurdu buz gibi suyu, kendine geldi. Çok acıkmıştı. Anası ona bol et ve taze süt hazırlamıştı. Bal ve çökelek; sofranın üzerine uzatılmış sıcak yufkaya sarılmak için hazırdı.

Mutlu gözlerle sofraya çöktü, saldırdı yemeğine Tayun. Anası ondaki rahatlığa sevindi. Çadır kapısından içeriyi gözleyen atasının merak duyguları kabardı. Tayun yemeğini yerken öylece bekledi.

"Ağamın yanma varacağım atam, izin olursa!"

İçi güldü savaşlarda yaşlanmış adamın. Bu yurttan çıkması mümkün ikinci Böriyi görür bir mutlu gülümseme oturttu yüzüne. Tanrı dualarını kabul etmiş, iki karındaşı karşı karşıya getirmemişti. Sevincim belli eden bir sesin çıkmasına engel olamadı.

"İyi! Çok iyi! Çok sevindim bu kararma. Kararın kut getirsin oğul! Tann sizi birbirinize emanet etsin!"

Sonu gelmez öğütlerinin, sonuncusuna başladı. Savaştan, akından, anddan, yoldaşıktan... Bir sürü öykü anlattı Tayun'un zamanı olmadığı belli eden hareketlerini fark etmesine rağmen. Bitirdi sonunda ve onu yolladı.

"Var git! İşin vardır senin!"

Aceleyle kalktı Tayun. Geç kalmıştı. Saygı ile selamladı atasını. Koştı.

Sözleşmişlerdi. Gün dönerken buluşacaklardı yoldaşlar. Bütün savaşçılar orada olacaktı. Onbaşılar, Atbaşa kararlarını bildirecek ve herkes kendi yoluna gidecekti. Obadan ayrılacaklarını, ne yana gideceklerini bildirmek töredendi.

Oba Atbaşı, han tutma konusunda henüz kendi kararım vermemişti. Kim sorarsa "Daha zamanı değil!" diyordu. Çünkü o, obayı, kadınları, çocukları ve yaşlıları düşünmek zorundaydı. Obayı koruyacak kadar savaşçıyı tutuyor, diğerlerine izin veriyordu. İzin vermese, kimse ayrılamazdı oradan. Hepsi aynı uruğun'yiğitleriydiler. Urug önemliydi.

Şimdilik yalnızca Kartal Savaşçılarıydı gidecek olanlar. Onların obada kalması dengeleri bozardı. Yıllardır başlıklarına kutlu kartal tüyünü takmak için uğraşan ve yerleri Hanların yam olan bu savaşçıları tutmak sıkınıya sokardı Atbaşı'ı.

"Hemen!" demişti "Hemen kararınızı bildirin!"

Gün gelecek, belki o da bir seçim yapmak zorunda kalacaktı. Uruğun savaşçılarının hangi Han'ı seçtiklerini bilmek kararım etkileyecekti.

Yeni Kartal Savaşçıları'nın çoğu yalnızdı. Yavuklusu, nişanlısı olan vardı aralarında. Birkaç da eşli... Ayrılmak en çok onlara zor gelecekti. Karar vermek de! Han yakınında yer bulurlarsa uruğlarından ayrılmak

zorunda kalacaktı evdeşi olanlar. Yavuklusu olanlar ve nişanlı olanlar da... Kabul edildikten ve kabul gördükten sonra, belki evdeşi olan evdeşini de alacaktı yanma. Obada kalmak isteyenler için yapacak bir şey yoktu; ama özellikle Kartal Savaşçıları, seçilmiş savaşçılar olarak orada kalamayacaklarına göre günü gelince eşleri de yanlarına gidecekti. Kartal Savaşçıları için öncelik; han buyruğunda savaşmak, sürekli er olmaktı.

Toplantı başladı. Atbaş, dün sınavda bulunan erbaşlar ve Kartal Savaşçıları...

Çoğu dünkü yarıştan buruk olduğu için Kartal Savaşçıları dışında, sınava girenlerden kimse gelmedi toplantıya. Otuz dokuz yiğit, dört ayrı yerde kendi aralarında toplandı önce. Onbaşlar, verdikleri karan yoldaşlarına söyleyecek ve onların fikrini alacaklardı.

Tayun gecikmişti. Geldiğinde, bakışlardan, bunun hiç de hoş karşılanmadığını anladı.

"Ah atam ah!" dedi içinden "Bugün öğüt verme günü müydü?"

Gelip Atbaş'm önünde diz vurdu.

"Nerdesin?" dedi kızgın bir sesle Atbaş "Daha ilk toplantıya geç kalırsan..."

"Atam tuttu biraz!" dedi Atbaş'a. Atbaş atasını iyi bilirdi. Anladı.

"Geç yerine!" dedi uzatmadan.

Gördü yoldaşlarını. Onlara doğru yanaşırken hepsi ayağa kalkıp saygı gösterdiler ona. Bu hali görünce gülümsedi Tayun.

"Oturun!" dedi. Dokuz yiğit bağdaş kurup sardılar çevresini. Yol seçimi ile ilgili son sözü Tayun söyleyecekti; ama yoldaşlarının bir diyeceği olup olmadığını merak ediyordu.

"Yarın buradan ayrılacağız. Bundan sonra Han yakınında olacak yerimiz. Hepimiz onurlandırıldık. Seçkin savaşçılar arasında yer aldık. Bilirim aranızdan böri olmaya hak kazananlar çıkacaktır gelecekte. Sözüm odur ki hangi Han'ın yanında yer turalım? Ben bu konuda bir karara vardım; ama yine de sizin fikrinizi almak isterim."

Sözünü bitirip gözlerini yiğitlerin üzerine düşürdü. Kimsenin ilk konuşan olmaya niyeti yoktu. Aslında boşa sorulan bir soru olduğunu, onları seçen onbaşının yanında olduklarını gözlerinden anlamak mümkündü. Yine de onları konuşmaya zorladı Tayun.

"Sen Odmuş! Ne dersin bu sözüme?" Hiç düşünmeden cevap verdi Odmuş. "Sen ne dersen o Tayun Onbaşım! Seninleyim!" "Uma!"

"Seninleyim!" "Alpar!"

"Bunu sormana ne gerek onbaşım? Elbette yoldaş seçtiğin bütün yiğitler seninle!"

Diğerleri de onu destekler sözler ettiler.

"O halde dinleyin!" diye seslendi Tayun "Ben kolay değil zoru seçiyorum! Bilirsiniz, ağam Urul, Hotuvusu

Han ile birlikte, onun bö risidir. Hotuvusu Han güçsüz, savaşçısı çok az; hatta çevresinde böri olarak kırkı tamamlayacak eri bile yok bildiğim kadarıyla. Ama ağam orada ve o oradayken benim başka bir Han'a gitmem olmaz. Kararım Hotuvusu Han'a gitmektir. Ama bu çok önemli bir karar. Dediğim gibi Tuçi Han ve Hohanyeh Han çok güçlü. Bugün yarın vuruşurlar ve biri galip gelir. Beklenen odur ki galip gelen Han, Tanhu olacaktır. Benim kararım zor ve zorlu olanı işaret eder. Hiç birinizi zorlayamam. Ancak; karar verdikten sonra döneni bağışlamam. Töre de bağışlamaz! Şimdi soruyorum: Benimle birlik olup, Hotuvusu Han yoldaşı olmaya var mısınız?"

Dokuz yiğit birden "Varız!" diye seslendi.

"Sonuna kadar var mısınız?" "Varız!"

"Uçmağa varıncaya dek sözünüzde misiniz?"

"Sözümüzdeyiz!"

O halde and içip bu sözümüzü kutsayalım! Tahta bir tas çıkardılar. Kırbadan kımız döktüler tasa. Tayun bıçağını çıkardı. Sol elinin bileğine doğrultup küçük bir yara açtı. Kımız dolu tasa bolca akıttı kanını. Bıçak ve tas el değiştirdi. Dokuz yiğidin dokuzu da kanını kattı tasa. Tas dolanıp Tayun'un eline geldi. Ayağa kalktı Tayun. Diğerleri de kalkıp halka oldular. Tayun and tasını iki eliyle tutup Gök'e doğru kaldırdı. "And olsun!" diye bağırdı ve ağzına götürüp üç yudum içti. Yanmdakine uzattı tası. O da aynı şekilde and içti.

Bütün yiğitler içtikten soma tas yeniden Tayun'a geldi. Tayun tası iki eliyle tuttu ve "Andından dönen, Gök Tann'ın Gök'teki ülkesine ulaşmasın. Ruhu yere batsın!" dedi ve tasta kalanı toprağa döktü. Yiğitler bir ağızdan "Batsın!" diye bağıldılar. Tayun sağ elini yere açık olarak ileri uzattı. Dokuz yiğit sağ elini onun alına koydu. Hep bir ağızdan "Yolumuz kut olsun! Gök girsin, kızıl çıksın!" diye and içtiler. Artık yollarını belirlemiş, ayrılmaz yoldaşlar.

Aynı ritüel diğer onarlı gruplarda da yaşandı. Her onbaşı yolunu seçti yoldaşlarının. Şimdi bunu orada bulunan erbaşlara açıklayacaklar onlar da varıp Atbaşa onaylaüp kayıt düşecekti. Urugdan kimin nereye gittiği bilinecekti.

Erbaş sordu:

"Onbaşı Çupka! Kararın nedir?"

Ortaya çıkıp selam verdi Çupka.

"Hohanyeh Han!"

"Onbaşı Toksu! Kararın nedir?"

"Hohanyeh Han!-"

"Onbaşı Gürbüz kararın nedir?"

"Kalıcıyız!"

Şaşırdılar. Kartal Savaşçısı olup, obada kalmak... Diğerlerine hatta erbaşlara, hatta Atbaş'a bile akıllıca gelmedi. Kalıp da ne yapacaklardı obada? Sürülerle mi uğraşacaklardı? Atları mı eğiteceklerdi?

Ama olmuştu işte. Onbaşı Gürbüz ve yoldaşları henüz karar vermemiş ve ortalık duruluncaya kadar hiçbir Han'ın yanma gitmek istememişlerdi. Bu da bir seçimdi. Obada pek çok savaşçı vardı kalıcı olan. Zaten obayı korumasız bırakmaya hiç birinin gönlü razı olmazdı. Eğer hepsi gitmeye kalksa Atbaş, birilerinin kalmasını buyurur, onlar da bu buyruğa uyardı. Urug bağı çok kuvvetliydi. Yalnız, Kartal Savaşçılarının kalması pek istenmezdi. Yeniden sordu erbaş. "Kalıcı mısın I Onbaşı Gürbüz?" "Şimdilik kalıcıyız bey!"

Bunu deftere yazan Atbaş, yanma "Şimdilik" notunu koymayı unutmadı. Bu tercihin çok uzun süreli olmayacağını biliyordu.

"Onbaşı Tayun! Sen"

"Hotuvusu Han!"

Otuz Kartal Savaşçısı, artık sahipliydiler. Yerleri, Hanları belliydi.

İşte o an garip bir ayrılık hüznü çöktü içlerine ayrılacak olanların. Atbaş, kararları onaylarken ve kırk yiğit dertleşmeye başladılar. Aynı obada geçmişti zamanları. Birlikte büyümüşler, adlanmışlar, oynamışlar, avlanmışlar, kılıç kuşanmışlardı. Şimdi ayrı yerlere düşecekti yollar.

Küçükken konuşurlardı bu günleri. Ama hep kendilerini aynı ordu içinde düşünürlerdi. O zaman bu kadar çok han yoktu. Tek Tanhu ve iki yan bilge eliği...

"Yolunuz kut olsun!" dedi Gürbüz!

"Doğru bir karar verdin sen!" diye karşılık verdi Tayun "Ben de, eğer ağam Urul olmasaydı..."

"Sen de doğru karar verdin!" dedi Gürbüz.

"Dilerim ki bir gün karşı karşıya gelmeyiz!" dedi hü-zünle Çupka "Şimdilik değil ama ilerde, eğer iki han..."

"Yazgı!" dedi Tayun "Tann bilir! Yann belki tek tanhu..."

"Hun ülkesinde şu ikilik bir bitse!" diye dileğini seslendirdi Toksu "Bu kan dursa artık!"

Tayun, od yoldaşı Kulpa'nın yanına vardı.

"Yolun kut olsun Kulpa!"

"Senin de Tayun Onbaşım! Dilerdim aynı yanda, aynı yönde olalım; ama yazgı buymuş!"

"Buymuş!"

"Hiç belli olmaz belki bir gün!"

"Belki!"

Az sonra Atbaş topladı hepsini. Kararlarını kutladı. "Uruğunuzu, obanızı unutmayın! Yolunuz kut ve açık olsun!" dedi. "Kut seninle olsun!" diye selamladılar Atbaş'ı.

Ertesi gün, erkenden çadırların dışındaki alanda toplandı otuz yiğit. Atlan hazırlanmış onlan bekliyordu. Büyük bir kalabalık birikmişti onlan yolcu etmek için. Obadan hep birlikte çıkacaklardı. Önce uruğuyla, soma savaşçı arkadaşları ile soma da herkesle vedalaştılar. Atbaş da orada hazırды bütün oba büyükleri ile birlikte.

Onlan kutla, dua ile yolcu edecek Ulu Kam'ı bekliyordı.

Çok bekletmedi Ulu Kam. Özel tören giysisi içinde geldi. Kısa bir dua etti. Otuz yiğit atlarına binip, oba halkının önünden geçtiler sıra ile. Önde onbaşılan, obayı terk ettiler. Birlikte yolculukları kısa sürdü. Tayun ağırdan, alıp, diğer yirmi Kartal Savaşçısının önden çıkmasına yol verdi. Artık ayrı hanların emrindeydiler ve geleceğin ne göstereceğini bir tek Tann bilirdi.

HOTUVUSU HAN'IN HUZURUNDA

Kapıcıbaşı Otağın kağısmdan girip baş eğdi.

"Han'ım, Urul Böri konuşmak diler!"

Gün batmak üzereydi. Püdey Ata ile yapılacakları tartışırken rahatsız edilmek istemezdi Hotuvusu Han. Çok sıkıntılı durumdaydı, yapmak istemediği; ama yapmak zorunda kaldığı bir işin öncesinde... Sözünü dinlemişti Püdey Ata'nım. Çok güvendiği Konat Böriyi ulak çıkarmış, karındaşı Hohanyeh'e yazdığı bitiği göndermişti.

"Bu bitik kimsenin eline geçmeyecek Konat Binbaşı! Sadece ve sadece Hohanyeh Han'a vereceksin bu bitiği!" demişti. Çok önemliydi. Belki de geleceğini, kaderini belirleyecekti bu bitikte yazdıkları.

"Tuçe Han'a karşı, yerim, sen Han kanndaşımdın yamdır. Adamım az; yine de sana yardıma geliyorum. Öleceksek birlikte ölelim!" ve ben zeri gönül alıcı birkaç söz yazılıydı bitikte. Püdey Ata böyle istemişti. Şimdiye

kadar onun dediklerini yaptığında hep karlı çıkmıştı Hotuvusu Han, yapmadığında ise...

"Umarım bunun sonucu iyi olur Püdey Atam!"

"İyi olacak, merak etme! Hohanyeh Han, en zor gününde seni yanında görmek isterdi mutlaka. Belki sayımız az olsa da unutma ki sen budunun sevdiği bir yiğit-sin!"

"Budun!"

Ah bu budun! Ne yaptığı, ne yapacağı hiç belli olmaz ki! Kimini sevmez tutar, kimini sever tutmaz!

"Budun ya! Budunsuz bir hiçsin sen! Budunu olmayan Han bir hiçtir. Karabudun kimin peşine giderse, kiminle birlik olursa..."

Daha birçok şey söylüyordu Püdey Ata. Hotuvusu çaresiz dinliyordu. Yaptığı yüreğini yaralıyordu. Ne yaparsa yapsın, iyiliğine de olsa, iyiliğine olduğunu da bilse, asi ruhu sevmiyordu yaptığını. O kimdi ki? Hohanyeh kimdi ki? Atasının sevgili evladı! Suskun ve kabulcü yapısıyla Çinli Hatunu sayesinde etkin olan Hohanyeh... Yaşça ondan küçük ama veliaht olan Hohanyeh...

"Ah! Elime bir fırsat geçerse..."

"Sus ve sabret! Zamana ve yerine göre davranmayı bilmeli bir Han! Yoksa hali Tuçi Han'dan beter olur!"

"Ne?"

Çok güçlüydü Tuçi Han. Yenilmezdi. Düşmanlarının çoğunu yenmiş, öldürmüştü. Şimdi Hohanyeh'in

peşinden gidiyordu ve belki de onu da yenecekti. Ya yenerse! Ya Hohanyeh Han'a yazdığı bitikten haberi olursa!

Püdey Ata Hotuvusu Han'ın sorgu dolu bakışlarına karşılık verdi.

"Bu sefer hata yaptı. Büyük hata yaptı! Bu hata Tuçi Han'ı bitirir!"

"Öyle mi dersin Atam?"

"Hanların hata için bir tek hakları vardır! Sakın unutma bunu! O nedenle beklemeli, sormalı, dinlemeli ve öyle karar vermeli! Bir tek hata... İkincisine asla zamanı olmaz!"

Bunu söylerken Hotuvusu'nun aceleci, heyecanlı yapısını hatırlatıyordu Püdey Ata. Çok kızdığı, önüne geçmeye çalıştığı huyunu...

İşte bunları konuşurken girdi Kapıcıbaşı içeriye.

Urul, çok sevdiği, güvendiği bõrisi, yanından ayrılmayan, kötü gün dostu, bu sıkıntılı çağda ondan ne isterdi ki? Hele akşamın bu anı? Kötü bir şey olmasaydı bari!

"Gelsin!"

Kapıda dev cüssesi ile belirdi Urul Bõri! Birkaç adım atıp baş eğip sela verdi. Böylesi zamanlarda sadık yiğitlerin yakınında bulunması mutlu ederdi Han'ı. Dost bir yüz görüp mutlu olmuştu. Gülümsedi.

"Urul Bõri! Dilerim kutlu bir haber getirdin bana!"

"Kut Han'ımmdır!" diye karşılık verdi Urul. Söyleyecekleri onu gururlandıran; ama Han'ın nasıl karşılayacağını bilmediği şeylerdi.

"On yiğit Kartal Savaşçısı buyruğuna girmek diler Han'ım!"

Güzel bir haberdı aslında; fakat bu haberi Urul'un getirmemesi gerekiyordu. Bu nedenle karşılık vermeden, söyleyeceklerini tamamlamasını bekledi Han. Urul konuşmasını sürdürdü.

"Sınavı yeni vermiş on yiğit! Başlarında da karındaşım Tayun Onbaşı var!"

"Karındaşın mı?"

Urulün bu katılışa verdiği önemin nedeni belli olmuştu. Birden yüzü ıdı Han'ın. Sadece on altı börisi vardı ve töre gereğı sayıyı kırka tamamlamak için sabırsızlanıyordu. Buyruğundaki Kartal Savaşçıları içinden henüz binbaşılığı hak eden çıkmamıştı. Güvenmek çok önemliydi. Bir yanlış seçim, kendisinin ve uruğunun hayatını tehlikeye sokardı.

Eksik böri, büyük eksiklik ve uğursuzluktu. Eğer gelen on Kartal Savaşçısı'nın başlarında güvenilir bir onbaşı varsa...

"Çok güzel! Çok güzel değil mi Atam!"

Püdey Ata da sevinmişti bu habere. Güvenilir on savaşçı, Hotuvusu'nun ve Han Uruğu'nun korunmasında daha etkili olacaktı mutlaka. O an kararını verip yapılmayacağı yaptı Han.

"Çağır! Çağır karındaşım gelsin Urul! Tanıyayım onu!"

Bunu beklemiyordu Urul. Bir han, yanma yeni katılan bir onbaşığı asla huzuruna almazdı. Bu nedenle bir an tereddüt etti. Soma koştı dışarıya.

Tayun ve yoldaşları, Hotuvusu Han'ın Tüşün yerine iki gün sonra, akşam, karanlık çökünce ancak ulaşmışlardı. Sakçılar durdurmuştu onları. Kartal savaşçısı on yiğidi saygı ile karşılamış; ama yine de bu kötü zamanın gereği olarak sorgulamışlardı. "Urul Böri" adı her şeyi değiştirmiş, onları saygın kılmıştı.

Urul koşarak gelmiş ve sarılmıştı Tayun'a.

"Kartal Savaşçısı Tayun... Demek burayı seçtin!"

"Sen buradayken başka yere gitmek olur mu ağam?"

"Demekbasardın! Hem de onbaşı..."

"Tann böyle olmasım diledi!"

Zorlu bir kavgaya doğru yönlenmişken, aralanna katılacak on Kartal Savaşçısı'nın coşkuyu artıracak biliyordu Urul. O nedenle gecikmeden haber vermişti Han'a. O içerde konuşurken, otağın az uzağında, atlanın yanında heyecanla bekliyordu on yiğit.

"Gel!"

"Buyur Urul Ağam!"

"Çabuk gel Tayun! Aünü bırak!"

Ağasının heyecanından şaşkın, Doruk'u yoldaşlarına bırakıp koşturdu Tayun! Ağası onu göz ucuyla şöyle bir

süzdü. Başındaki b rk  düzeltilti hafifçe! Yürürken onun nasıl davranması gerektiğini anlatıyordu.

"İçeri girince..."

Tayun şaşkın, aklına bile düşmeyen bir şeyi yaşaya-
cağını fark ettikçe heyecandan titriyordu. Hotuvusu
Han'ın, bundan sonra kaderini onun kaderine eş kıl-
maya karar verdiği Han'ın huzuruna mı çıkacaktı?

"Sormadan sakın konuşma! Anlamsız cevaplar
verme! Cevapların kısa ve net olsun! Hep doğrulan
söyle!"

Kapıdan girmeden kılıcını ve bıçağını aldı Kapıcı-
başı. Han huzuruna ancak binbaşılann üstü kurdakiler
ve b riler silahlı girebilirdi.

Karşıda, tahtında oturan Hotuvusu Han'ın yüzüne
bakmayacak, başı yerde duracak  Tayun. Ağasımın ar-
dında, diz vurdu ve baş eğip selamladı Hanı!

"Karındaşın bu mu Urul Böri!"

"Evet Han'ım!"

"Demek bizimle, buyruğumda olmak diler!"

"Eğer dilermeniz Han'ım!"

Karşısında saygı ile bekleyen Tayun'u dikkatle ince-
ledi. Onun Urul'a benzerliğini görüp sevindi. ""Ayağa
kalkın!"

 nce Urul uydu bu buyruğa. Ardından Tayun onu
taklit etti.

"Kaç akma kaıldın?" sonra karşısındakinin çok genç olduğunu fark edip sorusunu değiştirdi Han "Yani akma katıldın mı?"

Yan gözle Urul'a baktı Tayun! Onun yüzünden cevap vermesi gerektiğini anladı. Çok saygılı bir sesle konuştu.

"Evet Han'ım! Bir akma katıldım ve savaştım!"

"İyi! Peki, seninle birlikte gelen yiğitler..."

"Bazılarıyla birlikte... Bazıları daha çok genç Han'ım!"

Bir süre düşündü Han. Sonra Püdey Ata'ya işaret edip iyice yakınına çağırdı ve kulağına bir şeyler söyledi. Han'ın söylediklerini olumlu buldu ki, başını salladı Püdey Ata. Han yeniden Urul'a döndü.

"Urul Böri, Tayun senin karmdaşmsa ve onu sen getirdiysen otağıma, senin gibi güvenilir ve yiğittir. Onunla ilgili en küçük bir şüphe duymam içimde. Peki, yanında gelenler..."

Bir süre durup yeniden düşündü Han. Bu sefer Tayun'a döndü.

"Ne dersin Tayun Onbaşı? Seninle gelen yiğitlere de güvenip, kendimi, soyumu, uruğumu emanet edebilir miyim?"

Çok önemli bir soruydu. Şu andan itibaren yoldaşlarının her yaptığından ilk sorumlu tutulacak kişi Tayun'du. Öylesine bir sorumluluktan ki bu, yapılan yanlışın cezası önce Urul'dan sorulur, sonra da Tayun hesap

verirdi. Bu hesabın karşılığı candı. Eğer adamlarına yüzde yüz kefil olmazsa şimdi söylemeliydi Tayun.. Ya da çok kimsenin yaptığı gibi yuvarlak sözler etmeli, olacakları zamana bırakmalıydı. Urul, karındaşının net bir cevap vermesi için dua ediyordu içinden. Keşke onu Han huzuruna getirmeden önce konuşsa ve uyarsaydı. Ama çok geçti. Derin bir nefes aldı Tayun. Kendinden beklenmeyen bir güvenle konuştu.

"Onlan ben seçtim Han'ım! Hepsi bildiğim, tanıdığım yoldaşlanm. Buraya gelmeden konuştum onlarla. Yolumuzu birlikte seçtik. En az kendim kadar güvenirim onlara!"

Yüzü yeniden ışıdı Han'ın.

"İyi o zaman! Seni ve yoldaşlarını yanıma, yakınıma alıyorum! Urul! Onlan al! Eğit ve uruğumu korumak üzere görevlendir!"

"Buyruk Han'ımmdır!"

Böylesi kanşık zamanda, böylesi güçsüz ve az sayıda savaşçısı varken, kendini seçen yiğide güvenmemek mümkün müydü? Eğer şan ve gelecek peşinde olsaydı ona gelmezdi Tayun. Daha güvenli yeri seçerdi. Şimdi burada olması, daha yolun başında zoru seçmesi mutlu etmişti Hotuvusu Han'ı.

Urul Han'ı yeniden selamladı. Tayun da onu izledi. Urul ne olduğunu biliyor, Tayun aldığı görevin öneminin henüz farkına varamı-yordu. O ve yoldaşlan Han koruması böri adaylanydılar. Böri olmak kolay değildi.

Onlar şimdilik bu unvanla anılmayacaklar; ama aynı işi görüp Han uruğunu korumakla görevli olacaklardı. Yazgı, Tayun'u ve birliğindeki dokuz yiğidi çok genç yaşta görülmedik bir şansla buraya getirmiş, onları soylu bir görevle onurlandırmıştı.

Özel giysileri olacaktı. Saygı görecekle, güzel çadırlarda kalacaklardı. Sözleri geçecekti savaşçılar arasında. Savaş sırasında Han'ın yor-tuğunda yer alacaklardı.

Urul bir yandan yürüyor, bir yandan da bunları Tayun'a anlatıyordu. Şaşkın ve heyecanlıydı Tayun. Aynı duyguları, onları öğrenen yoldaşları da yaşayacaktı.

Hotuvusu Han, Püdey Ata ile yalnız kalınca yeniden sordu ona:

"İyi yaptım değil mi Atam!"

"İyi yaptın! Öyle bir zamandayız ki güvenilir adam bulmak zor! Urul Böri yıllardır yanında ve en küçük bir yanlış bile olmadı. Huluku Han uçağa vardktan sonra senin yanına koşması, şanı ve zenginliği, rahatı tercih etmemesi çok önemli. Andına hep uydu. Onun yanında da onun gibidir mutlaka. Ulu Hatun'un ve çocuklarının korunması daha düzenli sağlanır! Düşünmeyiz!"

Kaçınılmaz savaş üzerine konuşmaya başladılar. Tuçi Han ve Hohanyeh Han arasında yaptıkları seçim, zorlu günlerin de işaretiydi.

Sıkıntılı ve zorlu günlerin sonu gelecek miydi?

Beklemek gerekti. Beklemek usandırsa da... Tahminler karanlık günlerin süreceğini gösteriyordu. Hun

ülkesine gün doğacağı, büyük imparatorluk günlerinin ihtişamının yeniden yaşanacağı umudunu beslemek haklarıydı. Oysa çok uzaktaydı o günler.

"Tedbir gerek! Ağır ve düşünceli olmak gerek! Danışmak, öğrenmek gerek!"

Başım salladı Hotuvusu Han! Yapmak istediklerinin zorluğunu bilerek, yanındaki bir avuç savaşçısı ile onlara güvenerek bir yerden başlayacaktı.

Güneş onları ayakta bulacakü biraz daha dururlarsa.

"Dinlenmelisin Han!" dedi Püdey Ata "Ben de dinlenmeliyim. Yarın neler olacağım Tann bilir!"

Kalkü, başıyla selam verip çıktı.

Yalnızlığım biraz daha sürdürdü Hotuvusu Han. Sonra ellerini vurdu. Kapıcıbaşı koştu içeriye.

Er Yanal, sallanarak geliyordu karşıdan. Yoldaşı Ebrük gördü onu.

"Bunun şansına bak!" dedi "Nöbeti, tam et piştiğinde bitti! Ne dersin bu işe Ok değmez?"

Uygun bir avlak yerinde, kısa süreli bir süre av yapmışlardı. Av çok olunca, av etine doysunlar diye serbest bırakılmıştı erler. Bir şölen havası esiyordu ordugâhta.

Okladıkları yaban keçisini, yüzmüştü Ebrük. Bu işlerde becerikliydi. O keçiyi yüzüp hazırlarken, Senge'de od'u uygun hale getirmiş, çevirme için şiş hazırlamıştı. On kişilik birliğe rahatlıkla yetecek büyüklükteydi keçi, ama av öylesine bereketli olmuştu ki, her çadırın

önünde et pişiyordu. Üçüne kalmışü avladıkları keçi. Od'un üzerinde dönerek pişirilirken çıkan koku iştahlan kabartıyor, açlıktan guruldayan midelerini bayram ettirmek için sabırsızca bekliyorlardı.

Esrik Yanal nöbetteydi o sırada. Tam keçi pişmiş, Yanal'm da nöbeti bitmişti.

"Bu şans değil de ne?" diye takılıyordu Ebrük.

Kokuyu uzaktan almış, yutkunmaya başlamıştı Yanal. Adımlarım daha hızlı atarak gelip çökmüştü od'un yanına. Çöker çökmez de bir yudum almışü kırbasından.

"İşte bunun hali! Bu sefer derdin ne ki böyle içersin Yanal?" diye sordu Ebrük "Bu güzelim etin tadını bile alamayacaksın esriklikten!"

"Ne derdi? Aksine bugün mutluluktan içiyorum!"

"İyi bir haber mi aldın? Yoksa Tuçi Han uçağa mı vardı?" diye sordu merakla Senge.

"Yok! Daha iyi bir haber!"

"Sen gerçekten çok esriksin!" diye çıkıştı Ebrük "Tuçi Han'ın uçağa varmasından daha iyi ne haberi olabilir ki?"

"Onyığit geldi!"

"Ne? Ne için geldiler?"

Böyle bir haberin neden önemli olduğunu anlamamışü Ebrük ve Senge. Keçiyle uğraşmayı bırakıp Yanal'a döndüler.

"Hadi anlat da, aşımızı yiyelim!" diye üsteledi Ebrük.

"On Kartal Savaşçısı geldi bu akşam ordugâh'a. Bize katılmak için!"

Bu davranış çok hoş gelmişti Yanal'a. Gönüllü bir katılımdı ve muştu gibiydi. Ne zamandır ilk kez oluyordu.

"Arkası gelir bu işin!" diyordu "Bu kutlu bir davranış. Tann'mn da hoşuna gider!"

Soma da içmeyi sürdürüyordu.

"Bu kadar içmesen!" dedi Senge "Yakında ordubaşların dikkatini çekecek esrikliğin, ceza alacaksın! Hem, bak kutlu bir haber getirdin bize!"

"Boş verin!" dedi Yanaş "Aşımızı yiyeelim tadı geçmeden! Benim esrikliğim bana!"

Bütün ordugâh bu haberle çalkalanıyordu. Aylardır mutsuz ve umutsuz olan erat, birden bire kendine gelmişti. Bu haber bir muştu olduğu kabul edilmişti. Hotuvusu Han ordusu'na katılanların devamı gelecek ve azlıktan kurtulacaklardı. Umutlan buydu.

HOHANYEH TANHU

Ozan da gördü siyah bayrağı! Olanları tahmin etmesi hiç zor olmadı.

"Tuçi Han uçmağa vardı!"

Han'dı! Ne olursa olsun saygıyı hak ediyordu. Yır düştü yüreğine. Söylemek istedi, ama orada değil. Aşagıda uçmağa varan ve ruhları yır hak eden yiğitlerin, yiğit bedenleri arasında söyleyecekti.

Kopuzunu aldı. Ağır ağır inmeye başladı tepeden!

Hun Tahtı nın görünen tek sahibi vardı artık. Zaferi kazanmış ve en büyük, en güçlü Han olmuştu Hohanyeh Han. Savaş alanına yakın, ordugâhında soylu Hun Beyleri eşliğinde görkemli bir tören yapılıyordu. "Baş eğme" töreniydi bu. Yenilenler, baş eğip yeni hanı tanıdığını belirtiyorlardı.

Otağ'ın önünde, üzeri örtülü geniş bir sayvan kurulmuştu. Yüksek alün tahtın üzerinde oturuyordu Hohanyeh Han. Bu taht Tuçi Han'ın tahtıydı. Galip gelmenin en büyük hakkını kullanıyordu. Çevresinde kırk böri, her hangi bir tehlikeye karşı önlem almıştı. Sağ ve sol yanda ise tümenbaşları, şadlar, yüksek buyruklar sıralanmışlardı.

Kan dökmeyi sevmezdi Hohanyeh Han. Asla intikam istemiyordu. Buna rağmen Tuçi Han'ın yakınları, oğulları korkup kaçmışlardı. Büyük ihtimalle Çin'e sığınacaklardı. Onları izletmedi Hohanyeh Han, önlerini de kestirmede. Bu davranışı büyük takdir topladı. Yeterince Hun kanı dökülmüştü.

Yenilen Tuçi Han ordusunun soyluları, ordubaşları bekleniyordu şimdi. Kılıç teslim edecekler ve kararlarını bildireceklerdi. Bu sırada içeri giren Kapıcıbaşı diz vurup söz istedi.

"Söyle!" dedi Hohanyeh Han.

"Yüce Han! Karındaşınız Hotuvusu Han sizi selamlamak için izin ister!"

Bu çok önemli bir haberdir. Son anda yardıma gelmesi sevindirmişti Hohanyeh Han'ı. Ordusu büyük olmasa da onun orada olması moralleri yükseltmiş, Tuçi Han Ordusu'nun çözülmesine sebep olmuştu. Hele son anda ayrılıp Hotuvusu Han'a katılanlar...

Aslında büyük bir sorundu Hotuvusu. Yapısı gereği susmayacağını, taht için hak iddia edeceğini tahmin ediyordu Hohanyeh Han. Ama anlaşabilirse, ona önemli görevler ve yetkiler verirse savaşmanın ne anlamı vardı? Büyük bir savaştan yeni çıkmıştı. Daha fazlasını çekemezdi budun. Budunun kamı doymalıydı. Üretim ve ticaret başlamalıydı. Düşmanlarının ekmeğine daha fazla yağ sürmenin gereği yoktu. Çok otlak kaybedilmişti bu savaşlar sırasında. Fırsat bekleyenler Hun topraklarına çöreklenmişlerdi.

Aslında otağına kendisi davet edecekti Hotuvusu Han'ı. Ayguçisine söylemişti bunu.

"Ya gelmezse Han'ım! Ya reddederse! O zaman zorla getirmek ve baş eğdirmek icap eder!"

"O halde çağırmayayım! Bekleyelim bakalım ne yapacak?"

Gelen haber ile ne kadar doğru yaptığını anlamıştı Hohanyeh Han. İşte karındaşı, daha doğrusu ağası, gerekeni yapıyordu. Sevincini belli etmek istemese de neşeli çıktı sesi.

"Gelsin!" diye bağırdı "Onu otağımda görmek bir onurdur!"

Hemen, yeniden düzen aldı otağda bulunanlar. Bir han karşılanacaktı ve Han, Otağ içinde veya önündeki sayvanda değil dışarıda, yolda karşılanırdı. Hotuvusu'ya verdiği değeri göstermek için Hohanyeh Han'da tahtından kalkacaktı.

Sayvanın önünde iki yanlı sıra oldu soylular. Hohanyeh Han girişte, ayakta, karındaşını karşılamak üzere bekliyordu.

Sesler yaklaşıyordu. Budunun sevdiği, erat içinde de sevilen biriydi Hotuvusu Han. Bu sevgiyi belli ederce-sine, otağa doğru yaklaşırken, savaşçılar övücü sözlerle eşlik ediyorlardı. Bu sesler ordugâha, Hohanyeh Han'ın kulağına kadar geliyordu. Kazandığı savaşı gölgeleyecek bir Şey olmasın istiyordu Hohanyeh Han. O gün başarılı olan oydu. Kendini riske atan, canım ortaya koyan ve kan döken oydu.

Sonunda atımın üzerinde, Hotuvusu Han'ın cüsseli vücudunu gördü. Başı hafifçe eğik, yüzü her zaman olduğu gibi içinden geçenleri okutmayacak duygusuzlukta... Sert bakışlarla zaman zaman çevreyi süzüyordu.

Önde, tek başınaydı. O yaklaştıkça, iki yana açılmayı sürdürdü kalabalık. Hemen ardında börileri, onun ardında tümenbaşı ve binbaşılı ile geliyordu Hotuvusu Han. Bundan sonra yapacakları, yapacağı hareketler çok önemliydi. Hohanyeh Han'ı, Tanhu olarak tanıyıp tanımadığını belli edecekti. Aslında yaşça daha büyük

olması sebebi ile değişik bir şeyler yapacağı ya da söyleyeceği beklentisi hâkimdi.

Beklendiği gibi olmayacaktı. Püdey Ata yine öğütlemişti Hotuvusu'yu. Gem vurulması zor duygularını törpülemiş ve adeta zorlayarak göndermişti Hohanyeh'e.

"Şimdi gitmelisin Han! Gitmezsen olmaz. Bir şeyler yapmak istersen zamanını bekle! Eğer Tann da isterse..."

"Ama o benden yaşıca küçük! Hep önümde oldu. Hep bir adım ilerimde. Benim hakkım..."

"Şimdi hakkım arama zamanı değil! Bak daha birkaç gün önce, emrindeki iki bin ere bakıp hüzünleniyordun. Oysa bugün, alü bin er oldu ordun. Yarm ne olur belli olmaz. Bekle! Bırak şu aceleciliği. Acele eden değil, akıllı olan kazanır. Unutma!"

Püdey Ata ne derse doğruyu derdi ve zararlı çıkmazdı Hotuvusu Han! Onuru gitmesine engel olsa da kırdı onurunu.

"Tamam!" dedi.

Biraz daha yaklaşınca aündan indi Hotuvusu Han. Yanındakiler de onu izlediler. Bu bir saygı işaretiydi. Yolunu yürüyerek sürdürecekti.

Hotuvusu Han uzaktan gördü kanndaşını. Yaklaştı, Hohanyeh Han'ın tam karşısına, on adım ötesine gelip durdu. İki Han karşılaştı kim önce baş eğip selam verirse, diğerini üstün olarak kabul etmiş demekti.

Hanlar ve Han soyundan gelenler, budundan biri gibi diz vurup selam vermezlerdi.

Hotuvusu Han, kanndaşının gözlerinin içine baktı ve seslendi.

"Seni ve büyük zaferini kutluyorum Hohanyeh Han!"

Sonra başım sertçe eğip selam verdi. Bu sırada ona eşlik eden bö-riler ve soylular diz vurup selama durdular. Bütün sorun çözülmüştü.

Hotuvusu Han, Hohanyeh Han'ı Tanhu olarak kabul edip selamlıyordu. Üstelik diz vurup selam verenlere Hohanyeh Han'ın adamları da eşlik ettiler. Az sonra bütün savaşılar selamdaydı. Sadece başı ile selam veren Hotuvusu Han ve Hohanyeh Han ayakta kaldılar. Sessizlik bu kutlu anı onurlandırıyor.

Ozan'm gür sesi yükseldi kalabalığın içinden. Tam zamanıydı. Gönlündeki buydu. Hunlan tek kişi yönetmeli! Kavga bitmeli.

İşte kimsenin seslendirmeye cesaret edemediğini seslendirme zamanı... Bağırdı Ozan!

Kut Bul Hohanyeh Tanhu! Var ol! Bir anda bütün dillerden aynı ses yükseldi. "Hohanyeh Tanhu! Var ol!"

Budun kurtulmuş, kan sona ermiş ve bölünme noktasına gelen Hun Devleti'nin birliği korunmuştu. Hohanyeh Han, Tanhu olmuştu.

Hohanyeh Tanhu kollarım açarak Hotuvusu Han'a doğru hızla yürüdü. Onu omuzlarından tutup kucakladı.

Yıllardır görülmesi istenen, özlenen bu görüntü karşısında duygulanmamak, ağlamamak mümkün değildi. "Gel karındaşım Hotuvusu Han! Otağıma hoş geldin!" Öne düştü Tanhu. Konuğu olan karındaşı ve adamları peşinden yürüdüler. Tanhu, tahtına yerleşirken karındaşı da sol yanına oturttu. Böylece Hotuvusu Han'ın alacağı unvan hakkında da ipucu verilmiş oldu. Devletin sol yanı güçlü yanıydı ve veliahtlığı işaret ediyordu. Büyük Kurultay toplanacak, bu konular ayrıntılarıyla konuşulacaktı. Şimdi, biten savaşın gereklerini yapma zamanıydı. Tuçi Han'ın ordusu ve adamları hakkında karar verilecekti.

Otağda, Hohanyeh Tanhu'nun ardında ve sağ yanında kendi böripleri dizilmişti. Hotuvusu Han'ın ardında ve sol yanında dizilen az sayıdaki Börisinin arasında Tayun'un ağabeyi Urul da bulunuyordu.

Olanların hızına aklı ermemişti. Her şey ne kadar da hızlı gelişmiş, bu hale gelmişti. Atasının çadırını ziyareti, oradan soması... Bugün Tanhu otağında...

Sayıları çok azdı. Bu savaşın son savaşları olacağını düşündüğü için uruğunu görmeye gitmişti. İlk muştı karındaşı oldu.

Bir gece önce, Kartal Savaşçısı olan karındaşı Tayun'un dokuz yoldaşı ile birlikte gelip onlara katıldığına inanamamıştı. Ne büyük övünçtü onun için. Hotuvusu Han'ın gözünde, değeri bir kat daha yükselmişti.

Kalan otuz Kartal Savaşçısının yirmisinin Hohanyeh Han ordusuna kaılacağım söylemişti Tayun. Onu da obada kalmayı tercih etmişti.

"Hohanyeh'e yirmi, öyle mi? Olsun! Sen tek başına da gelsen yeterdi bana!"

Savaş kaçınılmaz görünüyordu. Savaşta Han'ın yanında yer alma zorunluluğunu karındaşına göz kulak olmasına engel olacaktı. Bu savaş sonunda uruğundan kaybedecekleri ikinci yiğit kendisi de, olabilirdi karındaşı da. Belki ikisi de...

Bunu düşünmüştü sadece. Daha yeni kendini bilen, daha yeni kartal tüyü takan karındaşı...

Beklenen olmamış, çok kısa sürmüştü savaş. Ok atmadan, kılıç sallamadan kazanmışlardı. Başlangıçta Hotuvusu Han'ın, Hohanyeh Han'a yardıma gitmesini anlayamamıştı erleri; ama şimdi gördükleri, yaşadıkları onun ne kadar haklı ve doğru yaptığını gösteriyordu.

"Beyler, baş eğmek için izin istiyorlar Yüce Tanhu!"

"Gelsinler!"

Hotuvusu Han biraz erken geldiği için kendine kızıyordu. Hohanyeh için çok güzel bir gösteri imkânı doğmuştu. Bu gösteriye tanık olmak istemezdi.

Kılıçları alınmıştı kaybedenlerin. Bir yiğidin kılıcını vermesi kadar onur kırıcı bir şey olamazdı. Ama savaştı bu. Yenilen, yenenin kurallarını kabul etmek zorundaydı. Başta Tuçi Han'ın Baş Ayguç'isi Göne Tar kan olmak üzere, Tuçi Han'ın bütün kurlu, soylu savaşçıları,

sayvanda, tahtın önünde sıralandılar. Başları eğik, gözleri yerdeydi. Otuz kadar yiğit, diz vurdular. Öylece beklediler. Kaderleri Hohanyeh Tanhu'nun ağzından çıkacak sözlere bağlıydı.

"Ayguçi Göne Tarkan! Ayağa kalk ve yaklaş!"

Söyleneni yaptı Ayguçi. Şimdi Hohanyeh Tanhu'nun birkaç adım karşısındaydı. Gözlerine bakmamayı tercih ediyordu.

"Kavga bitti!" dedi Hohanyeh Tanhu "Han'ın çok kan döktü. Sonunda kanında boğulmasını istedi Tann. Biliyorum üzgünsün. Bir bildiğim daha var ki, o da Tuçi Han'ın yanında durduğunca bu kam engellemeye çalıştığındır. Ben kan dökmeyi sevmem. Hele Hun kanı... İsterim ki bir ve birlik olalım. İsterim ki ilim huzur içinde, halkım tok olsun. Bu nedenle sana ve beylere sözüm odur ki; savaşçılarınızla birlikte bana katılın. Bu isteğime rağmen kim ki bana katılmak istemezse, and içip uruğuna, obasına gidebilir. And ve bağlılık töreninden soma kılıçlarınız teslim edilecek ve şerefiniz iade edilecektir"

Konuşmak için izin istedi Ayguçi Göne Tarkan. Hun tahtı için aday olan beş handan kala kala iki han kalmıştı geriye ve şimdi karşısında, yan yana oturuyorlardı. Dışarıda Hohanyeh Han için "Tanhu" çağrılan olsa da yaşça daha büyük olan Hotuvusu Han'ın bunu kendine yedireceğini sanmıyordu. Tecrübeleri çok yakında yeni bir kavganın başlayacağını söylüyordu ona. Şimdi

yapacaklanmn bu kavgada etkisinin olacağını da çok iyi biliyordu Göne Tarkan. Tuçi Han kendisini öldürmüş, çocukları ve yakınları kaçmıştı. Şimdi ardında duran ordubaşlar onun, sözüne uyarlardı mutlaka. Ağzından çıkacak "Hep birlikte sana katılıyoruz ve seni Tanhu olarak tanıyoruz!" sözleri Hohanyeh Ham rakipsiz yapabiliirdi. Bunu istemiyordu Ayguçi.

"Savaş zor ve zordur. Bizler andla bağlı okluğumuz han için savaştık. Hohanyeh Han; bugünkü utkunun sahibidir. Tann istemiş, galip gelmiştir. Uçmağa varan Tuçi Han'a yıllarca hizmet ettim. Çok savaşlar gördüm yanında. Çok yorgunum. Artık savaşlardan ve devlet yönetiminden uzak durmak istiyorum. Hohanyeh Tanhu, izin verirse, obama dönmek, orada uruğumla, huzur içinde yaşamak isterim! Eğer huzur bulursam..."

Böyle bir istek daha önce de görülmüştü; ama beklenen oydu ki, Tuçi Han'ın Baş Ayguçisi, bütün ordubaşlarla ve savaşçılarla birlikte Hohanyeh Han'a katılsın. En azından Hohanyeh Han'ın beklediği, istediği buydu. Bu nedenle sarsıldı biraz. Bunu belli etmemeye çalıştı. Konuşmadı. Karşısındaki Ayguçi'nin sözünü sürdürmesi için işaret etti.

"Hohanyeh Han izin verirse; Tuçi Han savaşçılarını, iradelerinde ve seçimlerinde serbest bırakıyorum!"

Han otağında izin verilmeden konuşulmazdı. Ancak Ayguçinin bu sözleri mırıltıların, uğultunun çıkmasına sebep oldu. Kısa bir süre de olsa...

Orada bulunan Hohanyeh Tanhu'nun yakın adamları bunu kabul etmemesini beklediler. Bu hakkı vardı.

"Hayır! Ya bana kaılırsınız ya da ölürsünüz!" diyebirdi. Bu da diğerlerinin karar vermesini etkilerdi mutlaka. Çünkü savaşı iki taraftan birine kaılma önerildiğinde bunu reddetmek büyük saygısızlıktı. Belki alt seviyede, savaşçılar için bu beklenirdi. Savaştan çıkılmış ve kafalar karışmıştı. Duygusal olarak hanlarına bağlı olan ve yenilmeyi hazmedemeyenler, bir süreliğine de olsa galip gelen handan uzak kalmak isteyebilirlerdi. Ama Tuçi Han'ın Ayguçisi bir devlet adamıydı. Karabudun gibi düşünemez, davranamazdı. Birlik olma aşamasında böylesi bir darbeyi kabul etmemeliydi Tanhu ve başını vurdurmalıydı!

Güçlü ve soylu bir urugdan gelen Ayguçi, gelecekte yine dert açabilirdi başlarına.

Öyle olmadı.

"Gidebilirsin!" dedi Hohanyeh Han "İsteyenler seninle gelebilir!"

Serin bir hava esti otağda. Bunu Tanhu'nun büyüklüğüne verenler olduğu gibi, acemiliğine verenler de oldu. Hele en yakınları! Ama söz ağızdan çıkmıştı bir kez.

Sözlerini sürdürdü Hohanyeh Tanhu

"Kan akmayacak artık. Budunun karnının doyması önemli... Sürülerimize sahip çıkacağız. Üreteceğiz ki bu konuda da senin gibi akil adamlar gerek."

Durup derin bir nefes aldı.

"Diğerleri için de geçerli bu sözüm. Siz tümenbaşlan, şadlar; varın savaşçılarınızın başına dönün. Kararınızı onlara da danışın. Soma da isterseniz bir daha bana karşı gelmeyeceğinize dair and içip çekip gidin, isterseniz and içip burada benimle kaim! Sizi kararınızda özgür bırakıyorum!"

Tuçi Han Ayguçisi Göne Tarkan, ona eşlik eden çok az dayıda adamıyla, and içtikten soma ayrıldı oradan. Batıda yaşayan uruğunun yanma döndü. Andım tuttu ve bir daha karışmadı hanların işine. Savaşlardan bıkmış, yorulmuştu.

YENİ DÜZEN

"O kadar ha! O kadar çok öyle mi?"

"Evet Hanım!"

Sevincini belli etmeme çabasını fark ettiriyordu Hotuvusu Han. Sevinmekte haklıydı. Bu kadarım beklemiyordu doğrusu.

"Hemen sahiplenin onları! Güvenilir ve sağlam şekilde paylaştırın! Dengeli tümenler oluşturun! Güvenilir adamların emrine verin!"

"O zaman kur vermemiz gerekecek Hanım!"

"Verin!"

Tuçi Han'ın başsız kalan savaşçılanna katılma veya çekilip gitme hakkı tanımişti Hohanyeh Tanhu. Başlarındaki ordubaşlan; tümenbaşları, binbaşları, beyleri dâhil etmişti bu seçime. Kimsenin başı vurulmayacak,

artık Hun kanı akmayacaktı. Onun beklediği, Tuçi Han savaşçılarının bir bütün halinde yanında yer almasıydı. Aslında genel beklenti de buydu. Ya and içip çekip gidecekti savaşçılar, ya da Hohanyeh Tanhu'nun yanında yer alacaktı. O en güçlüydü ve Tanhu'ydu artık. Tann, Hun ülkesini yönetmesini istiyordu. Kanndaşı Hotuvusu Han'da ayağına gelmiş, ona uymuştu.

Ama beklendiği gibi olmadı.

Bir gün baımı zaman geçtiğinde, Tuçi Han'ın savaşçılarının çok azı Hohanyeh Tanhu'nun ordusuna katıldı. Asıl büyük kalabalık Hotuvu-su Han'ın otağının kurulu bulunduğu vadiye doğru çevirmişti yönünü. Daha birkaç gün öncesine kadar iki bin savaşçısı olan Hotuvusu Han, katılımlarla bir anda yirmi bin adam kazanmıştı.

Savaştan önce er katılımının ilk belirtileri görülmüş, Tuçi Han ordusundan ayrılan beş bin er, başlarında binbaşları olduğu halde Hotuvusu'nun ordugâhına gelmişti. Başlangıçta bunu bir oyun, saldırı sanıp önlem almaya kalkmışlar ama gelenlerin kılıçlarını teslim etme isteği ile gerçeğe kavuşmuşlardı. Daha savaşmadan gelen bu erler pek makbul tutulmasa da ona göre davranılmak kaydı ile kabul edilmişti. Bir anda savaşçı sayısı artmıştı Hotuvusu'nun.

... ve bugün!

Duyduğuna inanamıyordu Hotuvusu Han! Püdey Ata ve çok güvendiği; Tümen başı olan ama o güne kadar bir tümen kadar askeri olmayan Olca vardı

otağında. Börileri... Böriler son olaylardan sonra daha dikkatli ve tedbirli idiler. Katılmak üzere gelen ordu, başlangıçta telaşa düşürmüştü onları. Ama gelen haberler umut vericiydi.

"Ne dersin bu işe Olca Şad?"

Han soyundan olan Olca'nın gözlerinde sevinç vardı! Bu çok önemli kuvvetin onlara katılması ile hiç olmadıkları kadar güçlü, hatta devlet yönetiminde etkin olacaktı Hotuvusu Han! Yalnız ve tedirgin günler sona erecekti. Az oldukları için sürekli kaçmak, kaçak yaşamak zorunda kalmışlardı. Hiç istemeden Hohanyeh Han'ın otağına gitmişler, onun Tanhu ilan edilmesine tanık olmuşlardı.

Hotuvusu Han "Şimdi Tanhu karındaşım ne düşünüyorsunuz acaba?" diye keyifleniyordu.

Tüşün yerinin başka bir yanında Hotuvusu Han'ın güvendiği beyleri plan yapıyorlardı. Böylesi katılımlar, çarşıtların ve yağlıların içlerine girmesi için önemli bir fırsattı. Çok ordu, az ordularına katılmadan önce gerekli önlemleri almak zorundaydılar. Henüz binbaşı kurunda

Iolan; içlerindeki en kıdemli savaşçı olan Muyan'ın kuru yükseltilecek ve Tümenbaşı olacaktı. Katılanlarla birlikte iki tam tümen ve altı tane de binlik oluşacaktı en azından. Bunun artması da beklenmeliydi. Tuçi Han'ın eski ve sadık savaşçıları, birliktelikleri bozulmadan; kontrol altında paylaştırılacaktı yeni gelenlerin arasına.

Yeni katılanlar and vereceklerdi teker teker. Soma da denenene kadar kontrol sürecekti. En önemlisi Tuçi Han'ın on börisiydi. Her Han, kendi börisini seçerdi. Onlar Tuçi Han börisiydiler. Tuçi Han savaşta vuruşurken ölmemişti. Börileri görevlerini sonuna kadar yapmışlardı. Ama şimdi Hotuvusu Han'a börilik yapamazlardı. Binbaşı kurundaki börilerin kurları sürerdi yalmzca. Onlara da biner savaşçı verip orduya katmak zorunluluğu vardı. Han, savaşçıları arasında adaletli olmak zorundaydı. Daha kaynaşma tamamlanmadan küstürülmemeliydi yeni gelenler.

Muyan, yazıcının ipek kâğıda döktüğü, er dağılımım gösteren ortak kararların gözden geçirdi son bir kez.

"Bir diyeceği olan var mı?"

Ses çıkmadı! Bu, kararın onandığını gösteriyordu.

"O halde gidip Han'a sunayım bu kararlarınızı!"

Baş eğip selam verdi Muyan! Aynı anda onu Şad olarak belleyen yiğitler diz vurup baş kestiler. Şaşırdı bir an Muyan. Daha tümenbaşılığı onanmadan bu saygıyı yadırgadı. Yine de ses çıkarmadı. Çıktı çadırdan.

Az soma Muyan Şad'm getirdiği kararlar Hohanyeh Han huzurunda okunuyor, tartışılıyordu. Zaman geçirmeden sonuca varılacaktı.

"Yanlıştı yaptın!"

Hohanyeh Tanhu, Çinli Hatun'un verdiği tepkiyi sessizce dinliyordu. Ayağına yere vurup adeta

tepmiyordu Hatun. Hohanyeh Han yanında etkinliğini artırmak ve Ulu hatun olmak istiyordu.

"Yanlıı yaptın! Hiç geleceği düşünmez misin sen? Her şey senden yanayken, büyük bir düşmanın yok olmuşken, karındaşın gelip baş eğmişken..."

"Bunu beklemiyordum!"

"Beklemezsin tabi! Sadece o an aklına geleni yaparsın! Şimdi kendi kendine rakip yetiştirdin. Ben olsam..."

Sesi titriyordu. Güçlü, Çin sarayında özel olarak yetiştirilmiş ve Hun Hanlarına eş olmak, onların Çin'le bağlanülerını sağlamak üzere eğitilmiş prenseslerden biriydi Hatun. Bu güne kadar görevini layığı ile yapmış, eşi için Çin sarayından gerekli desteği sağlamıştı. Onun aklına girip asıl düşmanın Çin değil, kendi halkı içindeki taht varisleri olduğunu aşlamıştı. Hun Budunu da benimsemişti Çinli Hatunu. Ona "Hunlara dirlik getiren" anlamına gelen Ninghu-yenşı adım takmışlardı. Hatun'a göre büyük hata yapmıştı Hohanyeh! Hem de Tanhu olduğu, rakipsiz kaldığı gün.

"Ben olsaydım orada başım alırdım!"

Böyle diyerek kıskırtıyordu Hohanyeh'i.

"Kimin?"

"Kimin olacak Hotuvusu'nun!"

"Ne?"

"O kadar güçsüz ve zayıfken yok ederdim onu! Sonra da bütün savaşıların katılmasını sağladım. Katılmayanları öldürürdüm!"

Ne kadar kolaydı. Öyle ya o bir Çinli! Akan kanın Hun kanı olması zerre kadar umurunda değildi. Hatta onlar birbirlerini yedikçe mutlu! Bazen nefret ediyordu Çinli Hatun'undan. Ama o olmadan da bütün bunları başaramayacağım, gelecekte, Çin'le yakınlaşmasında çok yaran olacağım biliyordu.

Nerelerden, ne aşamalardan geçerek gelmişti o günlere. Daha düne kadar adı bile anılmayan Kiokan Şad, babasının son günlerinde onu Batı bilge eliği ve veliahtı ilan etmesi ile Hohanyeh Han adım almıştı. Eğer Hunlu Ulu Hatun'unun babası olmasaydı, onun yanma sığmama-saydı çoktan yok olmuştu. Şimdi her adımında dikkatli olmak zorundaydı.

"O benim karındaşım! Ağam! Yardımına geldi en zor anımda!"

"Gelmese ne olacaktı ki? Kaç kişi vardı yanında?"

"Halkım sever onu! Kendinden sayar. Ona bir şey-yapsaydım eğer..."

"Ne olurdu?"

Bu soruyu küçümseyerek sormuştu Ninghu-yenşi Hatun! Küçümseyerek ve güvenle...

Sen bilmezsın karabudunu! Sevince tam sever! Belki belli etmez ama... Hiçbir şey yapamazdım Hotuvusu'ya! O da biliyordu onu. Yoksa gelmezdi. Hem, Tanh'luğuma ses çıkarmadı... "O zaman çıkarmadı ama şimdi..." Düşünüyordu Hohanyeh Tanhu. "Ne yapacaksın şimdi?"

"Yapacak bir tek şey var! Büyük Kurultayı toplamak! Orada Hotuvusu'ya uygun bir görev vermek ve sınırları çizmek. Hem merak etme! Onun yanına kaç kişi giderse gitsin, gücü benim gücüme ulaşamaz! "Şimdilik!"

"Ne şimdiliği? Ben Tanhu'yum. Bu değişmez, değiştirilemez. Benim yanımda elli bin savaşçı var! Hotuvusu, karşı çıkamaz bana! Onun dostluğunu kazanmalıyım! Mutlaka kazanacağım!"

"Bakalım! Göreceğiz!" dedi alaycı bir sesle Ninghuyenşi Hatun "Göreceğiz!"

Çıkmak üzereydi.

"Bir dakika" dedi Hohanyeh Tanhu "Bir şey danışacağım sana!" Böylesi karışık durumlarda, karar veremediğinde sorduğu her soruya cevap bulurdu Hatun. Durdu.

"Evet!"

Şimdi... Şimdi ne yapmalıyım sence? Burada beklemek, savaşçıları daha fazla burada tutmak olur mu? Yani ne kadar kalmalıyım burada? Bu sorular Ninghuyenşi Hatun'a sorulacak sorular değildi. Ama böyleydi işte Hohanyeh Tanhu! Kurultay toplayıp budununun bilgelerine danışacağına, ayguçları ediniş onlara soracağına, bu kadar önemli konuda Çinli Hatun'dan ders alıyordu. Onun zayıf yanını bilen Hatun, bu anın tadını çıkarmak istemesine düşündü cevap vermeden önce. Soma, ağır ağır konuştu. Biraz alaycı...

"Hun Tanhu'su nerede olmalı? Hun Tanhu'sunun yeri neresidir?"

"Ne demek şimdi o? Tabi ki budunun ve ordularının başı!"

"Onu demek istemedim. Hun Tanhu'su nerede oturmalı? Devleti nereden yönetmeli?"

Bu soruların cevabı o kadar açıktı ki. Hunlarm kutlu, efsanevi başkenti Orhun Kenti'ydi. Hun Budun, Tanhu'larmı orada görmek dilerdi mutlaka. Akıllı Hatun, ona bir an önce Orhun'a gitmesini ve budun üzerindeki etkinliğini artırmasını işaret ediyordu. Gözleri açıldı Hohanyeh Tanhu'nun. Başkentine gitme özlemi doğdu içinde. Belki kolay olmayacak ve zaman alacaktı. Ama sonunda yerleşecekti Orhun'a. O, Hun Budunun tek lideri, Tanhu olarak başkentini elinde tutmalıydı. Ama önce Hotuvusu Han ile görüşmeli, onun gönlünü almalıydı. Artık bir ordusu vardı Hotuvusu'nun. Hohanyeh Han çatışma istemiyordu. Büyük Kurultay toplayacaktı.

Tanhu'nun ne demek istediğini anladığım bilen Ninghu-yenşi Hatun daha fazla konuşmaya gerek görmedi. Onun kendi halkına karşı görevleri vardı. Bunları bir an önce yerine getirmeli, onunla birlikte bulunan Çinli görevlilerden birini imparatora göndermeliydi. Hohanyeh'e daha fazla destek sağlamalıydı Çin'den. Çünkü Hatun, bu barış döneminin geçici olduğunu, çok kısa süreceğini biliyordu.

Hotuvusu Han; Hohanyeh Tanhu'dan gelen buyruğu tutuyordu elinde. Otağında bütün üst kurlu ordu-başlarını toplamıştı. Hemen yanında oturan Püdey Ata'ya uzatı buyruğu.

Bir gün önce gelmişti buyruk. Hotuvusu Han, orada daha fazla kalmasının gerekmediğini düşünürken, ordusunu alıp yeniden geldiği yere dönmeye karar vermek üzereyken gelmişti bitik.

??? "Karındaşım Hotuvusu Han!" diye başlıyordu. "En zor günümde yanımda yer aldın. Beni göndirdin. En büyük düşmanımın yok edilmesine yardımcı oldun. Bunu asla unutmayacağım. Zor günler geride kaldı. Hun Budunu yeniden eski günlerine dönecek. Halkımız mutlu ve huzurlu yaşayacak. Kavgalarla kaybettiğimiz itibarı yeniden elde etmeliyiz. Yeniden yapılanma adma bir büyük kurultay ve toy düzenliyorum Senin de katılmanı dilerim. Bundan soma ülke yönetiminde sen de söz sahibi olacaksın. Merak etme hak ettiğin şanı ve unvanı alacaksın!"

Daha bir sürü övgü dolu sözler...

Savaş bitti mi? Kargaşa sona erdi mi?

Bu konuda şüphesi vardı Hotuvusu'nun. Kendi açısından açılmış bazı konular olsa da, hiçbir şey eskisi gibi olmasa da... Çin, mutlaka Hohanyeh'in Tanhu'luğunu kabul edecekti. Onu destekleyecek ve bunun sonunda da Hun İline daha fazla müdahale edecekti. Bunu kaldıramazdı Hotuvusu'nun yüreği. O, Atası, Ulu Tanhu

Mete'nin izinde gitmek, onun gibi olmak, Hun Budunu yeniden mutlu çağa ulaştırmak isterdi.

"Kurultay ve toy!"

Aslı, içmeli, eğlenceli bir toy...

Genelde böyle olurdu toylar. Hele Büyük Kurultay'da alınacak büyük kararlar soması...

Doğudaki ve batıdaki bütün Hun eligleri, soylular, ordusu olan, olmayan sözü geçen Hun büyükleri çağırılmıştı kurultaya. Hun birliğini oluşturmaktı amaç. Bir de Hohanyeh'in Tanhuluğunu tanıtmak... Bölge sınırları yeniden belirlenecek ve hangi eliğin nereyi yöneteceği karara bağlanacaktı. Yaylalar, kışlaklar, otlaklar yeniden düzenlenecekti.

"Ne dersin Püdey Atam"

Düşünceli yüzü karanlıktı Püdey Ata'nım. Bu ana ulaştıktan sonra daha bir dikkat gerekiyordu. Çok konuşmalı, çok tartışmalıydılar. Burada daha fazla kalmaları zarardı. Çünkü beslemeleri gereken ve bir an önce yerini bulması gereken büyük bir ordu söz konusuydu.

"Bence, sana Sol bilge eliği unvanım verecek! Ülkenin doğusunu ve veliahtlığı..."

Bu çok önemliydi elbette. Ama kendisinden yaşça küçük karındaşının veliahtı olmak mutlu etmiyordu Hotuvusu Han'ı.

"Hotuvusu, Kara Kemikli Han! Sonunda veliaht oluyorsun; ama atanın değil, kanındaşının veliahtı! Ey Hotuvusu Han..." diye kendi bendine düşünüyordu. Neden

Hotuvusu? Neden başka bir isim değil? Onu anlatamaz, tammlayamaz artık bu isim!

Daha önce de konuşmuşlardı Püdey Ata ile.

"Ad almalıyım yeniden!"

"Daha zamanı değil! Adın unvanınla birlikte değişmeli!"

"Ad alırsam!"

Hangi adı alacağını bile konuşmuşlardı.

"Çiçi!"

Hun ülkesinin otlaklarını sulayan kutlu ırmaklardan birinin adı...

"Çok dolaştım gençliğimde o ırmağın kıyılarında atam! Çok av yaptım. Severdim o ırmağı... Öylesine coşkun akar ki... Öylesine güçlü... Bent dayanmazdı önünde. Durmaz, durulmaz..."

"Çiçi Han!"

"Güzel isim değil mi Atam!"

"Zamanı geldiğinde!"

Zamanı geldi mi acaba?

"Çok dikkatli olmalıyız Han'ım" dedi söz alıp Olca Şad, elde ettiklerini kaybetmek ve yeniden başa dönmek istemiyordu. Yılların sıkıntısı vardı omuzlarında. Yeni sıkıntılarla boğuşmaya hazır olsa da, aklı "Daha dikkatli olmasım, hep dikkatli olmasını" öğütüyordu.

"Nerden çıktı bu kurultay ki şimdi?"

Lafı ağzından aldı Püdey Ata.

"Tam zamanı! Tanhu doğrusunu yapıyor!"

Özellikle, üzerine basa basa "Tanhu" demişti Püdey Ata. Bunu Hotuvusu Han bile yadırgadı ama eğer o öyle diyorsa bir bildiği vardı.

"Tanhu en doğrusunu yapıyor! Tam zamanı! Hazır Tuçi Han yok edilmişken, kararlar almak ve devlete yeniden düzen vermek gerekli. Yıllardır birbirini kıran budun..."

Düzen... Devlet...

"Devlet olmak kolay değil!" diye sürdürdü konuşmasını Püdey Ata "... devlet kalmak-da... Ulu Tangu Mete öylesi bir sistem kurmuştu ki, Hun devlet yapısı onun kurduğu düzen ile yürüdüğünde Hun devleti devletti. Her yaptığının, her işaret ettiğinin bir anlamı ve nedeni vardı.

Düşünün, yılda bir kez Tailin ovasında toplanırdı Hun Savaşçıları. Bugün Çin'in elinde olan Tailin'i önce Atası Tuman almıştı ilk kez, soma elden çıkmışü, ama Ulu Tanhu Mete yeniden ele geçirdi onu ve bir töre koydu. 'Her yıl orada toplanılacak ve sayım yapılacak'. Tailin'i bilir misiniz?"

Ses çıkmadı otağda bulunanlardan. Sürdürdü konuşmasını Püdey Ata.

"Uçsuz, bucaksız bir ovadır. Orayı doldururdu Hun savaşçıları. Toy yapılır, oyunlar, yarışlar... En önemlisi de sayım. Sayımızı bilirdi Ulu Tanhu. Teker teker saydırır..."

"Neden?"

Birden boş bulunup sormuştu bu soruyu Muyan Şad.

Aslında sormasa da anlatacakü. Gözleri daldı Püdey Ata'nım. Yaşamadığı, yaşayamadığı için özlediği o çağa ulaşü hayalinde... Sanki oradaymış gibi anlatıyordu.

"Yüksek bir ova... Tailin... Yüce dağların arasında, yüce dağlarla çevrilmiş. Ulu Tanhu çağırılmış yiğitleri 'Gelin!' demiş. Doğudan, en doğudan, batıdan, en batıdan, bütün Hun Savaşçıları koşmuşlar bu çağrıya. Yeni yetmesinden, aksakallısına... Hızlı ve güçlü atlarının üzerinde, zengin ve şanlı... Keskin, parlak kılıçları ile başlarında beyleri, hanları... Düşünün bir! Uçsuz bucaksız ovaya bir uçtan bir uca çadırlar kurulduğunu, gece yanan od'larm çokluğunu, güzelliğini, sayıca çok olmamn, birlik olmanın mutluluğunu... Düşünün! Tam ortada, Ulu Tanhu'nun Alün çadırı... Önünde dokuz tuğ... Bu coşkuyu, bu mutluluğu bir düşünün! Sonbahar da... Atların en güçlü zamanı..."

Düşsel anlatım orada bulunan herkesi etkiledi. En çok da Hotu-vusu Han'ı. Yolunda gitmek için her şeyini vereceği Ulu Atası Mete Tanhu'yu gördü çadırın önündeki büyük, alün tahünda. Önünden geçiyordu kutlu savaşçıları ve o sayıyordu. 'Bir, iki... On... Yüz... Bin... On bin... Yüz bin..."

"Ah! Neden o çağa yetişemedim? Neden, Tailin ovasında, o şanlı geçitte ben de geçmedim? Neden benimle de övünmedi Ulu Atam Mete Tanhu?"

Bunları düşünürken yüreği acıdı Hotuvusu Han'ın. Özlemle...

"Bir gün Tailin ovasını yeniden alıp, orada sayacağım Hun savaşçılarım..."

Düşünceleri bölündü.

"Devlet budur işte!" diye sürdürüyordu sözlerini Püdey Ata "Devlet... En doğrusunu yapıyor Hohanyeh Tanhu! Eğer yapabilirse. Eğer düzeni yeniden kurup..."

Burada, yine koptu sözlerden Hotuvusu Han. Bu düzeni kuracak olan Hohanyeh olamazdı. İster "Tanhu" olsun ister olmasın, ister "Tanhu" desinler ister demesinler, onda ne bu yetenek vardı ne de Hotuvusu'da olan düş gücü. O, olduğuyla mutlu, bulduğuna razı...

Püdey Ata konuşuyordu.

"... bu nedenle gitmek gerek! Ben Tanhu'nun yanlış bir şey yapacağını sanmıyorum, hele ki Han'ıma karşı! Kurultaya gitmeliyiz."

Bu söze kilitlendi tartışmalar.

İçerde tartışmalar sürerken, dışarıda sayım vardı! Tailin'de Ulu Mete Tanhu'nun sayımına benzemeyen bir sayım... Tuçi Han Ordusundan, kaülanların sayımı ve yerleştirilmesi yapılıyordu.

"Adın ne?"

"Penge Binbaşım!"

"Kurun!"

"Er!"

"Yaran var mı?"

"Yok Binbaşım!"

"Kaç bahardır Tuçi Han'ın yanmdaydm?"

"Sekiz Binbaşım! Tam sekiz yıl hizmet ettim Han'ıma!"

"Neden Hotuvusu Han ordusuna katıldın? Neden Hohanyeh'e katılmadın ya da obana dönmedin?"

" Hohanyeh Tanhu ile savaştık. Karşımızdaydı! Şimdi ona katılmak, ne bileyim, kanıma dokundu biraz! Ama Hotuvusu Han'ı duy-muşluğum var! Kara Kemikli Han diye biriliz. Severiz! Obama da gide mezdim Binbaşım! Han'sız kalınca, bir de yenik... Gidip de ne diye-yim oğullarıma?"

"Neden kur almadın şimdiye dek?"

"Bilmem! Belki kalabalıktan sıra gelmemiştir Binbaşım!"

"O halde sırası geldi! Onbaşı oldun! And iç ve Hotuvusu Han'a bağlı kal!"

"And olsun!"

Böylece sürüyordu sayım.

"Adın!"

"Dolgan Binbaşım!"

"Kurun!"

"Onbaşı!"

"Kaç bahardır onbaşısın?"

"Beş!"

"Seni yüzbaşı yaptım! Zamanı gelmişti. Hünerin ve yiğiliğin soruşturuldu. And iç ve Hotuvusu Han'a bağlı kal!

"And olsun!"

Kimisine hak ettiği ama alamadığı kurlar verildi. Kimisi aynı kurunda kaldı. Canla başla savaştan ve sonuna kadar Han'ına bağlı kalanlara tercih edildi kur dağılımında...

Hotuvusu Han ordusunu yeniden yapılandırıyordu.

ÇİN SARAYI HOHANYEH'İ DESTEKLEME KARARINDA

Çin İmparatoru Hsüan-ti yorgun bir gecenin ardından, mutlu uykusunda, mutlu düşler görüyordu. Yanında uyuyan genç gözdesinin yarı çıplak bedenine dokunan eli titriyor, kendiliğinden hareket ediyordu ara sıra. Çin'in batısında, can düşmanları olan Hunlar birbirini yerken onun huzurunu pekiştiriyorlardı.

İmparator mutluydu! Çünkü bu kargaşadan pek hoşnut olmayan güngörmüş Büyük Veziri Cheng-Yen Che ile konuşmuş, birlikte bir karara varmışlardı.

Dün gece, huzurunda, huzursuzluğunun nedenini sormuştu Büyük Vezirine İmparator.

"Ben, Hunların durumundan bu kadar memnun iken Büyük Vezirim çok düşünceli... İstedüğimizin olduğunu bilmek, Hun ülkesinin sıkınü içinde görmek yetmiyor mu Saygıdeğer Cheng'e? Yoksa benim bilmediğim bir şeyler mi biliyor?"

Saygı ile başım eğip, yine saygılı bir sesle cevap verdi Büyük Vezir Cheng. Sesindeki düşünceli hava belli oluyordu. Ağır ve kelimelerini seçerek konuşuyordu.

"Yüce İmparatorumdan daha çok şey bilmem ne mümkün? Ben, görevim gereği İmparatorumu mutlu etmek, onun yönetiminin sürekliliğini sağlamak zorunda değil miyim? Yüce İmparatorum bu görevi bana vermedi mi? Ben, aciz kullarının, düşünceli olmasının elbette bir sebebi var; ama bu da Çin'i daha mutlu kılmak için nasıl daha çok çalışayım diye düşünmekten dolayıdır!"

Konuşmasını, sözleri ile İmparator Hsüan-ti'nin gözüne girmeyi iyi bilirdi Büyük Vezir. Sürdürdü sözlerini!

" Yüce İmparatorum, ben de Hunların birbirlerine girmesinden, kendi aralarındaki kavgalarından memnunum. En azından şimdilik! Birbirlerini meşgul ederken, iç işleri ile uğraşırken bize saldırmayı düşünemiyorlar. Ama şunu haürlatırım ki savaşçı güçleri hala çok yüksek. Çok sayıda silahlı adamları var. Bir kısmı, önemli bir kısmı yeni Tanhu Hohanyeh'in emrinde. Ama Tuçi Han'ın ölümünden sonra çok sayıda savaşçının Hotuvusu Han tarafına geçtiğini öğrendim. Bunu hiç beklemiyordum doğrusu. Hohanyeh, büyük bir hata yapmış, Tuçi Han savaşçıların kendi ordusuna katmak yerine, geleceklerini seçmekte serbest bırakmış. Bunun üzerine yirmi bine yakın savaşçı, Hotuvusu'nun tarafına geçmiş. Hotuvusu Han şimdilik karındaşına karşı

gelmiyor; fakat bunun çok süreceğini sanmıyorum. Çatıştığınız, Hotuvusu Han'ın, Çin düşmanı tehlikeli biri olduğunu haber verdiler bize. Tanhu'nun verdiği razi olmayacak ve mutlaka başkaldıracak. İkisinden biri diğerini yenene kadar, biri ölene kadar sürecektir bu kavgalar!"

"İyi işte! Yesinler birbirlerini!"

"Yesinler tabii! Ama Hotuvusu Han galip gelirse..."

"Hotuvusu Han galip gelirse mi? Hohanyeh Tanhu daha güçlü değil mi?"

"Şimdilik daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz efendimiz. Ama gelecekte... Gücünü artırırsa! Ya Hotuvusu Han kazanırsa!"

Bu söz sıkınıya soktu Hsüan-Ti'yi.

"Onunla anlaşmanız gerekirse!"

"Beni bağışlayın Efendimiz! Bu biraz zor görünüyor efendimiz. Çok zor görünüyor!"

"Neden?"

"Bize gelen bilgiler, Hotuvusu Han'ın gelecekle ilgili düşümleri olduğunu, büyük hayaller peşinde koştuğunu ortaya koyuyor. Kendisi, ikinci bir Mete Tanhu olmak istiyor."

"Mete..."

Bu isim hala büyük korku yaratıyordu Çin'de. Bu kadar zaman geçmiş ama unutulmamıştı Mete'nin yaptıkları. Bir daha o günleri kimse yaşamak istemiyordu. Eğer böylesi bir tehlike varsa durum gerçekten önemliydi.

Sözlerini sürdürdü Baş Vezir. "Bu arada, daha önce de konuştuğumuz konu var efendimiz. Malum ya; Hun ülkesinde neredeyse bütün erkekler silâhâltmda. Üretim durdu. Hayvan sürüleri bakımsız kaldı. Obalarda kalan yaşlılar ve kadınlar ilgileniyor sürülerle. Sürülerin can damarı, asıl beslenme merkezleri yaylaları kullanmıyorlar. Yalnızca savaş düşünülüyor. Ticaret, yollar emniyetli olmadığı için büyük aksamalarla sürüyor. Yakında büyük açlık bekliyor Hun Ülkesini. Bunun sonucunu hepimiz biliyoruz." "Doğru!"

Bunun sonucu akın demekti. Her kıtlık döneminde olduğu gibi aç kalan kontrollü ya da kontrolsüz gruplar, Çin sınır kentlerine akma çıkacaklardı. Bu akınlar yeni bir huzursuzluk döneminin, Çin-Hun savaşlarının başlangıcı olacaktı. Çin Halkı, imparatorlarından kendilerini korumasını beklerlerdi.

"Ne yapmalı? Hotuvusu meselesini çözmeliyiz! Çin'in basma yeni bir Mete belası istemiyorum! Ne yapmalı?"

İmparatorun sorduğu bu sorunun cevabı hazır! Büyük Vezir Cheng'in aklında. Çok yakın bir zamanda güvendiği bir kaynaktan gönderilen çasıtı önemli haberler getirmişti ona. Hohanyeh Tanhu'nun Çinli Hatunu'nun yanındaydı bu çasıtı. Doğrudan Tanhu katından gelen haberler umut vericiydi.

"Eğer Yüce İmparatorum izin verirlerse fikrimi açıklamaktan onur duyarım efendimiz!"

İmparatorluk makamı ne kadar önemliyse, Çin için; Büyük Vezirlik makamı da en az o kadar önemliydi. Güçlü, soylu urug mensuplarından, çok önemli mevki-lerden geçirilerek seçilirdi vezirler. Önemli yetkileri, bir ordu kadar kalabalık danışmanları vardı. Belki pek rahat olmazlardı oturdukları makamda. Çünkü hata affetmeyen, hatanın karşılığının mutlaka canları ile ödendiği bir makamdı. Çok dikkat ve özenli çalışma gerektirirdi. Bu nedenle güçlü bir haber ağı kurardı vezirler. Çin'e düşman ülkelerin halklarından, gelen bilgileri dikkatle değerlendirirlerdi.

"Ben derim ki efendimiz; bu iki güçlü handan birini yani bize yakın olanı, bize yakın duracak olanı, gelecekte bize sıkıntı vermeyecek olanı, diğerine karşı açık-
tan destekler ve yönlendirirsek!"

Birden irkildi imparator.

"Bu iyi olur mu? Doğrudan doğruya destek, bizi sıkıntıya sokmaz mı? Durup dururken düşman kazanmaz mıyız?"

"Mümkün gibi görünüyor efendimiz. Mutlaka zorluklan olacaktır; fakat bir seçim yapmak zorundayız"

Yine de tedirgindi imparator. El altından ve gizlice yapılacak destek, Hanların çevresinde bulunan birilerine yapılacak telkinler, araçlar kullanılabilirdi. Oysa doğrudan destek... Ya desteklenmeyen kazanırsa kavgayı! O zaman dönüşü olmayan bir yola girilecekti. Tehlike

bugüne göre kat kat büyük olacaktı dolayısıyla. Bunu söyledi Büyük Vezirine.

"Ama çok riskli bir iş, biliyorsunuz Sayın Büyük Vezir! Yapacağımız doğrudan destek ters de tepebilir. Ters teperse, çok zararlı çıkabiliriz! Çok iyi hesap yapmak, dikkatli davranmak gerek!"

Bu sözler Büyük Vezire gözdağı niteliği de taşıyordu. "Eğer ters bir şey olursa bunun cezasını şimdiden düşün!" demek istiyordu İmparator.

Başına gelecekleri düşünüp bir an için içi titredi Büyük Vezir'in. Hemen kendini toparladı. İnandırıcı olması gerekiyordu.

"Çok haklısınız Yüce Efendim! Bütün risklerin farkındayım. Ancak..." durup, derin bir nefes aldı, "Bunun ne kadar riskli olduğunun farkında olmam, önlem almamız, geleceğe dönük planlar yapmamız gerçeğini değiştirmez! İnaniyorum ki alacağımız önlemlerle, Çin Devleti daha güçlü ve etkin olacaktır. Barbarlarla aramızdaki fark da bu değil mi?"

"Haklısın!"

Bu kez güven dolu anlamlar vardı vezire bgkan İmparatorun gözlerinde. Büyük Vezir anlatmayı sürdürdü.

"İki Han arasındaki kavgadan, daha doğrusu çok yakında çıkacağını düşündüğüm savaştan çok karlı çıkmalıyız efendimiz. Bu da, Hanlardan birini, gelecekte kontrol edebileceğimiz birini, daha şimdiden kontrol altına almamıza ve desteklememize bağlı!"

"Hangisini? Daha güçlü görünen ve her şeyiyle bize yakın olan Hohanyeh'i mi, yoksa daha dün yanında hiçbir korkutucu kuvveti yokken bugün bir güç olarak ortaya çıkan, sorun olabileceğini düşündüğün Hotuvusu'yu mu? Hangisi bize uyar? Hangisi desteğimize olumlu cevap verir? Hangisinden yaptığımız yardıma karşılık gelecekte hainlik görmeyiz? Ya da her ikisine de boşverip, batıda veya doğuda kendince gücü olan Hun Eliglerden birini mi destekleyip güçlendirsek?"

"Yüce Efendimiz; Bu konuda Hotuvusu ile ilgili sözlerimi hatırlayınız. Asla güvenemeyiz ona. Asla!"

"O halde..."

Efendimiz, Hohanyeh Han'ın eşlerinden biri, hatta diğerlerine göre en güçlüsü olduğundan Baş Hatun unvanım almaya çabalayan eşi Ninghu-yenşi Hatun, Çin'li bir prensesimiz, bildiğiniz gibi. Bu iyi yetişmiş prensesimiz, eşine söz geçirecek kadar güçlü ve akıllı! Üstelik bizimle birlikte hareket etmeye hazır! "Öyle mi?"

Çin'e göre "Barbar" olarak tanımlanan budunların hakanlarına, özellikle Hun Hanlarını kontrol etmek için onlara, Çinli bir eş vermek yüzyıllardır süren Çin politikasının bir gereği idi. Çoğu, prenseslikle alakası olmayan, soyluluğu bulunmayan bu genç kızlar, küçük yaşta yetim kalmış, güzel, gösterişli kızlardı. Çin'in gelecek planı içinde özel olarak sarayda yetiştirilirdi. Bazı barbarlar; kendilerini Çin Sarayına yakın tutmak için mutlaka Çinli Prensese evlenmek isterler, uzun süre

nazlanırdı Çin sarayı. Sonra da bazı tavizler karşılığında prenses gibi yetiştirilmiş, ama soylu olmayan bu kızlardan biri gönderilirdi. Bu kızlar ülkelerine sadık kalırlar ve gerektiğinde birer çaşıt olarak görev yaparlardı.

Çin imparatoru; geçmişe dair bir şeyleri düşünmeye başladı. Çin tarihini okurken denk geldiği bazı gerçekleri...

Çin tarafından da büyük bir lider olarak kabul gören Hun Tanhu'su Mete zamanına dairdi hatırladıkları. Tarihlerini gelecek nesillere aktarmak için Çin tarihçileri çok titiz davranırlardı ya! Tarih bilimini en ince özellikleri ile uygularlar ve gerçekleri olduğu gibi yazarlardı ki gelecek nesiller yaşananlardan ibret alsınlar! Soylular ve imparator uruğunun çocukları, devleti gelecekte yönetecekler için, tarihlerini öğrenmek bir gereklilikti. Bugün Çin hala varsa bunda yönetenlerin tarihlerini çok iyi bilmesinin etkisi büyüktü.

Çin; diğer barbar kralların aksine; korktuğu, aynı zamanda büyük saygı duyduğu Mete Tanhu'ya, Çin sarayından gerçek bir Çinli prenses göndermişti. Büyük görevler yüklenmişti prensese. Ulu Tanhu Mete'nin yanında, Çin'in geleceği için alınacak kararlarda etkili olmak zorundaydı.

Hatırladığı bir konuyu seslendirdi Hsüan-Ti.

"At rengi kuşatması..."

"Ne? Ne dediniz Yüce Efendim!"

İmparator, alçak sesle söylediği cümleyi yineledi.

" 'At rengi kuşatması' dedim... Bilirsiniz! Ünlü Mete Tanhu'nun ordusunda uyguladığı bir sistem..."

Gözlerini yumdu Büyük Vezir! Okuduğu tarih kitaplarında yazan olayı haürlamaya çalıştı.

Gerçek bir kahraman, yaşamış bir efsaneydi Mete Tanhu. Onun Hun ordusunda yaptıkları, uyguladığı sistemler, bulduğu ısıklık çalan işaret oku... Çin Devleti için hatta diğer barbar kavimler için bile ilham kaynağı olmuştu.

Mete zamanında Hunlar, acunun en güçlü devletinin sahibiydiler.

"At rengi kuşatması"nın zamanının deha buluşu olarak kayda geçmişti Çin tarihçileri. Mete Han bunu, savaş sırasında birliklerini ayırt etmek ve kolayca yönlendirmek için; kısırdığı Çin İmparatorunu kuşatma harekâtında kullanmıştı. Sadece bir tek buyruk vermişti ilk kez denediği kuşatmayı başarı ile sürdürmek için.

"Beyaz Atlar batıya, kır atlar doğuya, siyah atlar kuzeye, doru atlar güneye..."

Kuşatma için bölgelerde etkin birliği böylece sağlamış, ordusunu birbirine yakın güçte dört gruba kısa sürede ayırmıştı Mete Tanhu. Bu sisteme göre ayrılan birlikleri yeniden tümenbaşılann emrine vermişti. Üstelik bu sistemle, bir bölgedeki atların rengi birbirinin aynı olduğu için, dışardan sızmaları ve Çinlilerin kuşatmayı yarma ihtimalini de ortadan kaldırmıştı.

Kuşatıldığı Çin ordusunu, İmparatorları ile birlikte yok etmesi söz konusuydu. Ne yardım alabiliyordu Çin İmparatoru Kao, ne de kuşatmayı yarıp kaçması söz konusuydu. Öylece kaderine razı olmuş beklerken Ünlü Çin Generali Cheng-Ping, gelecekte kendi adıyla anılacak bir planı uygulamaya koymuş; Mete Tanhu'nun Çinli eşine gizlice ulak göndermişti. Mete'nin Çinli Baş Hatunu Yen-Shih; onları, dolayısıyla Çin'i kurtarmalı; bunun için Mete'yi ikna etmeliydi.

"Yedi gündür süren kuşatmada çok zor durumdayız! Çin ordusu, Çin İmparatoru yok olmak üzere. Görevini yap ve halkına karşı olan bağlılığım, sevgini göster!"

Bir dağ yamacında sıkışıp kalmıştı Çin ordusu. Hava çok soğuktu. Çin askerleri bulundukları yerde soğuktan kırılıyordu. Neredeyse üçte birinin el ve ayak parmakları donmuştu. General Cheng-Ping hediyeler ve büyük miktarda altın da gönderdi Baş Hatun Yen-Shih'e... Bunun arkası da gelecek; Çin sarayı minnetini gösterecekti. Yeter ki bu kuşatma gevşetilsin...

Çok akıllı ve eğitimli olan Yen-Shih, Hatun Mete Tanhu'ya şunları söylemişti.

"Ulu Tanhu; Büyük bir zafer kazandın! Çin imparatorunu dize getirdin. Ordusunu yendin. Ama durma zamanını bilmen gerek. Şimdi, iki büyük imparator karşı karşıyasmız. Onu yenecek ve yok edecek gücün var. Ya sonra... Çin'i istila etmek, yönetmek mi niyetin? Unutma Ulu Tanhu; Çin, çok kalabalık ve büyük bir

ülke. Çin'i yönetmek, ona hâkim olmak zordur. Oysa şimdi büyük dost olabilir sana Çin. Minnet] tar kalabilir. Doğu sınırından korkmana gerek kalmaz. Baüda, kuzeyde, güneyde düşlediğin seferlerine çıkabilirsin. Siz iki hakan, birbirinizi sıkıştırp huzursuz etmeyin! Çin İmparatorları Çin Halkı tarafından Gök'ün oğlu olarak bilinir. Eğer imparatoru öldürürsen, Çin artık dost olmaz sana... Oysa canım bağışlarsan..."

Aslında Mete Tanhu da yapacağı hareketin sonuçlarını düşünüyordu. Çin'i istila etmek ve yönetmek yoktu aklında. Az Hun nüfusu, çok Çin nüfusu içinde kaybolur giderdi. Çin ona gerekliydi. Kırmadı Başhatunu Yen Shih'i... Kuşatmayı bir uçtan gevşetti. İmparator Kao ve ordusunun çekip gitmesine izin verdi... Tabii karşılığında çok büyük vergilere bağladı Çin'i.

Bunları bir çırpıda hatırladı Büyük Vezir. İmparatorunun zekâsına hayran oldu bunu hatırlattığı için.

Hohanyeh'in eşi... O da gerçek prenses mi? Akıllı ve yetişmiş... "Evet efendimiz! Hohanyeh Han, Sol bilgeliliği ve veliaht olduğunda ona gönderdiğimiz prenses gerçek, yetişmiş ve akıllı bir saray prensesidir. Şimdi Hohanyeh Han'ın Ulu Hatun'u olmaya aday olan Ninghu-yenşi Hatun'a güvenebiliriz. Zaten o, biz istemeden bizi bilgilendiriyor, haberler gönderiyor zaman zaman. Evet! Çinli prensesimiz, aynı görevi yapabilir; Hohanyeh Han'ı ikna edebilir. Tabi ki Hohanyeh'le Mete Tanhu karşılaştırılmaz ama..."

O gün orada karar verildi. Çin Sarayı Hohanyeh Tanhu'yu açıktan destekleyecek, onun yanında yer alacaktı. Hem de bütün gücü ile... Korkulu düş görmek istemiyordu Çin. Ruhunda Mete Tanhu gibi olma arzusu yatan Hotuvusu Han'a güvenemezdi.

"Hemen başlayın çalışmaya!" diye buyruk verdi İmparator Hsüan-Ti.

Bunun için elçi gönderilecek ve hediyelerle gönlü alınacakü Hohanyeh Tanhu'nun. Yanında yer alanlar, ona yakın olanlar ve danıştığı insanlar incelenecek, etkilenecek olanlar etkilenecek, hediyelerle kandırılacak ve Hohanyeh Tanhu'nun ÇinAlostu olması sağlanacaktı.

O günden soma ve gelecekte de; aynı geçmişte olduğu gibi; Çin; kendi geleceği için Hun ülkesinin iç işlerine karışmayı sürdürecekti.

Sadece bununla da kalınmayacak Hotuvusu Han'a da göstermelik elçiler gönderilecekti. Ayrıca bağımsızlık düşü gören Hun elçilerinin bu düşleri uyandırılacak, gerektiğinde Hun İlinde huzursuzluk çıkarmak için onlardan yararlanılacaktı.

Bu karar verdikten soma huzur içinde uyuyordu imparator.

KARTAL SAVAŞÇILARINA GİZLİ GÖREV

Karanlığı sevmiyordu. İçinde barındırdığı kötü ruhlardan dolayı nefret ediyordu karanlıktan... Yiğidin karanlıklarla işi olmazdı. Karanlıklar kahpelerin işine

gelirdi. Gizli ve kötü planlar yapmak için, pusular kurmak için, arkadan vurmak için...

"Ben de hiç sevmem karanlığı!" dedi Alpar. Tayun Onbaşısı'nın kararına ve duygularına katılmak mutlu etmişti onu. Yoldaşlıkta aynılık ,Çok önemliydi. Yekvücut olmak gibi bir şey...

Yaktıkları küçük Tüşün od'unun başında garip bir dertleşme içindeydi dokuz yoldaşı ile Tayun. Son günlerde hızla gelişen olayların şaşkınlığındaydılar. Azınlıktan, onları düşündüren ve meraklandıran azınlıktan bir anda büyük bir ordunun içine düşmüşlerdi. Hem de savaşmadan, büyük savaşa kaılmadan. Ayrıcalıklı yerlerini koruyorlardı. Han uruğunun kaldığı büyük çadır çevresinde tuttıkları nöbetlerini yeni bitirmişlerdi.

Otağın ardında büyük ve gösterişli bir çadır yer tutuyordu. Orada Hotuvusu Han'ın Baş Hatunu, çocuklarıyla birlikte kalıyordu. Henüz delikanlılığa adım atan büyük oğlu Çiğilşu Şad için de ayrı bir çadır hazırlanmıştı. Hemen ardında ise Hotuvusu Han'ın diğer hatunlarının çadırları sıralanıyordu. İşte bunları koruyanlardandı Tayun ve yoldaşları. On yiğit yarı günü börilerle birlikte nöbette geçiriyorlar, diğer yarı gün de nöbeti devredip dinleniyorlardı.

"Beklemek çok zor!" dedi Uma "Görevimiz kutlu, ama beklemek çok zor!"

"Doğrusu buraya gelirken, Han yortuğunda görev alacağımı, Han'a bu kadar yakın olacağımı

düşünemezdim!" diye araya girdi Alpar "Ama çok mut-luyum. Bu büyük bir onur benim için."

"Büyük onur!" diye ona kaüldü Odmuş "Büyük onur. Atam bilse!"

"Bilir!" dedi Tayun "Bir gün gideriz obaya mut-laka..."

"Ya da onlar bize gelir!" dedi gülerek İlgi*.

"O da olabilir!" diye konuşmasını sürdürdü Tayun "... ki umarım öyle olur. Bu arada biz, verilen görevi hakkıyla yapacağız."

"Ona ne şüphe onbaşım!" diye güvenle konuştu Al-par "Ona ne şüphe! Bize bu kadar güvenen, uruğunu, çocuklarım emanet eden Han için canım feda!"

Bir süre sustular. Hemen her gece, aşlarını yedikten sonra, çadırlarında dinlenmeye çekilmeden önce buna benzer konuşmalar yaparlardı. Küçük bir od'un çevre-sinde toplanırlar ve dertleşirlerdi.

Nerden nereye gelmişlerdi! Bu kadar kısa süre içinde.

Tayun düşünüyordu.

Ne güzel ne kutlu bir geceydi Han koruması olarak seçildikleri gece. Yazgılarının peşindeydiler. Gelecek için kendi düşünceleri olamazdı artık. Onların yazgıları Hotuvusu Han yazgısı ile birleşmişti.

Karanlığı sevmezdi, ama o karanlık gecede yoluna çıkmıştı yazgısı. Han çadırından çıkış...

"Sen de en az benim kadar yükümlüsün!" demişti ağası Urul "Unutma, and içtin! Sen yere düşmeden, sen ve yoldaşların uçmağa varmadan Hotuvusu Han yere düşmeyecek! Uruğundan kimseye zarar gelmeyecek."

Unutmam ağam! Biz yere düşmeden... • "Yoldaşların da bunu böyle bellesin!" "Merak etme ağam. Onlara da en az benim kadar güvenebilirsin!" Başlangıçta ne kadar da azdı sayıları. Ordugâha gelince yoldaşlar tam bir hayal kinklığı yaşamışlardı. Urul Ağası az olduklarından söz etmişti, fakat en azından on bin kişilik bir tümeni olduğunu sanıyordu Hotuvusu Han'ın. "Koskoca Han... Huluku Tanhu'nun oğlu..." Öyleydi, ama sadece iki bin savaşçı vardı, ordusunda. Savaş olana kadar neredeyse hiç dinlenmediler. Az oldukları için çok sık görev düşüyordu onlara. Han otağının çevresinde nöbetteydiler. Sürekli uyanık ve dikkatli olmak zorundaydılar. Yola çıkıp, Hohanyeh Han'a yardıma gittiklerinde... Tuçi Han ve Hohanyeh Han savaşırken...

Sanki ilk ve son savaşı gibi gelmişti Tayun'a. İlk ve son... Çünkü güçlü Tuçi Han'ın yenileceği hiç akşına gelmemişti.

Tuçi Han, Hohanyeh Han'ı yener! Soma geri döner ve bizi de... Ya da savaşın başında Hotuvusu Han, Tuçi Han'a saldırı emri verir. Daha ilk saldırıda, en ön safta olacakları için... Tann böyle istemiş, Tuçi Han yenilmişti. Bir anda değişmişti her şey.

Şimdi ne olacak Urul Ağam? diye sormuştu savaş-tan soma. Yeni gelenlerle, özellikle yeni katılan Tuçi Han'ın bõrileri yüzünden, yerinin değişeceğini, ikinci plana dūřup Han yanından uzaklaştınılacağım sanı-yordu. Bu da çok üzüyordu onu ve yoldaşlarım. Kur dūřme gibi bir şeydi.

Aslında doğrusu da buydu. Kartal Savaşçılarının yeri öncü kuvvetlerdi. Orada maharetlerini sergilemek üzere eğitilmişlerdi. Sürekli eğitim yapmalı ve hünelerini ge-liştirmeliydiler. Ki savaşmayı kim istemezdi?

Ama Han'a yakın olmak bir başka onurdu. Bu onuru kaybedeceğinden korktu Tay un.

Korktuğu olmadı.

"Her şey eskisi gibi olacak Tayun! Sen ve yoldaşla-rın Hotuvusu Han'ın güvenini kazandınız bir kez. Ya-kında, çok yakında bõri ilan edilecekler çıkacak içiniz-den. Merak etme... Ben varken, siz varken, başkasına güvenmez Hotuvusu Han, bu karmaşada... Buna gerek duymaz!"

Bir türlü oturmuyordu Hun devlet yapısı. Bir türlü beklenen düzen geri gelmiyordu. Tuçi Han uğmağa var-mıştı. Hohanyeh Han Tanhu olmuş ve devletin başına gelmişti; ama şimdi karşısında güçlü bir Han daha vardı.

Belki eskiden olsa bir kenarda kalmayı kabul ederdi Hotuvusu Han. Ordusu yoktu eskiden. Oysa hiçbir şey eskisi gibi değildi. Bugün kendini güçlü hissediyordu Hotuvusu Han. Daha çok güvenir olmuştu kendine.

"Yakında" diye söze başladı Tayun "Yakında* daha az nöbet düşecek bize. Eğitimlere başlayacağız yeniden."

Bu söz birden dikkatlerini çekti.

"Neden?"

"Han kapısından uzaklaştırılıyor muyuz?"

"Han uruğu..."

Sorular birbiri ardına geliyordu. Onların korkularını daha önce yaşadığı için gülümsedi Tayun.

"Durun!" dedi "Daha sözümü bitirmedim. Öyle şey olur mu hiç? Bizim yerimiz hep Hotuvusu Han'ın yanı. Ağamın sözüne göre Han bize çok güveniyormuş."

"O halde!"

Böyle konulara pek kafa yormayan Yamı'dan böylesi kısa bir cümlecik dahi çıkması şaşırttı Tayun'u. Birden kakhaha attı. Diğerleri de katıldı ona. Yamı da gülüyordu.

O halde! diye üsteledi Yamı "O halde!" Tayun gülmeyi durduramadığı için kesik kesik konuşuyordu. "O halde! O haldesi yok Yamı! Meraklanma! Yammıza çok sayıda nöbetçi verecekler. Biz de onların başında duracağız. Onları kontrol edeceğiz. Artık doğrudan nöbet tutmak yok." "Nöbetçi başımı olacağız?" diye sordu Alpar. "Öyle bir şey! Kapıcıbaşı konuşurken duydum. Han otağına ve uruğunun çadırlarının çevresine çit çekilecek bundan böyle. Çit dışında nöbetçiler olacak. Bizde çit içinde olacağız. Ama onumuzun birden olmasına gerek

yok. İkiye ayrılınz. Beş, beş. Beşimiz beklerken, beşimiz eğitim yaparız. Böyle beklemeyi sürdürürsek, korkanm paslanırsınız." "Çok doğru!" dedi İnel. "Bak bu iyi oldu işte!" diye sevindi Usuk;

Bir süre daha dertleştiler kendi aralarında. Soma yorgunluk ağır bası. On yiğit, Han Otağına yakın olan, hep birlikte kaldıkları çadıra yöneldiler. Yakınlarında büyük bir çadır daha vardı. Böri Çadın. Çevresinde nöbette iki böri...

Bu kargaşa içinde, ayrıca kendi güvenliklerini de sağlamak zorundaydılar.

İlk nöbeti en dinlenmiş olan iki kişi tutsun! dedi Tayun. Yarı ve Sangı gönüllü oldu ilk nöbet için. İnel ve Bıtn cergeye gidip yunmak için izin istediler. İzin verdi Tayun.

"Çok gecikmeyin! Dinlenmeye zamanınız olsun! Soma nöbette uyursanız kaşmam!" dedi.

Nöbet önemliydi. Hele böylesi, yeni toparlanan bir ordu içindeyken... Daha kimin ne olduğu belli değilken. Hohanyeh Tanhu'nun ordusu çok yakında iken.

Çadının önünde durup aşağıya doğru bakı Tayun. Hotuvusu Han, geleneğini sürdürmüş, otağını yükseğe, bir tepenin yamacına kurdur-muştu. Kendine yakın olanları, ordusunun ilk çekirdeğini oluşturan iki bin savaşçının büyük kısmına da biraz aşağıda konuşlandırmıştı. Eski

Çırgı: Ordugâhlarda, eratin yunması için yapılan çadırılı bölme. Bir bölümü hastane olarak da kullanılır. ordudan olup kur alanlar aşağıda büyük ordunun yönetimindeydiler. Kursuzlar da çevre sakçılan olarak sıra ile görev yapıyorlardı. Onlar bu tepenin güneşe bakan yamacında yer tutarken, Hohanyeh Tanhu'nun Ordusu, karşı tepenin ardında almıştı yerini.

"Böylesi beklemek zor!" diye düşündü Tayun "Bir an önce herkes yerini bulmalı. Yoksa zor!"

Yamı ve Sangı göbete durdular. İnel ve Bitrı çergeye gittiler. Diğerleri hizmetkârların hazırladığı döşeklerine uzanmak üzere içeri yöneldiler. Çadırın en doğusunda, tek olan döşek, Tayun'undu. Diğerleri onun sağında ve solunda, ikişerli olarak dizilmişti. Silahlarını yanı başlarına koyup öylece girdiler döşeklerine. Savaş hali sürüyordu ve ayrıntılarla uğraşacak halde değildiler.

Hemen uyuyamazlardı. En azından bir süre günü düşünürlerdi kendilerince. Hatta alçak sesle bunu paylaşırlardı.

Çok yorulmuştu Tayun. Yeni ve zorlu bir güne ulaşmadan önce, iyice dinlenmek için uyumalıydı. Gözlerini yumdu. Obasım, atasını, anasını, karındaşlarım ve Ulu Kam'ı düşünmeden edemiyordu. Birden yıldızı aklına geldi. Birkaç gece geçmiş, ona bakmayı unutmuştu. Kalkmak için bir istek duydu içinde. Ancak uyku ağır bastı.

"Yarın! Yarın gece..."

Uyku âlemine yeni dalmıştı ki...

"Dur! Kimdir o?"

Tedirgin savaşçı uykusunun verdiği uyarı ile altısı birden döşeklerinden fırlayıp ellerini kılıçlarına attılar ki...

"Kapıcıbaşı!" dedi bildik bir ses "Onbaşını sesle!"

"Hemen Beyim!" diye cevap veren Yamı içeriye yönelmeden Tayun kapının önüne çıkmıştı bile.

"Buyur Beyim!"

Yanında üç kapıcı daha vardı.

"Hele gel!" dedi Kapıcıbaşı... Tayun onun peşinden ilerledi. Çadırdan on adım kadar uzaklaştılar.

Kapıcıbaşılık; Han otağının en önemli kurlarından biriydi. Bütün kapıcıların üstüydü kapıcıbaşı. Yaklaşık on kadar kapıcı olurdu Han kapısında görev yapan. Çok etkili, yetkili, yaşını başını almış, güvenilir savaşçılardan seçilirdi. Han'ın en güvendiği adamlardandılar. Han otağında neredeyse her şeyden onlar sorumlu olur, her şeyden, herkesten hesap sorabilirlerdi. Kurları yüksek olduğu halde; tümenbaşları, şadlar bile gerektiğinde hesap verirlerdi Kapıcıbaşı'na. Bütün börilerin ve han muhafızlarının da başıydılar. Börilerin başındaki yüksek kurlu bōribaşı onun alünda yer alırdı. Kapıcıbaşı, kapıcılar arasında görev dağılımı yapardı. Genelde silah taşımazlar ya da en fazla bir kama olurdu bellerinde. Savaşta da görev almazlardı. Han otağına ve çevresindeki urug çadırlarına hizmetkâr bulmak, Han idişçisini, Han

aşçıba-şını, Han döşekçisini seçmek... Onlan kontrol edip çalışürmak, otağa gelen yabancılarla, elçilerle ilk konuşan olup, onlan sorguya çekmek, muyanlığm düzenini sağlamak, otağa gelen konukların uygun şekilde ağırılanmasından sorumlu olmak, Han kapısında her zaman hazır bir kapıcı bulundurmak, aşları, içecekleri kontrol etmek, şölenleri düzenlemek, onların başlıca görevleriydi. Sürek avlannda da Han'ın ardında yer alırlar Han'ın hizmetine koşarlardı. Gözleri açık, kulaklan delik, sadık yortug görevlileriydiler.

Tayun; gecenin yarısı, Kapıcıbaşı'nın onunla ne işi olduğunu düşünüyordu. Heyecanlanmıştı. "Nasıl-sın Tayun Onbaşı?"

Karanlıkta onun yüzünün güldüğünü fark edip rahatladı Tayun. "İyiyim Beyim!"

"Nasıl, dinlenebildiniz mi biraz?"

Bunu sorduğuna göre mutlak bir görev vardı. "Daha yeni yattık!" demeyi kendine yakıştıramadı Tayun.

"Dinlendik beyim! Zaten ne yaptık ki yorulacak?" Bu cevap mutlu etti Kapıcıbaşı'nı. Yıllardır Hotuvusu Han'ın bö-risi olan Urul'un karındaşına yakışan bir cevaptı. Daha bir sokuldu Tayun'a.

" İdişçi: Saki, içeceklerden sorumlu güvenilir hizmetkâr. Muyanlık: Konukların kaldığı yer.

Yoldaşların da dinlendi mi Tayun Onbaşı!""

"Göreve hazırlar Beyim! Buyruğunu bekleriz!"

Ak düşmüş saçlarının ay ışığında parladığım fark etti Tayun. Kim-bilir hangi savaşlarda bulunmuş, hangi akınlara katılmış bir yığitti Ka-pıçıbaşı.

Sesini iyice alçaktı.

"Çok önemli bir görev var Tayun Onbaşı. Sadece sana ve yoldaşlarına verecebileğim bir görev. Sizden başka kimse bilemeyecek, duymayacak!

Çok önemli!"

Heyecanlandı Tayun. Kulak kesildi dinlemek için.

"Böriler burada gerekli. Yarın, kurultayda Han'ın yanında olmalılar. Bu nedenle..."

Sadece on Kartal Savaşçısına verilecek bir görev! Sadece onların yapacağı bir görev...

"Yarın Büyük Kurultay toplanacak!"

Bunu söyleyip sustu Kapıcıbaşı. Karşısındakinin söylediğinin önemini anlayıp anlamadığını tarttı. Sonra sürdürdü sözünü.

"Ardından da toy, şölen! Hohanyeh Tanhu, Hotuvusu Han'ı kurultaya çağırdı! Hun İli'nin dört bir yaniryian onlarca Hun büyüğü gelecek kurultaya. Bunu anladın mı?"

"Anladım!" dedi Tayun. Çok önemliydi kurultay. Nice zaman sonra ilk kez Hun Tanhu'su Büyük Kurultay topladığına göre devlet kendine geliyordu. Kararlar alınacak ve...

"Çok önemli! Bir o kadar da tehlikeli! Hotuvusu Han'ın, Han'ımızın canından emin olmalıyız. Yarın, ya

gerçekten kurultay olacak ve Hun devleti yeniden şekillenecek ki bu durumda yerimiz, yurdumuz, halimiz belli olacak! Yada..."

Yer, yurt... Nerede yaşayacakları, Hotuvusu Han'ın unvanı, görevi, yetkisi belli olacak demek ki!

Sürdürdü konuşmasını Kapıcıbaşı.

"Ya da Hotuvusu Han kahpe bir tuzağın içine çekilecek!"

"Tann korusun!"

Ürperdi Tayun. Bu ihtimali aklına bile getirmek istemiyordu.

"Biz sağ oldukça..."

"Önlem almak gerek. Bugün toplantı vardı Han'ın otağında. Bazı kararlar alındı."

Çevresini kontrol etti Kapıcıbaşı. Onunla birlikte gelen üç kapıcı, arkaalan onlara dönük, çevreyi kollama görevindeydiler. Tayun, çadının önüne bir göz attı. İki karartının, nöbet tutan yoldaşlarının onları merakla izlediği gördü.

"İyi dinle Tayun onbaşı! Sana ve yoldaşlarına büyük görev düşüyor!" derin bir nefesle ara verdi konuşmasına. Sonra yeniden başladı.

"Kurultay yeri belli... Şimdiden hazırlıklar sürmektedir orada. Hemen hemen bütün Hun büyükleri kaülacağı için geniş, büyük bir otağ kurulacaktır. Uzaktan gelenler, daha önceki kavgadan uzak duranlar da olacak mutlaka. Biz önlemimizi alalım. Hanımızı koruyalım.

Sen ve yoldaşların, bu gece kurultay yerinin en yakınma kadar sokulacaksınız gizlice. Öyle gizlenin, öyle bir yer tutun ki, Han'ımıza pusu kurulmasın. Kahpe tuzaklara düşmeyelim. Öylesine yer tutun ve gizlenin ki, herhangi bir yanlışta, olduğunuz yerden attığınızı vurun. Han'ımızı koruyun. İş o ki kurultay çadınna girene kadar bir kahpelik olmasın. İçeride böriler gerekeni yapar nasılsa. Anladın mı ne dediğimi? Ne istediğimi?"

"Anladım Beyim!" dedi Tayun.

Anlamışü. Hotuvusu Han'a, kurulma ihtimali olan kahpe bir tuzağı önlemek...

"Dinle o zaman!" deyip bu sefer kurultay yerini anlatmaya ve yolunu tarif etmeye başladı Kapıcıbaşı. En ince ayrıntısına kadar...

Yürüyerek gece güne ulaşmadan varmalılardı oraya. Atla gidemezlerdi. Dikkat çekmemeleri gerekiyordu. Gece olduğuna ve zaman zaman gizlenerek, gerekirse sürünerek gitmeleri gerektiğine göre, yol çok zamanlarını alacaktı. Ona göre davranmalıydılar. Zaman geçirmeden yola çıkmaları gerekiyordu.

"Hava açmadan, gün doğmadan alın düzeninizi. Göreviniz kut olsun!" dedi ve bir tek söz etmeden kapıcılarla birlikte geldiği gibi gitti Kapıcıbaşı.

Kısa bir süre orada öylece kaldı Tayun. Yapılacakları ve görevi yoldaşlarına nasıl anlatacağını planladı. Çadının önünde merakla bekleyen nöbetteki iki yoldaşı, cergeden yeni dönüp Kapıcıbaşının geldiğini öğrenen

ve döşeklerinde uzanmış, uyuyamayan diğer yoldaşları merak içindeydiler mutlaka. Beklemek, zaman kaybı demektir. Çadırına döndü Tayun. Erleri içeriye sesledi.

"Hemen hazırlanın. Silahların, yanınıza yalnızca kılıcınızı, yayınızı ve bolca ok alın!" diye buyurdu. Yorgunluk, uykusuzluk umurlarında değildi. Görev onları bekliyordu. Soru sormadan hazırlandılar.

Silahlarını kuşanmış yoldaşlarını şöyle bir yokladı Tayun. Çadırda bir şey anlatacak değildi. Zamandan kazanmalıydı.

"Beni takip edin! Sakın ses etmeyin!" diyerek düştü önlerine. Gece, gizli görevin ne demek olduğunu bilen, bunun eğitimini alan on Kartal Savaşçısı, düzen aldılar. Belli aralıkla ve sakınarak düştüler onbaşlarının peşine.

Ay Baba, bütün güzelliği ile geceyi aydınlatıyordu ve işlerini zora sokuyordu. Ordugâhtan sessizce uzaklaşırken, bir kopuz tımsı çekti dikkatlerini. Kutlu kopuzun sesine kapılmamak, o tarafa yönelmemek için zor tutular kendilerini.

Büyük Ordugâh od'u, çevresinde toplanmış erlerin yüzlerinde renkler oluşturan alazlar salarken, ozan kopuzunun sesine dikildi kulaklar. Oralardan kopamıyordu Ozan bir türlü. İki yanda iki ordugâh kurulmuş, önce birine konuklanmış ve yır söylemişti. Soma da üşenmemiş, Hotuvusu Han'ın ordugâhına kadar yürümüş, bütün gece yol alıp anca gelmişti. Aynı yırırlarla, Hohan-yeh Han'ın ordugâhında, savaşta hanları için uçmağa

varan Hun Erleri için söylediği yırları söylemek istiyordu. İstiyordu ki bütün erler hissetsin bu acıyı. Aynı acı yaksın yüreklerini. Gidenlerin boşuna gitmediği bilinsin.

Kopuzun telleri acılan seslendirmeye başladığında, uyuyanlar uyanmış, bu kutlu sesi daha yakından duymak için büyük od'un başına toplanmaya başlamıştı yiğitler. Bu arada az olan eskilerle, çok olan yeniler kaynaşıyordu.

Yan yana duran iki yiğidin omuzları değince birbirlerinin farkına vardılar.

"Onbaşı Penge!"

"Oho! Yüzbaşı Dolgan! Çabuk uzaklaşta!bizden!"

Sarıldılar iki eski dost. Ayrılığın bu kadarı bile etkiliyordu erleri. Ortak haüralar, o an orada olmayan, Ozanın yırında, ozanın dilinde konuşan yoldaşlarını araüyordu.

"Nasıl! Yerin rahat mı Perge?"

"İyidir Yüzbaşım! Eskisinden çok iyi! Dokuz yoldaşım var yanımda!"

"Keşke yine benim yüzlüğüme düşseydin!"

"Düşeriz bir gün!"

Oradan buradan konuştular bir süre! Sonra yıra kapurdılar kendilerini.

Benzer şekilde, od'a uzak bir köşede yır dinleyen üç kişi...

"Artık eskisi gibi bir arada olamayacağız Ok değmez!" dedi hüzünle Ebrük.

"E! Artık kur aldık hepimiz de!" diye karşılık verdi Senge.

"Biz neyse de bu Esrik Yanal, nasıl baş edecek dokuz kişiyle, kendiyle baş edemezken!" diye takıldı Yanal'a Ebrük.

Güldü Yanal.

"İşine bak yer cücesi sen de! Senin gibi boysuzdan onbaşı olursa benim gibi esrikten haydi haydi onbaşı olur!"

"Benim boyum kısa Esrik herif, aklım değil!" diye cevap verdi Ebrük.

Yıllardır aynı çadırı paylaşan erler, şimdi onbaşı kuru ile Tuç Han ordusundan katılan erlerin başına getirilmişlerdi. Üstelik üçü de aynı yüzlük içinde, yeni kur alan Dolgan Yüzbaşı'nın buyruğundaydılar.

Ozan, savaşı anlatıyordu. Yukarıdan gördüğü gibi! Öykünün içinde şimdi Ozan'ı dinleyenler de vardı.

BİRLİK ÜSTÜNE

Mete Tanhu zamanı, kutlu çağıydı Hun 'un Dört yönde budunları, boyun eğdi acunun Devleti devlet yapan önce birlik ve töre Gelin yiğit Hanlarım, acunda birlik olun

Kutlu Ozan, büyük savaşı bulunduğu dağın yamacından izlemişti. İç yanarak bu kanlı karındaş kavgasına

tanık olduğu için, yaşadığına kızmıştı. Lakin yapacağı bir şey yoktu. Tann'ya şükür, kısa sürmüştü kavga.

Tuçi Han'ın sonu...

Ertesi gün olanların da tanığıydı Ozan. Hotuvusu Han, Hohanyeh Han'ı, otağında ziyaret etmiş, o da Hotuvusu Han'ı sol yanına oturtturarak onurlandırmıştı.

Erati coşku selinde boğmuştu bu hareketi. "Var ol Hohanyeh Tanhu!"

Bu bağırış ordu içinde yayılıp karşılık bulunca öylesine mutlu olmuştu ki Ozan. Yüreğinin içinde bir yerlerde, aksini seslendiren bir ses olsa da umuda düşmüştü.

Yeniden birlik ve güçlü Hun Ülkesi!

Bu umutla kopuzunu coşku ile çalmış, savaşçıların arasında dolaşıp onlara yırlar söylemişti. Hele Hohanyeh Tanhu'nun yendiği orduyu seçiminde serbest bırakması! Onları katılmaya daveti. Kan dökmemesi, ayrı bir umut olmuştu. Tuçi Han ile ilgili söylenenlerden sonra Hohanyeh Tanhu'nun yaptıkları takdire değer, hem de Tanhu'ya yakışır hallerdi.

Bunca zaman Hohanyeh Tanhu'nun ordugâhında dolanmıştı Ozan. Oradaki beklentileri, umutları, savaşçıların isteklerini dinlemişti-Hepsi iyi ve güzel şeylerin beklentisindeydiler. En güzeli... Umut vardı. Umut varsa her şey var demekti.

Hüzünden soma, yırım umut için söylüyordu Ozan.

Aynı kutlu soydandır, aynı soylu boydandır Bu meydan kanlı değil, artık mutlu meydandır Geleceği çizirken, sadece birlik için Hep kendini, hem bizi bu birliğe inandır

Hohanyeh Tanhu Ordugâhının nabzım tutmuştu Ozan. Sonra bir de bu yana bakmak istemiş ve Hotuvusu Han ordugâhına gelmişti. Erlerin arasında birkaç tamdık yüz de görmüşdü, dolaşırken.

O gece, cılga yolda karşısına çıkan, Tuçi Han'ın ünlü ordubaşı ki artık o da yoktu acunda, Tuveyi Şad'm ordugâhında, Ozanı karşılayan sakçılar; ağırlayan, karnım doyuran savaşıclardandı tanıdıkları. Çok durgun ve kırıgındılar bu yiğitler. Ne de olsa savaş kaybetmiş, Hanlarım yitirmişlerdi. Şimdi, kaıldıkları Hotuvusu Han ordusunda, töre gereği eşit muamele görseler de bu burukluk yüzlerinden okunuyordu.

Büyük bir od'un başında, uçmağa varmış yiğitlere övgülerini düzdükten sonra, dirlik ve birlikten söz ettikten soma, şimdi de bu bırak yürekler için söylüyordu Ozan.

Hanına sadık olan ve uğruna savaşılan Yiğit kanı asildir, canı da yüce bir can Tanrı buyurdu ise o olacaktır mutlak Artık istenen değil, gerçek olandır olan

Ozan'ı orada bulunup, dinleyenler vardı.

Bir de uzakta, göreve giderken duyup hüzünlenenler...

Burası nasıl Onbaşım? "Biraz daha yukarı çık!"

Gecenin karanlığına sığınıp, alçak sesle haberleşerek, kurultay yerine hâkim tepede yer tutuyorlardı.

Çok zor olmuştu kurultay yerine gelmeleri. Uzaklaştıkça, Ozanın kopuzunun sesi uzaklaşacağına yaklaşıyor, güçleniyordu sanki. Bir ara "Acaba, yönümüzü mü şaşırdık, yanlış mı gidiyoruz?" duygusuna kapılmıştı Tayun. Uzun bir zaman soma, önlerindeki tepeyi aşınca fark ettiler kurultay yerini. Yer tutmaları zamanlarını almıştı.

Kapıcıbaşı'nın dediği gibi, şimdi, büyük bir otağ kuruluyordu. Günle birlikte başlamıştı çalışmalar. Çok sayıda hizmetkâr ve savaşçı çalışıyordu. Anlaşılan, Hohanyeh Tanhu, konuklarını hak ettiğince ağırlamak, Tanhu'luğunu göstermek amacındaydı. Bu toy, ilk toyydu Tanhu'nun.

Bulundukları tepeden, aşağıda olan biteni rahatlıkla görüyorlardı. Tayun, yol boyunca görevlerini anlatmıştı yoldaşlarına. Hepsi de heyecanlanmıştı bu önemli görev için. Birbirlerine danışmışlar ve kararlar almışlardı.

Tayun, en uygun yerleri belirlemişti. Dokuz eri, alam görececek şekilde yerleşecekleri yerlere yolladı.

Önce içine girecekleri çukurları kazacaklar, kendilerini çalılarla, ağaç dalları ile gizleyeceklerdi. Her çukurda bir kişi olacak, iki çukur arasında birbirlerini duyacak ve kollayacak mesafe bulunacaktı. Eğer zamanları kalırsa, çukurların arasını geçitlerle birleştireceklerdi. Bulundukları yerden, görüş alanlarına giren her yeri kontrol

edecekler, geleni gideni görecekler ve Han'lanına yapılabilecek bir yanlışta anında cevap vereceklerdi.

Kartal Savaşçılannın en iyi yaptıkları işlerden biriydi arazide gizlenmek. Bir Kartal Savaşçısı, günlerce o çukurun içinde, kendini belli etmeden, aç susuz kalabilirdi. Bu sefer yalnız akşama kadardı görevleri. Kurultay bittiğinde; Hotuvusu Han kurultaydan sağ salim ayrılınca, yine geldikleri gibi gizlice geri döneceklerdi. Bunun için havanın kararmasını bekleyeceklerdi.

"Ne güzel diyor bu Ozan, Atam"

"Çok güzel diyor Han'ım, güzel diyor da, anlayana!"

"Anlayana!"

Çok geç olmuştu, uyku tutmamıştı Hotuvusu Han'ı. Yarın önemli olaylara gebeydi. Geleceğe dair alınacak kararlarda; Hun ülkesinin yönetiminde ne kadar söz sahibi olacağı yarın belli olacaktı.

"Bütün önlemler alındı atam! Umarım, yarın bir kahpeliğe uğramayız!" "Öyle bir şeyi aklına getirme! O kadar akılsız değildir Hohanyeh Tanhu!"

" 'Tanhu' deyip durma şuna Püdey Atam! Kim verdi ona bu hakkı ki?"

" Tanhu!" diye yineledi Püdey Ata /'Hohanyeh Tanhu!" Üzerine gitmedi Hotuvusu Han. Büyüğüne söyleyecek sözü olamazdı. Mutlaka bir bildiği vardı ki bunda ısrar ediyordu.

"Yarın bir kahpelik bekleme! Böyle bir yanlış yapmayacaktır Tanhu!" Yine "Tanhu" demişti hem de

üzerine basa basa. Güldü Hotuvusu Han "Tanhu" dedi Püdey Ata'yı taklit ederek "Tanhu değil ama bir başkası..." "Kim?"

O kadar karışık ki ortalık, Tuçi Han'ın göreve getirdiği bir soylu, yerini kaybetmek istemeyen bir ilbey veya Çin çâşıtlarından biri... Bunu seslendirdi Hotuvusu Han. Soma birden değiştirdi konuyu. "Ozan... Ne güzel söylüyor!"

Eski bir Hun ağıtı söylüyordu Ozan. Acıklı bir aşk öyküsü...

Aşk! Bu güne ne kadar aykırı duran bir kelime...

Hava aydınlanmıştı. Gizlendikleri yerde adeta kaybolan on yiğit, aşağılarında kurulan büyük kurultay çadırım gözlüyorlardı. Od'lar yakılmış, yenmek için onlarca hayvan kesilmişti. Hazırlanan yiyeceklerin kokusu bulundukları yere doğru geldikçe midelerinin kazındığını duyuyor, açlıklarını daha bir yaşıyorlardı. O anda yapacakları tek şey, başka konular düşünmekti.

Alpar, Sumru'yu düşünüyordu. "Sumru Kız... Obamn en güzel kızı..." Herkese sevdiği, en güzel gelir!

Yüreği Sumru'ya yangındı genç Alpar'm. Elinden geldiğince sevdasını ona belli etmişti. Kaçamak bakışlardan başka kazancı olmamıştı. Anasına söylemiş "Daha erken!" demişti anası.

"Erken mi?"

Sevgiye karşı, değişik gerekçeler üretmek, bir alışkanlık olsa gerek! Töre gibi bir şey... Şimdiye dek

sevdasından söz edip, büyüklerinden "Tamam! Hadi alalım!" sözünü duyan var mıydı acaba?

"Ne ye erken? Ne için erken? Benim ne zamanım var, kim bilir? Her gün kavgaya hazırlanırken!"

Bunları söylemek büyük cesaret isterdi anasına karşı. Bu cesaret Alpar'da yoktu.

"Gözlerine teslim oldum!"

Dağları eritecek kadar cesareti olan bir yiğidin, bir çift güzel göze teslim olması, görünce elden ayaktan düşmesi ilginçtir. Ne yiğitler yanmıştır sevda od'una. Ne yürekler tutuşmuş...

Alpar, Kartal Savaşçısı! Alpar, obasının gözde yiğitlerinden. Alpar, bileği güçlü, kılıcı keskin yiğit. Ama Alpar, Sumru Kıza sevdalı. Bu sevda karşısında çaresiz, güçsüz!

Neyse ki onu, bu görkemli kılığında gördü Sumru Kız. Börkündeki kartal tüyüne bakmıştı öylece. Alpar, gelecekte büyük görevlere aday... Alpar...

"Çadırının önünden on kere geçtim bir şeyleri bahane ederek. Bir ışık alsaydım, bir onay belirtisi, gider atasından izin alırdım konuşmak için. Ama naza çekti kendini!"

Güzele naz yaraşır!

Bir dahaki için de zaman yetmemişti. Erkenden ayrılmak zorunda kalmışlardı obadan.

"Mutlaka bir fırsat bulup varacağım yanma. Bu sefer beklemek, gecikmek yok! Hele bir fırsat çıksın..."

Yanındaki çukurda gizlenen Uma'nın fısıltısını duydu.

"Gelenler var!"

Öylesi bir sistem içinde yerleşmişlerdi ki, hem her yönü kontrol edebiliyorlar, hem görünmüyorlar hem de birbirleri ile haberleşiyorlardı.

"Gelenler var!" diyerek haberi bir sonraki yoldaşına ilettiler. Böylece birbiri ardına dikkat kesildiler.

Yüz kadar atlı geliyordu. Büyük ihtimalle bunlar, Hohanyeh Tanhu'nun Börileri ve Kartal Savaşçılarıydı. Tanhu, toy yerine gelmeden önce gerekli önlemleri almak, hazırlıklara göz gezdirmek için oradaydı. Töre, kurultaya katılan soyluların, beraberinde belli sayıda savaşçı getirmelerine izin veriyordu. En kalabalık olarak Tanhu, sonra Sol bilge eliği, elli kadar savaşçı getirebilirdi. Sağ bilge eliği kırk, diğer soylular, şadlar ise onar adamlarını getirebilirlerdi. Kurultay çadırının çevresinde belirli yerlerde bulunurdu bu adamlar. Çok azmin içeri girmesine izin verilirdi.

Atlılar gelir gelmez çevreye dağıldılar. Yakın tepeleri kontrole çıkmışlardı. Tayun fısıldadı yan taraftaki savaşçıya.

"Gizlenin!"

Bu buyruk on kişiyi buldu. İyice gömüldüler oldukları yerlere. Birkaç atlı onlara doğru geldi. İyice yanaştı. Yakınlarında dolandılar, ama göremediler onları. Çevreyi kontrol eden Tanhu savaşçıları birbirleri ile

işaretleşip, tehlike olmadığını belirttiler. Sonra yeniden kurultay çadırının yanına vardılar. Yarısı orada kaldı yüz savaşçının. Diğer yarısı, Tanhu'ya eşlik etmek üzere geri döndü. Kalanlar nöbete durdular.

"Ne diyeceğim o zaman?" diye sordu Hotuvusu Han "Hemen kabul mü edeceğim? Bana, görev başıslamış mı olacak Hohanyeh?"

"Dur bakalım Han! Nasılsa senin ardında olacağım o zaman. Konuşur bir karar veririz. Hele bakalım söyleyiş tarzına. Sana davranışına, yetkilerine..."

"Sol bilge eliği!"

Yüzünü buruşturdu Hotuvusu Han. Eğer Tanhu ona bu görevi teklif ederse, acaba veliahtlığı da söz konusu olacak mıydı? İşte bunu sanmıyordu. Büyük oğlu Hurdurşi vardı Hohanyeh Tanhu'nun. Mutlaka veliaht olarak onu işaret edecekti. O halde Sol bilge eliği olup, Hun ülkesinin doğusunu yönetme yetkisinin ona ne faydası olacaktı?

"Bu bir adımdır Han! Bu bir adımdır! Senin daha saygın olmanı sağlar. Daha fazla savaşçı edinmeni, daha zengin olmanı, halkının daha iyi doymasını..."

Zenginlik!

Asıl zenginliği Ulu Mete Tanhu zamanında yaşamıştı Hun Budunu. Şimdi sadece karınlarını doyurmaya çalışıyorlardı.

Çok haklıydı Püdey Ata. Sol bilge eliği olursa etkinliği artardı. Yine de bu görevi Hohanyeh'ten almak zoruna gidiyordu.

Gizlendikleri yerlerden ilk gelenleri görüyorlardı. Aşların çoğu hazırlanmış, kurultay çadırı hazır hale getirilmişti. Gelenler için irili ufaklı birçok çadır kurulmuştu. Görevli hizmetkârlar, gelenleri beklemeleri için bu çadırlara yönlendiriyorlardı. Çok sürmez bütün çağrılılar gelir ve toy başlardı.

On yiğit öylesine bir hazırlık içindeydiler ki, Hanlarına gelebilecek en küçük saldırıda, en küçük yanıltışta birbiri peşi sıra ok salacaklardı aşağıya. Böylece ortaya çıkacak şaşkınlıktan yararlanılıp zarar en aza indirilecekti.

"Urul Ağam, mutlaka aşağıda olacak!"

Bir yandan Han'ı düşünüyor, diğer yandan ağasını... Tercih etmek gerekirse önce...

"Önce Han!" diye geçirdi içinden. "Han olmadıktan sonra, ona bir zarar geldikten sonra, diğerlerinin ne önemi var?"

"Acıktım! Çok acıktım. Keşke yanımıza bir şeyler alsaydık!"

Sol yanındaki Usuk'tu bunu seslendiren. Önlerinden aşlar, kımızlar geçtikçe açlıklarını daha çok fark ediyorlardı. Buraya gelirken bir şeyler getirmeleri mümkün değildi. Burada yemeleri de. Çünkü en küçük bir yanlış, yerlerini belli etmelerine sebep olurdu. O zaman biterdi

her şey. Kendilerini açığa çıkarmaları önemli değildi. Önemli olan, Hotuvusu Han'ın zor duruma düşmesiydi. Böylesi bir hareketin nedenini açıklaması mümkün olmazdı.

"Sabret!" dedi sessizce... Sanki yapacak başka bir şeyi varmış gibi.

Sabredeceklerdi açlığa, ama susuzluk daha çok perişan edecekti onları. Gece serininde pek farkında değildiler. Güneş yükseldikçe onların tepesini pişirecekti. Tek şansları toprağın içinde olmalarıydı. Hala soğuktu toprak.

Onlara kadar gelen aş kokuları yutkunmalarına sebep oluyordu. Görev biter bitmez neler yiyeceklerini düşlemeye başladılar. Bir yandan da hareketsiz kalmanın getirdiği uyku haliyle mücadele ediyorlardı.

Hotuvusu Han, zamanın geldiğini anladı yola çıkmak için. Börileri arasında, sağ yanma Püdey Atayı alacaktı. Oğlu Çiğilşu Şad'ı da götürmek isterdi beraberrinde. Büyük övünç olurdu onun için. Yaşı henüz kurultaylara katılmasına uygun değildi.

Otağından çıkıp atma bindi Hotuvusu Han. Erleri sağlıklı sollu sıralanmış, onu gururla yolcu ettiler. Güzel muştalarla gelmesini yürekten dilediler.

Ozan da oradaydı. Yanından geçerken durdu Hotuvusu Han!

"Ozan!" diye seslendi "Dün gece yüreklerimizi şenlendirdin. Umut verdin bize. Kut seninle olsun!"

Mutlu oldu Ozan.

"Kut Han'ımmdır! Umudu sizden alıyor bütün bu-
dun!" diye karşılık verdi.

KURULTAY VE ÇİÇİ HAN'IN DOĞUŞU

Beklenenden daha görkemliydi kurultay çadırı. Kısa sürede hazırlanmasına rağmen görünürde eksik bir şey yoktu.

Uzun, çok uzun tahta masanın, çadırın sonundaki kısa ucunun orta yerinde Hohanyeh Tanhu oturuyordu. Beyaz ipek giysisi ile kapıdan girer girmez belli oluyordu. Sol yanında ise yine beyazlar giyinmiş Hotuvusu Han yer almıştı. Sağ yanına oğlunu oturmuştu Hohanyeh Tanhu! Genç oğlunu, Hudurşi Şad'ı orada tutmasının bir gerekçesi olduğu muhakkaktı. Yalnızca on yedi bahar görmüş Hudurşi Şad, katıldığı ilk kurultayın ace-miliği ile sağa sola çocuksu bakışlar fırlatıyordu.

Hotuvusu Han'ın oğlu Çiğilşu Şad, henüz on dördüncü baharındaydı ve orada bulunacak çağda değildi.

Hohanyeh Tanhu; bugün konuşulacakların önemini vurgulamak üzere, eliglerin ve soyluların dışında, "Aksaçlı" diye anılan bütün bilgeleri, sözü geçen akil adamları çağırılmışı kurultaya. Bu akillerin varlığının kurultayı daha etkin kılmasını bekliyordu. Her yaptığı ile niyetinin iyi olduğunu göstermek istemişti. Aslında, katılan soyluların ardında durması ve gerektiğinde onlara akıl vermesi gereken Aksaçlılara toy masasında yer vermesi de çok iyi karşılanmıştı. Bunu fırsat bilen Hotuvusu Han,

Püdey Ata'yı sol yanına oturtmuştu. Hudurşi Şad'ın sağında da Hohanyeh Tanhu'nun Ayguçi seçtiği Berke Koca oturuyordu. Bilinen ve sayılan, bilgeliğiyle tanınan biriydi.

Han boyunun diğer soyluları, her iki karındaşın yanında yer alan ve hak ettikleri sıra ile karşılıklı oturmuşlardı. Peşlerinden tümenbaşı şadlar, yüksek buyruklar ve diğer önemli kişiler yer almıştı. Çağrıldığı halde gelmeyen, batıdan ve doğudan çok sayıda eliğin yokluğu, birlik isteyenleri üzmüştü.

Tanhu'nun ardında dört böri, Hotuvusu Han'ın ardında da iki böri silahlıydı. Kurultayda başka kimsede silah yoktu. Girişte bütün kılıçlar, kamalar alınmıştı. Yalnız, küçük a'ş bıçakları bırakılmıştı kemerlerindeki.

Hohanyeh Tanhu'nun yüzü gülüyordu. Aslında cam sıkkın gelmişti oraya. Çinli Hatunu, tam yola çıkarken, "Ben de gelmeliyim!" diye tutturmuştu. Kendi otağında, ya da tahtında otururken Ulu Hatunu yanında olurdu ama bu çok özel bir kurultaydı ve zaten Ninghu-yenşi Ulu Hatun değildi. Tanhu töreyi bozarsa... Ulu Hatun olsaydı bile katılmasına izin veremezdi. En büyük korkusu da Ninghu-yenşi Hatunun, kendini tutamayıp konuşmaya başlamasıydı. Onun kızmasını, küsmesini göze almış, getirmemişti. Olan bitenden haberdar olmak isteyen Hatun, yine de ona laf getirebilecek sadık bir hizmetkârım yollamıştı kurultaya.

Hohanyeh Tanhu'nun gülen yüzü herkese yansımış, rahatlamıştı insanlar. Bu olumlu bir gelişmeydi. Konuşmak için, düşüncelerini açıklamak için insanların rahatlaması ve güvenlerinin artması gerekiyordu. Bunu sağlamıştı Tanhu.

Aksine Hotuvusu Han çok ciddi duruyordu. Gerginlikten değildi ciddiyeti. Hotuvusu Han hep böyleydi. Onu uzun zamandır görmeyenler yadırgıyordu yalnızca.

Başlangıçta masanın üzeri boştu. Çin işi kırmızı ipek masa örtüsü, parlaklığından dolayı gözlerde kırmızı yansımalar yaratıyordu. Çadırın kapıya yakın bölümünde sıralanmış hizmetkârların tamamı bugüne özel olarak, Hun hizmetkârlardan seçilmişti. Genelde Çin'li veya başka budunların insanları hizmet ederdi. Bu gün, Tanhu'nun ve orada bulunan önemli insanların sağlığı açısından, güvenilir Hun hizmetkârlar görevlendirilmişti. Tanhu, Hotuvusu'nun, Çinlilere olan düşmanlığını bildiğinden özellikle dikkat etmişti Çinli bulundurmamaya. Belki bu işi bir Çinli kadar beceremezlerdi Hunlar. En azından sır tutarlar ve kahpece planlara alet olmazlardı.

Haohanyeh Tanhu; ağası Hotuvusu'ya çok yakınlık gösteriyordu. Bu da orada bulunanları mutlu ediyordu. Kan döneminin sona erdiği fikrine ahştırmıştı herkes kendisini. Bunu bozmaya yeltenen kim olursa olsun, aşağılanacak, yalnız kalacaktı.

Püdey Ata'nın ne demek istediğini anlamıştı Hotuvusu Han. Kötü taraf olmamalıydı. Barışı istemeyen

olarak görünmemeliydi. Budunun sevgisi sürerken yapacağı bir yanlış her şeyi mahvedebilirdi.

Yeme-içme başlamadan, Tanhu'nun bir konuşma yapması gerekiyordu. Diğer konukların konuşmaları ya bunun peşine yapılırdı ya da yeme-içmeden sonraya kalırdı. Belki uzun sürerdi konuşmalar, ama sonunda kararlar alınır ve ilan edilirdi.

Oturduğu yerde bir parça dikildi Hohanyeh Tanhu. Kapıcıbaşı gördü bu hareketi. Başlamak için yanında duran davulcuya işaret verdi. Davulcu küçük davula sertçe üç vuruş yaptı ve seslendi.

"Gün, hepinize kut getirsin! Ulu Hun Tanhusu Hohanyeh Han konuşacak!"

Bir anda sessizlik hâkim oldu çadıra. Bütün başlar Tanhu'ya döndü. Masada yer tutanların gözlerinin içine bakarak başıyla selamladı Tanhu. Selamlarına ayağa kalkıp baş keserek selam verdi sırası gelen!

Soma Hotuvusu Han'a dönüp başıyla selamladı. O da başıyla selamlayıp karşılık verdi. Bunun ardından konuşmaya başladı Tanhu.

"Bugün burada toplanan, büyük kurultaya iştirak eden bütün Hun Eligleri'ne, Hun Soylularına selam olsun. Kut onların ve soylarının uğuru olsun."

Orada bulunanlar bu selamı ve dileği gözleriyle alkışladılar.

"Çok zorlu günlerden geçtik. Çok zorlu günlerden geliyoruz. Büyük savaşlar yaşadık. Bugün hala zor

günlerdeyiz. Atam Huluku Tanhu, uçmağa vardıktan soma, onun töresini hiçe sayanlar, sözünden çıkanlar, kana boğdu ülkeyi. Kanı, kanla yıkamaya kalktı haddini bilmeyenler. Çok kan akü. Dört bir yandan çıkan kendini bilmezler 'Tanhu olma' yarışma girdiler. Oysa Huluku Atam; beni veliaht göstermişti ki buna hepiniz tanıksınız."

Doğrusu buydu. Bunu da başlarını sallayarak onayladı Hun Soyluları.

"Uzun süre, Tuçi Han'la savaşıım. Kan dökmeye meraklı bu adam, acunu bana dar etmeye çalıştı. Hak-kım olan Tanhu'luğumu tanımadı. Çok savaşlar oldu onun yüzünden. Ülke parçalandı. Sürülerimiz bakımsız,, otlaklarımız sahipsiz kaldı. Yağılarımız sevindi. Ne gerek vardı buna? Dört yanımız yağı iken, yağılar güçten düşmemizi beklerken ne gerek vardı töreyi bozmaya, Hun kanı dökmeye?"

Dersini iyi almışü Hohanyeh Tanhu! Sözleri ile herkesin ruhuna, gönlüne sesleniyordu. Onda pek gelecek görmeyenler ve onu zayıf belleyenler bile "Acaba yanlış mı?" düşüncesi içindeydiler. Daha bir dikkatle dinlemeye başladılar.

"Ama Gök Tann, daha fazla Hun kam dökülsün istemedi. Devlet, zalimlerin eline geçsin istemedi. Bana güç verdi. Tuçi Han'ı yendim. Kendi camna kıymak zorunda kaldı. Akıttığı kanda boğuldu."

Konuşmasının birinci kısmını tamamlamıştı Tanhu. Bunun yarattığı etkiyi görmek için yeniden gözlerinin içine bakı orada bulunanların. Derin bir nefes aldı ve sürdürdü konuşmasını.

"Bugün yeni bir çağ başlasın istiyorum. Yeni ve parlak bir Hun Çağı... Tanhu'luğumu kabul ettiniz. Özellikle en dar zamanda yardımına gelen Hotuvusu Han'ın desteği çok etkiledi beni. Taşlar yerine oturdu. Eksik hiçbir parça kalmadı. Bu kurultayı topladım ki yeni devlet düzenimizi kuralım. Kim nerede duracak, kim ne yapacak bilsin.

Herkes yerini, görevini, haddini bilsin ki karışıklık çıkmasın. Budun huzur bulsun!"

Bundan soma söyleyecekleri çok önemliydi. İsteddiği huzuru bu söyleyecekleri ile kendisi sağlayacaktı. Barış bekleyen Aksaçlılar, Tanhu yanlış bir söz etmesin diye dua ediyorlardı içlerinden. Edeceği bir tek yanlış söz her şeyi bozabilirdi.

Gülümseyerek sol yanında oturan Hotuvusu Han'a baktı Hohanyeh Tanhu!

"Kara Budunun sevdiği, onu kendinden saydığı ve adım koyduğu Hotuvusu Han karındaşım... Bir türlü anlaşılmadın Tanhu Babamızla. Baş eğmez, bir yiğitsin bilirim. Hak ettiğin pek çok şeyden uzak kaldın. Ama geçti o günler. İsterim ki Hun ülkesini birlikte yönetelim. İsterim ki hep birlik ve beraber olalım. İsterim ki aramıza

düşmanlık girmesin. Şimdi söyleyeceklerimi sakın yanlış anlama!"

Hotuvusu Han'ın gözleri yerdeydi. Bakışları donuklaşmış, bir şeyler söylemek için kıpırdamadan sözün sonunu bekliyordu.

"Seni 'Sol bilge eliği' ilan ediyorum!"

Sessizlik oldu. Bu beklenen bir şey olduğu halde Hotuvusu Han'ın bu teklife nasıl bir cevap vereceği bilinmediği için meraklı bir suskunluk doğdu. Duruşunu, bakışım değiştirmede Hotuvusu Han.

Bunun üzerine Hohanyeh Tanhu sürdürdü sözünü.

"Ülkenin doğusundaki kısmı senin buyruğunda olacak. Kutlu doğuya, güneşin doğduğu yöne sen hükmedeceksin. Nereden nereye kadar istersen sınırları sen belirle. Burada yapacakların sadece seni ve beni ilgilendirecek. Sadece ikimiz konuşacağız. İstedtiğin kadar savaşçı tut yanında. Töre koy ve uygula!"

Hotuvusu Han'a bu kadar yetki verilmesi, bu kadar hak tanınması şaşırttı herkesi. Eğer niyet iyiye, eğer söylediği sözleri tutarsa Hohanyeh Han yapılması gerekenden fazlasını yapıyordu. Yeniden sessizlik oldu. Ne yapacağım bilmezlerin sessizliği... Bunu bir tek ses bozdu. Pü-dey Ata'nın sesi.

Var ol Çiçi Han! Sol bilge eliği Çiçi Han! Kut seninle olsun! Bir an zaman durdu sanki. İlk kez seslendirilen bu adın anlamım Çözmeye çalıştı insanlar.

Yaşlı Püdey Ata'nın sesi pek güçlü ve etkili çıkmamıştı.

Böyle gelişir olaylar. İnsanların durgunluk anıdır. Bir an kimse ne yapacağım, ne diyeceğini bilmez. Öncü bir ses, öncü bir söz gerekir. İlk öncü ses güngörmüş Püdey Ata'dan gelmişti. Ama şimdi ona destek olacak ikinci ses bekleniyordu. Yoksa ilk ses etkisiz kalacak, sönüp gidecekti.

Urul Böri, Han'ımın ardındaki iki böriden biriydi. Han'ın o güne kadar taşıdığı ve anlamı "Kara Kemikli" olan "Hotuvusu" adından hiç hoşlanmamıştı. Hun ülkesinin en güçlü ırmaklarından biri olan Çiçi'nin adının Han'a ad olarak verilmesi çok mutlu etti onu. Dayanamadı.

"Var ol Çiçi Han" diye bağırdı. Önce yanındaki, böri, soma başka sesler eklendi buna. Bir anda "Çiçi Han" adı ile inledi kurultay çadırı. Ses dışarı taşıtı. Orada bulunan herkes Çiçi Han'ın adım haykırıp kut diliyordu. Durum kurtulmuş, Hotuvusu Han, Sol bilge eliği Çiçi Han adını almıştı.

Yukarıda, gizlenmiş bekleyen on yiğit bile anladılar ne olduğunu. Onlar da artık Çiçi Han'ın Kartal Savaşçısıydılar. Yerlerinden kıpırda-yamadılar ama fısıltılarla desteklediler aşağıdaki bağırdıyı.

"Çiçi Han"

Eliyle işaret edip herkesi susturdu Hohanyeh Tanhu. Olanlara sevinmiş, rahatlamıştı. Şimdi diğer konuları konuşacaktı. Asıl zor konu geçilmişti nasılsa.

"Sağ yanıma büyük oğlum Hudurşi'yi oturttum. Veliahdım! Benden sonra Hun Tanhu'su olmasını dilerim..."

Yeniden soğuk suskunluk dönemi başladı çadırda. Bu durumu kabullenmeyenler çoğunlukta. İnsanların gözlerinden anladı bunu Tanhu. Hemen yumuşattı durumu.

"Eğer layık olursa... Eğer bu işi yürütmeye hazır olursa... Daha yaşı küçüktür. Ne olacağım, geleceğin neler göstereceğini Tann bilir ancak. Eğer oğlum, Tanhu olacak basireti gösteremezse, Karındaşım Çiçi Han var!"

Bu önemli bir işaretti. Hohanyeh, daha hiçbir varlık gösteremeyen, çocuk yaştaki veliahdına bir alternatif sunmuştu. Sözünü sürdürdü.

"Oğlumu, Sağ bilge eliği ilan ediyorum. Ancak bu işi götüreceği, tek basma yeteceği çağa kadar yanımda, benimle birlikte Orhun'da kalacak! Ayrıca şimdi o yanda..."

Bunu söylemek zor geldi Tanhu'ya. Hun ülkesinin çok başlılığını çözmeye çalışıyordu ama...

"Bildığınız gibi baünün öte ucunda Tuçi Han'ın küçük karındaşı var. Biraz daha bu yanda diğer karındaşının oğlu Kencen Han var. Savaşta Tuçi Han'a yardım

etmedi ikisi de ve tarafsız kaldılar. Kurultaya onları da çağırdım. Gördüğünüz gibi gelmediler. Bu da gösteriyor ki Tanhu'luğumu tanımadılar. Gelecekte ne yapacakları belli olmaz. Şimdilik bekleyeceğiz.

"Beklemek!" diye düşündü Çiçi Han "Sen bekleyeceksin, ama bakalım onlar bekleyecek mi? Mutlaka uygun bir zamanı kollayıp harekete geçeceklerdir."

Çiçi Han böyle düşünüyordu haklı olarak oysa Hohanyeh Han kararım vermişti. Bekleyecekti. Belki onlardan daha güçlü düşmanlarıyla uğraşması gerekcekti. Belki Orhun'u koruması...

Böylece ilk kararlarım açıklamış, tartışmaya açmıştı Hohanyeh Han. Merkezi ve ülkenin batışım yönetmeyi üzerine almış oldu.

Sözlerini şöyle sürdürdü.

"Buralarda daha fazla kalmayacağım. Uzun bir onarım dönemine ihtiyaç var. Bu toydan soma, yarın tangda zamanı Orhun'a hareket edeceğim. Hun ülkesini Ötüken'den yöneteceğim! Söyleyeceklerim bu kadar! Şimdi sizleri dinleyeceğim. Yeni kararlar almada, töre koymada düşüncelerinize ihtiyacım var!"

Sözlerine son verdi ve durumunu değiştirip yerine yerleşti Hohanyeh Tanhu. Artık konuşması gereken Çiçi Han'dı. En azından bir konuşma ile kendisine verilene teşekkür etmesi bekleniyordu. Gözler onun üzerinde toplanmıştı. Onda mutluluktan bir işaret yoktu. Söylenenlerden memnun olmadığı açıktı. Başını

yavaşça kaldırdı. Dikkatli bakanlar, gözlerindeki etkili, od bakışlarını yakalayabildiler.

Ayağa kalktı Çiçi Han. Hohanyeh'in aksine ayakta konuşacaktı. Yo-' nünü yarım döndürdü Tanhu'ya. Ağır ağır ve yüksek sesle konuşmav; başladı.

"Hohanyeh Tanhu!"

Bu iyi bir başlangıçtı. Karındaşının Tanhu'luğunu tanımayı sürdürdüğünü, sözünden dönmediğini işaret ettiği için önemliydi.

"Sol bilge eliği Çiçi Han der ki; Hun Ülkesinin derdi çoktur. Yıllardır mutsuzdur Hun budunu. Eski günlerini arar. Çin, üzerimizde büyük bir baskı oluşturur. Oyun üzerine oyun kurar. Bizi bölmek, bitirmek, kendine bağlı bir budun etmek, uşak tutmak için çırpımr. Dileğim odur ki buna bir son veresin!"

Bunu bir buyruk gibi söylemişti. Rengi soldu Hohanyeh Tanhu'nun. Sanki onun Çin'e olan yakınlığına getirmişti sözü.

"Yalnız Çin değil, daha dün adımızı duyunca titreyen, atlarımızın ayak sesleri yaklaşınca kaçacak delik arayan; Ogurlar, Kırgızlar, Ting-Lingler, Wusunlar, Yüeciler... Şimdi, bizi yok etmek için fırsat kolluyorlar. Vermeleri gereken vergilerini vermiyorlar. Ticaret yolları, özellikle İpek Yolu tam olarak bizim hâkimiyetimizde değil. Akınlar neredeyse durdu. Topraklarımızın çoğu işgal altında... Devletin geliri çok azaldı. Üst üste uzun süren kıtlıklar yaşadık. Hala yaşıyoruz.

Avlaklarımızda, yaylaklarımızda eskisi kadar rahat değiliz. Obalar baskın korkusu içinde. Tarım ırmağı, tarım bölgeleri, elimizden çıkmak üzere. Çin, duvarım uzattıkça uzattı. Yetmezmiş gibi bizim otlaklarımıza yakın yerlere büyük kaleler inşa etti. Sınırlarımıza ve topraklarımıza garnizonlar kurdu. Oysa önceden sınırları biz kontrol ederdik, Çin değil! Sınır ticaretine engeller çıkarıyor şimdi Çin. Oysa ticareti biz düzenlerdik. Bu budunun doyması gerek Tanhu Hohanyeh. Doymayan budun yaşayamaz, savaşamaz. Var Orhun'a git! Sen Tanhu'sun! Çareler üret. Hun İlini; Ulu Atamız Mete Tanhu'nun yönettiği gibi yönet. Ne zaman 'Çin'e Akın var!' dersen, ne zaman ' Savaş var! Bir yağının beli kırılacak!' dersen, ben, Sol bilge eliği Çiçi Han, buyruğundayım ve yanındayım. Var git Orhun'a, önlemlerini al! Buyruklarım ver! Hun bu dunu yücelt! Ben de yarın, sen gittikten sonra ordumu alıp gideceğim. Doğuda, Sangku Kentine ya da Beşbalığ'a yerleşeceğim!"

Bunları söyledi ve yerine oturdu Çiçi Han. Söylenmesi gereken her şeyi söylemişti. Belki üslubu biraz sertti ama onun üslubu buydu. Değişmezdi. Orada bulunanların çoğu bir anda gerçek bir Hun Han'ı ile karşı karşıya olduklarını anladılar. Hohanyeh ve Çiçi arasındaki fark dağlar kadardı. Ortam gerilmişti ister istemez. Başka bir şey konuşulması mümkün değildi. Alınacak kararlar havada kalmıştı. Bir şeyler bitmemişti. Bitmeyecekti. Ta ki Tanhu, Tanhu'luğunu gösterene kadar.

Çiçi Han, Tanhu'ya bunun için zaman tanıyordu. Yeniden bir ses, durgun ortamı harekete geçirdi. Bu kez sesin sahibi, Hohanyeh Han'ın Baş Ayguçisi Berke Koca'ydı. Ortamı yumuşatma çabasıındaydı.

"Ulu Hohanyeh Tanhu! Kurultay tamam da hani şölen! Yoksa hazırlattığın etlerden, kımızdan tadamayacak mı konukların?"

Gülümsedi Tanhu Hohanyeh! İşaret verdi hizmetkârlara. Bir koşuşturmadır başladı. Durum yeniden kurtulmuştu.

Şölen başlayınca konuşulmazdı.

Diğer eliglerin ve soyluların konuşmaları şölenin sonuna kalmıştı.

"Şölenbaşladı!" diye fısıldadı İlگیر gizlendiği yerden.

Sağ yanından cevap geldi.

"Aş yiyecekler doya doya!" dedi Sangı "Onlar doyar-ken biz burada açlıktan kırılaacağız. Hazır mezara da girmişiz!"

Serzenişleri şaka karıştı. Onbaşları "Görev bitti! Gidiyoruz!" demeden hiç biri kıpırdamazdı yerlerinden.

Güneş dönmeye başlamıştı. Şölen uzun sürerdi. Arından kurultay dağılacak, çadırlar toplanacak ve onlar bekleyecekti.

Tayun, aşağıdaki işaretlerden, bir şeylerin iyi gittiğini düşünüyor, buna katkısı olduğu için seviniyordu.

Çiçi Han...

Hotuvusu Han, Çiçi Han adıyla anılacaktı artık. Töre uygulanmış, görev paylaşımı ile birlikte ad değişimi de tamamlanmıştı.

ÇİNLİ ÇAŞIT

Gün doğusu kutludur. Gün doğusu önemlidir. Çünkü güneş doğudan doğar. Çünkü güneş kutludur. Bunun büyük değeri vardır Hun töresinde. Bu nedenle doğuyu yönetmek çok önemlidir.

Hun, bozkırda yön bulurken sol yanını güneşin doğduğu yere verip, güneye döner yüzünü. Doğu sol yanındır vücudunun. Bu nedenle doğuyu yöneten elik, Sol bilge eliğidir. Tanhu'dan sonra en önemli kişi odur. En güçlü de. En kutlu da.

Hotuvusu Han, sol bilge eliği ilan edilmiş ve Çiçi Han adını almıştır. Artık başka biridir o. Tanınan, bilinen ve çekinilen Çiçi Han'dır. Güçlüdür. Daha da güçlenecektir.

Gecenin ortasını çoktan geçirmişlerdi. Tayun'un gözü aşağıda, yola çıkmaya hazırlanan son gruptaydı. Bütün vücudu uyuşmuştu. Bir yandan açlık ve susuzluk, diğer yandan hareketsizlik... Sanki inadına ağırdan alıyordu aşağıdaki son beş, altı hizmetkâr. Kurultay alanında son eşyaları toplarken hiç aceleleri yoktu. Aralarında şakalaşıyorlardı.

Bu kadar zor olacağını düşünmemişti Tayun. İyi bir tecrübeydi, ama çok zordu.

"Od nöbetinden de mi zor?" diye sordu içindeki ses.

"Hayır, o daha zordu. Çünkü..."

Yanlış yapıyordu. İki görev birbiri ile karşılaştırılmazdı ki. O od nöbeti, bu Han nöbeti... Aralarındaki bağ, galiba od nöbeti, Tayun'u Han nöbetine getirmişti.

Sonunda işlerini bitirip atlarına bindi hizmetkârlar. Son bir kez çevreyi dolanıp, bir şey unutup unutmadıklarına baktılar. Yüklü katırlarını, atlarının peşi sıra çekecek yola vurdular kendilerini. Ellerinde yanan meşaleleri, uzaklıklarını tahmine yardımcı oluyordu. Alazlar görünmez olunca yerinden çıktı Tayun. Bacakları tutulmuştu. Elleri ile ovuşturdu. Hareket ederek vücudunu çalıştırdı. Alçak sesle yanındaki çukurdakini uyardı.

"Hadi çık, diğerlerine de haber ver, çıksınlar!" Sonra da ekledi "Sessiz olsunlar!"

Sessiz olacaktı mutlaka, ama yine de "Ah! Of! Öldüm! Her yanıma uyuşmuş!" nidaları ona kadar ulaşıyordu. Çok sürmedi bu. Hepsi, az sonra Tayun'un çevresinde toplanmıştı. Onlara ne halde olduklarını sorma gereği bile duymadı Tayun. Sorsaydı alacağı cevapları biliyordu. Onun yerine buyruk verdi.

"Durmayalım burada! Bir gören olur, yanlış anlaşılır. Son anda görülüp Çiçi Han'ı sıkıntılı duruma sokmayalım. Yürürken açılırsınız. Hemen gidiyoruz. Hem de hızla!"

"Hızla mı?" diye sordu şaşkın bir sesle Bitrı "Onbaşım, bacaklarım yok ki benim. Belim de tutmuyor!"

Başka zaman olsaydı gülerdi Tayun.

"Uzatma! Biraz yürüyünce açılırsın!"

"Nasıl yürüyelim?" diye Yamı kanştı söze "Açlıktan yürüyecek hal mi kaldı onbaşım!"

"O halde, ordugâha varınca yiyeceğin aşları düşün!" dedi Tayun.

Bu hayal hepsini harekete geçirdi. Daha fazla konuşma gereği duymadı ve yürüdü Tayun. Yoldaşları da peşinden... Ay pırl pırlı ve yollarını çok rahat görüyorlardı. Sinerek, gizlenerek ilerlediler.

Çiçi Han...

Otağının içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Tek basma ve cam sıkkın...

Olanları yüreğine yedirmeye çalışıyordu. Alışamamıştı bu duruma. Hiçbir zaman çaresizliği kabullenememişti. Beklemeyi, işin başında olmak yerine başkalarının yapacaklarına göre davranmayı anlayamamıştı.

"Çok zor değil ki! Sadece biraz inanmak, biraz gayret ve emek her Şeyi çözer. Kimse duramaz karşımızda. Şu an, iki yanda neredeyse altmış bin savaşçı var. Birlik olduğumuz bilinirse bunu yüz bin, hatta yüz elli bin yapmak hiç zor değil. Bir yola çıksak! Bir başlasak! Bir inanır sak budunu!"

Sonra asıl içindekini seslendirdi.

"Tanhu, tanhu gibi olsa! Tanhu tanhuluğunu bilse! "

Hohanyeh'in neler yapacağını tahmin ediyordu. Çiçi'nin düşündüklerini yapmayacağı kesindi. Şu an Hun Budunun ihtiyacı olan tek şey Çin'e akın yapmaktı. Her şey değişir düzelirdi. Hareket gelirdi Hun İline. Heyecan gelirdi. Birlik gelirdi. Yıllardır doğru dürüst, etkili, Çin'i sarsıp kendine getirecek, Hunların kim olduğunu, illerinden elini çekmesi gerektiğini hatırlatacak bir akın yapılmamıştı. Neredeyse on bin kişiyi geçmeyen hatta zaman zaman bin savaşçı ile yapılan akınlar hiçbir şey ifade etmiyordu. Aksine Çin hazırlanmış güçlenmiş ve önlemler almıştı.

"Hohanyeh akın yapmaz Çin'e. Biliyorum! Çinli Hatunu izin vermez. Yıllardır o yönetir Hohanyeh'i. Olan biteni de, çaşıtları ile Çin'e haber verir. Hohanyeh'le olmaz! Hohanyeh, Çin dostu bir zavallı. Ama Hohanyeh Tanhu oldu!"

Hohanyeh yarın ordugâhım toplayıp Orhun'a doğru yola çıkacağım söylemişti.

"Ne yapacak sanki? Başkentte oturacak ve bekleyecek. Şimdi oturma ve bekleme zamanımı. Düşmanlarımız güçlenirken..."

Yüceçiler... Hunların can düşmanları... Başlarına geleni unutmayan ve intikam almak için fırsat kollayan halk... Göçtüler. Onların yerini Wusunlar doldurdu. Wusunlar Çin'in paralı çerileri oldular. Hun obalarına saldırıyorlar.

"Wusunlara bir ders vermek gerek. Aynı, Atam Ulu Tanhu Mete'nin Yüecilere verdiği ders gibi ve onun oğlu, Atam İki Ok Tanhu..."

Mete Tanhu, iki kez ordu toplayıp karşısına çıkan Yüecileri büyük bozguna uğratmış, topraklarından sürmüştü.

Yüeci kralı camnı zor kurtarıp kaçtı. Ulu Mete Tanhu uçağa vannca, intikam almak için yeniden Hun Ülkesine saldırdı. İki ok Tanhu, bu sefer kaçırmadı kralı. Ordusunu bozdu. Kendisini yakalayıp başını vurdurdu. Töre gereği kafasını altınla kaplattı ve kendisine içki kadehi yaptırdı. Bu bir hakanın, başka bir hakana verdiği en büyük cezaydı. Hala Orhun'daydı bu altın kafatası kadeh. En değerli eşyalardandı. And içme törenlerinde kullanılıyordu. Yüeciler bu aşağılanmanın acısını çıkarmak isterlerdi mutlaka... Fırsat bulurlarsa... Şimdilik sadece ticaret kervanlarının yollarını kesip, çapulculuk yapıyorlardı.

Wusunlar gibi...

"Ama Hohanyeh Tanhu; Orhun'da oturacak ve bekleyecek!"

Çok kızılıyordu Çiçi Han. O Altın kadeh şimdi kendi ellerinde olmalıydı.

"Wusunlar bir zamanlar Hun'lara vergi öderlerdi. Onlar da baş kaldırdı... Kırgızlar..."

Bir hareket oldu kapısının önünde. Bir gölge içeri girmek için izin bekliyordu.

"Kim var orda?" diye bağırdı Çiçi Han.

"Benim Han'ım! Kapıcıbaşı! Haber vardı da..."

"Gel!"

İçeri girip diz vurdu Kapıcıbaşı.

"Kalk! Neymiş haberin?"

"Han'ım; Hohanyeh Tanhu'nun ordusu toparlanmaya başlamış. Galiba gidiyorlar!"

"Gidiyorlar öyle mi? Gitsinler bakalım! Biz de bir gün soma kaldırırız ordugâhımızı! Onlar gittikten bir gün soma... Başka!"

"Bir de... Kurultay alanını gözleyen Kartal Savaşçıları döndüler..."

"İyi! Dinlensinler! Yarın nöbet yazma onlara..."

"Buyruk Han'ımmdır!"

Selam verip çıktı Kapıcıbaşı. Yine yalnız kalmıştı Çiçi Han.

Vakit gece yarısına yaklaşıyordu. Baş Hatunu, onu bekliyordu mutlaka. Otağından çıkıp geceleyeceği çadırına gitmek istemiyordu. Cam çok sıkılıyordu. Yapmak istedikleri, düşledikleri rahat bırakmıyordu onu. Yapamadıkları huzursuz ediyordu. Her şeye geç başlamıştı. Her şey geç gelmişti eline. Ağarmaya yüz tutan saçlarının varlığında, boşa geçtiğini düşündüğü ömrüne yanıyordu. Ondak küçük karındaşı Tanhu olmuş, devleti yönetmeye başlamıştı. O ise hep uzak tutulmuştu devletten. Buna dayanamıyordu.

"Yanlış zamanda doğdum!"

Geçmişe özlemin belirtisidir bu başkaldırı. Yaşadığı çağa isyandır. Olması gereken yerde, zamanda değildir çünkü. Öyle inanır.

Her zamanki özlemi yakıyordu içini.

"O kutlu çağa yetişemedim. O kutlu çağda bir savaşçı, sıradan bir er olaydım Ulu Mete Tanhu'nun ordusunda. Bu günümü aramazdım hiç. Şimdi elimde olan ne? Geç kalmış bir unvan ve beklemek. Yapılanların yanlış olduğunu bile bile, göre göre beklemek. İşte bu çıldırtıyor beni. Dar bir alanda kısılp kalmak deli ediyor. Ufaksuz, düşsüz bir hayat neye yarar?"

Ne yapacaktı şimdi?

Püdey Ata "Bekle!" demişti. "Bu birliği bozan sen olma. Uzatılan eli itme. Soma çok pişman olursun. Terk ederler seni. Budun kavgadan usandı. Bölünmeden yıldı. Birlik ister. Şu an Hohanyeh Tanhu birlik vaad ediyor. Bunu bozan sen olma. Bekle!"

"Ne zamana kadar Atam? Geçen ömrümde hiçbir şeye yaramadım. Budunum için hiçbir şey yapamadım. Atalarımaya layık olamadım. Daha ne kadar bekleyeceğim? Zamanım var mı beklemeye?"

"Tann bilir! Ben ne bilirim ne zamana kadar bekleyeceğim. Hiddeti bırak. Acele etme. Sen bir hansın. Beklemeyi bilmelisin. Zamanından önce atılan bir adım yanlış adımdır. Yanlış bir adım da seni doğruya götürmez!"

Beklemek! Zamanını beklemek!

Hızlandı adımları. Kimselere seslendiremediğini kendi kendine seslendirdi durdu.

"Hele bir doğuya gidelim! Hele bir Sanghu'yu bulalım!"

Birkaç tur daha attı içeride. Soma durdu. Nefeslendi. Üstünü başını düzeltti ve seslendi kapıya doğru.

"Kim var orada?"

Cüssesi otağ kapısından sığmadığı için eğilerek içeriye girdi bi böri.

"Ben vanm Hamm Külçar!"

Böribaşı Külçar...

"Yatacağım!" dedi Çiçi Han.

Otağın kapısı iki yana açıldı. Kapının iki yanında saf tutmuş altı böri hanların çadırına kadar götürmeye hazır, elleri kılıçlarının kabzasında bekliyordu. Çıktı Çiçi Han.

Yamı'nın elindeki koyun butunu öyle bir dişleyişi vardı ki. Takılmadan edemedi Sangı.

"Yavaş! Boğazına dizilecek lokmalar. Seni gören de kıtlıktan çıktığım sanacak!"

Ağzındaki doluluk homurdanarak konuşmasına neden oluyordu Yamı'nın.

"Ne kıtlığı? Kıtlıkta bile insan yiyecek bir şeyler bulur belki. Yokluk bu! Yokluk!"

"Yiyeşine bakan dediğine hak verir, ama şeklini gören yokluğun sebebini anlayacaktır" diyerek takıldı İnel.

Bir günü, geceyi aç, susuz, neredeyse toprağa gömülü geçiren on yiğit kahkahalarla güldüler bu söze.

Geceyi çok geçerken ancak ulaşmışlardı ordugâha. Giden adamlar değillerdi sanki. Değişmiş, üstleri perişan ve yorgunluktan, açlıktan sefil durumdaydılar. Sakçılar tanımadı onları. Soma da hallerini görüp sorguya çektiler.

"Nedir bu haliniz yiğitler? Kim sizi böyle perişan etti? Biz farkına varmadan savaş mı çıktı bir yerlerde?"

Verecek cevaplan yoktu. Bir an önce aş yerine ulaşmak, soma çer-geye gidip temizlenmek, giysilerini değiştirmek ve çadırlarına koşup uyumaktı dertleri. Ama Tayun durdurdu onları.

"İlk yapacağımız iş Kapıcıbaşı'nı görmek. Ben onunla konuşup olanları anlatırken, yakınımnda olacaksınız. Aş soma!"

Buyruğa uymasına uyacaklardı, ama yine de mırıldanmaktan geri durmadılar. Hele Tayun onları sıraya sokup ardına alınca... Neyse ki kolay buldular Kapıcıbaşı'nı. Olanları kısaca anlattı Tayun. Övgüler aldı yiğitler. Bu sözler yüceltti gönüllerini. Yorgunluklarına değmişti.

"Varın açlığınızı, susuzluğunu giderin. Temizlenin ve dinlenin!" buyruğu ile rahatladılar.

Şimdi ordugâhın aşyerindeydiler Usuk en zayıflıydı içlerinde. Az verdi. Hemen doyurdu kamını. "Tayun onbaşı. İznin olursa ben varıp temizleneyim. Önce çer-ge-ye uğrayayım. Yıkayıp değişeyim... Soma

çadırın önüne gelirim!" dedi "Ne çabuk doydu?" diye sordu ağızındaki eti yutmaya çalışırken Yarı.

"Doydum!"

"O hiçbir zaman fazla yemez ki!" dedi Alpar.

"Aş yemeyen, ama kavgada bu kadar dayanan başka bir adam yoktur!" diyerek Usuk'u övdü Odmuş.

"Karışmayın onun işine!" dedi gülerek Tayun, "Var git temizlen! Biz de az soma çergeye geleceğiz."

Ağır hareketlerle kalkıp çergeye doğru yürüdü Usuk. Az sonra karanlıkta kayboldu.

Yetimdi, kimsesizdi Usuk. Çok er yaşıta atasını yitirmişti. Akma gitmiş, dönmemişti atası. Anasını da hastalık almıştı peşine. Dört karındaşının dördü de hastalıktan uçmağa varmıştı. Her bir yitenden sonra daha bir yalnızlaşmıştı. Çok kişinin, bir tekine bile dayanamayacağı birçok acıya dayanmış, yüreği sertleşmişti. Güldüğünü pek gören olmazdı. Az yer, az konuşur ama söz edince akıllı söz ederdi. Amucası büyütmişti onu. Kendi öz çocuklarından ayırmamıştı. Bu, en güzel Hun törelerindendi. Yetimleri en yakınları, sahiplenirdi. Böylece ortada kalmazdı çocuklar.

Tayun çok severdi Usuk'u. Onun dikkatli hali, uyanıklığı çok işe yarayacaktı gelecekte.

Usuk çergeye yaklaştıkça hızlandı. Çerge su kenarına kurulmuştu. Büyük od'larm üzerinde büyük kazanlar kaynıyordu çerge yerinde. Yunmak dileyen oradan suyunu alır ve kapalı yerlerde yıkamp temizlenirdi.

Üzerindekileri değışecekti yıkandıktan soma. Yanında taze giysileri yoktu. Temizlenip yine kirli giysileri giymeyi, soma da çadırında değışmeyi istemedi. Taze giysi almak için kestirme yoldan çadırına yöneldi. Karanlıkta, alışıık olduğu yollarda yürümek pek zor gelmiyordu. Zaman zaman od'larm, kenarlara dikilen meşalelerin aydınlığı yeti yordu. Pek kimse yoktu ortalıkta. Yarm, belki de aniden ordugâhı kaldırma buyruğu geleceği için sakçılar dışında çok er, erkenden uyumaya çekilmişti.

Kartal Savaşçılarının bir özelliği de yürürken, sezgisel olarak adımlarım dikkatli atmaları ve hiç ses çıkarmamalarıdır. Nereye basması gerektiğini adeta hissederek Kartal Savaşçısı.

Usuk öylece yürüyordu ki büyükçe bir çadırın gölgesinde, iki ufak tefek gölgenin konuştuğunu gördü. Gelenin bu anında böylesi hararetle konuşanlar kim olabilir? Aklına kötü bir şey gelmedi Usuk'un. Yolunu sürdürdü. Konuşanlar onun yaklaştığım fark etmediler. Usuk; birkaç adım ötesindeki iki kişinin kılık ve kıyafetinden Çinli olduklarını fark etti.

Çiçi Han, yanında yöresinde Çinli bulundurmazdı. Genelde küçük memuriyet hizmetlerini Çinliler'in yapmasına alışılmıştı, ama buna bile izin vermezdi Çiçi Han.

"Onlar yapacağına hiç yapılmasın, daha iyi!" anlaşılmıyordu.

Tuçi Han ordusunda görev yaparken, Çiçi Han ordusuna katılan üst kurlarla beraber, bazı yüksek kurlu

Hun Beyleri'nin yanında Çinli hizmetkârlar vardı. Henüz bunlar için bir karar almamıştı Çiçi Han. Bu nedenle görevlerini sürdürüyorlardı. Bu iki Çinli; bu hizmetkârlardan olmalıydılar. Bir ara yolunu değiştirmeyi düşündü Usuk. Çince bilmiyor, adamların ne konuştuğunu anlamıyordu. O sırada Çiçi Han'ın adı çalındı kulağına. Bu iki adamın ne işi olabilirdi Han'ıyla. Birde aklına geldi.

"Çaşıt! Bunlar çaşıt olmasın!"

Hiddetlendi Usuk. Nefret ederdi kahpelikten. Kahpelik Çin'in mesleği idi. Varlığını, bu çaşıt siyasetine borçluydu Çin. Er alanında mertçe vuruştuktan çekinir, sıra çaşıtlığa gelince bin bir yolu denemekten geri durmazdı. Şimdi kılıcım çekip bu iki Çinlinin başım almak vardı, ama ondan sonra bunun hesabını veremezdi. Keşke biraz olsun anla-saydı Çince'den. Ne konuştuklarını anlamadığı bu adamları neyle suçlayacaktı. Düşündü Usuk. Eğer bu adamlar yanlış bir iş yapıyorlarsa onu duyunca kaçacaklardı. İşte bu bir gerekçe olurdu hesap sormak için. İyice yaklaştı adamlara. Birkaç adım ötelere gelince seslendi.

"Hey! Ne yapıyorsunuz orada?"

Sesi duyan Çinliler bir an bile durmadan kaçmaya başladılar. İkisini birden yakalamasına imkân yoktu Usuk'un. Bu nedenle birini gözüne kestirip peşine düştü. Onun da çevreye alışkın olduğu anlaşılıyordu. Kısa sürdü koşu. Yakalanacağını anlayan Çinli bir çadıra

daliver-di. Büyükçe bir çadırdı. Çinli içeri girmişti, oysa Usuk onun yaptığını yapamazdı. Kılıcını çekip çadırın çevresini hızla dolandı. Başka çıkışı yoktu. Ön kısmına gelip seslendi.

"İçerdekiler! Ben Usuk. İçeriye bir Çinli girdi az önce! Yanlış bir şey yaptığı kesin. Kim varsa çıkıp o Çinli'yi bana versin! Yargıç karşısına çıkaracağım!"

Dışarıya kimse çıkmayınca bir kez daha bağırdı Usuk. Çevredeki çadırlardan başlar uzandı. Birkaç savaşçı ne olduğunu anlamak için o yana yöneldi. Sonunda çadırın kapısı aralandı. Elinde kılıcı ile dışarıya bir Hun savaşçısı çıktı. Uykudan uyandığı belliydi.

"Ne var? Kim o benim çadırımın önünde bağırmaya cesaret eden?"

Çıkanı tanımamışü Usuk. Ama elinde kılıçla görünce bir iki adım geri atıp o da elini kılıcına attı. Kendini garantiye alıp, durumu açıklamaya çalıştı.

"Bir Çinli kaçtı içeriye. Bir başka Çinli ile konuşurken gördüm onu. Ne dediklerini anlamadım, ama gecenin bu vaktinde doğru bir iş yapmadıkları belli. Çasıt olabilirler. Ben yanlarına varınca biri bir yana, öbürü başka yana kaçtı. Ben buraya kaçanı kovaladım. Geldi bu çadıra girdi. Onunla konuşmalıyım!"

"Çinli mi?" dedi eli kılıçlı savaşçı "Benim iki tane Çinli hizmetkârım var. Ama içeride uyuyorlar. Sen yanlış gördün sanırım!"

"Yanlış görmedim!" dedi Usuk "Kaçtı ve bu çadıra girdi. Tanırım onu nasılsa. Dışarı çıksınlar!"

Eli kılıçlı savaşçı sinirlendi. Bu sırada kalabalık artmıştı dışarıda. Orada bulunanlar birbirlerini iyi tanıyorlardı, ama ne onlar Usuk'u, ne de Usuk onları tanıyordu. Üstü başı da perişandı. Yanlış bir şeyler yaptığını anlamaya başlamıştı Usuk. Bu adamın konuşması, duruşu, önemli biri olduğunu gösteriyordu. Usuk, dönülmez bir noktadaydı.

"Sen benim kim olduğumu biliyor musun?" dedi çadırın önüne kadar çıkan savaşçı. Sesinde önemli biri olduğunu hissettirme çabası vardı.

"Bilmiyorum!" dedi umursamaz hali ile Usuk "Kim-sin?"

"Ben Binbaşı Kazgan!"

Baltayı taşa vurmuştu Usuk. Binbaşı kuru altında bir kur taşıyan erin, Çinli hizmetkâr tutamayacağı bilmesi gerekiyordu. Bir süre suskunluk oldu. Usuk, haklı olduğunu düşünüyor, ama ne yapacağını da bilemiyordu. Gecenin yarısı bir binbaşının çadırının önünde bağırıp çağırmak büyük suçtu. Bir başkası aynı şeyi ona yap-saydı...

Duruşunu düzeltti baş kesip selamladı binbaşığı.

"Bağışla binbaşım! Sizi rahatsız ettim. Gece yarısı bir yağılık, çaşıtlık olduğunu düşündüm. O nedenle..."

Binbaşı, üstü başı perişan, fakat borkünde kartal tüyü taşıyan savaşçıyı baştan aşağıya süzdü. Bu, sıradan

bir savaşı değildi. Ama çadırının kapısına dayanmıştı. Bir iki adım ileri attıktan sonra o sırada yanına yaklaşan bir başka savaşıya kılıcını uzattı. Bu, Kartal Savaşçısını tehlike olarak görmediğinin göstergesiydi. Birkaç adım daha yaklaştı Usuk'a. Çok az kişinin duyacağı bir sesle,

"Benim hizmetkârlarım ne yağıdır ne de çayı. Yıllardır yanımda-lar. Güvenirim onlara" dedi. O sırada gözü, Usuk'un kirli giysisinin yakasındaki "Han koruması" alametine ilişti. Nasıl olurdu bu? Bu kadar kirli ve perişan bir haldeki savaşçı, hem Kartal Savaşçısı hem de Han korumasında nasıl görev alardı? Bir tuhaflık vardı, ama neydi? Yoksa Çiçi Han onu deniyor muydu?

Tuçi Han ordusunda-ydı Binbaşı Kazgan. Büyük savaştan önce Tuçi Han'ı terk edip, erleri ile Çiçi Han'ın yanına gelenlerdendi.

Henüz tam güven sağlanamamıştı karşılıklı olarak. Binbaşı da ne yapacağımı bilemiyordu. Bu durumdan kurtulmak için, bir umut ışığı !Çiçi'nin çevresine bakıp duruyordu. Toplanan erler olanları yargılıyor, kendi arasında konuşup duruyordu.

Usuk, Binbaşı kurlu birini zor duruma düşürmüş, kendisi de çok sıkıntılı bir halde kalmıştı. Binbaşının bakışlarından çözümsüz bir halde olduğunu anlıyordu. Her ikisi de bir dayanak, bir kurtuluş çaresi arıyorlardı ki bir ses duyuldu.

"Ne oluyor burada?"

Sakçibaşıydı gelen. Ordugâhlarda çevre ve iç güvenliği sağlamak için özel birlik oluşturulurdu. Bunların başında bulunan ve binbaşı kurunda olan Sakçibaşı, sakçıları denetler, olumsuzluklara müdahale ederdi. Üçlü grup halinde gezen sakçılar, kargaşayı haber vermişlerdi sakçibaşma. On kadar sakçı vardı yanında. Önce gelip Usuk ve binbaşımın yanında durdu. Soma sakçılara buyurdu.

"Herkes işine baksın! Dağtın kalabalığı!"

Sakçıların müdahalesiyle herkes çadırına çekildi. Sessizlik hâkim olmuştu. İki sakçı meşaleleri yakma getirip ortamı aydınlattılar. Taraflar birbirini daha rahat görüyordu şimdi. Bir yanda bir Binbaşı, diğer yanda üstü başı perişan bir Kartal Savaşçısı...

"Binbaşı, mesele nedir?" diye sordu sakçibaşı.

"Bilmiyorum! Tanımadığım, adını bilmediğim bu savaşçı çadırımın önüne gelip, Çinli hizmetkârlarımla konuşmak istediğini söyledi. Gürültü yaptı. Ben de dışarı çıktım!"

Bu kez Usuk'a döndü.

"Adın ne?"

"Usuk, beyim!"

"Nerede görevlisin?"

"Han uruğunun korumasında..."

Hep aynı şey oluyordu. Zamanında yıkanamamış, giysilerini değiştirememişti. Onu baştan aşağı süzdü sakçibaşı. Tam soracaktı ki,

"Görevden döndüm!" dedi Usuk, "Yoldaşlarımla birlikte... Yıkanmaya giderken..."

Olanları anlattı bir çırpıda. Han korumasındaki bir Kartal Savaşçısı'nın gördüğü bir şey önemliydi. Ama gelip bir binbaşının çadırına dayanmasını gerektirmiyordu bu. İş büyütmek taraftan değildi sakçıbaşı. Bir kenara doğru çağırdı Binbaşı Kazgan'ı.

"Durum önemli olabilir!" dedi "Hele sen şu hizmetkârların çağır da konuşalım! Bu erin de gönlü huzur bulsun!"

Bir şeyler söylemek istedi Binbaşı. Vazgeçti. Çadıra doğru seslendi.

"Şiya-in-çen, Cı-çün... Dışarı gelin!"

İki Çinli, çadırın kapısını örten kaim bezin ardındaydılar demek ki, çıktılar dışarıya. İkisi de uzun entari içinde, başlarındaki takkeleri ile uőşek kıyafetiyleydiler. Olanlarla hiç ilgileri yokmuş gibi şaşkın gözlerle çevrelerini süzüyorlardı.

"Yaklaşın!" dedi sakçıbaşı "İşığa çıkın!"

Yan yana durdu iki Çinli. Meşalelerin yüzlerine tutulan alazlarında yüzleri aydınlandı.

"Bak!" dedi Usuk'a dönüp "Bunlardan hangisiydi kaçan Çinli?"

Yanaşü adamların yanına Usuk. Dikkatlice süzdü. Sadece arkadan görmüştü Çinliyi. Bir tane olsalardı belki "İşte bu!" diyebilirdi, ama iki kişi olunca ayıramadı

birbirinden. Zaten oldu olası Cinleri birbirinden ayıramazdı. Giysileri de aynı olunca... Geri çekildi.

"Hangisi olduğunu söyleyemem!" dedi Usuk "Ama çadıra girip giysilerini..."

"Dur bakalım!" diye çıkıştı sakçıbaşı "O kadar da değil. Bir binbaşının çadırına girip kontrol etmek için Han emri olması gerek ki ben buna bir sebep göremiyorum. Şimdi af dile Binbaşından ve var işine git! Bir daha da..."

Başım eğip "Bağışla beyim!" dedi Usuk. Yapacak bir şey yoktu. Binbaşı başını hafifçe eğdi. Sakçı başı eliyle gitmesini işaret etti Usuk'a.

Arkasını döndü ve canı sıkkin bir halde oradan uzaklaştı Usuk.

"Bu işte yanlış bir şeyler var!" diyordu kendi kendine "Er, geç öğreneceğim!"

Adımlarını hızlandırdı. Bir an önce, kendisini zora sokan şu kirli giysilerinden kurtulmalıydı. Yönünü çadırına çevirdi. Çadıra yaklaştığında bütün yoldaşlarının ondan önce geldiğini gördü. Temizlenmiş, giyinmişlerdi. Onu öylece, yıkanmamış, üstünü değişmemiş görünce Şaşırdılar.

"Neredeydin sen? Biz seni çoktan yatmıştıır belledik. Sen hala..."

Odmuş'un sözünü kesti Usuk. Canının sıkkin olduğunu öyle belli ediyordu ki.

"Hiç söz kaldıramam!" deyip çadıra girdi. O, çadırdan taze giysilerini alırken yoldaşları birbirlerine bakıp,

ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Yorgunluktan ölüyorlardı. Az soma işlerini bitirmiş, çadırlarında döşeklerine uzanmış olacaktı.

Usuk giysilerini alıp yıkanmaya gitmeden önce Tayun'un yanma vardı ve kulağına fısıldadı.

"Galiba önemli bir konu var Tayun Onbaşım! Ben dönene kadar beklersen sana diyeceklerim var!"

Ondaki huzursuzluğu fark etmemek mümkün değildi. Bu nedenle başım salladı Tayun. Çok yorgundu, ama bekleyecekti Usuk'u. Bu az konuşan yiğit "Bir şey var!" diyorsa mutlaka bir şeyler var demekti.

Diğerleri çadıra girip uyumaya başladığında Tayun, çadırın önünde Usuk'u beklerken geceyi dinliyor ve düşünüyordu.

Hava açıktı. Bütün yıldızlar dökmüştü kendini ortaya. Birden aklına yıldız düştü Tayun'un. Başım kaldırıp göğü incelemeye başladı. Soma Ulu Kam'm bellettiği gibi aradı yıldızını. Bir an korktu bulamadığı için. Soma pırpıl pırl parlayan ışıltıyı görüp rahatladı. Daha bir parlaktı sanki yıldızı. Yükselmişti de...

"Acaba!" dedi Tayun "Acaba, benim kaderim de, yıldızım gibi..."

Sonra, gecenin seslerine verdi kendini.

Bozkır inşam doğayı çok iyi tanır. Seslerden anlar neler olup bittiğini. Bu ilginç musiki ile kendinden geçer. Bozkır inşam bozkıra tutkuludur. Belki bu nedenle biraz

hayalcidir ve düşlerde yaşar. Güzel düşler, bozkır insanının hakkıdır.

HUN ÜLKESİNİN DOĞUSU

"Bu iyi oldu işte!" dedi Ebrük Onbaşı sevinçle "Bu iş çok iyi oldu!"

"Neymiş iyi olan?" diye sordu Senge.

"Gidiyoruz Ok değmez! Onca zamanın ardından obama yaklaşıcağım biraz! Uruğuma kavuşup, atamı, anamı, evdeşimi, çocuklarımı göreceğim!"

"Benim obam da yakınımnda olacak! Ama bakalım izin çıkacak mı?" diye söze karıştı Yanal Onbaşı. Hohanyeh Tanhu'nun ordusu yola çıktıktan sonra, hazırlık buyruğu verilince bir umut doğmuştu içlerinde, ama yine de kuşkuluydular.

"İzin çıkar!" dedi Ebrük "Mutlaka izin çıkar! Bu kadar eraü daha fazla elinin altında tutamaz hanlar. Hele Hohanyeh Tanhu... Orhun'da o kadar eratla ne yapacak? Mutlaka azalür ordusunu. O azalünca Çiçi Tanhu da azalür"

" Sen aynı zamanda terhis bekliyorsun galiba! Ben öyle düşünmüyorum!" dedi Yanal "Daha ne doğuda, ne batıda birlik sağlanamadı. Birçok

Hun eliği Hohanyeh Tanhu'yu tanımadı. Mutlaka savaşı olacak!"

Çinli Siya in çen çok tedirgindi. Dün gece yaşadığı korkunun etkisi ile hala dengesiz bir ruh halindeydi. Nerden çıkmıştı bu Kartal Savaşçısı? Az kaldı

yakahyacaktı onu. Neyse ki Çin'in Büyük Veziri Cheng-Yen-Che'ye gönderdiği ulak kaçabilmişti. Daha çok söyleyecekleri vardı, ama yarım kalmıştı. Olanları gören ulağın her şeyi olduğu ve gördüğü gibi aktaracağını farz ediyordu.

"Dinle!" demişti ulağa "Hohanyeh, artık Tanhu'dur. Hotuvusu Han, Çiçi Han adını alarak Sol bilge eliği oldu. Hohanyeh Tanhu, yarın erkenden, yanındaki yaklaşık kırk bin savaşçı ile Orhun'a doğru yola çıkacak. Çiçi Han'da doğuya, Sanghu kentine. Onun yaklaşık yimi altı bin savaşçısı var. Durumdan hiç hoşnut değil Çiçi Han. Ona çok dikkat edilmeli. Dik başlı, söz dinlemez ve hayalci biri. Gönlünden, Mete Tanhu gibi bir devlet kurmak geçiyor. Çin için çok büyük tehlike arz ediyor. Daha fazla büyümeden, etkin olmadan Çiçi Han'ın işi bitirilmeli!"

Tam bu sırada gelmişti Usuk.

"Acaba başıma bela olur mu?"

Korkuyordu, çünkü çayıtlığın cezası ölümdü. En azından bir süre dikkat etmeliydi.

O gece Usuk'la Tayun Çinli çayıttan söz etmişlerdi. "Bu çok önemli!" dedi Tayun "Keşke yanında olsaydım. İki koldan yakalardık Çinlileri. Diğeri kaçtı değil mi?"

"Kaçtı!" dedi Usuk.

"Asıl önemli olan onu yakalamaktı. Haberi götüren o! Çoktan, Çin'e doğru yola vurmuştur kendisini!"

"Ne haber götürecek ki Onbaşım?" diye sordu Usuk. Mert ruhu çâşıtlığa anlam veremiyordu "Çin sarayına gidip ne diyecek ki?"

Tayun da bu konuda pek bilgili değildi. Savaşın her çeşidini öğrenen Kartal Savaşçıları çâşıtlıktan bihaberdiler. Belki de yapılması gereken asıl eğitim, en büyük eksiklik buydu.

"Bilmem! Belki sayımızı, yerimizi..."

"Sayımızı mı? Çâşıt haber verince sayımız azalacak mı, artacak mı? Ne işine yarar Çinlinin. Yerimizi dersen, koca ordunun yerini bilmeyen mi var?"

"Ona göre ordu kurar. Daha kalabalık gelir! Önümüzü keser bir yerde!"

"Çin, her zaman daha kalabalık gelir üzerimize Onbaşım. Her zaman... Ama önümüze çıkmaya cesaret edemez. Ne kadar az olursak olalım..."

Haklıydı Usuk. Çin kalabalıkü. Hele parça bölük olduklarında, Hun ordusunu ikiye, üçe katlıyordu orduları.

"Ne yapmalı?" diye söylendi Tayun " Kaçan çâşıt çoktan uzaklaşmış ya da bir yerlere gizlenmiştir. Ama biri elimizde! Gözümüz, Binbaşı Kazgan'ın hizmetkârı olan o iki Çinlinin üzerinde olacak. Gözetleyeceğiz, izleyeceğiz onları. Hangisi çâşıtsa anlayacağız. Mutlaka yine yapacaktır çâşıtlığını... Ama bu kadarı yetmez".

İlk kez karşıladıkları böyle bir olay için ne yapacaklarını bilmiyorlardı doğrusu.

"Birine danışsak mı onbaşım?"

"Danışalım mı? Kime?"

"Urul Böri'ye..."

Düşünmeye başladı Tayun. Bir yandan, yorgun vücudu uykunun çağrısına dayanamaz hale gelmişti. Öte yandan bu sorunla meşguldü kafası. Çözüm bulamıyordu.

"Hele yatalım Usuk!" dedi "İnan öylesine yorgunum ki kafam çalışmıyor. En iyisi sabah konuşalım bunları."

"Olur Onbaşım. Ben de çok yorgunum zaten"

Çadıra yöneldiler. Diğer sekiz yoldaşları deliksiz bir uykudaydılar. Sessizce döşeklerine girdiler. Uzun ve deliksiz bir uyku onları ancak kendilerine getirirdi.

Gün olmasına az kalmıştı...

"Beni izle!"

Kan ter içinde uyandı Çiçi Han. Bir süre avından çıkmış gibi nefes nefese kalmıştı. Çadırının aydınlığı kendine getirdi onu. İki elini yüzüne sürdü. Alnında biriken terler buz gibi olmuştu. Yavaşça kalktı döşeginden. Yan direklerden birinde asılı duran beyaz bezi alıp terini sildi. Bir eli ile dayandı direğe.

"Kut olsun!" dedi "Bu nasıl bir düştü böyle."

Sabah Püdey Ata'ya anlatacak ve açıklama isteyecekti ondan. Ha ürlamaya çalıştı. Bütün ayrıntılarını birbirine ekleyerek tamamlama çabası sonuç vermedi. Yalnızca duyduğu ses...

"Bir buyruk! Atam Ulu Mete Tanhu'nun buyruğu... 'Beni izle!' diyordu! 'Beni izle!'"

Düşler önemlidir. Gerçek hayattan izler taşırlar içlerinde. Düşünceye oturan fikirlerin etkisini içerir bir kısmı. Duygulardan etkilenir. Bir kısmı da gelecekte haber verir. Anlamak ve çözmek gerek.

"Beni izle!"

Ağır adımlarla çadırın kapısına yöneldi. Kapı örtüsünü kenara çektiğinde kapının iki yanında nöbette duran iki böri selam durdular. Onun için canlarını vermeye hazır bu fedakâr savaşçıların yüzüne bakıp gülümsedi Çiçi Han. Çıktı dışarıya. Sanki dışarısı çadır içinden daha sıcak gibi geldi ona. Bu mevsimde olması gereken serin gece yeli ortalıkta yoktu. Yaprak kıpırdamıyordu. Birkaç adım daha atıp durdu. Kapıcılardan biri bitivermişti hemen oracıkta. Han'ın oturmak isteyeceğini düşünüp, elinde bir seki, hazır bekliyordu. Çiçi Han'ın bir bakışı ile koşturdu sekiyi koydu yere. Yavaşça oturdu Çiçi Han. O sırada çevresinin kalabalıklaştığını, birkaç börinin daha oraya gelip onu korumaya aldığını fark ediyordu. Başım geriye doğru çevirip arımdakilerin kim olduğuna baktı. Dev cüsseli Böribaşı Külçar'ı, yanında da ona denk boyuyla Konat Börüyi görünce gülümsedi. Bu gece yalnız kalmak istemiyordu. Seslendi. "Külçar Börü!" Yaklaştı Külçar. "Buyur Han'ım!" "Gel! Şöyle yanına otur!"

Han söylese bile Han'ın yanında oturmak töreden değildi. Han'ın sol yanına yaklaşp dizlerinin üstüne çöktü Külçar. O Kara Kemikli Han'dı. Buduna yakın,

budundan biri... O nedenle oradaydı, onun yamndaydı Külçar. Devasa bünyesinde taşıdığı duygusal yüreği ile severdi Han'ı. Canım verecek kadar...

"Kaç zamandır yammdasm Külçar?"

Hiç hesaplanamışü Külçar. Parmaklarını kullanarak bulmaya çalıştı. "Yanılmıyorsam bu bahar on ikinci bahar olacak Han'ım!" "On iki bahar... Demek ki sen geldiğinde doğan çocuklar şimdi at biniyor, kılıç eğitimi alıyor.

Kartal Savaşçısı olarak gelmişti Han'ın yanma Külçar... Evdeşi vardı Külçar'm. Yanma almış, Han'ın obasına taşımışü çadırım. Çok sıkıntılar çekmişlerdi birlikte. Tam on iki bahar... Üç oğlu vardı Külçar'm. Biri neredeyse savaşçı olma yaşma gelmişti. Arçm, aynı babası gibi devasaydı! Bütün çabası önce Kartal Savaşçısı olmak, soma da babası gibi... Tayun geldiğinde, Külçar Urul'a çok özenmişti. "Ne güzel! İki karındaş aynı Han yanında! Benim oğlum da böylesi yetişirse..."

Ne büyük gururdu. Ne büyük şan... "Han'ım sayrı değilsiniz ya!"

En büyük korkusu, durumları bu kadar iyileştikten soma Çiçi Han'ın başına kötü bir şey gelmesiydi.

"Yok!" dedi Çiçi Han, "İyiyim, çok iyiyim! Uykum kaçtı biraz. Bir düş gördüm de!"

Tangda zamanına az kalmıştı. Neredeyse kızıl hali ile ufuk çizgisini kızartacakü Güneş.

"Kut olsun!" diye iyilik diledi Külçar Böri.

Nedense anlatma isteği duydu içinde Çiçi Han. Sesini yalnızca Külçar duyacak kadar alçaltı. Bir dert ortağı bulmuş gibi, anlatmaya başladı.

"Ulu Atam Mete Tanhu'yu gördüm düşümdel!" Han'ın, bir böri ile düşünüyüş paylaşması işitilmiş iş değildi, ama on iki bahan birlikte yaşayan iki yiğit de bunu yadırgamazdı. "Kut olsun Han'ım. Çok güzel bir düş bu!" Karanlıkta Çiçi Han'ın gülümsediğini fark etti Külçar. "Güzel düş!"

Kalamın anlatıp anlatmamakta tereddüt etti bir zaman. Sağı solu kolladı. Ardından bekleyen Konat Böri biraz yakındaydı. Han'ın tedirginliğini gören Böribaşı Külçar işaret etti Konat'a. Konat ikiletmeden uzaklaştı.

Karanlıkta göremeyeceği uzaklara bakıyordu şimdi Çiçi Han. Sonra aniden,

" 'Beni takip et!' dedi Atam"

"Ha!"

Birden boş bulunmuştu Külçar. Anlamadığını belli etmekten dolayı utandı. Kendini kurtarma yolunu şöyle buldu. "Bir şey mi buyurdun Han'ım?" "Yok! Dedim ki, Ulu Atam Mete Tanhu düşümdel 'Beni takip et!' dedi!"

Külçar düş yorumlamayı bilmezdi. Onun işi değildi zaten. Yine de hoş geldi bu söz. Yineledi. "Beni takip et!" "Beni takip et!" diye yeniden konuştu Çiçi Han "Aynı böyle dedi!" Ne yapsın garip Külçar? Ne desin?

"Güzel düş!" dedi yeniden "Kut olsun Han'ım"

"Kut olsun!" dedi gülümseyerek Han. Hava aydınlanmaya yüz tutmuştu. Serinlik artınca Böri "Üzerinize bir şey getirteyim mi Han'ım?" dedi. Başım "Evet!" anlamında salladı Çiçi Han. Böri Külçar kapıcıya işaretle anlattı. Kapıcı koşturdu. Kalınca kaftanım getirip Çiçi Han'ın omzuna yerleştirdi. Sonra eski yerine çekilip buyruk bekledi.

Suskunluk sürdü bir süre. Han'ın yanında dizleri üzerinde duran Külçar Böri bekliyordu. Han, uzaklara bakıyordu. Bir an başını kaldırdı. Yıldızlar, güneşten kaçmaya başlamışlardı. Bir an gördü kendi yıldızım. Doğmaya başlayan güneşe rağmen parlıyordu. Mutlu oldu Han.

"Yarın gidiyoruz Külçar!" dedi.

Söyleyecek söz bulamadı Külçar. Han sürdürdü konuşmasını.

"Yarın gidiyoruz, ama doğuya! Oysa Ulu Atam bana 'Beni takip et!' diye buyurdu! Ne dersin bu işe Külçar!"

Devasa Külçar, o, savaşmaktan başka bir şey düşünmeyen, görevi Han'ı korumak olan Külçar öyle bir laf etti ki.

"Günü gelir Han'ım! Sen Çiçi Han'sın... Günü gelir!"

Dönüp yüzüne baktı börisinin. Gözlerinde inanç gördü. Daha bir rahatladı.

"O halde gidelim Külçar! Doğuya gidelim!"

"Gidelim Han'ım! Sen nereye, biz oraya..."

Çiçi Han doğruldu yerinden. Çadırına doğru yöneldi. Börileri ardında...

Güneş en tepeye yerleştğinde tahtında oturuyordu Çiçi Han.

İzin isteyip içeri girdi Külçar Böri

"Toplanıp yola çıktılar Han'ım" dedi "Son kafile de ayrıldı ordugâh yerinden!"

"Yönleri..."

"Orhun'un yolunu tuttular!" dedi Külçar böri.

İçi sızladı Çiçi Han'ın. Hohanyeh Orhun'a gidiyordu. Hohanyeh Orhun'a yaklaştıkça, Çiçi Han Orhun'dan uzaklaşıyordu. Orhun'un manevi gücünden güç alacakü Hohanyeh. Çiçi ise sadece özlemlerde kalacakü.

"Püdey Ata'yı sesleyin!" dedi. Külçar kapıya dönmüştü ki, bir kapıcının uzaklaşan ayak seslerini duydu. Han'ın buyruğunu duyup koşmuştu kapıcı.

Güneş tam tepedeydi.

Bir gece önceden hazırlık yapıp tangda zamanı başlamıştı Hohanyeh Tanhu'nun ordugâhı toparlanmaya. İlk kafilesi yola çıkmış ve ardından diğerleri. Günlerce sürecektir yolculuk sonunda hedefine ulaşmıştı...

Püdey Ata girdi kapıdan. Çiçi Han'ın aksine neşeliydi. En azından burada kapışmamıştı iki karındaşı. Yapabileceği en iyi şeyi yaptığı için sevinliyordu Püdey Ata.

Çiçi Han'ın ordusu yeni ve toplamaydı. Bilinen adamları yönetecekti orduyu, ama yine de Tüçi Han'ın

yenilmiş ordusundan arta kalanlardı. Cesur Çiçi, gözü kara Çiçi, biraz destek bulsa saldırırdı Hohanyeh'e. Fakat sonu hüsarın olurdu.

"Buyur Han! Beni seslemiştin!"

Ardı kapıya dönük, bilmem kaçınıcı turunu aüyordu çadırın içinde Çiçi Han. Hemen döndü ve kollarım saracakmış gibi yaklaştı Püdey Ata'ya. Sesi çok acı çektiğini gösteriyordu.

"Gitti atam! Hohanyeh, Orhun'a gitti. Orhun gitti atam! Kutlu Hun başkenti gitti! Elimden kuş gibi uçup gitti!"

Çiçi'nin acısını anlıyordu Püdey Ata. Aslında onun da yüreği yangındı, oysa zaman yürek yangınları zamanı değildi. Sabır ve metanet zamanıydı. Bekleme ve görme zamanıydı.

"Biz de gidelim Han'ım! Burada beklemenin anlamı yok! Gidelim ve yerimizi bulalım!"

Olduğu yerde geri döndü Çiçi Han. Uykudaymışcasma konuştu Çiçi.

"Yerimiz!"

Bu sessiz çığılı duydu Püdey Ata. En yumuşak ses tonu ile ona gerçekleri göstermeye çalıştı.

"Yerimize, başkentimize gidelim Han'ım. Doğunun başkentine... Daha birkaç gün öncesine kadar, dağlarda dolaşıyorduk. Unutma o günleri. Sadece iki bin adam vardı yammızda. Bak, bugün koskoca bir ordunun Han'ısın. Hun Ülkesinin Sol bilge eliği'sin. Bakalım

gelecek neler gösterir. Şimdi buyruk ver! Hazırlansın ordun. Biz de yarın tang-da zamanı yola çikalım."

Çaresizce başını eğdi Çiçi Han. "Çıkalımatam. Çıkalım!"

Sonra dün geceyi hatırladı. Düşünü... Külçar'la paylaştığı düşünüy... Püdey Ata'ya anlatmak için ağzını açtı. Vazgeçti. "Şimdi zamanı değil!" diye geçirdi içinden.

Ordugâh hareketlenmiş, yolculuk için hazırlıklar başlamıştı. Bütün gün, bütün gece sürecekti hazırlık.

Güneş doğduğunda erat ayaktaydı. Eşyalar denklemiyor, çadırlar sökölüyor, hayvanlara yükleniyordu. Bir yandan heyecan, öte yandan hareket, birbirine karışan sesler... Ordubaşlar, her şeyi eksiksiz yaptırma çabasında, atlarının üzerinde bir o yana bir bu yana koşturup buyruklar veriyorlardı. Aksamalar olunca sesleri daha gür çıkıyordu. Bütün çadırlar sökölümüştü Han otağı hariç. Böriler, Kartal Savaşçıları, atlanmış, silahlanmış, otağın çevresinde saf tutmuştu. Ordunun ilk bölümü yola çıktı. İkinci grupla birlikte Han ve uruğu hareket edecek, kalan yükleri ise üçüncü bölüm toparlayıp peşlerinden gelecekti. Aralarında yakın mesafe olacaktı üç bölümünde. Haberleşme, eşkincilerle sağlanacak ve güneş tepede yükselene kadar hepsi yola düzülmüş olacaktı. Mola yerlerini belirlemek, korunma önlemleri almak öncülerin işiydi.

Sol bilge eliği Çiçi Han, başkentine yürüyordu.

Yol boyunca uğradığı kentlerde, obalarda kısa molalar verecekti. Hem, yeni haberleri bırakmak, hem de bu ordunun başındaki Han'ın; Çiçi Han olduğunu bildirmek için... Budun duyarsa, budun, gözüyle görürse peşinden gelirdi.

Çiçi Han; Hun Ülkesinin doğusunu yönetmeye gidiyordu.

ÇİN MUTLU DEĞİL

"Çiçi Han öyle mi? Çiçi Han..."

"Evet, Yüce İmparatorum... Çiçi Han"

"Ne yaptık biz Büyük Vezir? Ne yaptık? Sen bu barbarları bilmez misin? Bunların destan düşkünlüğünü, düş gücünü bilmez misin? Bir kahraman bekliyorlardı, işte çıktı. Bu iş sürerse nasıl baş edeceğiz Hunlarla!"

Büyük Vezir Cheng-Yen-Che önünde kavuşturduğu ellerini ovuşturuyor, ne diyeceğini bilemiyordu.

"Nerden çıkü bu Çiçi? Hani Kara Kemikli Han'dı? Hani ordusu azdı? Hani o kadar etkin olmazdı? Gelen haberlere bakılırsa bu adamdan çok çekinmeliyiz!"

Çekinerek, imparatorun ağzından sözü almaya ve sorularım cevaplamaya, açıklama yapmaya çalışıyordu Büyük Vezir. Başaramıyordu. İmparator konuşmayı sürdürüyordu.

"Biz de, gelecekte tek han kalacağım düşünüp, Hohanyeh Han'a açık destek vermeye karar verdik. Onun tek Han kalacağım sandık. Ama beklemedimiz,

hesaplayamadığımız büyük bir sorun çıktı! Çiçi... Ne yapacağız Sayın Cheng? Nasıl çözeceğiz bu işi?

"Efendimiz izin verirlerse..."

"İzin veriyorum. Konuş!"

Sözünün kesileceğini tahmin ettiği için hızla konuşmaya başladı Büyük Vezir.

"Efendimin de bildiği gibi Hohanyeh, Tanhu ilan edildi ve..."

"Edildi de ne oldu? Bak! Gelen haberleri sen söylüyorsun bana. Çiçi davasından vazgeçmiş değil. Üstelik ordu topluyor. Savaş soması başkentine dönerken uğradığı her yerden savaşçı almış. Hatta Çin'e akından söz etmiş her yerde."

"Biliyorum efendimiz. Çiçi Han'ın çok yakınında bulunan çarşıtımız Şiya-in-çen sürekli haber gönderiyor bize. Ne olup bittiğini anında öğreniyoruz ama..."

"Ne demek 'Ama' Sayın Vezir? Çiçi Han büyüyor. Ordusu kalabalık 'aşıyor, etkinliği artıyor. En kötüsü de efsaneleşiyor budunun gözünde."

"Mutlaka önlemlerimiz olacaktır Yüce İmparatorum"

"Önlemler..."

"Evet, efendimiz. Siz hiç merak etmeyin. Bu sorunu en kısa zamanda çözeceğiz hem de parmağımızı bile oynatmadan."

"Nasıl?"

"Efendimiz, Hohanyeh Tanhu, artık sözümüzden çıkmaz bizim. Şimdi onu örgütlersek, Hatunu prensesi-mizin de etkisi ile..."

"Ne yapacak? Çiçi Han'a savaç mı açacak? Hiç sanmam!"

"Şimdilik pek savaş görünmüyor ortalıkta. Ama yakında, çok yakında savaşacaklar. Savaşmazlarsa biz savaştıracağız."

"Keşke iş bu hale gelmeden önce Çiçi Han'ın işini bitirseydi Hohanyeh! Keşke..."

"Yapmadı efendimiz. Bu konuda ikna etmeye çok çalıştı Hatunu onu ama olmadı. Savaşmadı karındaşı ile. Hun Budunun hali perişan efendimiz. Kıtık artıyor Hun ülkesinde. Ben diyorumki Hohanyeh tarafına daha fazla yardım yapsak ve yiyecek göndersek. Çiçi Han tarafında açlık, diğer yanda refah olursa; insanlar Hohanyeh'e meyledecekler ve..."

Dinlemeye niyeti yoktu imparatorun.

"Durmayın o zaman! Durmayın! Bir an önce ne yaparsanız yapın. Bu Çiçi Han başımıza daha fazla bela olmadan çözün sorunu. Yok edilmesi için ne gerekirse yapın bir an önce!"

"Demek kargaşa çıkmış!" dedi Hohanyeh Tanhu.

"Kargaşa ne kelime Ulu Tanhu, kan akmış!"

"Kan!"

"Evet!"

Ayguçi Berke Koca Hohanyeh Tanhu'ya olanları aktarıyordu. Belki sıradan ve her sınır kentinde olan olaylardan sayılması gerekirdi. Önceden olsa, Tanhu'ya söylemeye gerek olmazdı ama şimdi durum öylesine karıştı ki.

Çinlilerin Mai, Hunların At Kenti adım verdiği, Çin sınırına yakın Hun kentinde büyük kargaşa çıkmıştı. Adından anlaşılacağı gibi sınır ticaretinin yapıldığı, her budunun tüccarlarının yer aldığı bir ticaret kentiydi Hunlar atlarını satmak için gelirlerdi oraya. Diğer budunlar da kendi ürünlerini... Çoğu zaman değiş-tokuş şeklinde olurdu alışveriş Kimsenin ticaretine karışılmayan Mai'de yıllardır, kayda değer bir olay çıkmamıştı. Çok sakindi her şey

Fakat bu kez...

Hun atları yeterince beslenemiyordu. Kıtlığın etkisi, yaylaya zamamnda çıkamamak ve savaşlar nedeniyle... Yazın son günleriydi. Atların en güçlü olduğu dönemdi. Bu kez zayıftı atlar. Bu nedenle pek para etmiyordu. Kentin Hun İlbeyi olan Elig, Hohanyeh Tanhu'nun buyru-ğundaydı. Belki görünürde bir ayırım yoktu, oysa Hun Budunu kendi içinde tarafım seçmişti. Kent kapısında bekleyen sakçılar gelenleri sorguluyor, ona göre davranıyorlardı.

Bir buyruk gelmişti İlbey'den.

"Çiçi Han'ın kentlerinden gelen atlan almayın içeriye. Zaten yeterince at var ve satılmıyor. Hiç olmazsa fiyatlar düşmesin!"

Bu buyruk üzerine sakçılar çok sıkı kontrole yapıyordu. Sorgu sonunda kente almadıkları Çiçi Han'ın Budunu'ndan olan satıcılar kapının önünde yığılmaya başladılar. Zor durumdaydılar ve atlarını satmak ya da yiyeceklerle değiştirmek istiyorlardı. Kalabalık artıkça hoşnutsuzluk had safhaya ulaştı. Bunun üzerine İlbeyi, savaşçıların bir kısmını kapıya gönderdi. "Dağılm!" dedi savaşçıların başındaki Yüzbaşı "Mai İlbey'inin buyruğu. Geldiğiniz yere dönün. Yeterince satılık at var kentle!" Kalabalıktan bir Hun, sordu Yüzbaşıya.

"At kentine yeni töre mi geldi? Burada yıllardır ticaret serbest yapı-"r Kimse kapılan kapatamaz yüzümüzü. Hem, neden bu ayırım? Çinli girer, Kırgız girer, hatta Tunguz girer. Diğer taraftan gelen, ortadan gelen Hun girer. Biz neden giremeyiz? Burası Hun kenti değil mi? İlbe-y*> bizi Hun Budunu'ndan saymaz mı?"

Tunguz: Domuz... Hunların Moğollara verdiği isim

"Ben bilmem!" dedi Yüzbaşı "Buyruk böyle! Geri dönün!"

"Sonra kalabalıktan birkaç kişi kılıcım çekiyor. Kavga başlıyor..."

"Kötü!" dedi üzgün bir sesle Hohanyeh, "Çok kötü! Bu iş yayılırsa önünü alamayız. İlbeyi yanlış yapmış!"

Kapı önünde bir ses girmek için izin istedi.

"Gel!" dedi Hohanyeh. İçeriye Kapıcıbaşı girdi. Baş kesip selam verdi.

"Ulu Tanhu, Çiçi Han'dan bir ulak gelmiş. Size bir bitik sunacağım söylüyor!"

Tanhu ve Ayguçi gözgöze geldiler. Haber erken ulaşmıştı Çiçi'ye. Daha yakındı At Kenti'ne. Zaman geçirmemiş, ulak göndermişti.

"Kan akmış Mai'de" dedi Çin İmparator'u Hsüan-Ti. Hohanyeh ve Çiçi taraftarları birbirine girmiş! Bu iyi!"

"Çok iyi efendimiz!" dedi ellerini oğuşturarak Büyük Vezir Cheng-Yen Che "Çok iyi! Çatışlarımız görevlerini çok iyi yaptılar"

"Çok iyi yaptılar" dedi Hsüan-Ti "Hepsini ödüllendirin. Sürdürsünler kargaşa çıkarmayı. Hemen her yerde kapışsın, iki taraf. Kapışsın ki, orduları karşı karşıya gelsin. Biri gitsin diğeri..." Burada düşündü biraz "Çiçi Han gitsin, Hohanyeh tek kalsın. Ben de yeniden huzur içinde uyuyayım!"

İmparatora yağ çekme ihtiyacı duydu Baş Vezir.

"Siz yine huzurla uyuyun efendimiz. Biz kullanınız..."

Sesini yükselterek Cheng'in konuşmasını kesti Hsüan-Ti.

"Hayır! Bu sorun çözülmeden, Çiçi yok edilmeden ben rahat uyuyamam. Huzur bulamam!"

Derin bir sessizlik çöktü taht salonunda. Yazıcılar, konuşulanları kayda düşmeyi sürdürüyorlardı. Onlardan ve imparator muhafızlarından başka kimse yoktu.

"Akıllı birini gönder!" diye söze başladı imparator "Çok akıllı, bilgili ve etkili birini gönder Hohanyeh'e. İkna etsin. Çiçi'ye saldırmamasını sağlasın."

Tam çıkacaktı ki birden söyleyeceğini hatırladı Büyük Vezir.

"Efendimiz! Bir konu daha arz edecektim size!" "Söyle!" "Bildığınız gibi, baüda, ölen Han Tuçi'nin karındaşının oğlu olan Kencen Han var. Gittikçe güçleniyor. Ordusunun sayısı da artmış!" "Evet!"

"Ona da bir elçi gönderip, Çiçi'nin üzerine..."

Dolgan Yüzbaşı getirmişti Çiçi Han'ın bitiğini. Diz vurup uzattı. Duruşunu hiç bozmadan bekledi öylece.

"Kalk!" dedi Hohanyeh Tanhu dostane bir sesle "Kalk ve karındaşımı anlat bana. Ne yapar? Nasıldır?"

Beklemediği bir soruydu Dolgan Yüzbaşı'nın. Cevap vermek için tereddüt etti. Han otağına yakın değildi. Bu nedenle söyleyecek pek sözü yoktu.

"İyidir Ulu Tanhu!" diyebildi.

"Peki, budun nasıl?"

"Onlar da iyidir... Tanhu'ya sağlık ve kut dilerler!"

"Ya kıtlık!" diye sözünü kesti yüzbaşının "Kıtlık..."

"Kıtlık zor Ulu Tanhu! Çok zor! Gittikçe artan bir sıkıntı"

"Zor!" dedi Hohanyeh Tanhu ve elini uzattı. Bitiği aldı. Okumadan bir süre öylece durdu. Ne olduğunu biliyor, Çiçi'nin üslubunu merak ediyordu. Dolgan

Yüzbaşı'nın yanında okumak, Berke Ata ile bunu tartışmak istemedi.

"Uzun yoldan geldin Yüzbaşı. Var git dinlen. Biz bittiği okur, karşılığım yazar veririz sana!"

Salam verip çıktı Dolgan Yüzbaşı. Orhun'da ikinci kez bulunuyordu. İlk gelişinde Tuçi Han'ın onbaşıydı. Ulak olarak gönderilmesinin bir nedeni de buydu. Orhun'u bilmesi...

Bu kez farklı bulmuştu Orhun'u. Güzelleşmiş, gelişmiş ve daha zengin. Onlar doğuda sıkıntı çekerken Orhun bolluk içinde yaşıyordu.

"Her yana dikkatle bak!" demişti onu görevlendiren Tümenbaşı Olca, "Neler olup bittiğini anlamaya hş!"

Şimdi verilen bu görevi yapmaya çalışıyordu. "Ben çarşıtlıktan ne anlarım?"

Anlamazdı. Baksa da bir şey görmezdi gerçi. Orhun güzeldi, kutluydu. Her budundan insan vardı...

Yüzbaşı çıktıktan nice sonra ağır ağır bittiğin mührünü açtı Ho-hanyeh Tanhu. Okumaya başladı. Merakla onu izleyen Berke Koca'ya döndü.

"Beklediğimiz gibi!" dedi "Hesap soruyor!"

"Hitap? Nasıl seslenmiş sana?"

Berke Koca'nın merakı Çiçi'nin Hohanyeh'i hala Tanhu olarak tanıyıp tanımadığıydı. Okumaya başladı Hohanyeh.

"Tanhu!"

Duydum ki At kentinde, bu yandan gelen satıcıları içeri aldırılmamışsın. Atlarını satmalarına izin vermemişsin. Neden? Artık budun arasında ayırım mı gözetiyorsun? Beni ayrı, kendini ayrı mı görüyorsun? Hun ülkesinde bir Hun, atım rahatlıkla satamayacak da nerde satacak? Amacın ne? Beni ayrı tutup kızdırmak mı? Bu sorunu çözmeni ve suçluları cezalandırmam bekliyorum. Ayrıca ölen Hunlar için kan parası..."

"Kan parası mı?" diye yineledi Berke Koca "Kan parası ha! Kim için kimden istiyor bu parayı? Tanhu sen misin o mu? Budun kimin budunu?"

Daha birçok şey vardı bitikte. Gizlenmiş de olsa tehdidi anlamamak mümkün değildi. Hohanyeh, o an pişman oldu Çiçi'yi sağ bıraktığına. Güçsüzken ezmediğine. Günlerdir Baş Hatun'u Ninghu-yenşi, başına kakıp duruyordu bunu. İşte dedikleri çıkıyordu. Tanhu'dan kan parası istemek büyük hakaretti. Görmezden, anlamazdan gelse...

Bu işitince iyice kızdı Berke Koca.

"Vazgeçer mi sanıyorsun? Üzerine gidecek bu konunun! Daha fazlasını daha fazlasını isteyecek. Ta ki..."

"Ta ki vuruşana kadar!" diyemedi. Ama anladı Hohanyeh.

Çin'in Büyük Veziri Cheng-Yen Che çok güvendiği Elçi Wu-se'yi al mıştı huzuruna. Ona büyük değer veriyordu. Vezirlik unvanı vermiş, uzun süredir sarayda görevlendirmişti. Çok önemli bir görev için Wu-se'den

başkasına güvenemezdi. Bu yetenekli adam Hohanyeh'e istediklerini mutlaka yaptırmalıydı.

Elçi Wu-se, bastığı yerin cam acıyacakmışcasına atıyordu adımlarım. Görev verileceğini, yeniden elçilik yapacağını biliyordu. Karışıklıkları yakından takip ediyor, gündemden uzak kalmamaya azami özen gösteriyordu. Yeni bir göreve hazırды.

Elçi kapıdan girince ayağa kalktı Büyük Vezir. Bu iltifata karşılık vermek zorunda kaldı Wu-se.

Aman efendimiz! Ben bu kadar iltifata... Saygılı bir sesle onun sözünü kesti Büyük Vezir. "Hoş geldiniz Saygıdeğer Wuse! Gelin sizinle şöyle oturalım!" Büyük Vezir, pek terk etmediği makamını elçi Wu-se için terk edip, yan tarafta, bulunan bölüme geçmelerini işaret etti. Büyük minderlerle desteklenmiş ahşap oyma koltuklardan birine oturdu Büyük Vezir. Diğerine Elçi Wu-se'ye oturmasını işaret etti. Soma ellerini birbirine vurarak seslendi. "Bize ça getirin!"

İçerde küçük bir hareketlenme oldu. Önceden özenle hazırlandığı anlaşılan çanın kokusu doldu odaya. Soma da genç hizmetçi kızlar gösterişli bir seramoni ile kaliteli, porselen fincalara ça doldurup sundular. Geldikleri hızla çekildiler.

Önündeki fincanı iki eliyle tutarak bir yudum aldı Cheng. Wu-se de onu taklit etti.

Kısa hatır sorma cümlelerinden soma asıl konuya geldi Cheng. "Durum çok karışık vezir Wu-se!" Wu-se

bildiğini belli etmek için hafifçe başını salladı. "Barbarlar hala istediğimiz duruma gelmediler. Bu nedenle imparatorumuz çok huzursuz. Özellikle Çiçi Han konusu büyük önem kazanmaya başladı. Bir an önce çözüm bulunmasını istiyor!"

"Bu şekilde yazmak doğru değil Tanhu!" diyerek bi-tiği onaylamadığını söyledi Berke Koca. Ama Hohanyeh kararım vermişti. Bir şans daha tanıyacaktı karındaşına. Savaşmak istemiyordu. Ne kendini, ne unvanını tehlikeye atmaya niyeti vardı. Zamanı değildi bunun. Budun, Çiçi Han'ı destekler görünse de bu destek geçiciydi. Kıtlık arttıkça, budun zorlandıkça aynı desteği göstermeyecekti.

Yaklaşık elli bin kişilik ordusu hazır yiyci hale gelmişti. Savaş olmadığı sürece bu ordunun çoktan terhis edilmesi gerekiyordu. Bu kadar savaşçının, üretmeden, uruglarından uzak tutulmasının zorluğu ortadaydı. Akın da yoktu. Hohanyeh'in akın yapmaya niyeti de yoktu. Çünkü Çin ile arası iyiydi. Daha da iyi olacaktı. Neden savaşsın? Çin zengindi. Çin bonkördü. Çin onu destekliyordu. Çin desteklemedikten sonra Çiçi Han hiçbir şey yapamazdı. Çin'in desteklemediği, yardım etmediği kimse Tanhu olamazdı. Hem, ne gerek vardı savaşmaya?

"Çiçi ile savaşmak çözüm değil! Eğer onunla savaşsam, yenilir sem her şeyi kaybederim! Yenersem de

zayıf düşerim. Bu sefer, Kencen Han gelir üstümüze! Ya da diğerleri!"

Hak veriyordu Tanhu'ya! Fakat bir Tanhu'nun böyle bir bitik yazmasını uygun bulmuyordu Berke Koca. Töreye uymuyordu.

Şöyle demişti bitiğinde Hohanyeh Tanhu!

"Karındaşım Çiçi Han,

Olanları duyunca çok üzuldüm. Mai İlbeyi'nin aldığı karar benim buyruğum değildir. Bu nedenle İlbeyi görevinden alınacaktır. Kan parasına gelince; karındaşım olarak bunu sana bırakıyorum. Sağlıkta ve kutta ol!"

Bu bitik Çiçi Han'ı rahatlatacak mıydı? En azından bir cevaptı ve zaman kazandıracaktı Hohanyeh Tanhu'ya. Bu arada neler olacağı bilinmezdi.

"Çiçi batıya yakın! Daha yakın!"

"Sol bilge eliği, ama batıya yakın bir yerde... Öyleyse Kencen Han'a..."

Tecrübeli Elçi Wu-se, büyük vezirin ne demek istediğini, ne yapmak istediğini anlamıştı. Kencen Han'ı, Çiçi Han üzerine yürütmenin, belki de aynı zamanda Hohanyeh Tanhu'yu harekete geçirmenin yollarını arıyordu. Zor değildi. Bu çözümsüzlükte, Hun ülkesinde bir diğerini yok edip Orhun'a yerleşmek isteyen o kadar çok soylu çıkardı ki. Çünkü henüz en büyük olduğunu zorla da olsa kabul ettiren, diğerlerini ezen Han çıkmamıştı.

Ağır ağır konuşarak tahminlerini yaptı Elçi Wu-se.

"Kencen Han henüz Tanhu'luk iddiasında bulunmadı. Tuçi Han'dan çok çekinirdi. Savaşçısı da azdı o zamanlar. Ama Tuçi Han'ın yardımına gitseydi, belki bugün Hohanyeh de yoktu, Çiçi de. Gitmedi. Batıda, güçlenmeye çalıştı. Biliyordu ki, bir gün aniden Hohanyeh Tanhu onun üzerine gelecek ve oğlu Hudurş'i'yi sağ bilge eliği olarak, batının yönetimine getirecek."

"Kencen Han, daha erken hareket etmek isteyecektir o zaman!"

"İmkân bulsa isteyecektir. Şu an yirmi bin savaşçısı olduğunu tahmin ediyorum. Eğer kuvvetlerini artırma imkânı bulursa..."

"Bunu biz sağlarsak!"

Bunu sağlamak mümkündü. Biraz altın yardımı ile Hunlardan olmasa bile bozkırlı diğer budunlardan savaşçı bulabilirdi Kencen Han.

"Birinin o tarafa gitmesi gerek!" dedi Elçi Wu-se "Eğer benim gitmemi dilerseniz, hemen..."

"Hayır!" diye sözünü kesti Büyük Vezir "Sizden daha önemli bir şey isteyeceğim. Oraya uygun birini seçip göndermek, size ait! Ben sizin Hohanyeh Tanhu'ya gitmenizi isteyecektim"

Bu buyruğu sorgulamadan kabul etti Wu-se. Bir Tanhu'yu ziyaret önemli ve görkemli bir görevdi.

"Biliyorsunuz Hun ülkesinde kıtlık var! Özellikle doğuda... Biz el altından Orhun'a, Hohanyeh'e sürekli olarak yiyecek göndersek de, bunu biraz gösterişli

yapmamızın zamanı geldi. Büyük bir kervanla yola çıkacaksınız! Buğday, arpa... İpek ve altın... Hohanyeh'e öylesine anlatacaksınız ki, Çin'e bağlı kalırsa ne kıtlıktan etkilenir ne açlıktan. Bu kararını açıklasın ve..."

Tanhu, Hun Tanhu'su, Çin'e bağlanma karan alacaktı! Bu biraz zor göründü Wu-se'ye. Karışık bir işti. Hohanyeh, Çinli Hatunu Ninghu yenşi'nin etkisi ile bunu istese bile ona bağlı olan Hun soyluları karşı gelirdi. Acaba Hohanyeh Tanhu, böyle bir kurultay toplayabilir miydi? Buna fırsatı olur muydu?

"Önceliğimiz hangisi olacak efendimiz? Malumunuz benim hazırlığım uzun sürecek!"

"Biliyorum!" dedi Büyük Vezir "Önceliğimiz tabii ki baüdaki Ken-cen Han'ı Çiçi Han üzerine salmak..."

Hun İli'ni daha da kaşürmek için yeni planlarım uygulamaya koyuyordu Çin. Çiçi Han'ın yükselmesinden ve güçlenmesinden rahatsızdı. Çiçi Han yok edilmeliydi! Bunu birilerine yaptırmak amacındaydı Çin!

ÇİÇİ HAN BAŞKENTİ SIKINTIDA

Savaşçılar uruglanndan uzakta kalmanın sıkınüsünü hemen her fırsatta dile getirmeye başlamışlardı. Ayrılığın daha ne kadar süreceği belli değildi. En azından bir tarih, geleceğe dönük bir umut verilmeliydi. Umutsuz insanları bir arada tutmak çok zordu.

Kıtlık vardı ülkede. Sürüler bakımsız, sahipsiz olmalarının etkisi ile yok olmaya başlamışlardı. Savaşçılar obalarını düşünmeden edemi-yorlardı. Sadece

bekleyerek ve tüketerek yaşamaya alışmamıştı bozkır insanı. Üstelik akın yapılmıyordu. Çin'e etkin bir akın yapacak güçleri yoktu. Çünkü bütün hanlar önce kendilerini korumak derdine düşmüşlerdi.

Ulu Tanhu Mete'yi gördüğü düşün etkisindeydi hala Çiçi Han. Onu izlemenin derdinde, nereden, nasıl başlayacağını hesabını yapıyordu. Birkaç parçaya bölünmüş budunu nasıl birleştirmişti Mete?

"Beklemişti! Uygun zamanı... Kendini kabul ettirmiş, sevdirmiş, budunu inandırmıştı. Ancak ondan soma harekete geçmişti. Kimse duramamıştı karşısında..."

Budun neye inanır?

Budun, önce umuda inanır. Soma destana. Büyük ufuklar açılmalı önünde. Bu ufuklarda kendisini görmeyi öğrenmeli. Oraya ulaşmak için canını feda etmeyi seçmeli.

Oysa açtı halk, umutsuzdu. Savaşmaktan, karındaş kavgasından bıkmıştı. Sonuçsuz kavgalarla zaman harcıyordu hanlar. Birbirlerini kırıyor, budunu yoruyorlardı.

Püdey Ata haklıydı.

"Uygun zaman gelene kadar..."

"Ama nasıl? Hangi yiyecek? Hangi ufku sunacağım buduna? Ordumu nasıl bir arada tutacağım?"

O gün eraün gruplar halinde izne gönderilmesi kararlaştırıldı.

"Gidecek misin?" diye sordu Urul.

"Hayır Ağam! Var sen git! Ben daha yeni geldim!"

Çiçi Han, Püdey Ata'nın öğüdüne uymuş, ordusundaki erleri bölükler halinde yurtlarını ziyarete göndermeye karar vermişti. Binlik gruplar gidecek, bir ay kadar obasını, atasını, uruğunu ziyaret edecek, yarım kalan işlerini görüp gelecek, sonra diğer bin gidecekti. Başka çözüm bulamamıştı. Yortugundaki boricileri ve Kartal Savaşçılarını da hür bırakmış, üç bölüm halinde ziyaretlerini tamamlamalarını istemişti. En azından belli aralıklarla gidenler, dönüşlerinde yiyeceklerini de beraberlerinde getirir, belki yeni savaşçılar da onlara katılırdı.

Tayun gitme taraftası değildi. Ağası gitmeliydi. Urul'un yaşı geçmiş, henüz bir evdeş edinemişti kendine. Urug olma, çocuk edinme sırası ondaydı. İkisinin birden gitmesi çok yanlış olurdu. Belki sonra, çok soma Tayun giderdi obasına. Belki obası bu yana gelirdi.

"Ben gideyim o zaman!" dedi Urul "Başka gelen olacak mı obadan?"

Gülümsedi Tayun. Bugünü sabırsızlıkla bekleyen biri vardı. Alpar!

"Olacak" dedi "En başta Alpar! Onun derdi büyük!"

"Gönül derdi mi?"

"Sanırım!"

Urul yaşayamadığı duygulan genç bir savaşçının duyguları ile özdeşleştirmişcesine acı acı güldü. "Gençlik başka!" "Sen de gençsin ağam!" "Bizden geçti!"

Her Hun için asli görevlerdendi evdeş ve çocuk sahibi olmak. B kadar kırım içinde, bu kadar ölümlerle birlikte yaşarken çoğalmak ve soyunu sürdürmek... Denk gelmemişti işte. İstemez miydi Urul?

Çiçi Han'ın izin buyruğundan soma yerinde duramayan yiğit Al-par, iki karındaşın konuşmasını uzaktan izliyordu. Tayun'la birlikte olan on kişiden, sadece üç kişi gidebilecekti obasına. En genç olan Al-par, sıranın kendisine geleceğini düşünmüyordu. Tayun ondaki heyecanı ve hareketliliği sezmişti.

"Bak!" dedi ağasına "Sevda! olan, yavuklusu olan nasıl da heyecan içinde"

Urul dönüp baktığında Alpar kendisinin söz edildiğini anlamıştı. Yüzü kızardı. Yere eğdi gözlerini. Tayun seslendi. "Gel buraya Alpar!" Alpar iki karındaşının konuşmasını bölmek istemedi. Tayun ısrarla onu çağırınca, isteksiz hareketlerle yaklaştı. "Buyur onbaşım!" "Hazırsın galiba?" diye sordu Tayun. "Ne için?" "Gitmek için!" "Bana sıra gelmez!" dedi Alpar.

"Sen hazırlığını yap! Bak ağımla birlikte yaparsın yolculuğunu. İşini gör bu sefer, belki bir daha..."

Bir daha gidemezsin! diyecekti. Vazgeçti Tayun. Bu uğursuz bir sözdü. Yalnız Tamı bilirdi ne olacağını, "...çok geç olur!" deyiverdi. Urul üzerine alındı bu sözü. "Benim gibi!"

Bozuldu Tayun. Bugün yanlış laf etme günü müydü?

"Olur mu hiç ağıml!" Güldü Urul.

"Bu kadar çok öyle mi?"

Gelen isteklere şaşırды Çiçi Han.

"Bu kadar çok öyle mi? Ne yapacağız Atam?"

O sadece bin kişinin gitmesine izin vermişti. Daha soma diğer binler gidecekti. Ama öylesi bir istek olmuştu ki. Tuçi Han ordusundan katılan, neredeyse iki yıldır obasım, uruğunu görmeyen savaşçılar sıraya girmişlerdi.

"Ordunun neredeyse üçte biri" dedi Püdey Ata "Gidenler dönmezlerse..."

İki ihtimal vardı. Ya gidenlerin bir kısmı gelmez, ya da yanlarına başkalarını da alıp dönerlerdi. Uruğunu, sürülerini beraberinde getirenler de olurdu. Bu sefer de onlara ve sürülerine yer bulmak için uğraş başlardı. Her biri ayrı bir dertti bunların. İşte devlet sistemini tam kuramamanın sıkıntısı...

"Ne yapacağız?"

"Han sözünden dönmez. Her türlü riski göze alıp... Han sözünü yere koymayacaksın. Erler hazırlamışlar kendilerini. 'Sen git, sen kal' diye bir ayırım yaparsak... Sen bilirsin!"

"Gitsinler o zaman" dedi Çiçi Han. Gitsinler. Dönen döner, dönmeyen dönmez. Yazgı."

Düşünceliydi Püdey Ata. Kulağına gelen söylentiler onu rahatsız ediyordu.

"Umarım hazırlıksız yakalanmayız" dedi Püdey Ata.

"Hohanyeh mi?"

"Hayır! Onun da sıkıntısı seninle aynı. Hatta kulağıma gelen bilgilere göre eratın bir büyük kısmını terhis edecekmiş. O da dayanamıyor baskıya..."

"Çin!"

"Çin bu devrede üzerimize gelmez. Bütün diğer yolları dener. En son ordu çıkarır."

"O halde!"

"Kencen Han!"

Yüzü karardı Çiçi Han'ın.

"Bir de o var değil mi?"

"Bir de o var!" dedi Püdey Ata "Ona kalsaydı cesaret edemezdi bize karşı bir hareket yapmaya. Ama onu dürttenler, cesaretlendirenler belki de destekleyenler olacaktır"

"Çin!"

"Geliyorum sevdam!"

Ertesi gün tangda vakti yola çıkacaktı izinli gidenler. Tam on iki bin savaşçı izin almıştı. Büyük bir heyecan yaşanıyordu kentte. Sokaklarda hareketlilik, erlerin heyecanı... Akşamın geç zamanları olduğu halde ordugâh bir türlü susmuyordu.

Alpar, Sumru Kızı düşünüyordu ona kavuşacağı anı merak ediyordu. Acaba kabul edecek miydi sevgisini?

Tayun, yarın yola çıkacak ağası Urul ile konuşuyordu. Anasına, atasına, karındaşlarına selam gönderiyordu. Abasının toyu olacaktı.

"Olmuştur mutlaka!" dedi Urul "Bu kadar gecikmez!"

"Katılamadık!" diye hayıflandı Tayun.

Erlere izine gitme derdindeyken, Usuk başka dertteydi. O, çaşıt olduğuna inandığı Şiya-in-çen'in ardındaydı. Tayun ona izin vermişti, yanma da sık sık birini katıyordu. Kendini belli etmeden Çinli'nin peşinde dolaşıyordu Usuk. Mutlaka yakalayacaktı onu. Hem de suçüstü. Her akşam neler olduğunu Tayun'a anlatıyordu.

Haklıydı Usuk. Uzun süre sessiz ve dikkatli Çinli, Büyük vezirin en güvendiği çaşıtlarından olan Şiya-in-çen, elde ettiği çok önemli bilgiyi iletmek için fırsat kolluyordu. Çiçi Han'ın, ordusunun bir bölümüne, neredeyse üçte birine izin verdiği haberini bir an önce Çin Sarayına yetiştirmek için hazırlanıyordu. Bu haber çok önemliydi Çin için.

Alpar, daha oradayken uçup gitmişti. Gençliğin bütün düş gücünü kullanarak sevdasının hayalini görüyordu. Uyanıkken düş görmek bu olsa gerekti.

Bir kez bile konuşamamıştı. Cesaret edememişti yanma varmaya.

Neden zor olur? Neden sıradan birine karşı konuşamama derdi olmaz insanın da sevince dili tutulur? Eli ayağı birbirine dolanır. Yabancı, bilmedik, bilinmedik biri değildi ki.

"Sumru! Obamn en boylu kızı! En güzeli!"

Sevdiği hep en güzel gelir. Sevdiği hep en boylu!
Nasıl bir duygu ise?

"Nasıl yapmalı?"

Fazla bir şeyi yoktu ki Alpar'm. Zengin değildi. Nasıl isteyecekti kızı? Ya, Sumru'ya nasıl anlatacaktı?

"Bu kez mutlaka..."

Ne demişti Tayun onbaşı: "Başka bir şansın..."

"Olmayabilirdi. Soyunu sürdürecektir bir evlat edinmeden uçuşmağa varmak istemiyordu. Kim dua edecekti ona? Kim kurban adayacaktı ruhuna? Kim adım ana-cak, sürdürecekti? Yok olmak gibi bir şeydi bu?

"Bir yiğidin en büyük korkusu!"

Yarın yola çıkacaklar ve yalnızca atlarını dinlendirerek ancak iki günde obaya ulaşacaklardı. Eğer yerindeyseler! Yoksa yaylak yerine çıkacaklardı. Bu sıcakta yaylada olmalıydı oba. Oba Atbaşı kıtlıkta böyle bir karar alabilirdi.

"Sahi, Gürbüz ve yanındakiler ne yaptılar acaba? Savaşçılığı bırakıp çobanlıkta mı karar kıldılar? Ya da Hohanyeh Tanhu'nun yanında olabilirler mi?

Aynı urugdan Çupka ve Toksu Hohanyeh'i seçmişlerdi. Onlar ne haldeydiler?

Hayatın değişik algılanmasıyla yapmışlardı bu seçimi. Alpar memnundu. Gittikçe daha çok seviyor ve bağlanıyordu Çiçi Han'a.

Ya Çupka ve Toksu... Onlar da Hohanyeh'e bağlanmışlar mıydı?

Gecenin geç anları.

Binbaşı Kazgan, kendisine kentin dışında büyükçe bir ev edinmişti. Çadırı terk etmişti. Çinliler gibi yaşamaya özentisi bunu yaptırmıştı ona. Çinli hizmetkârların büyük etkisi olmuştu. Hizmetkârları ile birlikte...

Yarın o da izin almıştı, ağıluna gidecekti. Geç zamana kadar hazırlıklarını yapmış, derin bir uykuya dalmıştı evinde.

Şiya-in-çen uyumuyordu. Kulağı dışarıdan gelecek seste, öylece bekliyordu döşeğinin içinde. Uzun zamandır bu işi yapsa da, ne kadar alışsa da heyecanlıydı. Gizlenmeyi, başka iki insan olmayı iyi öğrenmişti. Gündüz, efendisine sadık bir hizmetkâr, gece ülkesine çalışan bir çarşı! O, Hunlar arasında bu sıkıntıyı çektiği için uruğu, Çin'de rahat ve huzurlu yaşıyordu.

İnceden bir gece kuşu sesi duydu. Taklit olduğu o kadar belliydi ki. Büyük Vezir'in en acemi, en beceriksiz adamı mı gelmişti oraya?

Genelde ticaret yapmak için gelen tüccar görüntülü çarşıtlara verilirdi bu haberleşme görevi. Hazırlıklıydı Şiya-in-çen. Yazdığı küçük notu, ayakkabısının içine gizlemişti. Beceriksiz kuş taklidini yineletmemek, için hızlı, ama sessiz hareket ederek döşeğinden çıktı. Gıcırdamasın diye özellikle ve sık sık yağladığı tahta oda kapışım açıp salona, oradan da sokak kapısından dışarıya süzüldü. Kendini gösterecek şekilde durdu bir an. Çin'den gelen görevlinin yerini belli etmesini bekledi. Küçük bir

çıtırtı sesi duydu. Baktığı yerde, çalılar oynadı. Oradaydı adamı. Hızla seğırtti. Çalının arkasında, yere çökmüş Çinli, korkulu ve çekingen gözlerle ona bakıyordu.

"Şiya-in-çen!"

"Evet!"

"Çin'deki dostumuza gönderilecek bir haberin var mı?"

Hemen sol ayakkabısını çıkardı Şiya-in-çen. Gizlediği kâğıdı Çinliye uzatmıştı ki...

"İşte yakaladım seni pis çası!"

Usuk'un sert, güçlü sesi ardından geldi. Bir anda bileğini yakaladı Usuk ve kaçmaya hazırlanan diğer Çinli'ye...

"Sen de kıpırdama!" dedikten soma yanındaki İlğir'e seslendi.

"Tut şunu! Sakın kaçıрма!"

Donup kalmıştı iki Çinli. Şiya-in-çen, böylesi bir tuzağa düşeceğini beklemiyordu. Meşaleleri yaktı iki Kartal Savaşçısı. Usuk, avucunu sıkarak kâğıdı kurtarmaya çalışan Şiya-in-çen'in kolunu büktü. Acı kuvvete dayanamayan Çinli elin açmak zorunda kaldı. Kâğıdı alan Usuk güldü.

"İşte! Kendi elinle verdin çasıtlık belgesini. Bakalım şimdi ne yapacaksın?"

Yakınlarda mutlaka devriye gezen bir sakçı grubu vardı. Var gücüyle seslendi Usuk.

"Sakçılar! Sakçılar!"

Olanları hala tam olarak kavrayamayan, ama Tayun'un isteği ile Usuk'a eşlik eden İlgir de bağırmaya başladı.

"Sakçı! Sakçı!"

Yarın neredeyse ordunun üçte biri kenti terk edeceğine göre, bunu Çin sarayına haber vermek isteyecekti kaçıt. Usuk, gün boyu onu izlemişti. Pazaryerinde bir satıcının başında, Şiya-in-çen'in yanma tüccar kılıklı bir Çinli yanaşmıştı. Konuşmamışlardı ama hareketleri pek alışagelmış olmamıştı. Tanışan, fakat tanış vermeyen iki arkadaş gibiydiler. Olacakları tahmin etti Usuk. Giysileri, tavırları pazarda bulunan diğer Çinlilerden farklıydı. Demek ki bu şekilde seçiyorlar, buluyorlardı birbirlerini. Karşılaşmalarından soma Şiya-in-çen, Binbaşının evine doğru yürüyüşe geçmiş, Çinli tüccar da onu eve kadar takip etmişti. Usuk da ikisini... Artık emindi Usuk. Zaman kaybetmeden kendine bir tanık bulmalıydı. Geçen sefer olduğu gibi zor duruma düşmek istemiyordu. Söylediklerini ciddiye alacak biri gerekiyordu ona. Onbaşı Tayun'un yanma koştu. Eğitim alanında buldu onu.

"Sana bir diyeceğim var Onbaşım!"

Tayun, Usuk'un heyecanından önemli bir şeyler olduğunu anlamıştı. Bir kenara çekildiler.

"Söyle Usuk! Önemli bir şeyler oldu galiba!"

Olanları kısaca özetledi ve bu gece olacağını tahmin ettiği olayları açıklamıştı. Hayretle dinliyordu Tayun.

"Bu gece çaşıt, mutlaka bir şeyler yapacak! Onu yakalayabileceğiz! Ne yapalım Onbaşım?"

Ağasına danışacak bir fırsat bulamamıştı Tayun. Ama bu sefer mutlaka önlem almalıydılar.

"Yanma bir yoldaşım vereyim! Akşam zamanlarında itibaren evi I gözleyin! Bakalım ne olacak?" dedi Tayun.

"İlgir! İlgir'i almak istiyorum! Bu konularda sabırlı ve dayanıklıdır!"

"Tamam!"

Tayun İlgir'i çağırdı yanlarına. Konuyu kısaca anlatırken İlgir şaşkınlıkla dinliyordu.

Kabul etti İlgir. Usuk ve İlgir, çaşıt avcısı olmuşlardı.

Birlikte, hava kararız kararmaz Kazgan binbaşının evinin önünde pusuya yattılar. Böylesi işlerde gizlenmeyi çok iyi biliyordu ikisi de. Adeta ölü gibi, sessiz beklediler.

Gece yarısına doğru...

Önce iki, daha soma her yönden sakçılar koşturdu. Elllerinde meşalelerle ortalığı gündüze çevirdiler. Olanları kısaca izah etti Usuk. İlgir de tanıklık yaptı. Gürültüye evlerden dışarı uğradı insanlar. Kazgan Binbaşı da bunların arasındaydı. Usuk'u, sakçılara olanları anlatırken görünce anladı her şeyi. Başına gelecekleri ve bunlardan nasıl kurtulacağını düşünmeye başladı.

Az soma sakçıbaşı da gelmişti. Usuk, Şiya-in-çen'in elinden aldığı çaşıtlığı kanıtlayan kâğıdı ona teslim etti.

Görevini yapmışü. Gecelerdir ilk kez huzurlu bir uyku uyuyacaktı.

Çaşıtlık, cezası ölüm olan ve affı bulunmayan bir suçtu. Çaşıta yataklık ve yardım eden de kuruna bakılmaksızın cezalandırılırdı. Kazgan Binbaşı'mn başı büyük beladaydı.

Sakçıbaşı Çince biliyordu. Usuk'tan aldığı kâğıdı açtı. Okudu.

"Çiçi Han, ordusunun üçte birine izin verdi. Vurmak için tam zamanıdır! " yazıyordu kâğıtta. Her şeyi anlatacak iki kısa cümle. İki Çinli ve Kazgan Binbaşı'yı aldı sakçılar. Çinlilerin elleri ve gözleri bağlandı. Onlar yargılanmak için götürülürken Çiçi Han'a haber ulaştırılacakü.

"Ne? Çaşıt mı yakalandı?"

Çinli çaşıtların varlığı sürekli konuşulurdu. Çiçi Han'ın ilinde ilk kez bir çaşıt yakalanıyordu.

Kapıcıbaşı olanları özetledi Çiçi Han'a. Hiç zaman kaybetmemiş, uyumaya hazırlanan Çiçi Han'a ulaşmıştı. Çok önemli bir gelişmeydi. Olayın tanıkları dışarıda bekliyorlardı. Sanıklar ise bir yere kapatılmıştı. Yargıç, yarın verecekti kararını.

Püdey Ata'yı da çağırdılar. Önce sakçıbaşı yaşananları anlattı, Han otağında. Ele geçen küçük haber kâğıdım verdi. Sonra Usuk ve İlgir içeriye alındı.

"Var olun!" diyerek onları alkışladı Çiçi Han. Usuk'a dönüp "Nasıl oldu bütün bunlar? En küçük ayrıntısına kadar sen de anlat!"

Böylesi bir fırsat bekliyordu Usuk. Geçen sefer çok aşağılanmış, üzülmişti. Haklı olduğu halde bir Çinli yüzünden hakarete uğramış, zor duruma düşmüştü. O günden başladı anlatmaya. Arada sırada sözünü kesip ayrıtılan soruyordu Çiçi Han ya da Püdey Ata.

"Demek Onbaşı Tayun'a anlattın olanları! O ne dedi?"

" 'Bu çok önemli olabilir. Gizlice izle onu. Yoldaşlarımdan yardımcı verdi zaman zaman yanıma!' dedi."

Bu ayrıntılar çok önemliydi. Çiçi Han, yortugundakilerin uyanık ve aklıbaşında hareket etmesine sevinliyordu.

Usuk anlatırken çok zaman İlgin'in tanıklığını kullanıyor, ona onaylatıyordu olanları. Anlattıkları bittiğinde Han onları yeniden kutladı.

"Siz ikiniz, bu uygun davranışınızla onbaşı kurunu hak ettiniz. Tayun da yüzbaşı olacak!"

Kurda, unvanda gözü yoktu Usuk'un. Az kaldı nerede olduğunu unutup itiraz edecekti.

"Ama Han'ım..."

Onun acemiliğini fark eden Püdey Ata, müdahale etti.

"Tamam yiğitler. Çıkabilirsiniz. Bunun gereği yapılacaktır"

Usuk ve İlgir, geri geri gidip diz vurdular ve otağdan çıktılar.

"Ordubaşlarmı, buyrukları toplayalım!" dedi Çiçi Han.

Bu önemli olay tartışılmalıydı. Han otağına bu kadar yaklaşan Çinlilere çözüm bulunmalıydı. Çin'den ve Çinlilerden nefret eden Çiçi Han'ın eline güzel bir koz geçmişti.

"Bu arada çaşıtlar sorgulansın. Kime hizmet ettikleri öğrenilsin?"

"Konuşmazlar!" dedi Püdey Ata "Ama nasılsa kimin adamı oldukları belli. Kime hizmet ettikleri de... Asıl, verdikleri bilginin ne için kullanılacağı önemli! Bunu düşünmeliyiz!"

"İzinler ertelenir mi dersin?" diye sordu Alpar.

"Bilmem!" diye cevapladı Tayun "Çiçi Han Otağında toplantı var ya! Ondan soma öğreniriz!"

"Ah, bu benim yazgım! Ne zaman niyetlensem..."

Tam da Sumru'yu ağzından kaçıracaktı. Gülümsedi Tayun. Söylenmeden, bilinebilirdi bir şeyler. Bu zamandan soma saklamak mümkün değildi. Genç er obasına gitmeyi bu kadar çok isteyince, zaten başka bir neden aranmazdı.

"Neşe?" dedi zor duruma sokmak için Alpar'ı. Ama Alpar duymazdan gelip başka konuya geçti ustalıkla.

"Usuk'u kutlamak gerek. Ne inatçıymış. Biraz uğraştı belki ama ya lakadı çaştı. Mutlaka bir ödülü olur bunun."

"Ödül mü? Ashl ödül çaştı yakalamaktır" dedi Tayun ve sinirle sürdürdü konuşmasını "Benim elime düşseydi. Hemen oracıkta..."

Bu sırada Usuk ve İlgir'in yanlarına geldiğini fark etmemişlerdi

"Hemen oracıkta ne yapardın Yüzbaşım?" dedi Usuk.

Kendisi ile dalga geçilmesini sevmezdi Tayun. Ardına dönmeden konuştu.

"Yüzbaşı değilim! Onbaşım!"

İki savaştı güldüler ve gelip çıktılar yanlarına. İlgir bilmiş bilmiş konuştu.

"Sen gel şu onbaşılığı bize ver!"

"Ne demek o? Kesin şu şakayı?"

"Buyruk Yüzbaşınındır!" dedi Usuk. Tayun'un bakışlarından çok kızdığı belli oluyordu ama ikisi de muştuyu vermekte gecikmeyi, onu biraz daha kızdırmayı tercih ediyorlardı. Sert ayak seslerine döndüler başlarını. Gelen Urul Böriydi. Dördü de ayağa kalkıp selamladılar böriyi. Urul gülümseyerek yaklaştı ve Tayun'u omuzlarından tuttu. Sevecen tavırlarla sarstı.

"Kurun kut getirsin Yüzbaşı Tayun!"

"Ne?"

Gerçekten çok şaşırmıştı. Hiç beklemiyordu böyle bir şeyi. Bu şaşkınlığa güldü Usuk, ve İlگیر. Alpar da olanları anlamaya çalışıyordu.

"Biz söyledik, inanmadı. Hatta bize kızdı, Urul Böri!" dedi Usuk.

"Nerden çıktı şimdi bu? Şaka mı yoksa? Ağam sen de mi?"

Tümenbaşı Olca söz istedi.

"Çin'in büyük bir oyunun içinde olduğu kesin. Yine bizi birbirimize vurduracak. Her zamanki kancık siyaseti! Buna alışüm ve kızmıyorum, ama neden biz bu oyuna geliriz? Neden rahatlıkla kandırır budunu Çin? Neden her zaman içimizden kendisine inanacak birlelerini bulur?"

Toy çok değişik geçiyordu. Orada bulunan herkesin konuşmasını istemişti Çiçi Han. Püdey Ata'nın öğüdüydü bu.

"Çok kişinin aklı, bir kişinin aklından her zaman üstündür. Unutma, Ulu Mete Tanhu, her zaman ayguçlerrine, ordubaşlarma danışırdı. Sen de benim fikrimi alıyorsun ama savaşçıların fikrini de sormalısın."

Olca sözünü bitirdiğinde, Tuçi ordusundan gelen Tümenbaşı Tubuk söz aldı.

"Çin, daha önce de çaşıtlar ve çaşıtlar elçiler kullandı. Yine kullanacak. Bildiğim şu, Çin, çaşıtlar işini bir veya iki kişiye bırakmaz. Biz ikisini yakaladık oysa aynı haber bir başka çaşıtlar tarafından iletilmiştir Çin sarayına. Bu

demektir ki, Çin, bizim ordumuzun üçte birinin izne ayrılmasından yararlanmak isteyeektir..."

"Nasıl yararlanacak?" diye sordu Çiçi Han.

"Han'ım; bizim az olmamızdan kimler yarar görür?"

"Saldırmak isteyen, bizi yok etmek isteyen herkes!"

"Çin doğrudan doğruya bize saldırmayacağına göre bu işi kime havale eder? Yani en kolay kimi kandırır?"

Bir suskunluk oldu otağda. Kimse Hohanyeh Tanhu'nun ismini anmak istemiyordu. Onu düşünenler bile, Hohanyeh Tanhu'nun ordusunun bir kısmını terhis etme arzusunu duymuşlardı. İki ihtimal vardı. Ya bu iş yalandan çıkarılmış bir haberdi ya da Hohanyeh Tanhu'nun Çiçi Han'a saldırmak gibi bir niyeti yoktu. Çok uzun sürdü suskunluk. Püdey Ata'nın aklına asıl olması gereken geliyor, bunu bir başkasının seslendirmesini bekliyordu.

Tümenbaşı Muyan el kaldırıp söz istedi.

"Han'ım, bana kalırsa bu oyunu kuran kim olursa olsun biz önce davranıp onu vuralım!"

"Olmaz!"

Sesi çok yüksek çıkmıştı Püdey Ata'nın.

"Olmaz! Hun barışını bozan taraf biz olmayacağız. Hun kanı dökmek için yola ilk çıkan biz olmayacağız"

Sesinin etkisi ile kimse konuşmadı bir süre. Çiçi Han biraz sinirlenmişti. Bu kadar net bir karşı çıkış hoşuna gitmemişti. Yine de hocasını, atasını bozmak istemiyordu. Kendine hâkim olmaya çalışarak konuştu.

"Peki, ne yapalım Atam? Böyle, zayıf bir av gibi ortada durup, yağımın bizi vurmasını mı bekleyelim? Çok geç olmaz mı o zaman? Bozguna uğramaz mıyız?"

Sesini alçalttı Püdey Ata.

"Zor olacağını biliyorum Han'ım. Şunu da biliyorum ki budun, ilk silaha davrananı, ilk Hun kam dökeni sevmeyecek. Tutmayacak. Yanında olmayacak. Av olarak ortada durmak da iyi değil. Bulacağız bir yolunu!"

Herkes düşünüyordu. Han'ın arkasında yerini almış bulunan Kül-çar Böri'nin aklına güzel bir fikir gelmişti. Fakat binbaşılardan Kurultayda konuşma yetkisi yoktu. Yerinde duramıyordu adeta. Çiçi Han fark etti durumunu. İşaret edip yakınma çağırdı. Alçak sesle sordu.

"Bir şey mi var Külçar Böri?"

Külçar Böri, ancak Çiçi Han'ın duyabileceği bir sesle kulağına fısıldadı.

"Aklıma bir fikir geldi Han'ım, ama söyleyemem burada! Töre konuşmamı yasaklıyor."

"Bana söyle!" dedi Han.

"Biz bu oyunu sürdürsek!"

"Nasıl?"

Han'ın sesi biraz yüksek çıkmıştı. Herkes dikkat kesildi bir an. Çiçi Han ayağa kalktı ve otağın arka bölmesine geçerken Külçar'ı çağırdı. Külçar hızla Han'ın peşine bölmeye girdi.

"Anlat!" dedi Han.

"Han'ım, öyle veya böyle bu haber Çin'e ulaştıysa, Çin buna göre hareket edecektir. Biz bu oyunu sürdürürsek..."

"Yani savaşçıları gönderirsek... Ama bizi az yakalarsa durumumuz kötü olmaz mı?"

"Gitmeyecekler Han'ım!"

"Ne?"

"Savaşçılar, obalarına gider gibi buradan ayrılacaklar, fakat gitmeyecekler! Böylece, bizi hazırlıksız yakalamak isteyen kimdir anlayacağız. Üstelik o, kendi kazdığı kuyuya düşecek!"

"Anladım!" diye bağırdı Çiçi Han "Bu çok iyi bir fikir. Kurultayda tartışmaya açalım. Bakalım ne diyecekler?"

Yeniden düzenleme yapıldı Çiçi Han ordusunda.

Tayun Yüzbaşı, yüz kişilik bir Kartal Savaşçısı birliğinin başına getirildi. Çok seçme ve özel bir birlikti. Han, ona ne kadar güvendiğini göstermişti bu şekilde. Yine Han Otağına yakın duruyordu bu birlik. Özel görev için hazırlanıyordu. Tayun'un yerine, Usuk getirilmişti.

Eksilen erleri tamamlanmıştı. İlgir de bir başka on kişilik Kartal savaşçıların başına geçmişti. Her ikisi de Tayun'un buyruğundaydılar. Tayun ise bağlı bulunduğu binlik birliğin, Binbaşı Ökten'in emrindeydi. Böri değildi Ökten. Kartal tüyü de taşııyordu borkünde ama çok iyi savaşçıydı. Yaşı geçkindi ve savaş alanlarında almışü onca yaşım.

? ? ? Tangda zamanı, onbinden fazla savaşçı Çiçi Han'ın başkenti Sang-hu Kenti'ni terk ediyordu. Mutluluk içinde yapacakları bir yolculuktu bu. Ucunda sıra vardı. Uzun zaman süren beklentinin sonunda özledikleri obalarına, uruglarma kavuşacaklardı. Her obanın, birbirine yakın obaların savaşçıları birlikte yolculuk yapacaklardı.

Bir anda her yan at toynağı ve sevinç sesleri ile doldu. Binlerce yiğidi yolcu ederken, kalanlar hüzünlüydü. Yaklaşık bir ay sonra onlardan soma gideceklerin içinde olmalarını umut ediyorlardı, izinli savaşçılar yola çıktıktan kısa bir süre soma kent sessizliğe büründü.

Birileri, birilerine olanları haber vermek için atlarını var güçleriyle sürüyorlardı.

Yargıç kararım verdi.

Püdey Ata'nın dediği çıkmış, iki Çinli Çaşı konuşmamıştı. Başları kesilerek idam edileceklerdi.

Çinli hizmetkârı yanında tutan Kazgan Binbaşı hakkında karar vermek için çok düşündü yargıç. Yargıçlar kuruluna damşü. Töre bu konuda çok ağırdı. Yanlarında Çinli ya da başka budundan hizmetkârlar bulunduranlar onların her hareketinden sorumluydular. Bu konuda acımasızdı kural. Yargıçlar kurulu; bu suçun cezasının oklanarak öldürülmek olduğunu kabul etmekle beraber, yiğit bir binbaşı için karan hafifletecek bir şeyler bulmaya çalışırlar.

Töre, bir tek Han'a bağışlama yetkisi vermişti.

Konu Çiçi Han'a geldiğinde, tereddüt etmeden "Oklaym!" dedi.

"Ne demekmiş Çinli hizmetkâr tutmak? Bir Hun'un çadırında, evinde, evdeşinin, çocuklarının yanında Çinli'nin işi ne? İşte sonuç! Dost diye yanımıza alırsınız. Ekmeğinizi, aşımızı paylaşırsınız, ama o gider çarşıtlık yapar. İbret olsun bütün Hun Budununa. Oklaym Binbaşısı! Hem de kent meydanında, herkesin gözü önünde. Çinli'yi dost tutmanın sonucunu görsün budun!"

Sözleri ile Çinliyi dost tutanlara, dost görenlere doğru yolu gösteriyordu Çiçi Han.

Büyük bir kalabalık toplanmıştı, Sanghu kentinin büyük meydanında. Halk idam edilecek iki Çinli çarşıtlı merakla bekliyordu. Binbaşı Kazgan için yüreklerinde hala umut besliyorlardı. "Çiçi Han yiğit bir savaşçısının, Çinli çarşıtlı yüzünden ölmesine izin vermez!" umudundaydılar.

İki tekerli bir arabaya konmuş olarak getirildi Çinliler. Gözleri, elleri bağlıydı. Başlarına geleceklerini bildikleri için; titredikleri çok uzaktan belli oluyordu. San olan renkleri daha da sararmıştı. Araba durdu. Meydan da iri yarı bir savaşçı bekliyordu onları. Büyükçe bir kütük konulmuştu idam işinde kullanılmak üzere. İki sakçı kollarından tuttıkları, halsizlikten ayaklan tutmayan çarşıtları getirdiler. Elinde kılıç bekleyen erin yanında yere

koydular. Halk olanları sessizce seyrediyordu. İdam edilecek Çinliler başlarını kütüğün üzerine koyacaklar ve...

Sakçılar, Çininin gömleğini sıyırdılar. Diz üstü yere çöktürdüler. Çinli bir şeyler söyleyerek yalvardı. O sırada beklenmedik bir şey oldu. Savaşçı kılıcım o kadar ustalikle indirdi ki çayırtın vücudu bir yana, başı bir yana gitti. Neredeyse başının kesildiğinin farkına bile varmamıştı Çinli çayırt. O zaman anladı halk, kütüğün göstermelik olduğunu

Aynı ceza ikinci çayıta da uygulandı.

Hun Beyleri Halk önünde idam edilmezdi. Oysa bu kez Çiçi Han, idamın ders verici yönünün olmasını istiyordu. Meydan yeniden hazırlandı. Sakçılar; atının üzerinde, getirdiler Binbaşı Kazgan'ı. Dimdik duruyordu. Gözlerinin bağlanmasına izin vermemişti, ama kollar arkadan bağlıydı. Yiğit bir görünüşü vardı.

Halk yiğit binbaşısı üzüntü ile izliyordu. Af umutları sürüyordu hala. Bir Çinli yüzünden bu yiğide nasıl kıydırdı?

Kazgan Binbaşı'nın atından inmesine yardımcı oldu iki sakçı. Onu getirip karşıya diktiler. Kimse Binbaşısı oklayacak onlunun içinde olmak istememişti. O nedenle isimler kura ile tesbit edilmiş, buyruk verilmişti erlere. Gözleri buğuluydu hepsinin. Başlarındaki onbaşı yanma gidip Binbaşı ile konuştu.

"Bir diyeceğin var mı binbaşım?"

"Yok! Eğer mümkünse ellerimi çözün ve bana bir kılıç verin. Elde kılıç uçmağa varmak, atalarımın ruhlarının karşısında beni mutlu edecektir."

Bu isteği ikiletmedi onbaşı. Binbaşımın ellerini çözdü. Belinden çıkardığı kılıcım Binbaşı Kazgan'a verdi. Soma birliğinin başına geçti.

Töreydi. Uygulanmak üzere konulmuştu. Suç işleyen binbaşı da olsa, töre uygulanacaktı.

Bir tek ses duyuldu.

"Okla!"

Bu olay büyük ders oldu kentte. Evlerinde Çinli hizmetkâr tutanların çoğu onları gönderdiler. Çiçi Han, Hunlarm içinde Çinli bulunmasını, Çinlilerin evlere, çadırlara hatta ordunun içine rahatlıkla girip çıkmasını istemiyordu. Binbaşı ölmüş, kentteki Çinli sayısı bir anda azalmıştı.

KENCEN HAN

Kencen Han'ın otağı...

Kapıcıbaşı, otağdan içeri saygıyla girip diz vurdu. "Çinli elçiler huzurunuzda varmak diler, Han'ım!"

Günler önce haberi ulaşmıştı elçilerin. Çin, Hun İli'nin batısındaki Kencen Han'ı nihayet fark etmiş ve onunla anlaşmaya çalışıyordu. Çin'den gelen elçi Yinşü, birkaç gündür oradaydı. Kencen Han kabul etmemişti elçiyi. Elçi, layık olduğu şekilde ağırlanırken bir yandan da hakkında araştırma yapılıyordu. Gelen elçi, Han ile görüşebilecek soyluluğa sahip miydi? Yoksa

Çin, Kencen Han için sıradan birini mi görevlendirmişti? İşte bunu bağışlamazdı Han. O, bögesinin hâkimi, Tanhu olmayı düşleyen bir handı. Saygıyı hak ediyordu.

Yapılan araştırmanın sonuçları olumluydu. Çin'den gelen Elçi Yin-şü, Kencen Han'a yakışır bir elçiydi. Yanında da çok değerli hediyeler ve altın getirmişti.

Diğer Hun bölgelerine nazaran daha şanslıydı bu bölge. Henüz kıtlık vurmamıştı. Hohanyeh Tanhu'nun oğlunu atadığı, ama Kencen Han yüzünden gönderemediği Sağ yan... Hun ülkesinin batısı, Elçi Yin-şü'nün etkilerine açıktı.

O gün kabul edecekti elçiyi Kencen Han.

Çin, elçilerine çok değer verir, onların gittikleri yerlerde iyi karşılanmasını, ağırılanmasını isterdi. Elçiye yapılacak saygısızlık, doğrudan Çin Devletine, İmparatora yapılmış sayılırdı.

Bütün diğer budunların hakanları, kralları Çin elçisini ayakta karşılamak zorundaydılar. Yalnızca Hun hakanları Çin elçisini oturarak karşılardı. Bu hakkı Ulu Mete Tanhu, gücü ile almış ve töre olarak koymuştu.

Huzura kabul edilmeden önce elçilik belgelerini ve nişanları sunmak zorunda kalmıştı Çin Elçisi. Hatta Tanhu'ya gönderilen bitik önceden, Kapıcıbaşı tarafından alınıp okunmuştu.

Buraya gelene dek çok zorluklar çekmiş, tehlikeli bölgeleri geçene kadar gizlenmişti Yin-şü. Çünkü

Başvezir, bu yolculuktan, diğer Hun bölgelerinin, özellikle Çiçi Han'ın haberinin olmaması gerektiğini sıkı sıkı tembihlemişti. Bu nedenle bir Çin ticaret kervanı ile birlikte, bir tüccar kimliğiyle yolculuğa çıkmıştı Yin-şü. Oldukça kalabalıktı ona eşlik edenler. Kencen Han'ı mutlu etmek, ona verilen değeri göstermek için her şey yapılacaktı.

Önce, sadece Elçi Yin-şü alındı otağa. Öylesine saygılı, öylesine ezik girdi ki içeriye. Kencen Han ve yanında bulunan soylular çok etkilendiler. Çin elçisi, Kencen Han'ın karşısında ezilirken, rahatça yerleştiği tahtında daha bir geriye yaslandı Han.

Hun dilini çok iyi konuşan, hatta birkaç dil bilen, özel yetiştirilmiş elçilerden biriydi Elçi Yin-şü. Geldi ve yerlere kadar eğilerek selamladı Kencen Han'ı. Bu selamı başı ile aldı Han. Elçi, fazla doğrulmaya gerek görmeden ağır ağır konuşmaya başladı. Sesindeki saygı öylesine hissediliyordu ki.

"Ben, Elçi Yin-şü; Yüce Hun Hakanı Kencen Han'ı, saygı ile selamlıyorum. İmparatorum, Gök'ün oğlu Hsüen-Ti'nin, sonsuz selamlarım ve dostluk dileklerini getirdim size. Yüce İmparatorum, Ulu Hakanın sağlıklı olmasını diler!"

Bir süre bekledi. Karşılık gelmeyince sözlerini sürdürdü.

"İmparatorum, size bir bitik gönderdi efendimiz. Soma da değersiz armağanlarım kabulünüzü diledi. Bunları sunmama izin verir misiniz?"

Derin bir nefes aldı Kencen Han. Bu saygılı konuşmaya yakışır bir cevap vermek istiyordu.

"İmparatorunun selamını aldım. İyi dileklerine aynen karşılık veriyorum. Dostluk dileklerini sizinle gönderdiği için ayrıca memnun oldum. Getirdiğin bitiği ve armağanları kabul ediyorum! Sunabilirsin!" dedi.

Otağ kapısının önünde sıralanmış elçi yardımcıları, hizmetkârlar birer birer, taşıdıkları armağanların önemi ve değerine göre, daha az değerliden daha değerliye, içeri getirmeye başladılar. Giren hizmetkâr veya elçi yardımcısı, armağanı ile gözleri ve başı yerde Han'ın birkaç adım yakınma kadar geliyor, armağan önce bir kapıcı tarafından kontrol ediliyor, soma Han'a sunulup, yere bırakılıyordu. Elleri boşalan Çinli geri geri dışarıya çıkıyordu.

Gelen armağanları teker teker tanıtıp, öykülerini anlatıyordu Yin-şü...

"Yüce İmparatorumdan, Hunların yüce hanına bir adet, kabzası birbirinden değerli taşlarla süslenmiş, alün kınlı bir kılıç..."

Armağanlar beklenen etkiyi gösteriyordu. Gerçekten çok güzel ve değerliydi. En son olarak, elçinin başyardımcısı eşliğinde, dört hizmetkârın zorla taşıdığı büyük bir sandık içinde yüz bin Çin altını girdi içeriye.

Bu gerçekten büyük bir onurdu. Gözleri kamaşu Kencer Han'ın.

Armağanların sunumu bittikten soma, sıra Çin İmparatoru'nun bitiğinin okunmasına ve Elçi ile Han'ın konuşmasına gelmişti. Bir işaret verdi Han. Otağdaki kalabalık bir anda azaldı. Sadece Ayguçi, Kapıcı-başı, birkaç böri ve Elçi Yin-şü kaldılar orada. Elçi, göğsünde tuttuğu, işlemeli deri kılıf içindeki İmparator Bitiği'ni, kutsal bir iş yapıyormuş-casma çıkardı ağır ağır. Öptü, alnına koydu. Sonra, kime vereceğini bilmez bir halde ileriye doğru uzattı. Elinden alınmasını bekledi öylece. Bu işler için hazırdu Kapıcıbaşı. Atıldı ileriye. Bitiği aldı ve Kencen Han'ın solunda duran Ayguçi'ye uzattı. O da alıp öylece bir süre bekledi. Çince yazılmış bu metni okuyacak tek kişi olduğunun bilincinde Kencen Han'a baktı. Onun işareti üzerine saygılı bir şekilde açtı ve yüksek sesle okumaya başladı bitiği.

"Hunların Yüce Hakanı; Hun Tannısı'nın kutsadığı ve Hunlara bir armağan olarak yolladığı Kencen Han'a"

Çok önemli ve güzel bir hitaptı. Bunun tadını çıkarmak istencesine bekledi Baş Ayguçi. Han'ın yüzündeki mutlu titreşimleri fark ettikten soma sürdürdü okumasını.

"Dilerim ki her şey gönlünce olsun. Kılıcın keskin, sözün yüksek olsun. Sarayıma uzak olman bir şeyi değiştirmiyor. Gönlümüze yakın olduğunu söylemek mutlu ediyor beni. Bozkıra dirlik düzenlik getirmek üzere

hazırladığım biliyorum. Bu konuda dilediğin her türlü yakınlığı ve yardımı göreceksin Çin Sarayından. Yolun kut olsun. Gök Tann seninle olsun.

Gök'ün oğlu

Hsüan-Ti"

O güne dek böylesi bir bitik almamıştı Kencen Han. Anlamı büyüktü. Yörenin en güçlü devleti olan Çin, ona büyük değer veriyor ve yanında olduğunu bildiriyordu. Bu bir işaretti. Demek ki Çin, onu Hunlar'm başında görmek istiyor, bunun için her türlü yardımı yapacağım söylüyordu. Oysa Çin İmparatoru'nun; Hohanyeh'i desteklediği savı gelmişti kulaklarına. Kendisine elçi gönderdiğine göre, aradığını, beklediğini Hohanyeh'te bulamamıştı Çin.

Güçlü bir ordusu vardı Kencen Han'ın. Neredeyse yirmi beş bin savaşçısı. Bununla Hohanyeh'e saldırması ve Orhun'u alması mümkün değildi. Ama bu güzel işaret düşlerini harekete geçirmişti. Armağanlar ve özellikle para... Bir şeyler yapılabilirdi.

Sevincinden kendini kaybetti Kencen Han. Yapılmaması gerekeni yaptı ve ayağa kalkıp elini uzattı Elçi Yin-şü'ye. Bu dostluk eliydi. Hemen tuttu bu eli Elçi. Orada bulunanların yürekleri sızladı. Bir Hun Han'ının Çin elçisine el uzatması yakışık almamıştı. Özellikle bōriler gördükleri bu manzaradan utanıp başlarını yere eğdiler.

"Varın dinlenin!" dedi Kencen Han. Bize dostluk gönderen Çin İmparatoru için gerekli hazırlığı yapıp sonucunu size bildireceğiz. Bu arada Batı Hunlan'ın konuk-severliği ile tanışın!"

Yerlere kadar eğildi Yin-şü. Görevinin birinci kısmını tamamlamıştı. Şimdi asıl kısım başlıyordu. Hohanyeh Tanhu'nun ordusunu terhis etmeye hazırlandığı, Çiçi Han'ın ordusunun büyük kısmını izne gönderdiği ve yanında pek az er kaldığı haberini yayacaktı ortalığa. Sonunda bu haberler Han'ın kulağına ulaşacak ve harekete geçecekti.

Geri geri giderek otağı terk etti Elçi. Adamları kapıda onu bekliyordu. Belirledikleri işareti verdi adamlarına. Hareket başlamıştı. Haberleri yayma zamanıydı.

"Adam toplayın!" diyordu Kencen Han.

Heyecanlanmıştı. Kısmet ayağına kadar gelmişti. Tepemezdi.

"Başka budunlardan, paralı savaşçılardan, ne bulursanız"

En yakın adamlarım koşmuştu bu işe. Tecrübeli Ayguçisi, ne kadar engel olmaya kalksa, beklemesini istese de dinlemiyordu.

"Bu fırsat bir daha ele geçmez!" diyordu.

Çok güzel haberler almıştı Kencen Han. Çiçi Han neredeyse ordusunun yarısına yakınını obalarına izinli göndermişti. Yanında olsa olsa sekiz ila on bin er vardı. Oysa o, ordusunu otuz bine çıkarmıştı çoktan.

Bu yeterdi Çiçi Han'ı haklamak için. Asıl derdi, Çiçi Han'ı vurduktan soma zaman yitirmeden Orhun'a doğru yola çıkmak ve Hohanyeh'i de yenmekti. Çiçi Han'ı yendikten soma, töreyi uygular, ordusunu ordusuna katar, böylece elli bin kişilik, önünde durulmaz bir ordu kurardı.

Artık bütün düşleri Orhun üzerineydi. Zaman zaman yalnız kaldığında "Bekle beni Orhun! Geliyorum!" diye bağırmaktan kendini alamıyordu.

On yıllardır itilmiş, kakılmış, adam yerine konulmamıştı. Bırak ikinci, üçüncü olmayı, dördüncü, beşinci bile olamamıştı. Şimdi, Çin İmparatoru yanındaydı. O bile anlamıştı değerini.

"Şimdilik, şimdilik dost görüneceğim Çin ile. Ama soma, ilk fırsatta onları da vuracağım. Bu zamana kadar ettiklerinin hesabını soracağım onlardan. Görecekler Kencen Han'ın kim olduğunu.

Elçi Yin-şü ile görüşmeler yapmış, fikrini sormuş daha doğrusu ağzım aramıştı. Böylesi desteklere kamı toktu onun. Yanında soylu bir Çin prensesi olmalıydı.

"O da olur!" demişti Yin-şü... Ağzı kulaklarına varıyordu, Han ile konuşurken. Görevinin bu kadar başarılı olacağım, bu kadar kısa sürede sonuç alacağım sanmıyordu, başlangıçta. Ama yaydıkları haberler o kadar çabuk karşılık bulmuştu ki. Haberler kulğma ulaşınca hemen araştırmıştı Kencen Han. Çiçi Han ile Hohanyeh Tanhu'yu hazırlıksız yakalayıp, büyük zafer kazanmanın

peşine düşmüştü. Çin'e yakın olma çabasım sürdürüyor, bir de Çinli Prenses istiyordu. Kolaydı o. Çok kolaydı! Çin'de, yetim kalan güzel ve yetenekli kızlar, saraya alınıp prenses gibi yetiştiriliyordu nasılsa. Kencen Han, hele bir Çiçi Han'ı yensin, yok etsin... Soma gönderiverirlerdi bir Çinli Prenses.

Çin, Hohanyeh'i tutuyordu. Hohanyeh'i seviyordu. Hohanyeh zayıf karakterliydi. Savaşçı değildi. Söz dinlerdi. Hohanyeh Han Hunlar'm başındayken Çin rahat ederdi.

Ama Çiçi...

Çiçi, Çin düşmanıydı. Hiç sevmiyordu Çinlileri. Neydi o yaptığı? İki Çinli çasıit yüzünden bir Hun Binbaşısı'nı gözden çıkartmış, hem de halkın gözü ününde oklatmışü. Sanki çasıü eksilmişti Çin'in. Haber akışı hiç aksamadan sürüyordu işte. Ama Çiçi'nin asıl derdi Çinlilerle ve Çinlileri dost tutanlarlaydı.

On yıllarca Çin'e acı çektiren Mete Tanhu'nun hayranıydı Çiçi Han. Hırslı ve ihtirash... Sinirli ve güçlü... Karakterli... Çılgın, tam bir çılgın Hun'du Çiçi Han. Hiç güven olmazdı. Tann korusun, bir güçlenirse, Tanhu'luğu ele geçirirse, Hunları inandırırssa...

Hun inanınca, güvenince, önünde durulmaz bir sel haline geliverirdi.

İyi bir eğitimden geçmişti Elçi Yin-şü. Bütün barbarian incelemiş, tarihlerini okumuştı. Çok garip bir bulundu bu Hunlar. Diğerlerine hiç benzemiyorlardı.

Barışta, itaatkâr ve yumuşak, başsız kalınca sürü gibi bilinçsiz, ama başlarına iyi bir lider geçerse, iyi bir han çıkar ve Hunları inandırır... O zaman acaip bir şeyler oluyordu Hunlar'a. Hemen mefkûreci olup çıkıyorlar, kendilerini efendi, diğer bütün budunları yönetilmeye hazır köleler olarak görüyorlardı. Tutulmaz, durdurulmaz oluyorlardı. Çin, on yıllardır, Hunların içinde yer tutmayı, hanlarını ya da çevrelerindeki soyluları satın almayı ve yönetmeyi seçmişti. En kolay, en ucuzu buydu.

Güçlü hanlar yok edilmeli, Çin'in kullanabileceği hanlar kalmalıydı.

"Yüce Han'ım izin verse de Yüce İmparatoruma güzel haberleri ve Han'ımın isteklerini götürsem!"

Ortalık karışacaktı. Bir an önce bu karmaşadan çıkıp Çin'e ulaşmalı ve gerekli önlemlerin alınması sağlanmalıydı.

"Tabii!" dedi mutluluktan gülücükler saçarak Kencen Han "Hazırlığınızı yapın. Dilediğiniz zaman yola çıkarsınız. Çin İmparatoru'na yazdığım bitik ve armağanları hazır!"

Hemen ertesi günü Çin'e dönmek üzere yola çıktı elçi Yin-şü. Son hazırlıkları gördükten, Kencen Han'ın Çiçi'ye ne zaman saldıracağını tam olarak öğrendikten sonra...

Yol boyunca gördüklerini not edecekti.

ÇİÇİ HAN, HOHANYEH TAN HU'D AN YARDIM İSTİYOR

Çin Elçisi'nin Kencen Han'ı ziyaretini öğrendi Çiçi Han. Her zaman yaptığım yapıyor, sıkıntılı, üzgün ve sinirli olduğunda yaptığı gibi, otağımın içinde bir aşağı, bir yukarı hızla dolanıyordu. Bu kez bağıra çağıra, ağzına geleni söylemeyi de ihmal etmiyordu.

"Kancık bunlar! Kahpe! Rezil! Erlikten zerre kadar nasiplenmemiş... Ah Mete Tanhu! Ah Ulu Atam Mete Tanhu... Çin'i yok etme şansın vardı! Acundaki bütün kahpeliği de yok ederdin Çin'le birlikte!"

"Yoktu!"

Bu konuda tartışırdı Püdey Ata ile. O savaşta, Çin imparatorunun çevresini sardıkları savaşta...

"İmparator Kao'nun üç yüz elli bin eri vardı. Mete tanhu'nun üç yüz bin... Mete Tanhu, Kao'u ağır bir yenilgiye uğratı. Kao kaçtı. Güvenli bulduğu Peteng Yaylasından geçmek istedi. Mete "At rengi kuşatması" ile onu sardı. Kaçacak yeri kalmadı. Soğuktan ordusu kırılmaya başladı Kao'nun. Orada hepsi yok olacak, Çin sapsiz kalacaktı. Ama Mete Tanhu kuşatmayı gevşetti ve Kao'nun kaçmasına izin verdi."

"Çünkü öylesi doğrudu. Öyle olması gerekiyordu"

"Hayır! Çinli Hatunu Yen-şi onu kandırdı."

"Yanlış bir şey söylemedi Çinli Hatun, ona dedi ki 'Ey tanhu, ne yapacağım iyi düşün. Çin İmparatoru halkı tarafından Gök'ün oğlu bilinir. Kutsaldır. Sen onu öldürürsen Çin Halkı senden nefret eder. Onları yönetemezsin. Soma, Çin kalabalık, Hunlar az. Eğer Çin'e

girersen, hâkim olmaya kalkarsan, yok olursun orada. Çin seni yutar!" dedi"

"Çin beni yutamaz! Sağlam durursam, karışmazsam, Çinli Hatun almazsam, Çinliye kız vermezsem, töresini almazsam, yutamaz!"

"Yutar! Engel olamazsın buduna. Karışır Çinli ile. Hep böyle oldu. Böyle olacak. Çin oynak bir fahişe gibidir. Kandırır. Cilve yapar... Daha önce de yaşandı. Hangi Türk Budunu Çin'e girdiyse yok oldu. Tabgaçlar, Cinde ilk hanedanı kuran Çular... Şimdi, onlardan bir tek iz yok! Mete Tanhu haklıydı!"

Gözlerinden kıvılcımlar çıkıyordu Çiçi'nin. Kin kusuyordu. Yiğit ruhu anlamıyordu bu kancıklığı. Çin'le dost olmayı, evine Çinli hizmetkâr almayı, Çin'in armağanlarına kanmayı, Çinli danışman tutmayı...

"Ben yok olmazdım!" dedi inatla.

Kencen Han...

Onu da kandırmıştı Çin. Çin hem Kencen Han'la hem de Hohanyeh'le irtibata geçmiş ama Çiçi'yi dikkate bile almamıştı. Demek ki onu ortadan kaldırılması gereken bir düşman olarak görüyordu. İdam edilen Çinli çayırtın verdiği bilginin kime, neden gideceği anlaşılmıştı. Çin, Çiçi'yi zayıf yakalamak istiyordu.

Durdu. Yumruklarım sıkıp havaya kaldırdı.

"Onu, bunu kandırıp üzerime salacağına, karındaşı karındaşa kırdırmak için kancıklık üzerine kancıklık yapacağına sen gel! Kendin gel de al başımı rezil Çin!"

"Gelmez!" dedi Püdey Ata "Maşa varken elini yakmaz Çin!"

"Haklısın Atam. Gelmez. Bu kadar maşa varken, ona hala inanan, bağlanan ve güvenen bu kadar aptal varken gelmez. Kendi gelmez. Kencen'i gönderir. Yazık! Çok yazık! Yine Hun kam akacak."

"Çok yazık!" dedi Püdey Ata "Akıllı Han kalmadı sanki. Herkes baş olma derdinde. Bunun için Çin'e uşaklık etmeyi bile kabul ediyor. Çok yazık!"

Otağın ardına doğru yöneldi Çiçi Han. Orada bulunan rahat minderlerden birine oturdu.

"Hele gel Atam! Ayrınülari konuşalım bir! Ne yapacağımıza karar verelim!" dedi

Püdey Ata gelip karşısına yerleşti.

Çok önemli günler bekliyordu onları.

Çok huzursuzdu ordu. Haberler yayılmışü. Kentte, Çinli çaşıtlar boş durmuyorlardı. İçten içe korku aşılarmaya çalışıyorlardı.

"Çiçi Han iş bilmez. Çiçi Han, hanlıktan anlamaz. Bakın, Kencen Han otuz beş bin kişilik ordu toplamış. Çiçi Han ise ordunun yansım izne gönderdi. Bu nasıl hanlık? Han geleceği düşünür. Planlar yapar."

Bir başka yerde, bir başkası şöyle bir haber yayıyordu.

"Kencen Han, ordusuyla geliyor. İki günlük yolda... Çiçi Han dağıttığı ordusunu toplamaya kalksa bile on günde toplayamaz. Çok hazırlıksız yakalandı çok!"

"Çiçi Han'ın işi bitti!" diyordu bir başkası "Boş yere idam edilen Kazgan Binbaşımın ahi tuttu!"

Çin, en iyi bildiği şeyi yapıyor, fitne yaymaktan çekinmiyordu. Erat huzursuzdu. Başlarındaki ordubaşlar, beyler anlatıyordu onlara gerçekleri.

"Çiçi Han işini bilir. Bir şeylere güvenmese, erata izin verir miydi?"

"Zatenyanlış orada!" diye karşılık alıyordu.

Dolgan Yüzbaşı çadırının önünde yanan od'a bakarak dertleniyordu kendi kendine.

"Bu ne yazgı?"

Kencen Han'ın kalabalık ordusunun yaklaşığı haberlerini duymuş, ordu içinde konuşulanları dinlemişti. Kahrediyordu.

"Bende bir uğursuzluk mu var? Kimin yanma varsam, kimi Han bilsem, sıkınüya giriyor. Otuz beş bin..."

Eğer haberler doğruysa Kencen Han'ın ordusunda otuz beş bin er bulunuyordu. Neredeyse üç katı bir ordu ile nasıl baş edecekti Çiçi Han. Savaş bilgisinin çok olduğunu biliyordu ama bu kadar büyük fark bilgi ile falan kapaülamazdı.

Öylesine dalmıştı ki od'a...

"Kararım karar! Bu kez ölümüne dövüşeceğim. Sağ çıkmayacağım o alandan. Bir Han daha değiştirmeyeceğim! Kararım karar!"

Ayak sesleri duydu yanı başında.

Başım kaldırıp bakü. Elinde kırbası ile Yanal Onbaşı dikiliyordu karşısında.

"İzin var mı Yüzbaşım?"

Başıyla onay verdi Dolgan. Sallanarak yanaştı Yanal, çöktü olduğu yere. Soma elindeki kımız kırbasını uzatü.

"İçer misin Yüzbaşım?"

Bir kurtarıcı gibi geldi o an kımız Dolgan'a. Kırbayı kapıp kafasına dikti. Susamış gibi içiyordu. Yanal hayretler içinde baktı. Dolgan kırbayı geri uzatırken takıldı.

"Bu ne hız Yüzbaşım? Bunca zamandır namım Esrik Yanal'dır, ama sen bu gece beni geçeceksin!"

"Canım sıkkın!" dedi Dolgan Yüzbaşı.

"Kimin sıkkın değil ki? Ben, ya ben... Kendimi bildim bileli sıkkın bir canla yaşıyorum"

Bir yudum aldı kımızdan. Soma Dolgan'a uzattı. O da alıp birkaç yudum içti.

"Durum kötü!" dedi Dolgan "Çok kötü! Bu kadar azlıktayken yakalanmak, Kencen Han'a yem olmak zoruma gidiyor. Bir Han, bu hatayı nasıl yapar? Bu zamanda nasıl azlığa düşürür bizi?"

"Belki de öyle değildir be Yüzbaşım!" dedi Yanal.

"Ne demek şimdi bu?"

Bir yudum daha içti Yanal.

"Sen yenisin ya içimizde, o nedenle pek bilmezsin Çiçi Han'ı. O öyle göz göre göre yanlış yapacak bir Han değildir!"

Merakla dinliyordu Dolgan Yüzbaşı.

"Yani bir iş yapıyorsa, vardır bir sebebi! Ben iyi tarrım Han'ımı! Sen rahat ol! Bin bir plan vardır kafasında. Şimdi kimbilir hangisini uyguluyordur?"

Yüreğinde beliren umuda tutundu Dolgan.

"Emin misin Onbaşı?" dedi.

"Esrik namım kadar eminim Yüzbaşım!"

"O halde ver bakayım kırbaşı!" deyip dikti kafasına. Önce umutsuzluktandı içmesi, şimdi ise doğan umut için. İçti, içti...

Başka bir köşede aynı konudaki sözler, umut peşindeydi.

"Tayun Yüzbaşım, sen ne dersin bu işe?"

Usuk'un bu sorusu ile kaç seferdir muhatap oluyordu Tayun. Yamna her gelen... Bilmediği bir konu ile ilgili yorum yapmak istemiyordu. Ama buyruğundaki askerlerin kafasındaki sorunlara karşılık bulmak zorunda hissediyordu kendisini. Verdiği cevaplar sıradandı çünkü o da bir şey bilmiyordu. Söylentileri duymuş, kimseye sormamıştı. O buyruk adamıydı. Savaşçıydı. Ne görev verilirse onu layıkıyla yapardı.

"Çiçi Han ne buyurursa onu yaparız Usuk. Gerisini Tann bilir!"

"Ben asla aldır mıyorum da..."

Sustu Usuk. Tayun haklıydı. Kimsenin bir şey bildiği yoktu. Nereden çıktığı belli olmayan dedikodularla

meşguldü budun. Kencen Han'ın, çok kalabalık bir ordu ile geldiği söyleniyor, savaşçılar bekliyor, halk korkuyordu.

Urul izin almış, obaya gitmişti. Daha birçok yiğit... İşin-başında sadece bin kişi izin yapacakken neredeyse ordunun üçte birinden fazlası yoktu. Tayun'un yüz kişilik birliğinden elli yedi kişi gitmişti. Sıkıntılı bir durumda oldukları anlaşıldı.

Çiçi Han'ın bir bildiği olmalıydı. Öylesine boş ve az yakalanacağını bilmeliydi işin başında.

Gün batınıma yakın Han Otağı'nın yakınında nöbete çıktı Tayun. Görevi Kartal Savaşçıları'nın sık sık kontrol ederek, kötü saydığı bu günlerde Han Uruğu'ndan kimseye zarar gelmemesini sağlamaktı. Savaşçı sayısı azaldı diye yağmalar fırsatı değerlendirmek isteyebilirlerdi.

Budun konuşuyordu. Söylentiye göre, Çiçi Han, izindeki erati top layamayacağını anlamış, Hohanyeh Tanhu'dan yardım istemişti. Oysa hala gelmemiştir yardım.

Kencen Han iyice yaklaşmıştı. Bir gün soma kente ulaşacağı söyleniyordu. Heyecan artıyordu ordu içinde.

Han otağının ışığı hiç sönmüyordu. Çiçi Han günlerdir hatunların yanına gitmiyor, otağında kalıyor, üst kurlu adamları ile toplanıyor, konuşuyor, konuşuyordu. Söylentilerin bir kısmının gerçek olduğuna şüphe yoktu. Eğer öyleyse, burada beklemenin, sıkışıp kalmanın ne

anlamı vardı. Bütün savaşçıları alıp kenti terk edebilirdi Çiçi Han.

Sonra da ordusunu toplayıp yeniden gelebilirdi.

"Bir haber yok, değil mi atam?"

"Yok!" dedi Püdey Ata.

Bir haber gelmeyeceğini ikisi de biliyordu. Kencer Han'ı kışkırtıp üzerlerine salan Çin, diğer yandan da Hohanyeh'e bir haber ulaştırmıştı mutlaka. Bunu bile bile, yardım istemek için bitik yazmıştı Çiçi Han. Püdey Ata istemişti. Çiçi Han biraz dirense de sonra haklı bulmuştu Püdey Ata'yı. Budun, duyduğuna inanırdı. Sol bilge eliği Çiçi Han zordayken ona yardım etmeyen Hohanyeh Tanhu'nun, Tanhu'luğu tartışılır olurdu. Budun Çiçi Han'ı haklı görür, ondan yana olurdu.

Şöyle yazdı bitiğine Çiçi Han

"Hohnayeh Tanhu;

Batıda bulunan ve senin tanhuluğunu tanımayan Kencen Han, büyük bir ordu kurarak üzerime gelmektedir. Uzun zamandır silâhalm da ve uruglarmdan uzak kalan eratın bir kısmına izin verdim. Şu an Kencen Han'a karşılık verecek gücüm yoktur. Sol bilge eliği olan, ben Çiçi Han'a karşı yapılan hareket, sana karşı da yapılmış sayılır. Derhal ordunu alarak yardımına gelmeni ve Tanhu'luk görevini yerine getirmeni, Kencen Han'a gereken dersi vermeni dilerim!"

Bitik yazıldı ve gönderildi. Ama öncesinde Sol bilge eliğinin, Tanhu'dan yardım istediği yayıldı budun arasında. Bu bir hakti ve Tanhu yardım etmek zorundaydı.

Çiçi Han, bir yandan bitiğini gönderip yardım isterken bir yandan da Hohanyeh Tanhu'nun yardım göndermemesi için dua ediyordu. Yapacaklarını, başara-caklarını kimseyle paylaşmak istemiyordu. Planı, Hohanyeh'in yardım göndermemesi üzerineydi.

"Merak etme!" diyordu ona Püdey Ata "Benim bildiğim Hohanyeh, senden kurtulacağını sandığı bu şansı, zora sokmaz. İster ki Kencen

Han seni yok etsin. Akıl hocaları çoktan uyarmıştır onu. Merak etme! Yardım gelmeyecek ve Hohanyeh Tanhu, budunun gözünde suçlu duruma düşecek. On-dan sonrası kolay!"

Çiçi Tanhu; yardım gelmemesi için duadayken, erat Hohanyeh Tanhu'nun onları yalnız koymaması için dua ediyordu. Neredeyse iki katlarından fazla bir ordu karşısında dayanmaları mümkün değildi. Bu savaş Çiçi Han'ın sonu demekti. Oysa savaşçıları çok seviyordu Çiçi Han'ı.

Savaş bir eğlencedir Hun için. Ölmenin, uçmakla aynı anlamı taşıdığı bir inancı taşıyanlarca, uçmağa varmak hiç önemli değildir. Önemli olan yiğitlik ve iyi bir ad bırakmaktır. Her savaşa, şölene gider gibi gider Hun. Savaş öncesi Hun ordusunda inanılmaz bir neşe olur. Ozanlar yırlar söyleyip eratı neşelendirir. Oyunlar ve

rakslarla karşılaşır savaş. Sadece anlamsız savaşlarda suskun kalır ordugâh.

Bu kez de öyleydi. Büyük bir sessizlik, büyük bir durgunluk vardı orduda. Kılıçlar, bıçaklar bileniyor, oklar sivriltiliyor, kalkanlar parlatılıyor, ama isteksizlik, neşesizlik belli oluyordu.

Orhun...

Hareketli günler yaşıyordu Orhun.

Çin'den büyük bir elçilik kervanı gelmişti. Büyük olduğu kadar zengin bir kervandı. Çin, Hohanyeh Tanhu'yu desteklediğini, yanında olduğunu böylece gösteriyordu. Kıtık sürerken, pek çok yiyeceğin hatta giyeceğin sıkıntısı başlayan kent bir anda bolluğa kavuşmuştu.

Bir kaç gün öncesine kadar suskun, umutsuz olan insanlar, kurtuluş gibi gördüler kervanı. Hatta kıtlık nedeni ile ordusunu terhis etmeyi düşünen Hohanyeh Tanhu bundan vazgeçmeyi, gerek kalmadığını ciddi ciddi düşünmeye başladı.

Kervanla birlikte, Çin Büyük Veziri Cheng-Yen-Che'nin has adamı, Elçi Wu-se gelmişti Orhun'a. Wu-se'nin güvendiği, kendi seçeceği bir adamını Kencen Han'a göndermesini isteyen Cheng, "Sana daha önemli bir görev vereceğim!" demişti. İşte bu önemli görevdeydi Elçi Wuse. Çin'in uzun zamandır hazırlamadığı büyüklükte bir elçilik kervanı hazırlanmıştı. Yollar güvenliydi ve ziyareti saklamaya gerek yoktu. Orhun'da sıkını

vardı ve büyük bir umut oldu kervan. Elçi Wu-se adeta bir han gibi karşılandı. Karşılama heyetinin başında Hohanyeh'in büyük oğlu Hudurşi Şad bulunmaktaydı.

Hohanyeh Tanhu'nun Çinli Hatunu için bayram günüydü. Ning-hu Yenşi Hatun sözlerinin doğru çıkması bir yana, Çin'in desteğinin doğrudan kendisi için yapıldığı fikrini aşıliyordu çevresine. Böylece etkinliğini artırmayı planlıyordu. Çin, prenseslerini unutmaz, yaban elerde yalmz komazdı.

İşte tam o sırada Kencen Han'ın Çiçi Han'a karşı harekete geçtiği haberi geldi Orhun'a. Uzun zamandır pusuda durduğu anlaşılan Kencen Han, Çiçi Han'a saldırdığına göre bir güvendiği ve bildiği olsa gerekti. Bu habere ne tepki vereceğini bilemedi Hohanyeh Tanhu. Bir açıdan bakınca Kencen Han, onun Sol bilge eliği olarak atadığı Han'a saldırıyordu. Asıl hedefinin Hohanyeh Tanhu ve Orhun olduğu açıktı. Orhun'da yaşayan herkes şaşırırmıştı bu saldırıya, bir tek Elçi Wu-se hariç. O çok önceden planladığı oyunun gerçekleşmesine ve başarılı olmasına seviniyordu. Oyunun ikinci sahnesi Orhun'da sergilenecekti. Şimdi onun hazırlığımdaydı Wu-se.

Elçilik çok saygın bir meslekti ve bu işi bir meslek haline getiren ve acuna kabul ettiren Çin'di. Ulu Mete Tanhu zamanında Hun ve Çin devletleri elçilik dokunulmazlığı konusunda bir and yapmışlardı. Elçiye karışmak ve engel olmamak töresi koymuştu Mete Tanhu.

Bütün budunların buna uyması sağlanmıştı. Elçilik için her devletin özel işaretleri ve asaları vardı. Çin'in elçileri ejder başlı asalar kullanır ve yanlarında İmparator mührü vurulmuş vesika taşırlardı. Hun elçiler ise kurt başlı ve tuğlu asa taşırlardı. Elçi olanların, elçilik görevi yapanların başka hiçbir şeye karışmadıkları, silah taşımadıkları ve çâşıtlık yapmadıkları kabul edilirdi. Bunun için "Elçi Sav'ı" adı verilen yemini ederdi elçiler.

Aynı şekilde ulakların da, eşkincilerin de dokunulmazlığı vardı. Onlar da özel giysileri ile ayrılırlardı savaşçılardan. Onlar da "Ulak Sav'ı" yemini ederler ve çâşıtlık yapmazlardı. Savaş bilgisi taşımazlardı. Böyle kabul edilirdi.

Hunlar'm ve diğer budunların elçileri ettikleri yemine, içtikleri anda sadık kalıp çâşıtlık yapmadıkları halde, Çinli elçiler birer çâşıt olarak çalışmaktan geri durmazlardı. Hatta işi daha da öteye götürüp kışkırtıcılığa kadar vardırırlardı.

Çok görkemli bir asası vardı Elçi Wu-se'nin. Onu özellikle göstererek yürür, ata bindiğinde bile ortalıkta tutardı. Eğer böylesine büyük kervanlarla yola çıkarsa, kervanın dört bir yanında imparatorluk emaresi ejder bayraklarını taşıtırdı.

Hun elçilerinin doğrudan doğruya bağlı oldukları han'm mührünü taşıyan bir "İtimat belgesi" olurdu. Bu belgede, elçiyi gönderen han "Benim elçimdir" ifadesini

kullanırdı mutlaka. Çinli Elçiler de şeklen farklı ama aynı nitelikte itimat belgesi taşırlardı.

Ulu Mete Tanhu, çok önemli bir töre daha koymuş ve Çinli elçilerin İtimat belgesini doğrudan doğruya kendisine sunmalarını engellemişti. Çin'den gelen elçiler, itimat belgelerini ve eğer varsa imparator bitiklerini otağın dışında Kapıcıbaşı'na vermek zorundaydılar.

Ulu Mete Tanhu yoktu ve Hotuvusu Tanhu Çin Elçisini neredeyse kendine denk tutuyordu. Çünkü beraberrinde yiyecek getirmişti. Altın getirmişti... Mete Tanhu'nun torunları Çin'in gönderdiği yiyeceğe muhtaçtı!

Elçi Wu-se, Tanhu'nun huzuruna, elini kolunu sallayarak, sanki kendi malıymışcasına giriyordu. Belki biraz saygılı, ama Çin İmparatoruna gösterdiği saygı kadar değil! Üstelik Çin elçisini oturarak karşılaması gereken Tanhu atağa kalkıyordu. Töre bilen yiğit Şadlar, Tarkanlar, Beyler utanç içinde başlarını yere eğiyordular bu acı gösteri karşısında.

"Yüce İmparatorum Hsüan-ti adına Hun Tanhusu Hohanyeh'i saygı ile selamlıyorum"

Bunu söyledikten soma başını hafifçe eğdi Wu-se. Soma göğsünden çıkardığı bitiği öpüp alına koyduktan sonra, doğrudan doğruya Hohanyeh'e uzattı. Neredeyse alacaktı Hohanyeh; fakat töre bilir Kapıcıbaşı atıldı ileriye. Bitiği aldı ve Berke Koca'ya uzattı. Gördüklerin den kahrolan Berke Koca elindeki bitiğe değer vermediğini göstermek, az önce Tanhu'nun yaptığı hataları

biraz olsun örtmek için sağ eliyle tuttuğu bitiği açmadan öylece aşağıda tutmayı sürdürdü. Hohanyeh Tanhu birkaç dakika bekledikten soma okuması için işaret verdi Berke Kocaya. Yüzünü buruşturdu Berke Koca. Bitiği sert hareketlerle gösterişli deri kabından çıkardı. Açtı ve okumaya başladı.

"Hohanyeh Tanhu;

Duydum ki Hun yurdunu kıtlık vurmaktadır. Dost olduğum Han'ın ülkesinin sıkıntı içinde olması beni üzer. Elimden geleni yapıp, fazla olan yiyeceğimizden gönderiyorum. Dostluğumuz artsın, pekişsin diye, en nadide Çin ipeğinden gönderiyorum. Size ve Hatunlarınıza özel armağanlar gönderiyorum. Elçim Wu-se benim adıma konuşmaya yetkilidir. Onunla konuşmanızı ve..."

"Bu kadar!" diyerek okumayı kesti Berke Koca. Çünkü Tanhu'ya hitap ederken çok sade bir dil kullanan imparator, bitiğin sonunda kendini öylesine öven unvanlar kullanmıştı ki, okumayı içi kaldırmadı. Bunun bir aşağılama, küçümseme olduğu çok açıktı.

Hohanyeh Tanhu, İmparatorun bu davranışından ne kadar memnun olduğunu övgü dolu cümlelerle anlattı Wu-se'ye. Sonra da...

"Sizi dinliyorum Elçi Wu-se" dedi.

Çok önemli şeyler söyleyecek, daha doğrusu isteyecekti Wu-se. Ama bunları bu kadar kalabalık bir heyetin

önünde yapmak istemiyordu. Bu çok gizli ve önemli bir görüşme olacaktı.

"Anladım!" dedi Hohanyeh Han. İşareti üzerine otağ boşaltıldı. Sadece birkaç böri ile Berke Koca kaldı yanında.

Berke Koca'nın çadırı, Tanhu otağının biraz gerisinde, solunda kurulmuştu. Yaşlı hatunu ve dul kalmış gelini ile ölen büyük oğlunun emaneti dört torunuyla birlikte yaşıyordu. Çok sade bir hayatı vardı bu tecrübeli, yaşlı ayguçinin. Yıllardır Hohanyeh'in yanındaydı. Onu yanlışlarından alıkoymak için didinip duruyordu.

Gece yarısını geçerek geldi çadırına. Çok üzgündü. Bugün yaşadıklarını yaşamamak için çok önceden uçağa varmayı isterdi. Hun

Devleti'nin, bir Hun Tanhu'sunun bu hale düşmesine yüreği dayanmıyordu. Oysa ne kadar anlatmış, ne kadar öğütlemişti onu. Zaman gelmiş, ayguçinin sözü, Çinli Hatun'un sözünün gerisine düşmüştü.

Hasta olan eşi erkenden uyuduğu için, akıllı, cefakâr gelini beklemişti onu. Kapıda karşıladı.

"Hoş gelmişsin Atam"

"Hoş gördük!"

"Aç mısın?"

"Açım gelinim, aç ve yordun ve..." "Üzgünüm" diyeledi. O demese de anladı gelin. Uzun zamandır böyleydi Berke Koca. Neredeyse yaşadığına pişman... Pek

konuşmazdı. Konuşsa da ne karşılık verecekti ki gelin? Devlet meselelerini ancak otağ kaldırırdı.

Gelin yiyecek hazırlamaya davranmca kenardaki minderin üzerine çöktü Berke Koca.

"Bu nasıl iş?" dedi kendi kendine "Bu nasıl Tanhuluk? Bu nasıl devlet yönetmek? Bizi Çin imparatoru mu, onun soysuz bir elçisi mi yönetiyor? Bir elçi, nasıl akıl verir Tanhu'ya, nasıl hesap sorar?"

"Çiçi Han'ın işi bitecek!" demişti Wu-se "Kencen Han ile Çiçi Han kapışacaklar. Yüce İmparatorumun dileği o ki bu kavgada taraf olma yasınız!"

Yani "Bırak ikisi birbirini yesin!"

Hatta daha da ileri gitmişti Wu-se. Neredeyse "Gel bize biat et! Çin'e bağlan!" demeye getirmişti. Nasıl dayandığına ve Wu-se'nin üzerine atılıp onu paramparça...

"Aş hazır atam!"

Wu-se Orhun'daydı. Halkının küçümseyerek Çince "Ting" yani "Çadırılı Başkent" adını verdiği Hun Başkenti'nde... Hohanyeh Han'ın otağında...

O gün Orhun sokakları otağa doğru at süren üç uluğın atının sesi ile irkildi. Elçinin doğudan, Çiçi Han'dan geldiği duyuldu. Doğrudan Hohanyeh Tanhu'ya bitik getirmişlerdi. Bitik, Çiçi Han'dan, Tanhu'nun karındaşından geliyordu ve acildi. Ama Hohanyeh Tanhu ulaşmayı kabul etmedi. Çünkü Çin elçisi ile görüşüyordu.

Berke Koca'nın çadırında karşılandı ulaklar. Başulak Ökten Binbaşı, Tanhu'ya yazılmış bitiği Berke Koca'ya vermek istemedi. Çünkü öyle talimat almıştı.

Şöyle demişti Püdey Ata.

"İyi dinle Ökten Binbaşı... Bitiği doğrudan doğruya Hohanyeh Tanhu'ya vermek, başka kimseye vermemek için diren! Hatta gürültü yap, ama sonunda ver. Bu olanları da dışarıda hemen herkese anlatın üçünüz. Budun duysun. Duymayan kalmasın! Deyin ki' Sol bilge eliği Çiçi Han, Kencen Han'ın saldırısına karşı Hohanyeh Tanhu'dan yardım istiyor'. Hatta uygun ortamlarda Çiçi Han'ın, Tuçi Han'a karşı Hohanyeh Tanhu'nun yanında yer aldığını, ona yardıma koştuğunu hatırlatın. Hızlı gidin ama yavaş dönün. Sık sık mola verin ve her uğradığınız yerde bunu yayın!"

"Hohanyeh Tanhu, şu an Çin elçisi ile bir görüşme yapıyor. Bu nedenle Çiçi Han'ın bitiğini benim almam gerekiyor" diyerek Başulak Ökten Binbaşı'yı ikna etmeye çalıştı Berke Koca.

"Hohanyeh Tanhu'nun Baş ayguçisi Berke Koca; seni tanır, bilirim. Sayarım da... Ama bana verilen buyruk, bu çok önemli bitiği bir an önce Tanhu'ya sunmam. Bağışla beni!"

Berke Koca ısrar ediyor, Ökten Binbaşı direniyordu. Berke Koca'nın yanında bulunan bir kaç Hun soylusu bu konuşmaya tanık oluyordu.

"Tanhu; Sol bilge eliğinden gelen bir bitiği alıp okumak yerine, bir Çinli ile görüşmeyi mi yeğliyor!"

Konuyu abartıyordu Binbaşı.

Sonunda bitiği verdi. Berke Koca, gereğini yapacağına söz verdikten sonra...

Dışarı çıkınca, çadırın önünde başladı ulakların konuşmaları. Püdey Ata ne dediyse, nasıl öğütledi ise öyle yaptılar. Yüksek sesle kızgınlıklarını dile getirdiler. Güya kendi aralarında konuşuyorlardı.

"Bu nasıl iş? Töre geçmiyor mu buralarda? Çiçi Han'ın yardım isteyen bitiğini alıp, yardımına koşacağına, Tanhu, Çinli elçi ile oturmayı tercih ediyor!"

Budunun en büyük özelliği kulağının delik olması ve olanları abartmadaki yeteneğidir. Kısa süre sonra başka hiçbir şey konuşmaz oldu Orhun. Çin kervanının büyüklüğü, gelen armağanların değeri bir anda sönüverdi.

"Bu sefer sözümü dinle!" dedi Berke Koca "Ben senin ayguçunim, danışmanımın. Hun Töresi sana yanlış adım attırmamamı, yanlışlarına engel olmamı buyurur. Sözüme kulak ver..."

Berke Koca'nın anlattıklarına dudak büküyordu Hohanyeh Tanhu. Çünkü önce Elçi Wu-se'yi dinlemiş, soma da Çinli Hatun'u Ninghu-yenşi etkilemişti onu.

"Sakin Çiçi'ye yardım etme! Ondan kurtulmak için bir şans bu!"

Onlardan soma Berke Koca "Sen Hun Tanhu-su'sun. Sol bilge eliği sana bağlı, hem de karındaşın.

Kencer Han ona saldırırken aynı zamanda sana da saldırıyor. Buna göz yumarsan..." diyor neredeyse yal-vararak yapacağı büyük hatanın önüne geçmeye çalışıyordu.

Birden bire sesi yükseldi Hohanyeh Tanhu'nun.

"Ben Tanhu'yum!"

Berke Koca şaşırdı. İlk kez böylesi bir tavır içindeydi Hohanyeh. Nasıl etkilenmişse, nasıl kandırılmışsa, ona bağırabiliyordu.

"Ben Tanhu'yum ve benim dediğim olur! Bu konuyu kapat! Kimse için ordu çıkarmayacağım!"

İlk kez böylesi bir tavırla karşılaşan Berke Koca düşünüyordu. Ne yapmalıydı? Bu andan itibaren orada olmasının ne anlamı vardı? Çekip gitse... Bu sefer de Hohanyeh'i ve Orhun'u tamamen Çin'e teslim etmiş olacaktı. Mücadele etmeliydi.

"Sen Tanhu'sun!" diye aynı ses tonuyla karşılık verdi "Sen Tanhu'sun! Tanhuluğunu bil! Görevini yap!"

Tek söz etmesine gerek yoktu. Saygılı bir şekilde selamladı Hohanyeh'i. Çıktı.

ÇİÇİ HAN, KENCEN HAN'I YENİYOR

Kencen Han'ın ordusu bir kâbus gibi yaklaşıyordu. Çiçi Han hiçbir şey yapmadan bekliyordu. Görünür bir telaş yoktu kentte, oysa gizli tedirginliğin izleri yüzlerden okunuyordu.

Orduda umutsuzluk yayılıyordu. Kencen Han'ın ordusunun otuz, otuz hatta otuz beş bin savaşçıdan

oluştugu söyleniyordu. Üst kurluların ağızını bıçak açmıyordu. Erat konuşuyordu sadece. Yorumlar yapıyordu.

Kutlu Ozan yine oralardaydı. Gök Tann sanki onun bütün kanndaş kavgalanm görmesini ve ağıtlar yakmasını istiyordu. Yine tesadüfler getirmişti Ozanı oraya. Orhun'daydı. Çinlilerin çoğaldığını görünce, onların il içindeki etkinliğini görünce, tiksiniş, Çinli görmeyeceği bir yere gitmek istemiş, kendini Çiçi Han'ın başkentinde bulmuştu. Belinde geyik boynuzu saplı kopupuz, öylece dolaşmaya başladı ordugâhta. Amacı ilham verecek bir şeyler görmektir. Yır söylemeye ilham... Kanndaş kavgası öncesi bir tutukluk düşmüştü diline.

Yolu Çiçi Han'ın otağının önüne düştü.

Şaşırmak için, tam zamanında oradaydı. Üç ulağın dörtlü gelip, Han otağı önünde eyleştğini gördü. Bu ulaklar neyin nesiydi? Kılıkılan Çiçi Han ordusundan olduklarını belli ediyordu. Acaba nerden geliyorlardı?

Merak ozanın özelliğidir. İşin hoş, kimse ozandan bir şey gizlemez. Hele böylesi Kutlu ozandan!

Yaklaştı otağın kapısına doğru. Otağın çevresini saran çitin önünde duran dev gibi neredeyse normal bir erden iki kat daha boylu, bör-künde iki adet kartal kanadı taşıyan savaşçıya yaklaştı.

Bir elinde kargı, diğer elinde kalkan, kırpıdamadan bekliyordu savaşçı.

"Böri!" dedi Ozan.

"Buyur Ozan!"

"Sen börisin değil mi?"

"Evet Ozan!"

"Biliyor musun, eğer Tanrı beni ozan olarak yaratmasaydı, böri olmak isterdim!"

Güldü dev yapılı böri.

"Ben de eğer böri olmasaydım, ozan olmak dilerdim. Ama ozan olmak zor!"

"Böri olmak daha zor!" dedi Ozan.

"Hayır!" diye karşılık verdi böri "Herkes böri olma şansına sahiptir, ama ozan olmak için ozan olarak gelmek gerek acuna."

Bilge bir havası vardı börinin. Ondan çok hoşlandı Ozan.

"Adın ne senin?"

"Külçar"

"Bir gün" dedi ozan "Senin adına yır okuyacağım!" Bu nerden çıkmışü şimdi. Dili neden böyle söylemişti. Birden bire gönlünden çıkan bu sözler mutlu etti Külçar'ı. Bu büyük bir onurdu Külçar Böri için.

"Kut seninle olsun Ozan! Tanrı dilini gönendirsın. Kopuzunu şenlendirsın!"

"Öyle olsun!" dedi Ozan gülümseyerek "Öyle olsun da sen ne dersin bu olaylara Külçar yiğit? Nedir bu kan? Ne ister hanlar?" Birden ciddileşti böri.

"Ben bilmem Ozan!" dedi " Ben Çiçi Han börisiyim. Yoluna canımı koydum Han'ın. Ben bilmem!"

"Sen bilmezsin" diye tekrarladı Ozan "Sen ölmeyi bilirsin! Yiğitliği bilirsin! Doğru."

Bir süre sustu. Öylece bekledi düşünceli. Sonra aniden konuştu.

"Ama karındaş kavgası kötü! Çok kötü! Hun Budunu birbirini yerken,

Hun Budunu birbirini kırarken, yağılar şölen yapıyor."

Ozan konuşurken Çiçi Han otağının kapısının önünde koşuşturmalar oldu. Üç ulak içeri kabul edildiler. Merakla bekledi Ozan. Bir başkası olsa çoktan uzaklaşmıştı oradan, oysa Ozan, dokunulmazlığı ile kaldı yerinde.

Neler olduğunu tam anlamadan oradan ayrılmayacaktı. İsterse çat kapı gider otağa girerdi. Ama yapmadı. Yapmazdı böyle şey ozanlar. Bekliyordu.

Çok sürmedi beklemesi. Üç ulak verecekleri haberi verip otağdan çıktılar. O hızla atlarını yedeklerine alıp çite doğru yaklaşılar. Ozan'ı görünce durdular.

Günün kut olsun Ozan! dedi başlarındaki Binbaşı Ökten. "Kut olsun, ama kut olacak gün kalmadı ki!" Güneş batmaya yönelmişti ya...

"O halde gecen kut olsun Ozan!" dedi konuşmaya hazır olduğu belli olan Ökten.

"Kut olsun!" dedi Ozan.

Birden bire kendisine verilen görevi haırladı Binbaşı. "Orhun'dan geliyorum!" dedi "Hohanyeh

Tanhu'ya ulak gitmiştim!" Ozan ile Külçar Böri şaşkınlıkla birbirlerine bakılar. Ulakbaşı Binbaşı Ökten, sormadan ki sorulmazdı, görevinden söz ediyordu onlara.

Kencen Han'a karşı, Hohanyeh Tanhu'dan yardım istedi Çiçi Han... Durup "Ne oldu peki? Yardım gelecek mi?" diye sormalarını bekledi. Töre bilir iki kişi, yine şaşkın baktılar yüzüne Binbaşı Ökten'in. Hatta Ozan, biraz da kızarak bakü. Ama aldırmadı Binbaşı, onun görevi bu haberi yaymaktı. Budun da duymayan kalmamalıydı.

"Bırakın yardım göndermeyi, benimle görüşmedi, bitiği almadı Tanhu. Onun yerine otağında Çin Elçisi ile sohbetteydi"

Bunu söyledi ve rahatsız olduğu bakışlardan kaçmak istercesine veda edip yanmdakilerle birlikte uzaklaştı. Görevi sürüyordu. Bunu her önüne gelene söyleyecek, sabaha kadar duymayan kalmayacaktı. " Ne yapıyor bu? Bu nasıl iş?"

Ozan, Hala kıpırdamadan nöbete duran Külçar'a sordu bu soruyu. Cevap ilginçti.

"Var bunda bir iş!"

"Var!" dedi Ozan. Bunda bir iş var. Bir ulağın taşıdığı gizli bitiği açık ettiğine ilk kez tanık oldum. Ya atm üzerinde rüzgâr yedi, aklını albızlar aldı, ya da..."

"Var bir iş!" diye tamamladı Külçar Böri.

Günün ilk karanlığında daha fazla kalmadı orada Ozan. Veda etti Külçar'a. Giderken aniden döndü.

"Seninadmayır söylenecek!" dedi.

Nedense yüreği yeniden böyle söylemişti ona.

Tangda zamanı, kentin dışındaki hâkim tepelerde gözcülük yapan ve ani bir saldırı öncesi hazır bekleyen Yüzbaşı Tayun'un Kartal Savaşçıları birliğini ayakta buldu. Dün geceyarısı gelmişti buyruk. Hohanyeh'e elçi giden Ökten Binbaşı Tayun'u çağırmıştı. Ulaklık görevi bitmiş, yeniden birliğini yönetmeye koşmuştu.

"Tümenbaşı Olca Şad; birlikte bizi seslemiş. Yanma varacağız!"

İlk kez böyle önemli bir kişi ile böyle büyük bir kur ile aracasız konuşacak, ilk kez doğrudan buyruk alacaktı Tayun. Yiğit yüreği heyecandan kıpır kıpırdı.

Tümenbaşı Olca'nın çadırına birlikte, Binbaşı Ökten önde, Tayun arkada girdiler. Diz vurup selamladılar tümenbaşmı.

"Yaklaşın!" dedi "İyice yaklaşın! Son çışit olayından soma iyice çekinir oldum. 'Yerin kulağı var' derler ya, yer bile duymamalı söylediklerimi. Sen Urul'un karındaşı Tayun'sun değil mi?"

"Evet Şad! Ağam izinde!"

"Sen öyle bil!" dedi gülümseyerek Tümenbaşı "İzinde... Öyle ya!"

Soma sürdürdü sözünü.

"Ağan Urul Böri yiğit kişidir. O nedenle seçtim seni. Kurt yavrusu kurt olur! Şimdi beni çok iyi dinle!"

En yakınında durduğu halde fısıltı ile konuştu Tümenbaşı. Öyleki bazen ne dediğini anlamayıp yineletti

Tayun. Öğreneceğini öğrendi. Soma da Ökten'e verdi buyruklarım Tümenbaşı.

Çok kalmadılar çadırda. Verilen görev önemliydi. Uykuya yatan ordugâhta, çadır çadır dolaşp, onbaşılardan kaldığı çadırlara girdi. Hepsini kaldırdı döşeginden. Tümenbaşının tarzında, onların bilmesi gerekenleri gizli gizli söyledi.

Onbaşılar fırladı. Onlar da erlerini buldular.

Eksik olan savaşçıları başka birliklerden yüze tamamladı.

Yüz yiğit, atlarını yedekleyip sessizce çıktılar kentin. Kent dışında bindiler atlanna ve verilen görev gereği kente yakın, hâkim tepeleri tuttular. Gözcülüğe yattılar. Sıra ile uyudular gün olana dek. Atları her an binite hazır bekledi yanlarında. En yakınında Usuk onbaşısı tutmuştu. İki de ulaklık için er... Bıtn ile Sangı...

Gecenin sessizliğinde fısıllı ile konuşuyorlardı. Bu onları hem uykudan uzak ediyordu hem de zaman daha kolay geçiyordu.

"Bu ne iş Yüzbaşım? Şimdi Kencen Han'ın ordusunu biz, yüz Kartal Savaşçısı mı durduracağız?"

Bunun böyle olmayacağını biliyordu, ama şenlik olsun diye öyle konuşuyordu.

Bu şakaya katıldı Tayun.

"Evet! Eğer iki tümense gelenler, ellilerli olup vuracağız, üç tümen se..."

"Üç tümenseler hiç durmayalım Tayun yüzbaşım. Dağlara doğru at sürüp kaçalım! Hadi iki tümen neyse de..."

"Bir şey sorabilir miyim Yüzbaşım?" diyerek lafa karıştı Bıtn. Hem çocukluk arkadaşı hem de aynı obanın, aynı uruğun savaşçıları oldukları halde yüzbaşı olan Tayun'a karşı saygıda kusur etmiyorlardı. Saygı ve disiplin Hun ordusunun değişmez töresiydi.

"Söyle!"

"Duyduğumuza göre Hohanyeh Tanhu, Çiçi Han'ın yardım isteğini geri çevirmiş. Söylenen o ki Orhun'dan yardım gelmeyecek. Yine duyduğuma göre Kencen Han'ın topladığı ordu üç tümen... Hal böyleyken, bir neredeyse bir tümen, nasıl savaşacağız Kencen Han'la? Hemen kentten çıkması, vanp dağlara çekilmesi, ordu toplanana kadar beklemesi gerekmiyor muydu Çiçi Han'ın?"

"Bunu bana mı soruyorsun?"

Şaşırdı Bıtn.

"Bana soruyorsan, yanlış kişiye soruyorsun. Ben yüzbaşayım. Çiçi Han orada... Çiçi Han'a soruyorsan, zaten soramazsın..."

Biraz bozulmuştu Bıtn. Uzaklaşmak için geri döndüğünde omzuna dokundu Tayun.

"Her şeyi bilemem, ama bildiğim bir şeyler var. Bildiğim o şeylere göre ben derim ki 'Hiç merakta kalma! Çiçi Han gerekeni yapacaktır'"

"Demek dağlara çıkacağız. O halde neden hemen..."

"Ben dağlardan söz etmedim. Çiçi Han'ın bir bildiğinden söz et-tim.

Biraz düşündü.

"Anladım!" dedi Bitri. Birkaç adım ötedeki birlikte yer tuttuğu Sangı'nın yanına gitti.

Tayun uzakları gözledi bir süre. Ay ışığında alabildiğine geniş görünen ovaya baktı. Gece yola çıkmazdı Kencen Han. Eğer bu yana doğru iyice yaklaşırsa, çok yakın bir yerde ordugâh kurmuştu mutlaka. Aslında başka zaman olsa birileri gönderilir ve kontrol edilirdi nerde olduğu. Belki de bu işi de birilerine vermişlerdi. Onların görevi, çok uzakların görüldüğü bu yerde Kencen Han ordusunu görür görmez...

"Biraz uyusaydım Han'ım"

"Nasıl uyuyayım Püdey Ata? İçim içimi yiyor. Yarın güneş tepede iken bilemedin akşam inmeden önceki devirde kapışacağız Kencen'le. Ya biz kalacağız ya o! Ya bizim ruhumuz bulacak göğü ya onun ki. Nasıl uyuyayım?"

"Ama Han'ım, eğer yarın büyük güneş, bu kadar önemliyse dinlenmiş olman gerekmez mi?"

"Hep dinlendim Atam, ömrümce dinlendim. Artık dinlenmek istemiyorum!"

Gözlerinde umut ve hırs vardı Çiçi Han'ın. Kızgınlık da... Günlerdir kurduğu planın, günlerdir yaptığı

hesapların tutması için son çağlardı. Şimdi heyecan sarmıştı ruhunu. Tann onu tercih ederse...

"Var sen yat Atam!" dedi.

"Neden? Ben artık bekleyecek yaşları geçtiğim için mi?" diyerek güldü Püdey Ata "Seni yalnız komak istemiyorum. Belki bir şey gerekir..."

"Aksamaz değil mi Atam! Kurduğumuz düzen aksamaz!"

"Aksamaz!"

Çiçi Han

Böyle diyordu, ama onları nelerin beklediğini bilmiyordu ki Püdey Ata. Dileğiydi, diline vuran. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar hesaplayıp yapmışlardı:

"İşte!" dedi Usuk "Geliyorlar!"

Önce birkaç, sonra bir sürü baş döndü işaret ettiği yöne. Başkaları da görmüşler işaret ediyorlardı.

Gözlerini, eliyle güneşten perdeleyip ufka baktı Tayun. Güneş henüz yükselmeye başlamıştı. Batıdan gelen kalabalığın kaldırdığı toz bulutunu görmemek mümkün değildi. Pek tecrübesi yoktu Tayun'un. Usuk da tahmin yürütemedi gelenlerin kaç kişi olduklarına dair.

"Güngörmüş bir Kartal Savaşçısı var!" dedi Usuk "Ona danışsak!"

Baş ile onayladı Tayun. Usuk Bitri'ya işaret verdi. Koşarak geldi.

"Şu Budak yigidi sesle!" dedi. Koştı Bitri.

Az sonra oldukça iri yarı bir Kartal Savaşçısı ile birlikte geldi. Saçlarına yeni yeni ak düşmüştü savaşçının. Başıyla selamladı Tayun'u.

"Buyruk yüzbaşının!"

"Gel bak surdan Budak yiğit ve bana kaç tümen olduklarını söyle!"

Tecrübeli gözlerle ufuk çizgisinde, gitikçe yaklaşan orduyu gözlemeye başladı Budak. Oldukça uzun sürdü gözlemesi. Zaman yoktu.

"Biraz çabuk ol Budak yiğit. Zaman daralıyor!" dedi Tayun.

Bir süre daha baktı Budak. Sonra Yüzbaşıya döndü.

"Üç tümen ve en fazla iki veya üç bin fazla olduğunu sanıyorum yüzbaşım!"

"Tamam! Yerine dönebilirsin!" derken sesinden sevindiği belli ol yordu Tayun'un. Demek ki üç tümenden fazlasını tamamlamıştı Ke cen Han.

Gereken yerlere haber ulaştırmanın zamanıydı.

"Otuz iki veya otuz üç bin öyle mi?"

"Evet Han'ım dedi Külçar Böri. Tayun'un yanından gelen ulak bö söyledi"

Bu kez kalabalıktı Han otağı. İki tümenbaşı, böriler ve binbaşılar oradaydı. Buyruklarını vermeye başladı Çiçi Han.

"Başardık. Sonunda tuzağımıza geldi Kencen Han. O bize oyun etmek istedi Çin'in sözüne kanıp, ama kendi oyununa geldi."

Sadece Püdey Ata ve iki tümenbaşı biliyordu gerçeği. Bu nedenle diğer beyler ne olduğunun farkında değildi. Hala karamsardılar.

"Anlat her şeyi Olca Şad!" diye buyruk verdi Çiçi Han. Sonra da tahtına yerleşti huzur içinde.

Tümenbaşı Olca olanları anlatırken şaşkınlık nidalarının yükselmesine engel olamıyordu otağda bulunanlar. Az önceki umutsuzluk, umuda dönmüştü.

Uzakta, kente biraz uzakta; Tayun'un birliğinin gözcülüğe yattığı dağların ardında, bir tümendenden fazla savaşçı, gizli ordugâhlarında zamanın geçmesini bekliyorlardı. Neredeyse on beş gün batmıştı üzerlerinde. Sabırla bekliyorlardı. Bir göze yakınmadaydılar. Su sıkıntıları yoktu. Kentten ayrılırken yeterince yiyecek almışlardı yanlarına.

Bu ordu, kentten ayrılan ve obalarına uruglarma gitmek üzere izin alan, daha doğrusu öyle sanılan orduydı. Tümenbaşı Muyan vardı başlarında. Böriler, Kartal savaşçıları, genç, yaşlı Çiçi Han savaşçıları oradaydılar.

Başlangıçta hepsi izne gittiklerini sanıyorlardı. Nedense kentin uzağında toplanma noktası verilmişti hepsine. Orada toplanılacak ve sonra herkes yoluna gidecekti. Düzenli şekilde ve birlikte harekete geçmeleri için söylenmişti bu. Atasını görmeye giden Urul Böri de, sevdasına kavuşacağını düşünen Alpar da vardı aralarında. Nedense yanlarına on beş günlük yiyecek

almaları özellikle istenmişti. Bütün bu söylenenleri yapan ve bir araya gelen savaşılar; karşılarında Tümenbaşı Muyan'ı görünce şaşırdılar.

"Binbaşilar yanıma gelsin!" buyurdu Muyan Tümenbaşı.

On iki binbaşı vardı hazırda.

"Dinleyin!" dedi.

"İzin yok! Bu karar, kentten gizlice çıkmanız ve yağyı kandırmak için bir plandı"

Ses çıkarmadan dinliyordu binbaşilar. Yüzlerine şaşkınlık çöксе de olanları anlamaya çalışıyorlardı.

"Çin; Çiçi Han'a, Han'ımıza karşı büyük bir oyun içinde. Çasıit ko-nusunu biliyorsunuz. Çinli çasıit birine ya da birilerine bizim kentken ayrılacağımızı, Çiçi Han ordusunun azınlığa düşeceğini haber vermek istiyordu. Bu haber mutlaka ulaştı yerine. Bunun üzerine Çiçi Han dedi ki 'Mademki böyle bir çasıitlık yapıldı, bunu gerçek gibi kuralım ve bakalım ki bize oyun oyanayan, saldıracak kimdir?' Biz burada gizli bir ordugâh kurup bekleyeceğiz. Gündüz uyuyacak gece eğitim yapacağız. Savaşçıları birleştirin. Onarlı, yüzerli yapın. Başlarına onbaşiları, yüzbaşiları getirin. Bundan soması gelecek buyruğa bağlı. Ona göre düzen i alacağız, eğer Çiçi Han'ın başkentini vurmaya gelen, Han'ımızı ortadan kaldırmaya kalkan çıkarsa, başına gelecekleri düşünün!"

Bir an durup söylediklerinin yerine oturmasını ve ilk şaşkınlığın geçmesini bekledi.

"Soracağınız var mı?"

Bir binbaşı bir adım öne çıktı.

"Şad; burada ne kadar kalacağımız belli mi?"

"Belli değil!" dedi Tümenbaşı "Başka soru!"

Çiçi Han'ın ikiye ayrılan ordusu, aynı anda harekete geçti. Kentten önceden çıkıp gizli ordugâhta bekleyenler, Kencen Han'ın ordusunu; | dağların ardından dolaşarak, arkadan saracak, Çiçi Han önden karşılayacaktı. Tayun'un buyruğundaki Kartal Savaşçıların görevi Kencen Han ordusunun, sıkıştığında dağlara doğru kaçmasını önlemektir.

Kencen Han; Çin'in desteğini aldığını düşünerek Tânhu olma düşüne dalmıştı. Onun için ilk hedef, eranın izne gönderen ve ordusu azınlığa düşen Çiçi Hân'dı. Nasılsa dayanamazdı karşısında ve teslim olurdu. Onun askerini kendi askerine katar, çevrede bulunan, henüz hangi ham destekleyeceğine karar vermeyenleri de yanına alıp, doğrudan Orhun'a yürürdü.

Kentlerde ve düzde savaşmayı sevmezdi Hunlar. Onlar için en iyi savaş alanları dağlardı. Her ihtimale karşı ardını dağlara veren ordu yok olmazdı. Bu nedenle savaşın doğrudan kent içinde olmayacağını, Çiçi Han'ın ya dışarı çıkıp savaşacağını ya da pek ihtimal vermese de, kaçacağını tahmin ediyordu Kencen Han.

Gözcüleri Çiçi Han'ın yanında, bir tümeni biraz geçen bir kuvvetle onlara doğru geldiğini söylediğinde; o gün güneşin kendisi için doğduğunu düşünüp mutlu oldu Kencen Han. Adamlarına buyruk verdi.

"Kılıç düşüreni, aman dileyeni sakın öldürmeyin! O savaşçılar Orhun yolunda lazım olacak bana! Asıl amacınız Çiçi Han ordusunun merkezi ve Çiçi Han. Onu sağ ele geçirene dilediğini vereceğim!"

Hun ordusunun Ulu Tanhu Mete'den beri uyguladığı bozkır taktiği ikisi de aynı budunun çocukları olan ordular için birbirlerine uygulamaları mümkün değildi. Kencen Han ordusunda parayla tutulmuş başka budunların savaşçıları vardı. Onları yedekte bekletip, doğrudan saldıracaktı ve düşündüğüne göre bu savaş çok kısa sürecek, Orhun önündeki tek engel böylece ortadan kalkmış olacaktı.

Savaş başladı.

Çiçi Han, ordusunu yaymış, geniş bir cephe oluşturmuştu. Buna aynı şekilde karşılık verdi Kencen Han. Çiçi Han'ın cesaretine şaşıyor du.

"Bana yenilmek ve yok olmak için elinden geleni yapıyor!" diyordu gülerek.

Bu sırada geriden gelen diğer orduyu haber verdi adamları.

"Sarıldık Han'ım! Oyuna geldik!" dedi bir tümenbaşı.

Kencen Han; ordusu Çiçi Han'ın az sayıdaki kuvvetine karşı doğrudan, cepheden saldırdıktan bir süre

soma ancak anlamıştı büyük bir hata yaptığımı. Düzeni bozulmuş ordu iki od arasında kalmıştı. Üstelik yedek kuvvetlerini oluşturan diğer budunun paralı askerleri kolay bekledikleri bir savaşın zora düştüğünü görünce, canlarını tehlikeye atmayıp, Kencen Han'ı öylece bırakıp kaçtılar.

Budunları için değil, hanları için savaşıyordu erler. Bu savaş hanların savaşıydı. Aynı budunun çocukları kıyasıya vuruşuyorlardı. Oyun edeyim derken oyunun tam ortasına düşen Kencen Han kazanamayacağım anladığında, merkezde bulunan adamlarına hedefi gösterdi. "Dağlara çekilin!"

Eğer dağlara ulaşırsa belki savunma durumuna geçebilir ve savaşı durdurarak pazarlık şansına kavuşabilirdi.

Dağlara doğru dağınık halde at koşturan ve Çiçi Han ordusu tarafından kovalanan savaşçıları orada büyük bir sürpriz bekliyordu. Savaşmak üzere eğitilmiş, orada beklemekten ve savaşmaktan uzak kaldığı için içerleyen Çiçi Han'ın, Yüzbaşı Tayun buyruğundaki yüz Kartal Savaşçısı, bulundukları yerden ok yağdırmaya başladılar Kencen Han'ın savaşçılarına. Hiç beklemedikleri bu usta işi oklama, her atıldığı vuran savaşçıların sayısının olduğundan çok olduğu kanısını uyandırdı. Ordunun bir kısmı yüzgeri ederken içine alındığı çemberde ümitsiz olduğunu anladı. Bir kısmı kılıç düşürüp teslim oldu.

Ovada bir süre daha sürdü savaş. Kencen Han'ın çevresini saran börileri teker teker düştü hanlarım korumak için. Son böri yere düştüğünde; Kencen Han sonunun geldiğini anladı ve daha fazla Hun kam dökülmesinin anlamsızlığı karşısında tuğlarını indirdi. Umudu canının bağışlanması ve aftı.

Çiçi Han kazanmış, Tanhuluk yolunda, bir rakibini saf dışı bırakmıştı.

Kencen Han, bağışlanmadı.

Çiçi Han'ın, ihanet edeni bağışlama gibi bir töresi yoktu. Üstelik Kencen Han, Çinlilerle, Çiçi'nin can düşmanı belledikleri ile dost olmaya kalkmıştı. Çiçi için en büyük suçtu bu. Hemen oracıkta, yay kirişi ile boğuldu Kencen Han.

Hansız kalan askerlere de tek seçim hakkı tanındı yaşamaları için "Çiçi Han'a boyun eğmek ve onun ordusuna katılmak"

Bunun dışındaki yol ölümdü.

Hansız kalan savaşçılar yeni han çevresinde birleşmekte bir sakınca görmediler.

Az soma birleşen ve sayısı neredeyse kırk bini geçen ordu hep bir ağızdan bağırıyordu.

"Var Ol Çiçi Han! Kut seninle olsun!"

İki Hun Han'ı savaşmış, hanların savaşında Çiçi Han çok önemli bir zafer kazanmıştı.

İki yanda da yiğitçe vuruşan savaşçıların bir kısmı artık yeryüzünde değil, Gök Tamımın, Gök'deki sonsuz vadilerinde ok salacaklardı.

"Kazandık!" dedi Dolgan Yüzbaşı.

Yakınında duran Esrik Yanal aünün üzerinde mutlu seslendi ona. "Kazandık! Ben dememiş miydin sana Yüzbaşım? Çiçi Han savaşmayı iyi bilir!"

Kazananlar için mutluluk, kaybedenler için hüznün ve eziklik... Bunun benzerini daha önce yaşadığı için biliyordu Dolgan. Bu nedenle erlerine buyruğu kesindi.

"Kılıç bırakanlar artık bizim karındaşımız. Sakın ha kötü davranmayın!"

Ebrük Onbaşı yaralılarla ilgileniyordu. Bir eri kaldırdı yattığı yerden. "Ucuz atlatmışsın yiğidim! Hemen yüreğinin altından girmiş kılıç. Biraz daha yukarı gelseydi şu an uçmuşsun göğe. Yaran sarılınca ağrın azalır!"

Çok acı çekiyordu yerde yatan. Söylenenlerin onu rahatlatmak için olduğunu belledi.

"Nerden bileceksin benim derdimi? Bittim ben! Gidiciyim!" "Nerden mi bileceğim? Ömrüm kavgada geçti benim! Bunun gibi çok yara gördüm. Merak etme. Otacı gelir az soma. Adın ne senin yiğit?" "Penge... Şu, şu atın üzerinde duranı tanır mısın?" Penge yattığı yerden, atının üzerinde duran Senge Onbaşayı işaret ediyordu."

Evet! dedi Ebrük "Yoldaşımdır! Ne oldu ki?" Acıdan yüzünü buruşturarak konuştu Penge.

"O, o ne tuhaf bir er! Anlamadım! Hemen önümde, ok yağmuruna öyle bir dalışı vardı ki! Hiç korkmadan! Yanında, yöresinde kim varsa oklamp düştü. O hiç sakınmadan kendini..."

"Sakınmaz!" dedi gülerek Ebrük "Sakınmaz! Çünkü ona ok değ-mez!

ÇİÇİ HAN'A ORHUN YOLU AÇILIYOR

Utku yorgunu ordu uyuyordu. Hem de o güne dek böylesi huzurlu bir uyku uyumamanın acısını çıkarırcasına.

Ordugâh sakçılan uyumuyordu. Çiçi Han'ı koruyan böriler uyumuyordu. Han otağının çevresinde yer tutmuş görevli Kartal Savaşçıları uyumuyordu.

Kencen Han'ın öldürülmesinin üzerinden iki gün devrilmiş, üçüncüye kapı açılmıştı. Kentine dönmemişti Çiçi Han. Hem ordusu kala-balıklaşmışı hem de yeni planlarının hazırlıklarını orada yapıyordu. Ordusunu yeniden düzenlemiş, beş tümen haline getirmişti. Kencen Han ordusundan kattığı erata and içirilmiş ve birliklere paylaştırılmıştı. Kencen Han'ın bütün börileri görevlerini yapmışlar, hanları ile birlikte ölmüşlerdi. Savaşın ön safalarında savaşan Kartal Savaşçıları da çok zayıat vermişlerdi. Uygun şekilde dağıtılan bu savaşçıların bağlılığından şüphesi yoktu kimsenin. Dün, dün de kalmıştı. Bugün Han, Çiçi Han'dı artık.

Çiçi Han günlerden beri ilk kez, evdeşi Baş Hatun'un yanında yatıyordu. Hanımlarının konakladığı büyük çadırdaki huzur ve sükûnet hâkimdi.

Utku böyle bir şeydi işte. Kime karşı kazandırsa kazanılsın mutluluk ve huzuru birlikte getirirdi. Utku bir esriklikti. Alışılır, arkası gelsin istenirdi.

Huzurlu uykusunda, mutlu bir düşünce içindeydi Çiçi Han. Ona gülümseyen Ulu Atası Mete Tanhu, en genç, en yiğit haliyle karşısına çıkmıştı yine. Güneşin battığı yeri işaret ediyordu.

"Beni izle Çiçi Han, beni izle! Artık gelecek bu tarafta. Hun Budunun, huzuru, mutluluğu bu tarafta... Beni izle Çiçi Han torunum!"

"Seni izlemez miyim Ulu Atam!" deyip atma atladı Çiçi Han. Dört nala sürdü atım. Gün baınıma doğru! Hun Budunun geleceğine doğru!"

Güneş yükselmeye başladığında hala o mutlu düşünce, hala batıya at koşturuyordu Çiçi Han. Yüzüne değen yumuşak bir el aldı onu düşlerinden. Eşi Baş Hatun'un gülümseyen güzel yüzünü gördü.

"Uyan yiğit Han'ım, Püdey Ata haber salmış 'Gecikmeyelim!' der"

Eşine gülümseyerek karşılık verdi. Çadır içi çoktan şenlenmiş, irili ufaklı çocukların koşuşturması başlamıştı. Yapılacak çok iş vardı. Devlete yeniden düzen vermek gerekiyordu. Devlet olmak gerekiyordu. Döşesinde doğruldu. Çok mutluydu.

"Bu kadar acele etmesek mi Han'ım?"

"Nedendir bu çekincen Muyan Şad?"

Kengeş Meclisi toplandı Çiçi Han otağında. Her çeşit yiyecek, içecek vardı sofrada. Çiçi Han Kencen Han'ı yendiği savaşın sonunda, utkusunu kutluyordu.

Bir Hun sözünü doğrulamak ister gibiydi.

"Büyük Hanları iki şey yüceltir: Birincisi utku ile taçlandırılmış tuğlan, ikincisi sofrası!"

İlkinin hakkını vermişti Çiçi Han. İkincisi için de söz söylemeye gerek yoktu doğrusu. Kengeş meclisinde yiyip içenler bunun tanığıydılar.

Ordusunu en güvendiği şadlarına teslim etmişti Çiçi Han. Onlar hem iyi birer savaşçı hem de sadık birer dosttular. Han soyundan, aynı uruğun mensupları olan onlara ayrı bir değer kazandırıyordu. Sözleri dinlenilir, uyarılara kulak verilir.

Yeni kararlar alınırken bilenlere danışmanın yararını görmüştü Çiçi Han. Bugün Han otağında kurulu şölen masasında, yemeli, içmeli toy yapmasının amacı buydu.

O hiç beklememe taraftarıydı. Orhun'la önünde bir engel yoktu. Hohanyeh Han yardım göndermeyerek Tanhu'luk hakkını kaybetmişti, j "Çekincem yok Han'ım. Dediğim o ki erat yorgun. Hele on beş gündür açıkta kalanlar... İzne gidecekleri umutları da kırıldı şimdi. Yeni bir kavganın içine girmek, yitenlerimizi yeni yoğlamışken... Biraz I dinlensek mi? Beklesek mi?" "Sen ne dersin Olca Şad?"

En yaşını almış tümenbaşiydi. Az konuşur ama konuşunca iyi konuşurdu. Kısa bir düşünme zamanı tamdı kendine. Sözü uzatmasına gerek yoktu.

"Biz bekleyelim, dinlenelim, ama Hohanyeh Tanhu dinlenir mi? Çin bekler mi?"

Orada bulunanların başlan bunu onaylayacak şekilde sallandı. Elindeki eti yemeye çalışan Püdey Ata, gözlerin üzerinde olduğunu fark edip ara verdi yemeğine. Lokmasını yuttu. Eliyle ağzını sildi. Masayı j gözleriyle yokladı. "Ok yaydan çıkü!" dedi ve yeniden eline aldığı eti ağzına götürdü.

? ?> ? "Ne yaman kavga oldu?" dedi Yüzbaşı Tayun. Kolundaki yarayı sardırان İlteper yüzbaşı başını kaldınp baktı Tayun'a. Başlığındaki kartal tüyünü gördü önce. Güneş karşıdan vuruyordu ve yüzünü, kurunu anlayamamışü karşıındakinin. Ayağa kalkmaya davrandı. "Otur yüzbaşı!" dedi Tayun. Yanma yaklaşıp elini uzattı. "Ben Yüzbaşı Tayun!"

Uzatılan eli tutarken ezik bir sesle "İlteper" diye karşılık geldi. Yenilmiş olmanın yürek burkan acısını hissetti Tayun. Bu yiğit yüzbaşının Kencer Han ordusunda nasıl savaştığını görmüş, sadakatine, vuruş yeteneğine hayran olmuştu. Ölmemesi için dua etmişti. Böylesi bir yiğitle karşı karşıya değil, yan yana, omuz omuza savaşmak isterdi. Duası kabul olmuştu işte. Çiçi Han'ın ordusuna katılmıştı İlteper. Yazgı...

İlteper bu yanda, Tayun o yanda olabilirdi. Yenen İlteper, yenilip şimdi yaralarını sağıtmaya çalışan Tayun olabilirdi.

Yazgı...

"Galip geldin diye öğünme, yenik düştüm diye yerinme!" diye öğütlerdi bir eski deyiş. Kimin ne olacağım, ne zaman yere düşeceğini bilen Tann, yolu çizen Tann. Hükümüne sual olunmaz ki. Sadece yazgıyı yiğitçe sırtlamak gerek.

"Hoş geldin, kut getirdin bize!" dedi Tayun.

Baş yerdeki yiğit İlteper, ne diyeceğini bilemedi önce.

"Yenildik!" dedi soma yineledi.

"Yenildik!"

"Yenen yenilen kimse yok!" dedi Tayun "Hanlar savaşı, biz savaşırsınız. Bizim için görevdir bu. Dün, dün de kalır!" Soma dayanamadı aniden sordu "Nasıl di Kencer Han?"

"Yiğitti! Erdi! Yalnız..." gözleri derinlerde bilgi kınuları aradı bir süre "Çinli elçi geldikten soma... Ona uymamalıydı. Çinli'nin Hun'a dost olduğu nerde görülmüştür ki?" Soma çadırların dolduğu savaş alanına doğru baktı.

"Çok yoldaşım kaldı orada. Uçmağa vardı!"

"Zamanı gelen yiğit gider! Kimse tutamaz!" dedi Tayun.

"Zamanı gelen... Keşke benim zamanım gelseydi!"

"Olur mu hiç böyle düşünce? Senin yiğitliğine ihtiyacı var acunun, kalan yoldaşlarının, yeni yoldaşlarının, benim!"

İlteper yüzüne batlı Tayun'un. Dürüstlüğü okuyunca rahatladı. Yaralarının saran otacımın işi bitmişti.

"Kalk!" dedi Tayun "Aş yerine varalım! Bugün sofraya zengin"

"Tamam!"

Kalkıp aş çadırına doğru ilerlediler. Vuruşta karşı karşıya kılıç sallayan, yoldaşlarını yitiren, hatta karşı karşıya gelseler, birisi bugün sağ olmayacak iki yiğit, yoldaş olup birlikte aş yemeye gittiler.

Töre böyleydi.

"O halde!" dedi Çiçi Han "Karar verildi! Hiç gecikmeden Orhun'a gidiyoruz! Haberi gizlemeyin! Orduya yayın!"

Güz mevsiminin serin etkisi özellikle akşamları kendini belli ederken, öğle zamanının sıcaklığı bezgin kılmıştı hepsini. Yorgunlukların ve uykusuz kaldıkları gecelerin acısını çıkarmak üzere buldukları gölgeliklerde uyukluyordu erat. Kimi sevdiğini düşünüyordu, kimi geride bırakacağı evdeşini, çocuklarını... Kiminin özleminde obasının sıcak, sessiz, sakin hayatı canlanıyordu. Erdiler, yiğittiler, ama insandılar. Bütün insancıl duyguları uyanırdı böyle zamanda. Görmek istemek, göremeyeceğini düşünmek...

Gel-git zamanları yarı düş yan gerçek yaşanır yiğitler çağında. Özlemleri dillendirmek ayıptır ama düşlemek... Düşlerine kim kanşır ki? Çok uzun zamandır duymadıkları bir ses ayılttı hepsini. Aslında yeni bir düşe açılan kapı gibiydi. Uyuşmuşluklarma son verdi bir anda. "Nevbet sesi" Büyük haberlerin, savaş öncesi coşkunun sesiydi bu. Öylesine coşkulu gümlemesi vardı ki. Nerden gelmişti ordugâha? Kim getirmişti? Mete Tanhu zamanından beri pek seyrek kullanılan bu töreyi kim canlandırmıştı?

Yiğitler ister istemez bu çağnya uyup kalktılar yerlerinden. Han otağı önünde, tuğların gölgesinde, sancağın altında kurulmuş bir yüksekliğin üzerinde, yığidin biri, ha bire vuruyordu nevbeti. Yamnda duran Tümenbaşı Olca'nın gururu, duruşundan, bakışından okunuyordu. Birbiri ardına halkalar oluştu. İşini gücünü bırakanlar bu kutlu sesin çağrısına uyup toplandı çevresinde. Ayaklar, eller, kollar, başlar, bütün vücut bu sesin ritmine uydu. Bir raksın ön aşaması tamamlanmak üzereydi ki bir el hareketi ile nevbet'i susturdu Tümenbaşı. Derin bir sessizlik oluştu. Gözleri ile kalabalığı taradı Olca Şad. Soma aniden, gür bir sesle konuştu. "Çiçi Han buyruğudur!"

Dikkatler, bütün orduya birden açıklanması uygun görülen bu buyruk için toplandı.

"Yarın kutlu zaman, tangda zamanı, Orhun'a doğru yürüyeceğiz! Orhun bizi bekliyor!"

Sineklerin kanatlarının sesinin rahatlıkla duyulacağı, elli bini geçkin erin nefesini bile tuttuğu bir anlık zaman diliminin peşine gökgü-rültüsünü andıran, toplu bir nara patladı ortalıkta.

"Heyyyyy!"

Ardından Çiçi Han için övgü dolu sözcükler...

Oynayanlar, raks edenler, saçma sapan hareketlerle birbirlerine girişenler, sevinç gözyaşı dökenler...

Tümenbaşı terk etti alanı. Az daha kalsaydı, o da kendisini kaybedip, uyuverirdi coşkuya. Ama olmazdı. Yakışmazdı. Büyük büyüklüğünü her ortamda bilmeli...

Nebbet yeniden vurmaya başladı.

Orhun!

Düş ülkesi. Türklerin öz yurdu, ana yurdu, doğum yeri, kanı, canı; Ötüken'in merkezi...

Orhun!

Efsanelerin, destanların kenti!

Hun, Orhun'suz öksüzdür. Orhun, Hun olmadan yetim!

Bir dönem Türk kanı taşımayanların adım atması yasaktı Orhun'a. Şimdi Orhun'dan uzak tutulan Hun Han'ı var.

Orhun adı anıldı ya! Yol menzili olarak "Orhun" işaret edildi ya...

Ne yorgunluk, ne bezginlik, ne yılgınlık, ne eş, ya-vuklu, sevgili, ne ana, ne baba, ne çocuk umurlanmıyordaydı. Hayatında Orhun'u bir kez bile görmeyen çoktu

içlerinde. Düşlerinde görecek kadar resim kırınuları taşı-mıyordu kimilerinin hafızası. Sadece orada, uzakta bir kutlu kent...

Hazırlıklar başladı.

Urul Ağasını aradı kalabalık içinde, Tayun. Orhun'u hiç görmemişti. Sevincini onunla paylaşmak istedi. Kalabalık kendince neşesini sürdürürken, dışında bir yerlerde düşünceli buldu Urul'u.

"Kut olsun ağam! Orhun'a gidiyoruz!"

"Savaşta sonra, sadece sağ olup olmadığım soruşturmuştu Tayun'un. Onun verilen görevi başarı ile yapması ayrıca gururlandır-mıştı ağasını. İki karındaş günler sonrası ilk kez görüşmenin heye-canmdaydılar. Sonu savaşla biten izin yolculuğundan, verilen görevlerden dolayı bir türlü bir araya gelememişlerdi. Tayun'u görünce çok sevindi Urul.

"O! Yüzbaşı Tayun! Görüşemez olduk!" diyerek takıldı.

"Asıl seni görmek zor oldu ağam! Boş kalınca aramaya kalktım, ama bulmak ne mümkün!"

"Baksana buduna!" dedi Urul "Bu kargaşada Çiçi Han bile kaybolur!"

"Orhun'a gideceğiz ya, sevinmemek mümkün mü?"

"Orhun'a gideceğiz!" dedi acı acı Urul. Sesindeki burukluğu fark etmemek mümkün değildi. Şaşırdı Tayun.

"Ne o ağam? Mutsuzsun! Orhun'u..."

"Orhun'u, Kutlu Yurt Ötiken'i özlememek mümkün mü? On yıl kadar önce oradaydım ben. Çiçi Han börisi olmadan önce..."

"Öyleyse!"

"Bunun ne demek olduğunu anlamıyor erat. Orada kim var Tayun?"

"Hohanyeh Tanhu!"

"Peki, Çiçi Han oraya neden gidiyor? Gezmeye mi? Hohanyeh Han'a biat etmeye mi?"

Düşünmemişti Tayun. Sahi oraya neden gidiyorlardı? Sorgu dolu gözlerle baktı Urul'a. Urul konuşmaya hazırlanırken yeni bir sevinç dalgası patladı kalabalıkta. Dikkatleri dağıldı. Savaşçıların gösterileri başlamıştı, ikişerli olmuşlar, nevbetin vuruşu eşliğinde kılıç oyunu yapıyorlardı. En yaşlısından en gencine bu oyuna katılmıştı çok savaşçı. Ortalık kılıç sesiyle inliyordu. İçinde kuşku doğmuştu Tayun'un. Bir anlık şenlik tadım kaçırarak soruyu sordu.

"Neden gidiyoruz ağam?"

Ağzını açmıştı ki, tanıdık bir ses cevapladı bu soruyu.

"Savaşa! Yine Hun kanı dökülecek! Yine yiğitler ölecek. Dostlar üzüлp, yağılar sevinecek yine!"

Dönüp baktılar ikisi de. Ozan... Nerden gelip yanlarında bitmişti. Hüzünlüydü gözleri. Söylediklerini onaylarcasına başım salladı.

"Savaşa..."

İki savaşı, ozanın hüznünü öylesine yüreklerinde hissettiler ki, sanki bir oldu yürekleri. Sanki aynılaştılar. Sanki ozanlaştılar... "Savaşçılar eğleniyor!" diyebildi Urul.

"Eğlensinler!" dedi Ozan "Az soma asıl gerçek başlarına vurur. Bu neşenin yerini hüznün kaplar. Durulurlar. Susarlar. Eğlensinler şimdi."

"Bu işin sonu gelmez mi Ozan?" diye sordu Tayun.

"On yıllardır sürer bu karındaş kavgası. Hun yurdunun ırmakları kızıl akar oldu neredeyse. Bu toprağı kanla sulamak yetmez. Kana doymaz toprak. Bu işin sonu gelmez! Ta ki bir gün..."

Bıraktı Ozan! Bekleyen iki karındaş öylece bırakıp uzaklaşmayı seçti konuşmak yerine. Beş, on adım kalabalığa karışmıştı ki aniden döndü. Sesi ile gürültüleri yenererek "Bir gün ikinizin de yırım diyeceğim!" dedi. Neden öyle dedi, bilemedi.

Urul ve Tayun da bilemediler.

Hüznün tam ortasında kalmışlardı. Neredeyse kaybolacaklardı. Birinin adım çağırdığı duydu Tayun.

"Tayun Yüzbaşım!"

Kan ter içinde kalmış, yüzünde gülücükler, onlara doğru koşuyordu Uma. Yanlarına geldiğinde nefes nefes kalmıştı.

"Ne oldu Uma?"

"Gelenler var Tayun Yüzbaşım! Gelenler var!"

"Kim?"

"Obadan!"

"Obadan mı? Bizim obadan mı?"

"Evet! Kartal Savaşçıları! Gürbüz Onbaşı'nım yoldaşları! Hem, yanlarında kırk kartal savaşçısı daha var!"

Tayun, Çiçi Han'ı seçtiğinde obada kalan ve karar veremediğini söyleyen Gürbüz Onbaşı, sonunda seçimini yapmıştı demek ki. Urul ve Tayun'un hüznünü dağıtmak için tam zamanında gelmişlerdi. Kutlu bir haberdi. İkiye ayrılmıştı obanın Kartal Savaşçıları. Yirmisi Hohanyeh, yirmisi Çiçi Han yanındaydı şimdi. Kırk savaşçı daha... Demek ki bu yıl yapılan sınavı kazananların tamamı... Çiçi Han tanınıyor ve sevililiyordu artık.

Obadan haberler gelmişti onlara. Atalarım, analarım sormaya koştular.

Kutlu çağ...

Güneş şaşırdı doğduğunda. Gördüğü manzara öylesine heybetliydi ki. Dağ taş erdi, yığitti, attı... Tuğlar havalanmış, nevbetler vuruluyor sık sık "Orhun'a!" sesleri duyuluyordu. Yalnızca Gürbüz ve yoldaşları değildi katılanlar. Akılları anca erenler, Çiçi Han'ı Orhun yolculuğunda yalnız bırakmamak için koştular.

Çiçi Han Orhun'a yürüyordu. Çiçi Han, özlemine yürüyordu. Çiçi Han Tanhu'luğa yürüyordu. Böylesi bir ordunun harekete geçmesi çabuk duyulurdu. Hohanyeh Tanhu haberi almış olmalıydı. Ya o da, bu yana doğru ordu çıkaracak, ya olduğu yerde hazırlanıp bekleyecek, ya da çekip gidecekti. Gideceği tek yer vardı. Çin!

Kimin ne olacağı bilinmez. Kime ne zaman hakanlık hakkı gelir...

Daha bir yıl kadar önce, yanındaki iki bin sadık savaşçısı ile geleceğini bilmeden, çaresizce bekleyen Çiçi Han, bugün nerdeyse elli bini bulan savaşçısı ile Orhun'a gidiyordu. O zamanlar ona sabır aşılayan Püdey Ata'nın dedikleri çıkmıştı işte. Sabrımın ve çabasının karşılığım görmüştü Çiçi Han.

Çiçi Han'ın Orhun yürüyüşünü haksız bulan yoktu. Hohanyeh Tanhu yanlış yapmış, Kencen Han karşısında onu yalnız bırakmıştı. Budun bunu hatırladıkça Çiçi Han'a hak veriyordu.

Püdey Ata'nın söyleyecekleri bitmiyordu. Çiçi Han'a,

"Sakin Orhun'a girme. Orhun'da savaşma! Orhun'da kan dökülmez. Dışarıda bekle. Hohanyeh çekip giderse peşinden gitme. O senin karındaşın. Budunu senin budunun! Kırıcı olma! Kan dökücü olma! Bak, dün Kencen Han yanında savaşanlar şimdi senin ordunun eri. Yarın Hohanyeh'in yanındakiler de senin yanında yer alacak. İhanet eden-dense, dik çıkan, dönmeyen iyidir.

Çiçi Han, Ulu Mete Tanhu'nun izinde gitmeyi aklına koymuştu bir kez. Büyük çok büyük bir ordu kuracak, gün doğusunu, gün batışım, yukarıyı, aşağıyı hep alacaktı.

"Yirmi altı devlet aldım!" demişti Mete Tanhu "Yay kullanan bütün kavimleri Hun yaptım!" demişti. Çiçi de yapacaktı bunu. İlerliyordu Çiçi Han ordusu.

Yerin tozu göğe çıkıyordu. Gözün tozu yere iniyordu.

OBADA

"Ömür öylesine bir tutsaklık ki..."

Aksaçlı, aksakallı Aktan Ata; hep yeniden başlayarak almıştı yaşım. Mevsimlerle birlikte yeniden yeşerir, ısınır, sararır, üşür ve... Yine, yeniden. Öylesine bir döngü içinde, görevini hakkıyla yapmanın yorgunluğunda...

"Yaşamak yiğitçe olunca yaşamaktır. Yaşamak, er olunca yaşamaktır. Yaşamak..."

Yeniden başlamak çocuklarla olur. Çocuklar budunun yenilenme-sidir. Çocuklar olmazsa budun ölür. Çocuklar hakkıyla yetişmezse de budun ölür. Düşünen insan gerek, üreten insan gerek. Mutlaka ama mutlaka savaşılan insan gerek! Yöneten insan da gerek, bunların başına. Sayrılar için sayrı sağıcı otacı gerek. Yaralar için emci gerek. Öğretici, bilici, yönlendirici...

"Önce ne olduğunu bileceksin! Soracaksın kendine 'Ben neyim?' diye. Sor!"

Karşısında onu merakla izleyen, gözleri diğerlerinden farklı bakan Yülek'le konuşuyordu. Sonunda aradığını bulmuştu Ulu Kam. Zaman zaman yaptığı gibi, sıradan bir geziye çıkmıştı. Uzak obalardan birinde, çok

hoş karşılanmıştı. Soma onu getirmişlerdi karşısına. "Sayrı!" demişlerdi "Şuna bir bak Ulu Kam!" Bakmıştı!

Daha ilk bakışta anlamıştı Yülek'in sayrı olmadığını. Belki çaresiz ve çözümsüzdü o haliyle ama sayrı değil. Olması gerektiği gibiydi.

"Aradım mı? Buldum mu? Karşıma mı çıktı? Kendi mi geldi? Tann mı gönderdi?"

"Sor!"

"Nasıl?"

"Sor işte kendine! Ben de duyayım!"

"Ne sorayım?"

"Dedim ya! 'Ben neyim, kimim?' diye sor!"

"Ben neyim? Ben kimim?"

"Olmadı! Öyle inanmadan, anlamsızca, şekilsizce olmaz. Söreceksan er gibi sor!"

Bu söz oldu mu şimdi? Sadece on bahar görmüş bir çocuğa erlikten söz etmek...

"Ağaçlar yaşken eğilir bükülür, doğrulur. Kürüycaküt..."

"Ne?"

"Ne, ne?"

"'Küt'dedinya!"

"Sana demedim!"

"Benden başkası mı var?"

Çok akıllı, dikkatli...

"Ha! Bırak 'Küfü falan! Sen önce dediğimi yap! Sor bakayım kendine! Kapat gözlerini. Düşün bir yandan ve

sor! Yürekten, 'Ben neyim? Ben Kimim? Ne için geldim acuna?'"

Söylenenleri bir oyun belleme çabasında değil Yülek. Çünkü onun oyunlardan hoşlanmadığını, diğer çocuklara katılmadığını ve düşündüğünü gözledi Ulu Kam. Anladı ki aradığı odur.

"Ben neyim?"

"Nesin?"

"Çocuk!"

Doğru! İlk aklına gelen o olmalı. Çocuk olduğunu bilen bir çocuk o. Bu iyiye işaret.

"Devam et!"

"Ben kimim?"

Kimsin? "Yülek!"

Doğruyu söylüyor. Kim olduğunu en azından şimdi kim olduğunu biliyor.

"Devam!"

Ne için geldim acuna? "Ne için?" "Bilmiyorum..."

Bu da beklediği bir cevaptı Aktan Kam'ın... "Düşüyor musun?"

Yüzünü buruşturdu Yülek. Çok düşler görüyordu. Karışık, karanlık, bilinmez. Kan görüyordu. Kavgalar...

"Ne görüyorsun? Anlat bakayım! En yenisini anlat!"
Düşünüyor Yülek. Güzel mi? Açık mı? Anladığını mı, anlamadığını mı söylesin?

Çok hoş başlayan, fakat kötü biten bir düşü...
"Uzakta..."

Uzakta mı? Ne kadar uzakta? "Buraya çok uzakta işte!" "Doğuda mı baüda mı?" Düşündü Yülek! Çok düşündü. "Bilemedim!" "Anladım! Susma!"

İşte öyle... Büyük hendek var. Su ile dolu. "Büyük hendek. Su ile dolu..."

"Sonra büyük kapı... Ağaçtan... Hendeğin üstünde köprü... Böyle ucu sivriltilmiş odunlar. Büyük, uzun... Dikine dikine konmuş ki atlar üzerinden aşmasın... Ama tam da dik değil. Böyle kargı diker gibi... Ama çok. Onun da berisinde..."

Heyecanlandı Aktan Ata. Bu çocuk, bu Yülek... Aradığı o. Bulmak için beklediği. Yetiştireceği... Kendisinden sonraki...

"İylilik mi yapıyorum kötülük mü? Bilmeden! Beni de yetiştiren gibi. Ama başka olmaz ki. Yülek zorunlu! Yülek özel! Yülek sıradan değil!"

Ne? "Ne, ne?" " 'Özel!' dedin"

Demek ki son sözcük hep yüksek çıkıyor ağzından. "Boş ver sen anlat!" "Anlatamam ki" "Neden?" "Hiç görmediğim bir şey... Taşlar üst üste, üst üste... Yüksek..." "Yüksek duvar, sur" diyecek, ama Yülek hiç yüksek duvar, sur görmedi ki. Hunlar duvar bilmez. Hunlar Çin duvarı yapılan kadar ne olduğunu anlamadılar. O zaman anlasalardı belki engel olurlardı yapımına. Mete Tanhu başa geçmeden beş bahar önce tamamlandı Çin duvarı. Yoksa Mete Tanhu anlardı ne olduğunu, bırakmazdı Çin ile aramıza çekilen yüksek, uzun duvarın

yapılmasını. Ne büyük emek, ne büyük çalışmaydı. Akıl alacak gibi değil. Hun budununu böylesi işlerde çalıştıramazsın. Ama Çinli çalışır. "Şimdi geç geçebilirsen!" "Geçerler!" "Ne?" " 'Geçerler' dedim. Hep geçtiler, geçecekler." "Nerden?" "Bilmem!"

İçi titredi Aktan Ata'nın. Bu çocuk başkaydı. Bu çocuk... "Bırak şimdi! Sen düşünüyü anlat." "İşte öyle, yüksek, taş üstüne taş..." "Duvar..." "Ne?"

Ona duvar denir. Bak şimdi... Eline bir çubuk alıp yere çizdi Aktan Ata. "İşte böyle mi?"

"Hah... Ama yüksek, dört yanı çevirmiş... İçinde de bizim erlerden çok sayıda..."

"Ne?"

İşte buna inanamazdı. Duvarın içinde olamazdı. Duvarın dışında olur Hun. Yanlış gördü çocuk. Daha çocuk ya, karıştırdı.

"Çinlidir onlar. Hun olmaz!"

"Neden?"

"Olmaz! Hun dört duvar arasına girmez. Girerse biter. Girerse yok olur" sonra umutla sordu yeniden. Duy-mak istediği kelimeyi bekledi.

"Çinli değil mi?"

"Hayır! Hun!"

Aklı duracakü Aktan Ata'nın. Hangi Hun, hangi akılla dört duvar arasına girerdi? Bu çocuk, Yülek bir şeyler öğrenmeli... Öğretmeli Yülek'e...

"Bak Yülek! Hun azdır, azınlıkta. Çin çok kalabalıkta. Hun yaşamak istiyorsa atma sahip çıkacak. Hep genişliği seçecek. Dağları sevecek. Dağlar Hun'un dostudur. Hun dağlarda..."

"Biliyorum! Ama düşümde... Hun'du içerdeki!"

Daha fazla ısrara gerek yok! Yülek gördüğünü anlatıyor. Çocuk o. Karıştı. Hele bir bitirsin!"

"Soma..."

"Soma... Soma kötü. Çok kalabalık geliyorlar. Çeviriyorlar. İçerde bu obadan da..."

Dayanamaz bundan somasına Aktan Ata.

"Tamam! Anladım. Daha anlatma!"

"Ben gideyim!"

"Neden?"

"Anam arar! Atam... Atam çok kızır bana. Neden güreşmem, kılıç oyunu yapmam, diğer çocuklarla oynamam diye çok kızır. Ben gideyim."

"Dur ben de geleyim seninle Yülek. Ananla, atanla konuşayım. Bundan sonra kızmayacaklar sana. Senin için burada kalacağım bir zaman. Her gün geleceksin yanıma. Sen anlatacaksın. Ben anlatacağım. Öğreteceğim."

"Olur!"

Halen yaşadıkları bunaltıyor yalnızca on bahar görmüş Yülek'i. Anlamıyor neler olduğunu. Ne olduğunun, hangi görevle geldiğinin farkında değil. Oysa Aktan Ata

onu tam... Geçirdiği baharların sayısını unuttu. Ama çok bahardır arıyor. İşte böyle aniden çıktı karşısına.

Obasından ayrılalı birkaç gün batmıştı baüda. Uzun gezilerinden birindeydi...

Oba sessizdi. Oba beklemedeydi. En yağız yiğitlerini, en savaşçı erlerini, dağ gibi Kartal Savaşçıları hanların buyruğuna göndermiş. Sadece Gürbüz kalmıştı orada. Bir de yeni Kartal savaşçıları... Onlar da ha gitti, ha gidecek. Seçimlerini yapmışlar bile.

Oba bölünmüş. Hangi Han kazanırsa kazansın oba üzülecek. Hangi han kazanırsa kazansın oba sevinecek.

Bütün Hun obaları aynı... Bütün boylar, bütün uruğlar...

Bir yandan yeni yiğitler yeni sınavlara hazırlanıyor. Eğitiliyor At-baş yönetiminde. Yaşlı savaşçılar, saçma sakalina ak düşmüş kocalar onların önünde. Bir yandan yeni Kartal Savaşçıları yetiştiriyorlar. Yeni savaşçılar yetiştiriyorlar... Kim bilir hangi Han için? Oysa tek Han için, İl için, Hun budunu için olmalıydı.

Gürbüz Onbaşı geldi Tayun'un atasının yanına. Diz vurdu yaşlı savaşçının karşısında...

"Beyim! Ben ve yoldaşlarım gidiyoruz!"

"Kut olsun Gürbüz yiğit. Ne yana?"

Soru sadece bu kadar. "Ne yana?" Gönlü, oğlunun çocukluk arkadaşının, oğlunun, oğullarının yanına gitmesi... Yazgı hanları karşı karşıya getirdikçe, eski yoldaşlar birbirlerine kılıç çekmek zorunda kalıyorlar.

Gürbüzü sever. Gürbüz'e de çok şeyler öğretmiş. Şimdi vereceği cevap çok önemli... Cevap ne olursa olsun kut dilemek zorunda. Erlerin suçu yok. Suç, onlan karşı karşıya getiren, bir ve birlik olmayan hanlarda! "Sen ne yana gidiyorsun Gürbüz yiğit?" "Çiçi Han'ın yanma beyim!"

Işıklar saçılıyor yaşlı savaşçının gözlerinden. Çok mutlu. Urul daha güçlü olacak Gürbüz sayesinde, Tayun daha güvenli.

Var git! Yolun kut olsun Gürbüz Onbaşı!" diyor. Kal-kıp alından öpüyor Gürbüzü.

"Urul Böri'ye, Tayun'a bir diyeceğin var mı beyim? Bir göndereceğin..."

"Gitmeden uğra bir. Anasının gönderecekleri vardır!"

Aynı anda dokuz yiğit daha yoldaşlarının ata evlerini ziyarette. Hatır alıp, gönderecek selamlarını, eşyalarını, yiyeceklerini almakta.

Yeni kartal tüyü takan kırk yiğit de kararını çoktan vermiş. Onlar da "Çiçi Han" demiş.

Oba burada kalacak bir süre daha. Başkaldırları duymuşlar. Dün, Hun'un kölesi olan budunlar öç almak, Hun kam dökmek üzere palazlanma yarışındalar. Ama Hunlar da birbirlerinin kanım dökmekle meşgul. Kencen Han'ın, Çiçi Han üzerine ordu çıkardığı duyulmuş. Kencen han yenilirse iyi. Ya Çiçi han yenilirse!

Kam aynı dertler içindeki başka bir obada! Yülek'in atasının çadırına konuk...

"Kut getirdin çadırıma Ulu Kam!"

"Kut her zaman seninle olsun!"

Yülek'in atası, onu Ulu Kam'm yanında görünce bozuluyor. Yine yanlış bir şey mi yaptı oğlu? Yine onu mahcup edecek bir şey... Kızacak, ama Kam yanında oğla sahip çıkmak olmaz. Yine de yüzü düşüyor.

"Çadırımı şereflendirdin, bir kımızımı içer misin Ulu kam?"

"Süt! Süt içirim!"

İçeriye sesleniyor adam.

"Hemen süt getirin!"

Kadınlar koşturuyor. Gölgede serili koyun postunun üzerine teklifsizce yerleşiyor Kam. İlk kez böylesi bir konuk ağırlıyor Yülek'in atası. Telaşlı... Kam'm yanına, yakınına oturması mümkün değil. Kendine yer ararken Kam sesleniyor.

"Gel karşıma otur!"

Ulu Kam'la karşı karşıya oturmak... Adam iyice şaşkın, ama bunu yine oğlunun yaptığı bir yanlışla, kötülüğe veriyor. Ulu Kam kızacak ona.

"Bu nasıl oğul? Sen nasıl atasın?"

O söylemeden suçu en başında kabul etmeli.

Kam'm gösterdiği yere halsiz bir şekilde çökerken süt geliyor. Alıp bir dikişte boşaltıyor kabı, Kam. Adam söze girmek için izin istiyor.

"Bağışla bizi Ulu Kam bu oğlan, Yülek, bir tuhaf. Dört oğlum daha var ama bu..."

"Biliyorum!" diyor Kam "Onun için geldim!"

Eyvah! Tahmini doğru çıktı. Yülek yanlış bir şey yapü. Adam ezilip büzülürken, karşıda anlamsız gözlerle bakan Yülek'e kafasını sallıyor. "Ben sana gösteririm!" dercesine. Kam her şeyin farkında! Az sonra düğümü çözecek...

"Dinle!" diyor sert sesiyle "Dinle! Çadırına kut doğmuş habersizsin. Bu oğlan, Yülek farklı, Yülek başka ve Yülek önemli!"

"Ne?"

Anlaüyor Kam. O anlattıkça adamın yüzü karışıyor. Bir aydınlık, bir karanlık...

Kimse oğlunun Kam olmasını istemez. Kam'a saygı duyar, kamları sever, kamsız olamaz, ama yine de istemez. Kamlar değişiktir. Kamlar bir tuhaf... Aslında övünmeli ama çekinir, korkar, çadırında bir kamlı birlikte uyumaktan, aş yemekten, oturmaktan...

"Her gece bağırarak uyanıyor!" diyor adam "Canlı-
raş feryatlarla... Uyuyamaz olduk!"

"Düşler görüyor da ondan. Anlamıyor, anlam veremiyor. Anlatamıyor. Biri yol göstermeli ona, öğretmeli, düşleri ile baş etmeyi bilmeli"

"Çocuklarla oynamaz. Öylece donar kalır. Baküğü yere saplanır gibi..."

"Düşünüyor da ondan"

Hun budunu düşünmez. Çünkü birilerinin onun yerine düşündüğünü bilir. Gerek görmez düşünmeye...

Adam anlattıkça Kam karşılık verdi. Ama adamın anlatması bitmedi. Sonunda sözünü kesmek zorunda kaldı Kam. Sesi dik çıktı.

"Dinle!"

Kısa süren suskunluk adama gerçekleri biraz olsun kabul ettirmeye yetti. Ama korkuyor adam. Nasıl baş edecek?

"Bir zaman obanızda konuğum. Bundan soma, her kutlu çağda Yülek bana gelecek. Benimle gezecek, öğrenecek. Bir zaman soma..."

Söylemesi en zor kısım geldi şimdi. Bir atadan oğlunu istemek... O kadar zor ki!

"Bu oğlan burada olmaz! Bu çadırda, sizinle kalırsa tükenir. Biter. Aklım oynatır. Bir an önce yolunu tutmalı. Öğrenmeli. Yoksa..."

Adam öylece bakıyor. Anlamıyor.

"Alıp götüreceğim onu! Benim yanımda kalacak. Öğreteceğim..."

Adamın yüzü aydınlandı. Bu ne büyük kut! Ulu Kam onun oğlu ile yoldaş olacak!

Kam böylesi bir tepkiyi, bu kadar kolay olacağım düşünmemişti hiç. Sürdürdü sözünü.

"Burada kaldığım sürece onu, benimle olmaya alıştıracam. Kendisi gelmek istemeli. Gün batımda, ne zaman ki işi bitecek ben getireceğim onu çadırına. Ama

soma, bir zaman soma alıp gideceğim... Arama, sorma, merak da etme. Anasına da anlat!"

Ana kalbi! Hemen kabul edebilir mi? Ataya benze-
mez.

Adam anladığını özetlemek istiyor. O öyle uzun söz-
leri bilmez. Anlamaz.

"Benim oğlum Kam mı olacak?"

Gülüyor Aktan Ata. Ah bu bozkır inşam, ah bu...

"Senin oğlun, Kam! Kam olunmaz ki. Kam doğulur.
Senin oğlun, Kam!"

Semsemliyor adam. Şimdi oğluna adı ile hitap ede-
mez mi?

"O senin oğlun! Gün gelir bütün budun ona nasıl
hitap edeceğini bilir. Merak etme!"

Bütün bunlar olurken Yülek, öylece çakılı kaldığı
yerde duruyor. Kam, işini bitirmiş, kakıp giderken yolcu
ediyor Kam'ı. Söylediği bir tek söz onun ne denli oldu-
ğunu göstermeye yetiyor.

"Kut seninle olsun Kam! Beni rahatlattın. Bu gece
rahatça uyumak isterim!"

Başım sallıyor Kam. Elini boynuna atıyor. Üç kenarlı
beze sarılı bir ongun çıkarıp veriyor Yülek'e.

"Al! Bunu boynuna tak. Bundan soma rahatça uyu-
yacaksın!"

Oba Atbaşı dertliydi. Obanın yaşlılar meclisini top-
ladı.

"Ne yapacağız? Bu yıl da yaylaya çıkamadık. Sürümüz verimli otlakları göremedi. Yeterince kuzu, süt alamadık. Kurut, çökelek, süzme alamadık. Bu yıl sıkıntımız var. Eğer sürü elimizden giderse..."

"Atların da durumu iyi değil!" dedi yaşlı bir seyis "Zayıf kaldı. Yeterince kımız da alamadık!"

"Ah bu bölünmüşlük! Ah bu karındaş kavgası!" dedi bir başkası "Bir tek Tanhu'nun izinde yürüyemedik!"

"Ne yapacağız böyle giderse?" dedi Atbaş "Göç mü edeceğiz?"

Göç! Gereklik olursa beklemenin anlamı yok! Bir an önce yerini bulmalı oba!

"Göç! Ama ne tarafa?"

Göç üzerine sözler aldı yürüdü. Göç etmek kaçınılmazdı ama ne yana doğru?

Doğu da karışık batı da...

Çok uzun konuşular. Sonunda "Bekleyelim!" dediler. Daha kötüsü ile karşılaşmaktansa burada kalıp biraz sıkınü çekmek..

Budun karasızdı. Gelecek belirsizdi.

Karar alınamadı. Bir zaman daha beklemekten başka çare yok...

ÇİÇİ-HOHANYEH SAVAŞI

Orhun karıştı.

Orhun, uzun yıllardan beridir karışıkta zaten. Hun başkenti olmaktan öte, karmaşanın da başkentiydi. Hun

devlet bütünlüğü üzerine oynanan oyunların, çaşıt savaşlarının başkentiydi.

Orhun'u Orhun yapan ruh yaralıydı. Ötüken'in şanlı geçmişi yaralıydı Birileri öyle istediği için öyle oluyordu. Gönülsüz kararların, kişisel tercihlerin budun üzerinde yansımaları ise; beklemek ve sabır şeklinde tecelli ediyordu.

Son oyun Çiçi Han üzerine oynanmıştı. Kencen Han celallendirilmiş, sırtı sıvazlanmış ve Çiçi Han'ı yok etmesi için zorlanmıştı. Sonra Hohanyeh Tanhu, Kencen Han'ı yok edecek ve Çin, kendine en yakın hakanla, Hohanyeh'le, Hunları pasifleştirecek, istediği gibi yönetip yönlendirecekti.

Olmadı. Çiçi Han bütün planları alt üst etti. Kendi planını yürürlüğe koydu. Siyasi olarak haklı durumdaydı. Çünkü Kencen Han saldırısında ona yardım etmesi gereken Hohanyeh Tanhu bunu yapmamıştı. Budun aynı fikirde birleşti.

"Sol bilgi eliği'ne yardım etmeyen Tanhu, Tanhu değildir!"

"Tanhu, Tanhu değilse..."

"Bize yeni bir Tanhu gerek!"

Kararını verdi Çiçi Han.

"Orhun'a!"

Çiçi Han Ordusu bütün haşmeti ile yıllar önce Ulu Mete Tanhu'nun görkemli ordusuna bensemse de, en

azından ona özenerek, davullarla, buğlarla, şenlikle; alabildiğine gösterişle Orhun'a ilerliyordu.

Dokuz tuğ kaldırmıştı Çiçi Han.

Dokuz tuğ'un önünde iki bayrak dikkat çekiyordu. İki bayrak da Ulu Tanhu Mete'nin kullandığı bayraklardı. Sağ yanda eski Hun Ka uğ: Boynuzdan yapılan boru vimlerinin simgesi olan ve Mete Tanhu'nun başlangıçta kullandığı; beyaz üzerine altın renkli kurt başı olan bayrak yürüyordu. Onun solunda ise yine beyaz renkli ortasında alün renkli ejderha bulunan bayrak yer alıyordu. Ejderha Çinlilerin sembolü, Çin Bayrağının bir fügürüydü Mete Tanhu, bunu bayrağı edinerek "Çin'i dize getirdim. Çin, bana boyun eğdi" demek ve bunu bütün acuna duyurmak istemişti. Şimdi aym şeyi Çiçi Han yayıyordu acuna.

"Çin, bana boyun eğecek!"

En önde, Tümenbaşılarm arasında, beyaz atının üzerinde, bembeyaz bir giysi içinde ilerliyordu Çiçi Han. Aym, Ulu Atası Mete'nin yaptığı gibi. Sol yanında büyük oğlu Çiğilşu Şad, atası gibi beyazlar içinde ama doru ata binmişti. Ardında Püdey Ata, soylular, beyler, buyruklar... Hepsi de altın rengi giysi içindeydiler.

Onların ardından sayıları kırka tamamlanan böriler at sürüyordu, san giysileri ve börklerindeki çift kartal tüyü ile... Onların ardından da ordunun gözbebeği Kartal Savaşçılan... Son katılımlarla sayıları bine yaklaşan bu seçme erler her zamanki gibi; duruşları, giysileri ile

böreklerinde salman kartal tüyleri ile ayrılıyorlardı, diğer savaşçılardan.

Ardından, başlannda binbaşılın, binli birlikler halinde Çiçi Han ordusu bütün heybeti ile Orhun yolundaydı.

Hohanyeh Tanhu aldığı haberlerle yıkılmıştı adeta. Hiçbir şey beklediği gibi olmamıştı. Çin Elçisi Wu-se onu aldatmış, tatlı bir düşe sokmuştu. Berke Koca'yı dinlemediğine bin pişmandı.

Elçi Wu-se'yi seslemişti haberi alır almaz. "Gitti!" dediler. Beklenen bir hareketti. Zor günlerde, kanşık günlerde ortadan kaybolmak Çinlilerin en büyük maharetiydi. Hani Çin onun yanındaydı? Ona yardım edecekti! Böyle inandırmışları Hohanyeh Tanhu'yu.

"Hatun! Sevgili Hatunum..."

Güvenebileceği tek kişi...

Hemen otağından dışarı fırladı Hohanyeh Han. Arında bönleri, Çinli eşi Ninghu-Yenşi'nin kaldığı konuta yöneldi.

Orhun'daki en büyük yapıyı kendine konut seçmişti Hatun. Onu onartmış, büyütmüş, Çin'deyken yaşadığı konforu kurmaya çalışmıştı, jhohanyeh Han, üstü kapalı, dört yam duvarlarla çevrili bu yapıda sıkılıyor, sadece gerektiğinde gidiyordu eşinin yanına. Konutun kapısındaki nöbetçiler, içeriye haber verdiler Tanhu'nun geldiğini. Gözle görünür bir hareket başladı konutta. Tanhu'nun ne durumda olduğunu ve ona I neden geldiğini

tahmin eden Hatun, girişte karşıladı eşini. Güler yüzle ve saygı ifade eden hareketlerle, güzel sözlerle, Çin'den tadarık ettiği, gösterişli koltuklara oturmaya davet etti.

"Eşim Ulu Tanhu'yu düşünceli ve üzgün gördüm!"

Ninghu-Yenşi Hatun'un sesindeki anlamlı serzeniş fark etmemesi mümkün değildi.

"Olanları bildiğin halde neden böyle manalı sözlerle üzüyorsun beni?"

Sen ne dediysen yapmadım mı?"

Sesini daha da kıvrak kullandı bu kez Hatun.

"Ulu Tanhu; Tuçi Han'ı yendiği savaştan soma söyledilerimi unutuyor!"

"Hangisini?"

"Çiçi Han'ı, o zamanlar adı her neyse, ben sizin bu ad değiştirme törenize bir türlü alışamadım gitti. Neden hayatınızın her döneminde başka bir adla anılmak istiyorsunuz. Buna nasıl aklınız yetiyor, nasıl karıştırmıyorsunuz anlamıyorum!"

Hun töresi gereği Hunlar, erin taşıdığı adın, onu yönlerdirdiğine, hayatım şekillendirdiğine ve ruhunun bu doğrultuda gerçek anlamım bulduğuna inanırlardı. Doğar doğmaz ad almazdı çocuklar. Onların ad alacak şerefli bir şeyler yapması beklenirdi. Buna göre bir süre adsız yaşarlar, eğer herkesi etkileyecek önemli bir şey yapmazlarsa, yapılarına uygun bağlı sıradan veya özel bir ad alırlardı. Büyüdükçe, er oldukça mutlaka ad alacağı bir yiğitlik yapardı er. İşte o zaman adı değişir,

gerçek adı konuverirdi. Uçmağa varan yiğidin adı dillendirilmezdi. Yaptığı son yiğitlikle yâd edilirdi.

Han soyu için ad almak daha büyük önemdeydi. Ülke yönetenler, öyle sıradan adlarla adlanamazdı. Bir Hun Hanı, Han olduğunda is tediği ismi seçer ya da buna budun karar verirdi. Tanhu olduğunda isterse adını değiştirir, istemezse değiştirmezdi. Uçmağa varınca da bu ad kullanılır, ama yüksek sesle dillendirilmez, ruhunun uyanmaması rahatsız olmaması sağlanırdı. Çinli Hatun'un bunu anlamasını beklemiyordu Hohanyeh. O da Çinlilerin adlarını anlamıyordu.

"... işte o zaman" diye sürdürdü "Daha işin başında, ordusu ve ünü yokken... İşte o zaman gerekeni yapıp Çiçi'yi öldürtseydin... Bütün bunları yaşamayacaktın. Kendi elinle, dilinle otak çıkardın!"

"Olmazdı" dedi Tanhu "Yapamazdım! O zaman kimse Tanhu olmama izin vermezdi. Kabul etmezdi beni! Çünkü Çiçi Han'ı seviyordu budun!"

"Ya şimdi..."

Düşünceli bir sesle Çin Elçisinden söz etti Hohanyeh.

"Elçi Wu-se gitmiş! En zor anımda yanımda yok!"

"Biliyorum! Gitmesi gerekti. Olanları bir an önce haber vermeli Çin'e!"

Çinli Hatun Wu-se'yi savunuyordu.

"Yardım gelir mi Çin'den?"

Gözlerini öylesine açtı ki Hatun... Kızmışı bu söze.

"Yardım mı? Yardıma ne gerek var? Sen Tanhu'sun! Ordun, Çiçi'nin ordusundan kalabalık! Bu durumda ne yardımı bekliyorsun anlamıyorum! Zorda değilsin ki."

Sesi umutsuz çıkıyordu Hohanyeh'in.

"Bildiğin gibi değil. Büyük ordu toplamış Çiçi. Benim ordum kadar!"

Az önce sesini yükselttiği için üzüldü Hatun. Eşine umut vermeliydi. Çocuklarının ve kendi geleceği bu savaşın kazanılmasına bağlıydı.

"Hiç merak etme!" dedi "Sen Tanhu'sun. O ordudaki savaşçıların çoğu seni Tanhu bilir. Çiçi'nin karşısına çıküğında sana karşı savaşmayacak pek çok er, soylu çıkacaktır. Hazırlığını yap..."

"Ya aksi olursa!" dedi Hatun'un sözünü keserek "Ya kaybedersem'."

Sesini iyice yumuşattı Hatun.

"Meraklanma Ulu Tanhu! Çin seni yalnız bırakmaz. Çin senin yok olmana izin vermez!"

Haklıydı Ninghu-Yenşi Hatun. Çin gelecek gördüğü Hun Tanhusu-nUn yok olmasına izin vermezdi. Hele Çiçi Han gibi Çin'e düşman biri karşısında.

Biraz sakinleşmiş, kendine gelmişti Hohanyeh.

"Haklısın! Ordumu hazırlamalıyım! Bu arada sen, her ihtimale karşı hazırlan. Kaybedersem Çiçi'nin eline düşmemelisin. Sen ve çocuklarım!" diyerek konuttan

çıktı Hohanyeh. Çinli Hatun'un zaten böyle bir şeye niyeti yoktu asla. Çok zorlanınca Çin ona kucağım açardı.

Hohanyeh, kapının önünde onu selamlayan nöbetçilere karşılık verirken, batıdan doğru tatlı bir güz yelinin esintisi vurdu yüzüne. Hem serinletip hem okşar gibi. Akli daha da başına geldi.

"Ben ne yapıyorum?" dedi sesli bir şekilde. Onu izleyen bõrilerden biri üzerine alındı bu sözü.

"Buyruk Tanhu'nun!" diye buyruk bekledi dik bir sesle. Eliyle söylediklerinin onunla bir ilgisinin olmadığını işaret etti Tanhu. Bu kez içinden kızdı kendine.

"Ben ne yapıyorum? Ben Hun Tanhu'su Hohanyeh, ne yapıyorum? Bu konuyu danışmanlarıma, ordubaşlarıma, beylerime soracağıma, gidip..."

Etkilenmek buydu işte. Çin'in erlikten çıkarma yöntemi buydu. Koskoca bir orduya sahipti. Saygındı, budunu tarafından sevilen bir Tanhu'ydu, ama hata üzerine hata yapıyordu. Berke Koca'yı dinlememiş ve Çiçi'ye yardıma gitmemişti. Şimdi Çiçi geliyordu.

"Yardıma gelmediği kesin! Orhun'a oturmaya geliyor ve ben gidip Hatun'a danışıyorum. Çin'den yardım bekliyorum. Ben ne yapıyorum?"

Otağına geldiği zaman Berke Koca'yı onu bekler buldu. Üzgündü Berke Koca. Söyleyeceklerini orada, kapının önünde yüzüne haykırmak isterdi ama... Önde Tanhu, ardında Ayguçi içeri girdiler. Hohanyeh tahtına yönelmişti ki,

"Sen ne yapıyorsun Tanhu Hohanyeh? Ne bekliyorsun?"

Az önce içinden aynı sözlerle kendini sorgulamıştı Hohanyeh. Bu sorunun cevabı belliydi.

"Ben ne yaptığımı bilmiyorum!"

Bunu söylemedi. Bunun yerine,

"Danışalım!" dedi "Toplanalım konuşalım! Danışalım! Bir karara varalım!"

Birileri haber vermeye koşturdu. Yalnız kalmışlardı.

"Sakin Çiçi Han'a karşı ordu çıkarma!" dedi Berke Koca.

"Ne?"

"Kim ne derse desin, sakın ordu çıkarma! Bir yararı olmaz! Anlaşmaya bak onunla. Ülkeyi birlikte yönetmeyi teklif et!"

"Sen ne diyorsun Ata? Çiçi, bütün ordusunu toplayıp gelirken ben onu Orhun Kenti'nin kapısında elimde çiçekle mi karşılayayım? Tahtımı armağan mı edeyim ona? Birlikte yönetmeyi mi? Kabul eder mi sanıyorsun?"

Önüne geçilmez yazgının tutsaklığında geliyordu olaylar. İki Han da durmamışlardı. Durdurulamamışlardı. Çiçi Han'ın ordusuna karşı ordusunu harekete geçirdi Hohanyeh. Danışma toplanüsında öyle karar alınmıştı. Ne olursa olsun Orhun ve Tanhu korunacak. Çiçi Han Orhun'a girmeden durdurulacak ve yok edilecekti.

Bütün ordular utku için yola çıkar. Ordubaşlar, beyler ve erat umutludur. Hanlar, Tanhular umutlu... Garip bir güven vardır yüreklerinde. Her şey güzel olacaktır. Utku onları beklemektedir. Gerçeği görenler bir tek, akil insanlardır. Tarafsızca bakabilirler olanlara ve uyarırlar. Ama nedense akillerin sözüne bakılmaz çoğunlukla. Hanlar bildiğini okur! Ya da birilerinin etkisinde kalırlar.

Berke Koca gerçeği görüyordu. Gelen Çiçi Han değildi yalmzca. Orhun umuduydu. Orhun'u yüceltmekti. Orhun'a yerleşmek... Çinli yoktu aralarında. Çinli danışmanlar, elçiler, hatunlar... Çin desteği yoktu. Bu orduyu durdurmak mümkün değildi. Bunu Berke Koca görüyor, Hohanyeh'e de göstermeye çalışıyordu. Savaşı yalmzca ordusunun gücü ve sayısı olarak algılayan, gerçekleri göremeyen Hohanyeh, Berke Koca'yı dinlemiyordu.

Dinlemedi!

Kavga hazırlıklarına başladı. Bu kavga büyük kavgaydı. Bu kavga Orhun'un hâkimini belirleyecekti.

Orhun zarar görmemeliydi. Yola çıktı Hohanyeh Tanhu. Aynı Tuçi Han'a yaptığı gibi, Çiçi'yi istediği yerde ve şartlarda karşılamaktı amacı. Yükseklerde yer tutup etkin araziyi kontrol ederek savaşı istediği noktaya taşımak.

Hun yükseklerde savaşmayı sever ya!

Hun yükseklerde yaşamayı sever ya! Ama kavgada kimin yaşayacağı kimin göklere kavuşacağı belli olmaz.

Çiçi Han, Hohanyeh'in, karşı ordu çıkardığım haber alınca ağırdan aldı yolculuğunu. Artık Hohanyeh'in de savaş istediği açık olmuştu. Yorgun eratla savaş olmazdı. Tuçi Han'ın yaptığı hatayı yapmayacakü. Dağınıklık da işine gelmiyordu Çiçi Han'ın. Dinlene dura, dura dinlene yaklaşıyordu. Hohanyeh Tanhu ise yerini çoktan tutmuş, ordugâhım kurmuştu.

İki Hun ordusunun kavgası, sıradan bir saldırıdan ibaret olacakü yine. Hunlar, diğer budunlarla savaştıkları gibi taktik savaşı yapamazlar, birbirlerine ölümüne saldırırlardı. Bu nedenle çok kırım olur, çok yiğit uçağa varırdı. Bu iki taraf için de iyi değildi. Akıllı hanlar, eraün daha fazla kırılmasını istemezler, yenileceklerini anlayınca çekilirlerdi. Bu kez nasıl olacaktı?

Her iki yanda da Hanların yanında yer alan akıl kişiler, konuşmayı, anlaşmayı öğütüyorlardı. Akan kann-daş kanından kaçınmak için ne yapmak gerekirse yapılmalıydı. Ama onlar da biliyorlardı ki bu buduna iki büyük Han fazla. Mutlaka birisi gidecek! Gitmeli!

Hohnayeh Tanhu; otağının bulunduğu yerden Çiçi Han ordusunun haşmetini, renkli gösterisini görünce üzüldü.

"Ağam Çiçi Han'ın savaşçılığı, ordu yönetimi benden iyi!" diye geçirdi içinden ve yüreği titredi. Birlik olsalardı acunda bileklerini büken olmazdı.

Çok geçti artık.

Akşama doğru ordular, yerleşti karşılıklı olarak. Gece savaşı yapmaya. caklardı. Pusu ve ani baskınlar da. Güneşi bekleyeceklerdi.

Gece...

Karşılıklı yer tutan iki büyük ordunun sakçılan önlemler almış karanlığa alışan gözleri ile saflarında bekliyorlardı. Her iki ordugâhta hazırlıklar sürüyordu. Han otağlarında konuşmalar, tartışmalar yapılıyordu. İki Han da güneşin kendisi için doğmasını istiyordu.

Erat suskun, ama savaşa hazır bekliyordu günün doğmasını. Gecenin bir yarısı, hiç beklemedikleri bir zamanda bir kopuz tınısına teslim oldular. Hemen anladılar bu tmmmm nedenini. Sahibini zaten biliyorlardı.

Kutlu Ozan, iki ordunun tam ortasında bir yere oturmuş, hüüzün içinde kopuzunu konuşturuyordu. Kopuzu konuşmuyor ağılıyordu adeta. Ozan'm da ağladığını biliyorlardı. Çok uzun sürdü kopuzun sesi. Üzün süre tek başına seslendi durdu. Ne dediğini anlayanlar azınlıktaydı. Çok olsalardı bu kavga olmazdı. Bir olmanın düşünüyü kuran Ozan'm yoluna giderlerdi mutlaka.

Bir zaman sonra Ozan eşlik etti kopuzuna. Adeta yalvardı iki Han'a da. Dil döktü.

Yapmayın! Etmeyin! Anlaşın! dedi. "Bitsin artık bu kan!" dedi.

"Yağılan güldürmeyin üzerimize, oyunlara gelmeyin!" dedi.

Bütün bunları Ozan dilinde seslendirdi.

Anlayan, dinleyen, vazgeçen olmadı davasından.

Gün doğmak üzereyken önce Ozan sustu. Sonra kopuzu. Gece zaten suskundu. Kanlı sabahlara gebe gecelerin puşt sessizliğinde...

Çekilelim Tanhu!

Gözleri yaşlıydı Berke Koca'nın. Gök Tann, bu acıyı göstermek için mi bu günlere kavuşturmuştu onu? "Çekilmek mi?"

Hun Hanlarının en büyük özelliği savaş meydanında, ölen erlerle hirlikte ölmeyi tercih etmeleriydi. Çekilmek, kaçmak çok ağır gelirdi nlara. Hohanyeh Tanhu da ölmeyi göze almıştı. Bu nedenle ona çekil-meşini söyleyen Berke Koca'mn yüzüne anlamsızca baktı.

"Çekilmek mi?"

Yüreği acıyordu Berke Koca'nın. Bu kadar kan, bu kadar can anlamsızdı. Artık yenilecekleri belli olmuştu. Geriliyorlardı. Tuttukları dağın sırtlarına kadar gerilemişti savaşçıları.

Çiçi Han, Hohanyeh Han'ın da tahmin ettiği gibi, ordusunu yönetmeyi ve savaşmayı çok iyi biliyordu. Yalnız ve azlıkta kaldığında öğrenmişti bunları. Düşünmüş, plan kurmayı, uygun zamanda uygun kararlar almayı iyi bilmişti. Ordusu daha inanmıştı. Daha hazırlıklıydı. Orhun'u istiyorlardı. Bunu Çiçi Han sağlamıştı.

Günle birlikte ilk saldırıyı Çiçi Han yaptı. Bin kişilik Kartal Savaşçıları birliği bir anda saldırıya geçmişti Hohanyeh ordusuna karşı. Hohanyeh'in ön saflarına ok

yağdırarak yıldırma ve açma harekâtı yaptılar. Soma bütün saflarda atağa kalktı ordusu. Ama yepyeni bir yol denedi Çiçi Han. Hohanyeh Tanhu, Çiçi Han'ın doğrudan kendi üzerine geleceğini, merkezi vurup bu savaşı kısa sürede bitirmek isteyeceğini düşünmüştü. Kendisi olsa öyle yapardı. Bu nedenle merkezi güçlü tutmuş, sağ ve sol kanatları ihmal etmişti. Nasılsa Çiçi merkezden saldırdığında... Ama Çiçi Han öyle yapmadı.

İlk saldırıdan soma Kartal Savaşçıları iki yana ayırmış ve bu güçten azami yararlanma yolunu seçmişti. Bu savaşçıların oklu saldırılan iki yandan, yeniden başladığında, kendisinin yer aldığı merkez biraz uzak durmuştu savaşa.

Hohanyeh Tanhu ordusu, önce doğrudan saldırıan Kartal Savaşçıların, yeni saldırısını kanatlardan beklemiyordu. Bu nedenle ilk sarsıntıyı yaşadılar. Hemen yanları güçlendirmek üzere harekete geçtiler. Karşısındaki birliklerin bu hareketini izleyen Çiçi Han'ın merkezde, ikiye ayırdığı ve iki tümenbaşma emanet ettiği on binlik tümenleri, Hohanyeh Han'ın merkezine hızla at sürdüler. Böylece bos bir akın yolu buldular. Hohanyeh Han'ın sağ ve sol kanatlarının arasında erlerden oluşan bir set çekildi. Kanatların yardımlaşmalarının önüne geçti bu set. Hohanyeh Ordusu bu taktiğe uygun karşılık veremedi. Zora düştü.

Tam bir kırım, yok etme ve yok olma savaşı yaşanıyordu.

Tayun, yüzlü birliği ile ileri aılıp, hızla at sürerek; at sürerken ok salarak Hohanyeh Tanhu'nun sol yanım vuran tümenin öncülerinden-di. Hemen karşısında, hemen hemen aynı taktikle üzerlerine gelen Hohanyah'ın Kartal Savaşçıları içinde aynı obadan, aynı urugtan, çocukluk arkadaşları vardı. Acımasızca ok saldıkları, onlara ok salanlar, vurulup düşenler, vurup düşürdükleri; belki de onlardan birileriydi. Ayırmak mümkün değildi birbirlerinden erleri.

Savaşta bütün erler birbirlerine benzerler.

Kulpa!

Kutlu od nöbetinde birlikte olduğu Kulpa! Ya şimdi karşısına çıkarsa!

"Ne yaparım?"

Görev zamanıydı. Orada onlar, burada bunlar... Görev; verilen buyruğu yerine getirmektir.

Aynı obadan seçilen kırk Kartal Savaşçısının yirmisi orada, yirmisi burada... Şimdi buradakilerin sayılan altmış olmuştu aynı obadan...

Bunu düşünen yalnız Tayun değildi. İki yanda, her er karşısına bir tanıdığı, bildiği çıkmasın diye duadaydı. Neyse ki bütün erler birbirine benziyordu.

Kendi kendine buyruk verdi.

"Görevini yap Tayun! Han'ına hizmet et!"

Bir ok aldı sadağından hızla. Yayını gerdi ve saldı oku. Ok uçup giderken, vurduğu yerde bir yoldaşının olmaması için dua etti Tayun. Bir ok, bir ok daha...

Saldın tamamlanıp geri çekilme emrini verirken. Atı dörtnal gen giderken, dönüp beş ok daha saldı. Üzerine düşen görevi yaptı Tayun.

"Çekilelim artık Tanhu! Yeter bu kadar kırım. Bu kadar yiğidin ölmesi yeter!"

"Çekilmek mi? Çekilip ne yapacağız?"

"Çekilip gideceğiz işte! Yenildik. Daha fazla er kır dırmanın anlamı ne? Ya var git tam ortasına savaşın! Orada..."

Öl diyemedi Berke Koca. Onun yerine birden atını topukladı. "Vuruşun kut olsun Tanhu!" diye bağırıp savaşın tam ortasına, en kanlı yerine daldı elinde kılıcı ile.

Hohanyeh Han, yıllardır yanında bulunan, onu eğiten, danıştığı bu ulu kişinin neden böyle yaptığını anlamadı. Gözleri onun bulunduğu yerde...

Az sonra düştü Berke Koca. Bu karındaş savaşında, kendi kanının da renk vermesini istemişti alana. Belki de Hohanyeh Tanhu'ye en büyük dersi vererek.

Börileri Hohanyeh Tanhu'nun çevresini sardılar. Kötü gidişi gördüler ve andlarınm gereğini yapmak üzere önlem aldılar. "Sonuncu böri düşmeden, kimse Tanhu'ya ulaşamaz!" "Berke Atam gitti! Atam gitti!" Birden kararını verdi Tanhu. "Çekilme borularını çalın!"

Hemen yakındaki borucubaşı üflledi buğu. Benzerleri ötmeye başladı. Boru sesi ile meydan inledi. Bu sesin ne anlama geldiğini, her iki yanın savaşçıları da biliyordu. "Vuruşarak geri çekilinecek!"

Bu, çok kayıp vermek, ama her ne bahasına olursa olsun Tanhu'yu korumak demektir. Ölmeye hazırlandı Hohanyeh'in savaşçıları.

Oysa bilmedikleri bir şey vardı. Çiçi Han, Püdey Ata'nın uyarısını dikkate almış, bütün ordubaşlarına buyruk vermişti.

"Çekilmeye kalkarlarsa kılıç düşürün. Vurmayın. Durun öylece. Burakın çekilsinler. Biz, onları uzaktan gözleyeceğiz! Sonra izleyeceğiz."

Çok önemli bir karardı bu. Bütün risklerine rağmen daha fazla Hım eri kırılmasın diye alınmış bu karar. Çekilme huğlarının sesi ile ger; çekilmeye başlayan Hohanyeh Tanhu ordusu, Çiçi Han savaşçılarının üzerine gelmediğini görüp şaşırır.

Hohanyeh de şaşkındır. Demek ki Çiçi Han, onun ve uruğunun yok olmasını, ölmesini istemiyordu. Amacı onu yok etmek değildi. Peki şimdi ne yapmalıydı? Orhun da kalamazdı. Orhun, yenilmiş Hanlara başkent olmazdı.

O halde...

"Ah Berke Koca! Ben kime danışacağım şimdi!"

Berke Koca, Hohanyeh Tanhu'nun yaptığı yanlışlara kurban etmişti kendini.

Çekilme sürüyor, az önce birbirlerini acımasızca kıran savaşçılar, adeta vedalaşıyorlardı. Hohanyeh Tanhu çekilirken, Çiçi Han ona belli bir zaman tanıyarak uzaktan izliyordu. Bütün erlerin takdirini alıyordu bu

uygulama. Savaşan herkes, yeterince kan döküldüğünü düşünüyordu.

Tanhu'yu korumak için, Tanhu'nun sağ salim istediği yere varması için eratin bir kısmı önleme çabası içinde, safları tutuyor, buyruk bekliyordu. Bunlar çekilmeyi örten yiğitlerdi.

Ordunun önemli bir kısmı Tanhu ile birlikte giderken içinde Kartal Savaşçıları'nın bulunduğu örtücüler, her ihtimale karşı atlarının üzerinde dimdik, ölüme hazır engel kurdular çekilen orduları için.

Önden birileri ulaşip yenilgiyi haber verdiler Orhun'a.

"Çiçi Han geliyor!"

Bu sesi duyan Çinlileri kimse tutamazdı artık. Zaten hazırlıklıydılar. Kaçmaya başladılar. Hohanyeh Tanhu'nun uruğu; eşleri, çocukları, hizmetkârları da kaçış için hazırlandılar. Çok geçmeden ayrıldılar Orhun'dan. Daha önce planlanan buluşma yerine gidip beklediler Hohanyeh Ordusu'nu. Şaşkındılar. Gelecek meçhuldü onlar için. r

Bir utku daha görmüştü Tayun. Yine, acı bir utku.

Çekilen Hohanyeh ordusunu gölgelemek, korumak üzere bekleyen Kartal Savaşçıları arasında Kulpa'yı görünce şaşırды. Uzaktaydı kutlu od nöbetindeki yoldaşı. Tayun oklanmayı göze alıp yaklaştı o yana doğru. İster istemez el sallayıp selamladı Od nöbetinde ona eşlik eden yoldaşım. Kulpa elini kaldırmadı. Yaralıydı. Acı acı

gülümsedi Tayun'a. Tayun da gülümsedi. Soma seslendi.

"Kulpa!"

Karşılık verdi Kulpa!

"Nasılsın Tayun?"

Burada sorulacak soru değildi ama söze böyle başlamak adettendi.

"İyiym ya sen?"

O da iyiydi. Yaralı olduğunu görüyordu Tayun.

İnamılmaz bir şey oldu. Tayun'dan soma başkaları da yaklaştılar karşılıklı olarak. Garip bir sohbet başladı. Eski bir dostunu, yoldaşım, arkadaşım gören söz atıyordu karşı yana. Haür soruyordu. Hiçbir kırgınlık, küskünlük yoktu aralarında. Savaşan, az önce birbirlerine ölümüne saldıran onlar değildi sanki. Savaş alanında cansız yatan onlarca yiğit onların yoldaşları değildi. Birbirlerini öldürmemişlerdi, birbirlerini yaralamamışlardı da orada karşılaşp konuşmaya başlamışlardı! Oysa o an bir buyruk gelse yeniden kıracaklardı birbirlerini.

Şadlar, buyruklar, soylular gözlerinden yaş gelerek izliyorlardı bu kutlu görüntüyü.

Çiçi Han...

Çiçi Han, yazgıya lanet ediyordu. Bu yiğitleri karşı karşıya getiren yazgıya... Kendine de kızıyordu. Hohan-yeh'e de... Atası Huluku Tanhu'ya da...

Ne yapacağını bilemez haldeydi. Gözleri Püdey Ata'mn gözlerinde cevap aradı.

"Bırak!" dedi o gözler "Bırak! Savaş bitti! Bırak dertleşsin yiğitler!"

Bıraktı Çiçi Han!

Saflar daha da yaklaştı birbirine. Çiçi Han'dan hiçbir buyruk çıkmadı. Bu arada gözcülerden haber geldi.

"Hohanyeh Tanhu Orhun'u terk ediyor!" "Tamam!" dedi Çiçi Han "Kazandık! Aceleye gerek yok! Tam olarak çekilene kadar bekleyeceğiz!" Beklediler...

"Bu nasıl iş? Bu nasıl yazgı? Bugün yan yana, omuz omuza yağılara Hun düşmanı budunlara karşı savaşması gereken yiğitler, nasıl olur da karşı karşıya gelir?"

Ozan bir kenardan buğulu gözlerle seyrediyordu olanları. Bu yüreği güzel yiğitler için söyleyecek söz bulamıyordu.

Yeniden ağlatmaya başladı kopuzunu. O meydanda kalan, Hanları için can veren Hun yiğitleri için söylemeye başladı yırım. Büyük bir sessizlik içinde Ozan'ı dinledi yiğitler.

Han seçiminin karşı karşı getirdiği erlerdiler. Konuşup dertleştiler. Öylesine inanmışlardı ki yazgıya, içlerinde en küçük bir pişmanlık yoktu. Çupka'yı, Toksu'yu sordu Tayun! Gözleri buğulandı Kulpa'nın.

"Uçtular!" dedi. Ortak acılarının gözyaşı damlaları yüreklerine aktı görünmeden.

Çok uzun sürmedi bu karşılıklı bekleyiş. "Hohanyeh Han çekildi!"

Buyruk geldi! Çekilmeyi örten erler, Atları üzerinde, bu ezik bekleyişin acısını tadarak uzaklaşular. Dönüp dönüp yoldaşlarına bakarak! Dönüp dönüp el sallayarak...

Orhun'dan uzaklara, bilinmeze doğru yola çıkular. Hohanyeh Tanhu onları nereye götürürse oraya gitmek üzere. Bir devir kapanmış, bir devir açılmışı. Ya da, öyle görünüyordu.

ÇİÇİ HAN TANHU'LUĞUNU İLAN EDİYOR
HOHANYEH TANHU KENDİNE YER ARIYOR

At ile er, er ile at... Erat...

Erat bir birleşke. Erat bütünleşmiş bir tanım. Erat, hanları yücelten, omuzlayan ve onları hanlar hanı Tanhu ilan eden yürek... Erat, Hun ordusunun özü...

? ? ? Erat "Var ol Çiçi Tanhu! Kut ol!" diye bağııyordu. Orhun inliyordu. Acun bu sesi dinliyor... Davullar çalmıyor, nevbet en güzel utku havalarna eşlik ediyordu. Mutlu raksın sonu gelmiyordu. Neşenin dozu artıyordu durmadan. On yılların özlemini yaşıyordu bir Han. Artık hanlar hanı, Hunların en büyük Hanı, Çiçi Han, Tanhu olmuştu. Orhun'u almıştı. Orhun'a yerleşmişti. Bir zamanlar görmezden gelinen, yok farz edilen Kara Kemikli Han, en kudretli olmanın zevkini yaşıyordu. Zaman zaman gözleri dalıp düşünüyordu.

"Hohanyeh'i sağ bırakmakta iyi mi yaptım? Çekip gitmesine izin vermekle iyi mi ettim?"

Bu sorunun cevabını Püdey Ata'nın gözlerinde arıyordu. "Ya ne yapacaktın? Katliam mı? Unutma o ordunun içinde, senin ordundaki eratin akrabaları, dostları vardı. Bu kadar Hun kanı dökmek yeter. Bu kadar kan yeter!" "Ya şimdi, Hohanyeh Çin'in desteğini alıp yenden üzerime gelirse!" "Kolay kolay yapamaz bunu. Ama yaparsa sen de gereğini yaparsın! O zaman yok edersin onu. Haklı olarak. Ben Çin'in, ona beklediği desteği vereceğini sanmıyorum. En azından şimdilik..." "Nereye gitti dersin Atam? Acaba nereye yerleşecek?" "Duyarız yakında. Odur ki Çin sınırına yakın bir yere yerleşir. Ama o kadar orduyu, eri, askeri orada besleyemez. Bakalım ne yapacak?"

Çiçi Tanhu ilk adımını atmış, Ulu Tanhu Mete'yi izlemiş ve onun başkentinde, onun tahtına oturmuştu. Şimdi ne yapacakü? Mete Tanhu Çin'e akın yapmıştı. Ama bu kadar az değildi adamı. Çin öyle kırk elli bin erle dize getirilemezdi. Üç yüz, dört yüz bin savaşçı çıkarırdı karşıısına.

"Ne yapacağım?"

"Biraz da biz oyalayalım Çin'i. Onu taktiği ile vuralım. Yanaşalım! Dostluk gösterelim!"

"Ne? Çin'e dostluk göstermek mi? Asla!"

Gözleri çakmak çakmak alazlar saçıyordu Çiçi'nin. Çin'in adımı anılmasına bile tahammülü yoktu.

Püdey Ata anlatmaya çabalıyordu.

"Tanhu olmak başka bir şeydir Çiçi Tanhu. Sadece erlik, yiğitlik, dürüstlük yetmez. Olanları okumak, duruma göre tavır almak, budunlarla onların kralları ile gerektiğinde gerektiğince konuşmak, davranmak gerekir. Bunu sakın unutma!"

"Diğer budunlarla gerektiğince konuşmak... Tamam, ama atam, Çin başka! Çin dürüstlük bilmez. İşi gücü oyun. Kancıklık."

"Ben de onu diyorum ya! Çin ile oynarken Çin'e göre oynayacaksın!"

"Bu iş bana çok ağır gelir atam! Yapamam!"

Tayun, Orhun'da süren bayram havasından mutlu, yoldaşlarıyla bir aradaydı. Büyük şölen vardı. Uzun süredir böylesine bolluk görmemişlerdi. Etten, kımızdan alabildiğine yararlanmak için nerede bir od görürlerse, nerede bir et pişiriliyorsa o yana kayıyorlardı. Ellerinde tahta kadehleri, genç kızların sunduğu kımızla, şarapla doldurup içiyorlardı. Utku sarhoşu olmak böyle olsa gerekti. Yer yer oynanan kılıç oyunlarına, rakslara katılmayı da ihmal etmiyorlardı.

Orhun onları hoş karşılamıştı.

Onlar da Orhun'a hoş gelmişlerdi. Savaş çok uzakta olmuş, halk hissetmemişti bile. Hohanyeh Han'ın yakınları, erleri her şeylerini alıp terk etmişlerdi Orhun'u. Çinli de kalmamıştı hiç. Çiçi Tanhu'nun Çm düşmanlığı o gelmeden etkisini göstermişti.

Hohanyeh Han'la birlikte, budunundan göçenler çoğunluktaaydı. Simdi konuşulan iki şey vardı. İlki bu kadar kalabalık bir göçün nereye gideceğı, nerede rahat edeceğıydi? Çeşitli söylentiler yayılsa da bütün işaretler Çin'i gösteriyordu. Çin, Hohanyeh'i kabul edecek miydi? O kadar budunu alacak mıydı surların içine?

Çin'i tanıyanlar buna ihtimal vermiyorlardı. İkinci konu ise Hohanyeh'in Çinli eşinin, giderken Hunların değer verdiği pek çok şeyi beraberinde götürdüğüydü. Bunların arasında Yü-eçi kralının altınla kaplanmış kafatası da vardı. O, Orhun'da kalması gereken bir emanetti. Nasıl alıp götürürdü onu Ninghu-Yenşi Hatun?

??? Kartal Savaşçıları meydana çıkınca, kılıç oyunu yapanlar naralar atarak bu usta savaşçıların hünerlerini izlemeye ve onlara eşlik etmeye başladılar. İkili, dörtlü, sekizli olarak karşılıklı eşleşen Kartal Savaşçıları büyük cesaret isteyen gösterileri ile herkesi hayran bırakıyorlardı. Genç

Alpar da kılıç oyunundaydı. Tayun bu genç yoldaşının hareketlerini izlerken mutluluktan uçuyordu. Bir konu daha mutlu ediyordu Tayun'u: Savaşta aynı obadan yola çıkan yoldaşlarından kimseyi kaybetmemişti. Savaş alanında dolaşmış, yoğlanan yiğitler içinde Hohanyeh Ordusunda yer alan obada aynı sınavda yarıştığı, birlikte Kartal Tüyü taktığı savaşçılardan üçünü bulmuştu yerde. İkisi Çupka ve Toksu onbaşlılardı. Çok üzölmüştü onları öyle kanlar içinde görünce. Ama

savaştı bu. Sonunda birileri ölecekti. Yiğitleri hak ettiği şekilde uğurlayarak son görevini yapmıştı Tayun. Kimbilir kendi yazgısında neler yazıyordu. Aktan Ata geldi aklına. Atası, anası, abası, karındaşları geldi. Artık onları görme ihtimali vardı. Orhun onlarındı. Burada, bu kadar fazla savaşçı kalmayacaktı nasılsa. Önemli bir kısmı yurtlarına geri dönüp uruglarına kavuşacaklar, sürülerine bakacaklardı. Evdeş edinenler de olacaktı mutlaka.

Kısa süreli izin alsalar da Urul Ağası orada kalmak zorundaydı. Tayun da... Onlar her zaman Han'a yakın olacaklardı.

Çok isterdi obasının bu yana göç etmesini. Atasım Orhun'da görmeyi? Acaba olur muydu bu dileği? Atası gelir miydi? Oba Atbaşı bu karar için önyak olur muydu?

Gece indi Orhun'a, fakat Orhun gündüz gibi aydınlık. Sakçılar,, yerlerinde, nöbette kalmışlar, nöbetlerinin biteceği, şölene katılacakları zamanı bekliyorlardı. Şölen sürüyordu. Tangda zamanına kadar süreceğe benzerdi.

Savaşçılar yorgundular. Henüz ordugâhları tam kurulmadığından buldukları yerlerde bekleyeceklerdi güneşi. Ardından yeniden yoğun ve hızlı bir çalışma başlayacaktı. Düzeni kurmak ve sağlamak zorundaydılar. Hun devleti düzen bekliyordu ve Gök Tanrı Bunun için Çiç Tanhu'yu seçmişti.

Nasıl oldu bilemediler. Obadan gelen bütün Kartal savaşçıları bir araya gelip büyükçe bir od'un çevresinde

yerleştiler. Aralarına sonradan yakın oldukları, yoldaş bildikleri erler de katılmıştı. Bir yandan yorgunluk, bir yandan olanlar, öte yandan olacaklar üzerine konuşmaya başladılar. Od'un alazları onlarda hem hüzün uyandırıyordu hem neşe. Yaşanmışlar ve bugün arasında gidip geldi sözcükler. Neler olmuştu neler.

Tayun, o gün uzun zamandır ilk kez Kulpa ile birlikte tuttukları od nöbetini haürladı. Kulpa'yı düşündü. Yaralıydı. İyi olmuş muydu acaba? Onunla yine karşılaşacak mıydı?

"Ulu Kam! Ne yapıyordur acaba şimdi?" diye sordu birden bire. Obadan gelenlerin tanıdığı, bazılarının tanımadığı bu isim geçince, bir Kam'dan söz edince sustu bütün sesler. Gecenin ortasını geçtikleri bu anda Ulu Kam ne yapardı ki?

"Kamlar uyur mu?" diye sordu biri.

İlginçti. O ana kadar Tayun düşünmemişti bunu. Aklına takıldı. Orada, en kıdemli ordubaş olarak, bu sorunun cevabını onun bilmesi gerektiğini düşünmüş olacaklar ki hepsi gözünü Tayun'a dikti. Sadece Gürbüz Onbaşı'nın yüzünde bilmiş bir gülümseme vardı. Çok eski bir anının canlandırdığı bakışları yakaladı Tayun.

"Bırak şimdi o konuyu!" diye güldü Tayun. Diğer erler bu iki yoldaş arasındaki gizemli sözleri, bakışları algılamış, sebebini anlamaya çalışıyorlardı. Bütün heyecanı ve gençliğı ile aüldı Alpar.

"Ne oldu Yüzbaşım! Anlatın ne olur!"

Bu sefer kakhahalarla güldü Gürbüz. Olanların ilginçliğini pekiştiren, belli eden bir gülüştü.

"Bu kadar açık ettin artık. Anlat bari de rahatla!" dedi Tayun gülerek.

"Sen anlat yüzbaşım, sen daha iyi bilirsin!" diye bütün başların yeniden Tayun'a dönmesini sağladı Gürbüz. Tayun karşılık verdi.

"Buradaki herkes bilir ki, sen bu işi benden iyi yaparsın! Hadi anlat!"

Yeniden o ünlü kakhahalarından birini patlattı Gürbüz.

"Yeni yetmeydik daha!" diye söze başladı "Bilirsiniz, ben güreşte hepinizi yenerdım!" dedikten soma kollarım kaldırıp pazularını şişirdi "Şimdi de yenerim ya!"

"O biraz zor" diye takıldı Usuk. Ağırlığı, neredeyse Gürbüz'ün üçte biri kadardı. Bir ona bir Gürbüz'e bakıp güldüler. O pek konuşmayan onbaşı Usuk, yüzünde muzip bir gülümseme ile Gürbüz'ü konuşmaya zorluyor, takılmayı sürdürüyordu.

"Eski günler geçti. Sana meydanı dar ederim gerekirse!"

"Ne?" diye şakadan hiddetlendi Gürbüz "Hadi kalk bakalım! Kozlarımızı paylaşalım!"

"Şaka bir yana ben seni epeyce zorlardım!" diye araya girdi Yarı. Onun cüssesi de Gürbüz'ü aratmazdı "Bugünyleneceğimi düşünüyorum!"

"Oho!" dedi Gürbüz "Meğerse ne kadar öç almak isteyen varmış benden. Demek ki en kısa sürede er meydanına çıkacağız ve bu sefer..." Kahkaha patlattı "Bu sefer sen Usuk onbaşım, sen Yamı, ikinizle birlikte güreşeceğim. Bir kolumla seni, bir kolumla da seni tutup..." Anlatırken öyle kendinden geçiyordu ki, görenler koltuklarının altında birer boyun olduğunu ve onları sıkımayı sürdürdüğünü sanabilirlerdi.

"Hadi Gürbüz Ağam!" diye sözümü kesti Alpar "Şu, az önce başladığın konuyu anlat. Ben çok meraklandım. Kam'lar uyur mu, uyumaz mı?"

"Uyumazlar!" dedi oradan biri bilgiç bilgiç lafa karışıp "Onlar bir uyursa, bu son uykuları olur!"

"Neden?" dedi Alpar heyecanla. Bilgiç bilgiç konuşan er sürdürdü konuşmasını.

"Çünkü uyurlarsa kötü ruhlar..." dedi ve durdu. Ürpermiş haliyle çevreyi kontrol etti. Hepsi de iyi bilirdi ki gecenin o vakti od başında olsalar da kötü ruhlardan söz etmek iyi olmaz.

"Şimdi boşver o konuyu da, yaman güreşçi Gürbüz, şu başlarına gelenleri anlatsın"

Hepsi yeniden Gürbüz'e döndüler. O kaldığı yerden sürdürmeyi tercih etti konuşmasını.

"Bildiğiniz gibi, ben güreşte hepinizi yenerdim ki yine yenerim!" dedikten soma oradaki herkesi süzdü. Bu sefer sözünü kimse bölmedi.

"Bu da" dedikten soma düzeltti "yani Tayun Yüzbaşı da o zamanlar çelimsiz, ufak tefek bir çocuk. Benimle güreşmeye hiç yanaşmazdı. İlla da ok yarışı yapacak benimle, ya da at yarışı... Neyse, o gün baharın son günleriydi. Değil mi yüzbaşım!"

"Evet!" diyerek onu onayladı Tayun.

"Yaylaya gitme hazırlıkları başlamış. Benim atam demiş ki bana 'Var git av yap! Hünerini göster!' Hani bütün yeni yetmelerden beklenir ya, ilk sürekle avına kadar kendini iyice yetiştiresin diye... Aldım yayımı, atamın armağanı ilk yayımdı... Atımı almaya gittim tavlaya ki baktım Tayun da, yani yüzbaşım da orada. Atım eğrelemiş, 'Hayrola!' dedim. Atam av eti istedi' dedi. Tesadüf işte. Biz birlikte çıktık hani o karlı tepenin ardındaki orman var ya..."

Bir anda gözler od'a kilitlendi. Orada bulunan, aynı obadan gelme savaşçıların hepsi de odun içinde o orman görmeye çalışır gibiydiler. Hepsi bu anımın bir parçası oluvermişlerdi. O kadar çok ortak yanları vardı ki. Neredeyse içlerinden birini silseler, anılarından büyük bir parça yok olup gidecekti.

"Ormana daldık dörtünl. Atlan bağladık bir ağaca. Sürekle avı değil ya bu, sessiz olmak gerek. Birlikte, elimizde yaylar, ok yerleştirilmiş, atmaya hazır... Amacımız şöyle iri boynuzlu bir geyik avlamak..."

"Ne?" diye kesti bu konuşmayı Usuk Onbaşı "Atıyorsun ama bu kadar da atma. Sen o yaşta geyik vuracaksın öyle mi?"

Bu takılmaya kızdı Gürbüz. Tayun'u işaret ederek "İşte yüzbaşım burada. Sor!"

"Evet!" dedi Tayun "Çocuk aklımızla niyetimiz oydu ama o gün sadece bir tek tavşan vurabildik!"

Kahkahalarla inledi her yan. Biraz bozulmuştu Gürbüz. Sertçe baktı Tayun'a. Bir şey diyemedi, ama bakü işte. Tayun "Ben ne yapayım?" der gibi ellerim iki yana açü.

"Neyse!" diyerek sözünü sürdürdü Gürbüz "Yüzbaşımın da söylediği gibi, ben bir tavşan vurdum!"

"Ne?"

Bu sefer sözü kesen Tayun oldu.

"Sen mi vurdun tavşanı?"

"Evet!"

"Peki sen vurdun da, neden ben götürdüm atama? Sen neden söz yedin atandan?"

Yeniden başladı kahkahalar. Gürbüz iyice kızdı.

"Anlatmıyorum!" dedi "Böyle sözümü kesecekseniz anlatmıyorum!"

Gürbüz'ün yaptığı naza karşılık hemen geldi. Sözünü kesmemeye söz verdiler. Yine bir kahkaha patlattı Gürbüz. Başladı kaldığı yerden anlatmaya. Bu sefer gözlerini Tayun'a dikmişti.

"Ben bir tavşan vurmuştum. Şimdi o tavşanı nasıl vurduğumu anlatmaya zaman yok, ama ben vurdum. Bir okla, bir tek ok atımıyla... Aldım vurduğum tavşanı, bağladım kemerime. Yanımda Tayun Yüzbaşım, güneş indi yere. Hava karardı. Artık av falan bulmak mümkün değil. Ama benim tavşanım var! Tayun Yüzbaşı'mm eli boş. Öyle değil mi Yüzbaşım!"

Bunu söyleyip dikkatle baktı Tayun'a. İpler elindeydi. Tayun'un korkusu, olanları kendince anlatırken, Ulu Kamla ilgili konuyu da yine aynı şekle sokarsa... Konunun açıldığına pişman, isteksizce başını salladı.

"Ben dedim ki 'Bu avla obaya girersek, bizi de biri görürse, yarın alay konusu oluruz! Havanın iyice kararmasını bekleyelim!' Tayun

Yüzbaşım da kabul etti bu fikrimi. Biz atların yanına varıp beklemeye başladık. Derken bir uyku bastı üzerimize ki ikimiz de uyuyup kaldık Ne kadar uyuduksa farkında olmadan..."

"Çok tuhaftı..." diyerek sözü aldı Tayun "Çok tuhaftı. İlk kez başıma böylesi geliyordu. Gecenin güne dönen zamanlarında birinin yam başımda konuştuğunu duydum. Bir ses 'Ava giden erler, avlanmaya mı uyumuşlar? Bu nasıl avsa neredeyse avcılar av olmak üzere!' diyordu"

"Ben de duydum aynı sesi! Düş görüyorum sanıyordum!" diye sözü alıp sürdürdü Gürbüz "Şöyle bir gözümü araladım ki... Ulu Kam ya-mbaşımıza çökmüş,

konuşur! Hemen fırladım! Ben fırlayınca gürültü yapmı-
şım ki Tayun da uyandı. İlk gördüğüm şey..."

Tayun o am yaşıyor gibi aldı sözü.

"Yani başımda yatan bir hayvan fark ettim. Büyük
bir hayvan... Biraz dikkatlice baktım, pars... Boz, kara
benekli kürkü içinde öylece yatıyor. Şaşkınlık içinde ne
yapacağımızı bilemeden öylece kalakaldık. Ulu Kam'm
o alaycı bakışını hiç unutmam. Bize dedi ki 'Biriniz uyur-
ken bir diğeriniz uyanık olun bari'. Soma kalktı, yürüdü
gitti."

Heyacanla aldı sözü Gürbüz.

"Yani Ulu Kam, biz öylece uyurken bizi av yapacak
parsı öldürdü ve uyanana kadar başımızda bekledi. Bir
de, çok önemli bu, parsın üzerinde ne bir ok ne de bıçak
izi..."

"Kan da yoktu!" diye bitirdi Tayun.

Artık kimse gülmüyordu. Herkese denk gelmeyecek
güzellikteki bu anı büyülemişti hepsini. Söyleyecek söz
bulamıyorlardı. Ama söz bulan biri çıkardı ne de olsa.
Yine o er konuştu.

"Demek ki Kamlar uyumaz!" dedi.

"Belki uyurlar, ama bizim gibi değil!" diye düzeltti
Tayun.

"Pars, Ulu Kam'm öldürdüğü pars ne oldu? Aldınız
mı postunu?" diye heyecanla sordu Yarı.

"Nerde bizde o cesaret?" diye cevapladı Gürbüz "Kam'm avına ilişmek ne haddimize. Orada öylece bıraktık!"

Güzel bir anıydı. Bilenler Ulu Kam'ı, onun hayatlarındaki etkisini düşünüyorlardı.

Acaba Ulu Kam ne yapıyordu şimdi. Neyle uğraşıyordu? Uma aniden başka bir soru atıverdi ortaya. "Ulu Kam bizim obaya nasıl gelmiş? Ne zaman gelmiş?"

Başka bir yanda od'un çevresinde...

Üç er keyifli bir sohbet içinde...

"Her kavgaya başlarken, içimden, 'Bu benim son kavgam olacak!' galiba diye düşünürüm. 'Bu son kavgam olacak! Üzerime yağın oklardan biri denk gelecek bu kez. Bağrımdan alacağım yarayı. Çok çekmeden, atımdan yuvarlanacağım. İlk yanıma koşan kim olur acaba?"

Duygularım böylesine içten dile getiren Ebrük Onbaşı'ya cevap vermek için acele etmedi kimse. Senge hiç yapmayacağı bir şeyi yapıp Yanal'a takıldı.

"Genelde Yanal Onbaşı, savaşta sana yakm durur ama... Kafası her zaman esrik olduğundan, acunu biraz değişik gördüğünden sanmam ki yanma ilk koşan o olsun!"

"Neden?" diye söyleneni ciddiye aldığım belli etti Yanal "Neden? Elbette ben koşarım ilk..."

"Koşamazsm!" dedi Senge "Dedim ya, esrik aklınla ne olup bittiğini anlayana kadar, zaman geçer!"

"Ya sen!" diye sordu Ebrük "Sen de koşmazsın! Çünkü hep en ön saftasın. Ben yetişemem sana. Anlaşıldı ki bağırma bir ok alıp aümde yere yuvarlandığımda kimse gelemeyecek yanıma!"

"Ben gelirim!" dedi bildik bir ses "Hiç meraklanma! İlk ben gelirim yanma!"

Üç yoldaş başlarını kaldırıp bakılar sese. Uzaktan tanıdıkları, pek yakm olmadıkları Penge Onbaşı... Hiç yadırgamadılar bu katılımı. Yer açılar od'un başında. Penge yerleşirken Ebrük üsteledi. "Söz mü?" "Söz!" Hepsi içtikleri kımızın etkisindeydi. Kahkahalarla yinelediler söylediklerini. "Söz mü?"

"Söz!"

Bu kez itiraz Yanal'dan geldi.

"Olmaz!" dedi "Boşuna söz verme. Yapamazsın! Çünkü sen bizimle aynı yüzlükte bile değilsin!"

"Olsun!" dedi Penge "Söz verdim! Ben sözümü mutlaka tutarım. Bir yolunu bulup..." Sonra birden aklı başına geldi "Ama ya ben önce düşersem!"

"İşte ona da söz vereceksin!" dedi gülerek Senge "Ebrük'ten önce düşmek yok!"

"Söz!"

İlteper Yüzbaşı için buruk bir utkuydu bu yaşadığı. Hala biraz el hissediyordu kendisini. Oysa hiç ayırımsız kabul görmüştü. Özellikle Tayun Yüzbaşı ona çok yakın olmuştu. Hem ezliyor hem de kendini rahatlamaya çalışıyordu.

"Benim suçum değil ki! Ben görevimi yaptım. Bugün gördüler İlteper'in ne yiğit olduğunu!"

Yalnızdı. Bir kenarda günün olmasını bekliyordu. Gün neler doğu racakü acaba.

Güz serinliğinin etkisini hissedince, kalktı yerinden. Sakin bir od başı aramaya başladı. Kalabalıkta olmak istemiyordu. Genel de ordugâhın ortasına yakın yerler kalabalık, kıyıları sakin olurdu. Dışa doğru çevirdi yönünü. Bir iki od'u geçti. Sonunda tek başına birinin oturduğu od'a yanaşü.

"İzin var mı yiğidim?"

Dizlerini kucaklamış, çenesini dizlerine yaslamış oturan er. Gözlerini kilitlediği od'dan ayırıp, başını kaldırıp bakü.

"Buyur! Otur!" dedi.

Usluca yerleşti İlteper.

"İlteper!" dedi "Yüzbaşı İlteper!"

Kendini tanıtma gereği duymuştu.

"Dolgan! Yüzbaşı!"

Bir süre sustular. Ellerini od'a uzaüp ısıttı İlteper. Birden Dolgan'la Sertleşmek isteği duydu içinde.

Çok uzun zaman oldu mu Çiçi Tanhu ile birlikte? Yalnızca kendini el bellediği için Dolgan'ın en azından "On bahar" demesini bekliyordu. "Yok!" dedi Dolgan "Yeniyim!" Heyecanlandı İlteper.

"Bende... Zaman zaman kendimi çok kötü hissediyorum bu yüzden!" Başını kaldırıp onun gözlerine bakü

Dolgan. "Ben Tuçi Han ordusunda onbaşıydım. Tuçi Han yenilip uçmağa varınca..." Tuçi Han'm kendini öldürdüğünü söylemek istememişti "Hohanyeh Han ordusuna kaülmak istemedim. Hansız kalmak da istemedim..." İlteper çok yakın hissetti kendini.

"Ben daha yeniyim!" dedi "Kencen Han... Yaralandım. Uçmağa varmak isterdim ama..."

Anlaşılmaz bir yazgımın çeşitlemeleri ile bir araya gelmişlerdi. Bugün savaşıırken, savaştan soma utkuyu paylaşırken fark yoktu aralarında. Ama geçmiş sürekli acıyan bir yara gibiydi. "Bir bitse şu savaş!" dedi Dolgan. "Bu savaş bitmez!" dedi İlteper. Bu kadar umutsuzluğu kabul etmek istemedi Dolgan. Umutlarını açıklama gereğini duydu. "Eğer Çiçi Tanhu birliği sağlarsa..." Fikir yürütmekte bile zorlanarak dost oldular.

Ertesi gün Tümenbaşlarına iki başvuru yapıliyordu. Penge, Senge, Yanal ve Ebrük onbaşılar aynı yüzlükte; Dolgan ve ilteper Yüzbaşılar da aynı binlikte yoldaş olmak istediklerini bildirdiler. Utku kazanmış bir ordu, erlerine bu hakkı tanımakta zorluk çıkarmadı.

HOHANYEH ÇİNE BAĞLANMA DERSİNDE

"Hiç bu kadar yalnız olmadım ben! Hiç bu kadar yalnız ve güçsüz olmadım. Babam Huluku Tanhu'nun koruyucu eli hep üzerimdeydi. En zor anlarımda da Ulu Hatun'umun atası yanımda oldu bütün gücüyle..."

Çiçi Han'a yenilen Hohanteh Tanhu böyle düşünüyordu. Yıkılmış gururunun yanısıra geleceğe olan inancı da yıkılmıştı.

"Keşke geri çekilmeseydim. Savaş alanında ölseydim. Ya da Tuçi Han gibi..."

Yapamamıştı. Orhun'dan ayrıldıktan sonra, güneye dönmüş, ordusu ve onunla birlikte olmak isteyen budunuyla, Çin'e doğru yol almıştı. Başka gidecek yeri yoktu.

Sonunda Çin'in kuzeybatı sınır bölgesine ulaştı Hohanyeh. Hunla-rın Ordos, Çinlilerin Pingçu dediği bölgede yer tutup yerleştirdi halkını. Ardından gelen olmamıştı. Berke Ata'nın dediği çıkmış, Çiçi Han, kırıcı ve yok edici davranmamıştı. Burada kalabilirdi. Kalıp yerleşebilirdi.

"Budunumla birlikte buraya yerleşmem zor! Ama Çin İmparatoru mutlaka ilgilenecektir benimle, budunumla! Yoksa bunca insan, bunca er, at, sürüler... Mümkünü yok doyurmaz Ordos bizi! Çin el uzatmazsa..."

Bir Hun Tanhu'su umudunu Çin İmparatoru'na bağlamıştı. Orada yaşaması, budunun yaşaması Çin'in yardımına ve desteğine bağlıydı. Ordos'u yurt bilecekti Hohanyeh'in ordusu ve halkı. Başka yer yoktu onlara. Eğer Çin yardım etmeyi reddederse...

"İşte o zaman çok zora düşeceğim!"

Çaresizlik ve çözümsüzlük onu ve budununu bekliyordu.

Aynı anlarda Çin Sarayı'nda...

İmparator Hsüan-Ti beklediklerinin ve planladıklarının tamamen aksine olan gelişmeler için Büyük Vezirine çıkışıyordu. Büyük Vezir Cheng-Yen Che, çaresizlik içinde çözüm üretmeye çalışıyordu. Başı hala vücudunun üzerinde duruyorsa, hala yaşıyorsa, bunu yine çaresizliğe borçluydu. Yeni bir planla Çin İmparatoru'na ulaşabilecek bir kişi çıkarsa o makamda oturamazdı Cheng.

"Bu kadar yanlış sonuçlanacak bir işin, buradan, bizden çıkması akıl almaz bir iş! Size kalsa her şey yolunda gidiyordu. Suç bende ki... Size güvendim!"

Kendisine kızıyordu İmparator. Kandırılmışlık duygusu içinde... Büyük Vezir yalvarıyor, durumu kurtarmaya çalışıyordu. "Haklısınız efendimiz; ancak ne olur kendinizi suçlamayınız. Bu işin sorumlusu benim. Bütün suç bende... Size önerdiğim her şeyi kabul ettiniz. Emir buyurun ayrılalım görevimden!" "Ayrılmak... Keşke bir çare olsaydı bu! Keşke sizin ayrılmanızla Çiçi sorunu çözülsedydi! Hayır, Büyük Vezir Cheng! Kaçmak yok! Bu işi yoluna koymadan, ölmek bile yok. Yasak size." "Siz nasıl dilerseniz Yüce İmparatorum!"

Bu durumun sorumlusu Cheng'di ama eğer çözüm bulunacaksa bunu da Cheng bulurdu ancak.

"Söyle bakalım, bu sefer ne gibi güzel fikirlerin var? Nasıl kurtulacağız bu Çiçi belasından? Bu Çin düşmanı sözde Tanhu'yu, nasıl yok edeceğiz?"

Alaycı bir ses tonu ile söylemişti bütün bunları. Çok bozulan ve ne yapacağım bilemeyen vezir, işin içinden nasıl çıkması gerektiğini düşünüyor ve imparatora sunacağı yeni önerilerin onu ikna etmesi için dua ediyordu, içinden.

"Efendimiz, aslında planladığımız her şey bir bir yerine geldi. Hepsini gerçekleştirdik. Ama..."

"Ama sonuç hüsrana oldu! Neden?" "Çünkü efendimiz, biz bu planları yaparken, normal, bizim gibi yaşayan, bizim gibi düşünen ve davranan budunlara göre yaptık. Oysa karşımızdakiler Hun..." "Barbarlar..."

"Evet efendimiz! Barbarlar! Ne yapacakları belli olmayan göçebeler. Bakın, beş hakanların kavgasında, hiç dikkate almadığınızı Han, Çiçi'ydi. Çünkü ordusu yoktu. Yanında birkaç bin savaşçı ile batıda, oradan oraya göçerek varlığını sürdürme çabasıındaydı ve biz o zamanlar gerçekten umut gördüğümüz Hohanyeh'i destekledik. Haklı da çıkük. Hohanyeh Tuçi Han'ı yendi ki en güçlü handı o. Hatta gelip Orhun'a yerleşti. Daha fazla büyümesin ve başımıza bela olmasın diye Çiçi Han'ın üzerine Kencen Han'ı gönderdik, ama Çiçi kazandı işte. Üstelik ordusunu artırdı ve Hohanyeh'i de yendi..."

"Hohanyeh... Tanhu..." Deyip acı acı güldü Hsüan-Ti... Şimdi sınırlarımızda, yanında bir sürü silahlı Hun, aç kalması muhtemel bir halk... Nerede şimdi onlar?"

"Bizim sımr bölgemize yakın, Pingçu bölgesinde... Uzaktan gözlüyoruz!"

"Orası onların sürülerini, atlarını, insanlarını beslemeye yetmez ki. Aç kalırlar orada ve aç kalınca ne yapacakları belli. Hemen en yakın Çin iline akın... Hohanyeh'i orada, o halde tutamayız!"

"Ama efendimiz; bir de başka bir açıdan bakmanızı dilesem sizden!"

"Hangi açıdan? Hunların yüzyıllardır davranışları aynı değil mi? Başka aç mı var?"

"Size akıl vermek asla haddim değil Yüce İmparatorum, ama Hohanyeh'in orada olması, bize yakın olması adeta bir sigorta Çin için. Çiçi tehdidi karşısında bundan daha güzel bir tampon olur mu? Çiçi Han bize saldırırsa, Hohanyeh ile karşı karşıya gelecek!"

"Ya doğrudan Hohanyeh'i yok etmek isterse!"

"Bu sefer de bizden çekinecek. Çünkü biz hala Hohanyeh'in yanında olduğumuzu göstereceğiz."

Bir süre düşündü İmparator Hsüan-Ti. Tampon bölge uygulamalarına yabancı değildi Çin siyaseti. Daha önce de çeşitli barbar kavimler, bir diğerine karşı tampon olarak kullanılmışlardı.

"Ama yine de çok kalabalık Hohanyeh'in halkı. Ordusu da... Bunları orada tutmak, beslemek, kontrol etmek zor!"

"O halde dağıtalım efendimiz! İstedığımız, bize lazım olan kadarını Pingçu'da tutalım. Diğerlerini dağıtalım.

Hatta Hohanyeh'e ordusunun çoğunu terhis ettirelim. Sürülerinin başına dönüp üretime katılsınlar.

Hohanyeh'in bize tam olarak tabii ve bağlı olmasını temin edelim. Burada kuzey batımızda küçük bir Hun tampon devleti oluşturalım."

"Hunlan Çin'e bağlamak... Çok güzel bir fikir! Fakat Hohanyeh Tanhu bunu kabul etse de Hun soyluları karşı çıkar. Kurultaydan böyle bir karar çıkmaz. Gururludur Hunlar."

"Biz de kaleyi içten fethederiz efendimiz. Birilerini satın alır ve kurultayda konuştururuz. Hatta daha da ötesi, eğer Hohanyeh bize bağlanmayı kabul eder ve dediklerimizi yaparsa, aynı şeyi Çiçi'den de isteriz. Kabul etmezse tehdit ederiz. Sıkıştırır, zorlarız."

"Çiçi'nin yola geçeceğini sanmam, ama şu an söyledikleriniz bana oldukça mantıklı geldi Sayın Büyük Vezir. Önceden söyledikleriniz de manüklüydü ya ... Olanlara uymadı tabii. Şu an başka çaremiz yok biliyorum ve bu plana da onay veriyorum. Bir an önce yapın söylediklerinizi! Ama acele edin!"

Başlangıçta başının tehlikede olduğunu gören, hatta İmparatorun huzuruna çıktığında öldürüleceğini düşünen Büyük Vezir, kazandığı utkunun sarhoşluğundaydı.

"Yüce affınıza sığınarak, siz yüce imparatorumdan bir dileğim daha olacak efendimiz!"

"Neymiş o?"

"Eğer Hohanyeh Tanhu, kurultayından bize bağlanma kararım çıkarırsa sorun değil de eğer kurultayda bu karan aldıramazsa, onu saraya davet edelim. Onurlandıralım. Huzurunuza kabul edin Hohanyeh'i. İnanın bana bunun sonuçları tahmin edemeyeceğimiz kadar iyi olacaktır!

Ordos...

Hohanyeh'in ordugâhı...

Dağlar taşlar, her yan çadırla dolmuştu. Bu kez, o bilinen Hun Çadır disiplini bile yoktu ortalıkta. Yalnızca Tanhu ve uruğunun yaşadığı yer çitlerle çevrilmiş ve bölrilerce korumaya alınmıştı. Büyük bir karmaşa yaşamıyordu. Dar bir alana sıkışmış budun, savaşçılar, sürüler yaşama savaşında birbirleri ile mücadeleye girmişlerdi. Geniş bozkırlara, ovalara, dağlara alabildiğine özgürce dağılmaya alışmış, bir halk Ordos'u yurt edinmekte zorlanıyordu. Budun arasında, gerj dönüp, Çiçi Tanhu'ya sığınma söylentileri yayılıyor, zaman zaman küçük çaplı kopmalar oluyordu. Hohanyeh Han çaresizdi. Kendisine yeni bir Ayguçi seçmişti Berke Koca'nın yerine, Kondubay Tarkan... Adma yaraşır bir çaba içinde budunu kondurmaya çalışıyordu Ayguçi. Direnmelerle karşılaşılıyor, zaman zaman savaşçılarla halk arasında kavgalar çıkıyordu.

"Her şey düzelir. Sen merak etme Ulu Tanhu!" diyerek Hohanyeh Han'ı rahatlatmaya çalışsa da durumun hiç de iyi olmadığı okadar belliydi ki. Bu arada

Hohanyeh'in Çinli Hatun'u Ningu-Yenşi, sürekli olarak ulak gönderiyordu Çin'e.

"Çok sıkıntıdayım! Tanhu; ordusunu, budununu kaybetmek üzere. Büyük bir huzursuzluk var. Daha fazla dayanamayacak Hohanyeh Han. Yardım gönderin!" diyordu çağrılarında.

Hun ülkesini iki Tanhu yönetiyordu. Biri Çiçi Tanhu ki, Orhun'u ele geçirmişti. Diğer Hohanyeh Tanhu ki, şimdi Çin sınırına yakın Ordos'da yaşamaya ve düzen kurmaya çalışıyordu. Çiçi Tanhu yükselirken

Hohanyeh Tanhu'nun yıldızı düşüyordu.

İşte tam o sıkıntılı günlerde Hohanyeh Han'ı ziyarette geldi Çin Elçisi Wu-se... Adeta umut da onunla birlikte gelmişti. Bu darmadağınık yaşantının içinde Hohanyeh'in otağına doğru yürürken düşünüyordu.

"Kısa bir zaman önce konuştuğum Tanhu ile aynı insan olmasına rağmen artık o kadar da saygıyı hak etmeyen bir Tanhu ile görüşeceğim. Bakalım bu kargaşadan nasıl çıkacağız? Bakalım bu kargaşadan Çin'e nasıl bir yarar sağlayacağım?"

Belki yenik Hun Tanhu'suna eskisi kadar saygı duyulmuyordu, ama yine de armağanlarda, yiyecek ve içecekte kısıtlama yoktu. Çin, Hohanyeh'e sahip çıktığını gösteriyordu gönderdiği büyük yiyecek kervanı ile. Bu kervanın varlığı bile bir şeylerin düzelmesine yardımcı olmuştu Ordos'ta...

Hiç bekletilmeden otağa alındı Elçi Wu-se. Bu sefer abartılı törenlere, saygı gösterilerine gerek görülmemişti. Baş yerde girdi otağa, tecrübeli Çin Elçisi. Yüzüne mahzun, sevimli bir gülümseme oturtmuştu. Gayet alçak sesle ve saygılı konuşuyordu.

"Çin İmparatoru Yüce efendim adma, Hun Tanhu'sunu selamlarım. Onu burada, daha yakınında gördüğü için mutluluklarını bildirir Yüce İmparatorum. Hoş geldiniz, beraberinizde kut getirdiniz!"

Hunların hoşuna gidecek geleneksel övgü sözcüklerini bilerek kul lanmış, ama bu bile mutlu etmedi Hohanyeh'i. Elçi Wu-se başını kaldırıp baktığında karşılaştığı gözlerde umutsuzluk gördü. Çok üzgündü Hohanyeh Han. Bütün kaüliğine ve aldığı eğitime rağmen Elçi Wu-se de üzülmekten alı koyamadı kendini. Kısa hatır konuşmalarından sonra asıl konuya girdi.

"Çin İmparatoru Yüce efendim, geleceği ve buradaki durumunuzu konuşmam ve çözümler üretmem için görevlendirdi beni. Çin Büyük Veziri Cheng-Yen-Che'nin hazırladığı..."

Çin Büyük Vezirinin önerilerini, özellikle onun adını vererek ortaya koymuştu Wu-se. Bu geleneklere aykırı bir tutumdur. Tanhu otağında, onun kendini denk gördüğü hatta kendini onun üzerinde hissettiği Çin İmparatoru hariç, daha alt kurda birinin adının geçmesi töreye aykırıydı. Ama Çin her zaman yaptığı gibi durumdan yararlanıp, Hohanyeh'in yenilmiş bir Tanhu

olduğunu yüzüne vurmaktan geri durmuyordu. Yenik bir Tanhu, bu tip davranışları hak ediyordu. Hohanyeh Han, Çin'in gözünde bir derece aşağıya düşmüştü. Tanhu'ydu ama öylesine bir Tanhu... Neredeyse onu, Çin Büyük Veziri'ne yakın bir unvanda tanımakta bir engel görmüyordu Çin.

Hohanyeh'in yanında, Wu-se'yi dinleyen Kondubay Tarkan'ın içi sızlasa da yapacak bir şeyi yoktu. Şu dar zamanda, bir an önce yapılması gerekenler ancak Çin'in yardımı ile gerçekleşirdi.

"Uçuruma yuvarlanan, yukarı çıkmak için yılandan medet umar" Hun sözüne uygun bir durum...

İzin isteyip İmparatorun gönderdiği bitiği çıkardı Elçi Wu-se. Saygılı bir şekilde ileriye uzattı. Kapıcıbaşı bitiği alıp Ayguçi'ye verdi. O da Hohanyeh'in işareti ile açtı. Önce bir göz gezdirdi. Sonra da kulağına doğru yaklaşır alçak sesle okudu.

"Büyük Hun Tanhu'su Hohanyeh

Başınıza gelenler dostunuz olmakla onur duyan beni ve bütün Çin>j çok üzdü. Mutlaka bir çözüm bulunacak ve sizin hakkınız olan Orhun'a dönmeniz, yeniden bütün Hunlan yönetmeniz nasılsa sağlanacaktır Bu arada Çin sınırına inmeniz ve bize daha yaklaşmanız tarafımızdan mutlulukla karşılanmıştır. Hoş geldiniz. Pingçu güzel, yaşamaya uygun, otlakları olan bir bölge olsa da, bildiğimiz kadarı ile ordunuzu, kalabalık budununuzu rahat yaşatacak özellikleri yoktur. Çin, Hun Budunun

mutluluğunu ve sizin mutluluğunuzu en az kendi mutluluğu kadar istemektedir. Bu nedenle düşündüğümüz çözümleri Elçim Wu-se sizinle konuşacak ve tekliflerinizi dinleyecektir. Bu konuda rahat olmanızı, yanımızda olduğumuzu bilmenizi isterim. Siz Ulu Tanhu'dan bir dileğimiz daha var. İsteriz ki kendileri ve uruğunu Çin sarayında konuk edelim! Güzel bir gelecekte..."

Hohanyeh Tanhu bitiğin okunması bittikten soma bir süre tepki vermeden öylece düşündü. Yazılanlar pek onur verici olmasa da iyi şeylerdi. Özellikle İmparatorun daveti... Yeni bir dönem başlıyordu Hohanyeh Tanhu bölgesinde. Hun budun, şimdiye kadar yaşamadıklarım yaşamaya hazırlanıyordu.

"Yüce İmparator bunu benden mi istiyor? Benden mi bekliyor?" diye şaşkınlıkla sordu İçitsü Şad...

Küçük ya da büyük, bütün Hun toplulukları bir devlet geleneği olarak hemen teşkilatlanırlardı. Bu konuda temel sistem, merkez, sol yan ve sağ yan şeklinde olurdu. Hakanlar yüzlerini güneye dönüp otururlardı. Otağların kapısı güneye açılırdı. Hakanın sol yam gün doğusu, sağ yam da gün batısı olarak adlandırılır, böylece yönetim üçe bölünmüş olurdu. En güçlü yer hakanın oturduğu merkez, soma sol, soma da sağ yan gelirdi. Genelde sol yanlara hakanın veliahtı olacak elig atanırdı.

Hohanyeh Han, Ordos'ta aynı düzeni kurmuştu. İçitsü Şad, Han soyundan soylu bir şaddı. Hohanyeh'in

sol yanında yer tutan bir tümenbaşısıydı. Budun onu Çin yanlısı olarak tanır bilirji Çin ile gizliden görüştüğü konuşulurdu. Hohanyeh'in Çinli Hatunu Ninghu-Yenşi tarafından korunup, kollanıyordu. Elçi Wu-se, İçitsu Şad' çadırında ziyaret edip ona İmparatorun selamlarını iletti. Çoğu Hun büyüğü için aşağılayıcı bir hareket olan bu selamı İçitsu Şad bir övgü ve gurur kaynağı olarak görüyordu. Çok mutlu olmuştu. Hele \Vu-se'nin kendine has anlatımıyla, tatlı diliyle, Çin'in ona ne kadar değer verdiğini açıklaması ve bir şeyler istemesi... Tabii bu arada Şad'a gönderilen özel armağanları da unutmamak gerek!

"Hohanyeh Tanhu'nun doğrudan Çin'e bağlanmasını ve vasallığı kabul etmesini sağlamalısınız Şad! Böylece yapacağımız yardımların bir nedeni, bir anlamı olacak. Yüce İmparatorum bu iyiliğinizi karşılıksız bırakmayacaktır!"

Az da olsa Hunların içinde de çıkıyordu böyleleri. Başka bir budunun emrine girmek, başka bir imparatorun tebası olmak hastalığına tutulmuştu İçitsu Şad. Hunların yaşadığı sıkınöların çözümünü Çin'e bağlanmakta bulacak kadar aymaz ve şaşkıındı.

Çok önemsedii görevini. Heyecanlandı. Gözleri yaşardı mutluluktan.

"Demek, Yüce Çin İmparatorum benden bunu bekliyor!"

Çin İmparatoru bu konunun kurultayda görüşülmesini ve karara bağlanmasını istiyordu. Hunlarm çok güvendiği kurultaylara olan inancı, töre koyucu bu organa olan saygıyı yıkmakü amacı.

Büyük bir sorun vardı. Hun soylularının, akıllı Hunlarm, karakterli insanların çoğunluğu oluşturduğu kurultaydan böylesi bir karar çıkarmak çok zordu. Bunu nasıl yapacaktı İçitsu Şad.

"Merak etmeyiniz Şad!" dedi Elçi Wu-se "Bu konuda en büyük yardımı doğrudan doğruya Tanhu'dan göreceksiniz. Bakın ne kadar kolay olacak!"

Oysa bütün yumuşak ve zayıf hallerine rağmen Hohanyeh de başlangıçta karşı çıkmıştı bu isteğe.

"Bunu kurultayda görüşmeye ne gerek var? Neden bu ısrar?"

Cevabı belliydi elçinin. O, her zaman yaptığı rolle adeta çaresiz bir zavallı gibi boynunu bükmüş, sesini en yumuşak şekle sokup "Yüce imparatorum böyle olmasını diliyor. Yoksa..." demişti.

İşte asıl konu o "Yoksa" ya gelince tıkanıyordu. Çok şeyler gizliyi "Yoksa" da ve Hohanyeh "Yoksa"yı göze alamadı.

Ordos... Hohanyeh Tanhu'nun yurt edinmeye çalıştığı sımır bölgesi

Kulaktan kulağa yayılan bir söylentiyi tartışıyordu budun. Kıyıda köşede, at üzerinde, yaya... Yan yana gelen ya da karşılaşan iki kişinin ilk söylediği sözdü bu.

"Kurultay! Büyük Kurultay!"

Çok önemli durumlarda, önemli bir karar öncesinde toplanırdı Büyük Kurultay. Hohanyeh'i Tanhu olarak tanıyanların katılacağı Büyük Kurultay... Günler öncesinden haber gönderilip çağrılar yapılmıştı.

Son söz Tanhu'nun olsa da, kurultayda konuşulanlar, danışılanlar önemliydi. Budun bekliyordu. Ordos'ta kalacaklar mıydı? Ne kadar kalacaklardı? Kakmazlarsa nereye gideceklerdi? Hohanyeh Tanhu, ne zaman yenisinden Orhun'a dönecekti?

Çin'den gelen elçi de konuşuluyordu.

"Bizden biri oldu sanki bu elçi. Ama ne zaman gelse ardından başımıza bir felaket geliyor. Bu sefer ne olacak bakalım?"

Hohanyeh yanlısı bütün soylular, şadlar, tarkanlar, beyler, aksaçlı, aksakallı güngörmüş kocalar davet edildiler. Hun İlinin en ücra köşelerinde de yaşasalar geleceklerdi Hatta Hohanyeh, Çiçi Han'a bile çağrı göndermişti Tanhu olarak. Gelmeyeceğini bile bile...

Tanhu'nun otağının çevresinde büyük önlemler alınmış, Böriler kapılan tutmuştu. Yemeli içmeli kengeş olmayacakü bu kurultay. Sadece konuşulacakü.

Çok önemli günlerdi. Çok önemli bir kurultaydı.

Çok düşünceliydi kurultaya katılanlar. Yüzlerden hüznün okunuyordu. Ne olursa olsun yenikliğin ve Orhun'u terk etmek zorunda kalan bir tanhuya bağlı olmanın gurur kınklığı yaşıyorlardı. Kimse kimseyle göz göze

gelmemeye çalışıyordu. Büyük, uzun masanın bir ucuna yerleşmiş olan Tanhu, solgun yüzüyle başlattı kurultayı. Kısa bir konuşma yaptı ve olanları özetledi.

"Çok uzun zaman oldu Hunlar parlak çağlarını yitireli. O günler eskide kaldı. Çoktuk, azaldık. Birdik, bölündük. Tann Dağlanm, geniş yaylaları, ovaları, otlakları, tanm bölgelerini yitirdik. İpek yolundaki hâkimiyetimiz kayboldu. Sonunda da işte bugün, bu daracak bölgeye şıpşıp kaldık. Burası ne sürülerimizi, ne atlanmızı doyuracak otlaklara sahip değil. Ordumu beslemekte zorlanıyorum. Bu durumdan kurtulmak için ne yapmalı?"

Derin bir sessizlik sardı ortalığı. Böylesi zorlu bir soruya verilecek cevap bulamamanın sıkınısı içinde başları eğik, gözler yerdeydi. Töre, Tanhu'dan soma Ayguç'nin konuşması gereğini işaret ediyordu. Ama öyle olmadı. Heyecanlı haliyle çok önemli bir şeylerden söz edeceği belli olan İçitsü Şad söz aldı. Kurultaydakiler bu işin şaşkınlığını yaşarken dik sesi ile konuşmaya başladı. Önce Tanhu'yu, soma da kurultayı selamladı.

"Ne bekliyoruz?" diye söze başladı "Ne istiyoruz? Huzur mu? Kavga mı? Rahatlık ve mutluluk mu? Karmaşa ve kıtlık mı? Nedir istediğimiz? Buduna sorsak 'Huzur' der. Buduna sorsak 'Mutluluk' der 'Rahatlık' der. Çünkü budun bıktı bu anlamsız kavgalardan. Şimdi bu cevabı tespit ettikten sonra diğer soru geliyor. Nasıl? Budunun istediği, özlediği huzuru, mutluluğu, rahatı

nasıl elde edeceğiz? Savaşarak mı? Banş yoluyla mı? Savaşarak geldiğimiz yer belli. Ordumuzun sayısı, durumu belli! Yeniden güçlenip önce Çiçi Han'ı vurmali, bu kez mutlaka yok etmeli ve Orhun'u geri almalıyız. Soma... Soması daha da zor... Ama sorarım size, Çiçi'ye karşı çıkaracak gücümüz var mı?"

Daha çok uzatacaktı sözü İçitsu Şad. Ama insanların bunları dinlemeye tahammülü yoktu. Çözüm istiyorlardı. Kondubay Tarkan girdi araya.

"Çok doğru söylüyorsun İçitsu Şad. Bunları bizler de biliyoruz, ama çare... Çare gerek bize. Çare için ne düşünüyorsan onu söyle. Onu tartışalım!"

Sözünün kesilmesine cam sıkılsa da "Evet" anlamında başım salladı İçitsu.

"Ben de oraya geliyordum Kondubay Tarkan!" dedi " Ama birden bire düşüncemi söylemek yerine fikirlerimi anlamlandırmak istedim.

Elimizdekini ortaya dökelim ki, söyleyeceğimiz çarenin bir anlamı olsun!" derin bir nefes alırken düşündü. Soma sürdürdü sözünü.

"Durum bu! Durumumuz ortada. Ama yine de umudumuzu pekiştiren, bizi rahatlatan bir sebep var ki o da Tanhu Hohanyeh'in Çin İmparatoru tarafından desteklenmesidir."

Birkaç mırıltı duyuldu. Çin'in yardımını bir lütuflmuş gibi kurultaya taşımak onursuzluk gelmişti çok kişiye.

Bu bir gerçek olsa da canları sıkın, insanları üzen bir gerçektir. Mırıldanmalara aldırmadı İçitsu.

"Çin'in çevresine bakıyorum da, Çin'le ilişkileri düzenleyen, onunla dostluk kuran budunlar rahat etmiş, huzur bulmuş. Çin kalabalık. Çin zengin. Çin güçlü. Çin yıkılmaz!"

Dayanamadı yaşlı, güngörmüş, ömrü savaşlarda geçmiş Çibek Apa. Sesinin yettiğince bağırdı.

Sen ne yapmak istersin İçitsu Şad? Çin'e övgü düzmek için yanlış yer seçmedin mi? Çin çok yakınımızda. İmparator da orada, sarayı da... Birkaç ses daha Çibek Apa'ya destek verdi. içitsu Şad, hem Çinli Elçi Wu-senin hem de Hohnayeh Tanhu'nun desteğini almanın aldırmaazlığı ile sürdürdü konulmasını.

"Gerçekleri söylüyorum Apa! Bunlar gerçek ve biz bu gerçeği kabul etmek zorundayız. Başka da bir şey yapamayız. Çaremiz yok."

"Hun çaresiz olur mu hiç!" diye yeniden kükredi Çibek Apa. Ama bu bile İçitsu'nun konuşmasını engellemedi.

Asıl içimden geçeni söyleyip, sözü uzatmayacağım! Gelip sığındığımız yer belli. Çin sınırı... Sırtımızı Çin'e vermeden, Çin'e dayamadan kurtuluş yok! Başka çaremiz de yok. Ben derim ki bu işi daha da ileriye götürelim. Doğrudan doğruya Çin'e bağlanalım! "Ne?" "Sen ne diyorsun?" "Akim başında mı?"

"Ne dediğini kendi kulağın duyuyor mu?"

Büyük bir infial doğdu otağda. Bu karmaşada Tanhu'nun zarar görmesi ihtimaline karşılık b r ler önlem aldılar. Çok yakınında durdular

Hohanyeh'in. Sesler o kadar yüksek çıkıyordu ki dışarıdan bile duyuluyordu gürültüler. Belki de ilk kez bir Tanhu'nun huzurunda bu denli karmaşa yaşanıyordu. şaşkındı kurultaya katılanlar. Bir Hun şadı, bir t un tümenbaşı, bir Hun soylusu nasıl böylesine bir söz ederdi? Nasıl teklif ederdi Çin'e bağlanmayı?

"Susun!"

Tanhu'nun sesi de ilk kez bu kadar g r, hatta bir feryat gibi çıkmıştı. Sessizlik hâkim oldu otağa.

"Kendinize gelin! Nerede olduğunuzu ha rlayın!" dedi. Az önce olanlardan utanan başlar yere eğildi.

"Burada söz alan herkes konuşur.   its  şad da gönlünden geçenleri söylüyor. Bunlar onun çare olarak sundukları. Beğenirsiniz, beğenmezsiniz. Sıranız gelir, söz alır, konuşursunuz!" dedikten sonra   its  şad'a döndü ve "Anlat!" dedi.

Bu kez o kadar net ve g r çıkmıyordu   its 'nun sesi.

"Ulu Tanhu Hohanyeh'in de söylediği gibi, bunlar benim görüşlerim. Sözüme şunları da ekleyip susacağım. Bana göre, doğrudan Çin'e bağlanmalıyız. Bu kurultay bu karan almalı ve Çin  mparatoruna, hazır elçisi de buradayken bildirmeli. Hohanyeh Tanhu Çin  mparatorunun yanına gitmeli. Huzuruna..." işte burada aklı

biraz başına geldi İçitsü'nün. Neredeyse "Huzuruna gidip bağlılığım bildirmeli" diyecekti. Diyemedi. Ama onun ne demek istediğini anladı orada bulunanlar. İçitsü sözlerini " Huzurunda isteklerimizi sıralamalı!" diyerek tamamladı.

Suskunluk hâkim oldu kurultaya. Güngörmüş yiğit savaşılar ağılamaklıydı. Bu duruma mı gelecekti? Hunlarm kutlu bildiği kurul-dayda Çin'e nasıl bağlanacakları mı konuşulacak? Bu acıya, bu rezilliğe nasıl dayanacaklardı?

Kimse söz almak istemiyordu. İçi içlerini yiyor fakat İçitsü'nün bu sözleri bu kadar pervasızca söylemesinin ardında başka birinin olduğunu anladıkları için karşı çıkmaya çekmiyorlardı.

Az önce İçitsü ile tartışan Çibek Apa elini ağır ağır kaldınp söz istedi. Bu sessizliği ve beklentiyi sona erdirecek bir konuşma umutla bekleniyordu. Yüreklere su serpecek birkaç yiğit söz duymak için kulak verdiler.

Ağır ağır, sanki kendi kendine konuşur gibi söz başladı Çibek Apa "Bunları duyduğuma şaşırdım. İçerledim. Üzüldüm. Bu... Bu olamaz... Bu mümkün değil. Hunlarm gelenekleri, buna izin vermez. Cesaret ve güçlülüğü temel bir üstünlük ve bir onur meselesi olarak kabul ederiz. Başkasına bağlanıp, onlara hizmet etmek aşağılıktır. Hunlar atlı kavimlerdendir. Aün üzerinde doğup, at üzerinde savaş vererek devlet olmuş, devleti derlemiş toplamış ve yüceltmışlerdir. Acundaki yüzlerce

budun, yüzlerce kavim, Çin dâhil, bizi böyle bilir. Böyle tanır. Ünümüzü böyle kazandık. Hunlar ölünceye kadar savaşmaya hazır yiğitlerdir. Ölmekten asla korkmazlar. Saklanmazlar, gizlenmezler. Biz de ölmeye hazır yiğitlerden her zaman bol miktarda bulunur. Bugün, dışarıda umut bekleyenlere çıkıp 'Umut ölümde! Hepiniz vurularak öleceksiniz. Devlet böylece kurtulacak!' derseniz bir teki bile tereddüt etmeden ölüme koşar. Doğru, yıllardır kanndaş kavgası sürüyor. Doğru büyük ve küçük kanndaşlar savaşıyorlar. Ama gerçek şu ki devleti küçük karındaş kurtaramazsa büyük karındaş kurtanr o da kurtaramazsa bir başkası çıkar kurtaracak. Öldükten soma bize hiç olmazsa, özgürce yaşamamanın ve boyun eğmemenin şanı, şöhreti kalır. Bugün değilse yarın, yarın değilse daha soma birileri çıkar ve devleti kurtanr. Ama sen İçitsu Şad, bize çok aşağılık bir öneride bulunuyorsun. Çin nedir ki? Çin belki bugün bizden güçlüdür. Belki paramparçayı" Belki güvendiğimiz, inandığımız hanlar bizi buralara getirdiler. Ama Çin asla Hunlarla diz çöktüremez. Bize ta atlarımızdan, Ulu Mete Tanhu'dan, ondan da öncesinden gelen töreyi neden bozalım? Bildiğimiz yolları, yöntemleri, töreyi neden değiştirelim? Ne kazanacağız? Birkaç gün daha yaşamak mı? Daha rahat yaşamak mı? Lazım değil! Çin'e bağlanarak, Çin'e neden hizmet edelim? Çin, yine kendi kanndaşlanımızı kırmak için bizi neden kullansın? Çiçi Han Orhun'u aldı diye Çin'li mi olalım? Gülünç duruma mı

düşelim? Belki Tanhu bunu isteyerek budunu daha rahat ve mutlu kılmayı düşler. Belki düzenimizi ve huzurumuzu bu yolla daha kolay kurarz. Ama yüzlerce kavim üzerindeki saygınlığımızı yeniden nasıl kazanacağız? Bizimle 'Çin Uşağı' diye alay etmezler mi? Hiç utanmayacak mıyız o zaman?"

Çok etkili olmuştu Çibek Apa'nın söyledikleri. Yükselen minlülardan ona hak verenlerin çoğunlukta olduğu, çok az kişinin İçitsu Şad jbi düşündüğü belli oluyordu. Ama İçitsu'nun susmaya ya da geri adım atmaya niyeti yoktu. Gözleri çakmak çakmak yeniden söz aldı. Söz istemeye bile gerek görmeden konuştu. "Çibek Apa gerçekleri görmezden gelip, aklını değil, yüreğini konuşturuyor. Çin'e bağlanmak bizi Hun yapmaktan çıkarırmaz ki. Bir budunun güçlü ya da güçsüz olması zamanla değişir. Şunu anlayın! Biz . güçsüzüz. Sürgünüz. Çin ise şimdi en güçlü çağında... Burada Çin'in yardımı olmadan yaşayamayız. Budunumuz açlıktan kınılır. Sürülerimiz yok olur. O zaman buduna ne cevap vereceksiniz? Boş kahramanlık budunun karnım doyuracak mı? Bir zamanlar bizim buyruğumuzda olan Wusunlar, Yüeci-ler, daha birçoğu şimdi Çin'in buyruğunda ve Çin'in dediğini yapıyor. Hatta Çin'in birer cariyesi gibidirler. Yarm Çin onları örgütler ve üzerimize salarsa dayanamayız. Durumumuza bakın, Tüsütiho Tanhudan bu yana tam bir birlik sağlayamadık. Sürekli toprak kaybettik. Ozanlarımız hala Tann Dağları için ağıtlar

yakıyorlar. Artık bazı şeyleri kabul edin. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. O günler geri gelmeyecek. Kuvvetli olana boyun eğmeliyiz. Yoksa burada da barmamayız. Bir gün rahat yüzü görmeyiz. Şimdi karar alıp, Çin'e bağlanıp hizmet edersek, dirlik ve barış içinde yaşarız. Yoksa yok oluruz. Başka çare yok!"

Kurultay, kurultay olmaktan çıkmıştı. İki fikir çarpışıyordu. Biri Çin'e bağlanıp onursuzca yaşamak, diğeri ucunda ölüm de olsa özgür ve bağımsız kalmak, bunu onurla yapmak taraftarıydı. Çok uzun sürdü konuşmalar. Sonunda herkes fikrini söyledi. Bu kurultay'm şerefli üyeleri Çin'e bağlanma fikrini ortak fikir edinip kurultay kararma bağl anmayı kabul etmediler. Onursuzluğu reddettiler. Bu durumda karan Hohanyeh Tanhu verecekti. Çin'e bağlanmayı reddedenler umutla Tanhu'mm ağzına bakılar ama Tanhu, "Ben de İçitsu Şad gibi düşünüyorum!" deyiverdi.

? ? ? Çin kazanmış, bir Hun Tanhusu, onursuzca Çin'e bağlanmayı, onun buyruğunda yaşamayı kabul etmişti.

YÜLEK VE AKTAN ATA

Kış yeniden yüzünü gösterdi. İlk karlar yapmaya başladı. Göçebe için en zor mevsim, hem erken geldi hem de biraz hazırlıksız yakaladı onları. Sürüler baharda ve yaz mevsiminde iyi beslenmeli güçlenmeli... Bu nedenle yayla çok önemlidir. Bu arada kış hazırlıkları tamamlanmalı Göçebe ister ki kışın sürülerinin yemi tam

olsun. Göçebe ister ki kışlağı korunaklı ve emniyetli olsun. Göçebe ister ki çadırında huzur içinde geçirsin kışı. Bahara kadar dinlensin. Hiçbir düşüncesi, derdi olmasın. Aç, açıkta, soğukta kalmasın. Göçebe ister ki kış adam gibi, er gibi geçirsin. Kışa hükmü geçsin.

"Yaman bir kış olacak Yülek!" dedi Aktan Kam
"Oba çok zorlanacak!"

"Daha da kötüler var!" dedi Yülek donuk bir sesle
"Biz yine iyiyiz. Çok kötüler var!"

"Var!" dedi Aktan Kam "Var!" Önlerinde yanan od'un güzelliğine baktı sevdalı gözlerle Yülek. "Od!" dedi "Od olmasaydı... Od kışın çocuğudur!" Aktan Kam, Yülek'i yanma alalı neredeyse üç bahar geçti. Üç kez devretti güneş mevsimleri. Yülek on üçüncü baharım gördü Acunda. İlk karşılaştıkları günden bugüne o kadar farklı ki...

Yülek, Aktan Ata ile kalıyor. Ulu Kam kendi çadırının yanma bir küçük çadır kurdurdu Yülek için. Yülek yakınında olmalıydı. Yülek yetiştirilmeli, öğretilmeliydi; yoksa Yülek'e yazık olurdu. Kimse anlamazdı onu. Akli yitik derlerdi. Çocuklar peşinde dolamr, alay ederdi. Bilmezlerdi Yülek'in içindeki fırtınayı. Anlamazlardı Yülek'in hepsinden, hepsinin toplamından daha akıllı olduğunu. Akli fazla gelirdi onlara. Eğer Aktan Kam olmasaydı Yülek'de anlamazdı kendini. Farklı olmak çok zordur. Yalnızlığa adanır hayat. "Bu yıl yayla güzeldi!" dedi Aktan Ata.

"Çok oba vardı çevrede. Kalabalık şenlik demektir ama yaylak yetmedi sürülere. Ot yetmedi."

Oba Atbaşı önlemler alabilmişti. Yeterli er vardı obada. Güvenli bir «ayla bulunca pek çok oba oraya yönelmişti.

"Yaylaklar da kışlaklar da azaldı!" dedi aktan Kam "Hun budunu zorda!"

"İyi olanlar da var!" dedi Yülek "Çok iyi olanlar da var!"

"İyi olanlarında başka derdi var!"

Onlar birbirlerinin dilinden iyi atılıyorlardı. Sormadan, soruşturmadan... Kısa sürede çok şey öğrenmişti Yülek... En başında hep sorardı.

"Bu ne?"

"Tüngür"

"Tutayım mı?"

Ona ilk sözlerinden biri şu olmuştu Aktan Kam'm.

"Zamanı gelmeden hiçbir şeyi eline alma. Hiçbir şeyi tutma. Sormadan hiçbir şeye dokunma! Çok zararlı çıkarsın! Gördüğün her şey sana başkadır, sıradan erlere başka..."

Tüngürü uzattı.

"Tut!"

Elini yavaşça uzatıp, Tüngür'ü tutmuştu Yülek! Sıradan, küçük bir davuldu işte. Ama biraz daha tutunca farkını anladı. Üzerinde hilal döneminden dolunaya, aym hareketleri resmedilmişti. Yıldızlar vardı. Güneş

vardı. Hepsi yerli yerindeydi. Hepsi belli bir düzen içindeydi.

"Bu şekillerden senin tören giysilerinde de var!"

"Senin giysilerinde de olacak!"

"Benim tüngürüm de olacak mı?"

"Olacak! Kurban zamanı, kurbanlıklardan seçeceğim uygun deriyi. Çok önemli bu! Sesi çok önemli tüngürün. Neresine nasıl vuracağım bileceksin! Neresinden ne ses çıkaracağını öğreneceksin!"

Şimdi tüngürü vardı Yülek'in. Gerektiğinde Ulu Kam ile birlikte Çalarak...

Elbisesi de var. Başında uzun, sivri, külâh başlığı, çantası, ucunda kutlu bir tuğ bulunan asası...

"Bunlar olmazsa olmaz. Yerinde ve zamanında gerekecekler. Yerinde ve zamanında kullanacaksın!"

Bildiği her şeyi öğretiyordu Yülek'e. Bilip öğretemediklerini kendi öğrenmek zorundaydı. Bilmediklerini kendi kendine öğrendiğinde Ulu Kam'a gerek kalmayacaktı.

Bir gün aniden "Ben bir gün bu obadan gideceğim! Gitmeliyim!" dedi Yülek.

"Biliyorum!" dedi Aktan Kam "Zamanı gelince..."

İkisi de şaşırmadılar, ama birisi, başka birisi duysaydı... Duymadı.

"Gideceğim yerde buradaki rahat bulamayacağım!"

"Biliyorum! Ama başka şeyler bulacaksınız!"

"Biliyorum!"

Haberler geliyordu obaya. Oba bir yerlere göçmeye davet edilmişti. Atbaş yine yaşlıları toplamıştı göçme karar almak için.

"Gitmeyelim!" dediler "Şimdilik gerek yok! Oralarda huzur yok. Var olan huzurumuzu arar olmayalım!"

Gitmediler.

Zaman zaman obadan çıkma, obadan yetişen böri-ler, Kartal Savaşçıları geldiler ziyarete. Kimisi k'alma-casma, kimisi dönmecesine... Kimisi bir kez geldi. Kimisi çok kez... Her yıl yeniden sınavlar oldu. Kartal savaşçıları çıktı obadan. Düşünüp, yönlerini seçip, gittiler.

Hohanyeh Tanhu'nun yanma varan, onun eri olan Çupka Onbaşının yedi eri çıkıp geldi bir gün. Çupka gelmemişti. Çupka uçmağa varmışü. On kişi gitmişler yedi kişi dönmüşlerdi. Çupka ve iki er... Üç yoldaşın eksikliği ile eksiktiler.

"Hohanyeh Han ordunun çoğunu terhis edeceği haberi çıktı. Kendisi Çin'e bağlandı ya, bizim kanımıza dokundu bu iş. Belli olmaz, yarın başımıza bir Çinliyi onbaşı, yüzbaşı, binbaşı yapar. Dayanamadık. Toplandık. Dönmeye karar verdik" dediler...

Başlarında, Çupka'nın ilk seçtiği er... Kulpa... Tayan'un od nöbetin-deki yoldaşı...

Yaşlılardan biri sordu.

"Neden Çiçi Tanhu'ya gitmediniz Kulpa?"

"Andımız vardı! Andımızı bozmak istemedik!" dedi.

Çok takdir gördü bu sözü. Uçmağa varan Toksu'nun erlerini sordular.

"Onlar kaldı!" dedi.

Kalana da bir şey demediler kendi kararır diye, gelene de. Ama yüreklerde garip bir huzursuzluk oldu hep.

Onca yıl soma sürüsüne çobanlık etmeye başladı Kulpa. Bir kız bebesi vardı zaten. İkinci oğlan oldu. Çok sevindi Kulpa. Çok eskilerde kalmış gibiydi yaşadıkları. İçine kapandı öylece. Kartal savaşı oldu günleri özlemesini gördü.

Hohanyeh'in yanında olan savaşçılardan çoğu dönüp geldiler bir gün.

"Hohanyeh Han bizi terhis etti!" dediler " 'Savaş bitti. Varın gidin sürülerinizle, obanızla ilgilenin!' dedi" dediler. Tuhaflarına gitti. Savaş bittiyse bu karmaşa niye? Neden hala iki başlı İl?

Gelemeyenler de oldu. Gelmek istemeyenler de. Eşinci ile haber saldılar. Yerlerini bildirdiler. Kimi atasını, evdeşini yanma çağırdı. Kimi gelip kendi aldı. Gidenler olduğunca gelenler, doğanlar da oldu. Obanın sayısı artı... Sürüsü aynı kaldı.

Kış kendini gösterince Atbaş'ı bir düşüncedir aldı.

"Bu kış zorlu geçecek!"

Üç kıştır zorlanıyorlardı zaten. Üç kış zordu. Artık zora bağımıydılar.

Kulpa'nın Atasının uçmağa vardığı gün, yağ töreninden sonra yanına yanaştı Kam.

"Hiç gelmedinyanıma! Konuşmadık..."

Buğulu gözleri yerde...

"Gelirim Ulu Kam!" dedi "Gelirim! Ama kafam karışık!"

"Gel! O zaman yürüyelim seninle!"

Kulpa ardına düştü Ulu Kam'ın. Birlikte karşı tepelere doğru uzandılar. Kam, onu Kartal Savaşçıları ile birlikte kurdukları kayın ormanına götürdü. Yıllar soma ilk kez...

Kendi elleri ile diktikleri fidanları görünce o günü amp bir tuhaf oldu Kulpa. Kendi diktiği yüz fidanı aradı aralarında. Seçemedi. Ama tahmin etti yerlerini.

"Bu sizin ormanınız!" dedi Kam "Bu orman gibi çok var değişik, yerlerde. Her yıl yenisini kurdurdum. Sizlerden birer anı obanın çevresine... Belki bilinmeyecek. Belki unutulacak. Ama biliyor musun ağaçlar da konuşur! Uçmağa varan her yiğit için ağıtlar yakarlar. Ben gelip dinlerim zaman zaman bu sesi. Ben duyarım. Dymak isteyen herkes duyar. Çok zaman sonra bile buradan geçenlere adınızı fısıldayacak bu kayınlar. Unutulmayacaksınız!"

"Unutulmamak..."

Her aklın yettiği var, yetmediği var! Kulpa unutulmamamn ne anlama geldiğini bilmiyordu. Dilinin ucunda bir soru...

"Unutulsak ne olacak, unutulmasak ne olacak?"

Sormadı. Ama cevabını aldı hemen.

"Neden ad alır insanlar Kulpa? Çünkü uçmağa varınca geride bir tek adları kalır! Unutulmamak destan olmakür Kulpa. Destan olmak hiç ölmemektir. Acunda adı anılan her yiğit, Gökteki yerinde huzur bulur. Adı her anıldıkça mutlu olur 'Unutulmadım' diyerek. İsterse kişi seslendirsın adını isterse diktiği bir kayın!"

Kulpa, Tayun değil. Kulpa Tayun gibi değil. Hiç biri bir diğeri gibi değil... Kulpa sürüsünü seviyor. Kulpa obasına bağlı. Kulpa aünü da silahlarını da seviyor ama sürüsünü hepsinden çok seviyor. Yine de mutsuz. İlk kez açıldı Kam'a.

"Çok mutsuzum Kam. Yaşadıklarımın, yaşamadıklarımın..."

"Biliyorum!" dedi Kam "Olmak istediğini olamamak, beklediğini alamamak mutsuz eder adamı. Bıraktıkların mutsuz eder. Senin aklın hala orada... Oradayken de buradaydı. Öyle olmaz. Hem orası hem burası, ikiye bölünürsün. Ruhun iki parça, gönlün iki parça... Birinden birini tutmalı, diğerini söküp atmalı. Tayun gibi..."

"Tayun!"

Gülümsedi Kulpa. Od nöbetinde yoldaş oldukları günden sonra yaşadıkları... Emişi Tayun...

"Tayun mutlu mu Kam?"

"Tayun mutlu! Tayun gönlünden geçene dört elle sarıldı. Başka ne varsa unuttu. Attı bir yana. Senin gibi değil! Sen ne tam kopuyorsun, ne tam bağlanıyorsun. Arada bir yerlerde..."

"Ne yapacağım Kam?"

"Buralarda kalamayacaksınız! Zamanı gelince..."

Yol ve yolculuk yazgıdır. Göçer en iyi bilir bunu. "İçecek suyumuz bitti" savıyla kısaca anlatırlar. Su akar aslında. Su boldur ama onların değildir su. Bu inançla yurt bildikleri yeri terk etmeleri zor gelmez. Kalkıp giderler "Artık içecek suyumuz bitti" deyip. Gözü arkada kalan için hüznün yükü, göç yükünden ağır gelir. Mutlu olmaz hiç. Oysa göçer ardına bakmamahdır. Ayrıldığı yeri özlememelidir. Belki gelecektir geriye, belki bir daha gelmeyecektir. Özlerse gidemez. Yeni yerleri yurt bilemez.

"Ne zaman?"

"Zamanı gelince! Sen bilirsin o zamanı!"

Birden cesaretlendi sormak için Kulpa...

"O gün... Od nöbetinden soma küllerin arasından çıkan kemikleri okudun Ulu Kam!"

"Okudum! Hep okurum zaten. Benim işim bu!"

"Ya od nöbeti..."

"En kutlu nöbettir"

"Bizi seçtim!"

"Seçildiniz!"

"Neden?"

"Tann bilir!"

"Ya bulduğum kemik!"

Gözleri daldı Kam'm. Uzaklara, daha uzaklara... Gördüğü ama görmek istemediği şekiller yeniden belirdi

önünde. O gece, o geceden sonrası, çok sonrası... Her kurban töreninden soma bir umutla odunları tutuşturması... Od'un başına diktiği iki nöbetçi... Gördükleri...

"Sen bulmuştun değil mi? Tann öyle istemişti. Yine en son sen bulacaksın demek ki! Bu bir yazgı!"

"Ne?"

"Ben görmek istediğimi değil görmek istemediklerimi..."

Sustu Kam. Gereğinden fazla konuşmuştu.

"Hadi obaya dönelim" dedi.

Söz etmeden yürüdüler.

Bu kez diğer taraftan girdiler obalarına.

"Önceden, çok önceden obaya girerken neşe hisseddim, güçlü bir neşe. Obanın üzerinden uçardı. Bulutlar bile neşeliydi. Ama ne zamandır garip bir hüznün..."

"Çocuklar büyüyor!" dedi Kulpa. Bir anda değişmiş, eski Kulpa olmuştu sanki. O Tayun'un nefret ettiği, konuşurken daldan dala atlama huyu...

Doğruydu. Çocuklar büyüyordu.

"Tayun Yüzbaşı olmuş!"

ÇİN'E BAĞLANAN HUN TANHU'SU

Hohanyeh Han, kurultaydaki tepkilere rağmen kararını verdi.

"Çin'e bağlanmakta yarar var!"

Elçi Wu-se Hohanyeh'in kararım öğrenince mutluktan ne yapacağım şaşırmış ellerini oğuşturup duruyordu. Büyük başarısının İmparator tarafından

ödüllendirileceği muhakkakü. Bir Hun Tanhusu ilk kez kendi isteği ile Çin'e bağlanmayı, onun boyunduruğuna girmeyi kabul etmişti. Kurultay kararı olmasa bile çok önemliydi.

Üstelik bunu bir bitikle resmileştiriyor, Çin İmparatoruna bağlılığını bildiriyordu Hohanyeh Tanhu. Bu utanç belgesini Elçi Wu-se'nin eline verdiğinde bir de şu soruyu sordu.

"Şimdi ne yapmalıyım Elçi Wu-se?"

Tanhu'ya Ayguçilik yapacağına and içmese, orada bir an durmazdı Kondubay Tarkan... Utancından yerin dibine geçti.

Ayguçiler Hun devlet görevinde en üst noktadadırlar. En yetkilili buyruk Ayguçidir. Tanhu'nun her şeyi danıştığı, akıllı, bilgili» tecrübeli, yetişmiş, yaşını başını almış kocalar ayguçi olur genelde. Hun devlet geleneği, her ayguçinin yerine birini yetiştirmesi gereğini getirmiştir. Zaman zaman tepeden inme ayguçiler olsa da, asıl olan belli kademelerden geçerek yetişmektir. Devlet yönetimine girince

Tanhu'ya bir and verir ayguçiler. Bu and bozulmaz. Tanhu izin vermedikçe Ayguçi görevini ve tanhu'yu terk edemez. Ta ki ya Tanhu, ya da ayguçi ölene dek...

Ayguçi Kondubay Tarkan, Hohanyeh'in ne kadar büyük bir yanlış içinde olduğunu görüyordu. O gün yapılan büyük kurultayda hiç konuşmadı. Konuşmasına izin vermedi Tanhu. Söz almak istediğinde engelleyip,

"Sen benimlesin! Bana karşı fikir söylemene izin yok!" demeye getirmişti. Ayguçinin gönlünden geçenleri, söylemek istediklerini fazlasıyla söylemişti Çibek Apa. Üstelik Hohanyeh'in Çin'e bağlanma kararım öğrenince bütün uruğunu alıp çekip gitmişti. Kurultayın Çin'e bağlanmayı kabul etmemesine rağmen, Hohanyeh tek başına karar vermiş oluyordu.

Çibek Apa gibi birkaç yiğit bilge daha ayrıldı Hohanyeh'ten. Onursuz yaşamaktansa zorluğu, açlığı tercih etmişlerdi.

Şimdi otağda, Çin Elçisi'ne söylenenleri duyunca yerin dibine geçiyordu Kondubay Tarkan. Bir tanhu, böylesine laflar etsin! Ayguçisi yanında dururken Çin elçisinden akıl almaya kalsın! Görüşmüş şey değildi.

"Bana sorarsanız Yüce tanhu, ordunuzun çoğunu terhis edin. Varıp gitsinler obalarına. İsteyenler evdeşlerini, çocuklarım, atalarım, annelerini alıp gelsinler. İstemeyenler obalarında kalsınlar. Sizin peşinize gelenleri baş tacı ederiz. Bu arada biz de onlara yer belirleriz! Hepsini uygun şekilde yerleştiririz"

Hohanyeh Tanhu'nun, yanında bu kadar büyük bir ordu tutmasına gerek yoktu.

Hunlar ordu budun olarak her an savaşa hazırdırlar. Uzun süren iç savaşlarda el altında tutulan erat üretimden uzak kaldığı, akın da yapılmadığı için kıtlık artık iyice kendini göstermişti. İhtiyaç kadar eratın Tanhu yanında kalması diğerlerinin obalarına dönmesi doğrudu.

Ama Çin Elçisi bu sırada kurnazlık yapıyor, onları yurtlarından koparmaya, uruglan ile birlikte Çin'in göstereceği yerlerde yerleşmelerini sağlamaya çalışıyordu ki bu yerleşimin, Çin duvarı boyunca olacağım iyi biliyordu Kondubay Tarkan. Bu yerleşimler Çin'in kurduğu askeri garnzonlara yakın olacaktı, mutlaka. Kontrolü kolay olacaktı Hunlarm. Böylece Çin, hem Çiçi Tanhu'ya karşı hem de Çin'e akın yapması ihtimali olan diğer budunlara karşı sınır emniyetini sağlamış oluyordu Ayguçi bir şeyler söylemeye hazırlamırken Hohanyeh buyruk verdi "Erati terhis işlemine başlayın!"

Elçinin gözlerindeki sinsi kıvılcımı görmemek mümkün değildi Hun Tanhu'suna Akıl vermeyi sürdürdü Elçi Wu-se...

"Eğer izin verirsiniz Ulu Tanhu, sizin de burada kalmamanızı halkınızın bir kısmını burada yerleştirip, daha aşağılara, güneye doğru, Çin'e daha yakın bölgelere inmenizi tavsiye edeceğim. Burası Çiç Han'a çok yakın. Aksine ordunuzu terhis ettiğiniz dönemde Çin'e daha yakın olmanız iyi olacaktır. Hem, Yüce Çin imparatoru sizi Çin'e davet edeceğine göre..."

Kondubay Tarkan; Çin elçisinin bunu söylemesinden anladı ki Çin'in Hohanyeh Tanhu'yu kontrol altında tutacağı ve hareketlerine engel olacağı yer bellidir. Bunu anlamamak için...

"Tamam!" dedi Hohanyeh. Öylesine teslim olmuş, kendisini Çin'e öylesine gönülden bağlamıştı ki, elçinin söylediği her şeyi doğru kabul ediyordu.

Bunda, ona sürekli telkinlerde bulunan Çinli Hatun Ninghu-yenşi'nin rolü büyüktü tabii.

Böylece Çin, gelecekte Çiçi Han'a yeniden karşı çıkabilecek hale getirmek istediği Hohanyeh'i kendine yakın bir yerde, kontrol altında tutarken, öte yandan sınırlarını güvenceye alıyordu. Hohanyeh'in Budunu, Çin'in batı sınırlarını koruyacaktı.

Elçi Wu-se'nin söylediklerini yerine getirdi Hohanyeh...

Ordubaşlarını otağında çağırıp kararım bildirdi.

"Uygun sayıda er tutup orduyu terhis edin. Savaşçılar yurtlarına obalarına dönsünler. Orada kısa süre kalıp sürülerini de alıp gelsinler. Hepsine ayrı ayrı yer ve otlak gösterilecektir.

Uygun sayıda er?

Bu sayı için çok düşünmüş sonunda yanında sadece altı bin er tutmaya karar vermişti Hohanyeh Han. Onlarla birlikte uruğunu da alıp daha güneye, Çin'e en yakın bölgeye inip yerleşecekti.

Elçi Wu-se Çin'e döndü. Hohanyeh'in yanında daha fazla kalmasının bir anlamı yoktu. Verilen tüm görevleri başarı ile yerine getirmişti. Artık rahat edebilir, huzur ve zenginlik içinde yaşayabilirdi. Yaşlanmış, yorulmuştu. Dinlenmeyi hak ediyordu. Ama yamliyordu.

Wu-se bir kral gibi karşılandı Çin'de. Hele Büyük Vezir ona öyle değer vermiş öyle iltifatlar etmişti ki! Özel bir davetle Çin İmparatoru'nun karşısına çıkarıldı. Yeni unvanlar, yeni yetkiler ve onlarca değerli armağan verildi kendisine. Mutlu bir şekilde ona tahsis edilen saraya gitmek üzereyken durdurdu onu Büyük Vezir Cheng-Yen-Che.

"Sizinle çok özel bir konuyu görüşmek istiyorum Sayın Wu-se, eğer zamanınız varsa..."

Huzursuz oldu Wu-se. Reddedemezdi.

"Ne demek efendimiz? Sizin için her zaman zamanımın olduğunu biliyorsunuz! Buyruğunuzdayım!"

Eliyle İmparatorluk sarayındaki özel odasını işaret etti Büyük Vezir. O önde Wu-se arkada, önlerinden yürüyen görevliler tarafından açılan kapılardan geçerek ilerlediler. Odaya girer girmez ona oturacak yer işaret etti Büyük Vezir. Kendisi de karşısına yerleşti. Önemli bir şeyler söylemeye hazır olduğu yüz kaslarının gerginliğinden belli oluyordu. Elçi Wu-se de heyecanlanmıştı. Neydi bu kadar önemli olan? Vakit geçirmeden anlatmaya başladı

Büyük Vezir.

"Biliyorum çok yorgunsunuz Saygıdeğer Wu-se! İnanın bunları size söylerken büyük üzüntü duyuyorum. Ancak Yüce İmparatorumuzun emri olduğu için..."

Konuşmasına ara verdi. Doğrulup ellerini birbirine vurdu Büyük Vezir. Hizmetkârlar doldular içeriye.

Merakla sonucu bekleyen Wu-se, Ça servisinin tamamlanmasını bekleyecekti. En sevdiği ça hazırlanıyordu onun için. Konukseverliğini sonuna kadar göstermeye çalışıyordu Cheng. Elçi Wu-se bir yandan bu büyük ilgiyi iyiye yormaya çalışırken öte yandan korkuyordu. Kellesi tehlikede de olabilirdi. Bu kadar iltifatın sonunda kellesini yitiren ilk Çinli o olmazdı. Güçlenmesi, utJ İmparator tarafından hoş karşılanmamış olabilirdi.

"Çok önemli bir görev daha sizi bekliyor Saygıdeğer Wu-se!" Büyük vezir bunu öylesine sıradan bir iş gibi söyledi ki... "Yüce İmparatorum için yapamayacağım hiçbir görev..." "Yüce İmparatorum bundan emin olduğu için bu görevi size veriyor Sayın Elçi... İnanın ben başka birini göndermek için ricacı oldum Ama..."

Hazırlanan ve ikram edilen ça, konuşmalarda sözlerin arasını doldurmak için iyi bir gerekçe oluyordu.

"Ama soma düşününce, Yüce İmparatorumuzun söyledikleri çok mantıklı geldi bana... Sizi bekleyen yeni görev..."

Çadan bir yudum aldı Büyük Vezir. Soma sürdürdü sözünü. "Sizi Çiçi Tanhu'ya elçi olarak göndermek diliyor Yüce İmparatorumuz!" "Ne?"

Çıkardığı nidanın anlamsızlığını fark edip mahcup oldu Wu-se. Beklenmedik durumlarda, kendisini toparlamaya yarayan yöntemlerden birini kullanarak, şaşkınlığı gizlemeye çalıştı.

"Bağışlayın!" dedi "Şu an Çin'in en büyük düşmanı olan Çiçi Han'ın adı geçince..."

"Çok haklısınız! İnanın ben de çok şaşırdım ilk duyduğumda. Ama sonra düşününce..."

Mantıklıydı aslında. Eğer Çiçi'ye bir elçi gidecekse bu, Elçi Wu-se olmalıydı. Başka birisi ile konuşmayı, görüşmeyi hakaret sayardı Çiçi Han. Şu an Çin'in en yükse kurlu elçisi olan Wu-se bunu anlıyordu, ama bu durumda iken, neredeyse Hun ülkesini ikiye bölüp, iki tanhulu hale getiren Çin, Hohanyeh'i tutarken ve korurken neden Çiçi Han'a elçi göndersin? Bunun sebebini anlayamıyordu Wu-se. Hele Kencen Han'ı, Çiçi Han'a karşı ayaklandırdıktan soma. Hele Çiçi'nin öldürttüğü çası t olayından soma. Hele Hohanyeh Çin'e bağlandıktan soma... "Bir şey sorabilir miyim efendimiz?" "Buyurun Sayın Elçi!"

"Yüce İmparatorumuz, bu durumda, nasıl bir yarar umuyor elçi ?ndermekte,bunu anlayamadım!"

Şöyle bir düşününce, olmadık zamanlarda, olmadık sonuçlar al-jjçmız durumların ortaya çıktığım hatırlıyorum Sayın Elçi. Bu barbarların, Hunların ne zaman ne yapacakları hiç belli olmuyor. Tam şu anda, Çiçi Han Orhun'u almışken ve kendisini Hun Tanhu'su ilan etmişken, gururunu okşayacak birkaç güzel söz, birkaç güzel armağan ve olmazsa olmaz bir Çinli Prenses, aklını başından alabilir. Kimbilir belki, sayenizde, Çiçi de Çin'e bağlanır ve Hun sorunu kökten kapanır.

Düşünmeye başladı Elçi Wu-se. Bir noktaya kadar haklıydı Büyük Vezir. Hunların ne zaman ne yapacakları belli olmazdı. Bugün barış yapardınız bir tanhuyla, yarın bir şeye kızar ve Çin'e akın yapardı. Çok yakınlarında ve Çin'e bağlı olan Hohanyeh Han'ın bile ne yapacağım bilemezsiniz.

Wu-se'nin düşüncelerini onaylayan bir söz etti Büyük Vezir. "Bugün Çin sınırlarım korumak için yanıbaşımıza yerleştirmeye hazırlandığımız Hohanyeh'e bile güvenilmez tam olarak. Hunlar zayıf olduklarında işte böylesine uysal ve uyumlu görünürler ama yarın çoğalırlarsa, güçlenirlerse, cesaretleri artar ve başkaldırırlar. Bu nedenle bizim mutlaka Çiçi Tanhu ile ilişki kurmamız, en azından onun asıl niyetinin savaş mı yoksa Çin'le barış yapmak mı olduğunu öğrenmemiz gerek!"

"Anlıyorum efendim de..."

Çiçi'den çekiniyordu Wu-se. Onun deli dolu, pervasız yapışım öğrenmişti. Ayrıca Çin düşmanlığı da ortadayken...

"Bu konuda korkunuz olmasın Sayın Elçi. Hunlar Çin'i sevmezse-lerde şimdiye kadar bir elçiye karşı kötülük yapmayı düşünmemişlerdir. Buna cesaret edemezler. Çünkü bir Çin elçisine yapılacak saldırının doğrudan Çin'e, Yüce İmparatora yapıldığını bilirler."

Bu konuda çok katıydı Çin. Bir Çin elçisine zarar verilirse bütün Çin ayağa kalkardı. Uzun zamandır ordu çıkarmak yerine bozkır budunlarını birbirlerine

düşürerek sonuç almayı sürdüren Çin, elçilerine yapılacak yanlış bir harekette bütün savaşçı gücünü kullanırdı. Elçiler Çin için çok önemliydi. Haberleşme ve çatışlık ağını oluşturan etmen lerdi. Çin, elçilerinden vazgeçemezdi. Şu an bile yüzlerce Çin elçisi birçoV budunun topraklarında haber ve bozgunculuk peşindeydi. Hunlar dışın daki budunlar elçileri çok daha saygılı karşılamak zoundaydılar. Çjn> bağlanan budunların hanları, kralları bu konuda sık sık uyarılırdı.

Hun hanları kendilerini Çin imparatorlarından üstün gördükleri için Çin'den gelen elçileri oturarak karşılarlar, İmparatordan gelen bitikleri de kendileri almazlardı. Bu işi otağda görevli buyruklar, kapıcı-başları yapardı.

Çin'e bağlı olan ve paralı çerilik yapan Wusunlann, Kralı Kurno böyle bir şeye özenmişti. Wusun tahüna oturduğunda, Çin İmparatoru ona elçisi Ch'ien'i göndermişti. Hem de birçok armağanla birlikte. Wu-sun Kralı Kurno'nun, Çin'e bağlı bir kral olarak elçiyi sarayının kapısında karşılaması gerekiyordu. Oysa kendini kaptıran ve Hun Tanhusu'na yakın bir kurda gören Kurno, elçiyi odasında ve tahünde otururken karşılamak cüretini gösterdi. Bu büyük saygısızlığı affetmesi mümkün değildi Elçi Ch'ien'in. Çok iyi yetişmiş bir elçi olan Ch'ien durumu görünce krala şöyle seslendi.

"Wusun Kralı Saygıdeğer Kurno, ben Çin İmparatoru'nun elçisiyim. Yüce imparatorum size verdiği değeri göstermek için beni ve bu armağanları size gönderdi.

Fakat Ey Kral! Siz beni saygı ile karşılamazsanız, İmparatorumun bitiğini ve gönderdiği armağanları saygı ile almazsanız, sizinle konuşmadan geri dönerim. Armağanları da geri götürürüm. Yaptığınız bu saygısızlığı da Yüce İmparatoruma anlatırım."

Wusun Kralı elçinin bu sözleri karşısında ayağa kalkmış ve onu saygı ile selamlamıştı. Bundan soma İmparatorun bitiğini alınca, öpüp alına koymuştu. Böylece Çin'e olan bağlılığını göstermişti. Oysa Wu-sunlar Çin'e çok uzak bir bölgede yaşıyordu.

"Kendimle ve hayatımla ilgili bir kaygım olmadığımı bilirsiniz efendimiz! Korkum, yapacağım ziyaretin ters tepmesi ve Çin'in bundan zarar görmesidir"

Geçmişten başka bir şey daha hatırladı Wu-se... Hun ilinde... Mete Tanhu'dan çok sonraları... Hun tahtında, Çinlilerin "Wy-wei" yani "Çocuk Han" adını verdikleri, çok küçük yaşta tahta oturan Kanşilu Tanhu zamanında geçen bir elçi olayı!

Aslında Elçi hareketinin en üst düzeyde kullanıldığı ve Çin'e büyük bir ağırlayan bir dönemdi o dönem. Hunlara giden Çin elçisi, otağda söylenmemesi gereken bir söz söylemişti. Bu büyük bir hataydı ve tanhuya hakaret anlamına geliyordu. Kanşilu Han bu sözlerle dayanamamış ve kılıcını çekerek önce Çinli elçinin yanına gelmiş, fakat onu öldürmemişti. Ama bu hakareti duyanların gelecekte bunu yüzüne vuracağını düşünerek, otağda

bulunan ve olaya tamk olanları birer kılıç darbesi ile öldürmüştü. Soma da korkudan titreyen elçiye dönerek,

"Aslında, bu hakaretinden soma seni öldürmem, hatta acı çekmen için yavaş yavaş öldürmem gerekirdi. Ama sen elçisin ve bizde elçilere dokunulmaz. Bana yaptığın ve hakaret anlamına gelen sözler için öldü bu insanlar. Sakın gördüklerini unutma. Hem imparatoruna, hem de bundan sonra Hun İli'ne gelecek olan bütün elçilere anlat. Sakın bir daha böylesi bir yolu denemesinler. Hun Tanhusuna saygılı olmayı öğrensinler. Şimdi buradan çık git. Merak etme, sağ salim ülkene varman için her şeyi yapacağım. Ama sakın bir daha Hun İli'ne gelmeye kalkma, ölürsün!"

Elçiye dokunmamıştı Kanşilu Han. Bu korku ile o günden soma Çin

Elçileri Hun otağında daha saygılı ve dikkatli konuşur olmuşlardı.

Karar o gelmeden çok önce verilmişti. İtiraz etmesi mümkün değildi Wu-se'nin.

"Mademki Yüce İmparatorum ve siz uygun gördünüz, ben hemen hazırlıklarına başlayayım" dedi.

Çin sınırına çok yakın bir yer gösterildi Hohanyeh Tanhu'ya. Sarı ırmağın kuzey-batı kıvrımında... Geniş otlakları olan, bol suyu bulunan bu bölgede, ona olan saygılarını göstermek için büyük bir saray inşasına başladı Çin'liler. Her söyleneni yapan, zaman geçirmeden ordusunu terhis eden ve güneye inen Hohanyeh'e

büyük bir itibar gösteriliyordu. Ne isterse, ne ihtiyacı varsa gönderiliyordu. Adeta ikinci bir Çin refahı yaşıatılıyordu Hohanyeh Budununa. Hohanyeh Tanhu, Çin'in Yaptığı bu cömetliğe karşılık verme gereğini duyduğundan, bağlı bütün yasaların yaptığını yaptı ve küçük oğlu Çiluküteng'i Çin sarayına gönderdi. Bu şekilde hem oğlu orada yetişecek, eğitim görecekt ve yerleşmiş hayatın özelliklerini öğrenecek, hem de bir rehin görevi üstlenerek güven sağlayacaktı.

Oğlunu göndererek şunu söylemek istiyordu Hohanyeh Han "Oğlum sizin yanınızda olduğuna göre, size saldırmam, ihanet etmem söz konusu bile olamaz."

Hohanyeh'in yerleşmesinden sonra, ona bağlı bulunan bütün boylar Çin sınırına göçtüler. Böylece Çin için bir tampon bölge olduğu gibi Hunlar üretime ve ticarete başladılar. Özgürlükleri karşılığı, zenginlikleri ve refahları artıyordu. Tanhu Hohanyeh bunu tercih etmişti.

ÇİÇİ HAN, ÇİN İLE BARIŞ YAPMAK ZORUNDA KALİYOR

Çiçi Tanhu şaşkıındı.

Orhun'a yerleşeli neredeyse ikinci bahar gelmek üzereydi. Olanları, yaşananları duydukça söylenip duruyordu.

"Ey Gök Tanrı! Şu gözlerim daha neler görecekt? Neler duyacak şu kulaklarım? Neler yaşayacağım?"

Hohanyeh'in yaptıkları... Akıl alacak gibi değildi. Böylesi bir onursuzluğu, hem de gönüllü kabul etmek...

"Aklını yitirdi mutlaka!"

Püdey Ata ile uzun uzun konuşuyordu bu konuyu.

"Bir Hun Han'ı nasıl olur da Çin'e bağlanır? Ruhunu nasıl kabul eder? Çevresindekiler, budun buna nasıl razı olur?"

"Oldu işte!" demişti Püdey Ata "Oldu işte! Kimisi taşıdığı unvanın hakkını veremez. Budununa, adına ihanet ediverin Çok duyuldu böyle-leri. Geçmişte birçok budun..."

"Birçok budun olabilir ama Hun olmaz! Olamaz! Çin'e bağlanacağına bana gelseydi. Birlikte yaşamak, benim buyruğuma girmek Çine bağlanmak şerefsizliğinden daha elzem değil mi?"

"Korktu senden! Öldürürsün diye korktu!"

"Ölseydi daha iyiydi. Öldürseydim ben onu, hiç olmazsa şerefi ile ölmüş olurdu. Bahane bütün bunlar. Öldürmek isteseydim gitmesine :z;n verir miydim? Karındaşım olduğu için, onunla aym babamn çocuğu olduğum için, aynı kanı taşıdığım için utanıyorum!"

"Hiç utanma! Sen başka, o başka!"

"Anlamadığım bir konu da hala yanında çok kalabalık bulunması! Hala ordusu var! "Onun ordubaşlan, erleri böyle bir düşkünlüğe nasıl susuyorlar?"

"Ordusu var ama Çin hizmetinde!"

"Doğru! Artık o orduya 'Çin Ordusu' demek gerek!"

Önce haberi geldi...

Bir süre soma da kendisi...

Uzun hazırlıklardan ve beklemelelerden soma Çin elçisi Wu-se'nin Çiçi Tanhu'ya elçi gönderilmesi çok önemliydi. Hohanyeh'in Çin'e bağlanmasını utanç sa-
yan Çiçi Tanhu, başlangıçta reddetmişti Çin elçisini.

"Görüşmem!" demişti "Benim adım Hohanyeh de-
ğil. Benim Çin'le işim olmaz!"

Püdey Ata araya girmişti.

"Aman Tanhu! Ulu Mete Tanhu bile yapmadı bunu.
Elçi ile görüşülür. Karşılıklı niyetler anlaşılır. İstekler su-
nular. Buna engel olunmaz. Gelsin bakalım, Çin İmpa-
ratoru bizden ne ister?"

"Eğer..." demişti kızgınlıkla "Eğer, bana da Çin'e
bağlanmak gibi bir laf ederse onu öldürürüm!"

"Çiçi Tanhu, işte senin bu huyundan bıktım!" diye
çıktı Püdey Ata. Çiçi ye söz söyleyebilecek tek insandı.
Yine uyardı onu.

"Çin elçisinin sana böyle bir şeyi teklif etme cesare-
tini göstereceğini asla sanmıyorum. Zaten işin başında
engelleriz bunu. Onu öyle bir aşılırsınız ve öyle konuşuruz
ki, kiminle karşı karşıya geldiğini anlar, Aen onunla ko-
nuşmazsın, sözü bana bırakırsın, ama elçinin canına da
«okunmazsın! Dokunmamahsm!"

Bu büyük bir hakaretti elçiye. Hem sözle hem de
davranışla... çjc; Tanhu, Çin İmparatorunun elçisini bir
yüzbaşı ile muhatap ediyordu

Söylenenler yapıldı. Başka çaresi yoktu Elçi Wu-
se'nin. Tayun belgelerini incelerken öylece beklemek

zorunda kaldı. Silahlan alınmıştı Artık Kartal Savaşçıların korumasmdaydılar.

Kontroller yapıldıktan soma yeni buyruk verildi.

"Bizi izleyin! Budundan kimselerle konuşmak, görüşmek yasaktır!"

Elçilik heyeti, ordugâha gelince yeniden kontrollerden geçirildi. Soma kendilerine gösterilen çadırlara yerleşmelerine izin verildi. Uzun yoldan gelen elçi heyeti dinlenmeye çekildiler. Çiçi Tanhu, ne zaman uygun görürse o zaman görüşeceklerdi.

Elçi Wu-se için zor ve sıkıcı günler başlamıştı böylece. Rahatlan iyiymi. Kendilerine üst düzey konuk muamelesi yapılıyordu, ama bekletiliyorlardı.

Aradan beş gün geçmişti ki, Çiçi Han'ın onları görme isteği iletildi Wu se'ye. Hemen hazırlandılar. On kişilik heyetin her birinin elinde değerli bir armağan vardı. Çıktıkları yerden ordugâha kadar iyi yanda sıralanmış Kartal Savaşçıların keskin bakışlarının arasından geçerek yaklaştılar otağa. Oldukça uzak yerde konakladıkları için yürümeleri, özellikle ellerindeki ağır armağanlar bulunanlar için zor oluyordu.

Otağın önüne geldiklerinde nefes nefese kalmışlardı. Hava çok soğuktu. Bir de terlemişlerdi bunun üzerine. Beklemeye başladılar. Elçi Wu-se buraya gelmek için kış mevsimini seçtiği için öylesine pişman olmuştu ki...

Çok beklediler...

Bir süre soma Börübaşı Külçar ile birlikte Kapıcıbaşı geldi yanlarına.

"Belgeleriniz!" dedi.

Yazılı elçilik beratını, mührünü ve esasını gösterdi Wu-se. Bunları dikkatle inceleyen Kapıcıbaşı bu kez bitiği istedi.

"İmparatorluk bitişini bana vereceksiniz! Okuyacağım! Tanhu'ya uygun bir hitapla yazılmamışsa geri gönderileceksiniz. Bir Hun Tanhusu'na nasıl hitap edileceğini bilmeyen Çinlinin bitişini kabul edilemez."

Daha bakmadan kızıyordu. Böylesi bir durumu düşünmüştü elçi üjü ve bitiş buna uygun yazdırmıştı. Çok saygılı bir dil kullanılmıştı İmparator'un hitabında.

Bitiş, adeta sıradan bir şey alıyormuşçasına aldı, açtı ve inceledi Kapıcıbaşı. Bu kadar hakaret göreceği aklının ucundan bile geçmiyordu Wu-se'nin. İçini yiyor, ama bir şey yapamıyordu.

Kapıcıbaşı, bitiş baştan sona kadar okudu. Soma kabına geri koydu ve "Şimdi bitiş sunacağım! Bekleyin!" dedi. Otağa doğru yürüyüp içeri girdi.

Yeniden beklemeye başladı elçi heyeti.

??? İçeride Püdey Ata, bitiş Çiçi Han'a okuyordu. "Hunların hükümdarı; Ulu Hun Tanhu'su Çiçi'ye..." "İyi bir hitap değil mi?" diye sordu Çiçi Han. "Çok iyi. Bu demektir ki Çin artık seni tek Tanhu olarak tanıyor!" "Akıllı bir tavır!"

"Diyor ki... 'Çin sizin dostunuzmuş. Sizi takdir ediyormuş. Aranızda barış olmalıymış!'"

"Barış mı? Hem bana rakip yetiştirip, hem Hohanyeh'e sahip çıkıp hem de barış öyle mi? Lazım değil onların barışı. Hele günü gelsin! O gün geldiğinde ben Çin'e barışın ne olduğunu göstereceğim!"

"Tamam, Çiçi Tanhu, ama o güne kadar idare edeceğiz Çin'i. Üzerimize gelmesini engelleyeceğiz!" Çiçi Han neyi bekliyordu?

Çiçi Han büyümeyi, güçlenmeyi ve er sayısının artmasını bekliyordu. Gerçekten çok kalabalık ve güçlü bir ordusu vardı Çin'in. İsterse, iki yüz elli, üç yüz bin kişilik bir ordu çıkarabilirdi. Oysa Çiçi'nin ordusu elli bin kişiydi. Mutlaka diğer budunlardan, özellikle akraba Türk budunlarından er alması gerekiyordu. Çin sınırlarına yapılacak bir akının etkili olması için bile en az yüz bin kişilik bir orduya ihtiyacı vardı. Çin toparlanana kadar vurup çekilebilir ve büyük zarar verebilirdi yüz bin er. Daha aşağıdaki bir sayı ile yapılacak akın, Çin duvarlarında yiterdi. Bunu çok iyi biliyordu Çiçi Han.

Hunlar güçsüzleştikleri dönemlerde akınları on bin kişilik kuvvetlerle yapmak zorunda kalmışlardı, ama bu akınlar daha Çin duvarının önünde erimiş ve etkisiz kalmıştı.

"En az yüz bin kişi..."

Ordusunu üç yüz bine kadar çıkarmışü Ulu Mete Tanhu... Artık imkânsız gibiydi bu. Ancak diğer budunları buyruk altına alırsa...

"Ben Çin'le barış falan yapmam!"

"Bunu daha önce konuşmuştuk Çiçi Tanhu! Zamanı gelene kadar..."

"Ben Hohanyeh değilim! Ben Çiçi'yim. Değil barış yapmak, Çinli bir elçi ile konuşmak bile zoruma gidiyor!"

Bitik okunmuştu, fakat hala bekletiliyordu dışarıda Elçi Wu-se. İçerde ise onu kabul etmesi için Çiçi Tanhu'ya adeta yalvarıyordu Pü-dey Ata! "Tanhu Çiçi, Çin'in elinde büyük koz varken barış yapmaktan ve anlaşmaktan başka çare yok!" "Neymiş o büyük koz?" "Kaş kez konuştuk bunu: Hohanyeh..." "Çin'e teslim olan Han!"

"Ama yanında hala büyük bir ordu ve ona bağlı olan..." "Hiçbir gerçek

Hun, Çin'e teslim olmuş bir hanın peşinden gitmez!" "Çin kandırır,

Çin'in altını çok. İpeği var!"

"İçeri buyurun, Çiçi Tanhu sizinle görüşecek!"

Kapıcıbaşı bunu söylediğinde sevincini öylesine belli etti ki Wu-se... Heyet hep birlikte harekete geçtiğinde onları durdurdu Kapıcıbaşı.

"Siz, Sayın Elçi, yalnız geleceksiniz..."

Otağ'a girmek için harekete geçenler durdular bir anda. Wu-se kekeleyerek,

"Ama armağanlar!" dedi.

"Dışarıda kalacak!"

Wu-se böylesi bir sığınuyı yaşayan ilk Çin elçisi olduğunu biliyordu. Görevini sonuna kadar yapmak için direniyordu. Ona kalsa çoktan dönerdi geriye. Bir yandan da ilk kez karşılaşacağı Çiçi Tanhu'yu merak ediyordu. Vücudunu en saygın, yüzünü en mutlu şekle sokarak ilerledi. Kapının kaim, büyük örtüsü kalktığında heyecanı son noktadaydı. Çiçi Tanhu ile karşı karşıyaydı.

Kırk börinin tamamı içerideydi. Her yanda, hem de kılıçları ellerinde bekliyorlardı. Bu çok görkemli korkutucu manzara, dizlerinin bağının çözülmesine sebep oldu Wu-se'nin. Az kaldı yere düşecekti.

Çiçi Tanhu, yüksek, geniş bir tahtta oturuyordu. Beyaz giysi içinde çok haşmetli görünüyordu. Sadece Püdey Ata vardı yanında. O da solunda, ayakta idi.

Wu-se çelik bakışların karşısında ezilerek iki büküm olana kadar eğilip selamladı Tanhu'yu ve eski bir alışkanlıkla konuşmaya başladı.

"Hun hükümdarı Çiçi Tanhu'yu, Yüce İmparatorum adına saygı ile selamlarım. Kendileri..."

Çiçi, başını yavaşça sola çevirip bir şeyler mırıldandı. Wu-se dikkatin üzerinde toplanması için beklerken, Çiçi'nin sol yanında bekleyen Püdey Ata konuştu.

"Çin elçisi, doğrudan Tanhu'yla konuşman yasak!
Ne dersen bana diyeceksin!"

Şaşırdı Wu-se.

Madem öyle isteniyordu. Tanhu için övgü dolu
üçüncü tekil şahıs unvanlarının sonu gelmiyordu. Övgü
ve selam faslı bittikten soma bir süre bekledi Wu-se.

Çiçi, yeniden dönüp Püdey Ata'ya konuştu. Konuş-
malar hep aktarma şeklinde sürecekti.

"Tanhu diyor ki 'Çin, Hohanyeh'i neden yakınma
aldı?'"

"Onunla İmparatorumuzun geçmişe dayanan bir
dostluğu ve yakınlığı var! Çin dostlarım terk etmez!"

"Çin, Hun Tanhusu olarak kimi tanıyor?"

"Çin, Hun Tanhusu olarak, tabii ki Orhun'da oturan
Çiçi Tanhu'yu tanıyor!"

"Çin, Hohanyeh'in ordu tutmasına neden izin veri-
yor?"

"Hohanyeh Han, ordusunun büyük kısmını terhis
etti!"

Bir sürü soruya en uygun cevapları üstün zekâsı ve
tecrübesi ile veriyordu Wu-se. Yapacağı en küçük hata-
nın nelere sebep olacağını bilirdi. Onun bu oyununu
fark eden Püdey Ata, başını sağlanması için yüze vur-
muyordu, ama o da gereken sözleri ediyordu.

"Çiçi Tanhu der ki, Hohanyeh'e verilenin üç kaını
Çin bize vermelidir. Çin benimle dost olmak istiyorsa,
düşmanlarımı beslememeli ve I

Uzun zaman sürdü konuşma. Öyle veya böyle bir anlaşma sağlanmıştı. Oysa söylenen şu sözler aslında gerçekleri daha iyi anlaıyordu

"Çiçi Tanhu der ki, ancak onursuzlar başka bir ülkenin bağrağı başka bir ülkenin hükümdanmn gölgesi altına sığır. Bunu yapanlar Hun olamaz. Çiçi Tanhu böylesi bir şerefsizliği daha en başında reddeder!"

Sözde de olsa banş sağlanmış, iki taraf birbirinin en azından derdini ve düşüncesini anlamıştı. Armağanlardan söz etmeye kalküğında yüzünü buruşturmuştu Çiçi Han. Biraz daha ısrar ederse onları geri gönderebilirdi. Çin'den gelen, Çin'e ait ne varsa nefretini artınıyordu. Çin'in hiçbir şeyine ihtiyacı yoktu.

Görevini yapan Elçi Wu-se çıktığında derin ve rahat bir nefes aldı. Onu heyecanla bekleyen adamlanna yaklaştı.

"Bu adamdan bize dost olmaz! Eline geçen ilk fırsatta Çin'i vuracaktır!" dedi. Orada daha fazla kalması anlamsızdı. İzin isteyip dönüş hazırlıklarına başladı. Çiçi Tanhu, Çin İmparatoruna yazdığı bitiği Ka-pıcıbaşı ile göndermişti Wu-se'ye.

Şöyle yazıyordu.

"Çin İmparatoru'na...

Elçini dinledim. İyi niyetini ve armağanlarım kabul ettim. Hun Tanhusu olarak dostluk elini tutuyorum. Bana karşı oyunlar yapmadığın sürece bu dostluk sürece. Aramızda bir banş dönemi başlamıştır. Bu barışı

ben bozmayacağım. Yanında yer alanlara sahip çık. Onlan üzerime salmaya kalkma. Her çağda elçiler gönderip yeniden konuşalım!"

Bu kadar. Hepsi bu kadardı.

Çin İmparatoru heyecanlabekliyordu elçisini. Wu-se-Çiçi Tanhu'nun [ıjSiini verip, olanaln anlattığında, ortak bir karara vardı Çin.

"Bu adamdan Çin'e fayda gelmez! Güçlenirse çok tehlikeli olacaktır. ou nedenle ilk fırsatta yok edilmelidir."

Tam ikiyilbekledi Hohanyeh Tanhu! Tam ikiyıl Çin İmparatoru'ndan davet bekledi. Umutsuzluğa kapıldı bir ara. Hatta bu aşağılanmalara dayanamayacağını düşündü. Çin'in, Çiçi Han ile görüşmelerini duyuyor "Çin benden vaz mı geçti?" diyerek gelecek için korkuyordu.

Hohanyeh Han'ın Budunu sürekli artıyor ve kalabalıklaşıyordu. Rahatı, iyi yaşamayı seçenler Çin Smırn'na göçüyordu. Çin bunların hepsine, kendi halkıymış gibi, uygun yerler buluyordu.

Sonunda bir gün davet edildi Hohanyeh Han. Çin İmparatoru onun orada yaşadığım nihayet hatırlamıştı. Davet bitiğini aldığı anda daha ilk cümlede değerini anladı Hohanyeh...

"Hohanyeh Tanhu..."

Çin, Hun Hükümdarına asla bu şekilde hitap etmezdi. Mutlaka övgü dolu birkaç sözcük bulunur ya da en azından "Hun Tanhusu" denirdi. Oysa İmparator,

Hohanyeh'i Çin'e davet ettiği bitiğinde tanhulu-ğunu sadece adına bağlamıştı. Demek ki onu Hun'larm en büyük hakanı olarak görmüyordu Çin.

Çaresizdi Hohanyeh. Her şeyiyle Çin'e teslim olmuş, bağlanmıştı. İmparatorun geciken davetine gitmeyip de ne yapacaktı? Çok pişmandı burada olduğu için. Belki Çin'e gidince daha da pişman olacaktı oysa kendisi seçmişti bu yolu. Seçtirmişlerdi. İçten içe Çin'e karşı kin oluşuyordu yüreğinde.

İmparatorun davetine uymak üzere hazırlıklarına başladı.

Çözüm bulmak, savaşçılarının sayısını artırmak için uğraşıp duruyordu Çiçi Tanhu. Bu arada Çin'in rahat durmayacağı, birilerini üzerine salacağını biliyordu. Hohanyeh'le gittikçe yaklaşıyordu Çin.

Hohanyeh'in oğlu Çin sarayındaydı. Şimdi de Hohanyeh davet edilme ti. Bu işin sonunu hiç iyi görmüyordu.

"Bir şeyler yapmak gerek Atam!"

"Sen de Çiğilşu Şad'ı gönder Çin'e! Bakalım nasıl karşılayacaklar?"

"Ne? Nasıl olur?"

Yeniden başladı tartışmalar. Böyle bir hareket Çin'e koz vermez miydi? Dostları ve düşmanları yanlış anlamaz mıydı? Ya budunu...

"Çin'le irtibatımızı sağlamalı birileri" dedi Püdey Ata
"Haber alamıyoruz! Gelen haberler çok geç geliyor,

gelene kadar da yapacak bir şey kalmıyor. İş işten geçiyor. Hohanyeh'in oğlu kaç yıldır Çin sarayında. Hem Çin'i tanıyor hem de yeni bir şeyler öğreniyor. Çin pusadaysa, Çin bize karşı bir şeyler planlıyorsa, belki Şad'm orada olması bunu erkenden öğrenmemizi sağlar. Belki Çin'in yanlış fikirlerini değiştirir. Yapacaklarım etkiler!"

"Nasıl göndereceğim? Ne diyeceğim oğlumu gönderirken? 'Oğlumu alın, bakın, yetiştirin mi?' yoksa 'Bana bilgi göndersin diye' mi gönderdim diyeceğim? Ben bunu nasıl yaparım?"

"Sıradan bir bitik yazarsın Ulu Tanhu! Dersin ki 'Gelecekte yerime geçecek olan oğlum Çiğilşu Şad, Çin'i tamsın, dostluğumuza hizmet etsin' gibi bir şeyler!"

Düşündü Çiçi Tanhu. Çok düşündü. Sonunda,

"Bu işe tek başıma karar veremem! Kurultay toplayalım!" dedi.

Hun soyluları, bilgeleri nasıl karşılayacaklardı bu karar?

Püdey Ata'mn düşüncesi çok olumlu bulundu kurul-
tayda. Karar alındı.

Çok geçmeden Çiğilşu Şad, Çin'e doğru yola çıktı.
Artık iki

Hun Han'ımn, iki oğlu Çin sarayındaydı.

Çiğilşu Şad, Hohanyeh Tanhu Çin Sarayına ulaştığında oradaydı Görkemli karşılama törenini babasına bildirdi. Çiçi Han olanlara ak» diremiyordu. Sinirden

çıldırarak Çin'e lanetler okudu. Nefreti kat kat! tıvordu Çin'e karşı. Eğer Tanrı izin verirse bunların hesabını soracaktıÇin, Çin kah böyle bir tören, böyle bir karşılama görmemiştir.

Çekinerek, biraz da üzülerek çıktığı Çin yolculuğunda, daha başlangıçta mutlu oldu Hohanyeh Han! Düşünceleri bir anda değişti. Çin ona çok değer veriyordu!

Karlı bir kış günüydü. Çok soğuktu. Fakat soğuğa rağmen Çin sokaklardaydı. Hohanyeh Tanhu'yu karşılamak için bekliyordu. Onlarca tören alayı oluşturulmuştu. Hepsi birbirinden süslü, parlak giysiler içindeydiler. Yolların sağında ve solunda ellerinde Hun ve Çin bayrakları taşıyan insanlar dizilmişti. Hohanyeh'in geçtiği yollara Çinli kadınlar, kızlar çiçekler serpiyorlardı. Sık sık Hohanyeh'in admın anıldığı söylevlerle Çinli ozanlar şarkılar söylüyorlardı. Çin de ilk kez böyle bir karşılama töreni yaşıyordu.

Yol boyunca Hun töresi gereği kurbanlar kesiliyor, şölenler veriliyordu.

Doğrudan İmparatorluk sarayına götürüldü Hohanyeh Han. Orada kalacak, orada ağırlanacaktı. İlk kez bir Çin İmparatoru, bir yabancı konuğunu, hem de barbar olarak adlandırdığı Hunların hanını, sarayın kapısında karşılıyordu. Hem de çok önemli övgü ifadeleri ile. Yanında Çinli Hatunu Ninghu-yenşi'yi ve çok sayıda Hun

soylusunu getiren Hohanyeh Han, gördüğü bu ilgi ile mest olmuştu.

Bu haberlerin iletildiği Çiçi Han ise kızgınlıktan ne yapacağını bilemiyor, kendisini Çin'in yeni oyunlarına karşı çaresiz hissediyordu.

Hun ülkesinin kuzeyinde ve batısında yaşayan Hun Eligleri aracıda kanşıklılar çıktığı haberleri geliyordu Çiçi Han'a. Bütün bu ka-nŞıklarm içinde yine Çin vardı. Hem men her fırsattan yararlanmak için Planlar yapıyordu Çin.

Bazı Çin generalleri İmparatora bu kanşıklıklardan yararlanmak gerektiğini, saldırılırsa Çiçi Han sorununun kökten çözüleceğini idAj ediyorlardı. Bazıları ise bunu uygun bulmuyor, Hunlara güç kullara] masına ve doğrudan doğruya ordu gönderilip savaşılmasma karşı çıkıyorlardı.

"Hunlar savaşı bizden iyi bilir. Bunu asırlardır deniyoruz. Hem maşa varken el yakmanın ne anlamı var? Hun budunun birbirine düşme özelliğinden yararlanmayı sürdürürelim!" diyorlardı.

Haklıydılar.

Çin, geçmişte çok büyük ordular kurarak Hunlarm üzerine akınlar yapmıştı. Her seferinde de hüsrarla sonuçlanmışü bu akınlar. Saldırıp çekilme, aniden vurma taktiğini çok iyi kullanan Hunlar, Kartal Savaşçıları ile yaptıkları ani akınlarda kendilerinden kat kat kalabalık

Çin ordularını kolayca dağıtmışlardı. Özellikle onları dağlık bölgelere çektiklerinde...

Hun, dağlarda iyi savaşırdı. Çin ise ovada... Yakalayabilirse...

Bazı vezirler, Baş Vezir Cheng-Yen-Çe'nin Hohanyeh Tanhu ile ilgili siyasetini de benimsemiyordu. Neydi o gösterişli karşılamlar? Bir barbar hanın Çin Sarayı'nda, özellikle Yüce İmparatorun karşısında ne işi vardı? Barbarlara barbarca davranmak gerekmiyor muydu? Üstelik hem Hohanyeh'in oğlu, hem de Çiçi'nin oğlu Çin'deydi. Sık sık imparatorluk sarayına bulunuyorlar, hemen her yere girip, her şeyi inceliyorlardı.

Büyük Vezir'in buna cevabı şöyle oldu.

"Bırakın bizimle yaşasınlar! Bırakın bizim gibi yaşasınlar! Refahı ve kent hayatını tadarlarsa, yann ellerine yetki geçtiğinde, bu özlemi sürekli içlerinde duyacaklardır. Burada ne kadar çok kalırlarsa, o kadar Çinli olurlar."

Muhalifleri ikna etmek mümkün değildi.

Oysa Baş Vezir'in taktiği tutmuş, Hunlar iki başlı hale gelmişti-Bundan sonra onları birbirine kırdırmak kolay olacaktı. Üstelik sınırlarım da emniyete almıştı Çin. Çiçi Han, Hohanyeh Han sınırda beklerken, Çin'e akın yapmayı aklından bile geçiremezdi. yine de orta bir yol bulundu. Çin, eğer gerekirse Çiçi Han üzerine rdu çıkaracak ve onu tamamen yok edecekti. Şimdilik bu

bekleme, karışıklık çıkarma, birbirine kırdırma siyaseti sürecekti.

ANLAMAK İÇİN BAKMAYI VE GÖRMEYİ BİLMEK GEREK

Mevsimler birbiri ardına gelip geçerken insanlardan izin almıyordu.

Baharın "Ben artık çekip gidiyorum! Yeşilime veda edin!" diye seslendiği günlerde, sıcakların bozkırı yaktığı bir gün...

On yiğit at sürüyor... Hallerinden, atları sürmelerindeki ustalıklarından, kılıklarından ve börklerinin üzerine takılı kartal tüylerinden anlaşılıyor, sıradan yiğitler olmadıkları...

Çok bahar önce çıktıkları obalarına doğru yol alıyorlar. En başta, doru renk atının üzerinde, dimdik duran çift kartal tüylü savaşçı kılığı ile diğerlerinden hemen ayrılıyor.

Tayun...

Tayun Böri oldu. Düşleri gerçekleşti. Gök Tann her yiğidin düşününü böylesine hızlı yazmaz yazmaz, olsun diye.

Urul Böri, Tanhu seninle görüşmek diler!

Günün bu erken zamanında...

Buyruğun zamanı olmaz!

Kapıcıbaşı'nın gülümseyen yüzünden güzel bir şeyler olduğunu anlamak zor değildi. Sormasının bir anlamı

olmazdı. Sır tutmaları en önemli özellikleriydi Kapıcıların. Hazırlandı Urul.

Çiçi Tanhu, inadına kentte oturmaya karşı çıkmıştı. Birbirinden güzel ve büyük konutlardan birine yerleşmek yerine, göğün altında, geceleri tünlüğün boşluğundan, yıldızları görerek, bir çıkıp bir kaybolan kendi yıldızını izleyerek yatmayı tercih ediyordu.

Tanhu, kent dışında, Kutlu Orhun Irmağı'nın kıyısındaki otağında uruğu ile birlikte yaşarken, börilerinin ondan uzakta olması düşünüle mezdi. Aslında hiçbir bori de sevmiyordu kapalı yerde kalmayı. Çin e* kişi ile "Çadırılı Başkent" olmaktan çıkmaya başlayan Orhun'dan uzak kalmayı da istemedikleri için, yakındaki ordugâhta kurdukları büyük çadırlarda kalıyordu böriler. Çoğu evdeşini yanına almış, çocukları ile yaşarken, Urul gibi evdeşsizler yalnız kalıyorlardı.

Otağa doğru yürürken bir gece önce gördüğü düş geldi aklına. Cong çadırında atası ile birlikteydi. Genç çağlarındaydı Urul. Üstelik atası da onunla aynı çağda...

"Hadi ok salalım Urul!" dedi atası. Ata ile ok yarıştırmak töreden değildi. Çekindi Urul.

"Sen sal atam! Ben seni seyrederek bir şeyler öğreneyim!" Güldü atası.

"Asıl sen salacaksın okunu. Daha öteye, çok ötelere ulaştıracaksın! Benden geçti. Benim işim bitti acunda. Hep yiğit oğullar yetiştirdim ve gitme zamanım geldi! Hadi sal okunu da övüneyim seninle!" Atasının ısrarına

dayanamayıp sadağından bir ok aldı Urul. Altın bir oktu. Yayma yerleştirip bekledi. "Nereye salayım atam?" "İleriye, görebildiğin en ileriye..."

Çok uzaklarda, görünmez bir hedefe yönlendirdi okunu. Saldı. Altın ok uçtu, uçtu, uçtu...

Uyandığında hala uçuyordu ok.

Merak etti Urul! Neydi bu düşün anlamı? Soracak kimse... Bu ordugâhın en büyük eksigi bir Kaminin olmasıydı.

Oysa hemen geliverir bir kam. Nerede bir oba, ağul, kurulur. Bir yerden çıkıverirler. Onların bir Kamı yok. Aktan Ata olsaydı... Bir düşüncedir sardı yüreğini.

"Neden bir tek kam çıkıp gelmedi? Yoksa kamlar kutlu bulmaz mı Çiçi Han ordugâhım?"

Kurban da kesilmiyor ne zamandır. Bu kadar zaman geçti oysa...

Çünkü bunu hatırlatacak, zamanını bilecek kam yok...

"Bir kam gerek bize!"

Kam, istemekle gelmez. Bir gün bir yerden çıkıp gelir. Belki de gelmez... Gelmezse kötü...

"Üçbahar oldu Orhun'da... Nerdeyse dördüncüye ulaşacaklar. Baş kaldıran birkaç buduna gerekeni yapmak dışında pek ayrılmadık buradan! Akın da yok! Belki de o yüzden bir tek kam gelmedi. Yiğitliğin olmadığı yerde kamın işi ne?"

Bekliyorlar! Çiçi Tanhu'ya kalsa, bir an bile durmayacak yerinde. Fakat Püdey Ata...

"Zamanı değil!" diyor. Zamanın ne zaman olduğunu kim bilecek? Yola çıkmadıktan sonra, yola çıkmaya niyetlenmedikten sonra...

Haberler geliyor. Eşkinciler, ulaklar ve her çağ gelen Çin elçileri... Buradan da Çin'e elçi gidiyor. Çin'den armağanlar geliyor. Buradan da gidiyor. Hohanyeh'in güçlendiği, er sayısının arttığı söyleniyor. Budunu da kalabahklaşmış. Her geçen gün daha fazla katılanlar var.

"Biz de kalabahklaştık. Bizim de ordumuz arttı. Er sayımız neredeyse bir koca tümen daha..."

Çok er, uruğunu, evdeşini yakma getirdi. Sık sık izinle gitmeler oldu. Yaylaya da çıkılıyor iki bahardır. Sürüler geliyor.

"Fakat akın yok! Bekliyoruz!"

Çiçi Tanhu, Orhun'da bekliyor. Orhun'u bekliyor. Hohanyeh Han Sarı ırmağın orada bir yerlerde bekliyor. Çin de Çin'de bekliyor. Aslında kimse kimseyi beklemeyi görünürken, herkes herkesi bekliyor.

Budun mırıldanıyor. Karabudunun en iyi yaptığı iş mırıldanmak!

"Bu iş böyle sürmez" diyor karabudun "Hun beklemeye alışık değil! Hun beklemeyi bu kadar! Çin de beklemeyi! Yakında..."

Yakında bir şeyler olacağını düşünüyor kara budun. Biliyor!

"Kaç kez kulaklarımla duydum! Çiçi Tanhu, Püdey Ata'ya soruyordu 'Daha ne kadar bekleyeceğim Atam?'"

Cevabı da duydu Urul

"Bekleyeceğiz Tanhu! Orhun'dan ayrıldığın anda boş bırakmazlar burayı. Hohanyeh Han gelir, yerleşir. Hem de bu sefer onu çıkarmak eskisi kadar kolay olmaz. Hohanyeh'in Orhun'a gelmesi demek, Çin'in gelmesi demektir!"

"Gel bakalım Urul Böri!"

Tanhu otağında bütün soylular, ordubaşlar, buyruklar, binbaşılar dâhil, toplanmışü. Kapıdan girdiğinde böylesi bir kalabalık beklemeyen Urul şaşırdı. Bu hazırlığın kendisi ile alakası var, ama ne?

O da izin almayı düşünüyordu. Atasını, obasını, uruğunu ziyaret etmeliydi. Özellikle Aktan Ata'yı görmek, ona çok şey danışmak istiyordu. Belki de bir evdeş bulmak... Yaşı geçmişti ve daha bir oğlu bile yoktu. Çiçi Tanhu'nun yanında gezerken zamanı unutmuştu. Bu kez belki...

Büyük masamn bir uçundaydı Tanhu. Soma da sırasıyla diğer soylular ve tümen başlan. Binbaşılar geride, ayakta bekliyorlardı. Çiçi Tanhu'nun ardında on böri... Şöyle bir ölçtü ve yerini belledi. Nöbet sırasını akşam savmıştı. Şimdi toplantı olduğuna ve binbaşılar katıldığına göre... Masanın ardında ayakta duran binbaşılardan yanım gözüne kestirdi. Hele bir Tanhu'nun söyleyeceklerini dinlesin. "Geç otur!" "Ne?"

Tanhu'nun işaret ettiği yer masamın sol yamında Tanhu'ya en uzak köşe... Tümenbaşı Tubuk'unyanı... Geç otur Tümenbaşı Urul!" Urul'un yıldızı bir kez daha yükselmiş de haberi yok... Düşünde attığı altın ok...

"Zaman zaman seni anlamıyorum Yülek!"

Yüzü gülmeden sesi gülen Yülek, anında cevapladı Aktan Ata'yı.

"Ben de seni anlamıyorum Atam!"

"Neden? Ne sorsan demedim mi karşılığım?"

"Dedin, ama bu demek değil ki sen dedin diye ben anladım!"

İltifat ediyordu Aktan Kam'a. Kısa zamanda öylesine gelişmiş, öylesine bilgilenmişti ki Yülek...

Gencecik yaşında... Daha dün gibi onu yanma aldığı çağ. Şimdi o Ulu bir Kam...

Yülek Kam...

Bir zamanlar ona er olmayan, yiğit olmayan bir oğul verdiği için üzülen atası, onun Kam olma yolundaki zorlanmalarına üzülen anası...

Kam olmak öylesine zor ki, o sınavı aşamazsan, o dönemeci hakkıyla geçemezsen akim yiter... O zaman Kam olmazsın da olursun obaların delisi... Bazı şeyi bilen ve gören ama çoğunlukla saçmalayan bir akli yitik deli...

Çok zorlandı Yülek. Oysa o Yülek Kam... Giyitiyle, işaretleriyle, bilgisiyle...

"Kaç bahar devirdik seninle! Ne bildimse öğrettim! Üstünü de sen tamamladın. Bundan soma da tamamlayacaksın..."

Yülek şaşkın!

Yalnız yıllarından soma, ona el veren, yardım eden, yanma alıp yetiştiren Ulu Kam'a minnettar. Kendini bulmasını sağladı Kam. Kam onu Kam olma yolunda yalnız bırakmadı.

Yüreğinde hafiften bir sızı var Yülek'in. Anlatamadığı bir şeyler hissediyor.

Aktan Ata'nın da yüreği sızlıyor, fakat o nedenini biliyordu. Değişim zamanı gelmişti. Şimdi bunu anlatmaya çalışıyordu Yülek'e.

Yeni oluşan tümenin başına bir tümenbaşı gerekti. En sadık, en tecrübeli börisini yüceltti Çiçi Tanhu. Önce Püdey Ata'yla, diğer ordu başlarla görüştü. "En uygunu odur!" dediler.

Urul'un obasında, uruğunda bir çağ değişiyordu. O artık yüksek kurlu bir ordubaşı. Obasının değeri de, diğer obalar içindeki yeri de onunla birlikte artacaktı.

Bütün bunlar yaşanırken içinden geçenleri kimse bilmiyordu Urul'un.

"Bir oğlum bile yok!"

Aslında o da düşünülmüştü.

"Ah bu töreler" diye hayıflanmıştı Çiçi Tanhu...

Yoksa kızlarından birini Urul'a verir...

Fakat Han soyundan gelen kızlar sadece Hunlarm Hsüpu boyundan erkeklerle evlenebilirdi. Böylece soylu soyun sürmesi, soylu kanın geleceğe taşınması gereği yerine getirilmiş olurdu.

Çiçi Tanhu kendi kızlarından veya bacılarından birini veremezdi Urul'a oysa Püdey Ata'nın böyle bir sıkıntısı yoktu. O da sever ve takdir ederdi Urul'u. Yıllardır yiğitlikten başka bir şey görmemişlerdi ondan.

Püdey Ata'nın küçük kızı Kömçü...

Henüz konuşma zamanı gelmemiş, niyetler pekişmişti. Urul'dan habersiz...

"Şimdi!" diye söze başladı Çiçi Tanhu...

"Şimdi de senin yerine bir böri gerek bana! Gözü kara, güvenilir, denenmiş..."

Söz söylemeyi uygun bulmadı UM. Bu kadar övgünün ardından yeni bir şey istemek... Aslında yüreğinden geçen ismi Han biliyordu.

"Ben derim ki, karındaşın Tayun..."

Eğer olursa, çok genç yaşta böri, binbaşı olacaktı Tayun. Bu ne büyük bir şerefti...

Kurlar arda arda dizildi. Onbaşılar yüzbaşı oldu. Er olanlardan seçilenler, kıdemliler onbaşı... Her biri yeni oluşan on binlik tümenin içinde, Tümenbaşı Urul'un buyruğunda...

Sadece Tayun ayrı. Onun yeri Tanhu'nun yanı...

"Ben izin alamam" dedi Urul "Aslında o kadar da istiyordum ki. Sanki son kez gidecektim obama. Atamı

son kez... İşim çok şimdi. Önce görev! Belki daha soma... Sen var git. Al yoldaşlarını da... Atamızı, yui" dumuzu gör. Benden de..."

"Obadan birlikte çıkmıştık!" dedi gözlerinin içi güle-
rek Tayun "Tann diledi, şimdi yine birlikte varacağız
obamıza. Sanki hiçbir şey değişmemiş gibi. Hiç eksil-
meden..."

"Eksilmedik ve ..." gülerек kur nişanlanm gösterdi
Usuk! "Çok hızlısın yüzbaşım!" diye takıldı Uma "Biz de
sadece tek çizgi var!"

"En hızlımız malum... Böri Tayun!"

Onlar yoldaştılar. Yurtlarına doğru yola çıkmışlardı.
Kısa zamanda olsa çocuklaşmak, geçmişi yaşamak hak-
lanydı.

İkisi evdeşlerini çoktan alıp getirmişti Orhun'a. Ama
atalannı görmek için yoldaşlarına eşlik ediyorlardı. Al-
par'sa en heyecanlılanydı. Niyetlenmiş, niyetlenmiş va-
ramamıştı Sumru'nun yanma. Kavuşamamışü sevdi-
ğine. Yüreğinin od'unu zor peçinlemişti.

"Bu sefer!" diyordu "Bu sefer bir aksilik olmasa
da..." İki bahar önce atasına haber salmışü. Dileğini bil-
dirmişti araçılarla. Soma da Sumru kıza... Armağanlar
ile "Beni bekle!" haberi... Cevap olumlu gelmişti.

"Bekleyeceğim!"

"Bu sefer, bu iş bitecek! Tek gidiyorum, çift döne-
ceğim Orhun'a!" Bir kaçının daha niyetinde vardı evdeş
edinmek. Bir tek Tayun düşünmüyordu.

Zamanı değil! diyordu "Daha Urul ağam bile ..." Tamam! Söz kesilmiş ve Kömçü kızla toy hazırlıkları başlamıştı fakat nedense Tayun evdeş tutmayı düşünmüyordu hiç. Bir zamanı bekliyordu. O zaman gelir mi?

Neden görmez karabudun? Neden bilmez? Neden anlamaz? "Çünkü kara budun, görmek, bilmek ve anlamak için var değil!" "Ya ne için var?"

"Yönetilmek için var? Yönetmek içinse akbudun! Akbudun olmaz-Sa> karabudun bir hiç..."

"Yine de görmek..."

Usunda düğümlenen anlamsızlıkları konuşuyordu Aktan Ata ile Göz göre göre bir felakete gidişi anlayan ve "İlla da Çin" diye tutturana budunu... Hohanyeh'in çevresinde büyük kalabalıklar olduğunu Hun İli'nin her yanından urugların Çin sınırına doğru aktığını...

Aktan Kam, Çiçi Han'dan yana tutmuştu gönlünü. Sadece gönül Umut değil fakat...

En azından dik durdu! Varıp bağlanmadı Çin'e! Ne büyük ayıptı. Bir Hun Tanhusu bundan daha kötü ne yapabilirdi ki? Oysa işte budun, karabudun ondan yana akıyordu. O yanda bolluk vardı. O yanda refah, Çin altım, Çin ipeği... "Zoru sevmez karabudun! Zordan kaçır!"

"Fakat çok zaman da zoru yenmiş, zordayken başarmış, devlet kurmuş, devlet olmuş..."

"Hah işte o da akbudun sayesinde. Karabudun, akbudundan bir yiğit çıkmasını bekler. Bekler ki yiğit onları inandırsın. Karabudun inandı mı dağları deler!"

İşte o zaman iş kolaydı. İnandı mı karabudun ne engel tanır ne sıkıntı. Ne açlık durdurur onu ne de ölüm. Karabudun inanınca dağları eritir. İş o ki karabudunu mandırasın. Efsane olası, destan olası... "Karabudun destanı sever!" "Çiçi Tanhu destan kurabilir mi?"

"Bilinmez!" dedi Aktan Ata "Bilinmez fakat belli de olmaz. Çiçi'nin destanı da Çiçi'ye göre olur!"

İlk kez "Beş han" üzerine fala niyet ettiği, Tayun ve Kulpa'nın nöbet tuttuğu gece...

"Hangisi?" demişti "Hangisi? Hangi Han kutaracak Hun İli'ni bu kargaşadan?"

Acı görmüştü. Kan ve çok sonralara dair umut. O umut Kulpa'nın bulduğu, Tayun'un haber verdiği işarete gizliydi. Bu umutla ısınmıştı yüreği. Oysa yakın gelecek için...

Aktan Ata'nın gözlerine baktı Yülek Kam. Umut göremedi. Onun yüreğine de umut doğmuyordu.

"Tanrı bilir!"

Çok uzaklardan haberdar oldular. Yol sakçıları yiğitlerin geldiğini haber verdi obaya. Gelenleri karşılamak için hazırlıklar başladı. Davulcular davullarını, borucular borularını alıp fırladılar. Yiğitler, gelenleri karşılamak için atlandılar. Gençler kendilerini göstermek için kılıçlandılar. Aralarında Tayun'un karındaşları...

Urul'un tümenbaşı olduğu, Tayun'un da böri seçildiği haberi çoktan ulaşmıştı. Diğerlerinin aldığı kurlar... Oba içindeki çadır yeri değişmişti Tayun'un atasının. Üstelik yiğitlerin her birine ayrı çadır kurdur-muştu Oba Atbaşı.

Bir iş daha bekliyordu onları. Birkaç güne kadar yeni Kartal savaşçılarının seçimi vardı. Bu sefer yine tek Böri olacakü sınavda. Özel olarak davet edilmişti. Çiçi Tanhu'nun bõrisi Külçar Böri... Artık Hohanyeh'in sözü geçmiyordu buralarda. Hohanyeh Çin'e bağlanmışü. Bu oba soylu bir obaydı. Çin'e bağlanan bir Han'a "Tanhu" demezdi.

Tayun da bulunacaktı sınavda, sadece izleyici olarak... Yoldaşları-la birlikte...

O, obadandı ve seçimde olması yanlıştı.

Her şey güzelken, kötü bir haber karşıladı onları. Tayun'un atası sayrılmış, yatıyordu. Kocamışü iyice. Eski bir savaşçının en istemediği haldi döşekte ölmek oysa yazgı...

Önce, ilk önce her bir yiğit atasını görmeye koştu.

Atası birden canlandı Tayun'u görünce. Döşğinde doğrulmaya çalışı.

"Bu ne gurur benim için! Bir oğlum yiğitçe savaşırken uçmağa vardı. Bir di geri Tanhu ordusunda tümenbaşı, sen de böri..." Eli kılıç tutan, Kartal savaşçısı olmaya aday üç oğlana göz aüp "Bunlar da sırada... Bu fle mutluluk! Ben daha ne isterim Tann'dan?"

Bir şey daha isterdi. Elinde kılıç, savaşırken ulaşmak, ona... Oysa JŞte şimdi döşeğinde...

Gözlerindeki acıyı gördü Tayun...

OBADA...

Sanki uçmağa varmak için onu bekliyordu atası. Hemen o gece göçtü. Mutlu göçtüğüne emindi Tayun.

Ağası gördüğü düşü anlatmışü. Demek ki buna işaretti.

Sevinçle başlamıştı her şey. Hüznün sevincin karındaşı...

Büyük, çok büyük bir yoğ yapıldı. Çok gelen oldu. Adı sam belli bir yiğidi yolcu ettiler.

Urul hariç bir aradaydılar.

Atasına gizli bir mezar yaptırdı Tayun. Karındaşları ve Kulpa geldi sadece. Yaban ellere geçmesin diye iyice gizlediler.

Hep uzaktaydı oğulları. Gelemezlerse... Huzur içinde kalsın istediler.

Kulpa!

Orada olduğunu bilmiyordu Tayun. Değişmiş Kulpa, fakat sadece görünüş olarak dedğil. Çok değişmiş... Nasıl oldu da oraya alışı? Nasıl oldu da obada kalabiliyor?

"Yazgı!" dedi Kulpa.

"Ne zamana kadar buradasın? Senin gibi bir yiğide..."

"Sürüm çoğaldı. Atlarım da var..."

Kulpa yine aynı Kulpa söze gelince... Yine daldan dala konuşuyor...

Diğer yoldaşları da benzer hayatı benimsemiş... Obada kalmayı seçmişler. Anlayamıyor Tayun! Anlaması mümkün değil! Tayun çok farklı Kulpa'dan, Kulpa çok farklı Tayun'dan... Olduğu gibi kabul etmekten başka çare yok. Değiştirmek, inandırmak mümkün değil bundan soma. Belki yaşadıkları...

Bilmem kaç bahar önce, aynı heyecanı yaşamıştılar.

Şimdi kimi yakından, kimi uzaktan izliyorlardı sınavı. Tayun'un üç yiğit karındaşı yarışçılar içinde... Geray, Yul, Algu... Birer bahar var aralarında neredeyse. Üçü birden yetişmiş!

Yiğitler ilk kırka girmek için yarışırken, Tayun son gece yaşadığı heyecanı düşündü. Aktan Ata'nın ona emanet ettiği bohçayı...

Bu sefer öyle olmamıştı. Atbaş alıp getirmişti bohçayı.

"Neden bana öyle bir görev verilmişti?"

Soma od nöbetini hatırladı. Soma, Kam ile konuşmasını. Her birinin ayrı sebebi olsa gerekti.

Yıldınızı gördüğü gece...

Obaya vardıkları gece...

Atasım ziyaret ettikten soma, anasını, karındaşlarını, evde kalan tek bacısını hoşladıktan, onları, getirdiği armağanlarla sevindirdikten soma Ulu Kam'm çadırına yönelmişti Tayun.

Mutlaka haberdardı geldiğinden. Bakalım nasıl karşılayacaktı onu?

Aktan Ata'nın çadırına yaklaşırken gördü Yülek'i. Aktan Ata'nın yakınında, benzer bir çadırın önünde. Onu görünce elindeki meşgaleyi bırakıp doğrulmuştu Yülek. Donuk yüzündeki, donuk bakışlar ürktü Tayun'u. Bu yaşta bir gencin, burada ne işi vardı? Tayun ne kadar şaşır rruşsa, Kam giysisindeki genç o kadar rahat ve haberliydi. Arka tarafa doğru seslendi aniden.

"Geliyor!"

Kim geliyordu? Ne geliyordu? Önemli değildi onun için. Gelen Tayun'du fakat ne böri olmasının, ne de binbaşı kurunun hiçbir önemi yoktu orada.

"Geliyor!"

Gerideki yeni dikildiği belli fidanların arasından önce sivri külahını gördü Ulu Kam'ın. Soma ak içindeki yüzünü... Belli belirsiz bir gülümseme... Sağ elini kaldırıp "Gel" işareti...

Yaklaştı Tayun. Ulu Kam'dan önce vardı çadırının önüne. Biraz da acele etmişti. Aktan Kam gelmeden şu genci tanımak istemişti.

"Akşamınız kut olsun!"

Akşam yeni girmişti devreye.

"Sana da kut olsun Tayun Böri!" diye tanışık verdi genç.

"Ben seni bilemedim Kam..."

"Bilmek için tanımak gerek. Tanıyınca bilirsin nasılsa. Var geç şu posta yerleş!"

Şaşkınlığı artan Tayun, gösterilen yerde, yıllar önce oturduğu postun aynısının ya da bir benzerinin kendisi için hazırlandığını gördü.

"Benim gözümdeki yerin hep aynı!" demek mi istemişti Aktan Kam? Nasılsa çok şeyi anlatırdı sormadan. Yerleşti postun üzerine. Oradan obaya doğru baktı. Biraz daha yükselmişti galiba Kam'ın çadır yeri. Büyüyen, yükselen ağaçların kapattığı görüşünü böylece düzeltmişti Kam.

Ağaçlar! Kayın ağaçları... Kayına tutkuluydu Aktan Kam. Yoldaşları ile kurdukları orman geldi aklına.

"Mutlaka gitmeliyim oraya!"

Çok şanslı bir obaydı onların obası. Kam oradaydı. Çevredeki uzak yakın bir sürü obada Kam yokken, gelip onları seçmesi ne büyük kuttu. Hiç ayrılmamıştı onlardan. Gereksinimlere başka obalara gitmemişti. Zaman zaman kısa geziler düzenler; bunun dışında işi düşen ona gelirdi.

Obayı süzdü, akşamın karararak karanlığında. Yanma gelip çıktı Yülek.

"Yülek!"

Bir an dalmış, boş bulunmuştu Tayun. Gencin aniden söylediğini algılayamadı.

"Ne? Anlamadım!"

"Ben Yülek! Bir börinin uyanık olması gerekmez mi?"

Bu da ne demektir şimdi. Bu genç kendisini...

"Herkes kendini bir şey sanır, oysa asıl olan başkalarının seni bir şey sanmasıdır!"

Aklından geçeni okumuştur aynı Aktan Kam gibi. Tayun şaşkın, fakat mutlu. Çoğu kimse bir tek kamla tanışmadan, görüşmeden tüketir ömrünü o ise iki kam tanımıştı.

"Bağışla Kam!" dedi "Yoldan geldik, malum... Ardımızda bıraktığımız, burada gördüğümüz, bulduğumuz o kadar farklı ki..."

"Doğru!" dedi Yülek "Çok farklı hem de! Orası Başkent, Tanhu'nun bulunduğu kent... Burası yüzlerce benzeri gibi bir oba... Fark çok!"

Sonra obaya doğru dikti gözlerini. Oba odlarının alazlanm gözledi " ...oysa hepsinde de yaşayan insanlar aynı!" diye sürdürdü sözünü.

"Aynı mı?"

Tayun'a her şey, insanlar dahi farklı geliyordu. Bu nedenle aynılığı fark edemiyordu.

"Aynı! Belki biraz daha içine kapanık! Belki düşleri küçük biraz daha, fakat aynı!"

"Ben buradayken de aynı düşü görürdüm!"

Yaşını küçük bulduğu için mi? Neden? Yülek'le daha rahat konuşuyordu Tayun. Yülek'le konuşmak güzeldi. Bu güzelliğin sebebini bilmiyordu henüz.

"Bazı insanlar hep aynı düşü görürler!" bunu söyledikten sonra karanlıkta gözlerinden tam olarak okunmayan hüznünü sesine düşürdü Yülek "Keşke ben de hep aynı düşleri görebilsem!"

Çocuk yaşıta, çocuksu, mutlu düşlerle birlikte büyümemenin hüznüydü bu. Aktan Kam olmasaydı bu düşler delirtirdi onu. O zamanlar anlayamadığı oysa şimdi anlamlandırabildiği düşler...

Aktan Kam'ın yanlarına gelmesi ile ikisi de ayağa kalkmaya yeltendi. Onların kalkmasını engelleyip yanlarına çöktü Ulu Kam. Sıcacık bir ses tonuyla hatırlarını sordu Tayun'un. Tayun kendini çok borçlu hissediyordu Ulu Kam'a karşı. Yüreği ezik, ruhu minnettar...

"Çok iyiyim Ulu Kam!" dedi "Düşlediklerimi yakaladıkça..."

"Bazen istemek yeter!" dedi Kam "Sadece istemek yeter. Bazen istememek de yeter. Beklemek... Beklemek ve en güzeli sabırla beklemeyi bilmek... Tanrı hak edene hak ettiğini her zaman vermiştir. Verecektir. Hatta daha da fazlasını verir kimine. Anlamazlarsa da..." Hikmet dolu bu sözleri ruhunda süzmeye çabalarken aniden konuyu değiştirdi Kam "Orhun nasıl? Budun..."

Belki cevap veremeyeceği tek soru buydu. İlk kez rahatça içini dökmeyi düşünüp konuşmaya başladı Tayun. Yüreğini yakan soruların cevabını alabileceği biri

vardı karşısında. Nedenini anlayamadığı, bir türlü çözemediği...

Anlamadım Atam! diye başladı söze "Ben bu budunu bir türlü an layamadım! Ne ister? Ne bekler? Ne arar? Yok, çözümüm yok özüme dönük. Bir yandan bakarım bu haline ve derim ki 'Tann bu budunu böylesi hale getirmekte o kadar haklı ki' Çünkü budun bir tuhaf Atam Bir değişik. Kimi zaman suskun ki konuşması gerektiği zamanlarda. Kimi zaman aksine konuşkan ki susması gerektiği anlarda... Durması gerektiğinde giden, gitmesi gerektiğinde duran... Çok kızarım. Açık söyleyeyim Atam, bazen çok kızanm buduna ve kendimi farklı görürüm onlardan 'Bu nasıl olur? Bu nasıl yapılır?' diye düşünürüm. Fakat soma geçmişte yaşananlar gelir aklıma. Onca yiğtilik, onca destan... O zaman başka, bambaşka düşünürüm. Orhun'u sordun Atam bana. Orhun suskun, şu çağlarda! Galiba biraz da küskün... Hohanyeh Han oradayken nasıldı bilmem, ama sanki Çiçi Tanhu'yu..." Burada sustu Tayun... Haddini aşmaktan korktu. "Hepsi aynı budun" diye söze aştı Ulu Kam "Kabuğuna çekilen de, yazgısına razı olup susan da aynı budun; isyan eden de... Çin'e diz çöktüren de aynı budun, diz çöken de... Karabudun... Karabudun tek başına ne ki? İş onu yönetende... Yönlendirende. Akbudun işinin, görevinin hakkım vermezse, Karabudun hiçtir! Bu konularda çok konuşuruz Yülek'le..."

Sözü Yülek'e verdi böylece. Ona ne kadar değer verdiğini göstermek istedi galiba. "Benim sözüm ne ise Yülek'in sözü de aynı değerde" demek istedi.

Biraz, çok az yaşlanmış gördü Tayun onu. Oysa daha candan, daha bilge ve daha samimi...

"Karabudun'a aldırmamak gerek Tayun Böri" diye sözüne başladı Yülek "Bildiğim, anladığım o ki..."

Çok uzun bir konuşma yaptı. Sanki on yılların Kam'ı gibi. Dikkatle dinledi Tayun. Soma sustu ve zamanı gelmiş gibi aniden sözü değiştirdi.

"Aş zamanı!" deyip ayağa kalktı. Obada, sırası gelen aş getirirdi Kam çadırına. Bu kez de hazırda yiyecekleri. Yalnızca, gerekeni od'da biraz ısıtıp...

Bir an için fazla olduğunu farz etti Tayun. Kam aşma ortak olma t vetkisi olmadığını düşündü. Kalkmaya yeltendi.

"Bana izin... Yarın yine..." "Otur!" dedi Ulu Kam "Aşımızı üleşelim!" Bu davet mutlu etti Tayun'u. Birkaç bahar önce aklına bile gelmezdi bu. Ona olan yakınlığın sebebini anlamaya çalışırken Ulu Kam yüreğindeki soruların cevabını veriverdi. "Hamdık, piştik..." Anladı Tayun. Aş için ayaklanmışlardı ki aniden sordu Kam. "Atan..." "Sayrı..."

Biliyorum da gördün değil mi? Mutlu ettin onu!
"Evet, Aktan Atam! Bir muştu gibi karşıladı beni"

"Sönmüşü!"

"Ne?"

Bu kadarla sustu Kam. Onun ne demek istediğini anlamakta gecikmeyecekti Tayun.

Od'un üzerine çorba kabım yerleştirdi Yülek. Nefis kokular duydular. Yerden biten, bilinen ne varsa ondan çorba ederdi bozkır inşam. İçine biraz aşlık atar, biraz süt veya yoğurt... Her otun, her yeşilin çorbası yapıldı. Ana aş olan etten önce çorba, vücuda hayat verirdi adeta... Çadırına yönetip, üç tahta çanak getirdi Yülek. Önlerine koydu. Soma da çorbadan bolca döktü. Birer parça da yufka...

Obasını özlemişti Tayun. İlla da çorbalarım... Yufkayı doğradı içine.

Soma da tahta kaşığı daldırdı.

"Oh!" dedi "Bu çorbamn lezzeti Orhun'da yok!"

Aslında Orhun'da hiçbir şeyin lezzeti yoktu. Şöyle dört dörtlük, neşeli bir günleri olmamıştı sanki oradayken. Belki Orhun'a gideceklerini haber aldıkları gün hariç...

Çorbalar bitince et yediler... Yanında ayran... Karınlan doyunca da kımız...

Karnı tok olunca bir hoş yumuşaklık çöker insanın üzerine. Dah güzel görür dünyayı ve olanları. Eskisi kadar karamsar değildir.

Bir süre sürüden konuştular. Yaylayı sordu Tayun. Soma da sn? Çiçi Tanhu'ya geldi.

"Bir han, yanındakiler olmasa bir hiçtir!" dedi Ulu Kam "Ben de siz olmasanız bir hiçim. Bu oba olmasa..."

Sen de Tayun... Dostların yoldaşların olmasa... Han'ın olmasa bir hiçsin. Han'ı han yapan ise yanında tuttuğu akıllı insanlardır. Onların doğru sözleridir. Uyarılandır Bir han yamndakilerin uyarılanna bakmalı..."

Hiç aklında değildi, birden soruverdi Tayun.

"Sence nasıl olacak işler Ulu Atam? Ne zaman tek han olacak Hun devletinin başında? Ne zaman Çin denen belanın hakkından gelip..."

Sordu, soma pişman oldu sorduğuna. Bağlı bulunduğu Çiçi Tanhu'ya karşı bir güvensizlik ifadesi verdiğini sandı sözleri ile. Bir süre, çok uzun bir süre kimse konuşmadı. Tayun zaten konuşmayacaktı. Yeterince konuştuğunu düşünüyordu. Neden soma Yülek kalkıp birkaç odun getirdi Od'u canlandırmak için. Alazlar yükselirken Aktan Kam döktü içindekileri.

"Od bir armağandır er kişiye. Od'u elde etmek için çok şey yapmaya gerek yoktur. Fakat od'u beslemek gerek Yoksa söner. Yiter gider. Ben od'la konuşurum. Yülek de od'la konuşur. Sen od'la ısırırsın. Kimisi od'la yanar..."

Od nöbeti, o hiç aklından çıkarmadığı gece geldi Tayun'un aklına. Yağmur yağıyordu ve od inadına alazlanıyordu. O ve Kulpa sönecek diye korkuyordu.

"Gök Tann kurban bekler. Gök, yerden hakkını alır kurbanla. Kurban hakkıyla verilir. Eti hakkıyla üleşilip yenir ve kalanlar, kemiklerle birlikte od'a atılır. Od kurbanları alazlanıyla göğe ulaştırır. Soma her şey yiter

od'un içinde. Yitmelidir. Zaman zaman od işaret verir. Bu işaretleri okuyunca bazı şeyleri anlanz"

Od nöbeti tuttuğu gece od'dan çıkan kemikler... "Aslında her şey bir şeyler anlatır bize. İşaretler verir, görenler için. Sesler, yel, yağmur, kuşlar... Balıklar... gir an sustu Kam. Soma söyleyeceğini söyledi. " işaretler iyi değil Tayun!"

İyi değil mi?

Duymak istemediği sözlerdi bunlar Tayun'un. Umu-dunun yitmesi demekti. Oysa o da bütün Hunlar gibi yeniden Ulu Mete tanhu devri gibi yüce bir devir düşün-deydi.

İşaretler iyi değil

Çok mu kötü?

İyi değil!

Anladım!

Tayun konuşmak istemeden kaülmüşü söze. Bütün neşesi kaçmış. Bu sefer Yülek konuştu.

Bilirsin! Yer ile gök yaraüld. Soma da kişioğlu... Bütün bunların üzerine Türk yaraüld ki hem kişioğluna hem de yere nizam versin...

Oysa bugün kendine bile nizam veremiyordu Hun. Tayun bunu düşünürken Yülek sürdürdü sözünü...

Zaman gelir yükselir yıldız bu budunun, zaman gelir alçalır. Zaman gelir içinden başka bir budun çıkarır. Onun yıldız yükselir. Oysa her zaman vardır bu budun. Olacakür.

Tam olarak ne dediğini anlamasa da başını salladı Tayun. Tam o sırada Aktan Kam öylesi bir söz etti ki ikisi de şaşırdı.

Neyse! Biz üzerimize düşeni yapacağız. Ne gerekiyorsa onu! Kalanı Tann bilir. Sizin, ikinizin yıldızı birbirinin yanında...

Ne?

Yülek, kendi yıldızını kendi bulanlardandı. Gökte arayıp bulup görenlerdendi. Hemen yakınında parlayan başka bir yıldızın anlamım çözememişti henüz. Ulu Kam da o konuda tek söz etmemişti. Fakat Tayun'u görür görmez bir yakınlık ve sıcaklık duymuştu ona karşı. Demek ki yıldızlan yan yanaydı.

Bakın! dedi parmağı ile göğü işaret ederek. Dikkatlice baktılar. Bulutlarla kaplıydı gök. Karanlıktı. Başlangıçta hiçbir şey görmediler. Zamanla açıldı bulutlar. İki yıldızın yanyana parladığını gördüler. İkisi de kendi yıldızını tanıdı.

"Bakın! İkinizin yıldızı yanyan. Demek ki yazgımız yakın. Aynı vol da, aynı yerde!"

"Nasıl olur?" dedi Tayun.

O bir savaşçı, Yülek ise bir Kam...

"Olur!" dedi Ulu Kam "Nasıl olur bilmem fakat olur. Vardır bir sebebi! Bir bilinmeyen gereklilik vardır" Soma parmağını indirdi gökten Bulutlar yeniden kapattı yıldızlan. Garip bir serinlikle üşüdüler.

"Ne zaman yolculuk?"

"Dokuz gün soma!" dedi Tayun.

Yülek'e dönüp "Hazırlan Yülek" dedi Ulu Kam "Sen de gideceksin!"

Hiç sesini çıkarmadı Yülek. Bunun bir gün olacağım biliyordu. Hemen her fırsatta "Bir obaya iki kam çok!" derdi Aktan Kam. Bu kadar erken olacağını bekemiyordu.

Tayun susup kaldı öylece. Aslında istenendi bu. Çiçi Tanhu ordugahında bir Kam hep beklenendi. Fakat bir kamla yakın olmak şaşırtıyordu onu. Birlikte yolculuk...

Söz bitmişti. Yine de od'un başında gece yarılanana kadar oturdular. Hepsi kendince düşünce içinde...

Dönüp Ata çadınna vardığında öğrendi ki Atası göçmüş!

Kırk yeni Kartal Savaşçısı... Aynı heyecan içinde yapılan sınavı geçtiler. Geray kanndaşı ile Yul karındaşı ağalarının yolunda ilerlediler. En küçükleri Algu kazandı.

"Sen buraya lazımsın demek ki!" dedi Tayun "Conk sana emanet. Ata ocağını senyandıracağsm. Tann böyle istedi!"

Geray ve Yul, yola çıkmaya hazır.

"Biz de seninle geleceğiz iznin olursa" dediler. Bu gururu biliyordu Tayun. Durdurulamaz deli kam yaşamıştı. Baş eğdi yiğit karındaşlarının isteğine. Tam otuz sekiz yiğit daha katıldı. Geldiklerinden çok kalabalık döneceklerdi Orhun'a.

ÇİN YENİ OYUN PEŞİNDE

Çin! Oyunu biter mi? Devlet geleneğini oyun üzerine kurmuş...

?

?

Zaman Çiçi'nin aleyhine işliyordu. Tam o sırada Çin'in bütün yüzü-'nü ortaya çıkaran "Elçi" sorunu çıktı ortaya.

Her çağ karşılıklı elçilerle barışı tazeliyordu Çiçi Tanhu ve Çin.

Çiçi Tanhu, hazırladığı armağanlarla bir elçi gönderdi Çin'e. Orhun'a yerleşeli dördüncü bahar geçmişti. Çin elçisi gelmiş ve Çin her zamankinden daha cömert davranmıştı Çiçi'ye. Gelen elçi, elçilik görevinin yanı sıra çaşıtlık görevini de yerine getirmiş, günlerce kalmıştı Orhun'da. Her şeyi görmüş, öğrenmişti.

Gönderilen elçi bu Çin elçisine karşılıktı.

Her çağ olduğu gibi küçük ve gösterişsiz bir elçi heyeti kurmuştu Çiçi Tanhu. Zaten zoraki yapıyordu bu işi. Ona kalsa Çin yönüne dönüp, bir kez, selam bile vermezdi. Çiçi'nin elçi heyetinde Böribaşı Külçar da yer almıştı özellikle. Onun devasa görüntüsünün Çin sarayında gezin meşini istemişti Çiçi Tanhu. Ayrıca oğlu Çiğilşu Şad ile görüşecekti Külçar Böri.

Çiçi Tanhu'nun elçisi güngörmüş Adar Tarkan'dı.

Tam da aynı zamanlarda Hohanyeh Han, bir elçi gönderdi Çin Sarayına. İki elçilik heyeti aynı anda Çin

İmparatorluk sarayının önün deydiler. Bu büyük ve önemli bir tesadüftü. Tesadüf değil miydi yoksa? Adar Tarkan, bu gelişmede bir oyun, bir hile sezdi. Bu kadar tesadüf fazlaydı.

Çok sade ve az olan Çiçi Han'ın elçi heyetine karşılık, Hohanyeh'in elçi heyeti alabildiğine kalabalık ve gösterişliydi.

Çin sarayının dış bahçesinde birlikte beklediler bir süre. Ne ilginçtir ki aynı budunun insanları birbirlerine yabancı gibiydiler. Ne konuşma ne de selamlaşma oldu aralarında. Kanlı bir kan davasının tarafı olarak kızgın gözlerle baktılar birbirlerine. İki taraf da "Sizin burada ne işiniz var?" tavrı içindeydiler. Her biri kendini Hun İli'nin tek ve haklı temsilcisi görüyordu. Aslında oradaki tek hâkimin Çin olduğu o kadar belliydi ki!

Önce Baş Vezir tarafından kabul edilirdi heyetler. Soma da elçi, yalnız başına imparator tarafından kabul edilir, bitiğini sunardı.

Bir süre soma, üst düzey bir yetkili çıktı kapıdan, eğilerek yaklaştı Hohanyeh'in elçi heyetine. Bin bir iltifat içinde onu içeri davet etti.

"Hohanyeh Tanhu'nun saygı değer elçisi! Baş Vezir Cheng-Yen Che sizi hemen kabul edecekler efendim! Buyurunuz!"

Hohnayeh'in elçi heyetinin tamamı içeri alınırken, kendilerine ve dolayısı ile Çiçi Tanhu'ya yapılan bu saygısızlığı görerek kahrolan Adar Tarkan beklemeyi

sürdürmenin verdiği sıkıntı ile söylenmeye başladı. Hohanyeh elçileri içeri alınmıştı oysa onlar uzun bir süre daha dışarıda beklemek zorunda kalmışlardı. Bir süre soma kapılar yeniden açıldı. Bu sefer daha düşük bir kurda bir Çinli çıktı dışarıya. O da saygılı bir şekilde yerlere kadar eğildi.

"Hun Tanhu'sunun saygı değer elçi heyeti" diyerek söze başladı. Burada Çin siyasetine uygun bir küçük katkı vardı heyete. Çin, Hohanyah'i

Hohanyeh Tanhu olarak kişileştirirken, Çiçi Tanhu için "Hun Tanhu-» unvanını kullanarak ona ayrı ve daha önemli bir statü uyguluyor, riçi'nin Orhun'da olmasının üstünlüğünü vurgulamayı ihmal etmiyordu. Fakat sadece bu kadardı iltifat.

"Büyük Vezir, diğer elçi ile görüşmesinin uzuya çağmı belirterek sizin istirahate çekilmenizi, ancak yarın görüşeceğini bildirmemi istediler!"

Bir yandan Çiçi Han "Hun Tanhusu" sayılıyordu, fakat elçileri ikinci, plana itiliyordu. Yapacak bir şey yoktu. Adar Tarkan, kendilerine eşlik eden Çinlinin peşinde, kalacakları odalara doğru ilerlerken bunları düşünüyordu.

Obada günler çok güzel geçmişti. Kısa zamanda çok iş görmenin mutluluğu ile on kişi çıktıkları yolculuktan oldukça kalabalık bir şekilde dönüyorlardı. Evdeşini ve çocuklarını, göçleri ile birlikte yanma alanların yanı sıra, iki karındaşı ile birlikte yeni seçilen kırk Kartal

Savaşçısı'nın onlara katılarak Çiçi Tanhu'yu seçmesi de çok önemli bir konuydu. Tayun, uçmağa varan Çupka'nın yedi yoldaşının, özellikle Kulpa'nın onlara katılmasını dilemişti.

"Olmaz!" demişlerdi "Andımızıbozamayız!"

Kulpa'nın ne yapmak istediğini anlamamıştı Tayun.

Şimdi Obada yeni Kartal savaşçıları yetiştirmek için görev vermişlerdi yedi yoldaş kendi kendilerine. Genç yaşta kenara çekilmek gibi bir şeydi bu. Her yiğidin seçeceği bir yol değildi fakat anda sahip çıkmak da çok önemliydi doğrusu.

Çok önemli birkaç yolcu daha vardı dönüşte:

Sumru...

Sonunda muradına ermişti Alpar. Sumru Kızı razı etmek için çok uğraşmıştı. Diller dökmüştü. Aslında Sumru'nun yaptığı nazdan başka bir şey değildi. Bir de Kartal Savaşçısı eşi olmanın zorluğu, obadan ayrılmak zorunda kalmasının hüznü... Sonunda aşk galip gelmiş, bütün diğer sevgileri ve bağlılıkları ikinci plana itivermişti.

Yıllardır görülmemiş, çok büyük bir toy yapılmıştı Alpar yiğit için_ Üç gün üç gece sürmüştü yeme içme. Eğlentinin sonu gelmek bilme-mişti. Toy, neşe getirmişti hüznün dolu obaya.

Sonunda ayrılık gelip çatmıştı işte.

Ölmekten gocunmazdı yiğitler, oysa illa ki bu ayrılık. Uçmağa varmak bir çıkıştı. Değişmektir. Ruhun huzur

bulmasıydı. Fakat ayrılık... Var olduğunu, orada olduğunu bilmek fakat kavuşamamak, görememek, tutamamak, konuşamamak. En çok Sumru ağladı. Sumru'nun anası ağladı...

Yeni bir hayata doğru ilerliyorlardı. Yeniden doğmak gibi bir şey...

En önemli yolcu...

Onunla geleceğini söylemişti Aktan Kam.

"Gitmeden bir gün önce haber ver! Yülek Kam sizinle gelecek!"

Aktan Ata'nın bu sefer ki emaneti bir Kam'dı. Tayun'un emanete verdiği önemi biliyordu Aktan Kam. Daha önce denemişti Tayun'u. Acaba bu sefer kim, kime emanetti?

Külçar Böri, seçiminde bulunduğu yiğitlerin yanında olmasından öylesine mutluydu ki... Yol boyunca naralandı durdu. Bu devasa yiğidin sesi yankılandı dağlardan. Gök gürültüsü gibiydi.

"Sen savaşta boşuna ok salıyorsun, kılıç sallıyorsun!" diye takıldı böri başına Tayun "Bu ses yeter ödleri koparmak için!"

İki gün bekledi Çiçi Tanhu'nun elçi heyeti. Bu arada gayet alt düzeyde ağırlandı. Çok sıradan ilgilenildi onlarla. Sanki sıradan bir han'ın Çin sarayına yüz sürmeye gelmiş biat elçileri gibiydiler. Üzerindeki görev olmasa ve yapacaklarının zarar vermeyeceğini bilse, çoktan çeker giderdi Adar Tarkan. Fakat bekledi. Beklemek

zorundaydı. Nasılsa bir gün hesabı sorulurdu. Nasılsa bir gün bunun karşılığı verilirdi. Bu arada Çiğilşu Şad ile görüşmüş, ona da farklı bir tavır sergilendiğini öğrenmişti.

Sonunda kabul edildiler Çin Büyük Veziri tarafından.

Rengârenk giysileri içinde gelen görevli vezir, yerlere kadar eğilerek davet etti onları.

"Saygıdeğer efendim, Büyük Vezir Cheng; sizinle konuşmak için bekliyorlar sayın elçi! Buyursunlar efendim!"

Çaresiz izlediler kendilerine yol gösteren veziri. Az soma Büyük Vezir'in kapısının önündeydiler. Yaklaşmaları ile kapı iki yana doğru açıldı hizmetkârlar tarafından. İçeri yanlarında gelen savaşçıların dışarıda kalmasını işaret etti Adar Tarkan. Sadece üç kişi, üç elçi içeriye girdiler. Burada da başkalığı, onları umursamaz tavrı hemen fark etti Adar Tarkan. Çin'in Büyük Veziri masasında oturuyor, sanki kapıdan girenleri fark etmemiş gibi önündeki kâğıtlarla uğraşıyordu. Soma aniden, göstermelik bir şekilde ayağa fırlayıp karşıladı heyeti. İster istemez soğuk başlamıştı görüşmeler.

Dönüş yolu...

Adar Tarkan olanları düşünüyordu. Çiçi Tanhu'ya ne anlatacağını, nasıl anlatacağını. Ölçüp tartıyordu kafasında. Nedenini anlayamadığı bir geri itilmişlik yaşamıştı Çin sarayında. Üstelik İmparatorla görüş-

türülmemişti. Hohanyeh'in elçilerine, her kapı açılırken, İmparatorla rahatlıkla görüşebilirken, onlar ikinci sınıf elçi tavrı ile karşılaşmışlardı. Bu hiç de iyiye işaret değildi. Ardı gelecek bir açılımın yansımasıydı adeta.

"Çin,.Hohanyeh'i bir şeylere hazırlıyor!"

Vardığı sonuç buydu Adar Tarkan'ın. Bu hazırlığın sonucunda Çiçi

Tanhu'nun Orhun'daki geleceği tehlikeli gibi gözü-küyordu.

"Bunu gerçekten beklemiyordum Atam! Şunu bil ki çok sevindim. Gerçekten çok ihtiyacımız vardı fakat..."

Gözleri parlıyordu Aktan Kam'm. Görevini yapmanın verdiği huzur okunuyordu. Yola çıkmadan önce uğramıştı Tayun. Doruk'un üze-rinden aşağı atlamış ve diz vurarak selamlamıştı çadının önünde onu bekleyen Kam'ı.

"Gidiyoruz Atam! Hem sana kut dilemeye hem de Yülek Kam'm bize katılması onurunu yaşamaya geldim!"

"Kut seninle olsun Tayun Böri. Yülek de hazır!"

Kam'm gelişi büyük yankı yaptı Orhun'da. Bu kam beklenen kamdı. Biraz gençti belki, oysa kamın genci yaşlısı olmazdı. Kut getirirdi kamlar.

Çiçi Tanhu, otağına gelen Yülek'i otağının önünde, ayakta karşıladı. Önden buyur etti otağına. Bu kutlu kamın varlığı ile rahatlamıştı. Artık danışacağı bir kişi daha

olacaktı. Yıldızlardan, fallardan ve ruhlardan haberler veren bir kam büyük üstünlük sağlayacaktı ona.

Kam'm çadırı beğendiği yerde kuruldu. Daha ilk gün insanlar sıraya girdiler çadırının önünde.

Kam düşünceliydi. Hüznünü belli etmese de yüreği acıyordu. "Var git!" demişti onu yetiştiren Aktan Kam "Bir yerde iki kam fazla. Sana orada gerek var. Hem de çok büyük gerek var. Benim yaşım geçti. Uzun yollara vuramam kendimi. Fakat sen... Yerin Çiçi Tanhu'nun yamdır. O nereye, sen oraya. Sakın ayrılma ardından. Bazı şeyler sadece seninle kalacak!"

Bazı şeyler belki de beni de alıp götürecek! "Öyle deme!"

Öyle demişti Yülek. O adeta bir tanık olacaktı Çiçi Tanhu'nun yanında. Belki hiç konuşamayacak, anlata-mayacak bir tanık.

Tayun'la birlikte yeni gelenler yer tuttular kendile-rine gösterilen bölgede. Yanlarında getirdikleri sürüle-rine otlak beğendiler. Yeni evdeş olanların asıl derdi ise aşklarını yaşamaktı. Orhun'un esrarengiz havası çok mutlu ediyordu Alpar'la Sumru'yu. Zaman zaman oba ve yurt özlemi düşse de yüreklerine...

Urul'u hem sevindirdi hem de üzdü bu geliş.

Geray ve Yul'un gelmesi... Yeni katılan kırk yiğit se-vindirdi.

Atasımın uçmağa varması ise...

Bu üzüntüyü paylaştı bütün yoldaşları.

Birileri, zamanı gelince gidiyordu.

İlteper Yüzbaşı hoşlamaya geldi Tayun Böri'yi. Tanıştıkları günden beri yakın dosttular. İlteper'i ilk kabul lenen ve ona el uzatan Tayun yiğidin iyiliğini unutmu yordu İlteper. O da obasım ziyaret etmişti.

"Nasıldı?" dedi Tayun.

"Her şey, ama her şey değişmişti Binbaşım. Aklım almadı bu değişimi. İnsanların değişmesine bir diyecek yok, ya toprak! Toprak bile değişmişti. Yabancıladım her şeyi nedense! Oysa bıraktığım gibi bulmak diler dim!"

"Değişir!" dedi Tayun "İnsan değişirken her şey de-ğişir"

"Kalabalık gelmişsiniz!"

"Öyle oldu!"

"Eğer her gidişte bu kadar artarak gelecekseniz..." dedi İlteper.

O, yalmz gitmiş, yalmz gelmişti.

Tayun; Orhun'a döndüğünde, beklediği bir gelişme- nin sonuçlandığını görmüştü. Her şey çok hızlı geliş- mişti. Oba da bir toya katılmış, dönüşte kendini başka, mutlu bir toyun içinde buluvermişti. Ağası Tü-menbaşı Urul, Püdey Ata'nın küçük kızı Kömçü'yi evdeş almıştı kendine. Çok sevindi Tayun. Böylesi bir karan beкли- yordu. Tanhuya daha da yakın olacaktı. Uruglan, Ayguçiye akraba olmuştu. Atasının bu günü görmesini

ne kadar isterdi. Ruhu haberdar olmuştu mutlaka Urul'un mutluluğundan.

ÇİÇİ TANHU YENİ KARARLAR ALIYOR

Karlar eridikçe akarsular güçlenir. Göller, büyür, genişler eriyip dağlardan gelen kar sulan ile. Bol sulu olur bahar.

Baharda her şey bollarır. Sayıları artar canlıların. Bahar çoğalma mevsimidir.

"Bak!" dedi Alpar. İşaret parmağının ucundan öte-leri göstererek "Turna!" diye neşeli bir çığlık attı Sumru "Turnalar dönmüş!" Bozkır, kişiyi düşselleştirirken pek çok canlı ve cansız nesne ile özdeşleşmesini sağlar. Kişi; kadını, kızı, erkeği benzeştirir yaşadıklarım uçan, kaçan canlılarla. Bu benzeşmeye kimi zaman kutsallık da katar Davranışlarının nedenlerini ararken bulduklarıyla yüceltir o canlıyı. Hun, Turna'ya benzetir kendini. Turnayı sever, sayar. "Turnalar dönmüş. Kimbilir ta nerelerden dönüp geldiler yurtlarına! Kimbilir kimlerden, kimlere haber getirdiler?"

Turnalara öykünerek onlara doğru koşmak ister gibi hareket etti Sumru. Fakat gebeliği engel oldu bu isteğine. Alpar birden korktu. Doğmasını beklediği bebe-sine ve canı kadar sevdiği evdeşine bir şey olacak diye.

Çok uzaktaydı turnalar. Büyük, kalabalık bir grup... Gölün muhteşem sularına inip kalkıyorlardı durmadan. Ak renkleri seçiliyordu uzaktan. Başlarındaki ve

kuyruklarındaki olmazsa olmaz alacalı karalı renkleri ile... Öylesine güzeldiler ki...

Göç kuşları... Göçerlerin arkadaşları... Turna bir başkadır.

Turna kutlu. Turna vefalı. Turna özgürlüğüne düşkün! Çok uzun uçar turna. Engel tanımaz yolculukta. Durmadan uçar... Yorulmak nedir bilmez. Fakat doğduğu yeri asla unutmaz. Döner gelir mutlaka. Yurdunu bulur ve yavrularını yine orada doğurur. Vefa ve yurduna bağlılık kokar bu tavrı...

Tek eşlidir turna. Evdeşine sevdalı ve tutkundur. Bir tek onunla çiftleşir. Bir tek ona bağlanır. Bir tek onunla yaşar.

Çokluk bir arada olur turnalarda. Bir budun gibi... Kalabalık ve birlikte...

Çok da güzeldir turna. Alımlıdır. Sade ve bir o kadar da şenlikli... Bütün göçerler mutlu olur turnayı görünce. Hunlar, bir başka mutlu olur. Turna kuttur çünkü uğurdur. Muştudur. Şans, refah ve mutluluk kuşudur.

"Bu bahar verimli olacak!" dedi Alpar.

Bir türlü yeterince olmayan, gelişmeyen, çoğalmayan sürülerinin geleceğine bir umut tuttu turnaları görmesini.

İkinci baharlarıydı birlikte geçirdikleri. O baharı, gebe karşılamışü Sumru. Erine bir bebek verecekti. Bütün yoldaşları sevinmişlerdi bu habere. Yülek Kam'a koşmuştu Alpar.

"Bilmiyorum!" demişti sormadan. Beklediği bebeğinin, kız mı yoksa oğlan mı olacağım soracaktı.

Bilmiyorum! demişti soracağım bilerek "Soma! Çok soma gel!" Soma da gitmişti. Daha soma da... Uzaktan görür görmez yine aynı cevabı almıştı. "Bilmiyorum!"

Gün yaklaştıkça cam sıkılıyordu Sumru'nun. O gün birlikte gezmeye çıkmışlardı. Önce Yülek kam'a uğradılar. Umutsuzdular, fakat bu kez cevap gelmişti Kam'dan

"Tann bir erkek verecek!"

Sevinçten uçmuşlardı. İlk çocuğun erkek olması hep şenlik sebebi olurdu. Bu kutlu haberi kutlu gölün kenarında, turnalarla kutlamak mutlu etmişti onları.

Turnalara seslendiler uzaktan. Turna, bozkır göçerlerinin yoldaşı... Sırdaşı... ? ? ? Bahar; gençleri, sevgilileri, yaşlıları, çocukları, herkesi mutlu ederken; Çiçi Tanhu mutsuzdu. Beklemekten sıkılmıştı üstelik. Çin tarafından aşağılanarak dönen elçilerinin gelişi üzerinden iki bahar geçmişti. Hemen sonrası karşılığım daha beteri ile vermişlerdi, fakat neye yarar...

Elçilerine yapılan hakareti duyunca adeta kendini kaybetmişti Çiçi Han.

"Çin, bunu nasıl yapar? Nasıl Hohanyeh'in elçisine öncelik tanır? İmparator nasıl benim elçimi kabul etmez de Hohanyeh'in elçisini kabul eder huzuruna? Niyeti ne Çin'in?"

Çok kızgındı Çiçi! Acısını nereden nasıl çıkaracağını bilemiyor i • içini yiyordu. Gücü olsa, yeterli gücü olsa o an Çin'e akın emri verirdi

"Daha fazla duramayacağım atam!"

"Ya! Ne yapacaksın Tanhu?"

Çok hastaydı Püdey Ata. Yaşlılığının üzerine bir de hastalık Yattığı yerde zorla çıkıyordu sesi. Geçen kış zor geçirmişti. Hatta bir ara baharı göremeyeceğini bile sanmıştı. Yerine bir Ayguçi seçmesini Tanhu'ya söylemeyi düşünmüştü. Hohanyeh'in yanından gelen, onursuzluğa başkaldırıp Hunların gururu olan, Çibek Apa'yı yakın tutmuştu kendisine.

İki yanı da görmüş, tecrübesiyle, Çin'e bağlanan Hohanyeh'e tam zamanında, korkusuzca karşı çıkması ile Orhun'da bir kahraman gibi karşılanan Çibek Apa'nın çok yardımı olurdu Çiçi Tanhu'ya.

Bir de Kam vardı şimdi Orhun'da. Genç, Yülek Kam... Birden bire girmişti hayatlarına. Etkisini gücüyle ve bilgisiyle göstererek!

Göçmeyi beklemiş, baharı görmüştü Püdey Ata. Yorgundu. Ayakta duramıyordu. Çiçi Tanhu, çok yakınma aldırmaştı çadırım. Zor günlerinde desteğine çok ihtiyacı vardı Püdey Ata'nın. Çibek Apa Ayguçi olmuş, Çiçi Tanhu'nun yanında yerini almıştı.

Az konuşuyordu Çibek Apa, konuşunca iyi konuşuyordu.

"Çin'e akın mı açacaksın Tanhu!"

Çiçi Tanhu tam cevaplayacaktı ki Çibek Apa sözünü tamamladı.

"Öyle bir niyetin varsa, şunu iyi bilgi Ulu Tanhu; yalnızca akın yapmak için ayağa kalkarsak, bunun bir sonucu olmaz. Karşımıza, Çin'den önce ilk duracak olan Hohanyeh'tir. Onu yeneriz. Ya soma! Çin duvarına varmadan bütün gücü ile ordu çıkarır Çin!"

Şaşkınlıkla baktı Çiçi Han. Püdey Ata'dan başka, ilk kez böylesine rahat ve pervasız konuşan biri vardı huzurunda. Söylediği doğru olmasa kızacaktı, haklıydı Çibek Apa.

"Peki, ne yapayım?" dedi kızgınlıkla Çiçi Han "Ne yapayım? Orhun'da oturup böylece durayım mı? Kaç bahardır duruyorum. Hohanyeh'in güçlenmesini, soma üzerime gelmesini bekleyeyim mi? Söyle ne yapayım? Durmak olmaz artık. Durma zamanı geçti!"

"Haklısın Tanhu! "dedi Çibek Apa "Budun hareket bekler senden! Fakat neden Çin?"

"Ya!"

"Batı!"

Aslında Püdey Ata'nın söylemek istemediği, Çiçi'ye hatırlatmak istemediği bir şeyi atıvermişti ortaya Çibek Apa.

"Baü!"

"Batı mı?" diyerek ilgilendi Çiçi Tanhu. Soma düşündü bir zaman.

Aslında Ulu Mete Tanhu'nun yolu da önce batıya düşmüştü.

"Çin'e giden yol batıdan geçer!"

Batıya yönelince gücü artmıştı Mete'nin. Bütün bu-
dunları tek bayrak alında toplamış, büyük bir ordu kur-
muştu. V "Ya Orhun!"

Orhun'u boş ve yalnız bırakmak hiç işine gelmi-
yordu. Hohanyeh ordusunu alıp bu boşluğu dolduruve-
rirdi. Soma yeniden geri alması eskisi kadar kolay ol-
mazdı.

Hohanyeh'i iyi tanıyordu Çibek Apa. Ordusunu, gü-
cünü biliyor; neler yapabileceğini tahmin ediyordu.

"Henüz cesaret edemez Hohanyeh. Sen ondan çok
güçlüsün. Üstelik bütün kuvvetlerini alıp gitmen gerek-
mez. Burada bırakırsın ordunun bir kısmım" diye açık-
ladı Çibek Apa.

Baş Ayguçi Püdey Ata ne kadar ılımlı ve barış yanlısı
ise Çibek Apa o derece atak görünüyordu bu önerisi ile.

Püdey Ata, Çibek Apa'nın Çiçi Han'a söylediklerini
duyduğunda "Acaba yanlış mı yaptım, Çibek Apa'yı
Tanhu'ya yakın etmekte?" diye düşündü bir an. Yine de
onun bilgisine, tecrübesine güvendi. Düşününce hak ve-
riyordu Çibek Apa'ya. Daha ne kadar bekleyecekti Çiçi
Tanhu? Yerinde duramaz olmuştu. Üstelik ülkenin batı-
sında alabildiğine karışıklık sürüyordu. Oralara düzen
vermek gerekiyordu. Kuzeyde Kırgızlar sık sık Hun böl-
gelerine akınlar yapıyorlar ve zarar veriyorlardı. Oysa

uzun yıllardır Hun boyunduruğunda vergisini veren bir budundu K1rgızlar.

Wusunlar...

En büyük dert kalabalık Wusun budunuydu. Hunların güçlü manlarında susan, geri çekilen hatta yurtlarını terk edip daha doğu kayan Wusunlar, Hunların karşısında Çin desteğini alarak, onlara n rah çerilik yaparak yeniden baş kaldırma yolundaydılar. Çiçi Han Çin' bir akın yapmaya kalkışığında, Çin, Wusunları kışkırtacak ve batıdan saldırıya geçmesini sağlayacaktı. Çinliler bu budunu Hunlara karşı kullanmak için uygun zamanı ve zemini bekliyorlardı.

Bu kadarla da kalmıyordu batıdaki sorunlar.

Hun yurduna daha yakın olan Türk budunlardan Wu-chieh'ler de rahat durmuyorlardı. Ayrıca daha kuzeydeki demirci Tinglingler kıpırdanmaya başlamışlardı.

Orhun'u tutmuş ve Ötüken'e sahip çıkmıştı Çiçi Han. Bu arada halka çok yakın olmuş, onlara kendini daha da sevdirmişti. Özellikle Hohanyeh'in Çin buyruğuna girmesine kızanlar Çiçi'ye kahraman gözüyle bakıyorlardı. Kahraman Tanhu, batıda, hala bağımsız olduklarını iddia eden güçlü Hun elilerine iyi bir ders vermeliydi.

Daha fazla bekleyemezdi Çiçi Tanhu.

Kararnı verdi! Çibek Apa'nın "Batı!" sözü ile Çin'den önce batıdaki budunları hatırlatması aslında yapmak istediklerini yeniden düşlemesine yetmişti.

"Batı! Batıya akın!"

Yüreğini soğutan bir karardı! Yine de damşacakları vardı.

"Önce Püdey Ata'ya ve Kam'a danışayım da..."

Bahar mevsimi, akın için en güzel zamandır.

Bahar bir muştı gibi bekliyordu akın haberini. Akın hareket demekti. Akın yeniden dirilişi hatırlatacak. Birliğe katkı sağlayacak, güveni getirecekti. Yiğitler bu günü dört gözle bekliyorlardı.

Yirmi bin eri Orhun'da bırakmayı planladı Çiçi Tanhu. Kalan kırk bin savaşçısını batıya sefer için hazırladı. Bu büyük bir orduydı. Batıda, önünde durabilecek kimse yoktu.

I ötüken'de hareketlenme başladığında, Çin'e haber uçurdular çasıtlar.

"Akın hazırlığı..."

Çin sarayında heyecan son haddindeydi. Çok yaşlanmış olan İmparator Hsüan-Ti zorlukla oturduğu tahtında söylenenleri anlamaya çalışıyordu. Baş Vezir ve bütün vezirler taht salonunda hazır. Orhun'daki hareketlenmeyi konuşuyorlardı. Çiçi Tanhu'nun ordusunu akma hazırladığı haberini vermişti çasıtlar. Akın yönünün batı olduğu söyleniyordu oysa Çiçi'nin ne yapacağı belli olmazdı. Güçlü ve sayıca Çin'e zarar verebilecek bir ordusu vardı.

"Önlemler alındı mı?" diye titriyen sesi ile sordu İmparator.

"Merak etmeyiniz Yüce efendimiz! Çin için yapılabilecek her şeyi yaptık. Pek sanmıyoruz fakat eğer Çiçi Han, Çin'e saldırmaya kalkarsa bundan çok zararlı çıkacaktır!" diye cevapladı soruyu Baş Vezir Cheng. Diğer vezirler de başlarını sallayarak onayladılar onu.

"Sınırlarımız emniyette efendimiz!" diyerek sözlerini sürdürdü Baş Vezir. Hohanyeh'i Çin sınırında tutmakla ne kadar haklı olduğunu kanıtlamıştı olanlar. Eğer Çiçi Tanhu, Çin'e saldırırsa önce Hohanyeh çıkacaktı karşısına. Aynı anda Wusunlar harekete geçecek ve Çiçi'yi arkadan vuracaklardı. İçinden "Keşke Çiçi Tanhu böyle bir delilik yapsa, keşke akın yönünü duyulduğu gibi batıya değil de Çin'e çevirse" diye geçiriyordu.

"Batı'ya gidiyorsa..." diye söze başladı İmparator Hsüan-Ti, fakat öksürüklere boğuldu. Taht salonunda bulunanlar üzüntü ile izlediler yaşlı imparatorun halini. Neden soma yakınında bulunan otacıların verdiği emle kendine gelebildi. Bir süre düşündü sözünü nerede bıraktığını. Hatırlayınca sordu.

"Neden batıya gidiyor? Sonucu ne olur?"

İmparatorun bu soruyu sormasını beklemiyorlardı vezirler. Çünkü açıklarlarsa gelecekte ortaya çıkabilecek büyük bir tehlikeye işaret etmeleri gerekiyordu. Oysa bu konuya girmek istemiyordu vezirler.

İmparatorun, hastalıktan dolayı daha da çekikleşen neredeyse • • rünmez hale gelen gözleri bütün vezirlerin üzerinde gezdi teker tek Acunda fazla bir zamanı

kalmadığını biliyordu imparator. Kendisi ölü ce Büyük Vezir'in de makamında kalamayacağı ortadaydı. Taht kavga çıkmazdı. Çünkü yerine kimin geçeceği belliydi. Hsüan-Ti'nin sülale ' güçlüydü ve aynı soydan sürecekti yönetim. Oysa Büyük Vezirlik için vezirler arası bir çekişmenin olacağı da ortadaydı. Şu an Büyük Vezir Cheng'e duydukları saygıdan dolayı konuşmak istemiyorlardı diğer vezirler. İçlerinden kendilerini göstermek için nasıl fırsat bekledikleri gözlerinden belli oluyordu. Bu fırsatı onlara vermeyecekti Hsüan-ti Ona sadık kalmış ve çok çalışmış olan Büyük Vezirini son günlerinde de terk edemezdi. Ona döndü yüzünü.

"Ne dersiniz?" dedi.

Büyük Vezir, imparatorun bir başka vezire soru soracağını sanmıştı. Soru ona sorulunca çok sevindi. Hemen anlatmaya başladı.

"Biliyorsunuz efendimiz, Hun İli'nin batısı çok karışık. Hala pek çok Hun eliği taht veya kan davası peşinde. Bunların kendilence orduları var. Yanılmıyorsam Çiçi Tanhu önce onlara bir ders vermeyi düşünüyor. Böylece batıda sükûneti sağlayacak!"

"...ve ordusunu güçlendirecek!" diye tamamladı İmparator. Ondan sonrası çok önemliydi.

"Peki, bu ordu ile geri dönüp Çin'e karşı saldırıya geçmesi mümkün mü?"

Büyük Vezir yalan söyleyemezdi. Söylerse orada bulunan bir vezir mutlaka düzeltirdi hatasını.

"Olabilir efendimiz! Fakat ben yine Hohanyeh kozumuzu..."

"Eğer çok güçlenirse Hohanyeh onu durduramaz!" diye sözünü kesti İmparator "İşte o zaman çok sıkıntıya gireriz. O halde başka önlemler de almamız gerek!"

Bu andan itibaren bütün vezirlerin fikirlerini açıklamama zamanı gelmişti. Ortak karar alınarak soruna çözüm bulunabilirdi.

Kısa bir süre tartışmalara katıldı Hsüan-Ti. Sonra gözlerini yumdu yavaş yavaş. Yorgun vücudunun uykuya ihtiyacı vardı. İmparator uyudu. O uyurken konuşmaları sürüyordu vezirlerin.

Vezirlerin, alınacak önlemler konusunda ortak görüşleri oluşmuştu.

Cin, Çiçi'nin yolunu kesmek ve onun gücünü zayıflatmak için Wusun Kralı'na elçi göndermeye, ona desteği artırarak Çiçi'ye saldırtmaya karar vermişti. Çin'in "Barbarları birbirine kırdırma" siyaseti sürecekti. Böylece Çiçi Hsüan-Ti'ye batıya akmaya pişman edilecek, belki geri dönemeyecekti. Batıda bulunan diğer Hun Elçileri ile de görüşecekti Çin.

Urulün toyundan bir bahar sonra bu kez başka bir toy haberi ile kaynıyordu ortalık. Asıl toy buydu erler için: "Akın var!"

Çiçi Tanhu kararım verir vermez bunu gerçekleştirmek için buyruklarımı sıralamıştı birbiri peşisıra. İki

tümen Orhun'da kalıp, Orhun'u bekleyecekti. Dört tümenle baüya doğru yola çıkılacaktı.

..... Akşam aşma, Urul ağasının çadırına vardı Tayun. Zaman zaman, nöbeti elverdikçe konuk olurdu ağasına. Duyulan muştudan soma onu çok neşeli bulaçağım sanıyordu. Baharın bütün kokularım hissetmek ve baharı yaşamak üzere büyük çadırının önünde büyük bir od yakmışı Urul. Kömçü Hatun hazırlıklarım sürdürürken o od'un başında düşünceli bir halde bekliyordu karındaşı Tayun'u.

Urulün aksine çok neşeliydi Tayun. Bu başka bu dunlara doğru yapılan, kaülacağı ilk büyük akındı. Gerçek bir savaş olacaktı. Tanhu'nun yamnda veya zaman zaman buyruğuna verilecek Kartal Savaşçılar ile bütün hünerlerini göstereceklerdi. O neşeliydi ama ağasını hüznünlü görünce şaşırdı. Yanma çöktü. Acaba obadan, kendisinin duymadığı acı bir haber mi getirmişti ulaklar.

Kut seninle olsun Ağam Urul. Nedir bu düşünceli halin? 'Kut olsun!' dedi Urul "Meraklanma! Kötü bir şey yok!" 'Tam da akm öncesi, seni böyle düşünceli görünce...' Orduğâhta oyunlar çoktan başlamıştı. Savaşçılar akm muştusunu aeŞeli cığlıklerle kutluyorlardı. Ses onlara kadar geliyordu.

Ebrük un gerçekten canı sıkılmışı bu son şakaya. Ayağa kalkıp durdu. Kılıcının yere değip değmediğini kontrol etti. Bu daha da güldürdü Yanal'ı, Sonra her zaman yaptığı gibi kırmızı kırbasını dikti başına.

BATIYA AKIN

Çin, Çiçi Han'ın üzerine geleceği ihtimali ile sıkıntı çekerken Hohanyeh'de aynı sıkıntı ile bunalıyordu. Yeterli ordusu olsa da Çiçi karşısında dayanamayacağını biliyordu. Zamanı geldiğinde budununa dar gelen bu sınır bölgesinden ve ona zor gelmeye başlayan vasalhtan kurtulmak için ayrılacaktı. Fakat şimdi değil. Çin sınırında yaşamak, her an bir saldırı ile karşı karşıya kalmak, iki budun arasında ezilmek anlamına geliyordu. Bu hem zor, hem de aşağılayıcı durumdan rahatsızlık duyuyordu Hohanyeh.

Ayguçi Kondubay Tarkan, Çiçi'nin o yana gelmeyeceğinden emindi.

"Tam bir intihar olur bu yana gelmesi. Bunu şimdilik asla denemeyecektir. Çünkü karşısında önce bizim, sonra da Çin'in yer alacağım bilir. Duyduğum kadarı ile Çiçi, Ulu Tanhu Mete'nin yolunu izleyecek!"

"Ne yapacak?"

"Bana kalırsa, Mete Tanhu'nun yolunu izleyerek batıya gidecek!"

"Batıya..."

Düşünüyordu Hohanyeh, batıya gitmesi ne kazandırdı Çiçi'ye? Daha önce de batıdaydı Çiçi. İyi bilirdi batıyı. Budunları tanırdı. Onlara gerektiğince davranacaktı mutlaka fakat batı çok karışıktı. Başkaldırmış birçok Hun Eliği ve birçok budun...

"Batıda yorulmaz mı Çiçi? Yenilmez mi?"

"Sanmam!" dedi Kondubay Tarkan "Aksine güçlenir. Zaferler kazanırsa destanlaşır. Yamnda yer alanlar çoğalır. Batı iyi gelir Çiçi'ye"

"Orhun! Orhun'u terk ederse..."

"Terk etmeyecektir. Yeterince kuvvet bırakır Orhun'da. Zaten senin de Orhun'a dönmeyeceğini tahmin eder!" Bunu söylerken Hohanyeh'm yüzündeki dalgalanmayı görünce düzeltti sözünü "En azından şimdilik

"Şimdilik" dedi Hohanyeh Tanhu "Şimdilik!"

Eskiden bu kadar istemezdi Orhun'u. Hatta yük göürdü, oysa şimdi, Tanhu'luğun onaylanmasıydı Orhun. Aniden konuyu değiştirdi.

"Yakında bir süre avı düzenleyelim!"

"Ne?"

"Süre avı!"

Ordusunu her durum için hazır etmeyi düşünüyordu Hohanyeh Tanhu. Süre avı Hun ordusunun en önemli eğitim yöntemi idi. Bütün ordu belirlenen yerde ava çıkardı. Bölümlere ayrılırdı ordu. Bir bölümü av bulur, bir bölümü avı kovalar, sürer, bir bölümü de avı vururdu. Her türlü savaş oyunu yapıldı süre avı sırasında. Hem eğitim, hem de beslenmek için önemliydi süre avlan. Hohanyeh Tanhu süre avı düzenleyerek ordusunu olabilecek bir savaşa hazırlama niyetini ortaya koyuyordu.

"İleri!"

Dört tümendenden oluşan ordusunu yola çıkaracak buyruğu verdirdi Çiçi Tanhu. Öncü birlikleri çoktan yola

çıkılmışlardı. Sağ ve sol yancılar, gelebilecek tehlikelere ve kurulabilecek pusulara karşı hazırlıklıydılar. En arkada ise ordunun gerisini koruyacak olan ardçılar yer alıyordu.

İlk tümen yola çıktı. Atlannın üzerinde heybetle yükselen erler, bugün için var olduklarının bilincindeydiler. Yanlarında, yiyeceklerini, yedek silahlarnı taşıyan atları ile olduğundan daha kalabalık görünüyordardı. Her Hun savaşçısının yanında en azından iki yedek atı yer alıyordu. İlk Tümenin Tümenbaşı Olca'ydı. Bu tecrübeli Şad'm akında yer alması özellikle istemişti Çiçi Tanhu

İkinci Tümenle birlikte hareket etti Çiçi Tanhu. Tümenbaşı Urul, korktuğunun aksine yine Tanhu'nun yanında yerini almıştı. Böylece ona ne kadar güvendiğini bir kez daha gösteriyordu Çiçi Han. Çevresindeki kırk gözüpek bõri ile korunmakdaydı Tanhu. Yanında Çibek Apa vardı. Püdey Ata gelememişti. Yola çıkmaya mecali yoktu. Veda»aşmışlardı. Dönüşte onu göremeyeceğini biliyordu Çiçi Han. İlk kez o olmadan yola düşüyordu. Sön öğütlerini sıralamıştı birbiri peşi sıra flaş Ayguçi.

"Acele etme Han! Ani kararlar verme! Bir işi yapmadan iyi düşün. Zararını, karını ölçüp biçmeden..."

Bir de Yülek Kam vardı yanında. Onu gönderen, daha doğrusu görevlendiren kutlu kişi "Çiçi Tanhu'nun yanından ayrılma!" demişti. O da akm haberini duyar

duymaz hazırlığını yapmıştı. Bir kamın varlığı büyük güven vermişti orduya.

Hemen ardlarından Tümenbaşı Tubuk ve Muyan'm ordubaşlığında iki tümen daha geliyordu.

Çiçi Tanhu ordusu, bütün heybeti ile çıktı Orhun'dan. Döneceklerdi. Dönmeyi umuyorlardı. Dönmeliydiler. Çünkü geride evdeşlerini, çocuklarını, uruglarını bırakmışlardı.

Akma çıkmak heyecanlıydı. Güzeldi. Bir o kadar da hüznü doluydu. Yolcu etmeye gelenlerin buğulu gözleri daha şimdiden özlem saçıyordu bakanlara. Ağlamayan fakat buğulanan gözlerle... Gidenler savaşa gidiyordu. Kalanlar, gidenlerin birçoğunun dönmeyeceğini biliyordu.

Alpar'm oğulcuğu, biricik oğulcuğu farkında değildi atasının gittiğinin. Oysa Alpar ondan ve Sumru'dan ayrıldığıнын farkındaydı. Urul da Kömçü'den...

Büyük bir heyecan vardı Çin sarayında. Çiçi Tanhu hakkında gelen söylentiler doğru çıkmıştı. Çiçi Han kırk bin kişilik ordusu ile batıya doğru akma gidiyordu.

"Kırk bin!" derken dudağını büktü Vezir Hou-Ying. Küçümsüyor-du. Kırk bin er ile ne yapabilirdi ki Çiçi Tanhu. Hun düşmanları birlik olsalar daha ilk karşılaşmada boğuverirlerdi bu orduyu. Büyük Vezir Cheng-Yen Che bunu sağlamak için çalışıyordu. Yıllardır ona hizmet eden Vezir Hou Ying, bu sefer o kadar hevesli değildi görev yapmakta. Değişim zamanı gelmişti Çin

sarayında. İmparator olması kesin olan veliaht Yü-an, kendisini çağırması ve Başvezir olarak görmek istediğini söylemişti. Şimdi kadrosunu kurmakla ve Başvezirliğe hazırlanmakla meşguldü Hou-Ying.

Yü-an çok şeyi daha değişik düşünüyordu yaşlı imparator Hsüan-Ti'ye göre. Mutlaka Hunlara yaklaşımı da daha değişik olacak. Hou-Ying de bazı konularda Büyükvezir Cheng'den farklı fikirlere sahipti. Bunları zamanı gelince işleme koyacaktı. Şimdi görevi beklemekten sadece.

Hem, bakalım Çiçi Han Batı seferinde başarılı olabilecek miydi?

Büyük bir süre avı düzenledi Hohanyeh Han. Kulağı batıdan gelecek haberlere açık, ordusunu eğitiyordu. Çinliler ilk kez bu kadar yakından gördüler bir süre avını. İlk kez böylesi bir harekete, koskoca bir ordunun av yapmasına, aslında av değil de savaş yapmasına tanık oldular. Süre avının düzenlendiği bölge dar bir bölgeydi. Uçsuz bucaksız ormanlarda av yapmaya alışmış olan erler çok zorluk çektiler. Neredeyse hiç av kalmadı süre avının yapıldığı bölgede. Aylarca yetecek kadar av eti elde ettiler.

"Bir daha ki süre avı için av kalmadı? Ne yapacağız?"

Bu soruyu soran tümenbaşma şu cevabı verdi Hohanyeh Tanhu.

"Buradan çıkmak için daha iyi bir gerekçe olamaz!"

Şimdiden, buradan ayrılmanın alt yapışım hazırlıyordu Hohanyeh Han. Birbiri ardına haberler geliyordu Çiçi'den. Hem çasıt hem de elçi görevindeki Çinliler, öğrendiklerini geciktirmeden aktarıyorlardı Çin sarayına. Büyükvezir de, Hohanyeh Han'a ulaştırıyordu.

"Çiçi Tanhu, batıdaki, başkaldıran bütün Hun elçilerini yenmiş. Çoğunu öldürmüş. Ordularım ordusuna katmış. Şu an ordusu altmış bini geçmiş. Şimdi VVusunlar'm üzerine yürüyor!"

Umutsuzluğa kapılıyordu Hohanyeh Han. Altmış bin kişilik ordusu olduysa, yirmi bin de Orhun da bıraktığına göre...

"Yakında Çiçi'nin gücü yüz bini aşacak Kondubay Tarkan!"

"Öyle görünüyor Tanhu fakat sakın umutsuzluğa kapılma. Çin, böylesi bir gücün varlığına izin vermez."

Bunu söyledikten soma nasıl edip de bu lafın ağzından çıktığına Şaşıyordu Kondubay Tarkan. Kendi kendine söyleniyordu Tanhu'nun moralini düzeltmek için söylediği bu sözler ruhunu yaralıyordu.

"Ne yapıyorum ben? Dilim ne söylüyor? Neredeyse bir Çinli gibi konuşur oldum. Çin'e yakın olmak yıktı beni. Kişiliğimi yitirdim. Ah bir sebep çıksa da buradan ayrılısak!"

Bu sebebi ortaya çıkaracak gelişme çok kısa sürede yaşanacaktı. Birkaç gün soma, Çin sarayından gelen haber yeni kuşkulara sebep olacaktı, başlangıçta.

"Çin İmparatoru Hsüan-Ti acundan göçtü!"

Eşi, Ninghu-yenşi Hatun'a koşmuştu Hohanyeh Tanhu.

"Bunun yansıması nasıl olur? Kim imparator olur?"

Çin sarayından daha fazla haber alabilen ve gelişmeleri yakından izleyen Ninghu-Yenşi Hatun rahatlatmıştı eşi Tanhu'yu.

"Merak etme Ulu Tanhu! İmparatorun yerini alacak olan Yü-an, sana daha yakın olacaktır."

Bahan akında geçirmişlerdi. Yaz gelmiş, sıcaklar akında yakalamıştı onları. Keyiflerine diyecek yoktu. Gittikleri yerlere düzen getirmenin yanı sıra, güçlenmeleri ve sayıların artması gururlanıyordu erleri. Çok savaşlar yapmışlar, herpsinden Utku ile çıkmışlardı.

Önce, gün batımına, soma biraz aşağıya/şimdi de yukarıya dönmüşlerdi. Yazlar daha serin geçiyordu burada. Üstelik ordugâh yeri yüksek bir yaylaydı. Alabildiğine yayılmıştı ordu. Görenleri haytan bırakan bir görüntüydü. Yağılan da korkutan...

Oldukça emniyetliydi bulundukları yer. Bunun rahatlığı ile yoldaşlar birbirlerini buluyordu gecenin güzelliğinde. Od'lar neşelendiriyordu bu görüntüyü. Henüz yurt özlemi başlamamıştı. Yalnızca, evdeşi olanlar, yeniler, yavuklusu, nişanlısı olanlar garip bir tutku ile sanıyorlardı karanlığa.

"Bir kopuz sesi mi geliyor?"

İlteper Yüzbaşı yanından ayrılmayan, saygıdan dolayı biraz uzakta duran Er Arçm'a dönüp sordu bu soruyu.

Külçar'm oğlu Arçm... Külçar'myiğit oğlu Arçm...
Akında tanınmıştı.

"Bu babanın oğlu ancak bu kadar olur!" dedirterek övünç olmuştu Külçar Böri'ye. Yüzbaşı İlteper'in yüzlüğünde görevliydi. Onunla konuşmayı, dertleşmeyi seviyordu. Onda öğeneceği çok şey olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle yakımdıydı.

"Kopuz sesi mi dedin Yüzbaşım?"

"Evet! Sanki..."

Sessizliğe bürünüp beklediler. Gerçekten de, belli belirsiz bir kopuz tımsı geliyordu karanlığın içinden. "Bir Ozan!" dedi Arçm "Bir Ozan!" "Orduda ozan yok ki!" dedi İlteper "Keşke olsa!" Hun İli'nde fakat onlara yabancı gelen bir bölgede, yabancı bir iklimde...

Karşılarına bir ozan çıkarsa şaşırmazlardı. Ozanların nerede, ne zaman, ortaya çıkacaklarına akıl ermezdi ki.

Kam var ordugâhta. Şimdi bir de ozan çıkarsa... Arçm'm sözü, her değişimde kut arayan, uğur bekleyen görüşün seslendirilmesi idi.

Ozan'm kutlu kopuzundan çıkan ses, bütün sesleri bastırıp susturdu. Öylesine yükseldi ki duymayan kalmadı ordugâhta. Kimi er, olduğu yerde kıpırdamadan, ses etmeden dinlemeyi sürdürürken kimi er yerinden dorulup ozam aramaya koyuluyordu.

Orhun'dan çok uzaklardaydı Ozan. Ağulun birinde Çiçi Han'ın batı akınından söz edildiğini duymuştu.

"Demek ki Hun Hanları, devlete düzen vermek, yağlarını yok etmek için akın da yaparlarmış. Ben buna tanık olmalıyım!" diyerek yollara düşmüştü. Ordunun izinden ayrılmamış, ancak burada kavuşabil-mişti.

"Ben buradayım! Ben de buradayım! Sizinleyim! Akınız kut getirsin Hun İli'ne" diye sesleniyordu Ozan.

Duygulara seslenmekle sürdürdü çalmasını. Soma aniden, beklemedik bir şekilde neşeli bir parça çalmaya başladı. Akın toydu. Şenlikti. Erat eğlenmeli ve coşmalıydı. Şaşırdı erler.

"Ben Ozan'm ilk kez böylesine neşeli çaldığını duyuyorum!" dedi "Kut olsun!"

"Kut olsun!" dedi Arçm.

ÇİN'İN YENİ HÜKÜMDARI HOHANYEH'İ
DESTEKLİYOR ÇİÇİ HAN WUSUNLARA ELÇİ
GÖNDERİYOR

Yeni Büyük Vezir, ilk ziyaretini Hohanyeh Tanhu'ya yaparak, Çin'in ona verdiği önemi göstermek istedi.

Beklendiği gibi; Hsüan-Ti'nin ölümünden soma; Çin tahtına Yü-an oturdu. Ölen imparator için düzenlenen görkemli cenaze töreninin ardından taht salonunda toplanan vezirler, Yü-an'a bağlılıklarını bildirdiler. Çin sarayında, imparator değişiminden soma, uygulanan yasaların gereğini yapmak için ileri çıkıp yere kapanarak,

yeni imparatoru selamladı Büyük Vezir Cheng-Yen-Che... Konuşmak için izin istedi.

"Buyurun! Sizi dinliyorum Saygıdeğer Cheng!"

"Çin Tanrıları sizi korusun! Uzun ve güçlü bir ömür versin efendimiz. Malumunuz, ben yıllarca, Yüce İmparator Hsüan-Ti'ye ve Çin'e hizmet ettim. Yaşlandım ve yoruldum. Mutlaka kendinize daha yakın birini Büyük Vezirlik makamına getirmek dilersiniz. İzin vererseniz ben şu andan itibaren bu görevden çekilmek ve gururla taşıdığım imparatorluk mührünü teslim etmek istiyorum!"

Sözlerini tamamladıktan soma, yere kapanarak yeni imparatorun hükmünü bekledi Cheng. Mutlu bir sesle gülümsedi imparator Yü-an

"Kalkınız Saygıdeğer Cheng! Çin için yaptıklarınız asla unutulmayacaktır. Sizi görevden bağışlıyorum. Size ve uruğunuza dokunulmazlık tanıyorum. Dilediğiniz yerde, dilediğiniz şekilde sürdürebilirsiniz hayatınızı. Fakat zaman zaman değerli fikirlerinizden yararlanmak isterim!"

Yerden kalktı Cheng. Başı yerde, eğik vaziyette saygı ile durdu imparatorun karşısında Beline bağladığı ipek cüzdandan çıkardığı imparatorluk mührünü öpüp alına koyduktan soma, ileri doğru uzatarak öylece beklemeye başladı. Artık yeni büyük vezirin atanması ve bu mührü alması gerekiyordu.

Sanki orada bulunan vezirleri ilk kez görüyormuş gibi üzerlerinde gözlerini gezdirdi imparator. Soma da bir isim seslendirdi.

Saygı değer Hou-Ying... Hou-Ying ileri çıktı.

"Sizi Çin'in Büyük Veziri olarak atıyorum. Mührü alınız saygı değer Cheng'den!"

Günlerce sürdü kutlamalar. Hohanyeh'e de haber gönderilip davet edildi fakat gelmeyeceği biliniyordu. Bir Çin imparatorunun tahta geçme törenlerine katılmak tanhuya yakışmazdı. Bu arada gelen haberler hep umut doluydu.

Sonunda Çin'in yeni Büyük Veziri ziyaretine geldi Hohanyeh'in.

Hohanyeh, Çinlilerin yaptırdığı saray benzeri evde karşıladı Büyük Vezir Hou-Ying'i. Hou-Ying, eski Büyük vezirden daha yakın, daha hoş sohbet ve saygılı davranıyordu Hohanyeh'e. Büyük bir jest yapmış ve Hohanyeh'in yıllardır Çin sarayında kalan oğlu Çilukü-teng'i de birlikte getirmişti.

Yeni imparatorun ona nasıl davranacağını bilemediği için bunu ancak Çinli Hatunun telkinleri ile tahmin edebiliyordu Hohanyeh Han. Böylesi üst düzey ziyaret ve hele oğlunun da getirilmesi çok mutlu etti onu. Başındaki karamsar bulutlar dağıldı. Uzun ve süslü övgü cümlelerinin ardından asıl söylemek istediklerini usturuplu şekilde söyledi yeni Büyük Vezir.

"Hohanyeh Tanhu, Yüce İmparatorum sizin burada olmanızdan çok mutlu. Siz burada oldukça o, sarayında kendini daha emniyette hissediyor"

Bu demekti ki, "Hohanyeh daha bir süre Çin sınırında kalacak. Çünkü Çin onun burada kalmasını ve Çiçi'ye karşı tampon görevinin sürmesini istiyor. Onun orhun'a gitmesine henüz izin vermeyecek!"

Bir zaman sıradan saygı cümleleri ile konu açtılar. Sonunda sırası gelmişti ki düşüncelerini açıklamayı gerekli gördü Hohanyeh Han.

"Çiçi Han, batıda, isyan halindeki Hun eliglerini dize getirmiş. Ordusunu büyüttmüş. Bu durumda benim ordumun ona karşı koyması zorlaşacak. Ayrıca, burada çoğalan budunum sıkıntı çekmeye başladı. Bu konularda ne düşünüyor İmparator Yü-an?"

"Hiç merak etmeyiniz Ulu Tanhu! Gerek savaşçı, gerek silah ve araç, gereç, gerekse yiyecek konusunda bütün ihtiyaçlarınız fazlasıyla karşılanacaktır!"

Çiçi Tanhunun kahraman ordusu, Hun ilinin batısındaki karışıklıklara son vermekte gecikmedi. Ordubaşlar, Tanhu'nun savaş dehasına, orduyu sevk ve idaredeki yeteneğine gün geçtikçe daha hayran oluyorlardı. Zaten var olan güvenleri bir kat daha arttı Çiçi'ye karşı. İsyankâr ve başına buyruk bütün Hun Eligleri temzilenmişti. Üstelik ırdularındaki savaşçılar da Çiçi Tanhu'nun ordusuna katılmıştı. Şimdi önlerinde Wusunlar vardı. Uzun zamandır Hun boylarını rahatsız eden, vergilerini

ödemeyen ve Çin yanlısı tutumları ile Hunlara başkaldırdıklarını açıkça ifade eden Wusunlar...

Defalarca karşı karşıya gelmişlerdi geçmişte. Her seferinde Wusunlar yenilmişler ve sonra bağışlanmalarını istemişlerdi. Ders almak-, a ı usanmayan, akıllanmayan bir budundu Wusunlar.

"Önce bir elçi gönderelim Wusun Kralına ve af dilemesini, yeniden budunumuz olmasını teklif edelim!"

Aslında fazla zamanı olmadığı düşünüyordu Çiçi Han. Sözle boyun eğdirme yolunu denemeden, savaşarak ordusunu yormak istemiyordu. O sırada gelen haberler geleceğe ait beklentilerini bir miktar değiştirmişti. Çin İmparatoru Hsüan-Ti'nin ölümü ile yerine geçen Yü-an'm Hohanyeh'e daha yakın durduğunu ve onu Orhun'a hazırladıklarına dair işaretler vardı. Hohanyeh Han yiyeceğini, giyeceğini Çin'den temin ediyordu. Üstelik Çin'in Hohanyeh'e ordu yardımı yapacağına dair şüphesi de yoktu. Bu durumda Wusun sorununu barışçı yollarla çözmek daha akıllı bir seçim olacaktı.

O sırada kaçıt Çin elçileri çoktan Wusun Kralı Wucitu'ya ulaşmışlar ve ona yeni Çin İmparatorunun buyruklarını iletmışlerdi. Bol armağanlı elçilerin sözleri yüreklendirmişti Wusun Kralı'm.

"Çin sizinle birliktedir. Yüce Çin imparatoru Yü-an der ki 'Hunla-rın eski gücü yok. Çoğunluğu benim yanımda ve bana tabii oldu. Eğer buraya kadar gelen br

avuç Hunla baş ederseniz, onları geri püskürtürseniz her türlü yardımı alacaksınız Çin'den!"

Aç gözlü Wusun kralı Wuçitu'nun gözü Çin'den gelen birbirinden değerli armağanlardaydı. İnandı bu sözlerle. Ezeli düşman olan Hunlara bir ders vermek hiç de fena olmayacaktı.

Elçilik, Çinlilerin bulduğu, kurduğu ve geliştirdiği bir müessese olduğu için krallar üzerinde çok rahat etki kurabiliyordu Elçiler. Çin sarayında elçi yetiştiren okulda bunun da eğitimi veriliyordu. Bu okulda bütün budunların yapısı, ahlakı, karakteri ve tarihleri öğretilirdi elçi adaylarına. Elçi okulunu bitirenler daha gitmeden, görmeden, budunların bütün özelliklerinin, eksik ve fazla yanlarını, öğrenmiş olurlardı. İşte bunun sonucu, çok başarılıydı elçiler. Nerede nasıl davranacaklarını, kimin karşısında kaç derece eğileceklerini biliyorlardı. Wusun Kralı'm kandırmak zor olmamıştı.

Çin'den soma diğer budunlar da elçi göndermeye başladılar. Fakat onların elçileri müesseseleşmiş özellikler taşımazdı. Örneğin Hun Hanları sıradan insanlar ya da savaşçıları elçi çıkarırlardı. Çin, Çin'e gelen bu elçileri çok rahat kandırır, yönlendirebilirdi. Hatta onlardan istediği bilgiyi de alırdı.

Hunlar, elçileri daha çok gözdağı vermek, ilk ve ön uyarıyı yapmak için kullanılırlardı. Bu nedenle pek hoş karşılanmazdı Hun elçileri. Adeta kelle koltukta, ölüme gider gibi giderlerdi elçilik görevine. Kralların karşısında

eğilmeyi onursuzluk sayarlar, gerektiğinde sözlerini esir-gemezlerdi.

Wusun Kralı'na göndermek üzere, bu kez yiğit Bö-ribaş Külar'ı baş elçi seçmişti Çiçi Tanhu. Gerek de-vasa görünüşü ile gerekçe eyvallahsız tavn ile Wusun Kralı'na ders verecek kişiydi Külar. Yamnda Yüzbaş Usuk ve Yüzbaş İlteper ile on kadar savaşçı buluna-caktı.

Çiçi Han Ordusu'nun yenilerinden olan olan Arçın, babası Külar ile birlikte gitmek dilemişti. Babasının bi-rebir kopyası gibi duran bu dev yapılı yiğit çok ısrarcı olunca Külar oğluna şöyle demişti.

"Bu görev çok tehlikeli! Gitmek var, belki dönmek yok. Bir çadırdan tek can yeter. İsterim ki başıma bir şey gelirse ardımda birileri kalsın. Obama, yurduma, uruğuma sahip çıksın. Öcümü als m!"

Usuk da biliyordu görevin tehlikesini. Üç yiğidin hiç-biri bu işin eğitimini almamıştı. Erlikten başka bir şeyden anlamaz:di hiç biri. Wusun kralı Wuçitu'nun keyfince, gönlünce konuşamayacaklardı. Büyük ihtimalle hoş kar-şılanmayacaklardı. Yola çıkmadan yoldaşları ile vedalaş-tilar. Onlara söyleyeceklerini söylemiş, emanetlerini de bırakmışlardı.

Çiçi Tanhu'nun Elçi Heyeti'nin ordugâhtan ayrıl-ması çok hüznü oldu. Ne yaptığını bilmez, töre ve ku-ral tanımaz Wusunlara elçi gitmek, ölüme gitmek anla-mına geliyordu. Belki de o nedenle böylesi korkusuz

yiğitleri seçmişti Çiçi Tanhu. Sözü nü yere koymayacak, Kral Wuçitu'ya haddini bildirecek yiğitler...

Tanhu buyruğunu, bitiğini alan yiğitler yola çıktılar.

Sadece iki gece soma Wusun Kralı'nın yaşadığı sycylenen yere ulaşmışlardı.

Çiçi Han'ın korkuyla yaşıyordu Wusun Kralı. Çin desteğini ardına aldığı halde, Hunların çok yakında olması onu daha korkak ve kuşkucu yapmıştı. Ulu Mete Tanhu'dan önce ovalarda, su boalarında yaşarken şimdi korku onları yüksek dağların ulaşılması güç doruklarına taşımıştı. Hunlar'la doğrudan savaşmak yerine, korumasız obalara saldırmayı ve yağmalamayı tercih ediyorlardı. Sadece Hunlar değil, çevredeki budunların tamamı zarar görüyordu bu akınlardan.

Külçar Böri, Wusunların yaşadığı hayatı görünce şaşırды. Adeta saklanarak sürdürülen bu hayatın ne anlamı olurdu ki? Ortada ne bark vardı ne de çadır. Dağların derin yarıklarında bulunan inleri, kovukları kullanıyordu Wusunlar.

Wusunların yaşadıkları derin vadiye girmeden çok önce fark edilmişlerdi, elçi heyeti. Uzaktan kontrol edildiklerini bilerek, geçide doğru ilerlediler. Geçidin en dar yerinde durduruldular. Üzerlerine çevrilen onlarca yay, Wusunların onlardan ne kadar çekindiklerini gösteriyordu.

"Dur!" diye bağırdı başları olduğunu belli eden bir savaşçı. Bulunduğu kayanın üzerinden, aşağı inmeden

yöneltti sorularım. Wusun dilini bilen yoktu Hun Elçi Heyeti içinde. Hunlar Wusun Dili'ni öğrenmeye gerek bile görmezlerdi. Fakat Wusunların çoğu konuşurdu Hun Dili'ni. Geçerli ve yaygın bir dildi çünkü. Üst kurdan olduğu belli olan Wusun, gelenlerin kılığından, duruşundan ve atlarından Hun olduklarını anlamıştı.

"Durun! Burada ne işiniz var? Acun da yurt tuttuğunuz yerler yetmez mi size hiç? Bizi yurtlarımızdan sürdükten soma, şimdi burada da mı rahat bırakmayacaksınız? Ne işiniz var Wusun yurdunda?"

Atını birkaç adım ileri sürdü Usuk. Hemen yolun başında elçi başı Külçar'ı açık etmek istememişti. Eğer ilk anda birisi harcanacaksa bu Külçar olmamalıydı.

"Biz!" dedi bağırarak " Ulu Tanhu Çiçi'nin, elçi heyetiyiz. Wusun kralı Wuçitu'ya bir bitik getirdik Tanhu'dan. Onu iletceğiz!"

Bir an durakladı savaşçı. Soma yine seslendi.

"Bu kadar kalabalık ve silahlı elçi heyeti olur mu? Hem biz Wusun-lar Hunları baş yağımız biliriz. Böyle elçi falan bir işe yaramaz Wusun yurdunda!"

Birden sinirlendi Usuk.

"Biz de burada olmaktan, bu işi yapmaktan pek mutlu değiliz. Yol verin işimizi yapalım. Soma da çekip gidelim!"

"Atlardan inin!"

Bir Hun için en çekilmez, en kabul edilemez buyruktu attan inmek. Atın üzerinde daha güvenli ve güçlü

iken yere ayak basmak işlerine gelmezdi. Bu nedenle Külçar ve Usuk gözgöze geldiler. Elçilik işinin kötü yanı buydu işte. Görevlerini bitirene kadar denileni yapmak zorundaydılar. Savaşçılığı unutup, elçi gibi davranacaklardır.

Atlarından indi elçi heyeti. Yayları gerili Wusun savaşçıları bir anda sardı çevrelerini. En küçük bir harekette vücutlarına onlarca ok saplanacaktı.

Yeni buyruk geldi.

"Kılıçlarınızı, bıçaklarınızı verin!"

Bu da yapıldı isteksizce. Atsız, kılıcsız, kendilerini çıplak gibi hissediyordu Hun erleri. Öylece bekletildiler.

"Atlardan uzaklasın ve yere çökün!"

Hunlar, Wusunlarm yüreğine nasıl bir korku salmışlarsa, yerde ve silahsız olmaları bile onları rahatlatmaya yetmemişti.

Bir kenara, hep bir araya toplanıp çöktüler. Wusunlar atlan alıp uzaklaştılar. Üzerlerine gerili oklarla çaresiz durumdaydılar. Wusun ordubaşı az soma yanlarına indi. Hepsini süzdü. Kendisi ile konuşan Usuk'u elçi başı bellediği için ona seslendi.

"Ne derdi varmış Çiçi'nin bizimle? Ne istiyor? Başkentinden bu kadar uzakta işi ne?"

"Ben onu bilmem, karışmam!" dedi Usuk "Tanhu'nun Wusun kralına gönderdiği bitiği verip görevimi yapacağım!"

Bu açıklama pek tatmin etmemişti Wusun'lu ordu-başmı. Yakmın dakilerle Wusun dili ile bir şeyler konu-ştu. Soma döndü elçi heyetine.

"Burada bekleyeceksiniz! Krala haber verilecek. Sizi kabul edip, etmeyeceğini öğreneceğiz"

Sıkıntılı bir bekleme başladı.

Koca bir orduyu bir arada uzun süre tutmanın zor-luğu ortadaydı. Batı Hun İli'ne yeniden düzen gelmiş, balkaldıran Hun Eligleri temizlenmiş ve kalanlar için bağlılık andı içirilmişti. Yeni bir yönetim planı ile her şey kontrol altına alınmaya çalışılırken, önemli her bölgeye gerektiği sayıda er bırakmıştı Çiçi Tanhu! Kendisi ise yanında tuttuğu bir tümene yakın erat ile Wusunlara ya-kın bir bölgede beklemeydi. Elçilerinden gelecek ha-ber üzerine harekete geçecekti. Bu arada ordubaşlar ile konuşuyor, her ihtimale karşı değişik çözüm yolları ha-zırlanıyordu.

"Wusunlar doğrudan karşımıza çıkmaz! Ya bizi, ani bir baskınla gafil avlamaya çalışırlar ya da geri çekilirler."

Dağlarda yaşayan ve dağımk olmayı budunlarının sürmesi için bir gereklilik olarak gören Wusunlardan her şey beklenirdi, fakat orduların karşı karşıya geldiği, mert bir kavga beklenmezdi.

"Biz de onlar gibi davranırız o zaman!" diyordu Çiçi Tanhu. Yıllar Onu bir savaş kurdu yapmıştı. Zamana, yere ve düşmana göre tutum değiştiriyordu. Şimdiye ka-dar zarar etmemişti bu davranışı ile.

"Yapacak çok işim var! Bir an önce bu Wusun belasını defetmeli-yim!"

Yüce kralımız sizi bekliyor! dedi öncekinden daha yüksek kurlu olduğu anlaşılan ordubaş "Atlarınızabinebilirsiniz!" "Ya silahlarımız!" diye sordu Usuk.

"Silahlarınız kalacak! Ayrıca gözlerinizi de bağlayacağız. Kralımızın korunması için gerekli bunlar!"

Elçilikten, çok esareti andırır bir tablo çıkmıştı ortaya. Önce ellerini arkadan bağladılar elçilik heyetine dâhil bütün erlerin. Sonra da gözlerini! Sıkıca kontrol ettiler. Atlarına bindirip yedeklerine aldılar. Wusun Kralı nm kaldığı yere doğru yola çıktılar. Yola çıküklerinde neredeyse gün batmak üzereydi. Yol mu çok uzaktı, yoksa nerede oldukları ve yollar bilinmesin diye onları çok mu dolandırdılar ki çok uzun sürdü yolculuk. En azından öldürülmeyecekleri konusunda bir fikir oluştu kafalarında. Eğer öldürmek amacıyla olsalardı yerlerini gizlemek gibi bir dertleri olmazdı. "Tamam geldik!"

Önce elleri, sonra da gözleri çözüldü. Uyuşmuş kaslarına hareket kazandırmak için birbirlerine benzer hareketlerle kollarını çalıştırırken, gözlerini de çevreye alıştırmaya çalışıyorlardı. Çevreleri karanlıkü. Yakılan iki meşaleden başka ışık yoktu. Genişçe bir mağaranın içindeydiler. Onları getiren Wusun ordubaşı açıklama yaptı.

"Gün doğana kadar burada kalacaksınız. Karnınızı doyurun ve dinlenmeye bakın!"

Elçi heyetinin yanma birkaç nöbetçisini bırakıp gitti Wusunlu ordubaş. Nöbetçilerden biri içerde bir yeri işaret etti. Hun erleri, gösterilen yere doğru ilerlediler. Hazırlık yapılmıştı onlar için. Mağaranın o bölümü aydınlıktı. Tahta, uzunca bir masanın üzerinde yiyecekler duruyordu. Yerlerde de uyumaları için postlar.

Aynı anlarda Çiçi Tanhu'nun otağı...

Uyumuyordu, uyuyamıyordu Tanhu. Otağında yalnızdı. İçeride yanan kandillerin ışığı gözünelerden dışarıya vuruyordu. Yirmi kadar böri otağın yakın çevresinde elleri kılıçlarında bekliyorlardı. Tüşün yeri çepeçevre korumaya alınmış sakçılâr gözleri karanlığı delerek çevreyi kolluyorlardı. Tümenin yarısı uyuyor, yarısı tek gözüyle uyuyordu. Her an her şey olabiliirdi.

Çiçi Tanhu, Ulu Mete atasının yolunda ilerlediği fikrine kaptırmıştı kendisini. Çok mutlu değildi fakat en azından Orhun'da beklemekten iyiydi böylesi. Bir şeyler yapmak, bir şeyler yaparak çabalamak...

Otağ kapısının önünden gürültüler geldi. Bir böri gür sesiyle uyardı otağa yaklaşanı.

"Dur! Kimsin!"

Geleni tanımış olacak ki sustu gürültüler. Aynı anda kapının önünden seslendi görevli kapıcılardan biri.

"Ulu Tanhu izin var mı?"

"Gel!" dedi bu hareketin sebebini merak eden Çiçi Han. Kapıcı içeri girdi. Bu geç vakit rahatsız etmenin sıkıntısı ile diz vurdu.

"Ulu Tanhu, Yülek Kam geldi!"

"Yülek Kam mı? Hemen alın içeriye!"

Şaşırmıştı oysa kamlardan beklenirdi böyle ziyaretler. Bir gereği vardı mutlaka. Ayağa kalktı. Kapıya doğru birkaç adım atmıştı ki Yülek Kam girdi içeriye.

"Gecen Kut olsun Tanhu! Gözüneklerden yansıyan ışığı görünce uyumadığını anladım. Ben de uyumuyordum. Ziyaretine gelmek istedim!"

"İyi yaptın Yülek Kam!" dedi Tanhu "Düşünceler sarmaladı her yanı. Uyuyamadım. Çok iyi yaptın gelmekle. Şöyle uzunca bir konuşma yapamadık geldiğinden beri. Buyur otur!"

Otağın arka bölümünde, Tanhu'nun dinlenmesi için hazırlanmış kaim minderlerle döşenmiş bölümü işaret etti Kam'a. Dışarıya seslendi hizmet edilmesi için. Kapı açılıp iki kapıcı içeriye daldı. Hemen o bölümü aydınlatılar. Konuğa ikram yapmanın hazırlığı için dışarıya çıktılar. Tanhu, neredeyse en küçük çocuğundan bile küçük yaştaki bu genci inceliyordu. Yaşlı kamlara alışmıştı akli. Böylesi bir gencin kam olduğu söylense, tammasa, inanmazdı.

"Akıl yaşta değildir!" sözünü mırıldandı. Cam dertleşmek, konuşmak istiyordu, nerden nasıl başlayacağını bilemiyordu. Kam böldü sessizliği"Elçilerin zorda!"

"Zorda mı?"

"Yollamak istemezdim o töre bilmez Wusunlara... Belki bir çare..."

"Çare bazen yalnızca güçtedir. Kılıcın keskin yanındadır Tanhu. Söz, anlayanadır!"

"Ne hale düştük Ulu Kam? Bu ne iştir? Hunlarm haline bak, hem çok parçalı, hem yurduna sahip çıkamaz halde. Hem Çin'le ortak bir yan, hem burada Wusunlara elçi göndermek zorunda kalan bir..."

"Hep özlemle yaşanmaz ki Tanhu! Hep, geçmişte bir zamanları düşlemekle olmaz ki. Buradayız. Karar verdin ki çok doğru bir karardı, Orhun'dan çıktık. Ordunu aldın, budunu büyük bir umut içinde orada bıraktın. Umut neredeyse o yana dönmek, o yana yönelmek bizim işimiz değil mi?"

Öyleydi. Hun, umudu nerede görürse, nerede gelecek bulacağını bilirse o yana çevirirdi yüzünü. "Umut doğudur. Umut güneşin doğduğu yerdir!" diye bellemişlerdi çok uzun yıllardır. Var oldukları, kendilerini bildikleri zamandan beri bu böyleydi. Fakat doğuda Çin vardı. Çin her seferinde duvarlar çekmişti önlerine. Bunu aşmak için verilmişti onca emek, onca can.

"Umut şimdi batıda mı?"

Öyle görünmüştü ona. Çin'den yana gidemeyince...

"Neden böyle Ulu Kam? Neden biz böyleyiz?"

Bunu kam da çok düşünmüştü. Hatta Aktan Kam ile çok konuşmuşlardı bu konuyu. Onca yaşına ve tecrübesine rağmen bir zaman gelmiş "Bilmem!" bile demişti Aktan Kam "Bilmem! Belki yaratılıştandır belki de böyle olması gerektiği içindir!" Şimdi onun sorduğu

sorm, Çiçi Han soruyordu ona. "Neden böyleyiz?" "Sen neden böylesin?"

Bu soruyu hiç beklemiyordu Çiçi Han. Şaşırdı. "Nasıl?"

"Böyle işte böyle! Olduğun gibi. Neden Hohanyeh gibi değilsin? Neden Tuçi Han gibi değilsin? Neden Wusun Kralı gibi değilsin?" "Bilmem!"

Cevabı vermişti Çiçi Tanhu. Yülek Kam sürdürdü sözünü. "Belki yaraüliştan, belki öyle olman gerektiği için... Budununa kızma! Hun ile Çin'in bir farkı olacak mutlaka. Bu farkür budunu budun yapan. Sadece ten-deki renk değil. Sadece gözler değil. Saç rengi, boy, bos değil... Ruh! Ruh böyleyse yapacak bir şey yok!"

"Yapacak bir şey yok!" diye yineledi Çiçi. Bunu söylerken "Yapacak bir şeyler olmalı, değiştirmeli, değişmeli!" diye geçirdi içinden.

"Yap o zaman!" dedi onun içinden geçenleri okuyan Yülek "Yap o zaman! Kendinden başla. Önce sen değiş! Yapma, yapacağın hataları. Gitme, gitmemen gereken yerlere. Kalma kalmaman gereken yerde. Dur! Durabilirsen!"

İçi titredi Çiçi'nin. Bu genç yaşta böylesi bir bilgelik... "Düşlerim var..."

"Hah! İşte asıl sorun bu! Senin düşlerin var! Benim de düşlerim var, Hohanyeh'in de düşleri var kendince fakat Çin'in de düşleri var. Senin, benim, Hohanyeh'in düşleri birer birer. Ayrı ayrı oysa Çin'in düşleri toplu.

Geçmişten ders alarak ve geleceğe dönük, hep ortak... Ne zaman ki Tanhu'nun düşleri ile budunun düşleri aynı olur. O zaman kim tutar bu budunu?"

Uyuyor musun Usuk?

"Uyumak mümkün, mü Külçar Böri. Öyle yaban ko-kuyorki burası! Aslında mağaraları severim ben!"

Bütün Hunlar mağaraları sever Usuk!

'Ya!"

"Senin hiç sesin çıkmaz İlteper!"

"Ne diyeyim ki Binbaşım! Öyle bir işe düştük ki, elimiz kolumu bağlı Sinirden zor tuttum kendimi. Neydi o bize yaptıkları!"

"Elçiyiz! İletmemiz gereken bir bitik var! Susacağız dayanabildiği mizce..."

"Yaşadıkları yere bak adamların!

"Anlamadığım, bu Wusunlar daha önceleri mağaralardan korkar, uzak dururlarmış oysa şimdi..."

"Bizden almışlardır bunu ya da bizden çok korktukları için mağaralardan korkmaktan vazgeçmişlerdir."

Kahkaha attı Külçar. Gür sesi çınladı mağarada. Nöber tutan wu-sunlar irkildiler. Usuk da güldü İlteper'in sözüne. Böylesi bir durumda ancak onlar gülebilirdi. Diğer on er ordubaşlardan biraz uzaktaydılar. İkisi nöbet tutuyordu. Silahları yoktu fakat yine de kendilerince önlemler alıp hazırlık yapmışlardı. Sıra ile değişerek hem içeriği hem dışarıyı kolluyorlardı. Kalanlar dinlenmeliydi.

"Bu adamlar bize bir kancıklık yaparsa, en azından bir kişi sağ dönmeli buradan. Olanları anlatmak için bu şart!" dedi Külçar.

"Sen!" demişti Usuk "Durumumuz tam olarak düzeleneye kadar kendini belli etme. Bırak beni bilsinler başelçi olarak. Soma düşünürüz!"

"Gerek yok buna. Kral'm karşısına çıkma şansımız olursa, benim söyleyeceğim bir iki söz var!"

Zaman geçmek bilmiyordu. Er kısmının böylesi anları çok sıkıcı geçirdi. Bir an önce gün doğsa da ne olursa olsa...

Güneş bildiğini okurdu.

"Elçiler dönünce; eğer Wusun Kralı ters bir cevap verirse, ordu çıkaracağım üzerine. Eğer boyun eğerse, önce kuzeye yöneleceğim ..."

Kuzeydekiler aynı soydan budunlardı. Onlarla anlaşmak kolay olurdu. Özellikle Tinglingler. Mete Tanhu çok yararlanmıştı onlardan. Çok yiğit ve savaşçıydılar. Aynı zamanda demircilikte çok ustaydılar.

"Ya daha soma!"

"Orhun'a dönüp..."

Bunu söylüyordu Tanhu, fakat içinde bir kuşku vardı. Orhun'a dönerse, Hohanyeh'e ve Çin'e çok yakın olacak. Hohanyeh Çin'den aldığı destekle mutlaka Orhun'u almayı deneyecek bir gün...

"Gün doğmak üzere!" diyerek doğruldu Kam. Yapaçağı işler vardı.

Onu otağın kapma kadar yolcu etti Çiçi Han. Geceyi rahat geçirmesini sağlamıştı Kam. Şimdi uyuyabilirdi.

Hazırlıksız ve uyurken yakalanmak istemedikleri için son nöbetçinin uyarması ile hepsi ayaklandılar. Yiyecekleri tatmışlar ve bir zarar görmemişlerdi. Şimdi iyice karnılarını doyurmalıydılar.

YVusunlu görevli yanlarına geldiğinde onları çok neşeli ve uyanık bulunca şaşırmıştı.

"Yüce Kralımız sizi bekliyor!"

Hep birlikte çıktılar. En önde Usuk ve Külçar yan yana yürüyorlardı. Her ihtimale karşı hangisinin daha kurlu ve baş elçi olduğu belli olmasın istiyorlardı. Karanlığa alışmış gözleri güneşin vurması ile ka-maşmıştı. Ne güzel bir yaz günüydü böyle. Onların çektiği sıkıntılardan habersiz kuşlar, neşe içinde şarkılar söylüyorlardı.

Daha büyükçe bir mağaranın önünde durdular.

"Üç kişi!" dedi görevli "Sadece üç kişi girecek içeriye. Sizi uyarıyorum! İçeride yapacağınız bir saygısızlığı canınızla ödersiniz!"

"İki!" dedi Usuk "Biz iki elçiyiz. Üçüncüye gerek yok!"

Amacı İlteper'in dışarıda kalması ve erlerin başında olmasıydı.

"Gelin o halde!"

Mağaranın geniş kapısının iki yanında çok sayıda nöbetçi dikiliyordu. Karanlık ve izbe bir mağaraya

gireceklerini sanıyorlardı oysa içeride bir sarayın içi gibi döşenmiş taht odası çıktı karşılarına.

Büyük bir tahtın üzerinde oturuyordu Wusun Kralı YVuçitu. Hemen yanında evdeşi olduğu belli olan bir kadın, onun yanında birbirine benzeyen, yaşları birbirine yakın dört çocuk... Sağ yanında danışmanı dikiliyordu kralın. Ardında ise eli baltalı savaşçılar. Her yer pırl pırl parlıyordu. Çok aydınlık ve gösterişliydi. Tahta doğru uzanan halının iki yanında çok sayıda savaşçı dikiliyordu.

Bu sırada bir ayrıntı dikkatini çekti Külçar'm. Yüksek tahtın altında, ayakta duran bir Çinli onları sırtarak izliyordu. Başıyla onu gösterdi Usuk'a. Usuk da anladı çok geç kaldıklarını. Çin, onlardan önce gelmiş ve Wusun kralım etkisi alüna almıştı.

Taht bölümünün yükselemeye başladığı yere kadar gelip durdu iki yiğit. Başlarıyla kralı selamladılar. Saçı sakalı birbirine karışmış Kral hiç hareket etmeden ve konuşmadan bakıyordu onlara. Sağ yandaki yaşlı danışmanı seslendi. "Konuşun!"

Bu kadar! Ne hoşlama ne de onları gördükleri için hissettiklerine dair bir tek söz.

Usuk konuşacakü. Öyle anlaşıyordu kendince Külçar Böri ile. Fakat yanıyordu. Külçar geride duracak ve Usuk'un dediğini yapacak değildi. Bir can gidecekse onun cam gitmeliydi. Gür ve güçlü sesi bir anda doldurdu mağaranın içini.

"Ben, Hunlarm Ulu Tanhusu Çiçi Han'ın Baş Elçisiyim. Çiçi Tanhu ordusuyla birlikte yakınlardadır. Bu yana geliş nedeni dirliği ve düzeni sağlamakta. Wusunlarm, Hun İli'ne akınlar düzenlediği ve budunun canına, malına düştüğü biliniyor. Buna bir son verilmesini istiyor Ulu Tanhu. Ramızdaki sorunlara çözüm bulmak üzere, Hun Tanhusu, Wu-sun Kralına bir bitik gönderdi. İzin verilirse bunu krala sunacağım!"

Konuşması bir elçiden çok, emir veren bir başbuğu andırıyordu. İçeride esen olumsuzluk rüzgârını fark etmemek mümkün değildi.

Yine hiçbir tepki vermedi Kral. Öylece bakmayı sürdürdü. Danışman oradan birilerine işaret etti. Görevli yaklaşıncı göğsünden çıkardığı bitiği uzattı Külçar. Görevli, bitiği alıp danışmana uzattı. Danışman da açtı ve şöyle bir göz gezdirdi. Soma kralın kulağına eğilerek bir şeyler söyledi. Kralın kızdığı belli oluyordu. Aniden ayağa kalktı.

"Kimdir bu Çiçi? Ne işi var buralarda? Neden ordusunu lıp gelmiş? Neden bizi rahat bırakmaz? Yoksa Wusunlari eski Wusunlai mı sanır? Hunlara boyun eğecek değiliz! Biz de güçlüyüz. Çok güçlü dostlarımız var. Eğer Çiçi bir şey yapmak istiyorsa, gidip Hohanyeh'i öldürsün ve dindeki ikiliğe son versin! Çiçi'nin bir değeri yok bizim katımızda. Sözü dinlenmez. Şimdi hemen çekip gidin buradan ve kendini tanhu sanan zavallıya deyin ki..."

Sıradan elçiler için normal gelebilirdi bu sözler. Onların görevi sadece olanları aktarmak olurdu. Bir böri asla Tanhu'ya söz söyletmezdi Külçar sözünü kesti kralın.

"Kendine gel kral! Haddini bil! Sen ne oldun da bir Hun Tanhusuna hakaret edecek sözleri çıkarabiliyorsun ağzından. Önümüzden kaçtığın günleri ne çabuk unuttun? Hem söyleyin bana, neden hayvanlar gibi bu mağaralarda gizlenirsiniz? Erseniz çıkın ortaya! Alın ordunuz ve çıkın karşımıza. Görelim bakalım neymiş senin krallığın!"

Sesi mağaranın içini inletmişti. Kralın gözlerinden od'lar çıkıyordu.

"Yakalayın! Yakalayın şu rezili. Başım vurun!"

Sonuç belli olmuştu. Mağaradan çıkmaları çok zordu artık. İkiyiğit başlarını pahaliya mal etmek üzere sırt sırta verdiler.

ÇİÇİ BATIDA YENİ ZAFERLER KAZANIYOR

Çok yorgundu Tanhu Çiçi. Gün yükselirken derin bir uykuya daldı. Hiç böyle yapmazdı önceleri. Artık geceleri yaşıyor gibiydi. Wusunlar'a gönderdiği elçi heyetinden haber beklerken gözleri uyku tutmuyordu. O anlarında Yülek Kam hep yanında oluyor, gece gelip gün ışıyana dek Tanhu'yla konuşuyordu. Soma kısacık bir zaman diliminde uyuyor ve dinleniyordu Tanhu.

Güneş tam tepede yükseldiğinde geldi kara haber! Derin bir sessizlik çöktü ordugâha. On üç kişi giden elçi

heyetinden sadece bir kişi geri dönebilmişti. İlteper Yüzbaşı.

Tanhu ilk kez dinleniyordu. Bu acı haberi mutlaka vermek gerekiyordu kendisine. Çibek Apa, perişan bir halde, atma çırlıçplak, ters bağlanmış olarak dönen İlteper Yüzbaşı ile konuşmaya çalışmıştı. Tam olarak kendinde olmayan İlteper olanları anlatmıştı gücü yettiğince. Durumu çok kötüydü İlteper'in. Nasıl olup da bu haldeyken sağ geldi ğine şaşınıyordu görenler. Olanları anlatmak için Çiçi Han'ın huzuruna çıkmak istiyordu fakat gücü yoktu buna.

"Ben olanları anlatacağım Tanhu'ya!" dedi Çibek Apa " Sen dinlen, iyileşince..." Dışarıda, savaşçılar içinde kızgın beklenti sürerken otağa yöneldi. .

Kapıcıbaşı zorla uyandırabildi Tanhu'yu. Yine kutlu bir düş içindeydi.

"Ulu Tanhu! Kalkmanız gerek! Önemli konular var. Çibek Apa sizinle konuşmak için bekler!"

Yerinden fırladı Çiçi Han. Giyinmesine yardım edecek olan hizmetkârlarla otağının arka bölmesine yönelirken Çibek Apa'nın gelmesini istedi. Kapıdan giren Çibek Apa Tanhuyu görmüyordu fakat sesini duyuyordu.

"Günün kut olsun demem gerek Tanhu Çiçi, oysa..."

"Ne oldu? Bir haber mi var apa?"

"Bir haber, kötü bir haber Tanhu!"

Kaftanım giymek üzereydi. O hızla fırladı dışarıya. Çibek Apa'nın yüzünü görünce anladı olanları.

"Elçiler!"

"Evet!"

Dışarıda bekletilen on bir er içeriden gelen kavga seslerini duymuşlardı. Aynı anda gerili yaylar üzerlerine çevrilmişti. Kıpırdayamadılar. Uzun sürmüştü kavga. Silahsız Külçar ve Usuk'u yakalatıp hemen oracıkta başlarını kestirdi Wusun Kralı. Çiçi Tanhu'nun iki yiğit elçisine reva gördüğü hal buydu.

"Soma da dışarıdaki yiğitlere işkence etmişler. Adeta alay edip oynamışlar onlarla. Hepsini çırılçıplak edip atlarına ters bağlamışlar. Akıllı hayvanlar otağın yolunu bulmak için yola çıkmışlar, ancak teki gelebildi. İl-teper Yüzbaşı... Onun da durumu çok kötü!"

"Külçar ve Usuk gitti öyle mi?"

O geceyi getirdi aklına Çiçi Han. Külçar'la dertleştiği o geceyi. Ne yiğit bir erdi.

"Külçar ve Usuk ve diğer yiğitler için çok üzgünüm Tanhu. Sırtını Çin'e dayanan Wusun Kralı'nın bir şeyler yapacağını tahmin ediyordum fakat böylesi bir rezilliği değil!"

Gözlerini sımsıkı yumdu Çiçi Han. Yumrukları sıkılı, dişleri gıcırıyor bir halde, ısıklı çalar gibi çıktı sesi.

"Hemen! Hemen Wusun ülkesine... Öcümü alacağım! Taş üstünde taş koymayacağım. O kendini kral sanan zavallıyı, huzuruma canlı istiyorum!"

Bu sırada dışarıda büyük bir hareketlenme oldu. Beklenmedik bir kargaşa çıkmıştı. Kapıcıbaşı koşarak girdi otağa.

"Ulu Tanhu! Baskın var!"

"Ne?"

Hun İli'nde Tanhu ordugâhını basmaya cesaret edenin kimliği önemli değildi. Bu cesareti önemliydi. Ordugâh hazırlıklıydı bu tip baskınlara. Yerini de korunaklı yerden seçmişlerdi. Hemen önlemler alınırken bõriler Tanhu'yu korumak için saf tuttular ordugâhın önünde. Oysa Çiçi'yi kimse durdurmazdı orada. Zırhını, kılıcını kuşandı.

"Atımı getirin!"

Atlandı Tanhu! Bõrilerinin arasında, yüksekçe bir yerden olanları izlemek ve buyruklar vermek üzere... Tümenbaşı Urul at koşturdu yanma.

"Wusunlar! Bir tümen kadarlar!"

"Wusunlar ha! Hem suçlu hem de güçlüler öyle mi? Bastınn. Bir tekini bile sağ koymayın. Hun Tanhusu'nun otağına saldırmanın ne olduğunu öğretin onlara. Başlanndaki kimse onu da sağ getirin bana!"

"Buyruk Han'ımın!"

Wusun Kralı'nı çok şımartmıştı Çinli elçi. Neredeyse göklere çıkarmış, ona hem kendini hem de acunu bir başka göstermişti. Bu işi iyi çok iyi beceren bir elçiydi. Külçar ve Usuk'un kesilen başları, yiğit vücutları yerde yatarken o hala Wusun kralının gururunu okşamakla

meşguldü. İyice havaya giren Kral Wuçitu yerdeki başları göstererek gülüyordu.

"Giderken Yüce İmparatora iki güzel armağanım var! Bunları götürüp diyeceksin ki 'Şimdilik iki Hun elçisinin kellesini gönderiyorum fakat yakında Çiçi'nin kellesi de gelecek!'"

Kullanabileceği bir oyuncak bulmuştu Elçi. Hemen ertesi günü, Çin'e doğru yola çıkmadan önce bir şey daha isteyecekti kraldan.

"İstedığınız gibi kelleri götürüyorum İmparatoruma. Oysa isterim ki bir de zafer muştusu götüreyim!"

"Nasıl bir zafer?"

"Şu an Çiçi'nin odugah kurduğu yeri biliyoruz değil mi? Yamnda da çok az savaşçı var! Üç bin, bilemediniz beş bin. Neden ani bir baskınla işini bitirmiyorsunuz Çiçi'nin?"

Verilen bilgilerin doğruluğuna inanan Kral hemen verdi buyruğunu. Sekiz bin kişilik bir ordu hazırlandı ve Çiçi Tanhu'nun ordugâhım vurmak için ani bir baskın düzenledi.

Yanılmıştı Wusun Kralı. Çiçi Han'ın yanında bir tümen, hem de en seçme birliklerden on bin kişilik bir tümen vardı.

Sonuç Wusunlar için çok kanlı oldu. Kartal savaşçıları kısa sürede ve ustalıkla sarıverdiler Wusun ordusunu. Kaçacak yerleri kalmadı. Üç bin kadarı öldürüldü. Kalanı da teslim oldu. Başlarındaki ordubaşla birlikte.

Zaman zaman çok acımasız olabiliyordu Çiçi Han. Hem de böylesi bir kahbelikten soma. Wusun ordubası huzuruna getirdiler.

"Akim varsa, kralının saklanacağı yeri ve Wusunlann yurt edindikleri bölgeleri söylersin!" diyerek adamlarına teslim etti onu. Soma da esir edilen beş bin savaşçı için buyruğunu verdi.

"Hepsinin başını vurun! Sakın gömmeyin ölülerini. Oldukları yerde bırakın. Alıcı kuşlara yem olsunlar!"

Kimse onu kararından döndürmeye cesaret edemedi. Külçar'm ve Usuk'un ve elçilik heyetine eşlik eden yiğitlerin öcünü alıp, acısını biraz olsun unutmak istiyordu.

Esir alman ordubaş konuşmuş, Kral'mm kaçması muhtemel yerler söylemişti. O da başı kesilerek cezalandırıldı.

Wusun kralı kaçacak delik arayacak, yardım dilendiği Çin'den bir fayda göremeyeceğini çok geç de olsa anlayacaktı.

"Çok sessiz olun!" dedi Tayun "Wusunlara, baskın nasıl yapılır öğretelim!"

Gecenin karanlığında, yoldaşı Gürbüz'e buyruk veriyordu. Gürbüz yüzbaşı olmuştu, Usuk'un yerine, Tayun'un binliğinde...

Yoldaşları, karındaşları Külçar ve Usuk'un başına gelenleri unu tamıyorlardı. O günden beri ne doğru dürüst aş yemişler ne de uyku uyumuşlardı. Bütün işleri

Wusun Krah'mn izini sürmekti. Wusun Kralı birliklerini bölmüş, böylece daha az zayıat vereceğini, camnı da kurtarabileceğini düşünmüştü. Her yana dağılmıştı Wusun ordusu. Nasılsa Çiçi Tanhu, önünde sonunda Orhun'a dönecekti. O zamana kadar canım kurtarabilirse, yeniden toplardı ordusunu. Çiçi Han'ın bu kadar inatla onu takip edeceğini tahmin edememişti.

Tayun ve binliği bu işin en gönüllü takipçileriydiler. Külçar ve Usuk'a yapılan kallesliğin karşılığını vermek için dağ taş demeden Wu-sun arıyorlardı. Sonunda üç bin savaşıklık bir birliği saklandıkları vadide yakalamışlardı. Sayılan kendilerinin üç katı olsa da onlar Kartal Savaşçıydılar ve dağlarda savaşmayı iyi bilirlerdi.

Vadinin üç çıkışım da tutup pusulamıştı Tayun. Bu vadiden Wu-sunlar için çıkış yoktu artık. Tek bir buyruk vardı.

"Bir tek Wusun sağ kalmayacak!"

Gecenin sabaha ermesini ve Wusunların tamamen uyanmasını bekliyorlardı. Hiçbir şeyden habersiz Wusunlar, sığınaklarında emniyette sayıyorlardı kendilerini.

Kutlu çağ yaklaşırken buyruğunu verdi Tayun.

"Külçar için, yoldaşımız Usuk için! Vurun!"

Bir anda iki yandan üçer yüz atlı girdi Wusun konak yerine. Yalın kılıç kesmeye başladılar YVusunları. İlk kargaşa sağlanınca dağladoğru çekildiler. Ardından,

attığını vuran Kartal Savaşçıların ok ğmuru başladı. Tamu dedikleri böyle bir şey olsa gerekti.

Günlerce YVusunları kovaladı Çiçi Tanhu. Oralarda Wusunlara ya arna ve yurt tutm hakkı tanımadı. Wusunlar bir kez daha yurtlarını terk edip daha baüya doğru göçe başladılar. Böylece YVusun sorunu çözümlenmiş oldu.

Çiçi Han, Bu en büyük tehlikeyi ortadan kaldırdıktan sonra, Ulu Tanhu Mete'nin yolunda, baüda bulunan diğer budunları hâkimiyet altına almak için yoluna devam ediyordu.

Türk Budunlarından Wu-chiehler Tann Dağları ve Altay dağları arasındaki geniş bölgede yaşıyorlardı. Mete Tanhu'nun yolunda ilerleyen Çiçi Tanhu, bir zamanlar Hun boyundığında olan ama karşıklık-tan istidade edip başkaldıran bu halka karşı bir ordu çıkardı. Ordularını yenip yeniden kendisine bağladı. Sonra daha da batıya yöneldi. Bu kez hedefi Kırgızlardı. Bu Türk Budunu ile de savaşan Çiçi Han, onları da yendi ve baş eğdirdi. Üstelik Kırgız İlinde bir otağ yeri kurdurdu ve orada kendisi için İl Evi yaptırdı. Otağ yerine ordu bırakmayı ihmal etmedi. Burada yeni bir yurt oluşturdu böylece.

Daha yapılacak işi çoktu. Bu sefer kuzeye yöneldi ordusu ile. Yine bir Türk Budunu olan Tinglingler'le savaştı. Onları da kolayca yendi. Böylece batıda yaşayan üç Türk budununu buyruğu altında birleştirmiş oldu.

Büyük düşüne adım adım yaklaşıyordu Çiçi Tanhu. Baüdaki birlik ona, Çin'e yapacağı ve Çin'e diz çöktüre-
ceği günlerin muştucusu gibi geliyordu. Artık batıda bir-
lik sağlanmış, hiçbir tehlike kalmamışü. Üstelik ünü de
yayılıyordu. Birçok kral elçiler gönderip Çiçi Han ile ba-
rış yapmak istiyordu.

Çiçi Tanhu, batıda yer tutup ordugâh yerleri, İl evleri
kurarken bir amacı daha vardı. Eğer Çin, kalabalık or-
dusu ile aniden basünr ve Orhun'da yaşama şansı kal-
mazsa, baüda ikinci bir yurdu olsun istiyordu. İkinci bir
başkent... Böylece toparlanması, yeniden güçlenmesi v
Çin'den hesap sorması kolay olurdu. Çin, doğuda et-
kindi oysa batıya ona ulaşamazdı.

Batı seferinden Orhun'a doğru yola çıktıümde bun-
ları düşünüyordu Çiçi Tanhu.

İlteper Yüzbaşı, ordugâhtaki sağıtma çadırında göz-
lerini tavana dikmiş öylece yatıyordu. Yaraları iyileş-
mişti, fakat yaşadıklarından ötürü ruhu hala yaralıydı.
Wusunlar'dan, tek başına kurtulmak hiç mutlu etme-
mişti onu. Ne içeride haince katledilen Külçar ve Usuk'a
yardım edebilmiş, ne de sonrasında yapılan hakaretlere,
işkencelere karşı koyabilmişti. Dönüş yolunda yaşadığı
çaresizliği ise unutamıyor du. Elleri bağlanmış, çıplak
olarak atma ters oturtulmuştu. Atma bağlandıktan
sonra alay edilerek gönderilmişti. Akıllı atı ordugâha ka-
dar gelebilmişti oysa diğer yiğitler onun kadar şanslı de-
ğildiler.

Çiçi Han öçlerini koymamış, bire bin katıyla almıştı fakat yapılan akınlar sırasında İlteper yatıyordu. Bizzat katılmak, YVusun Kralı'ndan hesap sormak isterdi. İçinden bir ses "Onun da günü gelecek! Sabret!" diyordu.

Kapının önünde bekleyen er içeri girdi.

"Yüzbaşım, Yülek Kam geliyor ziyaretine! Yanında da bir yiğit var!" dedi.

Hiç hareket etmedi İlteper. Adeta acunda değildi. Söylenenleri anlamıyor gibi öylece dalgın yatıyordu.

Yülek Kam ve yanındaki er kapıdan girdiğinde onu gözleri tavanda kilitlenmiş buldular. Selam verdi en yumuşak sesiyle Kam. Karşılık gelmedi İlteper'den. Yanma yaklaştı Kam. Döşegün dibine çöktü. Boylu, boslu genç yiğit de ardında dizlerinin üzerine çöktü. Öylece sessiz kaldı.

"Nasılsın? Birkaç kez geldim, görüşemedik. Biraz kendine gelmeni bekledim!" dedi. Yine karşılık gelmemişti İlteper'den. Halden anlayan Kam konuşmayı sürdürdü. Sanki her sözüne karşılık geliyormuş gibi—

"Hayatım nasıl yaşayacağı kişiye bağlı biraz da. Mutlaka daha doğmadan üzerine biçilen bir giysi vardır. Oysa kişi bu giysiyi reddeder. Ya değiştirir. Aktan Ata'nın obasına geldikten bir süre sonra, Hohan-veh Han'ın yanından bir yiğit dönüp geldi obaya. Kartal Savaşçısı'ydı. Kimbilü ne kadar uğraşmıştı o unvanı alana dek. Ne emekler vermişti. Kimbüir kaç kişi ona heves etmiş ve yerinde olmak istemişti. Hohan veh Han'ı,

Han bilmiş, onun yanında savaşmış, nice yiğitlikler göstermişti. Çok yoldaşı uçmağa varmış, Hohanyeh Han Çin'e bağlanınca, dönüp gelmişti işte. Yanma yoldaşlarından birileri de katılmış... Adı Kulpa'ydı. Kulpa geldikten sonra savacı ve savaşçılığı unutmaya çalışıyordu. Gözlerimle gördüm. Büyük bir emek veriyordu bunun için. Sıradan bir çoban gibi sürüsünün peşinde... Aktan Kam çok ilgilendi onunla. Mutlaka bir bildiği vardı. Bir gün sordum Aktan Kam'a TSfedir derdi bunun?' Dedi ki 'Ruhu ile vücudu uyum sağlayamıyor birbirine. Kendisine uymayan bir hayat için direniyor! Fakat çok direnemeyecek!' Anladın değil mi? Tangcı, tangcı doğar... Onu savaşçı yapamazsın. Ozan, ozan olmak için doğmuştur. Ben de..."

Burada sustu. Gözlerinde bir kıpırtı vardı İlteper'in yine de dönüp bakmıyordu ona doğru.

"Bu yazgıdır. Sen bir savaşçısın. Yiğit bir savaşçı hem de. Bunları yaşamak için doğdun. Savaşçılığının hakkını vermek için. Ucunda ne olursa olsun girdin bu yola. Başına geleceklere en başında razı oldun. Kur aldın! Erler emanet edildi sana. Ne olanları yargıla ne de kendini!"

Son cümlesi buyruk gibi çıkmıştı ağzından. Yine karışıklık vermedi İlteper. Bir süre suskunluk oturdu çadıra. Sonra yeniden konuştu Kam.

"Bu yiğidi tanıdın mı?"

"Bu yiğit, yiğit Börübaşı Külçar'm, seninle yoldaşlık eden Binbaşı Külçar'm oğludur!"

Dikkat kesildi İlteper. Külçar Binbaşı'yla elçilik görevi öncesi bir tanışığı, konuşmuşluğu yoktu. Uzaktan bilir, Han'ın yanında görürdü onu. Bir oğlu olduğunu bilmiyordu. Yavaşça çevirdi başını. Baktı. Tanıdık gözlerdeki acıyı, özlemi gördü. Yavaşça doğruldu yerinden, döşegi nin içinde oturdu.

"Üzgünüm!" dedi "Çok üzgünüm! Yiğit atan için hiçbir şey yapamadım!"

Başını önüne eğdi durdu öylece.

Dik sesi duyuldu Arçm'ın.

"Atam görevini yaptı. Han'ı ve budunu için can verdi! Şimdi çok mutludur gittiği yerde. Sakın üzülme Yüzbaşım. Yiğitlerin ardından üzülmek ruhlarını incitir."

İlteper açılmıştı biraz. Kam iki yiğidi bırakıp ayağa kalktı.

"Varın siz konuşun, danışın, yoldaşlık edin. Benim işim var!" dedi ve çıktı dışarıya.

ÇİN ELÇİLERİ KAYBOLUYOR

Kişiler hata yaparlar. Bu hata onlarla sınırlı, yalnızca onlarla bağlıdır...

Fakat hanlar hata yaparsa, bu hatanın bedelini bütün budun öder!

Hemen her aldığı İl'e bir otağ yeri kurdurmuş, İl Evi yaptırmıştı Çiçi Tanhu. Sanki doğuda tutunamayacağımm, ama batıda kalıcı olacağının bilincindeydi.

Orhun'da fazla kalamayacaktı. Bir kez çıkmış ve dönmüştü. Hohan-yeh de çıkmıştı bir kez... Hohanyeh gittikçe güçleniyordu. Üstelik Çin'e bağlıydı. Bu ikili düşünceye, Orhun'da tek başına karşı koyamazdı Çiçi Han. Çin'e tabi olmayı ise alçaklık sayıyordu. Şimdi tek düşüncesi, Çin ve Hohanyeh'in birleşerek üzerine ordu çıkarmasıydı. Çibek Apa bu konuya dikkatini özellikle çekmişti.

"Bunlar bir kancıklık eder bize!"

Aynı düşüncedeydi Çiçi Han. Hazırlıksız yakalanmak istemiyordu. Orhun'da tutunamayabilirdi. Bu nedenle batıda yer tutmaya, kökleşmeye çalışıyordu.

Ulu Atası Mete Tanhu'nun yolundan giderek, bir düş peşinde batıya büyük bir sefer yapmıştı. Şimdiden çok buduna baş eğdirmiş, çok ili ele geçirmişti. Her aldığı ile yeterince ordu koyuyordu, yeniden elinden çıkmasın diye. Oralara yerleşen Budunu rahatlatı. Sürülerinin yeterince yeri, otlığı vardı. İpek yolunda etkin olma çabasıydı ki bu zenginlik demekti. Tarım bölgelerini de birer birer ele geçiriyordu.

Batıya düzen verdikten sonra iki tümen kadar eriyle Orhun'a döndü Çiçi Han.

Çiçi Han'ın oğlu Çiğilşu Şad hala Çin'deydi. Bir zamanlar Hohanyeh ile rekabet için göndermişti oğlunu Çin Sarayı'na. Fakat Çin'le bir işi kalmamıştı. Şu anda bozuşacak, Çin ile kapışacak durumu yoktu. Gelecek ne gösterir bilinmezdi. Batıya göçerse oğlunu Çin'de

bırakamazdı. Oğluna ihtiyacı vardı. Gitmesi gerekirse onu almadan gidemezdi.

Ayguçisi Çibek Apa ile görüştü konuyu. Doğruyu söylemekten çekinmeyen Çibek Apa yapması gerekeni şöyle öğütledi.

"Bir elçi gönderelim! Bir de bitik... İmparator'dan Şad'ı göndermesini isteyelim!"

Kendi oğlunu geri isterken bile dikkatli davranmak zorunda kalmasını hazmedemiyordu Çiçi Han.

Neden göndermişti?

Hohanyeh'e nispet olsun diye... O oğlunu gönderince...

Ne elde etmişti sonunda?

Koca bir hiç! Çin'e bağlanan Hohanyeh'le yarışamamıştı.

Zaman zaman doğru ile yanlış, gerçekle yalanı birbirine karıştırır olmuştu Yiğit Han. Düşlerindeki umudunu tam olarak elde edememesinin yorgunluğu hatalar yaptırıyordu ona. Ani kararlar veriyordu. Kimi zaman kararlarını geri alıyordu. İkisi de hataydı.

Aklından çıkaramadığı konu "Acuna yanlış zamanda gelmesiydi" Bu çağa, bu zamana ayak uyduramıyordu Çiçi Han.

O zaman için olması gereken gibi görünen, oğlunu, veliahtını Çin sarayına göndermesi, şimdi büyük bir hata olarak görünüyordu. Bir tür rehin gibiydi oğlu Çin'de. Şimdi onu geri isterken dikkatli davranmak, dikkatli

yazmak zorunda kalması ise onur kırıcıydı. Yiğit yüreği onursuzluğu kaldırmıyordu.

"Çin İmparatoruna..."

Uzun yıllardır sarayınızda bulunan oğlum, aramızdaki dostluk bağının bir halkası olarak görevini tamamlamıştır. Şimdi kendisin Orhun'da ihtiyacım var! Onu bir han olarak yetiştirmek için fazla bir zamanım kalmadı düşüncesindeyim. Yanma yeterince koruyucu vererek, oğlum Çiğilşu Şad'ı, Tanhu oğluna yakışır bir şekilde yurduna göndermeniz..."

Acaba nasıl karşılanacaktı bu bitik Çin sarayında? Ne gibi anlamlar yüklenecekti. Çünkü ayrıntılara da girmişti Çiçi Han. Özellikle dönüş yolunun Hohanyeh'e uzak seçilmesini istemişti. Hohanyeh, Çiğilşu'yu rehin alabilir korkusu vardı içinde.

Çiçi Han bir şeyler yapıyor, çabalıyordu, oysa ona bağlı soylular arasında hoşnutsuzluk artıyordu. Ondan beklediğini bulamayanlar, onun zaman zaman yaptığı çılgınlıkları yanlış yorumlayanlar oluyordu. Hatta kimileri, Wusunlara yaptığı hatırlatıp çok fazla kan döktüğünü iddia ediyorlardı.

Şimdi değilse bile gelecekte budunu çok etkileyebilirdi bu sözler.

Çin'e, onun hakkında giden haberler ise daha değişti. Dalja olumsuzdu.

Çin Baş Veziri Hou-Ying, batıdan gelen haberleri yorumlarken söylenen her sözün, Çiçi Han'ın yaptığı

her şeyin ardında bir başka gerekçe arıyordu. Hele Çiçi'nin oğlunu geri isteyen bitiği geldiğinde aklına tek bir neden geldi.

"Çiçi, Çin'e saldırmak için ortam hazırlıyor! Bu nedenle oğlunu bir an önce Çin'den çıkarmak istiyor!"

Bu düşüncesi ile yeni önlemler alması kaçınılmazdı.

Çin geleneğinin değışmez öğeleri vardı. Saraya konuk edilenler etkinlik derecelerine dikkat edilerek, konuk olarak ağırlanır ve istendiğinde geri gönderilirdi. Bunun da yazılmış, geleneksel bir yöntemi bulunuyordu. Fakat Çiçi Han söz konusu olunca çok düşünmek gereki-rdu.

Atılan her adımın nerelere varacağı hesaplanmı-ydı.

Çiçi Han; Çin'e boyun eğmemişti. Çin elçilerine kötü davranmış, İmparatora hak ettiği saygıyı göstermemişti. Çinlileri sürmüştü Orhun'dan. Hatta çayıtlarına acımamış, idam ettirmişti. Batıda iller almış, utkular kazanmıştı. Çok kan döküyor, düşmanlarına acımasız davranıyordu. Budunu seviyordu onu. Kendinden saymayı sürdürüyordu.

Çiçi Han oğlunu isteyerek, Çin'den tamamen kopuyordu. Aralarındaki tek bağ da olmayacaktı artık.

"Önce bir elçi gönderelim ve ağızını arayalım. Hatta yeniden Çin'e bağlanmasını teklif edelim! Bakalım sonuç ne olacak? Nasıl bir karşılık verecek Çiçi Tanhu bize? "

Bu düşünce ile kararım vermiş oluyordu Büyük Vezir Hou-Ying. Ayrıca bu elçiler, Orhun'u gezerek Hun Budunun Çiçi Han hakkındaki görüşlerini, beklentilerini anlamaya çalışacaklardı. Çiçi Han, özlemle beklenen ef-sanevi Hun başbuğu olabilir miydi?

"Yüce İmparatorum Yü-an, Hun Han'ı..."

"Kes!"

Çiçi Han, gelen elçileri soruşturmuş ve daha önce gönderilenlere göre daha kursuz ve alt tabakadan olduğunu öğrenmişti. Oğlunun gönderilmesini beklerken, çıkıp gelen bu elçilere bir anlam vermeye çalışıyordu ki Çin'in gerçek yüzü ve ona bakış açısı, elçinin daha ilk sözlerinden belli oluyordu. Bir zamanlar Hohanyeh'e yapılanın bir benzeri, daha da kötüsüydü yapılanlar.

" 'Hun Han'ı' öyle mi? Sizin imparatorunuzun bana uygun gördüğü unvan bu mu? Ne çabuk unuttu Hun Tanhusu olduğumu? Hohanyeh yakınında diye mi? Onun hakkından gelemeyeceğimi mi düşünüyor Yü-an?"

Kendini kaybetmişti Çiçi Han! Otağda bulunanlar üzüntü ile yere bakıyorlardı. Müdahale etme şansları yoktu, oysa bir Tanhu'nun Çin Elçisi'yle bu şekilde konuşmasının yapacağı yanlış etkiyi biliyorlardı.

Çin Elçisi bilerek söylediği bu unvanı düzeltmek için izin istedi A lmda Çiçi Han'ın tepkisini ölçmek için bile-rek bir deneme yapmış v beklediği karşılığı almıştı.

"Yüce Tanhu! Dilim sürçtü efendim. Asla saygısızlık gibi bir amacım yoktu. Aslında..."

"Sus! Yıkıl karşımdan. Ne seni ne de başka bir elçiği görmek istemiyorum Orhun'da. Orhun'u bütün Çinlilere yasaklıyorum. Hepiniz imparatorunuzun çaşıdımız! Aslında hepinizi teker teker yakalayın gebertmeli!"

Kapıcıbaşı Çiçi'nin buyruğu ile dışarı çıkardı Çin Elçisini. Bu, ilk kez yaşıyordu. İmparatorun ne armağanlarım ne de bitiğini almıştı Çiçi Han. Üstelik onlara Orhun'u terk etmeleri için kısa bir süre vermişti.

Elçiler dışarı çıktığında uzun bir sessizlik oldu. Kimse konuşmaya cesaret edemiyordu. Her zaman doğrulan söyleyen, yanlış görünce susmayan Çibek Apa'nın söyleyecek çok sözü vardı, ama bunları herkesin önünde haykıramazdı Çiçi Tanhu'nun yüzüne. Konuşmak için izin istedi.

"Çiçi Tanhu, bazı konuları yalnız görüşmek üzere iznini istiyorum!"

Tahtının üzerinde sınırlarına hâkim olmak için dışlarını sıkan Çiçi Han kızgınlıkla baktı Çibek Apa'ya.

"Şimdi söyle!"

"Şimdi söylemem! Ayguçın olarak sizinle yalnız konuşmak dilerim!"

Ondaki kararlılığı gören Çiçi Han onay anlamında başını salladı. Hun büyükleri bunu bekliyorlardı. Bir anda boşaldı otağ. Birkaç ağzı sıkıböri dışında...

"Seni dinliyorum!"

Birden bire, gerilmiş yaydan fırlayan bir ok gibi kokuşmaya başladı Çibek Apa.

"Ne oluyor sana Tanhu? Nedir bu halin? Bir Tanhu elçiyle böyle muhatap olur mu? Onları kovar mı huzurdan?"

"Onlar elçi değil, çaşıtlı!"

"Ne olursa olsun, senin konuğun ve silahsızlar. Wusunlar yiğit KiilÇ" ve Usuk'u öldürdüklerinde neler hissettiğini düşün!"

"Söyledikleri, saygısızca seslenmeleri!"

"Onlar Çin İmparatorunun dediğini yapan kullar. Kızacaksın Çin İmparatoruna kızacaksın! Yazdığın bitikte aynı yöntemle yazarsın ona. Olur biter, oysa elçi kormak!"

Yanlışını anladı Çiçi.

"Geri çağır elçileri!"

Böyleydi Çiçi. Aniden fikir değiştirir olmuştu.

"Soma!" dedi Çibek Apa "Önce onları bir konuk olarak ağırlayalım!"

Kapıcıbaşını sesledi ve gerekli buyrukları verdi. O çıktıktan soma gözlerinin içine baktı Çiçi'nin.

"Ben neden terk ettim Hohanyeh'i? Neden seni seçtim? Neden uruğumu alıp buyruğuna girdim?"

"Çünkü sen baş eğmedin! Çin boyunduruğunu kabul etmedin. Çin'e bağlanma şerefsizliğini göstermedin!"

"Fakat değiştin Tanhu! Seni engelleyemiyoruz. Aniden kararlar verip uyguluyorsun? Korkarım çok zarar

göreceğiz bu nedenle! Çin neden gönderdi bu elçileri? Çünkü seni yokluyor. Oğlunu geri istedin ya bundan çekindi. Çünkü uzaksın Çin'e Bilinmezsin. Dik ve akıllı durdukça Çin senden çekinir. Yoksa üzerine gelir..."

Böylece sürdü konuşması. Çiçi Han dinledi. Hak verdi Çibek Apa'ya. Onun sözünce gitmeye söz verdi. Çin elçileri ile ilgili kararından döndü.

Çin elçileri konuk olarak ağırlandı. Hak ettiklerinden fazla değer verildi ve yeniden kabul gördü otağda. Uygun bir dille cevap verildi Çin İmparatorunun bitiğine...

Artık çok geçti. Elçiler Çiçi Hakkında Çoktan kararlarını vermişlerdi.

"Çiçi Çin düşmanıdır! Durdurulmalıdır. Eline geçen ilk fırsattı Çin'e saldırıcağım!"

"Bir daha elçi yollamayalım Çiçi Han'a!"

Büyük vezir Hou-Ying, bir danışma toplantısı düzenlemişti. Çiçi Han'ın oğlu hakkında son karar verilecekti. Çoğu vezir umudunu kesmişti Çiçi'den. Bir kısmı Çiğilşu Şad'm rehin tutulmasını, bir kısmı ise hemen gönderilmesini istiyordu. Bazıları bir elçi heyeti ile birlikte gönderilmesinden yanaydı ama Ho ~ Ying'in en güvendiği vezir Kun-Yü buna karşı çıkıyordu. Bu andan soma Çiçi'ye gönderilecek vezirlerin hayatları tehlikeydi. Bu aniden kızan, ne yapacağı belli olmayan Hun Tanhusu Çin düşmanlığını daha ileri safhalara taşıyabilirdi. Bu da Çin'in yeni önlemler almasını gerektirir ve başka sıkıntılara sebep olurdu. Buna hiç gerek yoktu.

Yaşlı bir vezir onu destekledi. Hun düşmanı olarak bilinirdi bu vezir.

"Hunlardan dost olmaz! Barbar kavimlere karşı gösterilen hoşgörüden iyi sonuç çıkmaz. Biz onlardan çok ayırırız. Hunlar bambaşka düşünür ve düşüncelerine akıl ermez. Bu kadar güçlenmeden önce ezmeliydik Çiçi Han'ı. Bu kadar güçlenmeden yok etmeliydik. Onun oğlu elimizde işte. Daha ne istiyoruz. Bence göndermeyelim onu. Rehin tutalım!"

Bir başka vezir söz aldı.

"Bence gönderelim, tek başına. Onursuzca yollayalım. Sıradan bir konuk gibi... Ya da en fazla Çin sınıma kadar refakatçi verelim yanına. Oradan soma kendisi gitsin Orhun'a! Başına ne gelirse gelsin!"

Bu sırada, sarayda Hohanyeh'in oğlu Çiğilşu ile ilgilenen, vezir unvanlı Çin elçisi Ku Chi'nin yazılı bir başvurusunun olduğu bildirildi-Baş Vezir bu yazıyı okuması için verdi bir sözcüye. Genç sözcü başvuru yazısını okudu.

"Çin ile Hunlar arasındaki ilişkiler erdeme dayanır!" diye baş" yordu yazı "İddia edildiğinin aksine Hunlar, töreleri bulunan kadim bir budundur. Onların bize yaptıkları ile bizim onlara yaptıklarımız karşılaştırmak bile istemem. En azından hiç bir Hun hanının Çin'in iç işlerini karıştırmak için uğraşmadığını söyleyebilirim. Tabii ki Çin'in devlet olma siyaseti bazı şeyleri gerektirir. Oysa biz, saraya gelen herkese konuk muamelesi yapar ve

onu gerektiğince ağırlarız. ÇİÇİ Tanhu'nun oğlu çok uzun zamandır Çin'de. Bir gereklilikti kabul ettik. Onu eğittik. Çok şey öğrettik. Şimdi gidecekse, layıkıyla gönderilmelidir. Kimse gitmek istemezse ben ona eşlik eder, Çiçi Han'ın otağına kadar götürürüm. Bu işin sonunda ölüm bile olsa kabul ederim!"

Alkışlarla karşılandı bu öneri. Eğer konuğun gönderilmesi söz konusuysa bunu götürecek elçinin de ayrıca tesbiti gerekiyordu. Elçi Ku Chi onları bu dertten kurtarmış oluyordu. Toplanıda esen olumlu havaya rağmen vezir Kun-Yü olumsuz görüşünü yineledi.

"Alınacak bu karar Çin'i pişman edecektir. Çiçi Tanhu bambaşka biri... Onun Çin'e ve Çinliye zerre kadar saygısı ve sevgisi yoktur. Ben derim ki, mademki göndereceğiz bari sadece Çin sınıma kadar eşlik edilsin Çiğilşu Şad'a... Tanhu adamlarını gönderip sınırdan al-sın oğlunu!"

"Demek ki oğlumu gönderiyorlar! Sadece beş kişi ile öyle mi? Çiçi Tanhu'nun veliahtı Çiğilşu Şad'a bu kadar önem veriyorlar öyle mi? Benim bu kadar yağı ile başım dertte iken oğlumun hayatını tehlikeye sokacak bu yolculukta yanma beş kişi vererek aşağılanmasına nasıl göz yumarım?"

Çok kızgındı Çiçi Tanhu. Çin iyice ayrımcılığa ve saygısızlığa başla mıştı. Otağında yalnız başına söylenip duruyordu. Bu saygısızlığı görmezden gelemezdi.

Mutlaka bir şeyler yapmalı ve Çin'e dersini vermeliydi. En azından sorumluluklarını haürlatmalıydı.

Aniden karar verdi. Zaten kararlarının çoğunu aniden veriyordu Tanhu. Çin'e öyle bir ders verecekti ki!

Kapıcıbaşı'nı sesledi.

"Bana, gözüpek, akıllı, sır tutar, yiğit bir onbaşı çağır! Otağa gizlice gelsin! Kimsenin haberi olmasın!"

Hızla çıkan Kapıcıbaşı kısa bir araşürmadan sonra aradığını buldu.

Alpar Onbaşı...

Bu sözleri duymak için neredeyse on baharın geçmesi gerekmişti O Hohanyeh'e bağlıydı, ama onurlu bir Hun Beyi'ydi. Böylesi bir yaşantıyı kabul edemiyordu. Çinlilerin sınırında, onların buyruğunda neredeyse onlar gibi yaşamak kanma dokunuyordu. Çoğalmışlardı, doğru Zenginleşmişlerdi de... Ama hiç biri özgürlüğün yerini tutmazdı. Unvam Tanhu olsa da Çin'e bağlı biri olarak anılıyordu Hohanyeh. Şimdi aniden, gitme zamanının geldiğini söylüyordu.

Biraz düşününce yüzü gölgelendi Kondubay Tarkan'ın. Bunu fark etmekte gecikmedi Hohanyeh.

"Ne oldu? Birden neşen kaçtı Tarkan?"

"Çin!"

"Ne olmuş Çin'e?"

"Çin sizi bırakır mı sanırsınız Ulu Tanhu? O sizi burada tutmayı ve sınırlarını kollatmayı tecih edecektir!"

Özellikle acımasız konuşuyordu Tanhu'ya karşı. Eğer aklında buradan gitmek gibi bir planı varsa onu bu plana zorluyordu.

"Çin, bizi göndermek zorunda kalacak!"

Birkaç gündür elçi görümündeki Çinliler dolaşıyordu budunun arasında. Kaybolan Çin elçilerinden söz ediyorlardı. Bunu hatırlattı Kondubay Tarkan.

"Orhun yolunda kaybolan elçileri burada arıyorlar! Acaba bizden mi şüpheleniyorlar?"

"Çin'in böyle bir hata yapacağım sanmam, ama doğrudan sorarlarsa gereken cevabı alırlar!"

Çiçi Han'dan gelen haberleri de duymuşlardı. Çiçi batıda yerini sağlamlaştırırken bütün budunları buyruğunda topluyordu. Çin, Çiçi'den korkmaya başlamıştı. Şimdi bir de sınırlarım boşaltmak... Üstelik Hohanyeh'in ayrılma arzusu kuşkuyla düşürecekti Çin'i. Ya gidip yeniden Çiçi Han ile birlik olursa diye.

"Ben yolunu buldum Kondubay Tarkan! Hem de çok iyi bir yol. Çin bize "Hayır" diyemeyecek"

Hohanyeh Tanhu'nun, Ayguçisini; çok yakınında bulunan Çin'e elçi gönderdiği pek alışılmış bir şey değildi. Bütün ihtiyaçları Çin tarafı karşılanıyordu. Her an görüşme ve araçlarla konuşma imkanı da vardı. Çin Büyüyük Veziri, saraya ilk kez gelen Kondubay Tarkan'ı karşılarlarken, Çiçi'den soma bir de Hohanyeh'le uğraşacağı korkusu ile düşünceliydi. Yine de saygıda kusur etmedi. Ayağa kalkarak, kapıda karşıladı ' Kondubay Tarkan'ı.

"Çin sarayında sizi görmek ne büyük şeref! Uzun zamandır bu kadar yakınmazdasınız, ama ilk kez şeref-lendirdiniz bizi!"

Doğruydı. Kondubay Tarkan, Çin sarayından nefret ediyordu. Hatta onları buraya getiren ve burada kalmalarını sağlayan bütün sebeplerden... Yüzünde göstermekten zevk aldığı tiksinti dolu bakışları ile baktı Büyük Vezir'e.

"Hohanyeh Tanhu'nun bir dileğini doğrudan doğruya iletmek ve nedenini açıklamak için buradayım!" dedi.

"Aman efendim! İş her zaman konuşulur. Önce izin verin de sizi ağırlayayım. Çin konukseverliğini göstereyim!"

Hizmetkârları çağırmasına engel oldu Kondubay Tarkan. Nefret ettiği Çin sarayında, Çin Büyük Veziri ile karşılıklı ça içerek bu nefretini kırmak istemedi.

"Bağışlayın, zamanım yok! İkramınızı bir dahaki sefere erteleyelim!"

Şaşırdı Hou-Ying. Bu kadar acil ve önemli olan konu ne olabilirdi ki. Merak içinde yer gösterdi konu-ğuna. Kısa bir açılış konuşmasının ardından isteklerini aktardı Kondubay Tarkan.

"Biliyorsunuz Büyük Vezir; uzun yıllardır buradayız. Konukserver liğimize bir diyeceğim olamaz, ama sıkıntı-larımız da çok oldu. Bir kere Çok dar bir alanda sıkışıp kaldık. Özellikle somadan gelenlere otlak yeri bulmakta

çok zorlandık. Artık bu sorun çözümlenemez hale geldi!"

Kondubay Tarkan nefeslenmek için durduğunda, Büyük Vezir'in yüzünün allak bullak olduğunu görüp sevindi. Sözünün kesilmesine etgel olarak sürdürdü konuşmasını.

"Daha da önemlisi; bulunduğumuz bölgede av hayvanı kalmadı. Av yapacak bir tek orman yok!"

Bu gerçekten çok önemli bir sorundu. Zaman zaman Hohanyeh'in yaşadığı bölgeye gözleme giden Çin vezirleri de bu sorunu dile getirmişlerdi. Av, Hun hayatının çok önemli bir işleviydi. Üstelik sürekliliği bir savaş eğitimi yöntemiydi.

"Bu konuda sizi suçlamamız imkânsız. Fakat çözüm noktasında size başvurmak zorundaydık. Çünkü eratı eğitmemiz gerek. Bizim savaş eğitimimizin önemli bir yolu sürekliliği avdır ve şu anda sürekliliği avı yapacak hiçbir alan kalmadı."

Derdini anlatmıştı Kondubay Tarkan. Şimdi Çinli Büyük Vezirin soru sormasına fırsat vermeliydi. Çok beklemedi.

"Peki, size çok hak veriyorum Saygıdeğer Tarkan, ama biz ne yapabiliriz bu konuda? Nasıl bir çözüm?"

Sözü aldı Kondubay Tarkan.

"Açık konuşalım! Bizim burada olmamızın nedeni hem Hohanyeh Tanhu hem de Çin'in ortak geleceğiydi. Hohanyeh Tanhu'nun, Çiçi'ye karşı koyma gücü yoktu

ve Çin'de sınırlarında bir önlem almak zorundaydı. İki tarafında menfaati bunu gerektirdi. Ama artık bu sebeplerin ikisi de ortadan kalktı?"

"Nasıl olur? Bunu nasıl söylersiniz?"

"İzin verin açıklayayım? Hohanyeh Tanhu çok güçlendi. Artık tek başına Çiçi Han ile baş edebilir!"

"Ya Çiçi Han sizden güçlüyse!"

"Bizden güçlü değil. Ordusunun çoğu batıda, değişik illere dağılmış durumda. Batıda hüküm sürmek için bu kaçınılmazdır. Orhun'da da çok az eri var. Eğer Hohanyeh Tanhu Orhun'a yönelirse, Çiçi batıya gidecektir. Hem biz, birden bire Orhun'a yönelmeyeceğiz. Ağır ağır ilerleyip yolumuzun Orhun olduğunu işaret edeceğiz."

Uzun bir girişten soma asıl söylemek istediğini ancak söylemişti Kondubay Tarkan. Sürek avı falan bahaneydi, fakat iyi bahaneydi. Hohanyeh, Orhun'a dönmek istiyordu. Kendisinin hakkı bellediği Orhun'a sahip çıkacaktı. Şöyle düşünüyordu.

"Çoğu zaman Hunlar, iki parça halinde oldu. Mademki Çiçi batıda yer tuttu kendine, ben de doğuyu tutarım. Ta ki batıyı da alacak güce erene kadar!"

Güç, değişik yansırdı her çağda. Bir anda yükselirdi hakanlar ve bir anda da yerle bir olabilirlerdi. Artık bağımlılık da ruhunu yaralıyordu Hohanyeh'in. Yıllar geçmiş, yaşı kemale ermişti. Çin'e bağlanmanın hata olduğunu fark ediyor, ama bunu kendine henüz itiraf edemiyordu, kurtulmanın ilk adımı Çin'den uzaklaşmak,

Orhun'un o güzelim, gizemli destansı etkisinden yararlanmak olacaktı.

"Ya tamamen kontrolden çıkarsa!"

En büyük korkusuydu Çin'in. Büyük Vezir Hou-Ying, en güvendiği vezirlerden Kung-Yü ile bunu tartışıyordu.

"Bir yandan bakınca, Hohanyeh'in Orhun'a ilerlemesinin büyük yaran olacak!" diyordu Kung-Yü "Yıllardır öylesine bir yük ki Çin'in üzerinde. Büyük bir karmaşa yaşamıyor sınırlarımızda. Belki buradan bakınca belli olmuyor o kadar, ama inanın yöre halkı bezdi bu yakınlıktan. Valilerimiz yasalarımızı uygulayamaz oldular. Her attıkları adımda Hunları ürkütme ve kaçırma korkusu yaşıyorlar. Çin yasaları ile Hun töreleri birbirinden o kadar uzak ki, yargıçlarımız pek çok soruna çözüm bulamıyor ve işi oluruna bırakıyor. Bu da kalıcı yaralara yol açıyor. Bence Hohanyeh'i göndermek bize yarar sağlar!"

"İyi diyorsun ve o açıdan bakınca çok haklısın saygıdeğer Kung-Yü, ama başka açıdan bakınca... Hunlara güvenemeyiz ki! Ya tamamen elimizden çıkarsa! Ya yeniden büyük Hun Devleti düşüne tutsak olursa!"

"Ah bu düşsellik! Bir tek gelişmeye bakar! Bir küçük kıvılcım hara-kete geçirir Hunları. Bunu çok iyi biliyorum efendimiz. İnanın aym korkular içindeyim. Belki, onlara düş kurdurmayacak meşgaleler bulursak..."

Tann Dağlan bu düşün ana kaynağıydı. Her ne kadar dört bir yandan Çin'in kontrolünde olsa da... Keşke o dağları yerle bir edebilseydi Çin. Türk Tannları'nım, tanırlaşmış yiğitlerinin o dağda yaşadığına inandıkça yok etmek mümkün değildi Türkleri.

"Ölüme inanmazlar Hunlar. Ölüm yeni bir başlangıçtır. Ölüm uçmaktır. Gençleşmektir. Yeniden ve en yiğit şekilde yaşamaktır. Ölüm, Tamı Dağlarının avlaklarında sürekliliğe katılmaktır! Bu nedenle ölümden korkmaz Hunlar!"

"Yaşamaktan sanki daha çok korkuyorlar değil mi?" diye sordu Büyük vezir" Yaşamaktansa ölmek..."

Bu anlamlı cümleleri kurarken onlar da düşsel duygulara kapılıyorlardı istemeden. Budunların etkilişimi buydu işte. Bu bile Hohanyeh'in uzaklaştırılması için bir gerekçe sayılabilirdi.

"Hohanyeh'in Orhun'u alması Çiçi'yi doğudan uzak tutacaktır... En azından bir süre"

"Peki, ama Hohanyeh'i tamamen elden kaçırmak için ne yapmalı saygıdeğer vezir?"

Sessizliğin, çözüm üretmek için önemli bir ara olduğunu bilmenin sonucu, sessizliğe hüründüler. Nefes alırken bile birbirlerinin düşüncelerini etkilememek çabımdaydılar. Neden soma ses çıkı Vezir Kung-Yü'den...

"And!"

"And verdirelim Hohanyeh'e. Hunlann andlarını bozduklan görülmemiştir. Aynı onların inancı ile aynı onların töresi ile bir anlaşma yapalım ve and içirelim!"

Hunlar andını bozmazdı. Bir Hun Tanhusu andım asla bozmazdı, fakat o andın Hun Töresince yapılması gerekiyordu. Çin soylulannndan buna cesaret edebilecek kimse yoktu! Bir nevi dinlerinden çıkmış, Hun dinine inanmış gibi olurlardı. Unutulmazdı bu. En azından dine bağlı olan halk unutmaz ve bu andı yapacak kişiyi bağışlamazdı. Belki birilerinin Çin'in geleceği için kendini feda etmesi gerekecekti.

"Olmazböyle şey!"

Çözümü duyduğunda İmparator Yü-an'm verdiği ilk tepki bu oldu. Büyük Vezir yumuşak bir sesle açıklama yapmaya çalışarak imparatoru iknayı denedi yeniden.

"Efendimiz! Bu işin ne kadar yanlış olduğunu ve halkın tepkisini çekeceğini biliyoruz. Biz de çok düşündük ve kendimize kabul ettirmek için bile zorlandık. Ama başka da çözüm bulamadık! Hohanyeh Tanhu'nun söylediği bazı şeylere hak vermek zorundayız. Gerçekten çok sıkışık bir yerde yaşıyorlar ve gittikçe de kalabalıklaşıyorlar. Sonra Orhun orada ve sahipsiz gibi... Çiçi Han yüzünü batıya dönmüş iken Hohanyeh'in Orhun'u almak istemesi de normal" biraz düşündükten sonra sürdürdü sözünü "Bir de süreklilik avı sorunu..."

Güldü imparator...

"Sürek avı sorunu... Karınlarını doyuduğumuz yetmiyormuş gibi bir de av yeri bulacağız barbarlara. Neymiş? Efendiler av yapmadan duramazlarmış! Bunlarmki av değil ki... Savaş!"

Çok uzun sürdü tartışmaları. Sonunda İmparatoru ikna etmeyi başardı Büyük Vezir Hou-Ying.

"Bu iş kimse girmek istemez!" dedi İmparator Yü-an "ve biz de kimseyi zorlayamayız. Bu resmen din değiştirmek gibi bir şey olacak. Barbar kurallarına göre and... Kim bilir ne saçmalıklar isteyecekler. Kim, hangi elçi razı olur ki buna?"

"Ben bu konuyu da düşündüm efendimiz. Önce çok yaşlı bir elçi olmalı. Yaşlı ve yurtsever! Çin'in geleceğini her şeyin üzerinde tutan... Ama zamanında çok önemli görevlere gelememiş ve uruğu pek zengin olmayan yaşlı bir vezir... Bir de..."

"Birde! Ne?"

"Wusun ülkesinden gelen şu acemi..."

"Kelleci elçi..."

"Onu bağışlamanız için bir gerekçe olduğunu düşünecek... Çaresiz kabul edecektir."

"Yaşlı ile kelleci... Ama şu çok iyi tembih edilsin ki, biz böyle bir şey istemedik. Onlar kendileri Hohanyeh'in yanında iken karar verdiler ve uyguladılar... Anlaşıldı mı? Gerekirse göstermelik de olsa bir cezaya razı olsunlar... Yoksa ben çok kötü duruma düşerim halkın gözünde!"

Bu konuda anlaşmışlardı ortak bir fikirde. Asıl konuya döndü söz.

"Elçi Ku chi ile ilgili yeni bir haber var mı saygıdeğer Hou-ying?"

"Başlangıçta Hohanyeh'ten şüphelenmiştik bildiğiniz gibi efendimiz. Hatta onun Orhun'a doğru çıkma isteğini de buna bağlayacaktık, ama son elde ettiğimiz bilgiler, kesin olmamakla birlikte bu meselenin Çiçi Han'a uzanacağını gösteriyor!"

"Çiçi mi?"

Gözleri parladı İmparatorun. Bu, Çiçi Han'a karşı yapılacak her ha reketi meşru kılardı.

"Keşke Çiçi Han olsa bunu yaptıran! Bu konunun peşini asla bırakmayın. Elçilerimi öldürmeye cesaret etmenin ne demek olduğunu bütün acuna göstereceğim!"

"Efendimiz, bu konu açığa çıküğında, Hohanyeh'e bir özür borçlu olacağız! Ondan şüphelendiğimiz için..."

Kondubay Tarkan heyecanla girdi otağın kapısından. Hiçbir saygı kuralını uygulamadı şaşkınlığından. Böyle yaptığı görülmemişti. Yüzü gülüyor, nefesi kesiliyordu.

"Muştı! Muştı! Ulu Tanhu, muştı..."

Hohanyeh, adeta başka birisini görüyormuşçasına, ilk kez otağında yer alan bu acemi adamın heyecan dolu hallerine bakıyordu. Yılların Kondubay Tarkan'ı ne yaptığını bilmez bir halleydi. Eğer orada bir kopuz

tmgırdasa, oyunun, hokkabazlığın binbir türlüünü gösterecek gibiydi. Tek bir kelime çıkıyordu ağzından.

"Muştı!"

"Hele durun! Nefeslenin" dedi Hohanyeh "Nedir bu haliniz?"

"Çin!"

Ne olmuştu Çin'de? Yoksa Konudubay Tarkan'ın nefret ettiği, Hun düşmanı biri uçağa mı varmıştı?

"Ne oldu Çin'de?"

"Kabul ettiler!"

Bir an zaman durdu sanki. Tam anlayamasa da Çin'e yaptığı teklifin kabul edilmesi fikri geldi aklına. Çin, Orhun'a gitmemize izin mi veriyordu?

"Orhun..."

"Evet!"

Şimdi Hohanyeh Han'ın hali Kondubay Tarkan'dan aşağı değildi-İyi ki sadece birkaç kapıcı ve birkaç böri vardı otağda. Onlar bile anlayamadıkları bu sevincin ortaya koyduğu garipliği kendilerine açıklamak için çözümler üretiyorlardı, şaşkın şaşkın bakarak.

"Nasıl? Nasıl oldu bu?"

"Bilmem!"

"Bilmez misin? Peki, o halde bu neşe..."

"Kabul edildiğini biliyorum ve iki elçi geleceğini o kadar..."

İyi haber de kötü haber de çok çabuk yayılır. Kötü haber daha çabuk yayılır ama bu kez iyi haber duyuldu.

Bunalmış, sıkılmış, kendini aşağılanmış sayan bir budun gördüğü kötü düştten uyandı. Davullar çalmaya başladı. Buğlar, nefirler ötmeye başladı. Çin, duydu bu sesleri ve çaşıtlardan öğrenene kadar bir anlam veremedi.

"Orhun'a! Orhun'a!" nidaları yükseliyordu. Artık kendi yurtlarına döneceklerdi.

Çin bir anlaşma teklif ediyordu Hohanyeh'e. Birkaç gün içinde iki elçinin geleceğı ve bu anlaşmayı Hohanyeh'e sunacakları konuluyordu.

Kapıdan büyük bir saygı ile giren iki elçiyi özel olarak o güne hazırlattığı, süslediğı otağında, oturarak karşıladı Hohanyeh. Bütün danışmanları, ayguçileri, Hun soyluları oradaydı. Bu tarihi kabule tanıklık etsinler istemişti Hun Tanhusu.

Biri çok yaşlı baş elçi, diğeri ise aksine çok genç elçiden oluşan heyet yerlere kadar eğildi Tanhu'nun önünde. Titireyen sesi ile kendini tanıtip bir ön konuşma yaptı Baş Elçi.

"Çin İmparatoru Yü-an, Ulu Hun Tanhu'su Hohanyeh'i saygı ile selamlar ve kut içinde kalmasını diler"

Bu başlangıçta iki önemli nokta vardı. Öncelikle yeneden "Hun Tanhusu" unvanı kullanılıyordu Hohanyeh için. İkinci olarak da baş elçi Hohanyeh'i Hun selamı ile selamlıyordu.

"Yüce imparatorum; Hun Tanhusu Hohanyeh'i, topraklarında konuk etmekten ve onunla yardımlaşmakta çok mutludur. Ancak Hun Tanhusu başkenti

Orhun'a dönmek istemişti. İçinde yurt sevgisi ta-Styan herles gibi Yüce İmapatorum da bu isteğe karşı koyamaz. Bu

Nefir: Burgulu boru. Sesi Buğlardan daha uzak mesafelere ulaşır. nedenle Hun tanhusu ve budununun Orhun'a dönem arzusunu savgı ile karşılamaktadır. Dostluğumuz artarak sürecektir. Bu konud yapılacak anlaşmanın bir taslağı, Yüce Tanhu'nun izni ile okumak isteriz."

Mutlaka bir anlaşma yapacakü Çin. Hohanyeh'i öylesine başboş bırakamazdı. Hohanyeh açısından önemli olan konu anlaşmanın şartlarıydı.

Hohanyeh Han, Kondubay Tarkan'a işaret verdi. Kuralları tam olarak koymak ve Çin elçisi ile konuşmadan bu seremoniyi tamamlamak istemişti. O artık kendini Hunların tek Tanhusu olarak belletmek amacındaydı.

"Buyurunuz okuyunuz Sayın elçi!" dedi Kondubay Tarkan "Şartları duyduktan sonra, Ulu Tanhu kendi şartlarını söyleyecektir size"

Baş Elçi, genç elçiye işaret verdi. Genç elçi, boynunda asılı duran deri muhafaza içinden yavaşça çıkardı anlaşma metnini. Açtı. Okumaya başladı.

"Yüce Çin İmparatoru Yü-an ve Hunların Ulu Tanhusu Hohanyeh, uzun zamandır dost ve müttefiklerdir. Bu yakınlığı artırarak sürdürmek için bu anlaşmaya imza koymuşlardır.

Hun Tanhusu Hohanyeh, Orhun'a gitmek ve Çin sınırlarındaki konukluğuna son vermek arzusunu açıkça dile getirince, Yüce İmparator bunu çok olumlu karşılamıştır. Hohanyeh Tanhu Budunu'nun mutluluğu Çin'in de mutluluğudur. İster Orhun'da yaşasın isterse sınırlarımızda kalmayı sürdürsün, bugünden ta gelecek zamanlara kadar Çinliler ve Hunlar tek bir urug gibi olacaktır. Nesillerden, gelecek nesillere kadar, karşılıklı olarak, ne birbirlerini kandıracaklar ve birbirlerine oyun edecekler, ne de birbirlerine akın yapıp savaşacaklardır. Aralarında karşılıklı olarak haydutluk ve yağma yapanlar çıkarsa, iki taraf da bunları dışlayacak, birbirlerine haber verecek ve yapanların cezalandırılmasına yardımcı olacaklardır. Bunların sebep olduğu mal kayıplar engellenerek ve ödenecektir. Eğer bu iki buduna, dışardan bir saldırı olursa, her iki tarafta bir tek devlet gibi davranacak, ordularını alacak ve karşı tarafa yardım edecektir. Kim olursa olsun, ister Çin, isterse Hun; kim ki bu anlaşmayı ilk defa bozmaya cesaret ederse; tanrıların belasına uğrasın. Rahat ve huzur bulmasın. Şimdiden soma, herkes bu anlaşmaya bağlı kalsın!"

Genç elçinin okuması bitti. Gözlerini çevrede gezdirdi. Bütün yüzlerde memnuniyet izlerini görünce rahatladı.

Hohanyeh Tanhu, yan gözle Kondubay Tarkan'a baktı. Onun, bu anlaşmayı uygun bulduğunu anladı. Bu anlaşmanın onları bağlayan, küçümseyen hiçbir yanı

yoktu. Aksine Çin, Hohanyeh'i ve Hunlan yü celtmişti. İşaretini verdi Kondubay Tarkan'a.

"Tamam!" dedi Kondubay Tarkan "Hohanyeh Tanhu bu anlaşmayı kabul ediyor. Bir madde eklemeye veya çıkarmaya gerek görmüyor. Eğer belgede imparatorun mührü varsa, Hohanyeh Tanhu da kendi mührünü vuracak..."

Kapıcıbaşı anlaşmayı almak için harekete geçtiğinde Baş Elçi'nin titrek sesi duyuldu.

"Yalnız... İzin verirseniz bir şey söylemek dilerim!"

"Biliyordum!" dedi içinden Hohanyeh "Bu işin bu kadar kolay olmayacağım biliyordum. Mutlaka bir bit yeniği vardı bu işte!" sonra yeniden işaret verdi Kondubay Tarkan'a. Ne olursa olsun elçi ile birebir konuşmaya kararlıydı.

Kondubay Tarkan'ın izni ile konuştu Baş Elçi.

"Üzülerek, Yüce İmparatorumun bir şartım, olmazsa olmaz bir dileğini iletmek zorundayım..."

Durdu. Derin bir nefes aldı. Söyleceklerini istemeden söylediği o kadar belli oluyordu ki. Sesi değişmiş, iyice titremeye başlamış, rengi solmuştu. Oradakiler elçinin ağzından çıkacak sözleri merak ediyorlar, kabul edilemeyecek bir şey olmaması için dua ediyorlardı.

Fısıltı gibi çıktı sesi Baş Elçi'nin.

"Yüce imparatorum bu anlaşmanın, Hun Andı ile kutsanmasını diliyor!"

"Ne?"

Bu şaşkınlık nidası kendini tutamayan Kondubay Tarkan'dan çıkmıştı. Çin, Hun dinini ve töresini beğenmeyen, bunu her fırsatta söyleyen Çin, şimdi Hun usulü and mı istiyordu. Hohanyeh Tanhu ile gözgö-ze geldiler. Onay verdi Tanhu.

"Kanul ediyoruz!" dedi Kondubay Tarkan "Bu And'a kim katılacak Çin tarafından?"

"Biz!" dedi canı sıkkın bir şekilde baş elçi "Yüce çin İmparatoru adına biz katılacağız!"

Hohanyeh'e bağlı Hun budunu yeniden doğmuş gibiydi. Olanlar destansı öğelerle anlaşıyordu. Hun And'ını Çin istemişti gerçekte ama budun bunu hemen Hohanyeh Tanhu'ya bağlayıvermişti.

"Hohanyeh Tanhu, gerçek bir Tanhu olduğunu gösterdi. Çin Elçisi'ne demiş ki 'Ben kâğıt üzerinde yazılanlara güvenmem! Benimle birlikte and içeceksiniz!' Çaresiz kalan elçi de bunu kabul etmiş"

Büyük bir olaydı Tanhu'nun and içmesi. Uzun sürerdi ve değişmez töreleri vardı. Bütün öğeleri ile yerine getirilecekti bunlar.

Hazırlıklar hızla tamamlandı. Budunun önünde yapılacaktı and töreninin bir kısmı. Bir kısmına ise sadece soylular katılacak. Ulu bir Kam'm eşlik etmesi gerekiyordu törene. Çok yaşlı, etkin ve saygın bir Kam bulunup davet edildi. Her şeyi kontrol edecekti Kam. O, onay vermeden hiçbir geçerli ve yeterli değildi.

Kutlu bir ırmak seçmesi gerekiyordu Kam'm. Günlerce düşündü. Ruhlara danıştı ve soma bu ırmağın adını verdi.

"Ne ırmağı"

Bu ırmağın doğduğu Ulu Dağ'm erişilmesi zor zirvesini işaret etti.

"İlk tören orada yapılacak. Tanhu, beyaz bir atı orada Gök Tann'ya kurban edecek!"

Çok önemli, ince ayrıntılar içeriyordu bu tören. At önemliydi. Atı kurban ederken Tanhu'nun kullanacağı kılıç çok önemliydi. Tanhu, sıradan erler gibi her kılıçla, her bıçakla kurban veremezdi. Bunun için yüzyıllar önce kutlu bir demirci tarafından yapılmış olan "Hun Kılıcı" kullanılacaktı. Atalardan emanetti bu kılıç. Orhun'da saklanırdı. Hohanyeh Orhun'dan çıkarken yanma almayı ihmal etmemişti. Bu kılıcın, Hunlar için yapılan ilk kılıç olduğuna ve Mete Tanhu'nun savaşlarında bizzat kullandığına inanılırdı. Kılıç and töreni için hazırlanıp kutsandı.

Kurban edilecek atın seçimi de çok uzun sürdü. Hunlar bu kutlu ayine destek vermek için ellerindeki en güzel beyaz atları getirdiler. Kam inceledi atları ve birini seçti.

Ne Irmağı'nın kıyısına gidildi. Hun soylularının önünde Tanhu ve elçiler Ne Irmağının suyuna ellerini daldırıp, üçer avuç su içtiler. Kam and dansını ve duasını yaptı burada. Saatlerce sürdü tören.

And Töreni'nin ikinci kısmı için Ne Irmağı'nın kaynağının çıktığı Ulu Dağ'a doğru tırmandılar. Uzun ve zorlu bir yürüyüş oldu. Ancak ertesi günü tangda zamanı orada törene hazırıldılar.

Beyaz atın yüzü, güneşin doğduğu yere doğru çevrildi. Hohanyeh Tanhu Kılı Kılıcı'nı eline aldı. Beyaz atın şah damannı nişanladı ve bir tek kılıç darbesini indirdi. Beyaz at sarsıldı önce ve yana devrildi. Orada bulunanlar koştular. Aün kanının tamamen akmasını sağladılar. Kurban edilen at parçalandı. Akşam, törenin sonunda yenecekti eti.

Dağdaki tören sona ermişti. Törenin son perdesi için Otağa dönmek üzere yola çıkıldı.

Bu kutsal ayın çok sıkıntıya sokuyordu elçileri. Özellikle yaşlı elçi yapılanlara inanılmaz gözlerle bakıyordu. Irmağın kıyısına inmesi de dağa çıkması da çok zor olmuştu. Tahterevanlar imdada yetişmeseydi kalırdı oralarda.

Hohanyeh Tanhu'nun otağının önünde büyük geniş bir sayvan hazırlanmış...

Büyük bir od yakılmış... Tanhu, tahtının üzerinde oturuyor... Ondan başka herkes ayakta bekliyor... Od üzerinde, dağda Gök Tann'ya kurban edilen beyaz aün eti özenle pişiriliyor...

Ulu Kam; bir Utku belgesi olarak, bir hak olarak alman ve o günden itibaren saklanan, Ulu Mete Tanhu'nun oğlu'nun öldürdüğü, Yüece Kralının kafatasının

altın kaplanması ile yapılan altın kadehi getirdi. İçine kırmızı dolduruldu kadehin. Bu şekilde Tanhu'ya yaklaştı Kam. Kondubay Tarkan'ın elinde Kılı Kılıcı parlıyordu. O da Tanhu'ya yaklaştı. Sol kolunu açtı Tanhu. Kılı Kılıcı yavaşça değdirildi koluna. Çıkan kan kırmızı dolu kadehe damlatıldı.

Aynı şekilde elçilere yaklaştı Kondubay Tarkan. Onların da sol kolunu açtı. Korku içinde titredikleri karanlıkta bile belli oluyordu. Onların da kanı akıtıldı kadehe. Ulu Kam kadehi karıştırdı ve Tanhu'ya sundu Bir yutum aldı Tanhu. Sonra aynı kadeh elçilere sunuldu. Onlar da birer yutum aldılar. Ulu Kam elinde kadehle od'a yaklaştı. Kadehte kalanları oda döktü. Çıkan cızırtı and içme töreninin sona erdiğini bildiriyordu. Artık eğlence ve yeme içme başlayabilirdi. Çin, Hun anlaşması and ile kutsanmış ve dönülmez, vazgeçilemez hale getirilmişti.

Çin içten içe uğulduyordu sanki.

Çin elçilerinin katıldığı bu ayin kısa sürede duyulmuştu. Çin İmparatoru ve Hun Tanhusu anlaşma yapmışlardı. Ona söylenecek söz yoktu, fakat bu barbar töreni de nerden çıkmıştı? Böylesi bir törene nasıl katılırdı Çin elçileri? Onlar Yüce İmparatorun temsilcileri değil miydi? Yoksa Çin, Hunların Gök dinine mi girecekti?

Çin İmparatoru Yü-an, and ile rahatlamış ve Hohanyeh'i dönülmez yola sokmuştu, ama şimdi derdini kendi halkına anlatamıyordu. Tek çare, başlangıçta planlandığı gibi elçileri suçlamaktı. Hemen soruşturma

açıldı bu barbar törenine katılan elçiler hakkında. Soruşturmayı yürüten kurulun başında Baş Vezir Hou-Ying vardı. Günlerce sürdü soruşturma. Halkın unutmamasına yakın sona erdirildi. İki elçi suçlu bulundu. Suç büyüktü, oysa verilen ceza çok küçüktü. Her iki elçi de fidye ödeyerek kuruldular bu işten. Fidyeleri de bizzat Büyük Vezir tarafından yatırıldı hazineye.

Yaşlı Baş Elçi yurdu için yaptığı bu fedakârlığı içine sindiremedi. Kendini ibadete verdi ve kısa sürede göçtü dünyadan. Genç elçi ise bir süre ortalıkta görünmedi. Sonra sarayda çok önemli bir göreve getirildi.

Böylece kapandı konu.

Anlaşmanın ve and töreninin ardından...

Hohanyeh Tanhu, ordusunu aldı. Budununu topladı ve Hun iline doğru yola çıktı. Büyük göç kervanı yola düzülürken yüzler gülüyordu. Orhun onları bekliyordu. Orhun için kavgaya hazırды Hohanyeh

Tanhu yönetimindeki Hun budunu. Çiçi Tanhu'nun ne yapacağı merak ediliyordu. Çoğu batıda olan ordusunu geri çağırıp Hohanyeh'e karşı durur muydu?

Çiçi Tanhu olanları duyduğunda Orhun'da otağmdaydı. Ulaklar gelmişti Hohanyeh'in geçtiği yerlerden.

"Hohanyeh, kalabalık bir ordu ile Orhun'a doğru geliyor!"

"Ne yapayım?" diye düşünüyordu Çiçi Tanhu. Çibek Apa'ya danışmıştı. Çok üzgündü Çibek Apa. Söyleyecek sözü yoktu.

"Sen bilirsin Tanhu!" demişti. O gece yine uyumadı Çiçi Han. Düşündü. Karşı koyarsa ne elde edecekti? Orhun'daki ordusu azdı. Batıdaki ordularını çağırırsa, belki yetişirlerdi, ama yine de sonuç bilinmezdi.

Gün doğmak üzereydi, uyuyamamıştı hala. Yülek Kam geldi aklına. Bu yaşı küçük, akli büyük Kam ona yol gösterirdi belki. Dışarı çıktı. Kapının önünde Tümenbaşı Urul'la karşılaştı. Yıllarca Çiçi Han Otağı'nın korumasını yapan Urul, böyle bir gecede uzakta kalamamıştı.

"Gecen kut olsun Tanhu!"

"Gecenin kutundan ne olacak Urul? Uyku tutmadı gözlerim. Bir çözüm bulamadım. Hadi yürüyelim biraz!"

Çiçi'nin yarım adım gerisinde, saygı ile onu takip ediyordu Tümenbaşı Urul. Tanhu'nun otağından çıkması ile bõriler sarmıştı dört bir yanını. Uzakta gördüğü od'a doğru yürüyordu Tanhu. Uyumayan bir kişi daha vardı. Çiçi'nin geleceğini biliyormuşçasma çadırının önündeki od'u yanar tutmuştu Yülek Kam. Baharın sonlarındaydılar, ama geceler yine de serin oluyordu.

Konuşmadan yürürken çıkardıkları ayak seslerini duyanlar, çadırların gözünelerinden bakıyor, gecenin bir yarısı dolaşan kim olduğunu görünce hemen geri çekiyorlardı başlarını.

Çadırına on adım kala karşıladı Çiçi Tanhu'yuYülek Kam. "Çiçi Tanhu'yu selamlıyorum!" "Kut seninle olsun Yülek Kam!"

Yer gösterdi Çiçi'ye Diğerleri uzakta kaldılar. Karar verme aşamasında sıkıntı içinde uykusuz geceler geçiren Tanhu'nun çözüm bulmasını dilediler gönülden. Onlar beklerken, Kam'm gösterdiği posta oturan Çiçi Tanhu bir anda rahatladığım, üzerindeki yükün kalktığını hissetti Anlayan ve dinleyen biri ile konuşmaya hazırlanmanın vermiş olduğu bir rahatlıkü bu.

"Sıkınüdasın Tanhu!"

"SıkınüdaydımKam! Şuan..."

"Geçici rahatlatmalar aldatmasın seni. Tıpkı ani verilen kararların kısa süreli huzuru gibi. Çözüm bulunduğunu sanıp çözümsüzlüğe düşmek gibi"

Kam her şeyi bilir. Kamdan bir şey saklanmaz. Kam, anlatılmasa da anlar.

"Çok istedim Ulu Atam Mete Tanhu gibi olmak. Onun devri gibi bir devri Hunlara yaşatmak. Bütün amacım buydu Yülek Kam. Ama olmuyor işte. Bütün zorlamalarıma uğrşlanma rağmen..."

"Her kişiöglü kendi hayatını yaşar Tanhu! Başka hayatlara özenmenin, öykünmenin bir anlamı yok! Yazgıya razı gelmek gerek!"

"Yazgı! Yazgı nedir ki? Yazgı ellerimizle yazdığımız değil mi? Oluşturup kotardığımız..."

"Yazgı yazgıdır. Ellerindedir ve değildir. Oluşturup kotarırsın da, kotaramazsın da... Ama yazgıyı güzel kılmak, düzeltmek elindedir. Akıl var ya akıl, işte o en önemlisidir. Aklım kullanmalı kişioğlu. Hem kendi aklım, hem çevresindeki akıllıların aklım... Hele Han'sa, hele sorumluyorsa... Bin düşünüp bir etmeli. Hesap bilmeli hesap! Hesap vermeyi de bilmeli, almayı da... 'Güç bende!' dememeli. Bir gün bir başka güçlü çıkar, yıkar duvarlarını!"

Çok bilgeydi Yülek Kam. Neyi nasıl anlatacağım da biliyordu. Demek istediğini demek istediği lisanla söylüyordu. Sadece anlaması gereken anlıyordu. Birden sordu Çiçi Tanhu.

"Ne yapsam?"

Daha sürdürecekti sorusunu ama sözü kesildi Kam tarafından.

"Yapacağını yaptın! Gereksizdi. Bundan soması bunu onarma çabası içinde sürecekt!"

Kimsenin bilmediğini biliyordu Yülek Kam.

"Kalmalı mıyım?" "Bir tek an bile durmamalısın!"

Şaşırdı Çiçi Han. Bu kadar net bir cevap beklemiyordu. "Ya gelecek!"

"Geleceği Tanrı bilir ya, sen kendin çizdin geleceğini. Bir kapı açtın. Bu kapı kapanmaz!"

Güneş suskun buldu onları. Söz bitmiş, anlatılacaklar, anlatılmıştı. Daha orada iken buyruğunu vermesi

gerektiğini anlamıştı Tanhu. Başım çevirip, kendisini bekleyenlere döndü ve seslendi.

"Hazırlık yapın! Batıya göçüyoruz!"

Bir muştı değildi bu. Orhun'u terk etmek muştı olamazdı. Buyruk hemen iletildi gereken yerlere.

Çok hareketliydi Orhun. Göç için hazırlığım tamamlayanlar beklemeden yola düşüyordu. Büyük bir göçtü. Ard arda diziliyordu kervanlar. Her birinin batıda bir yere gideceği, ayrı bir yere yerleşeceği • belliydi. Daha önce, batıda sefere katılmışmış öncüler verildi kervanların önüne. Yolu onlar gösterecekti. Evdeşini, uruğunu alan, çadırını yüklenen, sürüsünü önüne katan yola çıkıyordu. Göçler bir yanda sıralanmışken ordu diğer yanda bçlük, bölük korumadaydı.

Alpar değişikti bir zamandır. Durgun ve suskun... Eski neşesi gitmiş, bir anda kocamıştı sanki. Zaman zaman, Sangı ile yan yana gelip bir şeyler konuşuyorlardı. Adeta dert ortağı olmuşlardı. Evdeşleri de bu hallerinden yakınır hale gelmişlerdi. Çok öğündüğü oğluyla bile ilgilenmez olmuştu Alpar.

Tayun, zaman zaman yokluyordu yoldaşlarını. Usuk'un kahpece katli çok koymuştu hepsine de. Savaşta vurularak uçmağa varmak başkaydı, böylesi kancıklık başka. Öcünü alma çabası ile çok can almışlardı, ama illa da Wusun Kralı'nın kellesi gerekti onlara.

Alpar'daki durgunluğu Tayun da fark etmiş, bir iki sözle sebebini anlamaya çalışmıştı. Ama ser verip sır vermeyen yiğitten tek söz almak mümkün değildi.

Artık göç zamanıydı. Bu göç yeni kavgalara açıyordu yollarını. Bu arada onlar gitmeye hazırlanırken, Hohanyeh'in Orhun'a doğru yol aldığını duyuyorlardı. Orhun onların olmayacaktı bundan böyle. Belki bir zamanlığına, belki sonsuza dek...

Hem ileriye, hem de geriye gözlemek için gözcüler çıkıyordu sık sık. Kim nerede ne yapıyor diye dolaşıyorlardı.

O gün gözcülük görevi Tayun'a düşmüştü.

"Dört bir yana atlı çıkar. Haber alalım!" demişti Ağası Urul. Sonra da eklemişti.

"Hohanyeh Han'ın yoluna sen bak. Uzaktan gözle bakalım görünen bir şeyler var mı ya da yol üzerinde gelen, kalan..."

Bu yol çok tehlikeliydi artık. Sınır garnizonları boşaltılmış, devriyeler kaldırılmıştı. Her an Hohanyeh'in öncüleri ile karşılaşabilirlerdi. Karşılaşmak demek illa da kavga demek değildi. Hun Budunun savaşçıları durup dururken girmezlerdi birbirlerine. Onlar düşman değildi. Hanları düşmandı. Onlar sadece buyruğa uyarlardı. O kadar.

Gerekli her yana atlı çıkardıktan sonra, Doruk'un üzerinde, yanma aldığı yüz erle birlikte güneye doğru gözcülüğe çıktı Tayun. Çok geçmeden birkaç Çinli ile

karşılaştı. Durdurdu onları. Çünkü sıradan birileri gibi gelmemişti ona.

"Durun!"

Üç Çinli karşılarında silahlı yüz kişiyi görünce ister istemez tedirgin oldular. Sertçe sordu Tayun.

"Kimsiniz? Nereye gidiyorsunuz?"

En yaşlısı atından indi ve yaklaştı Tayun'a. Elindeki asayı gösterdi.

"Bizler Çin İmparatoru'nun elçileriyiz!" dedi.

"Ne işiniz var buralarda. Burada elçi kabul edecek tek hakan Çiçi Tanhu'dur ki onun da bir zamandır Çinli Elçiler'le işi olmaz"

"Biz elçiyiz ama elçilik için yollarda değiliz. Kaybolan yoldaşlarımızı arıyoruz ya da onlardan bir iz!"

Bu cevap şaşırttı Tayun'u. Buralara kadar yoldaş aramaya gelen eller Atından indi. İyice sorgulamak niyetindeydi adamı. Zorlaması gerekmedi.

Çiçi Tanhu'nun oğlu Çiğilşu Şad'ı Orhun'a getirmek için yola çıkan Elçi Ku Chi ile yanındaki elçi ve muhafızlardan iz arıyoruz

Konuyu biliyordu Tayun. Uzun bir zaman onları meşgul etmişti. Gizemli bir olaydı. Kamp yerinde kaybolmuştu elçiler. Tek başına kurtulan ve günler sonra Orhun'a ulaşan Çiğilşu Şad saldırıya uğradıklarını ve diğerlerinin öldürüldüğünü tahmin ettiğini söylemişti.

"Yanlışı yoldasınız!" dedi Tayun. Burası Çiçi Tanhu'nun yönetiminde. Burada kimse cesaret edemez

böyle bir şeye. Hem, bildiğim kadarı ile bu baskın çok daha gerilerde, Çin'e yakın bir yerde olmuştu." Gülümsemi elçi.

"Biz o kadar emin değiliz. Çin İmparatoru bu işin peşini asla bırakmayacak. Bu gizi mutlaka çezeceğiz, mutlaka!"

"Umarım çözersiniz!" dedi Tayun "Umarım çözersiniz. Ben de islerim Şad'a saldırmaya cüret edenlerin bulunmasını. Kahpece pusuyu yapanların yakalanmasını ben de isterim. Ama yine söylüyorum ki yanlış yerde arıyorsunuz onları"

Öyle mi dersin! dedi elçi "Bakın ne bulduk!" İşaret etti diğer elçilere. Birisi koşarak geldi. Elindekini uzattı. "Bunları Aoto İli çıkışında bulduk. Orası Çiçi Tanhu'nun kontrolünde değil miydi?"

Gösterilenlere dikkatlice baktı Tayun. Elçilik esasını tanıdı. Daha önce de Çin elçilerinin taşıdığı bu alametlerden görmüştü.

"Bakın Sayın Ordubaş!" dedi elçi "Burada Elçi Ku Chi'nin adı kazanmış !"

Okudu Tayun. Elçi çok haklıydı. Demek ki Elçi Ku Chi buralarda kaybolmuştu. Ya da buralara kadar getirilmişti bir şekilde. Onları rahat bırakmaktan başka bir çözüm göremedi Tayun. Gitmelerine izin verdi. Ayrılrken şunu sordu.

"Çin sınırından bu tarafa doğru göç gördünüz mü?"

"Göç mü?" dedi elçi "Göçten çok bir budunun yer değiştirmesi benziyordu!"

"Ne kadar uzaklıktalar?"

"Kalabalık oldukları için alü veya yedi günde ancak ulaşır. Orhun'a!"

Gelenlerin hedefinin Orhun olduğunu biliyordu Elçi ve bunu Tayun'a söylemekten zevk almıştı elçi.

ÇİÇİ HAN KIRGIZ İLİ'NE YERLEŞİYOR

"Batıdan gelen haberler hiç iyi değil saygıdeğer Hou-Ying!"

"Evet efendimiz! Aldığımız bütün önlemlere rağmen Çiçi Han'ın yükselişini engelleyemedik! Oysa çok hazırlıklıydık malumunuz!"

Çin İmparatorluk sarayı yeni haberlerle çalkalanıyordu.

Çiçi Han Orhun'u terk etmiş batıya yürüyordu. Üstelik budununu da beraber götürmüştü. Artık batıdan yönetecekti Hun İli'ni. Hâkimiyet bölgesi merak konusuydu.

Orhun'da kalıp direnmesi, Hohanyeh ile savaşması beklenen ve istenendi Çin tarafında. Çekip gitmesi de olumlu bulunmuş ve güçten düşeceği sanılmıştı. Oysa batıya göçü Çiçi Han'ı çok güçlendirecek gibi görünüyordu. Demek ki ilk batı seferinde bütün planlarını yapmıştı Çiçi Han. Düzeni sağlamış yer tutmuş erlerini yerleştirip Orhun'u, ondan soma terk etmişti. Geri dönüp dönmeyeceği bilinmiyordu.

Çiçi Han, Barı Hun Han'ı olacakü. Hun Devleti iki parçaydı artık.

İlk batı seferinde başarı üzerine başarı kazanırken Çin'in ticaret yaptığı krallıkların Çiçi Tanhu'nun buyruğuna girmesi gelecekte büyük tehlikelerin olabileceğine işaret ediyordu. Ticaret her şeydi Çin için-Doğudan batıya uzanan İpek Yolu'nun kontrolünü elinden kaçırmak, ayrıca tarım bölgelerini tamamen yitirmek istemiyordu.

"Duyduğuma göre bize dost görünen ve ticaretimizin can damarı Kang chü Kralı Çiçi Han ile dost olmaya çalışmış. Ayrıca atlarımı satın aldığımız Fergana krallığı da... Korkanm yakında Ta-hsia'ya kadar, hatta oradan daha da batıya kadar Çiçi'nin dediği olacak bundan sonra. Ticaret kervanlarımız Çiçi Han'a vergi vermeden ulaşamayacak istedikleri yere. Hadi, vergi verelim, ama biliyorsunuz ki Hunlar bir noktada durmazlar. Zenginleşip, güçlenirlerse, daha fazlasını, daha da fazlasını isterler. Yine doğuya döner, Orhun'u alırsa... Korkanm çok yakın bir zamanda, yeniden Hun akınlarıyla uğraşmak zorunda kalacağız!"

Orhun'dan ayrılırsa, Çiçi'den kurtulacaklarını sanmakta ne kadar hatalı olduğunu şimdi anlıyordu Büyük Vezir.

"Ama efendimiz, Çiçi Han her yıl elçisini göndermeye ve bize dostluk mesajları vermeyi sürdürüyordu.

Oğlu Çiğilşu Şad ile gönderdiğimiz son elçiler kaybolana kadar..."

? ? ? Elçilerinin kaybolması konusu aylardır meşgul ediyordu Çin'i. Çiçi Han'ın oğlunu Orhun'a götüren Elçi heyeti kaybolmuştu. Bütün aramalara rağmen hiçbir iz bulunamamıştı bu heyetten. Bulunan eşyalar, elçilik emareleri, başlanna gelenleri açıklamaya yetmiyordu. Üç elçi ve iki muhafız...

Çiçi Han'ın oğlu Çiğilşu Şad bir süre ortalıkta görülmemiş, sonra çıkıp olanları anlatmıştı. Oğlunun başına gelenlere çok kızmıştı Çiçi Han. Çin'e bir elçi gönderip hesap sormuştu.

"Oğlum, günler soma, perişan bir halde Orhun'a geldi. Başına gelenlerin farkında değil. Bir saldırıya uğramışlar. Kimseyi görmemiş. Zor kaçıp kurtarmış canım. Çin, kendisine emanet edilen bir Şad'ı böyle mi koruyor? Bu nasıl bir emanet anlayışı?"

Çin karışmıştı. Bir yandan kaybolan elçilerin başına gelenler soruşturuluyor, öte yandan, hem elçilerin hem de Şad'm hayatını tehlikeye sokanlardan hesap sorulması isteniyordu. Büyük Vezir zor durumdaydı.

İlk akla gelen konu bütün bunlara Hohanyeh'in sebep olduğuydu. Öyle ya! Çiçi Han ile hesabı olan oydu. Çiğilşu Şad'ı kaçırmak isteyebilir ve bunun karşılığında Çiçi ile pazarlığa oturabilirdi. Elleriinde delil olmadan doğrudan suçlama yapılmamış ama elçiler gönderilerek

gizliden gizliye araştırılmıştı konu. Hala bir cevap bulunamamıştı.

Çin için elçilerinin kaybolması çok önemliydi. Mutlaka sonuna kadar takip edilecek, bu olayın aslı ve suçlular ortaya çıkarılacaktı.

"Yine de güven olmaz saygıdeğer büyük vezir, yine de güvenenleyiz Çiçi Han'a. Üstelik yaydığı mesajlar çok tehlikeli. Verdiği umut da... Zaten kahramandı, şimdi iyice önüne geçilmez bir hal aldı yükselişi. Adı destanlaştı adeta. Hunlarm ve onlara bağlı Türk Budunların, destanlara ne kadar düşkün olduğunu bilirsiniz. Ya, aynı Mete'nin zamanında olduğu gibi birleşirlerse..."

Bu düşünce ile sürekli korku yaşıyordu Çin'i yönetenler. Üstelik Hohanyeh'le anlaşma yaptıkları halde.

"Ah şu beceriksiz Wusun Kralı! Çiçi Tanhu'yu çok kızdıran, bu kadar sertleştiren ve kan dökücü yapan o! Ne vardı elçisini öldürecek!"

Elçileri kaybolan Çin, şimdi hak veriyordu Çiçi'ye.

O günü unutamıyordu İmparator Yü-an. Wusunlara elçi giden genç elçinin dönüşü... Ne kadar da mutluydu genç elçi. İmparatoru için çok önemli bir iş yaptığını sanmıştı huzura çıktığında.

"Size çok önemli bir armağanım var efendimiz. Artık sözümüzden asla çıkmamasını sağladığım Wusun Kralı VVuçitu'nun armağanı"

Büyük taht salonu ağzına kadar doluydu. Kendini gösterme der dindeki elçi, özellikle böyle bir zamanı seçmişti. Sonra elindeki torbayı ortaya getirmişti.

"İşte efendimiz! Wusun Kralı'nın armağanı. İzin verirseniz açayım!"

"Açınız Sayın elçi!"

Açmıştı. İmparatorluk ailesinden kadınlar da vardı salonda. Önce bir şaşkınlık nidası sonra da feryatlar yükselmışti kesik, mumyalanmış başları görünce.

"Bunlar ne böyle?" diye şaşkınlıkla sormuştu İmparator. İyi bir iş yaptığını sanan elçi ise soğukkanlılıkla cevaplamıştı bu soruyu.

"Kelle efendimiz! Çiçi Tanhu'nun Wusun Kralı'na gönderdiği elçilerin kafaları!"

Hemen kovmuştu elçiyi huzurdan ve Büyük Vezire emir vermişti.

"Bir daha sakın görev vermeyin bu adama! Böylesi acemi beceriksizleri elçi göndermeyin!"

Dediği yapılmıştı.

Böyle büyük bir hata nasıl yapıldı. Hadi, Barbar Wusun Kralı yapabildi bunu ama bir Çin elçisinin bunu engellemesi gerekirdi. Bu bölgede en çok elçi kullanan Çin'di. Bir kez elçiler öldürülmeye başlanırsa, büyük emekle kurulan haber ağı katledilmez miydi? Hem kendisi, bir Çin elçisinin öldürülmesine izin verir miydi? Bunu cezasız bırakır mıydı?

İşte, başına böyle bir iş gelmişti Çin'in. Yana yakıla kaybolan elçilerini, aslında Çiğilşu Şad'm anlatımına göre, öldürülen elçilerinden bir iz arıyordu.

Çin İmparatoru'nun tahmin ettiği olmuş, Çiçi Tanhu elçilerinin öcünü fazlasıyla almış, Wusunlan kana boğup yurtlarından kovmuştu. Çok takdir etmişti bu davranışı.

"Aynısını, hatta daha kötüsünü yaparım. Hele bir kişi, benim bir tek elçimin canına kıysın! Dünyayı dar ederim ona! Nerede olursa olsun bulur ve öcümü alırım!"

Çin İmparatoru bunları düşünürken, Büyük Vezir Hou-Ying, Çiçi'den kurtulmak için çözümler üretmeye çalışıyordu.

"Gidilmedik yol, yurt yapılmadık yer var mı?"

Bu özdeyişin tam karşılığını "Yok!" şeklinde verebilecek budunlardan biridir Hun Budunu. Yazgısı göç üzerine yazılmışta. Bir o yanda bir bu yanda; aslında, her yandadır. O nedenle at sevdalıdır. O nedenle çadırına "Yurt" der. O nedenle yaylak, kışlak tutar. Mevsim değiştiAj, lerinde bile yer değiştirir. Koyun her iklime uyum sağladığı için koyun sürülerine sahiptir.

Bir tek derdi vardır göçmenin. Eğer çok uzaklara giderse, eğer dönülmezlere doğru akıp, kalktığı yere yeniden dönemezse; ata mezarlarına sahip çıkamaz bir daha. Onlar gömüldükleri yerde kalırlar.

"Ata mezarlarına sahip çıkamayan budun hangi budundur?" sorusunun cevabı bellidir.

"Hun!"

O nedenle mümkün olduğunca gizlerler mezarlarını. Baştan açık etseler bile somadan iyice gizlerler. Yaban eli değmesin diye. Gerçek dünyaya uçan yiğitler rahatsız edilmesin diye...

Göçmek yıkmaz, göç yıkmaz Hun'u. Aksine coşturur. Hareketlendirir ve kendine getirir. Biraz hüznü olsa da güzeldir göç. Aym gök altında, aynı güneşi gördükten soma...

Erlere ata biner göçerken, gençler, kızlar, hatta çocuklar ata biner. Yükün çoğu atlara yüklenir. Olmazsa, yetmezse, ata binemeyenler için kölüngüler yetişir imdada. Kocamanları, nineleri, bebeleri hatta yeni doğmuş, sürüye ayak uyduramayan kuzuları taşır kölüngüler. Çok hastalar için iki ata arasına tahterevanlar yapılır güzelce. Onlara ayrı bir özen gösterilir.

Güneşe bağlıdır göçer. Her şeyiyle... Yönünü güneşe göre tayin eder.

"Ne yana göç?"

"Gün batımma!"

Buyruk alındı. Çiçi Tanhu budunu göçüyor. Bir kısmı ayrılamadı Orhun'dan.

"Ben burada ölmek isterim!" dedi. Kaldı. Bir kısmı obasına dönmek istedi.

"İzin ver Tanhu! Uruğuma, obama döneyim!"

Onlara da izin verildi. Zorla göçün bir anlamı olmaz ki!

Üç kişiden iki kişi... Gün batımın doğru yola çıktılar. Yeni bir umuda, Hun İli içinde daha batıya... Çoğu, bir kez, birkaç kez gidip dönmüştü. Yine dönmek umudu vardı içlerinde. Mümkün müydü bir daha dönmek? Orhun'u bir daha görmek umudunu yaşatsınlar mı?

Hiç biri olmasa Tanhu umutluydu. • "İleri!" buyruğunu verdikten sonra, kır aının üzerinde geriye doğru bakü. Çevresindekilerin duyacağı şekilde çıkü sesi.

"Bir gün mutlaka geri döneceğim!"

Başları ile onayladı en yakındakiler. Yalnızca Yülek Kam mırıldandı.

"Onu Tann bilir!"

Batıda iki yerde büyük Otağ yeri kurmuş, kendine İl evi yaptırmış, oralarda er bırakmıştı Çiçi Tanhu. Sanki döneceğini biliyordu.

İlk hedefi Kırgız İli'ndeki Otağ yeri idi. Daha korunaklı, daha yeşil... Sonrasını... Soma düşünecekti. Baş Hatunu ve diğer hatunları, çocukları; arkadan gelen birlikte... Büyük oğlu Çiğilşu Şad yanında, bürileri çevresinde, olmazsa olmaz Ayguçisi, doğru sözlü Çibek Apa ile Kam Yülek ardında... Onunla olan Tümenbaşı Urul, Olca ve Muyan ordularının başında...

Tümenbaşı Tubuk'u, Kırgız diyarındaki otağ yerini korumak için bırakmıştı.

Tayun, bir gün önce yaşadıklarının düşünüyordu, gözleri Çiçi Tanhu'nun üzerinde, görevini yaparken...

"Neden Orhun'a yakın yerde arıyorlardı elçileri Çinliler? Öldüler mi? Öldülerse kim öldürdü? Kaldılar mı? Kaldılsa neredeler?"

Uzun bir yolculuk olacak!

Onlar giderken, Hohanyeh geliyordu Orhun'a. Üzülsün mü? Orhun sahipsiz kalmadı diye sevin sin mi?

Üzülüyor Tayun. Çünkü Orhun'u seviyor.

Her Türk Orhun'a sevdalıdır!

Urul'un asıl düşüncesi, bir kölüngüye yerleştirdiği evdeşi Körriçü üzerine. Bebe si olacak Urul'un. Ya göç yolunda doğarsa... Doğar, doğarı Nice Hun kadını bebe sini göç yolunda doğurmadı mı? Ama geç buldu Urul. O nedenle korkuyor.

Alpar derin bir nefes aldı Orhun'dan çıkınca. Oradan ayrıldığı için sevin iyordu! İçini karartan o anı, yapması için verilen buyruk!

"Benim ne suçum var? Ben bir Kartal Savaşçısı'yım! Görevim, and ile bağlı olduğum Han'a hizmet etmek! Bu iş eğer yanlışsa, yanlış benim değil! Karşı koymasaydı muhafızlar... Direnmeselerdi. Kılıç çek meselerdi! Han'ın istediği gibi yalnızca korkutup bağlamaktı amacım..."

Ama her şey planlandığı mca olmuyor!"

Sangı duygusuz mu? Duygularını öldürmüş mü? Hiç aldırma z görünüyor olanlara. Yoksa içinden o da üzülüyor mu Alpar gibi? Eğer öyleyse, belli etmemek de bir hüner değil mi?

O gün, sınavdan sonra seçim yaptığı, Çiçi Han'ı seçtikleri gün anlamıştı başka bir hayata başladığını. "Bu hayatta pişmanlığa yer yok!"

Göç ilerliyor! Savaşçı erler, çobanlar, seyisler, sürü sürü atlar, koyunlar...

At üzerinde çocuklar, gençler, kızlar, kadınlar... Ses çıkaran tekerleri ile kölüngüler...

Batıya ilerliyorlar!

Çiçi Han Budunu göçüyor.

Bir başka göç de Orhun'a ilerliyor! Öncekilere göre daha mutlu bir göç. Burada hüzünden eser bile yok. Onlar uzaktı. Hasret çekiyorlardı Orhun'a. Üstelik ezik ve Çin'e bağımlı olmanın utancını yaşıyorlardı Çin'in sınırı bekçisi olma utancı...

"Hun Andı ile öcümüzü biraz olsun aldık mı?" diye soruyordu kendine Kondubay Tarkan. Yine kendisi cevaplıyordu.

"Evet! Aldık! Yıllardır biz onlara uyduk, bir kez onlar bize uydular. Çin karıştı. İlk kez Çin'de bir karışıklığa sebep olduk!"

En önde, daha önce yola çıkan ve neredeyse hedefe varan göçlerin ardında, kalabalık ve güçlü ordusunun başında, sabretmiş, sonunda istediğini elde etmiş bir başbuğ edasıyla Hohanyeh Tanhu, çevresinde bõrileri, yanında Kondubay Tarkan...

Çinli eşi Ninghu-Yenşı hariç bütün hanımları at üzerinde. Ninghu Yenşı ata binmez. O Çinli, o narin.

Kendisi için özel olarak hazırlattığı Çin yapımı süslü, gölgelikli arabasının içinde. Zaman zaman gözüne keri örtten ipek perdeleri kaldırıp çevresini süzüyor! Çinli olduğu için onun mutsuz olduğunu sananlar yanılıyor. Orada sıradan biriyken, Orhun'da etkin bir Tanhu eşi olacak yeniden. Geri planda kalmayı sevmiyor Çinli Hattun. Gönlünün yarısı Çin'de olsa da...

Başlangıçta korktukları olmuyor.

"Çiçi Han karşı durur! Savaş olur!"

Olmayacak! Çünkü Çiçi Han kendi isteği ile Orhun'u terk etti. Yeni bir yol çizdi kendisine. Batının Tanhu'su olmayı seçti.

"Hun İli iki parça oldu!" diye düşünüyor Hohanyeh Han. Doğuda o; batıda Çiçi... Buna razıydı.

"Keşke Çiçi de razı olsa! Yeniden gelmeseyse üzerine..."

"Çiçi Han batıya göçtü! Hohnayeh Orhun'a yerleşti!"

Çin Hun göçlerini konuşuyor.

"Bütün dengeler yerine oturdu mu sence?" diye soruyor Çin İmparator'u Yü-an. Bir şeylerin değiştiği kesin ama yine de geleceği tahmin etmek zor olduğu için cevap vermeden iyice düşünüyor Baş Vezir Hou-Ying.

"Yüce İmparatorum, şimdilik iyi durumumuz! Her şey kontrolümüzde!" diyebiliyor ancak.

"Ya öldürülen elçilerim! Onlara ne olduğu hakkında..."

"Kesin bir bilgimiz yok efendimiz! Hala soruşturuyoruz. Ama bir şeyi söyleyebiliriz ki elçilerimizi Çiçi Tanhu öldürttü!"

"Belki de o nedenle bu kadar erken ve karşı koymadan terk etti Orhun'u. Ne olursa olsun bunu hesabı sorulsun! Çiçi'nin konduğu yere kadar gönderin elçileri. Doğrudan ona sordurun. Eğer Çiçi yaptırdıysa, bunun cezasını mutlaka çekecek!"

Gözleri od saçıyor imparatorun. Elçilerini öldüreni cezalandırmakta kararlı... Acaba neden yaptı? Çiçi Han'ın ani kararlar veren, kolay hiddetlenen ve zaman zaman öfkesine yenilen bir yapısı olduğu biliniyor ama yine de bir gerekçe bulunamıyor...

Çok kısa bir süre soma; Orhun'da kalan ve Çiçi budunu iken uru-ğuyla birlikte Hohanyeh'e ilhak eden bir Hun soylusu geldi Çin sarayına.

"Beni Hohanyeh Tanhu gönderdi. Öldürülen elçiler hakkında bildiklerim var! Bu bilgileri İmparatora sunmak istiyorum!"

İlk kez böylesine net, birinci ağızdan bilgi geliyordu saraya. Görevliler Hun soylusunu hemen Büyük Vezir'in huzuruna çıkardılar. İnsan konuşturmakta üstüne olmayan Büyük Vezir Hou-Ying çok güzel karşıladı bu tamğı. Hemen buyur edip başköşeye oturttu. İkramlarda bulundu. Ürkütmeden sordu sorusunu.

"Bu konuda ne biliyorsunuz?"

Bozkır inşam Hun soylusu, ilk kez giriyordu Çin Sarayına. İhtişam, ikram aklım başından etti. Yeni bağlandığı Hohanyeh Tanhu'ya hizmet etmesi gerektiğini de düşünerek anlattı bildiklerini.

"İki Kartal Kavaşcısı Hun Eri'nin fısılı ile konuşmalarım duydum! Geceydi, Ordugâhta... Çokyakınlardıydım."

"Kartal Savaşcısı iki er!" diye üzerine basa basa yineletti Hou-Ying.

"Evet efendim!"

"Kurlu muydular?"

"Biri onbaşıydı ama diğeri kursuz!"

"İsimleri..."

"Onbaşı olana ' Alpar' diye hitap etti diğeri. Kursuzun adını duyamadım.

"Onbaşı Alpar!"

"Evet! Kursuz olan dedi ki 'Ben hiç düşünmüyorum Alpar Onbaşım! gu, Tanhu tarafından verilen bir buyruktu. Biz de görevimizi yaptık!'"

"Diğeri ne dedi?"

"Diğeri, yani Alpar çok üzgündü. 'Erliğime yakıştıramadım bu işi. Çapulcu gibi gizli iş yapmak... Keşke karşı koymasaydılar. Yalnızca ellerini, ayaklarını bağlayıp Şad'ı alıp gidecektik. Uykularım kaçıyor!' dedi. Bunun üzerine diğeri 'Hiç üzülme! O, beş kişinin beşi de Çinli. Çin de bizim düşmanımız! Ne kadar eksilseler o kadar iyidir!' dedi.

"Beş kişi dediğinden emin misin?"

"Eminim!"

"Soma!"

"Soma, Alpar dedi ki onbaşı olan 'Neyse! Kapatalım bu konuyu. Bu bir sır ve ölene kadar bizimle olacak! Yerin kulağı vardır!"

Gerçekten yerin kulağı vardı. İşte, birisi duymuştu olanları...

"Bu kadar mı?"

"Bu kadar efendim!"

İşittiklerinden soma yüzü gerilmişti Büyük Vezir'in. Ama hemen kendini topladı. Ellerini birbirine vurdu. İçeri giren hizmetkârlara bir şeyler söyledi. Az sonra küçük bir sandık getirildi. Onu Hun soylusuna uzattı.

"Çin İmparatoruna büyük bir iyilik yaptınız. Hizmetinizin karşılığı bu armağanı lütfen kabul ediniz!"

Ne yaptığım bilmeden sevindi Hun soylusu. Oysa Hun Tanhusunu, iki soydaşım satmıştı.

Hun soylusunu yolcu edip gönderen Büyük Vezir birkaç görevli çağırıldı.

"Önce Hohanyeh Tanhu'ya bir minnet mektubu yazın, İmparator mührü ile.. Soma da Çiçi Han Ordu-su'nda Alpar isimli bir Onbaşı, Kartal Savaşçısı olup olmadığımı soruşturun!"

Görevli çıktıktan soma düşünüyordu Büyük Vezir. Olanları tahmin etmeye çalışıyordu.

"Ya öldürülen elçilerim! Onlara ne olduğu hakkında..."

"Kesin bir bilgimiz yok efendimiz! Hala soruşturuyoruz. Ama bir şeyi söyleyebiliriz ki elçilerimizi Çiçi Tanhu öldürttü!"

"Belki de o nedenle bu kadar erken ve karşı koymadan terk etti Orhun'u. Ne olursa olsun bunu hesabı sorulsun! Çiçi'nin konduğu yere kadar gönderin elçileri. Doğrudan ona sordurun. Eğer Çiçi yaptırdıysa, bunun cezasını mutlaka çekecek!"

Gözleri od saçıyor imparatorun. Elçilerini öldüreni cezalandırmakta kararlı... Acaba neden yaptı? Çiçi Han'ın ani kararlar veren, kolay hiddetlenen ve zaman zaman öfkesine yenilen bir yapısı olduğu biliniyor ama yine de bir gerekçe bulunamıyor...

Çok kısa bir süre sonra; Orhun'da kalan ve Çiçi budunu iken uru-ğuyla birlikte Hohanyeh'e ilhak eden bir Hun soylusu geldi Çin sarayına.

"Beni Hohanyeh Tanhu gönderdi. Öldürülen elçiler hakkında bildiklerim var! Bu bilgileri İmparatora sunmak istiyorum!"

İlk kez böylesine net, birinci ağızdan bilgi geliyordu saraya. Görevliler Hun soylusunu hemen Büyük Vezir'in huzuruna çıkardılar. İnsan konuşturmakta üstüne olmayan Büyük Vezir Hou-Ying çok güzel karşıladı bu tanığı. Hemen buyur edip başköşeye oturttu. İkramlarda bulundu. Ürkütmeden sordu sorusunu.

"Bu konuda ne biliyorsunuz?"

Bozkır insanı Hun soylusu, ilk kez giriyordu Çin Sarayına. İhtişam, ikram aklını başından etti. Yeni bağlandığı Hohanyeh Tanhu'ya hizmet etmesi gerektiğini de düşünerek anlattı bildiklerini.

"İki Kartal Kavaşçısı Hun Erinin fısıltı ile konuştuklarını duydum! Geceydi, Ordugâhta... Çokyakınlarm-daydım."

"Kartal Savaşçısı iki er!" diye üzerine basa basa yineletti Hou-Ying.

"Evet efendim!"

"Kurlu muydular?"

"Biri onbaşıydı ama diğeri kursuz!"

"İsimleri..."

"Onbaşı olana ' Alpar' diye hitap etti diğeri. Kursuzun adını duya"Onbaşı Alpar!"

"Evet! Kursuz olan dedi ki 'Ben hiç düşünmüyorum Alpar Onbaşım! gu) Tanhu tarafından verilen bir buyruktu. Biz de görevimizi yaptık!'"

"Diğeri ne dedi?"

"Diğeri, yani Alpar çok üzgündü. 'Erliğime yakıştıramadım bu işi. Çapulcu gibi gizli iş yapmak... Keşke karşı koymasaydılar. Yalnızca ellerini, ayaklarını bağlayıp Şad'ı alıp gidecektik. Uykularım kaçıyor!' dedi. Bunun üzerine diğeri 'Hiç üzülme! O, beş kişinin beşi de Çinli. Çin de bizim düşmanımız! Ne kadar eksilseler o kadar iyidir!" dedi.

"Beş kişi dediğinden emin misin?"

"Eminim!"

"Soma!"

"Soma, Alpar dedi ki onbaşı olan 'Neyse! Kapatalım bu konuyu. Bu bir sır ve ölene kadar bizimle olacak! Yerin kulağı vardır!"

Gerçekten yerin kulağı vardı. İşte, birisi duymuştu olanları...

"Bu kadar mı?"

"Bu kadar efendim!"

İştiklerinden soma yüzü gerilmişti Büyük Vezir'in. Ama hemen kendini topladı. Ellerini birbirine vurdu. İçeri giren hizmetkârlara bir şeyler söyledi. Az soma küçük bir sandık getirildi. Onu Hun soylusuna uzattı.

"Çin İmparatoruna büyük bir iyilik yaptınız. Hizmetinizin karşılığı bu armağanı lütfen kabul ediniz!"

Ne yaptığım bilmeden sevindi Hun soylusu. Oysa Hun Tanhusunu, iki soydaşım satmıştı.

Hun soylusunu yolcu edip gönderen Büyük Vezir birkaç görevli çağırıldı.

"Önce Hohanyeh Tanhu'ya bir minnet mektubu yazın, İmparator mührü ile.. Soma da Çiçi Han Ordu-su'nda Alpar isimli bir Onbaşı, Kartal Savaşçısı olup olmadığım soruşturun!"

Görevli çıktıktan soma düşünüyordu Büyük Vezir. Olanları tahmin etmeye çalışıyordu.

"Çiçi Han'ın bunu neden yaptığını anladım! Asıl amacı elçileri öldürtmek değildi. Oğlunu korumasız ve çok az çeri ile göndermemize beklediği değeri vermemize kızdı. Elçilik heyetini korkutmak, belki biraz hırpalatmak ve oğlunu alıp daha soma bize 'Oğlumu koruyana-dmız!' diye kafa tutmaktı amacı. Ama beklenmedik bir şey oldu. Galiba muhafızlar karşı gelince..."

Hun Soylusunun söylediklerini ve tahminlerini anlatmak üzerine İmparatorluk dairesine yöneldi.

Çok sürmedi Çiçi'nin otağ yerine yerleşmesi. Her Göçte olduğu gibi kayıplar olmuştu, ama oraya varmak ve yer tutmak daha önemliydi. Tümenbaşı Tubuk görevini tam olarak yapmış, gelenler için oba yerlerini bile belirlemişti. Dağların eteğindeki yeşil otlaklar çok hoşlarına gitti göçerlerin. Yaz ayları başlamasına rağmen serindi otağ yeri. Tümenbaşı Tubuk, boş durmamış, bir kaç büyük ev Tanhu uruğu için yaptırmıştı.

"Artık buraya yerleşelim! Göçerliği bırakalım!" demeye mi getiriyordu?

Bir arzusunu, bir düşünüyü daha depreştirdi bu yapı Çiçi Tanhu'nun. Büyük bir kent kurmak, hatta bir kale yapmak! Daha zamanı vardı. Çin'den ve Hohanyeh'ten uzaktı. Düzenini ve devletini kuracak, töresini uygulayacaktı. Beraberinde gelen, uzun zamandır uruglarından uzak kalan iki tümeni dağıttı. Sürekli silâh altmda, sürekli

er olup üretimden düşen bu yiğitleri obalarına gönderdi. Buyruğu kesindi.

"Çoğalm! Sürülerinizi de çoğaltın! Baharda size çok işim düşecek!"

Yanında sadece iki tümen tuttu. En yakın en seçme savaşçılardan kurulu iki tümen. O bölgede hâkimiyet kurması için yeterliydi. Böylece yanma geleceklere yurt ve otlak bulmak için, yeni iller kazanmak için olacaktı bundan somaki uğraşı.

Çiçi Han batıyı sahipleniyordu.

BATI HUN DEVLETİ

Yazın sonu geliyordu. Yıllardır bu kadar huzurlu ve verimli bir zaman geçilmemişlerdi. Sulan gür ve temiz, avı bol ormanlarda sürek avlan düzenleyerek zinde kalıyorlardı. Kıtık korkusu yoktu burada. Ayrıca Wusunlarm, Kırgızların ve diğer budunlann gönderdiği vergiler zengin etmişti Çiçi Han Budunu'nu. İpek yolunu kontrol ettikleri için ticaret kervanlarından alman vergiler de eklenince...

Çoğalıyorlardı. Aldıkları her ile gelenler ve yerleşenler oluyordu.

Alpar, Yüzbaşı olmuştu, Sangı ise onbaşı. Birliklerine yeni Kartal Savaşçıları katılmıştı. Batımın en güçlü ordusunun erleri olmanın övüncü ile...

Yaşadıklarından soma eski neşesini bir daha bulamamıştı Alpar. Hemen her tehlikeli göreve gönüllü

oluyor, birliğı ile gezmedik yer bırakmadığı gibi kimi zaman kendine görev çıkanyordu.

Yüzlüğü ile batıya doğru karavul görevindeydi. Odukça uzaklaşmıştı Kırgız İli'nden. Pervasızca dolaştırıyordu birliğini. Hepsi seçme savaşçılardan oluşan bu birliğe kaşmaya kimin gücü ve aklı yeterdi ki?

Ufukta, batıdan gelen, kalabalık bir atlı grubu görünce önlem aldirdı Alpar. Atlılar da bu heybetli erlerin varlığı ile rahatsız olmuşlardı; ama yapacakları bir şeyleri yoktu. Kaçamayacak kadar ağırdı yükleri.

Yanma birkaç Kartal Savaşçısı alıp onlara yaklaştı Alpar.

"Durun! Kimsiniz? Hun Hakanı, Çiçi Tanhu'nun ülkesinde ne işiniz var?"

"Hun ve Çiçi" sözünü duyunca rahatladi atlıların başındaki. Atını sürüp birkaç adım yaklaştı. Kılığını bildiğı budunların hiç birine benzetemedi onun kılığını Alpar. Adam gülümsemeye çalıştı.

"Ben, Semerkant Kralının elçilik heyetinin başkanıyım. Kralım, beni Hun Hakanı Çiçi Tanhu ile görüşmeye gönderdi. Ona ulaşmaya Çalışıyoruz."

Alpar, kendini tanıttı.

"Çiçi Tanhu'nun savaşçılarından Yüzbaşı Alpar! Size eşlik edebiliriz, ama önce silahlarınızı almalı ve kervanı kontrol etmeliyiz"

Kenara çekildi Semerkantlı. Kendi dilinde bir şeyler seslendi kervana doğru. Hepsi atlarından indiler.

Yaklaşık elli kişi kadardılar. Üstelik aralarında güzel kızlar da vardı. Alpar iki savaşçıya buyruk verdi. Silahlar toplandı. Kervan kontrol edildi. Çoğu, kızlar dâhil, Çiçi Tanhu için aramağan olarak gönderilenleri incelediler. Çok sayıda devenin varlığı Hun Erleri'nin ilgilerini çekti. Hepsinin sırtında kapalı denkler vardı. Açıp, içinde ne olduğuna bakmadılar. Kontrol işi bittikten sonra,

"Bizi takip edin. Hun topraklarında, bizim tarafımızdan korunacaksınız. Çiçi Tanhu'nun başkentine kadar size eşlik edeceğiz."

Semerkantlılar çok değişik gelmişti Alpar'a. Savaşçıdan çok tüccara benziyorlardı. Kocaman başlıkları, süslü, püslü bol giysileri ve enli kılıçları ile çok değiştiktiler. Belki de özellikle böyle giyinmişlerdi.

Buraya yerleştikten sonra pek çok elçi heyeti gelip gitmişti, ama hiçbirisi bu heyete benzemiyordu. Semerkant, çok zengin bir ülke olmalıydı.

Semerkant kervanına eşlik eden Alpar, gecikmeden Arçm'ı, Çiçi Tanhu'ya, gelen kervanı haber vermek için gönderdi. Bu tip ilk karşılaşmalarda, karşılaşmanın önemini iyi biliyordu. Semerkant Kralı, durup dururken elçi göndermiş olamazdı. Daha önce iki budun hiç karşı karşıya gelmemişti.

"Semerkant Kralı mı? Kervan mı?"

Duyan şaşırıyordu. Belli başlı büyükler hariç adını bile duymamıştı çoğu Semerkant'm. Alpar'm gönderdiği

Arçm Çibek Apa ile görüşmüş, gelen elçi hayetinin haberini vermişti.

"Hemen hazırlanın!" diye buyruk veren Ayguçi, Çiçi Tanhu'ya haber vermek üzere otağa yöneldi.

"Semerkant Kralı elçi heyeti göndermiş Ulu Tanhu. Karavul birliğinden gelen habere göre çok zengin bir kervanmış elçilik kervanı! Ben, görkemli bir karşılama için buyruk verdim. Siz ne dersiniz? Nerede, nasıl karşılayalım elçiyi?"

Çiçi Tanhu da şaşırmıştı gelen heyeti duyunca. Semerkant oldukça uzaktı oraya. Üstelik arada yüksek, karlı dağlar vardı. Bu nedenle özellikle yazın sıcak günleri seçilmiş olmalıydı. Semerkant Kralı'nın Hunlar'la ne işi olabilirdi ki?

Sıradan bir elçi karşılama töreni uygulanmasını, ama her yerde seçme savaşçıların bulunmasını istedi. Eğer gelenlerin çâşıtlık gibi bir amacı varsa, gözleri korkmıyordu.

Gerekli hazırlıklar yapılmıştı. Gün batarken Çiçi'nin başkentine ulaştı elçilik kervanı: Atlardan, develerden, savaşçılar ve kızlardan oluşan kervan'ın Çiçi'nin yeni kurduğu başkente gelmesi budun için çok önemli bir olay oldu. İlk kez karşılaşan iki budunun birbirini tanımak için yaptıkları karşılıklı gözlem ve kontroller ilgi çekiciydi. Tümenbaşı Tubuk'un, otağ yerinde yaptırdığı evler ilk kez işe yaratacaktı. Kimse oturmak istememişti oralarda.

Evlere yerleştirildi elçi heyeti. Ancak ertesi gün görülebileceklerdi Çiçi Han ile. Bu arada elçilere Hun gücünü göstermek ve onları etkilemek adına çok sayıda savaşçı ortalıkta dolaşıyordu.

Görkemli otağın kapısında, Kapıcıbaşı tarafından durduruldu elçi heyeti.

"Elçi Başı kim?"

"Benim!" diye ileri çıktı dün Alpar la konuşan er. Kapıcıbaşı elçilik belgelerini istedi. Elçibaşı onlarla birlikte, Semerkant Kralının yazdığı bitiği uzattı. Bitik şimdiye kadar görülmedik şekilde altın bir muhafaza içindeydi. Kapıcıbaşı altın muhafazayı açtı. İçindekine bir göz attı. Okuması mümkün değildi. Çünkü bilmediği bir yazı kullanılmıştı.

"Bekleyin!" diyerek içeri girip, bitiği Çibek Apa'ya sundu. O da okuyamadı yazıyı. Kalabalıktı otağ. Bu güne özel çok görkemli düzenlenmişti. Neredeyse bütün böriler, ordubaşlar otağdaydı. Ama kimse anlamadı yazılanları.

"Ne yapacağız?" diye sordu Çiçi Tanhu.

Kapıcıbaşı hatırlattı.

"Elçi başı, Hun dilini konuşabiliyor. Pek alışlagelmiş birşey değil ama bitiği ona okutalım!"

Başka çare yoktu. Kapıcıbaşı dışarı çıkarak içeri aldı elçi başım Diğer Semerkandlılar dışarıda bekletildiler. Otağdan içeri adım atar atmaz yüzünde büyük bir şaşkınlık belirdi elçi başının. İlk kez böylesi bir görkem

görüyordu sanki. Yerlere kadar eğilerek selamladı Çiçi Tanhu'yu. Gözleri yerde konuşmaya başladı.

"Efendim, Semerkant Kralı'nın, Ulu Hun Hakanı Çiçi Tanhu'ya saygılarım ve selamlarını getirdim. Kral'ım, Çiçi Tanhu'nun şanı, ününü duymaktan her zaman memnun olmuştur. Kendisini çok yiğit ve adaletli bir hakan olarak bilir."

Bunları söyleyip yerlere kadar eğildi yeniden elçi. Öylece kalınca, Çibek Apa onun kalkmasını istedi. Soma da getirdiği bitiği uzattı.

"Bunu bize oku! Bakalım ne istiyor senin efendin?" dedi.

Elçibaşı bitiği aldı. Kutsal bir nesne gibi tuttu. Üç kez öptü ve alnına götürdü. Soma yavaşça açtı ve okumaya başladı.

"Sayıdeğer, bilge, adaletli ve güçlü yiğitler yiğidi, Hun Hakanı, Çiçi Tanhu'yu selamlıyorum.

Ülkem Semerkant sizindir. Ne zaman dilerseniz gelebilir ve konuşum olabilirsiniz. Yurdumun ve saraylarının kapısı Çiçi Tanhu'ya sonuna kadar açık olacaktadır. Hazinem de emirlerindedir. Böyle Ulu bir başbuğun baıya gelmesi bizleri çok mutlu etti. Yıllardır ezilen, soyulan ve sahipsiz kalan ülkem koruyucusunu buldu..."

Bitik uzayıp gidiyordu. Semerkant Kralı neredeyse "Gel benim ülkeme sahip çık! Ülkem senin olsun!" demeye getiriyordu. İlk kez böylesi bir davetle karşılaşmıyordu Çiçi Tanhu. Uzayıp giden övgü kelimeleri

bıktırmaya başlamıştı onu. Sonunda bitik bitti. Yeniden yerlere kadar eğildi Elçi-başı. Ancak Çibek Apa'nın uyarısı ile doğruldu.

"Şimdi!" dedi "Tanhu izin verirse, efendimin naçizane armağanlarım sunmak istiyorum kendilerine!"

İzin verildi. Kapıcıbaşı kapının yanında durup, teker teker içeri gönderdi armağanları taşıyanları. Bu tören de çok uzun sürdü. Gelen armağanlardan çadırda bulunan herkesin gözleri kamaşmıştı. Bu ne zengin likti böyle! Şimdiye kadar tanınan en zengin ülke Çin'di ve Çin'in arabaları bile çok sönük kalırdı bunların yanında. Hele yine armağan olarak gönderilen beş cariyeye iyice şaşırttı otağdakileri. Bir de tanım.

"Bu cariyeleri Çiçi Tanhu'nun haremine sunuyorum!" dedi Elçi Başı "Harem" Hunların ilk kez duyduğu bir kelimeydi. Ne olduğu soruldu.

"Biz, hatunlarımızın, kadınlarımızın, cariyelerimizin bulunduğu bölüme 'Harem' adım verimiz!"

"Harem!" diyer yinelediler unutmamak için "Harem"

Böylece bir kelime girdi Hun Dili'ne.

Bu fasıl da bittikten soma öylece bekledi Elçi-başı. Çiçi Tanhu konuşmayacaktı. Onun yerine söylediklerini ve söylemek istediklerini Çibek Apa aktardı Elçi-başı'na.

"Semerkant kralının armağanları ve övgü dolu sözleri bizi çok mutlu etti. Böylesi bir yaklaşımı ancak dostlar yapar. Hun Tanhusu Çiçi, dostlarım hiç unutmaz ve ihmal etmez. Bu armağanların karşılığım ödeyemeyiz,

ama kralına dostluğumuzu sunabiliriz. Eğer kralın bizlerden özel bir isteği varsa, bir sıkıntısı ve derdi varsa..."

Sanki bu am bekliyordu elçibaşı. Yerlere kadar eğilerek söz istedi.

"Efendim biliyorlar ki, Wusunlar, Hunların düşmanıdır. Wu-sunlar aynı zamanda Semerkantın da düşmanıdır. Çiçi Tanhu, Wu-sunları yenip, onları vergiye bağladıktan ve batıya sürdükten sonra, Semerkant rahat, huzur görmedi. Wusunların yağmaları ve soygunları ile baş edemiyoruz. Eğer yiğit Hun Tanhu'su, bizi halkı bilip Wusunlara karşı korursa ona minnettar kalacağız!"

Sonunda bu ziyaretin ve Semerkant Kralının asıl derdi anlaşılmıştı. İsteddiği, Çiçi Tanhu'nun da istediğiydi. Hemen orada olumlu cevap verildi bu isteğe. Mademki Semerkant Kralı, Çiçi Han'ı davet ediyordu, en kısa zamanda Semerkant'a gidilecek ve Wusunlara gerekli ders verilecekti. Elçilik heyeti ağırlandı üzere konak yerlerine gönderildikten sonra konuştu Çiçi Tanhu.

"Sonunda Wusun Kralını bulmak ve onu öldürüp öcümü almak fırsatı doğdu!"

Çiçi Han'a elçi gönderen ve onu ülkesine davet eden Semerkant kralı şöyle düşünmüştü:

"Hunlar büyük bir devlettir. Yönetimleri altodaki budunlara adaletli, eşit ve mert yaklaşmışlardır. Acuna nizam getirmişler, budunlar arasında ayırım gözetmemişlerdir. Wusunlar, Hunların korkusundan batıya göçüp bize komşu oldular. Hala Hunlardan kaçarken bir

yandan da bize baskı ve zulüm yapmayı sürdürmektedirler. Wusunlarla baş edebilecek ve onlara hak ettikleri dersi verebilecek tek hakan Çiçi Tan-hudur. Eğer biz Hun Tanhusunu ölkemize davet edersek, hatta onun budunu olursak, rahat ederiz. Ordularımızı birleştirip birlikte düzen kurarız. Wrusunlan yener, buradan süreriz. Çiçi Tanhu'yu da hakan bilir, baş tacı ederiz! Hunlardan şimdiye kadar yönettikleri hiçbir buduna kötölük gelmemiştir!"

Wusunlar ortak düşmandı. Ayrıca bir budun, bir ölkö kralı, Çiçi Han'a kapılarını sonuna kadar açarak onu hakan kabul ediyordu. Bu fırsat kaçırılacak bir fırsat değildi. Doğudan başlayıp batıya uzanan göç yolculuğu daha da batıya uzayacak gibi görünüyordu. Daha da batıya çıkabilirdi yolları. Aslında Semerkant Kralı, Hun budununa yeni düş kapılarını açmıştı adeta.

Uzun bir dönem etkili olan, yalnızca güneşin doğduğu yeri hedef bellemek fikri belki de yanlıştı. Belki de gerçek mutluluğu ve refahı, geleceğini güneşin battığı yerde bulacaktı Hun Budunu. Semerkand Kralı'nın açık daveti geleceğe dçnük yeni bir umut olarak önlerindeydi.

Uzun bir süre Çiçi Tanu'nun başkentinde kaldı Semerkant Elçisi. Sadece duyulanlarla bilgi sahibi oldukları bir budunu tanımak fırsatını yakalamıştı. Gezdi, gördü, konuştu. Şölenler, ziyafetler düzenlendi onun için. Hun savaşçılarının gösterilerini izledi.

Döndüğünde kralına anlatacak çok şeyi olacaktı.

Semerkant elçisini armağanlarla yolcu eden Çiçi Tanhu düşünüyordu.

Yeni bir hayat...

Önüne açılan yeni ufuklar heyecanlandırıyordu onu. Zenginliği görmüştü baüda. Ondan daha güçlüsü olmadığı biliyordu. Bir karar aldı. Biraz daha toparlanıp, baharla birlikte yanma alacağı budunun Hr kısmı ile Semerkant yoluna düşmeyi planlıyordu. Zaman toparlanmak ve düşünmek için yeterliydi. Yaz mevsimi bitmek üzereydi. Güz iyice kendini belli etmeye başlamıştı. Henüz tam olarak alışamadıkları topraklarda kendilerinin ve sürülerinin kışı sağ salım aşması için önlemler almaya başladılar.

BATIYA KADAR GELEN ÇİN ELÇİLERİ VE SEMERKANT SEFERİ

Tam o sırada Çiçi Han'ın bütün planlarını altüst eden bir gelişme oldu.

Çiçi Tanhu'nun Kırgız ülkesindeki başkentine Çin'den kalabalık bir elçi kafilesi geldi. Hiç beklemiyordu Çiçi Tanhu. Üstelik hazırlıksız yakalanmıştı. Şaşkıncı.

Bu kadar uzaklaştıkları halde Çin hala onlarla ilgileniyordu.

Elçi heyeti ile görüşmek istemedi Çiçi Han. Onları huzuruna almadı. Bu konuda Çibek Apa'nı yaptığı bütün uyarıları dikkate almadı. Ama Çin heyeti inat ediyor,

Çiçi ile görüşmek için direniyordu. Çok önemli biri vardı elçi heyetinin başında: Çin Büyük Vezirinin yakım, danıştığı kişi, Vezir Kung-Yü...

"Çiçi Tanhu, Çin ile banş yapmıştır. Aramızda dostluk bağları kuvvetlidir. Çin İmparatoru'nun selamım neden almak istemez Tanhu? Yoksa Çin'i düşman mı bellemektedir? Benim görevim Çiçi Tanhu ile görüşmek ve İmparatorumun bitiğini kendisine sunmaktır. Bu görev gerçekleşene kadar kalacağız!"

Vezir Kung-Yü, Çibek Apa'ya bunları, hem de en yüksek perdeden söyleyerek adeta gözdağı veriyordu. Bu arada Çin'in büyüklüğünü, or dulanın kalabalıklığı, Çin'e bağlı budunların varlığını hatırlatıyordu söz arasında.

"Çin, istediği yere ulaşacak kadar dostunu, düşmanını tanı!" sözüyle tehdit ediyordu adeta.

Bunlar Çiçi Han'a aktanılmıyordu. "Çin" kelimesine bile tahammül edemeyen Çiçi Han'ın, bu sözler kulağına gittiğinde neler yapacağım elçilerin canını nasıl kurtaracağım düşünüyordu Çibek Apa. Bir yandan da Çiçi Han'a adeta yalvararak elçilerle konuşmasını, onları dinlemesini istiyordu.

Böylece günler geçti. Sonunda Çin heyetinin inadına yenildi Çiçi Tanhu. Çibek Apa, Han'ın onlarla görüşmesini sağlayabildi.

Yalnızca Vezir Kung-Yü ile görüşmeye "Evet!" dedi Çiçi Han.

Geleneksel devlet anlayışım siyaset ve oyun üzerine kuran Çin, istediğini elde edene kadar her yolu dener, her kılığa girer. Elçileri de bu siyasetin aynasıdır.

Çin elçisini otağında, bütün elçilik töresini uygulayarak kabul etti Çiçi Tanhu. O hala Hunların Tanhusu'ydu ve Çin ile bir işi olmazdı. Otağın kapısında Kapıcıbaşı'nın kontrolünden geçti Vezir Kung-Yü. Önce elçilik alametleri görüldü. Soma da Çin İmparatoru'nun bitiği alınarak Çibek Apa'ya verildi. Bitik okunana kadar dışarıda bekletildi Elçi.

"Hunların Ulu Tanhusu Çiçi'ye...

Asırlarca birbirine yakın ve alakalı yaşayan Hun ve Çin budunlarının hakanları olarak aramızdaki bağın sürmesi ve ilişkilerimizin sürekliliği herkesin yararınadır. Acun dahi bu birliktelikten hakkını alır. Hun başkentini terk edip batıya çekilmen, aramızdaki anlaşmaların ve dostluğun sona ermesini gerektirmez. Orhun'da yerleşen Tanhu Hohanyeh ile dostane ilişkilerimiz sürerken, Baü Hunların başı olarak Çiçi Tanhu ile de gerekli ilişkileri sürdürmemizin bir engeli yoktur. Bir konuda yardımım istemeyi bu ilişkiler içinde görüyorum. Bilindiği gibi Çin'de bulunan oğlun Çiğilşu Şad'ı, isteğin üzerine sana, Orhun'a getirmek üzere yola çıkan elçilik heyetinin akıbeti bilinmemektedir. Ne mutlu ki Şad kurtulmuş ve sağ salım sana ulaşmışta. Çin elçileri beni temsil eder. Dokunulmazdırlar. Onlara yapılan yanlış bana, Çin İmparatoru'na yapılmış demektir. Yaptığımız

araştırmalar sonucu elde ettiğimiz deliller bizi oraya kadar ulaştırdı. Vezir Kung-Yü bu konuda sana bilgi verecek ve..."

"Yeter!" Daha fazla dinlemek istemedi Çiçi Han bitiğın okunmasını. "Hemen kaldırın o saygısız bitiği ve iade edin!" "Ama Ulu Tanhu..." diye söze başlamak isteyen Çibek Apa'yı da susturdu Çiçi Tanhu. Kapıcıbaşı Çin İmparatoru'nun bitiğini kabına yerleştirip dışarı çıkarken ardından seslendi Çiçi Han "Bitiği ver ve içeri al elçiyi! Ona söyleyeceklerim var!" Ok yaydan çıkmıştı. Kimse engel olamazdı Çiçi'ye Solgun bir yüzle içeri girdi Vezir Kung-Yü. Elinde, iade edilen bitik... Yerlere kadar eğilerek, aşırı bir saygı ile selamladı Çiçi Han'ı. Çin elçilerinin duyguları köreltilmiştir. Çok yüzlü, omurgasız Çin siyasetinin duygusuz örnekleridirler adeta. Onca yapılan hakarete ve içerde onu bekleyen kızgın Çiçi'ye rağmen, sınırlarını zorlamadan böylesi bir saygıyı gösterebilirler.

"Ulu Hun Tanhusu Çiçi'ye, Yüce Çin İmparatoru Yü-an'm saygılarım ve selamlarım getirdim!"

Çiçi'nin gözleri nefret ve kin kusmaktaydı. Doğrudan elçiye hitap etmek yerine Baş Ayguçi'ye seslendi.

"Söyle şu elçi bozuntusuna: Çin demek iki yüzlülük demektir. Çin demek yalan, dolan ve fitne demektir. Senin imparatorun acundaki en rezil adamdır!"

Böylesi ilk kez oluyordu. Nefesler tutulmuştu otağda. Çin elçisi, başı eğik durumda söylenenleri dinliyordu.

Yazdığı bitiği iade ediyorum. Al onu ve git ülkemden! Hiçbir zaman dost olmadı Çin bize. Sürekli nifak sokarak bizi böldü, birbirimize düşürdü. Belki Hohanyeh bu oyuna gelir. Çin'e bağlı kalmayı sürdürür. Hatta Çin ile birlikte benim üzerime gelir. Ama Hunlarm tek Tanhusu benim! Hun budunu bana bağlıdır. Orhun'da olayım olmayayım Hun-lar için yalnız ben konuşurum! Gün gelecek Çin ve senin imparatorun öğrenecek bunu!

Daha çok konuşup hakaret etti Çiçi. Elçi Kung-Yü, ne duruşunu değiştirdi ne de sözünü kesti. Konuşması bittiğinde nefes nefese kalmıştı Çiçi. Bir boşluk doğunca Çiçi'nin sert ve gür sesinin aksine, yumuşacık bir sesle aniden konuşmaya başladı Kung-Yü.

Ulu Hun Tanhusu Çiçi, Çin İmparatoru efendim Yüan en derin saygı ve selamlarım sunar. Bu elçi heyeti kayıp elçi Ku Chi ve kayıp heyetini aramaktadır. Çin, onları veya onlardan kalanları bulana kadar bu aramayı sürdürecektir. Elde ettiğimiz deliller maalesef bizi buraya kadar getirmiştir. Alpar isimli bir Hun onbaşısının bu işle... "Kes sesini! Defol! Yoksa senin başını vurdururum!" Gök gürlemesini andıran bu sesi duyunca titredi Vezir. Öylece donup kaldı. Kapıcılara seslendi Çiçi Tanhu.

"Atın şunu dışarıya. Savaşçıların eşliğinde sınırlarımızın dışına çıkarılsınlar! "

Kapıcılar iki yandan kollarına girip dışarı çıkarttı elçi. "Beni yalmz bırakın!" dedi kızgın Tanhu. Otağ boşalmaya başladı. Sadece Çibek Apa kaldı içeride. Tanhu'nun önünde durdu. Saygı ile eğildi ve şunları söyledi. "Bağışla Ulu Tanhu! Artık Ayguçilik görevinde kalamam. Hatta burada, senin yanında kalamam! Uruğumu alıp gidiyorum! Son yaptığın iş bardağı taşıran damla oldu. Sabretmem mümkün değil. Sen, kahraman ve yiğit bir Tanhu'sun, ama sabırsızsın! Siyaset bilmiyorsun. Söz de dinlemiyorsun. Sözümün dinlenmediği yerde kalmamın hiçbir anlamı yok! Beni bağışla! Tann seni ve budununu korusun Ulu Tanhu!" Soma tek söz etmeden çıkü çadırdan. Şaşkındı Çiçi Han. Öylece ardından bakü Çibek Apa'mn. Soma kendine geldi ve mınıldandı. "Git! Benim ne danışmana ne de ayguçiye ihtiyacım var! Git!"

Olanlar kısa sürede yayılmıştı dışanda. Çibek Apa'nın, törelere aykırı olarak Ayguçiliği bırakması ve Çiçi'den ayrılıp gitmesi konuşuluyordu. Böyle bir şey törede yoktu. Ayguçilik görevi Tanhu istemeden bırakılmazdı. Kendisini engellemek ve kalması için ısrar etmek için gelenlere şöyle diyordu Çibek Apa.

"Çin'e bağlandığı için, öylesi bir soysuzluğu midem kaldırmadığı için Hohanyeh'ten ayrıldım. Çin'a başkaldıran, ona asla baş eğmeyecek Çiçi Han'a bağlandım, ama onun için yapabileceğim bir şey yok. Han'a uyup

buralara kadar gelmekle hata yaptığımı düşünüyorum. Beni hiç dinlemeyen bana danışmayan Tanhu'ya, göstermelik ayguçilik yapacak değilim! Dilerse benim başımı vurdurabilir. Ne olursa olsun artık ona hizmet etmeyeceğim!"

Bir çözülmenin başlangıcı mı yaşanıyordu?

Çin elçisi, peşine de Çibek Apa'nın uruğu terk etti Çiçi'nin başkentini. İnce kar taneleri düşüyordu gökten. Havalar soğumuştı.

Çiçi Han otağında düşünüyordu.

"Çin... Buraya kadar gelip elçilerini sorduğuna göre bu işin peşini bırakmayacak! Beni yalnız ve azınlıkta yalamak istiyor. Buna fırsat vermemeliyim. Burada kalırsam Çin'in eline düşer bütün budunum..."

Bir çözüm arıyordu. Gün baünıma dek düşündü. Sonra aniden kararım verdi.

"Semerkant..."

Semerkant kendisini çağırırken neden orada beklesin? Neden düşsün Çin'in eline?

Ulu Atası Mete Tanhu beklemezdi. Gider oraları alır, gerekirse daha da ötelere gider, ordusunu büyütür, önce Orhun'a, oradan da Çin'e...

Büyüktü düşleri. Çok büyüktü. Her zamanki inancıyla yanlış çağda yaşadığını düşünüyordu yine.

"Ah!" diye ünlledi "Ah! Keşke daha önce gelseydim acuna! Ulu Atam Mete Tanhu'nun ordusunda bir er olsaydım! Ah!"

Yürekten dileğini yineleyip durdu. Bir süre sonra kendine geldi biraz.

Yerinden kalkıp birkaç kez dolandı otağının içinde. Kararını nasıl gerçekleştirecekti. Düşündü. Beklemesinin bir anlamı yoktu. Geçirdiği her an onun zararına çalışıyordu. O beklemeden, düşünmeden karar verebilen bir Han'dı. Uzun hesaplar yapmak gecikmelere sebep olurdu. Çin'le ve Hohanyeh'se baş edebilecek kadar güçlü olmalıydı.

"Biri baksın!" diye seslendi kapıya doğru. Bir kapıcı hızla içeri girip selam verdi.

"Tümenbaşları sesle!" dedi.

"Buyruk Han'ımındır!"

Hızla çıktı kapıcı.

Muyan, Olca, Tubuk ve Urul tümenbaşılar koşarak geldiler otağa Tanhu Çiçi onları ayakta bekliyordu. Bir yandan düşünüyor öte yandan dolaşıyordu otağın içinde. Neden sonra durdu. Yüzünü tümenbaşılara döndü.

"Gidiyoruz!" dedi inanmış bir sesle "Buradan gidiyoruz!"

"Nereye?" diye sorulmasını bekledi bir süre. Sadık ordubaşların hiç biri Tanhu'nun buyruğunu sorgulamazdı.

"Semerkant'a gidiyoruz. Kral bizi çağırmıştı madem! Davete uymak gerek. Burada kalırsam, Çin huzur vermeyecek bize. Biz huzursuz olacağımıza Çin huzursuz

olsun. Merak etsin neler olduğunu! Orada daha da güçlenip, büyük bir ordu toplayıp geri döneceğiz!"

Bunu inanarak söylüyordu. Sesini alçaltıp "Tanrı izin verirse!" dedi.

Şaşkınlık vardı ordubaşların yüzlerinde. Semerkant bir düştü onlar için. Güzel bir gelecek umudu vardı, ama şimdi, tam da kış mevsimi kendini göstermişken...

Çiçi Han zamanının kalmadığını düşünüyordu.

"Sen!" dedi Muyan'a dönüp "Sen Semerkant'a gelmeyeceksin. Budun sana emanet. Uruglarımız, sürülerimiz sana emanet. Kadınları, çocukları, yaşlıları, hastaları, koyun ve at sürülerini alıp aşağıya, ikinci otağ yerine ineceksin tümeninle. Tubuk, sen de tümeninle burada kalacaksın! Burada dirliği, düzeni sen sağlayacaksın. İkiniz de baharı bekleyeceksiniz! Gerek görüp çağırdığımda gelirsiniz. Gerekmezse yerinizde kalırsınız. Kalan iki tümen, Olca ve Urul buyruğunda, hazırlığa başlayacak. Hazır olur olmaz yola çıkacağız!"

"Buyruk Han'ımın!"

Çiçi'nin Baş Hatunu, hatunları, çocukları ve Çiğilşu Şad'da Muyan'a emanet edildi. Nelerle karşılaşılacağı belli değildi. Tedbir almak gerekiyordu.

Beş gün devrildi Tanhu'nun buyruğundan sonra. Yüzbaşı İltepel buyruğunda bir karavul birliği çıkarılıp hazırlık yapması ve Tanhu'yı karşılaması için Semerkant'a gönderildi. Üç bölünen budunun Ç g

Muyan'm tümeninin korunmasında aşağıya, Kırgız yurdunda kurulan ikinci, daha korunaklı otağ yerine doğru yola çıkarıldı. Daha önce de oraya yerleşen obalarla birlikte düzen kuracaktı. Orada, Tümenba-cı Tubuk'la birlikte kalacak olanlar da belirlendi. Kalanlar, iki tümen yaklaşık yirmi bin er dağları aşarak Semerkant'a ulaşmak üzere hazırlanıyordu.

Evdeşlerini, uruglarını Muyan'la gönderenler de düşünceliydi, orada bırakanlar da...

Urul düşünceliydi. Evdeşi Kömçe ve henüz çok küçük olan kızı Semerkant'a gelemiyordu. Onlara kavuşmak için baharı bekleyecekti, eğer sağ kalırsa... Alpar düşünceliydi, Sumru'yu ve oğlunu yanma alamayacaktı. Kıştı. Soğuktı. Bilmedikleri yöreydi. Böylesi daha uygundu.

Urul'un Karındaşları da geliniyorlardı onlarla. Geray ve Yul, genç Kartal Savaşçıları... Gençlerin Muyan'la gitmesi uygun görülmüştü. Sonradan, gerekirse geleceklerdi Semerkant'a.

Tanhu'nun buyruğuydu. Uyulması gerekiyordu. Mutlaka gelmek istemeyenler, ayak sürüyenler çıkacaktı. Zaten eksile eksile gelmişlerdi oraya kadar. O güne dek kimseyi zorlamamış, zorla peşinden sürüklememişti Çiçi Tanhu. Yine öyle yapacaktı.

Daha yeni yurt edindikleri yerden yeniden göçe çıkarıyorlardı. Göç insanlarıydılar. Göçe alışkındılar ve yurt edinmeye de. Yeni yurtlarında daha mutlu ve huzurlu

yaşama ihtimali onları çekiyordu bir düş gibi içine. Çiçi Tanhu'nun ordusu, Semerkant'a ulaşmak üzere dağlara vurdu yolunu. Dağlar onları severdi, onlar dağları.

"Ne dersin bu gidişe?" diye sordu Ebrük.

"Soğuğu da sevmem, soğukta yola çıkmayı da! Hele dağlar! Dağlar hiç güvenli olmaz kış aylarında!" diye cevap verdi Yanal.

"Sana kalsa, yanma kırbalar dolusu kımız alıp, çadırından dışarıya Çıkmazsın kış bitene kadar!"

"En doğrusu o!"

Sana göre o doğru! dedi Ebrük "Zaten daha kışın başındayız!" "Burada, ovada kışın başı, dağlarda kışın tam ortasına düşeriz!" dedi Yanal. "Geçit varmış! Bu dağlar geçit veren dağlar..." "Kışın geçidin bir faydası olmaz!" dedi Yanal "Kapamverir geçitler..." Konuşsalar da, akıllan pek yatmasa da Han buyruğunu yerine getirmek için hazırlanıyorlardı. Zorlu bir yolculuk bekliyordu onları.

SOĞUK ONLARI KIRIYOR

Karavul'un başı, Yüzbaşı İlteper bir han gibi karşılandı Semerkant'da. Surlarla çevrili, surlann dışında da yayılmış, büyük, zengin bir kentti Semerkant.

Çiçi Tanhu'nun Karavul birliği, daha yaklaşmadan haberdar edilmişti Kral. İlk kontrol noktasında durdurulduklarında,

"Ben Hun Karavul birliği ordubası Yüzbaşı İlteper! Çiçi Tanhu'nun selamım getirdim!" sözü duyulunca

büyük bir heyecanla yolu açtılar. Gelen birlik, Semerkant'a ulaşan ve onlara umut olan ilk Hun birliğiydi. Heyecan dalga dalga bütün halka yayıldı. Yol boyunca geçtikleri ağullarda, kentlerde, obalarda sevinç rüzgârları esti. Herkesin seslendirdiği konu "Hunlar bizi YVusunlardan kurtaracak" umuduydu.

Bunları gören ve ilgi karşısında mutluluktan uçan karavul savaşçıları kavuştukları bu günler için Gök Tann'ya dua ediyorlar, Çiçi Tanhu'nun adını güvenle anıyorlardı.

Sonunda Semerkant'a ulaştılar. Gelen küçük bir savaşçı birliğiydi, ama önemi büyüktü. Kentin kapısında büyük bir heyet karşıladı onları. Başlarındaki kişi, atından inen İlteper'e kendini tanıttı.

"Hoş geldiniz Hun savaşçıları. Ben Semerkand veziri Baytm!"

"Yüzbaşı İlteper! Çiçi Tanhu ordusunun karavul birliğinin ordubası... Semerkand kralına Çiçi Tanhu'nun selamını getirdim. Bir de haberim var kendisine!"

"Buyuran!" diyerek yolu işaret etti vezir. Hızla yol aldılar, geniş sokaklardan geçerek. Gördükleri ihtişam etkilemişti yiğitleri. Hayranlıkla çevrelerine bakıyorlardı. Yol boyunca sıralanan halkın sevgi dolu çağrılarına karşılık veriyorlardı.

Kısa bir zaman da saraya ulaşılar. Semerkand Kralı bekletmeden huzuruna aldı yiğitleri. Beklenen bir muştunun onaylanması gibi ola-I çakü bu geliş.

İlteper, karavul birliğinin ordubaşıydı, ama ikinci kez yapacağı elçilik görevindeydi aynı zamanda. İlkinde büyük acılar yaşamış, yoldaşlarını yitirmişti. Ama bu kez görevini yaparken çok iyi karşılanmıştı. Bu farkı düşün-
dükçe yüreği acıyordu İlteper'in. Kendisine hala çok kızsada da yiğit Külçar'm oğlu Arçm'la ilgilenerek avunu-
yordu. Arçm'ı özellikle yanma almıştı Semerkant'a gel-
irken.

Kralın huzuruna büyük bir saygı ile girdi İlteper. Kar-
şısında durduğu kralı diz vurarak, Hun usulü selamladı.
Kendisini hoş karşılayanlara gerektiği gibi davranmasını
biliyordu. Kral işaret ederek ayağa kalkmasını istedi. İlk
kez böylesi bir selamla karşılaşmış, yadırgamıştı.

Huzurda hazır bulunan dilmaç " aracılığı ile konuş-
yorlardı.

"Hoş geldiniz!" dedi Kral "Sarayıma, kentime, ül-
keme şeref verdiniz! Dilerim Çiçi Tanhu'yu da görmek
mümkün olur burada!"

"Sayın Kral, o nedenle ben, öncü olarak gönderil-
dim!" dedi İlteper "Tanhu, ordusunun bir kısmı ile bir-
likte, siz Semerkand Kralı'nın davetine uymak için yola
çıktı! Onu uygun yerde uygun şekilde karşılamanızı dili-
yor!"

Bir an telaşlandı Kral.

"Şimdi mi? Bu kış günü mü? Tanhu yola çıktı mı?"

Bunu söylerken gözü gözüneklere erişti Kralın. Ha-
vamn soğukluğu düzde bile etkiliyordu insanları. Ya

dağların başı... O kadar insan soğuk, karlı dağları nasıl aşacakü?

İlteper'e döndü.

"Yol... Siz hangi yoldan geldiniz?"

"Dağlardan!" dedi İlteper "Daha kestirme, kısa bir yol olmadığına göre!"

"Hava nasıldı siz gelirken! Yollar, geçitler..."

"Soğuktı, ama açıldı yollar" dedi İlteper "Zaten hızla geçtik biz!"

"Çiçi Tanhu'nun bir an önce İlimi şereflendirmesini isterdim, ama bu zamanda, kara kışa girmişken yola çıkmak... Hele ki dağları aşmaya kalkmak... Çok tehlikelidir! Keşke bu zamanda çıkmasalardı yola! Siz söyleyince meraklandım doğrusu."

Hiç aklına gelmemişti böyle bir şey İlteper Yüzbaşı'nın. Kral söyleyince düşünmeye başladı. Bu kadar er, bu kadar yolda... Ya kara, fırtınaya, tipiye yakalanırsa... Gerçekten çok soğuk vardı gelirken. Sadece yüz erden oluşan birliği ile hızla geçebilmişti. Ama koca bir ordu! Yükleri... Kölüngüler...

Ne yapabileceğini düşündü bir süre! Sonra beklemekten başka çaresi olmadığına karar verdi. Çoktan yola çıkmış olmalıydılar. O aldığı buyruk gereği Semerkant'ta bekleyecekti. Başka da yapacak bir şey yoktu.

Çin Sarayı...

"Demek öyle! Demek bu seferde elçilerime hakaret etti, gönderdiğim bitiği almadı ve elçilerimi kovdu, öyle mi? Bu adam delirmiş! Bu adam..."

Çin İmparatoru Yü-an bir toplantı sırasında ilk kez ayaktaıdı. Onun bu kadar çok kızdığını o güne dek kimse görmemişti. Zaten kızgınlık göstermek, duygularını açığa vurmak Çin geleneğinde yoktu. Dini inanışları da bunu buyurduğı için Çinliler küçük yaştan itibaren en keskin duygularını bile törpülemeyi öğrenirdi. İlk kez bu kuralı bozuyordu İmparator. Başlarına bela olan bu Hun Tanhusuna hak ettiğı cevabı verememenin derdindeydi.

Büyük Vezir, İmparatoru yatıştırmaya çalıştı.

"Efendimiz, sinirlenmeyiniz. Üzülmeyiniz. Sizin üzülmeniz hepimizi üzer, biliyorsunuz. Merak etmeyiniz! Mutlaka bir yolunu bulup dersini vereceğiz Çiçi'nin. Hem de öyle bir ders vereceğiz ki ona, bir daha hiçbir budun bir tek elçimize zarar vermeye cesaret edemeyecek!"

İmparator sakinleşeceğıne daha da kızıyordu bu sözlerle. Aniden dönüp, başı önde konuşulanları dinleyen Kung-Yü'ye döndü.

Demek, siz de büyük tehlike atlattınız Saygıdeğer Vezir! "Hiç önemli değil efendimiz! Görevimi yaptım ya, o bana yeter!" "Sizin görüşünüze göre, Elçi Ku chi ve yanındakileri Çiçi öldürttü Öyle mi? Bu konuda eminsiniz!"

Artık hiç şüphe yok efendimiz. Söylentilerle ve bulunan emarelerle başladık ama sonunda gerçek suçluların kim olduğunu ve bu işi kimin yaptığını, dolayısı ile kimin yaptırdığım öğrendik! "Çiçi..."

"Çiçi'nin ordusunda görevli bir Kartal Savaşçısı olan Onbaşı Alpar, yanma er Sangı'yı alarak kaybolmuş kısa bir süre. Soma çok değişmiş bu Onbaşı Alpar. Düşünceli ve durgun bir hal almış. Kısa süre sonra yüzbaşılığa yükselmiş."

"Onu görüp konuştunuz mu?"

"Bu mümkün değildi efendimiz. Biliyorsunuz kovulduk Çiçi'nin başkentinden. Ama bir an da olsa konuyu açmayı başardım Çiçi'nin otağında"

"Ne yaptı o zaman?"

Onbaşı Alpar'ın adı geçince yüzü allak bullak oldu ve işte o anda bana bağırmaya başladı. Hakaret etti ve kovdu! "Anlaşıldı!"

Bir süre sessizlik oldu. Soma aniden Baş Vezir Hou-Ying'e döndü İmparator.

"Saygıdeğer Büyük Vezir, ne yapmayı düşünüyorsunuz bu konuda? Nasıl vereceğiz Çiçi'nin cezasını?"

Yerlere kadar eğildi Hou-Ying. Sessizce öksürüp sesini ayarladı.

"Bağışlayın efendimiz... Çiçi Han şimdi bize çok uzak bir yerde.. Kırgız İli'nde kurduğu başkentinde! Ordusunun büyük kısmını çeşitli otağ yerlerine dağıtmış durumda. Aldığımız habere göre Kang-chü Kralı

kendisine elçi göndermiş, ona tabi olduğunu bildirmiş ve ülkesine davet etmiş!"

Durgunlaştı imparator. Bu çok önemli bir haberd. Çin ile Semerkant'm çok yakın ticari ilişkileri vardı.

"Öyle mi? Ama Kang-chü Kralı ile bizim anlaşmamız yok mu? Onlarla ticaret yapmıyor muyuz? Nasıl olur da Hunlara yanaşır?"

"Efendimiz, Kang-chü Kralı'nın Wusunlar'la başı belada. Hiç anlaşıyorlar. Malumunuz Hunlar da Wusunların düşmanı... Kral, Çiçi'ye yanaşarak bu beladan kurtulmak istemiş olabilir"

"Ama asıl belayı başına aldığım bilmiyor! Çin, kendisine ihanet edeni, düşmanlarıyla birlik olanları unutmuyor mu? Peki, biz Kang-chü Kralı'na yazsak, Çiçi Han'dan uzak durmasını istesek..."

"Bunun gerekli olacağını sanmıyorum efendimiz. Biz buradayız, ama Çiçi Han ordusu ile orada. Üstelik onun ordusundan daha güçlü bir ordu yok o bölgede."

"Öyleyse durum düşündüğümde çok daha tehlikeli! Sadece Kang-chü ile kalmayacaktır Çiçi Tanhu. O çevrede yerleşirse, Fergana'yı, kuzeyde İli'yi, daha batıda İran'ı, hatta güneyde Herat ve Hind ülkesini buyruğuna alabilir. Bütün ticaret yollarımıza hâkim olabilir!"

Tahtına oturdu İmparator. Almnı sağ eli ile oğuşturdu. Sıkıldığı zaman başına ağrı girerdi. Kendisini çaresiz hissediyordu.

"Saygıdeğer Hou-Ying, Çiçi Han, Mete Tanhu'nun yolunu izliyor. Bunu biliyoruz. Batıda zenginleşecek, çoğalacak. Hâkimiyeti altına aldığı budunlardan büyük bir ordu kuracak ve sonra gelip Çin'e saldıracak. Destan düşkünü Hun Budunu için yeni bir düş kurmaya çalışıyor. Eğer bu düş yayılırsa..."

Daha fazla kouşmak istemiyordu. Söyleyeceklerini söylemişti. Şimdi çözüm bekliyordu Büyük Vezirinden.

"Efendimiz" diye başladı söze yine Hou-Ying "Sorunun kolay çözülmeyeceğini biliyorum. Ama çözülmeyecek bir sorun da değil. Büyük Çin Devleti'nin eli her yere yeter. Ama şimdi bir zaman rahat bırakalım diyorum Çiçi'yi. Kendini özgür hissetsin. Peşini bıraktığımızı düşünsün. Rahatlasın ve hata yapmaya başlasın. Ondan soma gereken yapılacaktır!"

Konuşmadı ama "Nasıl bir gereken?" der gibi yüzüne baktı İmparator.

"Sürekli haber alacağız efendimiz. Bekleyeceğiz, ama burada, Çin'de değil. Çiçi'ye yakın bölgelerde, bize neye mal olursa olsun, birkaç kalabalık ordu tutacağız. Oradaki budunları kışkırtacağız. Arma ğanlar gönderip yanımıza çekeceğiz. Özellikle Wusunlari kullanacağız. Kang chü Kralına dahi elçi gönderip uyaracağız. Zamanı geldiğinde..." Çin beklemeyi bilir! Çin sabırlıdır. Çin ileriye dönük planlar yapar ve oyunlar kurar!

Çiçi Han ordusunun ve budununun bir kısmı ile birlikte, dağları aşip Semerkand'a ulaşmaya çalışıyordu.

Çok zorlu başlamıştı yolculuk. Hava gittikçe soğuyor, kar yağışı artıyordu. Bir ara geri dönmeyi düşündü Çiçi Han, soma vazgeçti.

Yolu ancak yarılamışlardı ki tipinin tam ortasına düştüler. Göz gözü görmüyordu. Bir yandan kar yağıyor, öte yandan soğuk, dondurucu rüzgâr esiyordu. Rüzgârın savurduğu buzlaşmış kar taneleri vurukları yeri yakıyordu. Yalnızca insanları değil, hayvanları da etkiliyordu bu soğuk. Atlar... Eşyaların taşındığı kölüngüler kara saplanıp kalıyordu. Onları kurtarmak için verilen uğraş zaman kaybına sebep oluyordu. Ordubaşlar, canla, başla bir o yana, bir bu yana koşturup kafilenin birbirlerinden kopmasını engellemeye çalışıyorlardı. Karla örtülü yarlar birer ölüm çukuru haline gelmişti. İlk kayıplar verilmeye başlanmıştı bu yüzden. Can derdine düşmüştü insanlar.

Şaşkındı Çiçi Tanhu. Böylesi bir fırtınayı beklemiyordu doğrusu. Kış mevsimine yeni girmişlerdi ve aşâğıda hava iyiydi. Fazla bir kar, soğuk yoktu. Ancak yükseldikçe...

Çiçi Tanhu çaresiz, savaşçıların koşuşturmasına bakıyor ve zaman zaman ellerini açıp Tanrıya yakarıyordu. Bu yolculuğun sonuna ulaşamamak ihtimali kahrediyordu onu.

"Ey göklerin Tanrısı! Ey Hunların Tanrısı! Ordumu buradan kurtar. Bana bir ceza biçti isen bunu yalnız benimle sına. Erlerimin bir suçu yok!"

Bu yakarış soğuk rüzgârın sesine karışıp kayboluyordu. Daha zirveye varamamışlardı. Dönerek çıkıyorlardı dağın izin verdiği geçidi. Kimbilir kaç kervan bu yolu kullanmıştı. Kaç kervan kaybolup yitmişti, böylesi günlerde.

Yakınında yalnızca Yülek Kam vardı Çiçi'nin. O, göç kararım duyar duymaz başını olumsuzca sallamış ve "Tanhu iyi düşündü mü?" demekle yetinmişti. Engel olmak değildi görevi. Yazgıya karışmak, değiştirmeye çalışmak ve değiştirmek değildi. O tanıklık için oradaydı yalnızca. Sorulsaydı söylerdi. Eğer Çiçi Tanhu ona gelip,

Semerkant'a gidiyoruz. Yola çıkmamızın bir engeli var mı? deseydi. Çok kısa olurdu cevabı. "Bahan bekle!"

Dağları sevmek başkaydı. Dağlara sığınmak başkaydı. Ama dağları aşmak! Dağları sınamak...

"Dağları aşmak için dağların izni gerekli. Dağlar yaşayan, ruhu olan ulu engellerdir. İzin vermezse, vermez. Karşı çıkmak olmaz!"

Bunu bekliyordu Yülek Kam. Hatta daha da kötüsünü bekliyordu. Ama yalnızca o beklemişti. Diğerleri günün battığı yere düşsel bir aşkla bağlanmışlar bir kez. Tanhu da "Haydi! Gidiyoruz" demişti bu düşüş-künlerine. Kim durdurabilirdi artık inanmışlan?

Karmaşaya bakıyordu Yülek Kam. İçinden geçenleri kimseye söyleyemiyordu.

"Bu yolculuk çok şey yitirtecek Tanhu'ya! Dağlar hata affetmez!"

? ? ? Tümenbaşı Urul, aünü zorlayarak yaklaştı Çiçi Han'a. "Ulu Tanhu, yedeğe aldığımız atların durumu çok kötü. Onlara sahip çıkamıyoruz. Darmadağınık oldular. Her biri bir yana. Kar yığınlarına gömülüp kalıyorlar! Ne yapalım?"

Üstünü neredeyse tamamen kar kaplamış Çiçi'nin. Gözlerini tam açamıyordu. Ellerini siper ederek geride bir yerleri görmeye çalıştı. Bu halde iken ilk öncelik insanları kurtarmakü.

"Bırakın atları!" buyruğunu vermek zorunda kaldı. En büyük zenginlikleriydi atları. En büyük ihtitaçları. Karlı dağlar binlerce atı almak istiyordu ellerinden. Vereceklerdi çaresiz.

Bir an durdu göç kervanı. Oldukları yere çakılıp kaldılar. Bu daha kötüydü. Donma tehlikesi büyüyordu. Az sonra atını geriye doğru süremez olduğu için olduğu yerde bırakmış, yaya kalmış olan Tümenbaşı

Olca zorlanarak geldi. Sesini anlamak çok zor oluyordu fırtınanın sesinden. Sadece şu kadarını anladı Çiçi Tanhu.

"Kölüngüleri daha fazla ilerletmemiz mümkün değil!"

Böyle olacağı belliydi; ama kölüngülerde eşyaları, silahları, yiyecekleri vardı.. Servetleri, zenginlikleri yükliydi onlarda. Onları bırakmak, çok şeyi bırakmak

demekti. Ama artık kölüngüler yollarım tıkayan birer engeldi.

"Kölüngüleri bırakın! Atın yarlardan aşağıya. Yolu açın. Kısa zamanda sığınacak bir yer bulmalıyız."

Önce atlar şimdi de kölüngüler... Bu işin sonu nereye varacak?

Buyruğu yerine getirmek için hızla uzaklaşü Tümenbaşı Olca. Bir süre sonra, uzunca bir süre sonra yol açıldı. İlerledikçe, sağda, solda, uçurumun görünen yerlerinde servetlerinin heba olduğunu görüp yüreği yandı Çiçi'nin. Ne yapmışü? Neden aniden karar vermişti? Püdey Atayı haırladı.

"Han, bin düşünüp bir karar verir!"

Görüntüsü gözünün önünde... Kızgınlıkla bakıyor Çiçi'ye.

"Ne yapayım atam? Zamanım yok! Çin gelecek üstüme, biliyorum. O zamana dek hazır olmalıyım! Çin yenememeli beni!"

Soma yeniden gerçek dünyaya dönüyor Çiçi Tanhu.

Dağlara akşam erken çöker. Güneş en erken dağların ardında kaybolur. Çiçi Tanhu yalvanyor.

"Bu sefer zamanında gitme Güneş! Bir kez olsun gecik! Yoksa mah folacak budunum!"

Güneş dinlemiyordu onu. Karanlık çökmeye başladı. Kar, tipi ve karanlık... Çiçi'nin Budunu dağlarda kayboldu.

Tayun yalnız olduğuna, evdeş tutmadığına o gün bir kez daha memnun oldu. Oradaki yiğitlerin çoğu ayrılık yaşıyor şimdi. Uruglan, evdeşleri uzakta. Bu gidişle çoğu yiğidin çocuğu atasız kalacak.

"Ölmek hiç önemli değil, ama sevdiğinin ölmesi! Eşin ölmesi! Bir daha görememek..."

Tayun koşturuyor. Atı Doruk dayanıyor. Oysa birçok at yitirdiler daha şimdiden. Birçok da insan yitirdiler. Soğuk yok ediyor onları. Ayaklan donuyor, elleri donuyor. Yüzleri donuyor.

Ağlamaklı Tayun! Hayatında ilk kez ağlamak istiyor. Yiğitliğine ne leke gelirse gelsin, bağıra bağıra ağlamak istiyor.

"Bu ordu utkular kazanmış ordu. Bu ordu budunlara diz çöktür-müş, baş eğdirmiş ordu. Bu ordu şu an perişan olmuş bir ordu! Dağlar yendi bizi! Soğuk yendi bizi. Dağlara erlik sökmüyor, yiğitlik sökmüyor soğuğa!"

Bir kışneme sesi duydu. Sanki çok uzaklardan geldi bu ses. Ama tamdık bir kışneme. Bir daha, bir daha, yalvarır gibi. Vedalaşır gibi.

"Dorukün sesi bu! Doruk altımda. Ben Doruk'un üzerindeyim! Doruk benim atım, can yoldaşım!"

Doruk Çöktü aniden. Önce ön ayaklarının üzerine, soma tamamen! Meğer vedalaşıyormuş. Gidiyormuş Doruk. Doruk öldü. Doruk, ulu bir dağın doruklarında kaldı. Şimdi yoldaşım kaybeden Tayun çaresiz ve yaya...

Bir Hun'un, bir Kartal Savaşçısı'nın yaya kalması ne acı!

Karanlık çöktü ya birden. Artık bir adım dahi atmak mümkün değildi. Dilden dile geldi buyruk.

"Herkes olduğu yerde kalsın. Yalmz olmayın. Yan-yana durun. Ne bulursanız örtünün. Birbirinize sanlın. Isıtın birbirinizi. Ama sakın uyumayın. Uyuyan ölür! Birbirinizi dürtün gün doğana dek."

Çöktüler oldukları yere. Atları da çöktürdüler. Böri-ler koştu dördü bir yandan. Tanhu önemli. Hepsinden önemli Tanhu. O yaşamalı mutlaka. Atı da yaşamalı. Son böri ölene kadar sağ kalacak Tanhu. Böri andı bunu gerektirir.

Tek söz edemedi Çiçi Tanhu. Böylesi sadakate söylenecek söz yok ki acunda. Önce üç böri geldi sardılar Tanhuyu. Sonra altı böri o üç böriyi sardı. Soma da diğerleri... En dış halkaya kadar... Eksik halkayı Kartal Savaşçıları tamamladı. Sıcacık bir halka kurdular Tanhu'nun çevresinde. Onu ısıttılar.

Tayun koştu! Geç kalmıştı. Erleri ile uğraşırken Tanhu'yu koruyan çembere yetişememişti. Yine de yakın durdu onlara. Urul geldi yanma. İki karındaş birbirlerini ısıtmak ve uyutmamak üzere...

Tanhu'nun atım, postları yere serip üzerine yatırdılar. Çevresine diğer atları dizdiler. Tanhu'nun atım ısıttılar.

Çok zor bir geceydi. Çoğu ilk kez yaşadı böylesi soğuk bir geceyi ve son kez. Bir zaman birbirlerini dürttüler uyumasınlar diye. Sonra dür-temez oldular. Uyudular. Uyuyanlar uyanmamacasma uyudular.

Alpar, Sumrusunu, yavrusunu düşünüyor. Düşünde kucaklıyor onları.

Kalabalığın biraz dışında kaldı. Alpar yummak istemedi gözlerini. İnadına ağırlaştı göz kapakları. Yaşamak mı? Pek de umurunda değil Alpar'm!

Düşünde Sumru ile konuşuyor.

"Uyu Sumru! Sakın açma gözlerini! Oğulcuğumuzu da sıkı sıkı sar!

Uyku..."

İlahi özlem düşer yüreklere. Yürekleri titretir. Oysa hiç titrememek gerek şimdi.

Gece uzadıkça uzadı. Gün doğmak bilmedi bir türlü. Giderken çok acele etmişti Güneş. Ama dönmek için acelesi yok. Görünmesin varsın. Isıtmasın.

Ama aydınlatsın. Yolu işaret etsin yalnızca...

"Tanhu!"

Ses veren olmadı. Bir korku düştü Kam Yülek'in yüreğine. "Çiçi Tanhu!"

Güneş doğmuş. Üstelik bulutlan da dağıtmış. Tipi, fırtına durmuş, ama ordudan görünürde kimse yok. Sadece kar ve beyazlık. "Tipi dindi! Kalkın. Yolumuza düşelim!"

Ses gelmiyordu yığınlardan. Yülek Kam ilk uyanandı, ama tek uyanan olmaktan korkuyordu. Yine seslendi. "Tanhu! Çiçi Tanhu!"

"Buradayım!" diye bir ses duydu. Cılızdı, ama sestiydi. Tanhu yaşıyordu. Tanhu yaşıyorsa budun da yaşıyor demektir.

"Sürekli ses ver de seni duyayım!" diye bağırdı Yülek Kam. O sırada kar yığınların içinden bir yiğit çıktı. Soma bir yiğit daha... Yülek'e katıldılar Tanhu'yu aramak için. Tayun ve Urul... Tanhuyu saran böri çemberine yetişmemişti Tayun.

Bir yiğit daha uyandı. Uyandı mı yoksa dirildi mi demek gerek!

Esrik Yanal.

"Buraya gel!" diye ona seslendi Urul! Yanal koştu. Üçü birlikte bağırırmaya başladılar.

"Tanhu! Ulu Çiçi Tanhu!"

"Buradayım!"

"Tanhu burada!" diye katıldı bir ses daha "Bizi çözün!"

Konat Böri'nin sesiydi. Tanhu'yu saran ikinci sıradaydı.

Çözmek çok değişik bir anlam ifade etmiyor orada. Donmuşluğun çözülmesi anlamında...

Sonunda sesin geldiği çemberi buldular. Adı: Tanhuyu soğuktan koruma çemberi...

Yanal yakınında olan Ebrük'ü çıkarmıştı karların altından. O da iyiydi. Uyanan yiğitlerin sayısı artmaya başlamıştı. Tanhu'yu kurtarmaktı bütün çabaları.

"Buradamısmız Ulu Tanhu?"

"Evet!"

En dıştaki Kartal Savaşçısı çember sırasına el attılar. Tanhu'yu koruyan dairenin en dışındaki bütün yiğitler donmuş, kaskaü kesilmişlerdi. Öylesine inanılmaz bir manzaraydı ki... Bir içteki sırayı nefes-leriyle ve vücûtları ile ısıtmak için başlarını omuzlarına gömmüşler... Öylece kalmışlardı.

"Senin adın ne yiğit?" diye sordu Yülek Kam.

Güldü yiğit. Böylesi durumda da gülmeyi bilen bir yiğitti.

"Nasıl tanımazsın beni Yülek Kam? O kadar mı değişmişim? Ben Tayun!"

Sevindi Yülek Kam.

"Yaşadığına sevindim Tayun Böri! Değişmişsin!"

"Yaşıyorum, ama galiba tanınmaz haldeyim Yülek Kam. Şimdi bu önemli değil. Nasıl çözeceğiz bu daireyi? Onu söyle! Ben de olmalıydım bu çemberin içinde ama..."

Her biri bir yanda uğreş verirken sonuç almamıyordu. "Kılıcınızı çekin! Başka yolu yok! Bu çemberi yalnız kılıç çözer!" Duyduğuna inanamadı Tayun! Öylece baktı Kam'a. Urul anlamıştı Kanı'm ne yapmak

istediğini. Yapılması gerekeni yapmak istemedi. Uzak durdu biraz.

Tayun şaşkınlıkla bakıyordu Kam'm yüzüne.

"Hiç düşünme, ne dersem onu yap! Büyük bir felaket geçirdik.

Ne kurtarırsak, kimi kurtarırsak kar bize. Zaman aleyhimize işler. Haydi! Çekin kılıçlarınızı! Çözün çemberi! Tahu'yu kurtarın!" Sağ elinde iki parmağının çalışmadığını o zaman fark etti Tayun. Diğer erlere de buyruk verip kılıcını çekti. Düşünde bile yaşayamayacağı bir anlamsız tek yanlı kavgaya girdi donmuş bedenlerle. Yülek Kam, yokluyor, sesleniyor, tekmeliyor, can işareti bulamayınca buyuruyordu erlere! "Kes!"

Erlere işaret edilen yere vuruyordu çeliği. Kopan bir kol oluyordu. Bazen dirsekten, bazen omuzdan... Bazen sadece diğer eli kavrayan el... İlk sırada, en dış sırada sağ kalan yoktu. Hepsi donmuştu sadık yiğitlerin. İkinci sırada da...

"Dıştan iki sıra da hiçbir böri sağ kalmamış. Öyleyse çok kaybımız var Yülek Kam!"

Kes! Üçüncü sırada iki böriden ses geldi. Hemen yana aldılar. Ondan sonrası kolaydı. Çember çözüldü. Çiçi Tanhu çıktı ortaya. Soğuk değmemişti ona. Yiğitler andlannı tutmuşlar, kendileri uçmağa varmışlar, ama Tanhuyu yaşatmışlardı. Sağ kalanlar koştu diğer çemberlere. Yığınları eşelemeye ve...

"Tümenbaşı Urul!"

Yaya kalmış Urul. Atım yitirmiş. Çok az er sağ çıkmış fırtınalı gecedен sabaha. Bir er aından indi ve Urul'a sundu atım. Tayun da yaya. Bir er de ona at verdi.

Ağası üzgündü. Anladı Tayun. Ağası, evdeşi Kömçü'yü düşünüyor...

Erler ordubaşlanm arıyor...

"Tümenbaşı Olca!" Ses gelmedi bir avuç kalan ordudan. Olca yoktu artık. Daha birçok er yoktu. Dağları göğe yakın bilip uçmağa varmışlardı. "Binbaşı Ökten" Ökten ses veremezdi. O da uçmağa varmıştı çok yoldaşı gibi.

Yülek Kam, saydı kalanları...

"Üç bin..."

Neredeyse on erden biri kalmıştı.

Acı okunuyordu Çiçi Tanhu'nun yüzünden. Böylesi bir vurgunu veba yapamazdı. Açlık, kıtlık yapamazdı. Yağı da yapamazdı.

Atını kalanlardan uzağa sürdü Çiçi Tanhu. Yülek Kam peşinden gitti.

Başım eğmiş düşünüyordu Çiçi Tanhu.

"Ne yapacağım şimdi ben?"

"Hiç!" dedi Yülek Kam.

"Bu benim hatam!"

"Yazgı böyleymiş!"

"Yazgı... Yazgı benim Semerkant'a güçlü bir orduyla gitmemi istemedi mi?"

"Senin hala güçlü bir ordun var Tanhu! Kendine gel! Kalanları topla ve Semerkant'a ulaş! Olanları burada bırakacağız. Olanlar oldu, bitti! Unutacağız. Semerkant'a varınca da diyeceksin ki 'İşte benim ordum! Bahar gelince de diğerlerini sesleyeceksin!'"

Urul yaklaşü yanlarına.

"Buyruğun nedir Tanhu!"

"Kalanlarıhazırlayın. Gidiyoruz!"

Çok geçmeden yola çıktılar. Kar, soğuk alacağını almıştı, geride pek fazla bir şey bırakmadan. İki tümen ordudan üç bin yiğit kalmışü. Kalanların bir kısmı da soğuktan yaralı...

Ordu yola çıktığında, kalan birkaç kurlu ordubaştan biriydi Tayun. Sağ kalan atlardan birine binse de o, Doruk'u özlüyordu. Adını bilmediği altodaki at ise kendi sahibini. Yoldaşlarını arıyordu kalanların içinde. Sangı'yı gördü.

Sağsın Sangı onbaşı! "Sağsın Tayun Böri!" Güldüler. Yoldaşlarını arıyor herkes. Tayun da...

Odmuş yok!

Yamı yaşıyor!

İnel yok!

İlgir yaşıyor!

Bitrı yaşıyor!

Gürbüz yok!

Uma yaşıyor!

Sana soğuk da değmez miş Senge! "Soğuk herkese değer Ebrük!"

ÇİÇİ TANHU SEMERKANT'A ULAŞTI

Çiçi Tanhu geliyordu. Semerkant onu ve güçlü ordusunu nasıl karşılayacağını bilemez haldeydi. Kral sormuştu İlteper'e. "Kaç kişi gelecek Çiçi Tanhu'nun yanında." * "Bildiğim kadarı ile iki tümen... Diğerleri somadan gelecek!" İki tümene göre otağ yeri hazırlanmıştı. İki tümene göre yeme, içme hazırlanmıştı. Semerkant, yenilmez Çiçi Tanhu'nun soğuğa yenildiğini bilmiyordu. Erlerinin, budununun dağlarda kaldığını bilmiyordu.

"Beş bin deve, on bin koyun, bin sığır, beş bin at hazırladık Ci Tanhu'ya armağan!" dedikten soma "Şimdilik" diye ekleme yapıyordu Kral "Yeterli mi?" "Yeterli!"

Çok uzaktan seçti İlteper'in gözleri gelenleri. Azlığı ve tuhaflığı fark etti. Çoğunun da yaya olduğunu anladı. Seslendi adamlarına.

"Atlanın! Her biriniz on at alın yedeğinize. Bu işte bir tuhaflık var! Çabuk!"

Bir şeyler olduğunu sezmişti tecrübeli gözleri. O haldeyken gelemezdi Hun Ordusu Semerkant'a. Semerkant'lıların düşlerini yıkmak olurdu bu. Çiçi Tanhu efsanesini yere düşürmek olurdu.

Uçtular adeta Tanhu'ya doğru. Haklı olduğuna yandı İlteper. Pek çok yoldaşı acunda yoktu artık!

Anlaması mümkün olmadı felaketin büyüklüğünü. Akli ermedi.

Çiçi Han ve soğuktan kurtulanlar açıkta mola verdiler. İlteper Yüzbaşı'nın gelmesi, at getirmesi çok iyi olmuştu. Atlandı yiğitler. Atlanıp kendilerine geldiler. Hepsi seçme Fergana aüydü gelen atların.

Çiçi Tanhu, Ulu Atası Mete Tanhu'nun yolunda gitmek isterken, soğuğa yenilmişti, ama durmamalı gerekenleri hemen yerine getirmeliydi. Ordubaşlarının çoğu yoktu artık. Börileri soğuktan kırılmıştı. Bir Han her zaman kırk böri ile yürümeliydi. Yoksa uğursuzluk bırakmazdı yakasını. Kurları yeniden düzenlemeliydi.

İlk olarak, Kalan Kartal Savaşçılarından böri seçti kendine. Sayılarını kırka tamamladı. Er sayısı azdı, ama çoğalacaktı. O nedenle kur vermeli, geleceğe hazırlanmalıydı. Soma zaman bulamayabilirdi buna. En yakınında Konat Böri'yi tutuyordu. O eskilerden kalan tek böriydi. Böri Başı yaptı bu tecrübeli yiğidi. Yeni seçilen börileri buyruğuna verdi, eğitmesi için.

"Tayun"

"Buyruk Tanhu'nun"

"Tümenbaşı oldun!"

"İlteper"

Buyruk Tanhu'nun "Binbaşı oldun!" "Sangi"

Buyruk Tanhu'nun "Yüzbaşı oldun!" "İlgr"

Buyruk Tanhu'nun "Yüzbaşı oldun!" "Yamı"

Buyruk Tanhu'nun "Yüzbaşı oldun!"

Yoldaşlarının çoğunu yitirmişti Tayun. Odmuş, Alpar, Usuk, İnel, yoktu artık. Onların yeri göklerdi... Kalkanlar...

Bitri, Uma onbaşı kuru aldılar.

Ayrıca Dolgan, Binbaşı... Senge, Penge, Yüzbaşı oldu. Esrik Yanal, Ebrük onbaşı kaldılar.

İlteper'in birliğinde yer tutan Külçar'm oğlu Arçm da Onbaşı oldu.

Ordu düzenlendi yeniden. İki karındaş tümenbaşı olmuştu, ama bir tümen bile yoktu ortada. Bin beş yüzü biraz aşan erleri buyruğuna aldı her biri. Ona göre binbaşılardan emrine buyruğuna yüzlük, yüzbaşılardan buyruğuna da elli er verdi. Bu düzenle gireceklerdi Semerkand'a. Mümkün olduğunda giysilerini onardılar. Kılıçlarını partlattılar.

Yülek Kam çok üzgün olan Tanhu'yu teskin etmeye çalıştı. "Ordun çok senin Tanhu. Sesleyince gelirler! Semerkand'da tümenlerini yeniden kurarsın!"

Erlik ve savaş Hunların işiydi. Uçmağa varanları şimdilik unutmak da...

Gecikmemeliydi Tanhu.

Geriye adam gönderildi. Tümenbaşı Muyan çağrıldı. Daha aşagılara inmişti o. Bu sefer kesin buyruk vardı.

Tümeniyle birlikte gelsin! Sakın dağlardan gelmesin! Erlerinin bir kısmım Semerkant'a çağırıyordu Tanhu. Orada, dağlarda yaşananlar da Semerkant'a taşınmayacaktı. Çiçi Han ordusunu dağlarda yititiren bir Tanhu

olarak anılmamalıydı. Artık Semerkant'a girmeye hazır-
dılar.

İki tümen bekleyen Semerkant, birkaç bin eri gö-
rünce hayal kırıklığına uğradı.

"Bunlar mı kurtaracak bizi Wusunlardan?" sorusu yi-
nelendi halkın arasında. Halkın yapışım bilen birileri fı-
sıldayıverdi.

"Bunlar öncü... Asıl ordu arkadan gelecek! Hatta
Tanhu'nun Baş Hatunu, Hatunları, eşleri somadan ge-
lecek! Veliahtı ve diğer çocukları sonradan gelecek!"

Çiçi Tanhu, dağlarda aldığı yenilginin acısını, Se-
merkant'a girerken unutmaya çalıştı. Daha doğrusu Se-
merkand unutturdu ona. Kurulan ordugâhı, armağanları
görünce biraz olsun kendine geldi.

"Daha önce neden gelmedim? Neden çektim onca
derdi?" diye düşünmeden edemedi. Kral onca armağan
vermiş ve büyük bir şölen hazırlamıştı Çiçi Tanhu için.
Asıl armağanlardan birini orada takdim etti.

"Kızımı, Çiçi Tanhu'ya veriyorum!"

Bu olağandı. Her kral Hun Tanhusu'na akraba ol-
mak isterdi, ama bir başka armağan şaşırttı Hunları.

"Cariyelerle dolu bir harem!"

Cariye anlayışı yoktu Hunlarda. Harem anlayışı da...
İlk kez Semerkand Kralı'nın gönderdiği elçi ile duyul-
muştu.

Eş, evdeş anlayışı vardı Hunlar'da. Hanlar ve soylu-
lar birden fazla evdeş edinebilirlerdi. Sürüsü çok olan

Hunlar da... Kara budun genelde tek evdeş alırdı kendine. Cariye ve haremın ne olduğu anlatıldığında çok şaşırmmışlardı.

Neden diye sormadı. Yülek Kam'a danışmayı uygun buldu.

"Buradaysan, buranın törelerine uyacaksın. Sonra kendi töreni kurarsan, o andan sonra senin tören geçer!"

Çiçi Tanhu Semerkand Kralı'nın kızını hatun olarak aldı. Verdiği cariyeleri de haremi olarak kabul etti. O artık Semerkand'm hakanıydı.

Kışın gelmişlerdi Semerkand'a. Bahar geldiğinde üç tümeden kurulu güçlü bir ordusu vardı Tanhu'nun. Bir tümen Hun, iki tümen de Semerkand erlerinden oluşuyordu.

Semerkand erlerinden oluşan ordunun içine Kartal Savaşçıları yerleştirmişti. Hun erlerinden oluşan tümenin ordubası Tayun, Semerkand erlerinden birinin Tümenbaşı ise Urul'du. Semerkand Tümenlerinden birini de Semerkand Veziri Baytm yönetiyordu. Kendi Binbaşılarını, Yüzbaşılarını da dağıtmıştı tümenlere Çiçi Han. Bütün ordu hergün eğitime almıyor ve Hun savaş taktikleri belletiliyordu.

Kırgız İli'nde kalan obaları ile kendi uruğunu ve çocuklarını getirmişti Semerkant'a. Semerkant artık bir Hun kentiydi.

Baharla birlikte ordusunu yola çıkardı Çiçi Tanhu. Buraya davet edilişinin gereğini yerine getirecek, Semerkand Kralı'na verdiği sözü tutacaktı. Can düşmanı Wusunlara hak ettiği cezayı vermek ve bu illerde

Çiçi'nin kim olduğunu göstermek gerekiyordu.

Çin, acunun merkezinin Çin olduğuna inanırdı. Hunlar kılıçlarıyla, atlarıyla, töreleriyle gelip Çin'i vergiye bağlamadan önce güçlü başka bir budunun varlığını bile kabul etmezlerdi.

"Acunda bir Çin vardır bir de barbarlar. Çin barbarları yönetir!"

Sonradan Çin Duvarı fikrini ortaya atan soylular ana fikir olarak şunu benimsemişlerdi.

"Çin ile barbarların arasına bir set çekelim"

Bu duvar hem korunma amaçlı bir engeldi, hem de Çin'in sınırlarını belirleyen bir işaret.

"Buradan itibaren Çin başlıyor. Medeniyet başlıyor!" anlamında.

Ulu Mete Tanhu'nun büyüklüğünü kabul etmek zorunda kalmıştı Çin. Tarihçileri, sarayın günlük tutan yazıcıları ondan övgüyle söz etBir keresinde, huzurunda otururken yayılan ve arkasına yaslanan Semerkand Kralı'na çok sert davranmıştı. Oysa onun kızım hatun yanmıştı kendisine. Hatta uruğundan bir kızı da Semerkand kralına vermişti. Kan bağı kurulmuştu aralarında. Ama yine de sadece bir oturma hatası yüzünden otağından kovmuştu onu.

"Gurur! Gurur bir hakanın en büyük düşmanıdır saygıder efendim Çiçi Tanhu kazandığı zaferlerden soma büyük gurura kapıldı. Hata üzerine hata yapmaya başladı. Biliyorum ki hiç dostu yok çevresinde Yarın zor duruma düştüğünde yalnız kalacak!"

"Tuçi Han gibi..." diye bu sözü tamamladı Büyük Vezir "Tuçi Han da büyük bir hakandı. Hatta çok kalabalık ordusu vardı, ama en sonunda karındaşı bile gitmedi yardımına!"

"Evet efendimiz! İşte bu nedenle çok yakında daha büyük hatalar yapacağım bekliyorum Çiçi Tanhu'nun"

Gerçekten büyük hatalar yapıyordu Çiçi Tanhu. Çekindiği, sözünü dilediği Yülek Kam bile engel olamıyordu ona.

Semer kand son olaylarla çalkalanıyordu. Semer kand veziri Baytm, olanları Krala anlaürken zorlanıyordu. Çok üzgündü kral.

"Neden? Neden böyle yapmış Çiçi Han?"

"Her şey aniden gelişmiş efendimiz. Kimse bir şey anlamamış"

"Kızım! Zavallı kızım! Onu Çiçi'ye vermekte büyük hata ettim!"

Her zaman olduğu gibi avlanmayı, sürekle avlarını ihmal etmiyordu Hunlar. Savaşlardan ve akınlardan kalan zamanlarda erlerim eğitimli tutmak için geleneksel yöntemi burada da sürdürüyorlardı. Semer kant'm geniş ormanlarında yapılıyordu sürekle avları. Hatunu, Semer kan

Kralı'nın kızı da ısrarla kaılmak istemişti sürekle avına. Mahiyeti ile birlikte uzaktan da olsa izlemek istemişti. Baştan bunu reddeden Çiçi Han somadan yeni eşinin ısrarlarına dayanamayıp kabul etti.

Hun savaşçılarının adeta savaş havasında sürdürükleri av, kovalama ve bir araya toplama şeklinde sürerken Talaş Irmağı'nın kıyısındaydılar. Semerkant Kralı'nın kızı gördüklerine inanamamıştı. Her şeyin kuralınca yapılması, av kovalayan, süren ve oklayan erlerin ayrı ayrı yaptıkları hareketlere hayran olmuştu adeta. Bir ara coşmuş ve mahiyetiyle, yanında bulunan krallığın ileri gelenleri ve Semerkant savaşçıları ile avâ dâhil oluvermişti. Çiçi'ye danışmadan ve izin almadan! Bunu kendisine ve töreye bir hakaret olarak kabul etmişti Çiçi Han. Yüzyıllardır süren bir av geleneği ile adeta alay edilmişti. Çünkü aynı zamanda ilahi bir törendi sürekle avı. Birilerinin araya girip düzeni bozmasına izin verilemezdi. Gözleri kan çanağına dönmüş, tereddüt etmeden buyruğunu vermişti.

"Sürekle avımı bozanları yok edin!"

Han buyruğu tereddütsüz yerine getirilirdi. Ama bu kez sormuştu yakınındaki ordubaş.

"Ulu Tanhu, evdeşiniz Hatun..."

"Hepsini öldürün!"

Buyruk yerine getirilmiş, sürekle avına karışan ve düzeni bozanlar oklanmış ya da başları uçurulmuştu. Daha soma da Talaş ırmağına attırdı onları Çiçi Han.

Hun töresini bilemeyenin bunun nedenini anlaması mümkün değildi. Onlara göre bu bir avdı ve herkes katılabilirdi.

"Benim ülkemde, dost olarak çağırdığım Çiçi Han, kızımı, yakınlanmı yok yere katletti!"

Çiçi Han güçlüydü. Semerkand Kralı'nın karşı gelmesi mümkün değildi, ama araya soğukluk ve kan girmişti bir kez.

ÇİÇİ TANHU ROMALILAR'LA KARŞILAŞIYOR

Artık eski, güzelim düşlerini görmüyordu Çiçi Han. Ulu Atası Mete Tanhu gelmiyordu düşlerine. Onun yerine kan, ölüm dolu düşlerle, sıkıntılı kâbuslar görüyordu. Orhun'u görüyordu, ama ona bir türlü ka-vuşamıyordu. Hohanyeh'i görüyor, ama onu yok edemiyordu. Çin'i görüyor ama duvanı aşamıyordu.

"Batıda kaldım Yülek Kam! Burada yeni bir budun oluşturdum. Yeni bir devlet kurup..."

İşte o günlerde gönlüne düştü, büyük bir kale yaptırmak.

Güneye seferi sırasında karşısına küçük bir kent çıkmıştı. Kente hâkim olanların görüntüsü hiç oralılara benzemiyordu. Değişik konuşuyor, değişik giyiniyor ve değişik yaşıyorlardı. Hepsi savaşçı erlerdi. Ağır, kalın zırhları vardı. Yüksek, büyük kalkanlar kullanıyorlardı. Kargı ve kılıç asıl silahlarıydı. Bunun yanı sıra, baltalar, ağır güzler kullanıyorlardı. At üzerinde değil yaya olarak savaşıyorlardı. Zırh kullanmayan ya da çok hafif

zırhlarla savaşmaya alışık olan Hunlara çok ilginç geldi bu savaş giysileri. Hele at üzerinde savaşmamaları, yüksek kalkanlarının ardında yaptıkları savunma tarzları...

Karşı koymadılar Çiçi Tanhu'ya. Adını duymuşlardı. Büyük bir saygı ile karşıladılar.

Kente girişinde yapılan karşılama töreni ve gösteri çok hoşuna gitti Çiçi Han'ın. Kılıçlarını, kalkanlarına vurarak çıkardıkları ses, zıplayarak yaptıkları savaş hareketleri ve naraları. Başlarındakini huzuruna aldırды Çiçi Han.

"Kimsiniz siz? Buraya nerden geldiniz? Buralılara hiç benzemiyor sunuz?"

Bir dilmaç aracılığıyla kendini tanıttı ordubaşı.

"Bizler Roma Savaşçıları'yız. Bu bölgeye geldiğimizde başımızdaki kral ölünce, geri dönmedik. Kaldık. Kendimize bir kent bulduk. Yerli halkla kaynaştık! Çoğaldık ama özümüzü, savaşçılığımızı unutmadık!"

Avrupa'dan gelip burada kalmıştı bu savaşçılar. Çoğu yaşlanmıştı ve sayıları da çok azdı. Çocukları ise onların savaş tekniğini öğrenmeye çalışıyordu. Savaşçı yapısı ile onların şenlikli hareketlerini çok beğendi Çiçi Han. Sayıları üç yüzü bulan bu savaşçıları yanına almak istedi. Zamanla her budundan er olacaktı ordusunda. Romalı yaşlı savaşçılar da bir renk oluşturacakları ordusu içinde. Hâkim olduğu her budunun temsil edilmesi ile emperyal bir ordu haline gelen ordu, bütün acunu yönetmeye talip olduğunu gösterecekti düşmanlarına.

"Bana tabii olun!" dedi Çiçi Tanhu.

Savaşçılarıyla görüştüktan sonra Tanhu'nun bu önerisini kabul etti Romalı erlerin ordubaşı. Bir de sorusu oldu.

"Kaleniz nerde Yüce Başbuğ! Bizler kale savunmasını iyi biliriz!"

"Kale!"

İlk kez kale kurma fikri orada girdi aklına Çiçi Han'ın. Surlarla çevrili bir kale, yerleşmek ve kentleşmek demektir. Oralarda kalıcı olduğunun göstergesi olacaktı yağılara karşı.

Hunlar yağılarına göre sayısal olarak azdılar. Hele Çin karşısında! Bozkırda var olmalarını göçebeliklerine borçluydular. Budunun, küçük obalar halinde yaşaması. Baskınlara ve çevirmelere karşı kalkıp göçebilmesi onları bugünlere getirmişti. Kalede yaşamak, kale savunması yapmak şeklinde bir anlayışları, gelenekleri ve eğitimleri yoktu. Büyük duvarın arkasındaki Çin; varlığını öyle sürdürebilirdi. Hun ise dağlarda, ovalarda at üzerinde kovalar, vurur, geri çekilir, saklanır, saldırır, savaşır.

Şimdi karşısında duran bu gösterişli, yaya savaşçı kaleden söz ediyordu.

"Bir kalem yok henüz, ama olacak!" dedi Çiçi Han. Çevresindeki ordubaşları şaşkınlıkla baktılar Han'a. Bunu anlamaları, kavramaları mümkün değildi. Kendilerini atsız, yüksek duvarların içinde, surların üzerinde

düşünemiyorlardı bile. Ama Çiçi Tanhu çoktan kararını vermişti.

O, budununa yeni bir çığır açmak üzereydi.

Zaman geçiyordu. Doğuyu, Orhun'u unutmuş gibiydi Çiçi Han. Gözü daha da batıdaydı. Hemen her fırsatta batıdan söz ediyordu yanındakilere. Güneşin battığı yer bir tutku olmuştu. Çin'in, öldürülen elçiler konusunu, unuttuğunu ve peşini bıraktığını düşünüyordu.

Yanıldığını anladığında çok geç olacaktı.

Semerkant'ı sahiplenmiş, benimsemişti Çiçi Han. Hatta eski, Mete Tanhu'dan beri kullanılan Hun bayrağını kullanmıyor, Semerkand Krallığının beş renkli bayrağını taşıtıyordu savaşçılara. Otağının önünde, tuğlaların arasında yine bu bayrak dalgalanıyordu.

Çevrede ona kafa tutacak ve karşı gelecek hiçbir hükümdar kalmamıştı. Budunları tabi kılmak için ordu çıkarması bile gerekmiyordu Atlan ile ünlü Fergana hükümdarına elçi göndermiş ve vergi ödemesini istemişti. İsteğini hemen yerine getirilmiş ve ona tabi olduğunu bildirmişti Kral. İran'da hüküm süren Part devleti'ne bir elçi göndermiş, elçi saygı görüp onurlandırılmıştı.

Bütün olanlara rağmen, Çin Elçilerinin bölgeye ziyaretleri sürüyordu. Batıda olan biteni öğrenmek ve Çin'in planları hakkında bilgi almak için Semerkant'a üç elçi gönderdi Çin İmparatoru. Aynı zamanda, kaybolan Elçi Ku Chi ile ilgili araştırmaları da sürdürecekti bu elçiler. Çin Elçileri, Çiçi Tanhu ile görüşmek istediler.

Çiçi Tanhu'nun kendilerini kabul etmeyeceğini düşünseler de Semerkat'da uzun süre kalmayı seçtiler. Böylece, olam biteni izleme şansları oluyordu. Asıl amaçları olan çarşı için bulunmaz bir fırsattı.

O gün, cam sıkılıyordu Çiçi Tanhu'nun. Yanından ayırmadığı, en eski ve sadık ordubası, Tümenbaşı Urul ile konuşurken birden aklına geldi. "Çin Elçileri hala Semerkant'ta mı?"

"Evet! Ortalıkta dolanıp duruyorlar Han'ım. Sizin görüşmeyeceğinizi bile bile bekliyorlar. Semerkant Kralı'nın sarayına gitmişler birkaç kez. Onunla görüşmüşler."

"Hemen otağıma çağır onları Urul!"

Canım sıkılıyor! Onlarla zaman geçireyim biraz! "Ama Ulu Tanhu, bunun yanlış bir yansıması olursa!" Uzun zamandır aygucu tutmuyordu yanında Çiçi Han. Kimseye de danışmıyordu. Yalnızca kendi aklına güveniyor, başına buyruk hareket ediyordu. Zaman zaman, ya kendi isteği ile ya da ondan gelen talep üzerine Yülek Kam'la görüşüyordu. Urul, yaşadıklarından edindiği tecrübe ile uyarmaya çalışmıştı Çiçi Han'ı. O ise aklına koymuştu bir kez.

"O kadar uzun yoldan gelmişler Urul. Amaçları bilgi almaksa, bu bilgiyi bizzat ben vereceğim onlara. Bakalım ne yapacaklar? Vanp ne söyleyecekler İmparatorlana?"

Çin Elçileri, konakladıkları yere yaklaşan savaşçı birliğini görünce korktular. Yapükleri, Çiçi Tanhu'nun canını sıkmış olsa gerekti. Can derdine düşen elçiler, kendilerince tutukları notları ve belgeleri saklama çabasına girdiler. Ama zamanları çok azdı.

Az sonra yanlarına gelen binbaşının verdiği haber ise şok etti onları.

"Çiçi Tanhu sizinle görüşecek. Hemen otağına gelmenizi buyuruyor!"

Üç elçinin söz etmeye dermanları bile kalmamıştı. Yapabildiklerince çabuk hazırlanıp savaşçıların arasında otağa yollandılar.

Otağın kapısında Kapıcıbaşı bütün kuralları uygulamak üzere bekliyordu onları.

"Elçilik belgeleriniz!"

Hemen uzatı elçibaşı.

"Bitik!"

Bu sefer bitik yazmamıştı imparator. Çünkü o da Çiçi Han'ın, elçilerini kabul etmeyeceğini düşünüyordu.

"İmparatorumuz bizi sözlü görüşme için, birer barış elçisi olarak gönderdi efendim! Bitik yok!"

Kapıcıbaşı içeriye girdi. Çıktığında "Buyurun!" diyerek davet etti elçileri. Doğrudan doğruya Çiçi Tanhu tarafından karşılanacaklarını sanmadıkları için, onu bütün heybeti ile karşılarında görünce donup kaldı elçiler. Çok büyük, yüksek, altın bir tahtın üzerinde oturuyordu Çiçi Han. Çevresinde, gösterişli, aynı renk giysileri içinde

böriler sıralanmıştı. Tümenbaşlan, Hun soylulan tahtın iki yanında yerini almıştı. Otağ, daha önce Hun otağlannda görülmedik kadar zengin ve ihtişamlıydı.

Hazırlıksız yakalanan elçiler ne yapacaklarını bilemez halde selamladılar Çiçi'yi.

"Yüce Çin İmparatoru Yü-an'ın sonsuz selamlarını ve..."

"Ben de İmparatoru selamlıyorum!" diyerek alaycı bir sesle susturdu onları Çiçi Han. Bu beklenmedik tepki iyice bocalattı elçileri.

"Anlamadığım konu, İmparatorunuzun bana ve Hun Budununa olan tutkusudur. Bu tutku, ben Çin'den ne kadar uzak olursam olayım artmakta ki siz buradasınız!"

"Efendim biz..."

"Siz elçilik kisvesi altında çarışıklık yapıyorsunuz. Çünkü Çin, benden korkuyor!"

Bütün kuralları bir kenara bırakmış, elçileri zor duruma sokmak için elinden geleni yapıyordu Çiçi Han. Bunu yaparken neşeleniyor, gülüyordu. Bir süre daha alaycı konuştu elçilerle soma...

"Siz şimdi imparatorunuza deyin ki..."

"Bir bitik yazmak istemlisiniz Ulu Tanhu?"

Bu sefer baş elçi sözünü kesmişti Çiçi'nin. Çiçi Han kızgınlıkla baktı ona.

"Yok!" dedi "Burada yazıcı yok! Eğer istiyorsan sen yaz! Merak etme ben mühürümü basarım. Gidince imparatoruna okursun. O da mutlu ölürsen de..."

Bu alaycı sözü ciddiye aldı Elçi.

"Hemen efendimiz! Eğer kâğıt ve divit verilirse..."

Kahkahalarla güldü Çiçi Han. Birkaç kahkaha sesi katıldı ona. Kendilerine güvenmeleri ile ünlü Çin Elçilerinin bu hale düşmesine gülüyorlardı.

"Ne istiyorsa verin!" diye buyurdu Çiçi Han "Verin de götürecekleri bitiği yine kendisi yazan bu elçiye yardımcı olalım!"

Kapıcılardan biri koşturdu.

İstekleri gelmiş, elçi yere çökmüş, Çiçi Han'ın ağzından çıkacak sözleri yazmaya hazır bekliyordu.

"Yaz! İmparator Yü-an'a..."

Orhun'u Hohanyeh'e bırakıp batıya geldim. Burada dirlik, düzenlik kurdum. Bütün budunlara baş eğdirdim. Batıda olunca, daha da baüya, daha da baüya gitmek istiyor insan. Orada bir Çin'i bilirdik. Burada bin Çin var!

Yine de çok zor ve sıkıntılı bir durumdayım. Bu sıkıntıdan beni ancak sen kurtarırısın. Gelebiliyorsan gel ve beni kurtar. Beni koru! İstersen oğlumu yine Çin Sarayı'na göndereyim! Hohanyeh'in oğluyla birlikte Çinliye benzet! Duydum ki hala kayıp elçilerini any örmüşsün! Merak ediyorum! Bu elçilerin Semerkant'ta işi ne? Onları burada aradığına göre, sakın elçilerin senden kaçıp, bana sümmak için buralara gelmiş olmasınlar!"

Bu alaycı bitiği yazarken titriyordu elçi. Bitik yazmaya razı olduğu için pişman olmuştu. Çiçi Han kendi elleri ile kendi yazısı ile alay etmişti imparatoruyla.

"Bitti!" dedi Çiçi Han "Getir Mührümü basayım! Hem en yola çık ve bunu imparatoruna ver! Bak nasıl seviyecek imparatorun! Seni de ödüllendirecek!"

Bu kadar kendine güven fazla mıydı? Belki öyle, belki de değil! Olanların sonucuydu bu. Çiçi Tanhu yıllarca süren suskunluğunun acısını çıkanyordu. Doğudan batıya büyük bir bölgenin tek hâkimiydi ve Çin'in ona ulaşamayacağını düşünüyordu.

ÇİÇİ TANHU KENDİSİNE KALE YAPTIRIYOR

Çiçi'nin alaycı bitiği elindeydi İmparator Yü-an'm. Defalarca okumuştı. Karşısında duran Büyük Vezir Hou-Ying'e bakıyor, soma yeniden bitiğe dönüyordu. Hiçbir şey söylemeden yapıyordu bunu. Derin nefes alıp tam bir şeyler söylemek üzereyken yeniden susup bitiğe bakıyordu.

Yeni dönmüştü elçi. Onun peşine yeni haberler de almışlardı. Ama bu bitik!

Nihayet kendinde konuşma gücünü buldu İmparator Yü-an.

"Bu hale düştük işte Saygıdeğer Hou-Ying. Sonunda Çiçi Han beni bu duruma düşürdü. Böylesi bir bitik alan ilk Çin İmparatoruyum. Tarihe geçeceğim bununla. Bir barbar, bir Hun barban benimle alay ediyor!"

İÇİ Man

Sesi titreyerek karşılık verdi Büyük Vezir Hou-Ying.

"Yüce İmparatorum ne derse haklıdır! Ne yazık ki bir barbarın ne yapacağı belli olmuyor efendimiz. Biraz güçlenince, çevresindeki birkaç krallığı ele geçirince kendini bir şey sanıyor!"

"Bu bir şey sanma değil Hou-Ying, bu resmen kendisini benim üzerimde görmek. Beni küçümsemek! Bu kadarla kalsa iyi, artık batıya giden Çin kervanlarından beş misli fazla vergi alıyormuş Çiçi Han. Hatta mallarına el koyuyormuş! Ticaretimiz baltalanıyor. Çin'de çok şeyin fiyatı arttı! Çin'i, Çin yapan en önemli özellik ticarettir Saygı değer Büyük Vezir. Çiçi Han bunu bildiği için ticaretimizi zora sokuyor! Ya biz ne yapıyoruz Sayın Hou-Ying? Ya biz ne yapıyoruz? Uzakta diye ulaşamayacak mıyız bu adama? Dersini veremeyecek miyiz?"

"Efendimiz! Hiç üzölmeyiniz! Böylesi gözü kara ve aldırılmaz hükümdarlar mutlaka bir hata yaparlar. Bu hata en büyük ve son hataları olur!"

"Ne hatası Sayın Büyük Vezir? Çiçi savaşmayı iyi biliyor! Ne hatası yapacak ki?"

Çekik gözlerinde bir parıltı dolaştı Hou-Ying'in.

"Efendimiz, aldığımız haberlere göre büyük bir hata yapmak üzere Çiçi Han! Biz de onu bekliyoruz dersini vermek için!"

Bir umuda tutunmak istiyordu Çin İmparatoru.

"Ne yapacakmış?"

"Bir kale yaptırmıymış kendisine efendimiz!"

"Öyle mi? Hunlar ve kale..."

"Hele bir kaleyi yapsın efendimiz! Hele bir içine girip yerleşsin... Ondan sonra bütün hesabımızı göreceğiz kendisiyle. Bu arada bana gelen, önemli bir bitiği okumak istiyorum Yüce İmparatorum'a izin verirlerse. Bu bitiği gönderen batıdaki ordumuzun generallerinden Ch'eng T'ang. Kendisi, emrinde bulunan on bin kadar savaşçı ile Çiçi Han'a yakın, kısa sürede ulaşabileceği bir yerde Wen-su bölgesinde gizlenmiş durumda. Sürekli gezerek ve aynı yerde fazla kalmayarak varlığından haberdar etmiyor kimseyi. Çiçi'nin size gönderdiği bitiği getiren elçilerimize vermiş bu bitiği. Çok önemli bilgiler var içinde. İzin verirsiniz.. •

"Oku!"

"General size duyduğu derin saygıyı anlatan cümlelerle başladığı bitiğinde şöyle diyor efendimiz: Çiçi Tanhu, bölgeye tamamen hâkim olmak üzeredir. Kazandığı zaferlerle gücü ve ünü çok uzaklara kadar yayılmıştır. Kang-Chü Krallığı artık onundur. Kral onun buyruğundadır. Ne isterse, ne dilerse yapmaktadır. Çiçi Han, Kang-Chü krallığının doğusunu tamamen boşaltmıştır. Wusunlar bu bölgeye girmeye cesaret edememektedirler. Çevredeki pek çok kralı vergiye bağlamıştır Çiçi Han. Gittikçe zenginleşmektedir. Kuzeyde İli bölgesine hâkimdir. Ama bu kadarla kalmayacağı kesindir. Ben, Çiçi'nin Part Devletini almak için çok yakında harekete geçeceğini sanıyorum. Burayı da aldıktan soma

hedefi, doğusunda yer alan, bize bağlı kent devletleri olacaktır. İşte o noktadan soma Çiçi Tanhu'yu durdurmak mümkün olmayacaktır! Üstelik gittiği her yerde, bize bağlı her buduna Çin'i kötülüyor. Hepsine bağımsız olma ve Çin'e karşı koyma fikrini aşıyor. Budunları Çin'e karşı zehirliyor. Hun kökenli fazla bir savaşçısı olmadan yapıyor bütün bunları. Erlerinin çoğunu buyruğuna aldığı budunlardan topluyor. Ama her zaman yanında tutmuyor. Hunlardan oluşan asıl ordusunu ise hâkim olduğu diğer bölgelere dağıtmış durumda. İpek yolunun kontrolünde ve gezici sınır garnizonlarında bulunduruyor."

Okumaya ara veren Büyük Vezir İmparator'a baktı.

"Demek durum bu kadar tehlikeli!"

"Tehlikeli, ama umutsuz değil efendimiz. Önemli bir şey daha yazmış general. O da Çiçi'nin sert tutumu ve kan dökücülüğü yüzünden yörede pek sevilmemeye başladığını, yazıyor ve General bizden yetki istiyor Efendimiz. Diyor ki: Üzerine ne kadar güçlü ordu ile gidersek gidelim, meydan savaşlarında toplayacağı kuvvetlerle bizi yenebileceği, yenemezse bile çekilip daha batıya gideceği kesin olduğu için, burada bekliyorum. Uygun zamanı bulduğumda saldırmak ve Çiçi Tanhu'yu yok etmek için Yüce İmparatorum'un iznini istiyorum. Çiçi'yi yalnız ve az yakalayabiliriz. Çevredeki budunların ona er vermesini, daha doğrusu Çiçi'nin ordu toplamasını engellersek, uzaktaki Hun ordusu yardımına gelene

kadar işini bitirebiliriz. Ama diliyorum ki bu izni verdiğinizizi, kimse bilmesin. Bu bilgi değişik yollardan Çiçi'ye ulaşmasın v Çiçi önlem almasın!"

Hiç düşünmedi imparator. Bu akıllı ve fedakâr general, belki d Çiçi Han'dan kurtulmaları için son umuttu.

"En güvendiğin vezirimizi gizlice gönder ve bu izni ver generale' Bu arada Çiçi'nin bana gönderdiği bitikten de söz et. Çiçi Han'ın Çin imparatoru ile nasıl alay ettiğini bilsin!"

Yeni bir çığır açmayı aklına koymuştu Çiçi Tanhu. Bunu açıkladı çevresine.

"Büyük, yüksek surlu bir kale yaptıracağım. Acuna örnek olacak! Acun durdukça benim adımla anılacak bir kale..."

Çevresinde danışacak ve ona sözünü geçirecek kimse kalmasa da tecrübeli ordubaşlar bu işin yanlış olduğunu dilleri döndüğünce anlatmaya çalışılar Çiçi Han'a. Özellikle Tümenbaşı Urul...

"Sen!" dedi Urul'a Çiçi Tanhu "Bana her konuda doğruları söyleyen bir dilsin. Seni Ayguçi olarak auyorum kendime!"

Zaman zaman beklenmedik sözler eden Çiçi Tanhu'nun kendisiyle alay ettiğini sandı Urul. Ama baktı ki söylediğinde ciddidir, itiraz etmeye çalıştı.

"Aman Ulu Tanhu! Bunu nasıl yaparsınız? Şimdiye kadar bütün Hun Tanhuları, bütün atalarınız ayguçi seçiminde çok dikkatli davrandılar. Herkesin bir görevi,

yeri ve değeri vardır. Herkes bir iş üzerine-yetkindir. Gök Tamı kimine savaşçılık görevi vermiştir, kimine ilim. Ben danışmanlıktan anlamam. Benim işim savaş!"

"İyi ya işte!" dedi Çiçi Han gülerek "Ben de danışacak birini istemiyorum ki! Ama bu işi mutlaka da biri yapacaksa, sen yap! Nasılsa beni ikna edemezsin! "

Urul ne yaptıysa derdini anlatamadı. Çiçi Han sözünden dönmedi.

Duyanlar, en az Urul kadar karşı çıktılar buna, ama artık Urul Ayguçi olmuştu. Kale yapma fikrini iyice kafasına yerleştiren Çiçi Han, Urul'un söylediği her sözü rahatlıkla çürütüyor, kalesi için yer aramayı sürdürüyordu.

Konunun kendisini aştığını anlayan Urul, Yülek Kam'a gitti. Kale konusu onun da kulağına gitmişti. Tanhu'nun gelip danışacağı günü bekliyordu. Oysa Tanhu gelmiyordu. Çoktan kararım vermişti.

"Siz, ona gitseniz Ulu Kam! Çiçi Han'ı ancak siz döndürebilirsiniz sözünden!"

"Dönmez!" dedi Kam "Çiçi Tanhu asla sözünden dönmez. Doğuda Çin duvarlarını gördükten soma, batıdaki surlarla çevrili kentleri gördükten sonra dönmez!"

"Yine de bir kez..."

Yülek Kam'm onu ziyaret etmek üzere otağa geldiği söylendiğinde neler söyleyeceğini biliyordu Çiçi Han. Hazırlıklıydı.

Yülek Kam'ı kapıda karşıladığında çok neşeliydi. Kararını vermişti ve bundan kimse döndüremezdi onu.

"Gün kutlar getirsin Ulu Tanhu!"

"Kut seninle olsun Yülek Kam! Uğurlar getirdin!"

"Biliyorum çok meşgulsün Ulu Tanhu! Ama sana diyeceklerim var... Eğer yalmz olursak..."

Hemen işaret etti Çiçi Han. Otağ boşaldı. Konuk yerinde yükseğe oturttu Kam'ı.

Bütün kamlar gibi sözü dolandırmazdı Yülek Kam.

"Duyduğuma göre kale yaptırmaya karar vermişsin Han. Gelip söylersin, danışırsın diye bekledim bugüne dek! Gelmedin. Nedir bu kale yapma tutkusu Çiçi Tanhu? Nereden sardı seni?"

Gözleri daldı Çiçi'nin. Düşmanlarına karşı acımasız bir Tanhu'ydu, ama onun da işte böylesine duygulu anları oluyordu...

"Düş!" dedi "Bir düş!"

"Düş mü? Düşlerde yaşanmaz Tanhu. Düşlerle hanlık olmaz! Düşlerle devlet olunmaz!"

"Olur!" dedi Çiçi Han. İlk kez itiraz ediyordu Yülek Kam'm söylediği bir söze "Ulu Atam Mete Tanhu'nun yaptıkları neydi? Düş! Düşünün gerçekleşmesi için çabaladı ve başardı. Ondan önce kim birleştirebil-mişti Türk Budunlarım? Kim, yirmi altı budunu tek bayrak altında toplayabilmişti? Bu, Ulu Atamın düşüydü! Her şey düşle başlar Yülek Kam!"

"O Mete'ydi" dedi kızarak Kam! O Mete'ydi. Tanrı ona düşünüyü gerçekleştirme şansım verdi!"

"Ben de Çiçi'yim! Tamı bana da versin bu şans!"

Sesini yükseltmişti Çiçi Han. Onu belki de en iyi anlayan, tek anlayan kişi olarak ruh halini sorgulayıp yeniden, daha yumuşak bir sesle konuştu Yülek Kam.

"Doğru! Sen Çiçi'sin! Hansın! Tanhusun! Sen de başaramayacakları basardın. Düşünsene bir, nereden başladığını! Tanrı'nım seni nereden nereye getirdiğine bir baksana! Kaç kişi vardı yanında? Ne durumdaydın? Ya şimdi!"

Derin bir nefes aldı. Gözlerinin içine baktı Çiçi'nin.

"Yazgıya razı olmak gerek! Bir yerde durmayı bilmek gerek Han! Madem Ulu Mete'yi andın ben de sana bir şeyi hatırlatayım! O kadar güçlüydü ama Çin'i almaya soyundu mu? Çin'i yönetmeye soyundu mu? Haddi bilmek gerek! Danışmak, konuşmak ve gerçeği görmek gerek! Hem nedir bu sendeki kale arzusu? Nereden çıktı? Nerden girdi aklına ki başka bir söz etmez oldun?"

"Kale! Kale gibi kalmak demek Kam! Bak bana! Dün neredeydim bugün neredeyim? Bir uçtan bir uca, peşime taktığım budunumu sü rüklüyorum. Göçerin başına gelir her türlü iş. Kıtlıkta ölmek de, dağlarda donup kalmak da göçerin başına gelir. Kurda kuşa yem olmak da... Hatırla, göç yolunda neler çektiğimizi! Göçmek Hunün yazgısı... Ama Çin... Hep orada, hep Çin..."

Kaim, yüksek, taş duvarların ardına çekilmiş, yerleşmiş! Yerinden bile kıpırdamaz. Söküp atmak mümkün değil! Yapışmış adeta toprağa. Oradan bizi, bütün acunu yönetmeye çalışıyor. Yerinde kalmış başka budunlar da öyle! Kale çok önemli Kam! Kale kalmak demek, kalıcı olmak demek! Yaşım geçiyor Kam! Yoruluyorum. Yorgunum! Çok yorgunum! Uçmağa varmadan önce, oğluma görkemli bir miras bırakmak, budunuma kalıcı olmayı öğretmek istiyorum! İstiyorum ki artık göçmesinler! Mezarım gizli olmasın benim Kam! Mezarımı bırakıp gitmesin budun! Orada bir başıma yatmayayım! Unutulmayayım!"

Unutulmak mı? Sen unutulur musun hiç Çiçi Han? Bu sözü o kadar içten söylemişti ki... Yülek Kam'ın sesi yükselmışti farkında olmadan. Kendine gelmek için sustu bir süre. Soma sürdürdü sözünü.

"Hun, bu hali ile kalıcı olamaz Tanhu! Kalede yaşayamaz! Kaleyi savunamaz! O ayrı bir iş, ayrı bir hüner ister. Tuzak olur kale Hun'a. Kendi eliyle tuzağım yapmış olursun. Kendi ayağıyla tuzağına düşmüş olursun. Hun kalamaz kalede! Onun yapacağı kendisinden büyük ordularla karşılaşınca, onları yenemeyeceğini anlayınca sonsuz bozkırlarda kaybolmak ve güç toplayıp yeniden geri dönmektir. En uygun zamanda yeniden, olmazsa yeniden, yine olmazsa yeniden hücum etmektir! Hun kalede kalamaz Tanhu!"

Beklemediği bir karşılık geldi Çiçi'den.

"Kalacak Kam! Hun kalede kalmayı öğrenecek! Kalede kalmayı öğrenen yurdunda kalmayı öğreniyor. Yurdunda kalmayı öğrenen, acunda kalmayı öğreniyor. Benim budunum hak ediyor bunu Kam! Kalacak! Büyük kentler kuracak! Atalarının mezarlarına sahip çıkacak! Yurt bildiği yeri terk etmeyecek! Yeni yurtlar aramayacak!"

Kararlılığım gözlerinden okuyordu Çiçi Han'ın. Yapacak bir şeyi, söyleyecek sözü kalmamıştı Yülek Kam'ın. Ayağa kalktı.

"Sen kararım çoktan vermişsin Tanhu. Anlaşıldı! Yapacaksın bu kaleyi!"

Yapacağım Ulu Kam. Mutlaka yapacağım! "Ne diyeyim o zaman? Tann sonunu iyi etsin! Beni sana gönderen demişti ki 'Var git tanık ol!' Belki de kaleyi yapmana tanık olmamı istedi. O kalede hiç kalmayacağım ben, ama yakında olacağım. Tanık olacağım!"

"Var ol Kam!" dedi Tanhu.

Yülek Kam, Çiçi Han'ı öylece koyup yürüyüp çıktı otağdan.

Hun budunu göçerdi. Sürüleri vardı. Yaşayacakları yeri sürülerinin ihtiyaçlarına göre belirlerdi. Geniş otlaklar, ovalar gerekliydi ona. Bir de ırmak ve avlanmak için orman... Çiçi Tanhu, Hunları yerleşik yapma amacının ilk durağı olarak görüyordu kale yapımını.

"Çok büyük bir kale düşünmüyorum şimdilik Urul. Küçük bir kale Ama çok korunaklı, yüksek surlu,

çevresin de geçilmesi zor çitler dolu hendekler... Kale'de yaşayacağım, yammda yeterli sayıda kuvvet tutarak. Urugumu, haremimi oraya taşıyacağım!"

Gözleri ıslı ıslı Çiçi'nin. Bir düşün gerçekleşmesindeki ilk adını atıyordu. Hemen her gün yer arıyordu kalesine.

"Talas'ı görmeliyim kalemnden bakınca! Bir yanını ırmağa yakın tutarsam, bir yamını da dağa yaslarsam..."

Sadece iki yamını gözlemek ve korumak yetecekti böylece.

Sonunda buldu aradığı yeri. Semerkand'a bağlı Taşkent ve Çimkent arasında bir yerde, Yukarı Talaş Vadisi'nde, Talas'm kıvrılan kolu üzerinde bir yerdi. Ardında geçit vermesi ve aşılması zor bir dağ vardı. Ortasında da bir tepe...

"Bu tepe kalenin içinde kalacak!" dedi beğendiği kale yerini gezerken "Bu kalenin üzerine çok yüksek bir kule yaptıracağım. Böylece çok uzaktan yaklaşanları bile rahatlıkla göreceğiz!"

Su kaynağı vardı o tepenin üzerinde. Böylece kuşatmaya uğrarsa bile susuzluk sorunu olmayacaktı.

Adını da o sırada seslendirdi kuracağı kalenin.

"Tanhu Kent"

Hemen haber saldı Semerkand Kralı'na...

"Yaptıracağım kale için elindeki en iyi ustaları ve işçileri göndere-sin!"

Beş yüz kişi... Surlarla çevrili Tanhu Kenti kurmak için tam beş yüz kişi çalışmaya başladı. Dur durak bilmeden, eksilenin yerine yenisi getirilerek çalıştı bu beş yüz kişi. Sık sık kontrole geldi Çiçi Tanhu. Uyarılarda bulundu. Gerekli düzeltmeleri yaptırdı.

Ovadın başlayıp, dağa doğru uzanıyordu Tanhu Kentin surları. Orta yere yakın bir kısımdan başlayıp dağla arasında bir boğum kalacak şekilde yükselen tepenin içinde bırakılmıştı. Bu tepenin en yüksek yerine büyük bir gözleme kulesi yapılmıştı. Bu kule sayesinde olduğundan çok daha heybetli ve yüksek görünüyordu Tanhu Kent.

İki kat surla çevrilmişti Tanhu Kent. Dışta, ağaç kullanılmış, boydan boya yüksek, uçları sivri ağaçlardan oluşan çitle çevrilmişti dış surlar. Her iki yüz adımda bir kule yükseliyordu. Asıl iç kale bu ağaç kalenin elli adım gerisindeydi. Böylece önce dış kalede başlayacaktı savunma.

İç kalenin duvarları sıkıştırılmış kilden yapılmıştı. Küçük kil bloklar birbirine tutturularak yükseltilmiş ve genişletilmişti. Duvarların genişliği yirmi adımdan fazlaydı. Üzerinde rahatlıkla on kişi yanyan yürüyebilir, atla gezilebilirdi. Atla yaşamaya alışmış bir budunun savaşçıları, kale üzerinde yaya yürümek zorunda kalmayacaklardı. Bu duvarlara da belirli aralıklarla, yine yüksek, gözenekli savaş kuleleri yapılmıştı.

Asıl önemli olan ise içteki tepenin durumuydu. Bu tepenin dağa yakın, yüksek yerinde Çiçi Tanhu kendisi ve uruğu için büyük bir saray yaptırmıştı. Duvarlarının bir kısmı ağaç, bir kısmı da yine kildi bu sarayın.

Daha alt kısımlarda savaşçıların ve kalede oturacak budunun kalacağı evler ve çadır yerleri bulunuyordu.

Çiçi Tanhu yaptırdığı kaleye çok güveniyordu. Ona göre savunma için gerekli bütün önlemleri almıştı. İstemedikten sonra, o izin vermedikten sonra kimse giremezdi içeriye. Belki daha önce kale savunması yapmasının verdiği bir güvendi bu.

Tam iki bahar geçti kalenin yapımının başlamasından itibaren. Kale üçüncü bahara ancak hazır hale geldi.

Daha bitmeden kalenin ünü yayılmıştı. Dost da, düşman da bitmesini merakla bekliyordu.

Kalenin yapımının bittiği gün, Çiçi Han için gurur günüydü. Acunda yükselen ilk Hun kalesiydi, Tanhu Kent.

Bu kale Hun Kalesi'ydi. Orada yalnızca Hun savaşçıları kalacaktı. Bir de daha ilk karşılaşmalarında ona "Kale" soran ve kale savunmasını bilen üç yüz kadar Roma Savaşçısı. Başkasını istemiyordu kalesinde Tanhu. Gerek yoktu onlara... Bu kale çok az adamla savunulabilirdi.

... ve bir bahar günü kalesine erleri ve uruğuyla birlikte gururla girdi Tanhu. Uruğunu, haremini, sarayına yerleştirdi. Savaşçıların evlerine...

Börileri yine en yakınmdaydı.

Hun erleri görkemli kaleyi Çiçi Han'ı sevdikleri için sevmişlerdi. Ama çok yadırgamışlardı. Ne yapacaklarım, nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Romalı Savaşçılar, onlara kale savunmasını öğretmeye çalışıyordu. Atlarından inmeden, surların üzerinde durmadan dolaşıyorlardı. Romalılar onların bu at tutkusuna şaşırıyor, bir türlü attan indirip, kulelerde beklemeyi kabul ettiremiyorlardı. Sık sık şikâyet gidiyordu, Çiçi Han'a.

"İşte şimdi sana gerçekten ok değmez Yüzbaşım!" diyerek takılıyordu Ebrük.

"Burada kimseye ok değmez" dedi Yanal.

"Her şey iyi de bu kale sana pek yaramayacak!" diyerek pek yapmadığı şekilde şakaya katıldı Senge.

"Neden?" diye merakla sordu Yanal.

"Neden olacak? Bir gün esrik çıkacaksın surlara. Başın dönecek ve düşeceksin!"

"Yo!" dedi Yanal "Hiç merak etme Okdeğmez Yüzbaşım. Ben bu surlara aüm olmadan çıkmam. Aüm da esrik olmadığına göre"

Kahkahalarla gülmeye başladılar. Ama neşelerinden değil, sıkıntılarından.

"Bu kale işi kimsenin aklına yatmadı" dedi Ebrük "Birden bire bas tırırlarsa, ne yana çekileceğiz? Ne yana at süreceğiz? Nasıl dalacağız yağıya, anlamıyorum!"

"Romalılara kalırsa içeriden dışarıya ok salacakmı-
şız. Soma surlara tırmananları aşağıya atacakmı-
şız.

Kafalarına taş, kaya fırlatacak-mışız! Kızgın yağlar dökecekmişiz yine de çekip gitmeyen olursa... diye anladığını söyledi Yanal.

Ebrük'ün kafası daha da karıştı.

"Yağı aşağıda! Biz yukarıda! Kargı sançsak aşağıya uzanmaz. Kılıç sallasak değmez!"

"Ok! Oktan başka hiçbir şey işimize yaramaz burada!" dedi Senge.

Sadece onlar değil, kalede bulunan bütün Hun Erleri'ni almıştı bu düşünce.

Bir tek Çiçi Han memnundu.

KULPA

Uymaya çalışıyordu seçtiği hayata. Mutlu olmaya çabalıyordu. Özendiği hayat buydu. Düşleyemediği, ama düşlemek istediği hayat buydu. Bu hayata hazırlanmamıştı, zorunlu kalmıştı, yaşadıkları sonunda.

İstediği gibi olmuyordu. Burada tutmaya çalıştığı bedenini, savaşçı ruhu zorluyordu. Yalnız o değildi bu sıkıntıyı yaşayan. Obaya birlikte döndüğü Kartal Savaşçısı yoldaşları, obada kalan savaşçılar...

Budun değişiyordu. Budun dün Çiçi Tanhu için destanlar düzerken bugün başka şeyler söylüyordu. Duydukları hoşuna gitmiyordu Kulpa nm. İnanmak istemiyordu, ama budun öylesine inanmıştı, öylesine inandırıcı anlatıyordu ki. Çiçi Han efsanesi sürerken Çiçi Han'a değişik karakterler yakıştırdığıydı. Budunun düş gücü çok güçlüydü.

Sık sık yoldaşları ile bir araya gelip eski günlerden söz ediyorlardı. Aktan Ata'yı görünce kaçırıyordu Kulpa. Ne olduğunu, neden olduğunu bilmeden... Sanki aklım çelivercekti. İnanmak istemediğine inandı rıvercekti. Sanki onu zorlayacaktı gitmesi için. Kaşlarım çäuip so-racaktı.

"Neden buradasın? Neden gitmedin?"

Yalnız kaldığında veriyordu cevabı.

"Gitmeyeceğim! Obadan ayrılmayacağım. Hep bu-rada kalacağım ben! Artık savaşmayacağım!"

"Neden?"

Bu sorunun cevabı bilmediği bir yerden içine doğu-veriyordu.

"Çünkü! Çünkü yanlış savaşılara katıldım. Kendi bu-dunumdan erlerle karşı karşıya gelip, acımasızca kırdık birbirimizi. Bu çok saçma geliyordu bana. Hep korktum bir tanıdık yüz çıkarsa karşıma diye. Ya emişim Tayun, Ya Gürbüz, Ya Alpar... Ne yapardım ben? Ne ister bu Hanlar? Neden kendi budununun kanını akıür. Yablak mı bu hanlar? Nasıl bilmezler benim kadar? Ben yanlış bilirim, görürüm bu aklımla da onlar bilmez, görmez!"

Koyunları vardı. Babasının karındaşları arasında üleştirdiği kuzularla bakmışü. Büyük bir sürüsü vardı şimdi. O sürü içindeki koyunlar bile birbirini tanır, başka sürülere karışmaz... Başkasının kuzusunu emzirmezdi ana koyunlar. Ama aynı sürü içinde kopmalar, ayrılma-lar olmazdı.

"Sürüden ayrılanı kurt kapar!"

"Ama aynı obadan çıkan erler, yoldaşlar birbirini tanımaz olmuştu zamanı geldiğinde. Daha dün, birlikte oynayan, birlikte avlanan..."

Çok yoldaşı uçmağa varmışü. Eşkinici getirmişti haberlerini. Hele dağlarda, soğukta yitenler... Kimi yoldaşı kur almışü. Tayun tümenba-şsı olmuştu. Obanın iftiha-ryıdılar hala. Urul Böri'de Ayguçi... Yüzbaşılar, onbaşılar...

Yine yiğitler yetişiyordu bir yandan. Kartal Savaşçıları. Ama hiçbirisi Çiçi Han'a gitmek istemiyordu. Kulpa'ya soruyorlardı zaman zaman.

"Ben bilmem!" diyordu Kulpa "İkisi de bir..."

"Ama Hohanyeh Tanhu Orhun'da... Asıl Tanhu o değil mi?"

"Ben bilmem!"

Sonra kendi kararlarını verip Orhun'a gidiyorlardı. "Kimse de Çiçi Han'a gidin!" demiyordu artık onlara. Sanki batıya geçmiş, gözden ve gönülden irak olmuştu Çiçi Han. Batıda tutulmuş düşlerin karşılığını göremiyorlardı.

"Bugün sorsalar bana!"

İşte kafasını kanşüran, zorlayan buydu. O gün, seçildiği gün Onbaş Gürbüz yolunu Çupka yolunu seçip "Ben 'Hohanyeh' derim. Siz ne dersiniz" dediğinde..."

"Bugün yine ,o ilk gün olsa... Sorsalar!"

Düşünüyordu ne cevap vereceğini. Sonra tek bir isim seslendiriyordu yüreği. Kuşkusuz ve net olurdu cevabı.

"Çiçi Tanhu!"

"Neden?"

"Çünkü o zoru seçti. Çünkü o yiğit! O mert! O savaşı! O korkusuz! Onda düş gücü var! O Çin'e bağlanmadı!"

Bugün yeni savaşçılar Hohanyeh'e gidiyordu. Çünkü Hohanyeh Tanhu Orhun'da...

Çiçi Han'a gidememiş, Hohanyeh Tanhu'ya gitmişti Kulpa. Onu Kartal savaşçısı seçen Onbaşısı Çupka öyle işaret etmişti. İlk söz ona verilmişti seçimde. Seçtiği ilk isim "Kulpa" olmuştu. Büyük onurdu.

"İlk seçilen Tayun onbaşı olsaydı. Eğer olsaydı o da 'Kulpa!' der miydi?"

Bu sorunun cevabı yoktu. Tayun obaya geldiğinde soramamıştı, ama çok merak ediyordu.

" 'Kulpa' der miydi?"

Bir yam "Derdi" diyordu diğer yanı "Demezdi!"

Sonra düşünüyor ve diyordu ki.

"Pek iyi değildi aramız. Farklıydık. Anlaşamazdık. Zaman zaman tartışırdık da ama Tayun hak yemezdi asla. Mutlaka, ama mutlaka seçerdi beni! Eminim!"

Eğer öyle olsaydı şimdi Tayun'la birlikti hala. Obaya dönmesine gerek kalmazdı.

Mertti Tayun. Doğruydı.

Güldü.

"Akında sakladığı mücevherler..."

Keşke vurmasaydı yüzüne. O, çok çocukça, çok masumca...

"Çocuktuk biz. Bütün Hun Erleri gibi ilk akınımızı, ilk savaşımızı çocuk yaşımda yaptık. Atamızın yamnda"

"Ne yapıyor acaba Tayun?"

Gelen haberlere göre bir kale yaptırmıştı Çiçi Han. Neye yaraya-caksa?

"Bir bildiği vardır!" bile diyemiyordu Kulpa. Kalelerden, kapalı yerlerden hoşlanmazdı hiç. "Bağlasalar durmam!" Ya Tayun! Tayun nasıl duruyor şimdi? "Han'ı nasıl derse..."

"Bu sıkıntı... Geçmek bilmeyen bu sıkıntı..."

Keşke Aktan Kam'a damşsa bir şeyleri! Keşke kaçmasa! Keşke ona "Senin burada ne işin var? Sen savaşçısn! Çobanlık senin neyine!" der gibi bakmasa. Konuşsa, konuşabilse.

"Yülek Kam'ı gönderdi. Bir bildiği vardır!"

Hanlar'ın yaptığını tartışırken bu sözü edemiyordu. Çiçi Han'ın kalesi için " Bir bildiği vardır!" diyemiyordu. Ama kam sözü, kam davranışı olunca rahatlıkla "Bir bildiği vardır!" diyebiliyordu. Budun kamlara tam güveniyor, ama hanlara tam güvenemiyordu. Oysa güvenmeliydi. Hanlara da kamlar kadar güvenmeliydi.

Ulu Kam, Aktan Ata çok şeyi biliyordu. Bakarken, bakmadan, konuşurken, konuşmadan... Akıllan okuyordu. Ya gelecek! "Geleceği yalnız Tann bilir?"

"O halde neden fal bakarsın durmadan? Neden kemik ararsın küllerin içinde? Neden..."

Birden o kutlu geceyi hatırladı. Ne heyecanlı ne anlamlı bir geceydi. Yapmur yağmışı, sadece onların üzerine! Od'a değdikçe alazlan-dırmışı. Çakınlar, yaşmlar, gök sesleri ve od'da yanan, odu alazlandıran yağmur. "Tadınabakümü! Suydu!" Ya ne yağacakü gökten... Bulduğu kemik parçası! Neyin anlamı? Neyin ifadesi? Neden buldum? Neydi o bulduğum? Ne bulacağım?" Bir şey mi bulacakü? Aktan Kam'a sorsa... Öyle bakmasa gözlerine... Suçlamasa...

Oba sessiz. Çok sessiz.

Gecenin yarısı çoktan geçti.

Çadırında, sıcak döşeğinde, evdeşinin yanında uyuyordu Kulpa. Birden bir düşün içine düştü.

"Koş!" dedi bir ses "Yetiş!"

Bu ses! Bu ses! Tanıdık, bildik bir ses.

"Tayun! Sen misin?" diye seslendi düşünde.

"Yetiş! Yoksa çok geç olacak! Beni bul mutlaka! Bul!"

Kanter içinde uyandı Kulpa. Zorlamıştı düş onu.

"Tayun!" dedi seslice "Tayun beni sesledi! Onu bulmamı istedi! Kut olsun!"

Sıradan bir düş gibi geldi ona.

Tayun Tümenbaşı olmuş Çiçi Han Ordusu'nda. Ona ne ihtiyacı var. Yeniden yattı dölşegine. Ama içinde bir huzursuzluk... Gözlerini yumamadı. Kalktı dölşeginden Kulpa. Evdeşi huzursuzlamp kıpırdadı. Sonra yeniden daldı uykusuna. Çadırın içinde minik bir kandil ışığı... Çocuklarının yattığı yere doğru baktı. Hepsi uyuyordu. Sıkıntı iyice arttı yüreğinde. Dışarı çıktı hava almak için. Yıldızlı bir yaz gecesi karşıladı onu. Başım kaldırıp göğö baktı. Yıldızım aradı... Buldu.

"Yerinden kaymış mı ne? Bir sürü yıldızın içine düşmüş. Pırış pırl parlıyor! Bu ne kalabalık? Oysa birkaç gün önce baktığımda yalnızdı. Yalnız ve sönmek üzere..."

İndirdi başını. Sıkkin canını daha fazla sıkıkmak istemiyordu. Karşılara doğru baktı bu kez. Tam karşıda... Aktan Kam'm çadırım gördü aydınlıklar içinde. Önünde kocaman, koskocaman bir od yanıyor.

"Çadır mı yanıyor yoksa!"

Birden telaşlandı ve koştımaya başladı Kam'm çadırına doğru. Yolda birkaç sakçı onu gördüler. Ama yadırgamadılar ve sormadılar da ne olduğunu. Çadıra doğru nefes nefese koştı. Koştukça küçüldü od. Sı radanlaştı. Çadırın önünde od'un başında oturan Kam başını kaldırıp gülümsedi ona.

"Gel bakalım od nöbetçisi Kulpa!" dedi.

Yıllardır duymamıştı bu unvanı.

"Atam ben! Çadır yanıyordu"

"Senin yüreğin yanıyor Kulpa. Burada kalmaya zorluyorsun savaşıcı yüreğini... Boşuna gayret! Gel! Otur!"

İçinden kaçmak geliyordu, ama kaçamıyordu. Çöktü od'un yamba-şma. Birden konuşmaya başladı. Günlerdir içinde tuttuğu ne varsa...

Sabah gün doğduğunda obada yaşayanlar Kulpa'yı büyük bir hazırlık içinde gördüler. Yoldaşları ile birlikte gitmeye hazırlanıyordu. Kaç bahardır giymediği savaş giysileri içinde, borkünde Kartal tüyü...

Bir düş çağnsına...

Kimseye bir şey dememiş, ama yoldaşlarının hepsi kendiğinden gelmişti yanma. Soma onlara daha da katılanlar olsun. Otuz kadar yiğit... Nereye gideceklerini kimse kimseye söylemiyordu. Atlandılar. Yönlerini batıya çevirdiler. Yaşlı, onlara özenen bir savaşıcı sordu sadece.

"Çiçi Han'a mı?"

"Hayır! Tümenbaşı Tayun'a..." diye bağırdı Kulpa. Od nöbetinde yoldaşlık ettiği Tayun seslemişti onu. Bulmaya gidiyordu. Bulması gereken ne ise onu bulmaya...

ÇİN ORDUSU HAREKETE GEÇİYOR

Çin generali Ch'eng T'ang, İmparator'dan gelen izin bitiğini gözü gibi saklıyordu. Ona karşı duyulan güveni belirten bir sürü övgü kelimesinin ardından İmparator Yü-an şöyle sesleniyordu generale.

"İsteğiniz üzerine size Çiçi Tanhu'yu en uygun bulduğunuz zamanda vurmanız ve onu yok etmeniz

konusunda yetkilendiriyorum. Bu amaç için, istediğiniz gibi hareket edebilir, istediğiniz yolu deneyebilirsiniz!"

O gün ne kadar mutlu olduğunu anlatamazdı. Yardımcısı olan General Kan Yen shu; gelen elçinin neden geldiğini sorduğunda "Gizli bir görev!" demişti yalmzca. Kan Yen-shu da bu gizli görevin ne olduğunu merak etmemişti.

Çin Ordusu'nun savaşçıları neden orada olduklarını, Çin'den bu kadar uzakta neden beklediklerini, neden ağullara, kentlere girmeden sürekli yer değiştirdiklerini, ihtiyaçlarını para karşılığı neden ağul-lardan gizlice temin ettiklerini bilmiyorlardı. Savaşçılarda bıkkınlık belirtisi başlamıştı. Çünkü onlar, Hun değildi. Sürekli olarak arazide, çadırda yaşayamazlardı.

Çok sık hastalanıyorlardı. Zaman zaman ordunun neredeyse dörtte biri döşeklere düşüyordu.

O gün, Semerkant'tan gelen Çin çaşıtları, C'heng T'ang'm beklediği haberi getirdiğinde, yardımcısı Kan Yen-shu da od'lar içinde yatıyordu yatağında. Çok hastaydı.

Çinli çaşıtların haberini dinleyince ayağa fırladı C'heng T'ang

"Emin misin?"

"Evet efendim! Çiçi Tanhu yaptırdığı kalede yaşıyor!"

"Hemen tarif et bana kaleyi, yerini, yapısını, şeklini..."

Çaşıt anlatıyordu. Çok fazla bilgi sahibi değildi. Çin düşmanı olan Çiçi Han, kalesinin yakınlarına bir tek Çinliyi bile yaklaştırmazdı. Çaşıt, budundan, orada çalışanlardan, onların yakınlarından duyduklarını anlatmaya başladı.

O anlattıkça önündeki kâğıda notlar alıyordu General.

"Kaç kişi kalıyor kalede?"

"Duyduğum kadarı ile dört bin kişi efendim. Bunlardan üç bin kadarı savaşçı..."

"Kalenin çevresinde, yakınında yöresinde başka bir savaşçı birliği var mı?"

"En yakın yer Taşkent. Ama orada da kalabalık bir birlik yok. Hun savaşçıları daha çok Çiçi Han'ın Kırgız ilindeki ordugâhlarında!"

"Kalede kalan savaşçıların kaç tanesi Hun savaşçısı?"

"Bunu kesin olarak bilemeyeceğim efendim..."

Çaşıt anlatıyor, General hesaplar yapıyordu. Eğer gizlice hareket ederse, kaleye bir günlük mesafeye yaklaşıp kaleden Çiçi'nin haberi olmazsa bütün yardım yollarını kesebilir ve onu kalenin içinde gafil avlayabilirdi. Yine de yanındaki on bin er yeterli değildi. Başa baş savaşta bile üç bin Hun savaşçısı on bin Çin savaşçısına kök söktürürdü. Belki kale savaşında beceriksizdiler Hunlar, ama Çin ordusunun er sayısının on bin

olduğunu görürlerse mutlaka kaleden çıkarlardı. Hele kalede Kartal Savaşçıları varsa...

Çin çerilerinin çoğu kale kuşatmasında ve savunmasında yetenekliydi. Meydan savaşında dayanamaz kaçarlardı.

"O halde daha fazla ordu toplamalıyım!" diye düşündü.

Bunu nasıl yapacaktı? Çin'den savaşçı gelmesi haftalar alırdı. Hem de Çiçi'nin haberi olur, orada beklemesinin ve bunca sıkıntı çekmesinin bir anlamı kalmazdı.

"Yakın Çin kolonilerinden, Çin'e bağlı budunlardan ve Hun düşmanı budunlardan, Çiçi Han'a düşman olan ve ondan çekinen Hun Elig lerinden..."

Bildiklerini anlatan çaşıtı ödüllendirdi ve gönderdi. Çikü odasından. Hastaların yattığı yere doğru hızlı adımlarla yürüdü. Geçen her adım zaman kaybı demekti. Her anın önemi vardı.

Disiplinli bir ordubaşı general. Zamanında, Çin'e sığınan bir Hun Eliği'nden almıştı savaş eğitimini. Hunlara kızgınlığı biraz da o zamandan geliyordu. Onları eğiten elig sürekli aşağılardı Çin Savaşçıları'nı.

Yol boyunca, rehavetle sağa sola uzanmış yatan, elindeki silahına dayanıp uyuklayan, rahat bir şekilde nöbet bekleyen erlere kızdı. Hızla girdi revirin kapısından. Bir odada, tek başına yatan yardımcısının yanındaydı. Gözünekleri kapatan örtüleri çekip kaldırdı.

Uyuyan general yüzüne vuran güneş ışıklarına açtı gözlerini. Soma acıyan gözlerini kapattı.

"Kimsin? Ne oluyor?"

"Kalk!" dedi C'heng T'ang.

"Ne? Ne demek o?"

"Çabuk kalk Kan Yen-shu! Çok acele harekete geçmemiz gerek!"

"Ne? Ben... Ben, çok hastayım General C'heng! Kıpırdayacak halim yok!"

"Başka zaman olsa bunu senden istemezdim General, ama inan bana başka şansımız olmayabilir. Bu şansı kaçırmak istemiyorum. Çiçi'yi yakaladık..."

Od'lar içinde yatan yardımcısı ne kadar yalvarsa da dinlemiyordu C'heng T'ang. Sonunda Kan Yen-shu, yattığı yerden başka bir bahane üretti.

"İzin... Çiçi'ye saldırmak için izin almak gerek General. İmparatorun izni olmadan tek başımıza savaş açamayız!"

"İzin alındı. Hem de günler öncesinden. Ben, ne zamandır bu günün hesabım yapıyorum. Bu günü bekliyorum. Karşıma çıkan bu fırsatı kaçırmayacağım. Hadi kalkın hemen!"

"Çok hastayım efendim!"

Kızdı C'heng T'ang.

"Sizi son kez uyarıyorum general! Eğer hemen hazırlanıp odama gelmezseniz, sizi burada bırakıp giderim.

Yardımcılığıma da başka birini atarım. İnanın buna da yetkim var!"

Bunu söyleyip sinirli bir şekilde odayı terk etti C'heng T'ang.

Bu kadar sözden soma Kan Yen-shu'nin yatması mümkün müydü? Oflayarak kalktı döşeğinden. Dışarıya seslendi. Hizmetine bakan er koştu. Generalin giyinmesine yardım etti.

Az soma C'heng T'ang'ın karşısındaydı.

"İyice anladınız mı general? Bu plandaki en küçük bir hata her şeyi alt üst eder. Ne yapıp edeceksiniz, dediğim zamanda dediğim yerde olacaksınız!"

Uzun süren toplantının sonunda buyruklarını sıralamıştı C'heng T'ang. Ona göre kusursuz bir plandı yapılan plan. Uygulandığında, Çiçi Han diye bir dertleri olmayacaktı.

On bin kişilik orduyu ikiye bölüyordu. Yol boyunca toplayacağı erlerle sayıları artacağına göre çok dikkat çekeceklerdi. En azından ikiye bölününce...

İkiye bölünen ordu iki değişik yoldan Tanhu Kent'e doğru yol alacaktı.

"Siz, Kaşgar üzerinden, Pamir'i kuzeyden aşıp Fergana'ya ineceksiniz. Ben de güneyden Wusunlanın başkentinin bulunduğu Kızıl Vadiye doğru ilerleyeceğim. Oradan Semerkant Krallığı'nın doğu sınırına ulaşacağım. Yol üzerinde bulunan Çin kolonilerinden ne kadar er ve ordubaş varsa alacaksınız yamınıza. Ben de öyle

yapacağım. Bizimle anlaşması olan budunları da gerekirse tehdit ederek savaşçı sayısını artıracaksınız. Bu arada Çin ile anlaşma yapmaya çalışan Hun Eligleri-ni ziyaret etmeyi de unutmayın. Yanımızda Hun savaşçısı olması, Çiçi Han Ordusunun moralini bozacaktır. Yollarda asla oyalanmayacağız. Birbirimize yaklaştığımızda ulaklar aracılığı ile haberleşiriz! O zaman belirleriz düşün yerimizi!"

Yazgı yazılıyordu. Sonunda kim kalacak, kim gidecek belli değildi? Aslında gitmek de kalmak da hiç önemli değildi. O ki, düşler için aılan ilk adımın meyveleri bir zaman gelip toplansın...

Çiçi Han düşünüyü gerçekleştirmişti.

Bütün gizli yapılan işleri birileri duyardı mutlaka. Ama bu duyan birileri dostsa asıl etkilenecek olana duyururdu. Artık dost değilse, haberi bile olmazdı zararı görecekti olamn. Bir zamanlar Çiçi Han'ı baüya davet edenler onu hakan olarak çağırıyorlar, haberdar olmuştu Çin Ordusunun hareketinden; ama suskun kaldılar. Çünkü Çiçi Han onları üzmişti. Çok güçlenmiş rakipsiz kalmıştı. Ne kadar kahraman olursa olsun, ne kadar yiğit olursa olsun ve onlara ne kadar yararı olursa olsun geleceği sallantıdaydı ya. Hemen cephe almaya hazır, dün dost olanlar.

Acunda en çok kahramanlar sevilir; ama yine en çok kahramanlardan nefret edilir!

Çin ordusu harekete geçtiği sıralarda, Semerkand Krallığı, Çiçi Tanhu'nun etkinliğinden yararlanmayı hala sürdürüyordu. Wusun belası savuşturulmuş ve doğu da neredeyse kimsenin olmadığı geniş bir tampon bölge oluşmuştu. Ancak Semerkant'ın Veziri Baytın ordusu ile bir akın daha yapmıştı yenik Wusunların Başkenti'ne. Biraz daha yağmanın, Wusunları biraz daha ezmenin kannı düşünerek.

Bu kez bir sürpriz bekliyordu Baytın'ı.

Wen-su'dan yola çıkan Çin ordusu yol boyunca katliamlarla sayıca artmış ve er sayısı beş binden neredeyse yirmi bine çıkmıştı. Planladıkları gibi kuzeyden Kırmızı vadiye girmişlerdi.

Bu sırada yağmadan dönen, çok sayıda esir ve hayvan ganimet elde eden Semerkant Veziri Baytın'la karşılaştılar. Çin Ordusunu beklemediği bir anda karşısında gören Baytın ne yapacağını şaşırdı. Karşı koyacağına kaçmaya çalıştı. Tabi esirleri de yağmaladığı sürüyü de geride bırakmak zorunda kaldı.

Ama kaçamadı Baytın. Çünkü Çin ordusunda çok seri atlara sahip olan, Çin'e hizmet eden Hun Erleri vardı. Hun Savaşçılar Semerkand ordusunu kovaladıkları bir süre sonra önlerini çevirip yakaladılar. Meydan savaşında önlerinde durulamayan Hun Savaşçıları kısa sürede üstünlüğü ele geçirdiler. Vezir Baytın dâhil pek çok Semerkand soylusu esir edildi. Semerkant ordusu darmadağın oldu. Yağma amacı ile çıktığı seferde esir

düşen Semerkantlılar perişan bir halde Çinli Generalin önüne çıkarıldılar.

Hemen bir anlaşma yapıldı orada. Ya Çin ordusu ile birlik olup yol gösterilecekti ya da can düşmanları Wusunlara teslim edilecektiler. Can korkusu içinde Çi-çi'ye ihaneti tercih etti pek çok Semerkantlı.

Vezir Baytın ise bunu reddettiği için öldürüldü.

Mert, sözünden dönmeyen bir er olarak öldü Baytın!

Çin Generali Wusunları kurtarmıştı. Hem de yanında yer alan bir müttefik daha bulmuştu. Zaten Çin'e bağlı olan "Wusunlar, Çiçi Han'dan öd alma şansını kaçırmak istemediler.

C'heng T'ang'ın hedefi Çiçi Han idi. Bu nedenle çerilerine yol boyunca yağmayı ve öldürmeyi yasakladı. Çin siyaseti, istediğini elde edene kadar başka bir yüzle görünmeyi şart koşuyordu.

Şimdi, daha da kalabalık olarak Semerkant sınırında ilerliyorlardı.

Tanhu Kent'e yaklaştıkça daha fazla bilgi gerekiyordu. Açıktan gitmek ve açık arazide görülmek işine gelmiyordu C'heng T'ang'ın. Yerli klavuzlara ihtiyacı vardı. Bunun içinde karşına çok sayıda savaşçısı olan Teumi isimli Semerkant soylusu çıktı. Safını değiştirip, C'heng

T'ang'e yardım etmek için her şeye hazır olduğunu bildirdi Teumi. Hatta Generale, hemen orada bir anlaşma yaptı.

Semerkant Ordusu Çiçi Han'ın birlikte savaştığı, yönettiği ve güvendiği bir orduydı, ama Semerkant'm bazı soyluları şimdi Çin'e hizmet ediyordu. Çin ordusu gelince ona yardım etmek için seferber olmuşlardı.

Ordugah kuran Çin ordusu, güneyden gelen ordu ile birleştiğinde çeri sayısı kırk bini aşmıştı.

Semerkant Kralı'na haber saldı Çinli General.

"Buradayım! Tarafını seç!"

Semerkatlılar'm öteden beri menfaatçi ve kurnaz olduğu fikrindeydi Çin. Saf değiştirmekte tereddüt etmezlerdi. Erdemli bir halk değildiler. Bundan her zaman yararlanan Çin, şimdi de Kralın önüne tek seçenek koydu.

"Ya bizimlesin ya da bizimlesin!"

Kral Çin'i seçti. Oysa daha düne kadar Çiçi'yi hakan kabul ediyordu.

Tanhu Kentte oturan Çiçi Han çok yakınında konaklayan bu kalabalık ordudan ve Semerkant Kralı'nın saf değiştirdiğinden habersizdi. Hala düşlediği geleceğe dönük planlar yapıyordu.

Aynı anda yakın bir yerde, Çiçi Han'ı gafil avlama ve yok etme planları yapılıyordu. Çiçi'nin Kalesinin en yakınma kadar gizlice ulaşılabilir yerler belirleniyordu. Çiçi Tanhu'nun ve uruğunun kaçmaması için muhtemel yollar kesilmiş, pusular kurulmuştu. Yardım

gelmesini engelleyecek bütün önlemler alınmıştı. Çiçi'den nefret eden, ona vergi verdiklerinde hiç diremeyen budunların arasından kaçması zaten mümkün değildi Çiçi'nin. Düzen bir anda değişmiş, dün Çiçi'nin yanında yer alan veya korkudan ses çıkaramayan bütün budunlar Çin yanlısı olup çıkmışlardı.

Semerkantlılar Çiçi Budunu'na ait sürülerin bulunduğu otlakları gösterdiler Çinlilere. Semerkantlı çobanlar vardı sürülerin başında. Tanhu Kent'e sürekli girip çıkan bu çobanları konuşturdu C'heng T'ang.

Daha ayrıntılı, daha açık bilgiyi başka kim verebilirdi ki. Çobanlar ne biliyorlarsa, kalede ne gördülerse anlatırlar. Hatta bunlardan biri gönüllü klavuz oldu. Ama yine de bir kuşku vardı C'heng T'ang'ın içinde. Kalede bu kadar az savaşçının olduğuna inanamıyordu. Çiçi Tanhu yanındaki üç bin savaşçı ile mi hükmediyordu batıya.

"Neden? Neden ordusunun çoğunu buraya getirmemiş? Yoksa yakınlarda bir yerde mi gizliyor?"

Bu kuşkular içinde temkini elden bırakmıyordu. Çin tarihinde kaç kez olmuştu böyle şeyler. Kalabalık Çin orduları, Hunların tuzağa düşmüş ve yenilmişti.

"Hiç acele etmeyeceğiz!"

Bir zamanlar Hunların eğittiği bir Çinli General, öğrendiklerini, şimdi Hun Tanhusu Çiçi Han'a karşı kullanıyordu.

ÇİÇİ HAN KUŞATILIYOR

Tümenbaşı Tayun gelen habere önce inanmadı.
 "Bundan emin misin?" dedi bu haberi getiren ere.
 "Evet Tümenbaşım!"

Yıllardır Semerkand'a olmalarının sonucu yerlilerden evdeş tutan savaşçılar vardı Hun Ordusu'nda. Bunlardan birinin evdeşinin atası, olan biteni öğrenmiş ve acele at koşturarak ulaşmıştı Tanhu Kent'e. Hayatı tehlikede olanlardan biri de onun damadıydı ya. Çin ordusunun geldiğini haber vermişti.

"Çok mu kalabalıklar?"
 "Kırk elli bin er kadarmışlar Tümenbaşım!"
 "Ne?"

Uzakta bildikleri Çin, toplanıp yakınlarına gelmişti ve onların haberi yoktu. Üstelik dost bildikleri kral tarafından çoktan satılmıştı-lardı. Hemen koştu Tayun. Önce Urul ağasım uyardı. İlk duyduğunda kimsenin inanması mümkün değildi böyle bir tuzağa. Urul, hareminde dinlenen Çiçi Tanhu'ya olanları nasıl anlatacağım bilemedi.

Duyunca rengi sarardı Çiçi Han'ın. Yattığı yerden fırladı. Hemen tepedeki gözetleme kulesine tırmandılar birlikte. Henüz görünen bir şey yoktu ortalıkta. Bunu doğrulatmak gerekiyordu.

"Güvenilir iki yiğit sesle!" dedi Çiçi Tanhu. Amacı Çin Ordusunun konakladığı söylenen yere elçi olarak göndermekti iki eri. İlk anda olanı biteni tam olarak öğrenmek gerekiyordu. Diğer hazırlıklar sonra yapılır ve

gerekirse ordu toplanıp savaşıldı. Hala kendisine bağlı budunlara özellikle Semerkant'a güveniyordu Çiçi Han.

Acele bir bitik yazdırdı.

"Kimsin? Neden buradasın?" anlamında sözlerle karşısındakini tanımak ve amacını öğrenmek istiyordu.

Atlarını koşturdu iki er. Onların getireceği haber çok önemliydi. Bu arada çevrede bulunan bağlı budunlara birer atlı çıkarılıp ordularım alarak gelmeleri istendi. Onlara yazdığı bitiklerde acele etmelerini buyuruyordu Çiçi Han.

"Çin ordusu topraklarımıza girmiş bulunuyor. Ordunu alıp hemen gel!"

Ordubaşlarını ve Roma Erlerinin başım çağırdı Çiçi Tanhu. Kaledeydiler, dolayısıyla güvendeydiler. Korkacak bir şey yoktu Zaten gelecek yardımlarla sayıları Çin ordusuna yaklaşırdı. Buna göre kısa sürede savaş planlarını yaptılar. Dışarıda bulunan halk ve sürüler içeri alınacak. Kale kapılan kapatılıp beklenecekti. Böylece yiyecek sıkıntılan olmayacaktı. Duruma göre dışarı çıkıp savaşılacak ya da kalede kalınıp savunma yapılacaktı.

"Yülek Kam geldi!"

Kapıcıbaşı'nın sesi dikkatleri dağıttı. Orada bulunan en yüksek ordubaş Ayguçi Urul, soma da kanndaşı Tümenbaşı Tayun'du, ayrıca Binbaşılar İlteper ve Dolgan vardı üst kurlu... Kırk Böri, üç Yüz Romalı... Toplam savaşçı sayısı üç bin kadardı. Kadınlar ve kalede bulunan yaşlılarla dört bini ancak buluyorlardı.

Herkes görev yerine dağılırken Yülek Kam girdi içeriye.

"Kut getirdin Kam" dedi Çiçi Tanhu gülmeye çalışarak.

"Bugün Kut günü değil Han!" it «

"Sana tek söz etmeye geldim. Soma çıkıp gideceğim kaleden"

"Buyur Yülek Kam! Sözünü söyle!"

"Kaleler, kapalı yerler bize göre değil. Hunlara göre değil! Kaleyi yapmadan da söyledim bunu sana. Hemen terk et kaleyi Tanhu. Savaşçılarım al ve çık buradan! Zaman varken terk et burayı! Git! Ordunu topla gel! Dersini ver Çin'in! Ama şimdi, burada kalırsan..."

Durumunu henüz tam olarak kavrayamayan Çiçi Han anlamsız gözlerle baktı Kam'a.

"Ne diyorsun sen Yülek Kam? Bu durumda, kalemden dışarı çıkar mıyım? Tek güvencem burası!"

İlk kez kızdı ona Kam. İlk kez Çiçi'ye, belki de ilk kez bir insana, bir canlıya bağırdı.

"Kör müsün Tanhu? Burası tuzak! Zamanında söyledim, dinlemedin. Zaten sen hiç kimseyi dinlemedin. Tutturdun bir 'Düş'! Bu düş değil Çiçi Han! Bu kâbus! Bu senin sonun! Çık bu kaleden! Çık bu tuzaktan! Gerekirse kaç. Gerekirse vuruş, ama dışarıda, atımın üstünde! Hun eri savunma bilmez. Kalede, surun üstünde savaşılamaz! O, at üzerinde, açıkta olmalı. Dalmalı saldırmalı, geri çekilmeli. Yeniden vurmalı. Hep böyle

oldu, böyle öğrendi. Böyle yaşadı, böyle savaştı! Çık bu dört duvarın arasından!"

Şaşkın gözlerle bakü Çiçi Tanhu. Anlayamıyordu. Soma başını salladı iki yana.

"Hayır! Burası benim kalem! Korunağım! Burada kalacağım!"

Başka bir şey söylemedi Kam.

Onun görevi savaşmak değildi. Uyarmakü. Anlatmak, aydınlatmaktı. Bir de tanıklıktı.

Veda bile etmedi.

Olaakları çok önceden görmüştü düşünde. Çocuktu o zamanlar. Acı çekmişti. Şimdi, yapacağını yapmıştı. Diyeceğini demişti. Çıktı gitti...

Dışarıda yüksek bir tepenin üzerine çıktı olanlara tanıklık etmek için. Gözleri buğulu, bakü kaleye doğru...

"Görünürde çok sağlam bir korunak... Ama aslında bir mezar!"

Çin Ordusu'mm bulunduğı yere giden iki elçi dönüp geldi sonunda. Yüzleri solgundu iki erin. Diz vurup Tanhuyu selamladılar ve getirdikleri bitiğı uzattılar. Bitik beklemiyordu. Açtı bitiğı Çiçi Han. Okudu.

Çinli General C'heng T'ang'm gönderdiği bitikti. Şunları yazıyordu.

"Kim olduğumuzu sormuşsun!

Ben Yüce Çin İmparatoru Yü-an'm sadık Generali C'heng T'ang. Yanımda yardımcım General Kan Yen-Shu var...

Neden burada olduğumu sormuşsun!

Sen, Yüce İmparatoruma gönderdiğin bitikte, canının sıkıldığını, zor durumda olduğunu söylemiş ve "Gel beni kurtar!" demişsin. "İstersen sana bağlanayım" demişsin.

İşte geldik. Çin belki çok uzak bilinir, ama bir o kadar da yakındır.

Ayrıca sen "İstersen oğlumu Çin sarayına göndereyim" demişsin.

İşte geldik!"

Bu kadardı yazılanlar.

"Kaç kişiler. Bir tahmin yapabilir misin?"

"Kalabalıklar Ulu Tanhu. Kırk bin, elli bin!"

"Bu kadar orduyu Çin'den buraya, kimseye göstermeden, bizden habersiz nasıl getirirler? Olamaz!"

Üzüntü içinde konuştu er.

"Wusunlar, Ferganahlar ve..." söylemeye dili varmıyordu "Semer kantlılar onlarla birlik olmuş Ulu Tanhu!"

Elinde Çin Generalinin gönderdiği bitik, olduğu yere çöktü Çiçi Han. Ne olduğunu anlamıştı, ama artık çok geçti.

Olanlara tanık olan Urul atıldı.

"Kırgız İli'ne haber salalım Ulu Tanhu. Budunumuz, ordumuz gelir. O zamana kadar dayanınız kalede."

"Zaten başka yapacak şey yok Urul! Hemen yap dediğini!"

Fırladı Urul. Kuşatılmadan önce ulakları gönderirse... Ama kendisi de biliyordu, Tanhu da biliyordu kimsenin gelip yetişemeyeceğini. Yalnızca bir umut... Dayanmalarını sağlayacak bir umut...

Bu arada hâkim olduğu ve ona biat eden budunlara gönderilen ve yardım alma umudu olan ulaklar döndüler.

"Kimseyle görüşemedik Tanhu. Herkes yağlı olmuş artık bize. Dünün dostları... Yalnızız Tanhu!"

Çin ordusu oldukça uzakta kurmuştu kampını. Karanlık çökmüştü. Tanhu Kentten duyulsun diye büyük davullar durmadan çalıyordu. Borular ötüyordu. Orada neşe ve mutluluk vardı. Tanhu Kentte ise hüznü.

Neden, hemen saldırmıyordu Çinli general?

Çünkü elindeki bilgilere güvenmiyordu. Çin'in başına bela olmuş, doğudan batıya yiğitliği, kahramanlığı bilinen Çiçi Han'ın yanında sadece üç bin savaşçı ile kaleye sıkışıp kaldığına inanmıyordu. Generle göre mutlaka bir bildiği vardı Çiçi'nin. O, savaş konusunda bir dehaydı. Böylesi bir hata yapmazdı. Saldırmasını istiyordu Çinlilerin. Saldırınca asıl ordusu ortaya çıkacak ve Çinlileri kuşatacaktı. Bu nedenle temkinliydi C'heng T'ang. Zamanı da vardı. Eğer kaleden çıkıp giderse Çiçi Han'ın ardına düşerdi. Nasılsa dostu kalmamıştı burarlarda. Nasılsa...

"Ya söylenenler yalansa! Ya bir yerde gizlediği ordusu varsa! Bozkıra sığmayan, kimseye baş eğmeyen

Çiçi Han şimdi yanındaki üç bin erle böyle bir duruma düşer mi hiç?"

Çiçi Tanhu zorunlu olarak bekliyordu. C'heng T'ang ise korkudan bekliyordu. İki taraf bir taraftan hazırlıklarını tamamladılar.

Beklediler.

Gün doğdu.

Beklediler.

Sonra aniden "Bu kadar beklemek yeter!" deyip harekete geçti C'heng T'ang. Ordusunu alıp Tanhu Kente biraz daha yaklaştı. Orada ordugâh kurdu. Kaleden görünüyordu artık Çin ordusu. General, önlemlerini alıp Çiçi Han'dan bir hareket bekledi. Kaleden çıkmasını, en azından saldırmamasını... Bir yerlerde sakladığı ordusunun ortaya çıkmasını bekledi.

Sarayının ve haremının bulunduğu tepeden Çin ordusunu, artık rahatlıkla görüyordu Çiçi Tanhu. Ulakların söylediği gibi kırk, elli bin...

"Bizim neredeyse yirmi kaümüz! Ne yapmalı?"

Yapacak bir şey yoktu şu andan soma. Dayanabilirse kuşatmaya... Bir ay dayanabilirse...

"Dayanabilir miyim?"

Bilmiyordu. Hiç kale savunması yapmamış, görmemişti. Hiç bir Hun kale savunması yapmamıştı, görmemişti. Kalesine güveniyordu ama olacakları tahmin etmek çok zordu.

"Ya dayanamazsam!"

Yüksek tepenin üzerinde gözlerini kırpmadan aşağıya bakıyordu Yü-lek Kam. Gözleri bir kalenin üzerinde, bir Çin Ordusu'nda... Zaman zaman kaleye doğru dönüp bağırıyordu, sesinin ulaşmayacağını bile bile.

"Çık dışarıya Çiçi Han! Zamanın varken kaç! Yiğitlerini alıp uzak-laş buralardan. Nasılsa geri dönersin! Nasılsa hepsinden alırsın öcünü! O kale bir tuzak. Dayanamazsın! Sen kale savaşı bilmezsin!"

Surların üzerinden karşıdaki düşmanı görmeye çalışıyordu, savaşçılar. Atlarının üzerinde dolaşıp duruyorlardı. Kimisi ise atsız, olarak kulelerde nöbet bekliyorlar, eski alışkanlıklarım sürdürüp hemen yakında tutuyorlardı atlarını. Oysa kale savunmalarında atların işi yoktu.

Erler ellerinde yayları, kargıları, kılıçları... Sudan çıkmış balıklar gibi, ne yapacaklarını bilmeden bakıyorlardı karşıya doğru. Hepsinin aklında bir soru.

"Ne yapacağım? Nasıl savaşacağım?"

Üç yüz Romalı Savaşçı her yana yetişmeye çalışıyor, Hun erlerine nasıl savunma yapmaları gerektiğini anlatıyorlardı, ama söylediklerinin hepsi boşa gidiyordu. Yüzyılların tecrübesi ile ruhlanna işleyen savaş taktiklerini değiştirmekten çok uzaktı Hun Erleri.

Ah dışarıda olsalardı. Atlarının üzerinde rüzgâr gibi esselerdi. Hem ileri hem geri giderken onlarca ok salsalardı. Vurup vurup kaçsalardı.

Hele Kartal Savaşçıları...

"Ben şimdi burada, bu duvarın üzerinde ne yapacağım? Nasıl savaşacağım?"

Bir gözleri karşıda, bir gözleri aşağıda bağlı atlarda; buyruk bekliyorlardı.

"Atbin! Saldır!"

O gün de öyle geçti. Çin ordusu görünür bir uzaklıkta bekledi. Bekledi ki Çiçi Han bir şeyler yapsın. Gizli ordusu...

Hiçbir şey olmadı. Karanlık çöktü yeniden.

"Kötü yakalandık değil mi ağam!"

"Kötü yakalandık Tayun!"

"Buradan çıkış yok değil mi ağam!"

"Olmaz mı Tayun? Her yerden çıkış vardır!" Gülüyordu bunu söylerken Urul ve işaret parmağı ile göğü gösteriyordu.

"Her yerden mutlaka bir çıkış vardır.

Ne çok savaşlar görmüştü ikisi de. Ne uğraşlardan sağ çıkmışlardı. Hele dağdaki soğuk... Somadan anlaürken "Orada bir başka adam oldum. Gördüklerime, yaptıklarına inanamadım!" demişti. Hele birbirine kenetlenmiş kahraman boricleri ayırıp Çiçi Tanhuyu çemberden çıkarmaları! Yülek Kam'm etkin buyrukları...

"Bugün için miydi bütün bunlar?" diye geçirdi içinden.

Aktan Kam olsaydı yanında şimdi, duyardı aklından geçenleri ve kızardı belki.

"Evet! Bugün için! Ne olacaktı ya?"

Birden od nöbeti tuttuğu geceyi haürladı. İki yoldaş, aynı budunun, aym uruğun iki eri... Biri burada bu kalede kapanıp kalmış durumda...

"Acaba Kulpa ne yapıyor şimdi? Ya obada kalan yoldaşları..."

İçinden Kulpa'ya seslenmek geldi nedense.

"Kulpa! Sen obadasın, ama od nöbetindeki yoldaşın burada!"

Sonra bir Hun değişini sesledi içinden. "Erler, gerektiğinde ölmeyi de bilmeli!" "Ben ölmeyi bilirim!"

Düş! Sürekli düşünden söz ediyordu Çiçi Tanhu. Bu düş onu buraya getirmişti.

"Her Han kendi düşünün peşinde koşar! Budunlar ise Hanlarının düşlerinin peşinde..."

Tayun'un düşü ağası gibi böri olmakü. Olmuştu. Soma Tümenbaşı ve görünürde de kalsa, Urul Ayguçi... Düşleri gerçekleşmişti işte. Hem de fazlasıyla... Şimdi ise her erin en büyük düşü olan "Kahraman bir Han'ın yanında savaşarak uçmağa varmak" düşü gerçekleşecekti. Çiçi Tanhu'nun yanında savaşacaklardı. Onlar ayakta kaldıkça, Çiçi Han sağ kalacak... Onlar düşünce...

"Hele bir yarın olsun bakalım!" dedi Urul. Sanki Tayun ne düşünmüşse, aynısını düşünmüştü.

"Yarın!"

Yarın sadece günün doğduğu ansa yarın vardı mutlaka ama ya daha ötesi...

Gün doğduğunda birden hareketlendi Çin ordusu. Yalnızca Çinlilerden oluşmadığı için karma karışık bir görüntüdeydiler. Hemen dikkat çeken Hun Savaşçıları vardı aralarında. Atlarının üzerinde... Acunun hemen her savaşında, savaşın bir yanında, bazen de, böyle iki yanında Hun olması sanki yazgıydı... Savaşmayı bu kadar seven, bu kadar iyi beceren bir budun neden kendi kendisi ile savaşır? Neden kendi budununa hainlik eder? Kılıç çeker...

Ferganalılar, Wusunlar ve bir kısım Semerkantlılar da karşıdan seçiliyordu. Bunların bir kısmı daha düne kadar birbirlerine düşman değil miydi? Ne zaman birleştiler de...

"Ah bu Çin! Öyle oyunları vardır ki..."

Elinde beyaz bayrağı sallayarak bir elçinin surlara doğru at koşturduğunu gördüler. Önlem alıp beklediler. Elçi ilk surlara kadar yaklaştı ve seslendi.

"Çiçi Tanhu'ya bir bitik getirdim!"

Kuleden indi bir savaşçı. Bitiği aldı. Bir onbaşı atma atladı ve koşturdu saraya doğru. Bitik az sonra ulaştı Çiçi Tanhu'ya. Açtı. Okudu.

"Çiçi Tanhu..."

Çin seni kendine bağlamak istedi kabul etmedin. Kendi başına buyruk oldun! Kendi başına Tanhu! Orhun'da durmadın. Çin'e yakın kalmadın. Aldın

Tanhuluğunu batıya geldin. Sandın ki Çin seni unuttur. Yapılmaması gerekeni yaptın! İmparatorun elçilerini öldürttün. Sandın ki cezasız kalır.

İşte şimdi burada, burnunun dibindeyiz. Hesap sorma günü...

Ama hiç konuksever değilmişsin. Bak o kadar uzak yoldan geldik. Kalabalığız. Aşımız az. Karnımız aç. Bizi ağırlaman gerekmez mi?

Neysel! Biz gelip alınız ihtiyaçlarımızı."

"Alay ediyor. Çünkü eski bir kuyruk acısı var!"

Çin İmparatoru, hiç bir şeyi unutmamış, generaline gereğince öğüt vermişti. Çin'in yaşadığı korkuların, çektiği sıkıntıların acısını çıkarmaya çalışıyordu şimdi general.

Hemen bir bitik yazdırdı Çiçi Han. Bu alayları karşılıksız bırakamazdı.

"Çinli köpek...

Açsın biliyorum. Çinli her zaman açtır. Bu açlık yüzünden buralardasın. Gel alacağım al bakalım. Umduğunu değil, bulduğunu yiyeceksin! Ne kadar kalabalık olursan ol, Hun kılıcı seni bulur!"

Kısa bitiğini bir er ile gönderdi.

Bununla da kalmadı Çiçi.

"Gösterin şunlara kim olduğumuzu!" diye buyruk verdi.

Gösteri zamanıydı.

Savunmaya hazırdılar...

Beş yüz yiğit dış kaleyi savunacaktı öncelikle. Dış kale çok önemliydi. Üç yüz kartal savaşçısı vardı kalede. Bunların tamamı dış kaleye geçti ve oklarını hazırladılar. Ayrıca iki yüz savaşçı daha orada önlem aldılar.

Dış kaleyi Tayun savunacaktı. Yanında İlteper Binbaşı, Kartal Savaşçıları'nın başında İlger, Senge, Sangı Yüzbaşılar vardı. Elleri yaylarında öylece bekliyorlardı. Çin Ordusu karşılarında... Dayanamadı İlger Yüzbaşı. Tayun'un yanma koştu. Onlar aynı obada yetişmiş iki kahraman yoldaştı.

"Tümenbaşı Tayun Yoldaşım!"

Şaşırdı Tayun. Başım çevirdi. Buğulu gözlerini gördü İlger'in. Anladı ne isteyeceğini.

"Buyur İlger Yoldaşım!"

"Bugüne dek her dediğini yaptım. Benden razı mısın?"

"Razıyım! Tamı da razı olsun!"

"Senden ilk ve son bir dileğim olacak!"

"Söyle!"

"Bu kale, savunma... Bizim işimiz değil. Anlaşıldı ki buradan çıkış yok bize. Ama böyle çaresiz göçmek istemiyorum. Bildiğim gibi savaşıp, en az birkaç Çinlinin canını alıp... İzin ver birkaç yiğitle çıkayım kaleden. Şu yağlılara Kartal Savaşçıları'nın kim olduğunu göstereyim!"

Son dilekti. Son dileği tutmamak olmaz!

Gülümsedi Tayun.

"Var yanına yüz Kartal Savaşçısı Al! Şu yağılara Hun Kartal Savaşçıları'nı nasıl savaşışım göster!"

Sevindi İlğir. Tam fırlayacaktı ki İlteper Binbaşı durdurdu onu.

"Bekle! Benim de bir dileğim var!" "Dilek ağacına döndürdünüz beni!" diye güldü Tayun "Sen de söyle!" "Ben!" dedi "Hep bir Kartal Savaşçısı olmayı düşledim. Hep kıskandım sizi. Kartal Savaşçısı olamadım, ama hiç olmazsa bir kez onlarla birlikte onlar gibi saldırayım yağıya. İzin ver!"

Yiğitlerin dilekleri yiğitlik ve kahramanlık için olur!

Börkünü çıkardı Tayun. Kartal Savaşçısı Tümenbaşılarm taktığı üç kartal tüyünden birini söktü borkünden. İlteper'in borküne taktı.

"Var git Kartal Savaşçısı! Göster kendini!" dedi.

Öylesine sevindi ki İlteper Binbaşı. Bu kadar sevinecek ölüme koşan başka biri olmamıştı Acunda.

Çin ordusu bekliyordu.

Birden kalenin kapıları açıldı. Çin ordusu çok uzakta olduğundan kendini güvende sayıyordu. Başlarında İlteper'le İlğir'in at koşturduğu, yüz kişilik Kartal Savaşçısı Birliği kalenin ortasındaki tepenin üzerinde toplandılar. Sonra, hızla at saldırlar aşağıya doğru. Kalenin açılan kapısından çıktılar dörtnala. Uçuyorlardı. At üzerinde oyunlara başladılar. Kendileri de savaş sanatları ustasıydı, atları da. Bir süre koşturup sonra aniden geri dönüyorlar, ellerini bırakıp atlarını dizleriyle yönetiyorlar,

bir sağa bir sola, yatıyorlar, dörtnala at sürerken atlarına ters oturup yaylarını geriyorlar...

Oldukça uzun sürdü bu oyun. Çin çerileri bu gösteriyi izlemekten geri duramadılar. Bunu Hun Savaşçıları'nın aklının yittiğine verip öylece beklediler oldukları yerde. İçlerinde gizli bir hayranlıkla kanşık kıskançlık...

Yiğitler aniden naralar atarak, Çin Ordusuna doğru at saldı. O ne hızı öyle. Başta bunun da bir gösteri olduğunu sanan Çinliler hazırlıksız yakalandılar. Bir anda yüz iki ok yağdı üzerlerine. Bir o kadar Çinli'yi yere serdi. Sonra bir daha, bir daha... Aniden döndüler geriye Hun yiğitleri. Yine atlarını dörtnala sürerken geri dönüp ok salmayı sürdürdüler. Akli başına gelen Çinliler üzerlerine ok yağdırıyordu artık. Onlar buna aldırmadan yeniden geri döndürdüler atlarını ve açılıp yayılarak Çinlilere saldırdılar. Attıkları her ok hedefini buldu. Kaleden bu muhteşem gösteriyi izleyenler sesleriyle destek veriyordu yiğitlere.

Yiğit Hun erleri, son kez geri döndüklerinde, yarısı aünden yuvarlanıp uçağa varmış, kalanların tamamına bir veya iki ok saplanmıştı. Ama bunlara aldırmadan, saldırıyı sürdürdüler. Son Kartal Savaşçısı uçağa varıncaya kadar.

Yüz iki er, gülererek, en iyi bildikleri işi yaparak ulaşmıştı istedikleri mertebeye. Giderken birkaç katları yayı yük etmeyi başarmışlardı. Kalede bekleyenler onları

kıskandılar adeta. Gözleri buğulu, alkışladılar böylesi yiğitliği.

Çinliler ise bu çılgın saldırıdan aldıkları darbenin anlamı çözmeye çalışıyordu. Anlamakta zorlanıyorlardı.

"Neden yaptılar bunu? Neden kendilerini feda ettiler? Göz göre göre neden..."

Surların üzerinde bir yiğit Tümenbaşı, artık yaşlarını gizlemeye gerek görmediği gözleriyle, yolcu ediyordu yiğit yoldaşlarını.

"İşte biz böyle savaşıyoruz!" demeye getirmişti Kartal Savaşçıları.

Çinliler, hala bu kutlu saldırının etkisinde, uzaktan bakıyorlardı surlara.

Saldırmaya cesaret edemediler.

O gün İlteper, İlğir'in ve yüz Kartal Savaşçısı'nın günüydü. Kimse bu günü bozmak istemedi. Onlara armağan edip bekledi. gece çöktü. Karşılıklı bekleme sürdü gün doğana dek!

SAVAŞ

Büyük bir gürültü koptu Çin Ordusu'nda. Güneşin doğması ile birlikte harekete geçti büyük kalabalık. Çin Ordusu, bilinen savaş düzenine girmişti. Büyük kapının bulunduğu ön taraftan kaleye doğru yaklaşmaya başladılar. Yaklaştıkça açılıyorlar ve kaleyi kuşatıyorlardı. İyice yaklaşp ok atımı mesafenin dışında durdular. Bağırıp çağıyorlar, nara atıyorlardı. Davul ve boru sesleri ile inliyordu ortalık. Şamata tamdı. Generallerin henüz

ne yapacaklarına karar vermedikleri belli oluyordu. Hun Savaşçılarının ok atmadaki üstünlüklerini bildikleri için tereddüt içindeydiler.

Dış surların üzerinde onları bekleyen, kulelerde mevzilenmiş, Tayunün buyruğundaki döt yüz kadar er ne yapacaklarını bilmez bir halde ordubaşlarına bakıyorlardı. Büyük savaşın ilk saldırılan başladığında, bu saldırıyı durdurmal üzere buyruk bekliyorlardı. "Yaylamızı hazırlayın!" diye bağırdı Tayun. En azından bir şey yapacaklardı. Dış kalenin diğer iki yanında görevli Senge ve Sangı yüzbaşılar, aldıkları buyruğu yinelediler. "Yayları hazırlayın!"

Binlerce Çin çerisine karşı dil kaleyi savunacak olan dört yüz savaşçı yaylarına ok yerleştirip, Çinlilerin ok mesafesine gelmelerini beklemeye başladılar.

? ? ? Çiçi Han olanları, Yüz iki yiğidin destansı savaşsını, onlann umutsuz ama kahramanca çabasını tepeden izlemişti. Şimdi de dış kalede savunmaya hazır erlerini gözlüyordu.

Bu sırada Roma Erlerinin ordubası gelip, sağ elini yumruk yapıp göğsüne vurarak, soma da ileriye açarak Roma usulü selamladı Tanhuyu.

"İzin ver Tanhu! Bu ukalalara Çiçi Tanhu savaşçılanmn nasıl sa vaştıklanm biz de gösterelim!"

Roma Erleri kendilerini Çiçi Tanhu'ya adanmışlardı. Bu anlamlı gösteride payları olsun istiyorlardı.

Bir moral ve cesaret örneği olurdu belki. Belki Çinliler ilk kez görecekları bu gösteriden etkilenirler ve geri çekilirlerdi.

"Tamam!" dedi Çiçi Han. Sayıları üç yüz olan Romalı'lar kendi bildikleri savaş sistemi ile Çiçi Han için savaşmak için kale kapısının önünde toplandılar. Yaya... Sağ ellerinde kargılan, sol ellerinde vücutlarını tamamen kaplayan kalkanları ile balıksırtımdaki pullar gibi sıralandılar yan yana ve ard arda. Dört bir yandan birbirlerini kolluyorlardı.

"Kapıları açın!" diye bağırdı başlanndaki.

İç surun kapısı açıldı. Koşarak çıktı Romalılar. Arından dış kalenin kapıları da açıldı. Bağırarak, birbirlerine buyruklar duyurarak aynı anda aynı hareketleri yapıyorlardı.

İlk buyrukta en öncekiler kalkanlarıyla kapandılar. Diğerleri de yukarıdan gelecek ok ve kargılara karşı kalkanları üstte tuttular. Sanki bir törende, geçit resmi yapar gibi, birbirinin aynı hareketlerle Çin Ordusuna yaklaşmaya başladılar. Çinliler ilk kez gördükleri bu manzarayı bir oyun izler gibi izliyorlardı. Garip kılıklı, zırhlı erlerin kalkanları, bir buyrukla açılıyor, soma aniden kapanıyor, kargılar hareket ediyor, bir adım sağa, iki adım öne...

Aldıkları buyrukla ön sıradaki yüz Romalı kalkanlarını kaldırıp hızla koşmaya başladılar. Çin ordusuna yüz adım kala durup kargılarını fırlattılar. Öyle bir şaşkınlık

oldu ki hemen hemen bütün kargılar hedefini buluverdi. Çin ordusunun ilk sırasında yer tutan çeriler, göğüslerine giren kargıların etkisi ile yıkıldılar yere. Kargışım atan yüz Romalı Er ellişerli olarak ikiye ayrılıyor, kalkanını kapatıyor ve yan tarafa çekiyordu. Bu sefer ikinci sıra koşuyordu kargı fırlatmak için.

Çinliler ilk zayıatları verince uyandılar. Çiçi'nin Romalıların üzerine, yağmur gibi ok yağmaya başladı. Çoğu kalkanlarda kalsa da hedefi bulan oklar yere yıktı Romalı Erleri. Ama onlar inatla iyi bildikleri bu gösteriyi sürdürdüler.

Son Romalı Er son kargıyı fırlattı... Ok yağmurunda neredeyse yarısı yerde kaldı bir daha kalmamak üzere. Çinlilerin oklarına dış kulelerden karşılık verilerek kalan Romalılar içeri alındı. İçeri girenler mutluydular. Hünelerini gösterip, övgü ve alkış bekleyen oyuncular gibiydiler. Hun savaşçıları, hanları için kendilerini feda eden bu savaşçılarla gururlandılar. Yiğitliğin tek bir dili, tek bir tanımı vardı. Budun-dna buduna değişmezdi bu dil.

Semerkantlılar Hunları satıp, güçlü olanlardan yana dönmüştü, ama Romalılar Çiçi Han için ölmüştü. Kalkanlar dış surlara çıkıp savaş sürdürmek için hazırlandılar yeniden.

Savaş başlamış, Çin ordusu üç yandan kaleyi sarmıştı. Kale savunmasındaki acemilikleri her halleri ile belli olan Hunların ne yaptıklarını bilmez hareketlerine inat, kuşatmanın ustası Çin çerileri meydandaydı.

Kulelerdeki Hun yiğitleri,

"Savaşın! Ne bekliyorsunuz? Gelsenize!" diye bağırarak dışarıdaki kalabalık düşmana sesleniyordu.

Ne olacaksa bir an önce oldu! Ama Çinlilerin acelesi yoktu.

Önceleri kale duvarlarının önünde yer tutan ve mevzilenen Çinliler yavaş yavaş yayılmaya başladılar. Ok mesafesinden uzakta, saldırıya hazırlandılar. Birbiri peşisıra yapılacak saldırılar için çeriler sıralanmış buyruk bekliyorlardı. Kuşatma konusunda tecrübeli ve usta olanlar surları aşmada kullanılacak merdivenleri hazır etmişlerdi.

Derken aniden arbalet yayları çıkü ortaya. Arbalet yaylarını taşıyan Çinli savaşçılar ön saflarda yer tuttular ve uzak mesafeden kuleleri nişanlayarak oklarını fırlatmaya başladılar. Hunlarda arbalet yayı yoktu. Kulelerde bulunan Hun erlerinin ellerindeki yaylar da yakın mesafede etkiliydi Bu nedenle hiçbiri ulaşamıyordu hedefine. Oysa Çinlilerin attığı okların menzili uzun olduğu için hedefini buluyordu.

Romalı Erler uyardılar Hun savaşçılarım.

"Çökün duvarların dibine!"

Bu sözü hiç biri dikkate almadı. Çünkü ordubaşları vermemişti buyruğu. Tayun anladı bunu ve bağırdı.

"Çökün!"

Senge ve Sangı aynı buyruğu verdi erlerine.

Tayun, Romalıların kale savunmasında kendilerinden iyi olduğunu anlayınca sağ kalanların en üst kurlusunu yanma çağırdı.

"Banayardım et! Ne yapılacaksa bana söyle!" dedi.

"Şu an beklemekten başka çare yok! Çinliler yaklaştı-
şana kadar bekleyeceğiz!"

Beklemeyi sürdürdüler.

Dış surların boşaldığını gören C'heng T'ang ordusuna hücum buruşunu verdi. Bir anda Çin Ordusu saf-
ları hareketlendi. İnsan seli kaleye doğru akmaya baş-
ladı.

Bütün hatlarda saldırıya geçen Çinliler dış surlara
yaklaşmada Tayunün buyruğu duyuldu.

"Oklaym!"

Hun yiğitleri surların üzerinden, kulelerden yaylarını
ustalıkla kullanarak, yaklaşan insan seline ok yağdır-
maya başladılar. Bir anda üzerilerine gelen oklar çok et-
kili dolu. Çinlileri durdurdu ve geri çekilmelerini sağladı.
İlk Çin saldırısı boşa çıkmıştı. Hun Erleri bunu sevinç
naralanyla ve geri çekilen Çinlilerle alay ederek kutladılar.

Ağaç surların önünde büyük, ağaçtan yapılmış en-
geller vardı. Ayrıca ucu sivriltilmiş cit engel Çinlilerin
yaklaşmasını ve rahat hareket etmesini engelliyordu.

Açıktaki buluna ve ok atım mesafesine girmiş olan
Çinliler ok yağmurundan, ellerindeki büyük kalkanları
ile korunmaya çalışıyorlardı. Çin'in ordubaşları ilk önce

ağaç engelleri ve çiti ortadan kaldırıp kullanılmaz hale getirmenin gerektiğine karar verdiler. Alazlı oklar hazırlandı bunun için.

Çin tarafından yükselen buyruk bu engelleri hedefliyordu.

"Yakın!"

Bir anda önce ağaç engellere, çite, soma da ağaçtan yapılmış dış kaleye yanan oklar fırladı. Çok sayıda ok, saplandıkları yerden dumanlar çıkararak yakmaya başladı ağaçları. Ağaçlar hemen tutuşmasa ortaya çıkan duman, surlardaki erleri rahatsız ediyordu. Dumandan göz gözü görmez olmuştu. Hun erleri zor nefes alıyorlar, öksürükten boğuluyorlardı. Çıkan yangınları söndürmek de mümkün olmuyordu.

Bu fırsattan istifade kaleye yeni ve daha etkili bir saldırı düzenledi Çinliler.

Olanları üzüntü içinde izliyordu Çiçi Tanhu. Bu kaleyi gururla yaptırırken aklına ne bu ağaçların yanması gelmişti ne de alazların çıkardığı duman. İki yılın almış düşü yanıyordu. Umudu, emeği yanıyordu. Acı gerçek beyninin içinde çınılıyordu durmadan.

"Kaleler ve kent Hun için ölümdür"

Urul koşarak geldi yanma.

"Ulu Tanhu, bu kuşatmayı yarıp kaçabilirsin. Biz savaşırken sen kaç. Sonra öcümüzü alırsın bu kahpelerden."

"Kaçmak" ne kadar kötü ve adi bir sözdü. Acuna adım duyurmuş, yiğitler yiğidi Çiçi Han ve "kaçmak" Gülümsedi.

"Yakışmaz!" dedi "Bana yakışmaz. Çiçi Tanhu'yaya-kışmaz. Ölmekse ölmek... Ama vuruşarak, ama yiğitçe... Hem Urul yiğidim, nereye kaçarım? Her yer yağı, her yan kahpe hain dolu. Nereye kaçarım? Mutlaka bunu düşünüp önlemler almışlardır. Düşünsene, Ya dışarıda Wusunlar'm eline düşersem. Yine umut var burada. Varsın yansın dış kalemiz. İç kale yüksek ve sağlam. Kilden yapılmış... Onu yakamazlar ya!"

Anladı Urul. Tanhu orada kalacak. O halde savaşılacak sonuna kadar. Yeniden koştu erlerinin başına.

Dış kale iyice tutuşmuştu artık. Hun Erleri zor durumdaydılar. Tayun'un yanında bulunan Romalı ısar etti.

"Burada daha fazla kalmanın anlamı yok! İç kaleye çekilmeliyiz" dedi.

Tayun da bunu görmüştü, ama İç kaleye geçmek için ok yaümu-rundan kurtulmak gerekiyordu. Kısa sürede olsa açıkta kalacaklardı. Kolayca avlanırdılar. Durumun gittikçe daha kötü bir hal aldığı görünce, buyruğunu verdi.

"İç kaleye çekilin!"

Fırsat bulabilen ve aünü yakalayabilen erler, atlarına atlayıp iç kaleye doğru koşturmaya başladılar. Bir kısmı

ise yaya olarak aşmaya çalıştı ara mesafeyi. Onlar için açıldı kapılar.

Bu buyruğu dinlemeye niyeti olmayanlar vardı.

Senge Yüzbaşı, aüna atlamışü buyruğunda bulunan, at bulabilmiş erlerine iç kaleye girmelerini söyledi. Onun niyetini anlayan erler, "Seninleyiz!" diye bağırdılar ve yüzbaşılarım yalnız bırakmayacaklarım söylediler. Onları ikna etmeye çalıştı Senge.

"Bana ok değmez!" dedi Senge " ben zaman kazan-dıracak bir koşu yapacağım Çin hatlarına doğru. Bu arada siz hızla at sürün kaleye!"

Bir anda Ebrük Onbaşı bitti yanında.

"Ne işin var burada?" dedi Senge "Buyruğuma uysana!"

"Olmaz!" dedi Ebrük "Yıllardır 'Bana ok değmez!' deyip duruyorsun. Ben de deyip değmediğini merak ediyorum. Bu son fırsat! Hadi bakalım kanıtla! Ben de tanığın olayım!"

Gölüyordu ikisi de.

Yanında onları terk etmeyen erleri ile atlarını dört-nala sürüp yanan dış kale kapısından, yan yana dışarı fırladılar. Bir yandan ok salıyorlardı. Onların bu saldırısı dış surlarda bulunan erlerin iç kaleye geçmelerini sağlayacak zamanı kazandırmış oldu.

Senge en öne geçerek gelecek oklara il hedef olmayı seçti. Ardında da Ebrük... Çinlilerin üzerine doğru sürdüler atlarını. Sayıları üç az da olsa bu yiğitler,

hazırlanmaları için oldukça uzun bir zaman kazandırdılar iç kaledekilere.

"Ardımdan ayrılma!" diye bağınyordu Senge, Ebrük'e "Bu ok yağmurundan ancak ben korurum seni!"

"Sen önce kendini koru!" siye karşılık veriyordu Ebrük.

"Ok yağmuru" değildi artık gelen okların şekli. Oklar sel gibi geliyordu üzerlerine. Kurtulmak, sıyırmak, aralarından geçmek mümkün değildi. At koşturan erler birer birer düşmeye başladılar. Çin hatlarına nerdeyse elli adım kadar kalmışü. Ebrük gerçekten hiç ok almamışü. Bunu, hemen önünde at süren Senge'ye borçlu olduğunu düşünüyordu. Artık ona ok değmediğine inanıyordu. Bunun başka bir anlamı olamazdı. Kılıçlarını çekmişti iki yiğit.

"En az iki Çinli gebertmeden önce ölmeme izin verme Tanrım!" diye yalvarıyordu Ebrük! Bir yandan da yoldaşı Penge'ye kızıyordu.

"Söz vermişti bana! Düştüğümde yanıma ilk gelen olacaktı! Ama..."

Bir ses duydu ardında.

"Yettim!"

Penge'nin sesiydi bu. İç kaledeydi görevi. Senge ve Ebrük'ün yalın kılıç olarak, ok yağmuru altında Çin Ordusu'na saldırdığını görünce, verdği söz geldi aklına.

"Bu ok yağmurundan kimse sağ çıkamaz. Ebrük..."

Tümenbaşmın yanma koştı.

"Bir sözüm var tümenbaşım! Tutmam gerek!"

Kısaca anlattı derdini. Tayun söyleyecek söz bulamadı. Başını salladı yalnızca. Penge, hemen atlanıp çıktı surlardan. Ebrük u nişanlayıp sürdü atını.

Ebrük başını çevirmiş, kendisine yetişmeye çalışan Penge'ye baktı. Tam o sırada bir ok yedi Penge. Tam göğsünden aldığı ok, onu aündan aşağı düşürdü. O an da uçağa vardı Penge. Sözünü tatamamışü.

Gözlerini yumdu Ebrük. Atım hızlandırırken bağırdı.

"Herkes tanık olsun! Penge sözünü tuttu!"

Bir anda kendilerini Çin Ordusu'nun içinde buldular.

İki yoldaş var güçleriyle kılıçlarını sallayıp artık kaçırılmaz sona geldiklerini, gitmeden olabildiğince fazla Çinli'yi tamuya göndermeyi akıllarına koymuşlardı.

İkisi de sayıyordu.

"Bir, iki üç, dört... "

Mutluluktan uçuyordu Ebrük. Gözleri Senge'yi aradı. Aünün üzeri boştu. Yerde gördü onu. En az on Çinli kılıç düşürüyordu vücuduna. Gözgoze geldiler. Dudaqları oynadı son kez Senge'nin.

"Bana ok değmez!" dedi.

"Bana da kılıç!" dedi gülerek Ebrük. O anda başına gelen bir kılıç darbesi ile düştü aündan.

İki yiğit el ele; en çok özledikleri yere; Gök'e yükseldiler...

Dış kale alaz alaz yanıyordu. Karanlık basmaya başlamışü. Alazların geceyi aydınlatan görüntüsü acı bir

güzellikle birlikte inanılmaz düşüncelere sürüklüyordu erleri. Yiğitlerin canları bahasına oyalaması, iç kaleye yapılacak Çin saldırısını geciktirmişti.

C'heng T'ang bu durumda bile çekindi Hunlardan. Saldırını ertesi güne erteledi.

Gece, ağaç surda kalan, kulelere gizlenen Hun savaşçılarına yaradı. Sayıları on kadardı. Yanmak üzereydiler neredeyse. Hepsi iç kaleye geçmenin bir yolunu buldu. İç kale kapısına geldiklerinde, girişlerini kolaylaştırmak için yan surlardaki erler büyük gürültü çıkardılar. Bu da Çin ordusunda paniğe neden oldu. Çinli Generaller anlam veremedikleri bu gürültünün sebebini anlamak için bir gece saldırısı gerektiğine karar verdiler.

Gece savaşmayı ve askerlerini ileri sürmeyi göze almayan C'hene T'ang bu görevi Semerkant Kralı'na verdi. On bin savaşçısını kalenin çevresine dağıtan Kral olanı biteni öğrenmeye çalıştı. Bu arada Hun-ların moralini bozmak ve Çin'li Generale yaranmak için kısa süreli ok yağdırdı surlara.

Bir süre sonra gece sessizliğe büründü. İki yanda da elde silah, tedirgin bir bekleyiş sürerken kimsenin beklemediği bir olay gerçekleşti.

Bir budunun bütün erlerinin kahpe olmadığı kanıtlayan bir hareket...

Çin Ordusu'na esir düştüğünde, Çiçi Han'a bağlı kaldığı ve sözünden dönmediği için öldürülen Semerkand Veziri Baytm'ı seven beş bin kadar Semerkantlı Er,

gecenin ilerleyen zamanında, Çin Generali C'heng T'ang'm yardımcısı Kan Yen-Shu'nun bulunduğu karargâha saldırdılar. Planlı bir saldırıydı. Bir anda od'a verdiler karargâhı. Kan Yen-shu canım zor kurtardı. İlk anda saldıranların kim olduğunu anlayamayan General, korktuklarının başlarına geldiğini, Çiçi Han'ın gizlenen ordusunun yardıma geldiğini sanarak paniğe kapıldı. Soma gerçek anlaşıldı ve karşı konuldu bu saldırıya. Kısa sürede beş bin yiğit Semerkand erinin çoğu öldürüldü. Kalanların bir kısmı yakalandı, bir kısmı da karanlıktan isitfade edip kaçılar.

Semerkant Kralı bu durumda Çinlilerle arasının açılacağı sanarak çok korktu ama Çin'li Generalin, onun yardımına hala ihtiyacı vardı. General kararını vermişti. Bir an önce bu işi bitirmezse benzer saldırılar olabilirdi.

Ertesi gün yine gün ışığı ile birlikte bütün hatları ile saldırıya geçti Çin ordusu. Kalenin ağaçtan yapılmış, yanmış dış surları, yer yer yıkıldığı için kolayca geçit verdi Çin ordusuna.

İç kalenin ağaçtan giriş kapısının önüne yöneldi Çin çerileri. Kısa sürede aştılar suyla dolu hendeği. Kuşatma konusunda tecrübeli birlikler merdivenlerle surlara yanaşıyordu. Surlardan aşağıya yağın ok sağanağı yüzlercesini tamuya yollarken ağır ağır ilerliyorlardı. O kadar çoktular ki, surların üzerindeki yiğitlerin uğraşları onları durduramıyordu.

Daha fazla beklemeyemedi Çiçi Han. Geride durup olanları izlemek yerine, erlerinin başında savaşması gerektiğini düşündü. Sıradan bir er gibi silahlarını kuşandı. Okunu yayını, kargısını, kılıcım alıp atma atladi. Tepede bulunan sarayından aşağıya inip surlara çıkacaktı. Börleri onun yanında yerlerini tutarken, bir anda boşaldı haremi. Kadınlar "Biz de savaşacağız Tanhu" diyerek silahlandılar. Oğlu Çiğilşu Şada atlanıp geldi yanına.

Kadınlar da savaş hazırsa, durmanın anlamı yoktu!

"Surlar tutmalıyız. Dayamırız! Surlar sağlam!" diyerek, atıyla surlara çıktı Çiçi Han. Yanında oğlu, kadınlar, börleri, bütün yiğitleri.

Çiçi Han'ın Beş renkli bayrağı dalgalanıyordu kulelerde. Surların üzerinde Tanhu'yu gören erleri keyiflendiler. Var güçleri ile ok yağdırmaya başladılar surlara çıkmaya çalışan Çin Ordusu'na. Ama karşılığı çok daha güçlü geldi. Yüksek menzilli yaylardan fırlayan oklar illa da Tanhu'nun bulunduğu yeri buluyordu. Dört kadim hemen düştü orada. Bir ok Çiçi'nin burnuna geldi. Kan içinde kaldı yüzü.

Böriler feryat ettiler. Hemen önüne geçtiler Çiçi'nin.

"Biz düşmeden, son böri can vermeden Tanhu yere düşmemeli" diyerek korudular Hanlarını. Bu sırada Çin çerileri surlara çıkmaya başlamıştı.

Urul ve Tayun, iki karındaş Tümenbaşı surları var güçleri ile savunuyorlardı. Surların üzerine Çinliler vardı

artık ve ardı geliyordu. Çok yakında, Hunlann, kendi kalelerinde azınlığa düşmeleri kesindi.

Yamı Yüzbaşı atının üzerindeydi. Dizginleri bırakmış, bir elinde kılıcı, diğer elinde kargısı olduğu halde, dizleriyle atını ustalıkla kullanıyor, bir yandan da bağıırıyordu.

"İşte savaş böyle olur! Erkek savaşı!"

Elindeki kılıcını her savuruşunda bir, iki Çinli yere düşüyordu. Kargışım her sançmasında bir Çinli tamuyu görüyordu. Onun bulunduğu kısımda Çinli kalmıyordu ayakta.

"Atını öldürün!" diye bağırdı bir Çinli Ordubaş. Bunu duyunca içi titredi Yamı'mn. Atma kıyamazdı. Onu durdurmak için atım hedeflemişti yağılar. Onun derdini çeken, yıllardır dost bildiği atından aşağıya atladı. Serbest kalan at sahibinin sesine uyup indi surlardan aşağıya ve kapıya yöneldi.

"Atımın elinde kılıcı mı var? İnsan olan insan ata kıyar mı?" diyerek saldırdı Çinli ordubaşa. Kellesini uçurdu bir vuruşta. Gözü atında... Onun kağıdan çıkıp gitmesini gülerek izledi. O belki sağ çıkamayacaktı bu savaştan ama atım kurtarmıştı.

Yerdeyken o kadar iyi savaşıyordu Yamı. Önce kargı tutan koluna bir kılıç vurdular. Kancık bir kargı geldi ardından. Ciğerini delip önden çıktı. Nefesi kesildi Yamı'mn. Önce dizlerinin üzerine çöktü. Tam

karşısında bir Çinli, elindeki kılıcı boynuna indirecekti. Tuttu elini.

"Demek beni göndermek için acele ediyorsun öyle mi? O halde gel, beraber gidelim!" deyip boğazından yakaladı. Sıktı, sıktı. Kilitlenmişti dev pençesi. Bu sırada arkadaşlarım kurtarmaya çalışan Çinlilerin çabası boşa gitti. Sol yanma doğru yıkıldı Yami. Ama hala Çinlinin boynunu sıkıyordu tek eli ile. Oysa Çinli, nefes almayı çoktan bırakmıştı.

Surların üzeri Çinli dolmuştu. Kale, hiçbir işe yaramamıştı. İçeri dolan düşmanla savaşmanın tek yolu vardı. Hun Erleri surlardan inip kentin sokaklarında en iyi bildikleri yönyle savaşı sürdürmeye başladılar. Her biri kendince yer tutmuş, her biri kendince yol bellemişti. Kaçınılmaz son, uçuşa doğru yönlendiriyordu onları.

Umurlarında değildi. Mademkiş Tamı onların burada, duvarların içinde vuruşmasını istemişti...

Esrik Yanal atımın üzerinde kılıç sallarken bir yandan da sağı solu kolaçan edip içecek bir şeyler arıyordu. Ağzı kurumuştı. Aslında yedek kımız vardı bir kırba içinde. Savaşırken yitirmişti onu.

"Ben bu acunu ayık görmeye dayanamam! Yüreğim kaldırmaz böylesi kancıklığı. Kımız bulmalıyım!" diye söyleniyordu kendi kendine.

Sonunda dayanamayıp atım evlerden birine sürdü. Büyük kavga vardı evin içinde. Yaşlıca bir savaşçı evine

giren Çinlilere kılıcı ile bunun hesabını sorarken, Yanal onun çevresindeki birkaç Çinliyi yere indirdi. Sonra,

"Kimiz var mı?" diye sordu. Yorulmuştu yaşlı savaşçı. Eliyle kenardaki bölmeyi işaret ediyordu. Atım sürdü oraya Yanal. Gözleri parladı. Duvara asılı kımız dolu kırıbayı aldı. Hemen açıp kafasına dikti. Geri döndüğünde Çinlilerin yine içeriye dolduğunu gördü. Birkaç yerinden yaralanmıştı yaşlı savaşçı.

Gözleri Yanal'm elindeki kırkada...

"Hepsinibitirme!" dedi.

Güldü Yanal.

"Neden? Yoksa Çinli albızlara mı ikram edeceksin?" diye sordu gülerek "Bunlar kımızdan ne anlar?"

İçerisi o kadar kalabalık oldu ki kapıdan çıkamayacağını anladı Yanal. Bir yandan içmeyi öte yandan kılıç sallamayı sürdürdü. Bir anda on Çinli birden geldi üzerine. Kılıcını elinden düşürdüler. Çok yara almıştı. İnatla kırıbayı bırakmıyordu. Az soma aünden aşağı yuvarlandı. Kırba hala kucağmdaydı.

Esrik Yanal, esriklik içinde uçuyordu.

Çiçi Han'ın, bir düşün peşinde, kalıcı olmak için yaptığı surlar, daha ilk saldırıda yerle bir olmuştu. Hun erleri kale savunmasındaki acemiliklerin bedelini canlarıyla ödüyorlardı.

Böriler, surlann üzerinde yaralanan Tanhu'yu ve Çiğilşu Şad'ı vurarak çıkardılar kalabalık Çin Çerisi'nin içinden. Bir kısmı yere düşmüş ama görevlerini

yapmışlardı. Şimdi tepeye doğru, son umut olarak saraya doğru at sürüyorlardı. Bir yandan vuruşarak... Sonuna kadar direneceklerdi. Yüzü kan içinde, sağa sola buyruklar yağdırmayı sürdürüyordu Çiçi Han. Son buyruklarıydı bunlar. O da kaçınılmaz sonun farkındaydı. Oğlu'nu, Çiğilşu

Şad'ı ve Baş Hatun'unu kurtarmanın bir yolu olsaydı bari.

Bu sırada surlann üzerindeki kanlı savaş sona ermiş, Çiçi Han'ın surlanna Çinliler hâkim olmuştu. Kent içine doğru akıyordu Çin çeri-leri. Bir avuç yiğit onları durdurma çabasıındaydı. Gittikçe umutsuzlaşıyordu bu çaba.

Sokak, sokak sürüyordu kavga. Bire on, bire yirmi... Tümenbaşı Tayun, atının üzerinde vuruşurken verdiği buyruklarla yiğitlerinin direnmesini sağlamaya çalışıyordu. Bir yandan da düşünüyordu.

"Acaba Tanhu, arka taraftan bir yerlerden, dağdan bir yol bulup da kurtulur mu? Soma dönüp bizim öcümüzü alır mı?"

Uçmağa varacağım biliyordu. Umurunda değildi. Yeter ki Tanhu kurtulsun. Tanhu sağ oldukça direnmeleri ve ona zaman kazandırmaları gerekiyordu.

Çok sıkışmış haldeydiler. Biraz ötesinde bir grup Çinli ile vuruşan Dolgan'la atım sürüp yanına geldi Tayun'un. Omuz omuza geldiler bir an. "Bu savaş değil.

Bu erlik değil. Kapana kısıldık! Çok kalabalıklar!" dedi Tayun

Güldü Dolgan Binbaşı. "Kale! Pöh! Kendini bile koruyamayan kale bu Tümenbaşım!" Vuruşarak gerileyen Sangı Yüzbaşı aüm sürüp üçüncü oldu aralarına. Yiğit yoldaşlarıyla birleşmenin gücüyle konuştu.

"Tepeye doğru at sürelim Tayun Tümenbaşım! Orada daha iyi dayanınız! Bütün erleri o yana çekelim!"

"Olmaz!" dedi Tayun "Burada bir hat kuralım! Tanhu'ya zaman tanıyalım! Burayı boşaltırsak Tanhu zora düşer! Dayanabildiğimizca tutacağız burayı!"

Bir anda yerine getirildi buyruğu. Bıtn, Dolgan, Sangı, yanlarındaki erlerle tuttular hatü. Ölümüne bir kavgaya girdiler. O sırada Arçın'm, yiğit böribaşı Külçar'm oğlu'nun yere düştüğünü gördü Bıtn. Çocuk can verirken şöyle seslendi ona.

Yiğit Atana selam söyle. Gök çayırlarda yer ayırsın bize! Güldü Arçm! Kahkahlarlar güldü. Soma sustu. Çok sürmedi yiğitlerin göçü. Önce Dolgan, ardından Bıtnı da düştü yere. Gittikçe azalıyorlardı. Tayun ve Sangı sırt sırta verdiler atlannı. Diğer yanlarını Uma Onbaşı tutuyordu. Bir sürü Çin Çerisinin arasında kalmışlardı. "Bugün çok mutluyum!" diye bağırırdı Sangı.

"Neden?" dedi Tayun "Bu kadar çok Çinli'yi bir arada gördüğün için mi?"

"Bu kadar çok Çinli öldürdüğüm için" dedi.

Yanlarının boşaldığını fark ettiler. Uma da düşmüştü.

Gerilerken farkında olmadan tepeye çıkmaya başlamışlardı. Erlerin sayısı çok azalmıştı çevrelerinde. Çinli desen karınca gibi her yandan çıkıyordu.

Bir avuç Kartal Savaşçısı onları rahatlatmak için teoeden ve kuleden ok salmaya başladılar aşağıya. Bu bir an durdurdu Çinlileri. Atlarını sürdü Sangı ve Tayun yu-karı doğru. Tayun çıkabildi; ama döndüğünde Sangı'nın artık acunda kalmadığını gördü.

Ağası Urul'u çok merak ediyordu Tayun. Mutlaka Tanhu'nun yakınlarında olmalıydı. Onun da yapacak bir şeyi kalmamıştı. Son kez ağasını görmek istedi yeniden sürdü atını ve çevresini saran kalabalık Çinli grubunu yarıdı...

Sarayında yaralan sarıldı Çiçi Han'ın. Yeniden ayağa kalkıp yavaş yavaş tepeye doğru ilerleyen savaşı, Hun erlerinin direnişini izledi bir süre. Çevresini saran duvarlar onu ve budununu koruyamamıştı. Gidecek yer de kalmamıştı.

Urul'un sesini duydu Tayun.

"Geriye gel! Buradayım!"

Koruyacakları bir tek yer kalmıştı. Tanhu'nun Sarayı! Sağ kalan urug fertleriyle birlikte, yanlarında yirmi kadar böri ile saraydaydı Çiçi Han. Kadınları dâhil hepsi kılıçlarını çekmiş, bekliyorlardı.

Sarayın çevresi sanılmışı artık. Her yer Çinli kaynıyordu. Sarayın çevresinde, en ön safta savaşılanların bir kısmı Hun savaşçıları. Çin adına veriyorlardı savaşlarını ve Çiçi Tanhu'yu yok etmek için kullanıyorlardı güçlerini. Bu anlaşılmaz karmaşa içinde kimi zaman çok eskiden birbirlerini tanıyan veya aynı akında yan yana vuruşmuş, hem de Çin'e karşı vuruşmuş savaşçılar karşı karşıya geliyorlardı. Bir an durup sonra sıradan bir işmişçesine kılıçlaşıyorlardı. Biri Çin için, biri Hun için, ama ikisi de Hun... Biri şerefsiz bir uğraşın sonucunu düşünemeyeek kadar satılmış, diğeri Hun adım yüceltmek için can vermeye hazır!

Bu tercih, ruhla alakalı olsa gerek. Nasıl anlaşılmaz bir duygudur insanlara bunu yaptıran? Hainliğin gerekçesi nedir? Başka bir budunla bir olup kendi budununu yok etme kavgasının hedefinde nasıl bir onur besler insan? Hainler çıkmışür hep. Çıkacakta da.

Daha kuşatmanın başında, bir ödül vaat etmişti Çin Generali! "Çiçi'yi öldürene elli bin Çin altın..."

Belki bunun içindi her şey. Çin altını... Karşılığı satılık ruhlar... Çiçi Han, yanında oğlu Çiğilşu, ardında hanımları ve çocukları... Onu korumak, onun adına can vermek üzere çevresini saranlara baktı hüznle. Artık sona gelmişlerdi.

Kut sizinle olsun yiğitler! Tamı sizden razı olsun! diye bağırdı. "Var ol Tanhu!" diye geldi karşılığı.

Sarayın kapılarını tutanlar daha fazla dayanamadılar. Bir anda doldu içeriye Çinliler. Karşılarında, en önde Urul ve Tayun duruyordu. Önce gözgöze gelip gülümsediler.

"Görüşürüz Tayun!" dedi Urul.

"Görüşürüz ağam!"

Sonra hızla saldırdılar Çinlilere...

ÇİÇİ HAN ARTIK YOK

"Bitti!" diyerek yere çöktü Yülek Kam "Bitti!"

Savaş bitmişti aşağıda. Kavganın o keskin gürültüsü yoktu. Kuşlar, herşeyden habersiz cıvılamaya başlamışlardı. Umurlarında değildi olanlar. Oysa bir deatan yazılmıştı aşağıda... Unutulmayacak bir destan!

Yaralı Çin Çerilerinin ve onların yandaşlarının yaralarını sağıtma-ya koşuyordu Çinli otacılar. Dışarıda bir yerlere taşmıyorlar, oradan da alınıp sağıtma çadırlarına götürülüyorlardı.

Zaman zaman utku sarhoşu galiplerin sevinç çılgınlıkları yükseliyordu.

"Sağ kalan var mı acaba?"

Duygularım öldürmüştür kamlar. Bildikleri ve gördükleri, sıradan insanların bilemediği göremediği gerçekler böyle yapmıştır onları. Ama yüreği acıyordu Yülek Kam'm. İçi yamyordu. Bir umut ışığı için neler vermezdi ki... Yoktu işte. Bu kadar korkunun üzerine Çin, Çiçi Han'ı sağ komazdı!

Tanık olmuştı bütün olanlara. Anlatacaktı. Çiçi Han'ın yaptığı hatayı bir daha hiçbir Türk Hakam'nın yapmaması için kulaktan kulağa yayılmasını sağlayacaktı. Ozanların diline ulaşmasını, kopuzların tınlarında acuna yayılmasını sağlayacaktı.

"Bir kahraman, kendi yaptığı kalenin kurbanı oldu!"

Durdu! Düşündü! Aşağıya inip olanları görse mi daha yakından? Ne kazanacak ki? Ne öğrenecek ki? Bir de gördükleri onu iyice üzecekse...

"Tanık olarak geldim! Tanık oldum! Şimdi görevim bitti. Burada işim yok benim!"

Aniden kalkıp arkasını döndü Tanhu Kent'e. Dağlara doğru vurdu kendini. Nasılsa yerleşecek bir yer bulurdu kendisine. Geri dönmesi, dönüp bakması bile mümkün değildi artık.

Çin Ordugâhında şenlik var! Bol yeme içmeli bir şenlik... Neredeyse dörtte biri kırılmış ama yine de eğleniyorlar, seviniyorlar...

General C'heng T'ang kurulan şölen masasının başında oturuyor. Sağ tarafında yardımcısı Kan Yen-Shu...

İmparator Yü-an'a çoktan ulak gönderilmişti.

"Yıllardan beri Çin'in korkulu düşü olan, baş düşmanı yok edildi. Hem de bütün uruğu ile birlikte..."

Mutlaka Çin'de de şenlik yapılacaktı. Günler sürecekti bir şenlik.

Kendi yaptığı kale Çiçi Han'a mezar olmuştu. Tam 1518 yiğit er, Hanları'nın yanında yiğitçe savaşıarak uğmağa vardı.

Çiçi Tanhu, yanında veiahü Çiğilşu Şad, diğer çocukları, Ulu Hatunu, hatunları, hizmetkârları... Bôri-leri... Hepsi can vermişti yan yana...

Urul ve Tayun; çok yakınında yan yana yatıyordu Çiçi Han'ın

Sadece 145 yiğit çaresizce esir olmuştu. Ağır yaralanmışlardı. Sağ kaldıkları için kendilerine lanet ediyorlardı. Şimdi bir an önce ölmenin derdinde, dolaşan Çinlilere ve onların yandaşı Hunlara hakaret ederek bu işi çabuklaştırmaya çalışıyorlardı.

Savaş bitince bin kadar savaşçı üzerlerine çevrilen okların etkisi ile kılıç bırakmak zorunda kalmışlardı. Kendilerini en kötü hissedenler onlardı. Hepsinin elleri ayakları bağlanmıştı. Aralarında Roma Erler de vardı.

Önlemler alındıktan sonra çerilerinin zafer çığlıkları arasında savaş alanına gelmişti Çin Generalleri. Amaçları Çiçi Han'ı görmek ve öldüğüne emin olmaktı. Onlara gösterdiler Kahraman Hun Tanhusunun bedenini.

Vücutunda onlarca yara...

"Bu mu?" dedi dudak bükerek C'heng T'ang, İmparatoru'nun düşlerini kâbusa çeviren yiğidin kutlu bedenini küçümsemişti.

"Evet!" dediler "Bu! Bu, Çiçi Han!"

Bir süre baktı öylece. Sonra buyruk verdi.

"Kesin başını! İlaçlayın ki bozulmasın! Sonra da bütün Hun İlleri'ni, Çiçi Han'a bağlanan bütün illeri gezdirin. Ona güvenen, inanan, Türkler görsünler. Görsünler ve ibret alsınlar. Çin'e başkaldırmanın sonucunu öğrensinler! Vücudunu da ortada bırakın. Ölenlerin hepsini... Çürüyüp koksunlar, kurda kuşa yem olsunlar... Kaleyi yıkın. Sadece ibretlik, bir tek kulesi kalsın ortada!"

Sonra uzaklaşmak için döndü geriye. O sırada bir ses duydu. Bozuk bir Çince ile seslendi ona...

-Efendimiz' AeVar?"-,-! sözünüzvard!'-!

Jin'e boyun Çiçi Tanhu mm verdi, di efendimAA
Adüşmüyordu

İzin bile e Savaşmaya suru
Avet Efendini ded denbiriydi

«Admnesemn.

«Sözümüz sobama var. O nedenle.-" piskanı y«'

Çok kanlı savaş olmuştu Tanhu Kent'te. Yiğitler, sonuna kadar direnmişti. Bütün börileri canla başla Tanhu'yu korumuşlar, ona çalman kılıçlara kalkan olmuşlardı. En sonuncusu, Çiçi Han'ın son böri basısı Konat Böri yere düştüğünde dönüp bakmıştı Tanhu'ya...

"Görevimizi yaptık değil mi?" der gibi "Ben düşmeden senin düşmene izin vermedim Han'ım! Ama artık yapacak bir şeyim yok!" der gibi...

Ardından, Gök Tann'mn yeşil vadilerine geleceğini bildiği Tanhu-suna hazırlık yapmak üzere, uçup gitmişti.

Çiçi Han; bu kancık planın, bu kanlı sonunda tek başına kalmıştı. Elinde kılıç, onlarca yarasıyla canım pahalıya satmak için direnmişti. Ama...

Destanları Türkler yazardı. Çin bu destanlardan korkardı. Düş gücü yüksek Hun Budunu besleyen damardı destanlar.

Önce destan başlamıştı.

Şimdi başka bir destan doğmuştu. Destanlar çağı ara vermeden sürüyordu.

Düş ülkesine müdavim bir budunun destanlarım yıkmak, bozmak gerekiyordu.

ÇiçiHan destan olmuştu çoktan. General C'heng T'ang'm derdi bu destanı bitirmek, çürütmek yok etmekte. Bu nedenle kestirecekti Çiçi Han'ın kutlu başını. O baş bir mızrağın ucunda gezdirildikçe Çiçi Han destanı ölecekti.

Hemen dediğini yaptılar General C'heng T'ang'm. Çiçi Tanhu'nun kesik başım önce kolayca bozulmasın diye ilaçladılar. Soma Hun illerinde, Çiçi Han'a bağlı illerde gezdirmeye başladılar. Kentlerin, ağulların merkezi yerlerinde tam orta yere dikip,

"İşte Çiçi Han! Çiçi Han'ın sonu! Çin'e baş eğmeyenin sonu!" diyorlardı.

Kaleyi yıkıp, orada uçmağa varan yiğitlerin kutlu naaşlarını öylece ortada bırakı Çinliler. Hun düşmanları geldi birer birer. Yiğitlerin naşını, Çiçi Han'ın başsız

naşını görmek ve emin olmak için... Çiçi Han'dan korkan, çekinen budunların Hakanları gelip baktılar birer birer.

Wusunlar dolaştı kanlı savaş alanlarında. Canlı iken yanlarına yaklaşmadıkları yiğitleri öyle görüp mutlu oldular. Hakaret ettiler, tekmelediler kutlu vücutlarını.

Çin ordusu fazla kalmadı. Orayı Wusunlara teslim edip ayrıldı. Generaller verilecek ödülleri ve unvanları almak için Çin'e dönüyorlardı.

Geceydi! Karanlık bir gece...

"Burası!" diye fısıldadı bir er "Kan kokusu duyuluyor hala"

"Wusunlar nöbet tutuyor başlarında!"

"Kaç kişi?"

"Kırk kadar var görünen..."

Kulpa ve yiğitleriydi gelen.

Od nöbetinden yoldaşı, emişi Tayun'un, düşündeki çağrısına uymuş... Yamnda obamn yiğitleri... Kartal Savaşçısı yoldaşları...

"Bir anda saldıracamız ve davranamadan yok edeceğiz Wusun sak çıarmı..."

Otuz gözükkara yiğit... Atlarını yedekleyip sessizce yaklaştılar kale yıkıntısına. Soma aniden atlanıp yaşın gibi indiler Wusunların üzerine. Çok kısa sürdü kavgası. Az soma canlı Wusun kalmamıştı ortalıkta.

Çok karanlıktı. Önlemlerini alıp günün doğmasını beklediler.

"Keşke doğmayaydım gün! Keşke görmeyeydim!"

Çok kötü bir görüntüyü ortaya çıkardı güneş. Yıkık kalenin içinde verilen kanlı savaşın bütün etkisini gösteren kanlı bir manzara... Her yana dağılmış yiğit naaşları...

"Tayun'u, Urul'u obamızın yiğitlerini bulun!" dedi Kulpa...

Dağıldı yiğitler. Bütün bu yiğitleri hak ettiğince yoğlamak isterlerdi, ama zaman yoktu buna. Her an ve daha kalabalık gelebilirdi Wu-sunlar. Yatan her yiğide bakıyorlardı.

"Yamı!"

Koştular o yöne doğru. Tanımışlardı Yamı yiğidi. Gülüyordu yüzü hala... Hemen aldılar...

"Sangı!"

Obalarının yiğitlerini orada bırakmayacaklardı.

Sonunda buldular Tayunü. Yanında ağası Urul. Zor tanınan yüzleri kan içinde... Yandı Kulpa'nın yüreği...

Yeni bir ses yükseldi bu kez.

"Burada başsız bir beden..."

"Çiçi Han!"

Hanlarını da bırakmayacaklardı orada.

Kulpa görevini yapmış, aramış bulmuştu. Od külleri arasında Kam'm bulamadığı kutlu kemiği bulduğu gibi...

Yiğitleri atların üzerine koydular...

Alıp uzaklaştılar oradan.

Diğerlerine yetişememenin hüznüyle...

Böylece aylar geçti. Mevsimlerin dönencesi kışa döndü.

Bir gün büyük bir kentin meydanında sergileniyordu Çiçi'nin başı. Yıpranmıştı. Pek o kadar ilgilenen de yoktu artık. Uzun kaftanlı, saç sakalına karışmış genç, ama sanki yaşlı görünmeye çabalayan bir Kam yaklaştı başa doğru. Önce dikkatlice baktı. Sonra yandan baktı yeniden. Daha sonra da diğer yandan... Elini başına koyup düşündü. Başını kaşıyıp yeniden düşündü. Onun bu garip hareketleri dikkatleri çekmiş, insanlar toplanmaya başlamıştı. Bir süre daha insanların ilgisini çeken hareketler yaptıktan sonra kendisini izleyen kalabalığa döndü Kam.

"Bu Çiçi Tanhu dep!" dedi.

Kalabalık çalkalandı bir anda. Her kafadan bir ses çıktı. İtirazlar yükseldi.

İddiasını sürdürdü genç Kam.

"Ben çok yakınında bulundum Çiçi Tanhu'nun. Bu Çiçi Tanhu'nun başı değil. Çin, her zamanki gibi yine kandırdı bizi. Yalan söyledi! Çiçi Han'ı öldürmek kolay mı? Yenmek kolay mı?"

Sonunda acun vuşmuştu "Aim o başı saraya getirin. Taniyan kim varsa, Çiçi'ye yakın olan kim varsa getirin saraya, gösterin başı. Çiçi Han'ın başı olduğunu onaylatın!

Koştular buyruğu gereğini yerine getirmek için. Ama çok geç kalmışlardı. Bir Hun yiğidi dayanamamış, ölümü göze alarak kaçırmıştı Çiçi Tanhu'nun başım.

Kulpa'ydı bu yiğit. Günlerdir oralardaydı. Bir fırsat kolluyordu görevini tamamlamak için. Çiçi Tanhu'nun başsız vücudunu, Tayun, Urul ve obasının diğer yiğitleriyle birlikte yoğlamış, görevini yapmıştı. Ama huzursuzdu. Çiçi Han'ın başı orada, vücudundan ayrı kalmamalıydı. Bu hem Han'a hem de onun uğruna can veren yoldaşına karşı borcuydu.

O gün Yülek Kam'la gözgöze gelmişti. İkisi birbirini tamdı, bildi.

Konuşmadan anlaştı. Her biri görevini yapacaktı.

Kulpa, Çiçi Han'ın başım almış, başsız bedenini yanma gömmek için çoktan atma atlayıp yola çıkmıştı. Çiçi Han, Gök Tanrı'nın yaylalarında, diğer hanların yanında başsız kalmayacaktı artık.

Çiçi Han'ın kesik başımın kaybolması destanı hızlandırdı. "Sonunda Çin de anlatı hatasını!" dedi budun "Meğerse Çiçi Han ölmemiş!" "Yalancı Çin!"

"Çiçi Han'ı öldürmek kolay mı?"

Ozan çıktı ortaya aniden. Destanı unutturmayacak yırı söylemek için. Kopuzunun tellerinde işlenmişti namerler. Sözler bu namerlere yol gösterecekti.

Ozan'ın beklediği olmuştu sonunda. Tek Han kalmıştı Hun yurdunda. Heyhat! Mutlu değildi Ozan. Hohanyeh gibi bir han... Olsa ne olur, olmasa ne olur?

vermişti yiğitlere. Destanlarım unutturmayacağına dair sözler.

Bir gün aniden "Senin için yır okuyacağım!" demişti Külçar Böri'ye, yüreğinin sesini açık ederek... Aynı şekilde Urul ve Tayun için de...

Ya Çiçi Han! Unutulmaması gereken Ulu Hun Tanhusu, gelmiş, gelecek bütün ozanların yır borcu vardı. Yamnda, ona inanarak can veren yiğitlerin de...

Artık yaşadıkça tek amacı vardı Ozan'ın. Çiçi Han'ın, Külçar'm, Urul'un, Tayun'un ve diğerlerinin destanım dinletmek acuna.

"Acun unutmayacak! Unutturmayacağım!"

En kalabalık yerleri seçti bunun için. Geyik boynuzu saplı kutlu kopuzunu hiç susturmadı. Yürürken, otururken... Seslendi var gücüyle, kopuzunu çaldı var gücüyle. Külçar'ı anlattı. Usuk'la yaşadıklarını... Oğlundan söz etti "Yiğitten yiğit doğar" diye... Urul'un sadakatini, Tayun'un böri olma düşünü; Yülek Kam'm, Kulpa'nın yiğitliğini...

Her şeyi, her bir şeyi anlattı bütün gerçekliğiyle...

Çiçi Han'ın kalesini anlattı...

Kancık tuzağı, hemen dönen, terk eden dostları, kendini Çin'e satıp Han'ı arkadan vuran kahpe Kocayav'ı anlattı...

İyi ki anlattı! Yoksa nerden bilecektik? Nerden haberimiz olacaktı böylesi bir yiğit direnişten?

ÇİÇİ'DEN SONRASI

Çin, Çiçi'den çok korkmuştu.

Çin en doğuydu. Çiçi ise batıda kurmuştu devletini, ama büyüyor-du. Çin bütün batının Çiçi'nin eline geçmesinden çekindi. Çiçi güçlenirse doğuya döner ve Hunlar için yeni bir Mete dönemi başlatabilirdi. Çin o günleri yeniden yaşamak istemedi.

Çiçi Han, Çin'e boyun eğmemiş, bütün gücü ile karşı çıkmıştı. Karındaşı olan Hohanyeh ise Çin'e bağlanmayı onursuzluk saymamıştı.

Hohanyeh de çok korkuyordu Çiçi'den. Çin ile kurduğu bağlantılarında "Çiçi, Wusunlan buyruğuna aldı. Semerkant'a yerleşti. Kırgızlan, Tinglingleri hep kendi budunu yaptı. Bunlardan büyük bir ordu hazırlayacak ve önce bana saldırarak. Orhun'u aldıktan sonra da Çin'e akın yapacak!" diyordu.

Çiçi'nin yenildiği ve öldürüldüğü haberini ilk aldığı anda sevindi Hohanyeh Tanhu. Bütün yakınları sevindi. Çinli Hatun'u da sevindi...

Sadece Kondubay Tarkan'ın yüzü düştü. Hatta bunu belli etti Hohanyeh'in yanında. Kendince yas tuttu Çiçi Han için.

Sonunda dayanamadı Hohanyeh Tanhu.

"Nedir derdin Kondubay Tarkan! En büyük düşmanımız yok oldu. Artık rahat ve huzurluyuz. Hem de Orhun'dayız!"

Acı acı gülümsedi Kondubay Tarkan.

"Düşman öyle mi? En büyük düşman... Ah Tanhu ah! İşte ben bunu bir türlü anlatamadım sana! Bizim en büyük düşmanımız Çiçi değildi ki! O gerekeni, yapması gerekeni yaptı. Asıl düşmana, Çin'e kafa tuttu."

"Ama yok oldu işte! O yok! Ben varım ve Tanhu'yum!"

"Yok!" dedi Kondubay Tarkan "Yok! Sana göre yok! Çin'e göre yok, ama budun! Budun onun yaşadığına, ölmediğine inanıyor. Siz ne kadar 'Yok' deseniz de budun 'Var! Çiçi Han yaşıyor!' diyor. Artık ölmez Çiçi Han, onu kimse öldüremez!"

"Bazen saçmalıyorsun Kondubay Tarkan! Çiçi öldü!"

"Öyle mi dersin? Söyle bana Ulu Tanhu, bu çağdan çok sonra, çok çok sonra, bu günler anlatılırken insanlar ne konuşacak? Ne anlatacak dersin?"

"Ne anlatacaklar? Olanları!"

"Günün birinde biri oturup bu günleri yazarsa, yazmaya kalkarsa ne yazacak dersin Ulu Tanhu?"

"Ben söyleyeyim sana! Diyecek ki 'Hohnayeh Tanhu Çin'e boyun eğdi, bağlandı. Çin'in adamı oldu' diyecek. Soma diyecek ki 'Çiçi Tanhu Çin'e bağlanmadı. Hatta kafa tuttu! Savaştı. Batıya göçtü. Canım verdi ama boyun eğmedi' diyecek!"

"Yeter artık Kondubay Tarkan! Haddini aşıyorsun!"

"Öyle mi?" deyip kapıya doğru yürüdü Kondubay Tarkan. İzin bile istemeden ayrılıyordu oradan!"

"Nereye gidiyorsun?"

"Haddini aşan Ayguçi sana gerekmez Han! Sen kendine haddini bilen birini bul. Ben senin yerinde ol sam, kendime sürekli başım sallayan, her sözüme 'Olur' diyen bir Çinli Ayguçi seçerdim. Ben gidiyorum!"

"Nereye?"

"Batiya!"

Çiçi Han'a gelinceye kadar yüzünü hep doğuya dönerdi Hun Budunu. Bunun tek istisnası, Ulu Mete Tanhudur.

Çiçi Han sayesinde batıyı öğrendi Hunlar. Batiya döndüler yüzlerini. Göçler batıya doğru şekillendi.

Birkaç zaman geçince Hohanyeh'in aklı yavaş yavaş başına geldi. Üzülmeye başladı Çiçi Han'ın ölümüne, ölüm şekline O bir farktı, değişiklikti Hun Budunu için. Ufku açan bir düşünceydi. Boyun eğmeyen bir örnekti.

Çiçi Han'ı çok kıskandığım fark etti Hohanyeh.

Çiçi'ye ihanet eden Semerkant Kralı, Çin sayesinde Wusunlarla anlaştı. Ama ne o Çin'e ne de Çin ona tam olarak güveniyordu. Sonunda oğlunu Çin sarayına gönderdi Semerkant Kralı. Kendisi ise birçok kez davet edilmesine rağmen Çin'e gitmeye cesaret edemedi.

Yakınlardaki Tanhu Kent başına bela oldu Semerkant Kralının. Yıkılmış, neredeyse hiçbir şey kalmamıştı geriye. Kimse yoktu orada, ama ruhu olan, canı olan, yaşayan bir kaleydi sanki. Zaman zaman ora "Unutacak sını!" dedi içinden Kam "Unutac aksın ve soracak

birilerini arayaca görmek istediği zaman. Bulacak sın da o kişiyi, ama o ben olmaya çağım!"

"Hadi var girçadırına . Geç oldu. Eğer Kartal Savaşçı sı olmak istiyorsan çok uyumalı çok yemeli, çok güçlü olmalısı n!" Hiç bir şey söyleme den kalktı Kilde. Gülüms eyerek baktı arkasından Aktan Kam. Tam kalkıp kendi çadırına doğru yürüyec ekti ki Yülek geldi aklına. "Bu günlerd e hep birilerin i haürlar, birilerin oldum. Bakalı bunun sebebi nereye çıkacak i Hiç bir yere çıkmay acaktı. İnsan tanıyinc a, emek verince aramaz mı, özlemez mi hiç? Yaşaya m da özler, uçmağa varanı da... HUNLAR AVRUPA YOLUNDA İlk işareti Çiçi Han vermişti çığır batıyı işaret etmişti Hunlara. Bu işareti hiç unutma dı Hunlar. Zaten Tanhu ile yola çıkıp batıda yerleşen vardı. Onun erleri, ordubaşl arı... Son anına tişemey Ona yardım edemey Şimdilik susup oturdula r yerlerin de. Kendile rini unutturd ular. Çoğaldıl ar yeniden, güçlendi ler. Çok sonra, onlarca yıl sonra bir çekim merkezi gibi çekti batı Hun ları. Önce Biraz daha batıya yöneldil İran'a varıp, orayı da geçtiler. Bir zaman sonra daha da batıya geçmek istedi birileri. Çiçi'nin yolundan gidenler den Kursık ve Basık isimleri ndeki iki yiğit Başbuğ Anadolu 'ya girdiler. Gelecek te budunla rına vatan olacak bu toprakla rda ilerledil er. Kaleleri kuşattılar. Vergi aldılar. Galiba "Daha buraları n zamanı değil" diye düşünüp Karaden iz'i dolanma kalktılar Birb iri ardı na sürd ü batı akın ı. Bir gün Attila isimli Başbuğ çıktı

ortaya. Avrupa da... Dünyam büyük imparatorluklarından birini kurdu. ? ?? Baş buğ Attila Avrupa gide yolu Han çok öne ede çizmişti.